

تصویر ابو عبد الرحمن الکوردی

فهرمه نگی کینایه

مندی اقرا الثقافی

www.igra.ahlamontada.com

کوردی - کوردی
کوردی - فارسی

ئیسراهم تهحمه دی

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النُّقَافِي)

براي دانلود كتابهاي مختلف مراجعه: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النُّقَافِي)

بۆ دايمزانندن جوړه كتيب سهرداني: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النُّقَافِي)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردی , عربي , فارسي)

فەرھەنگی کینایە

کوردی - کوردی

کوردی - فارسی

نیراهیم ئەحمەدی

سرشناسه: احمدی ابراهیم ۱۳۳۳

عنوان و نام پدیدآور: فرهنگی کینایه کوردی- کوردی فارسی/ نیبراهیم نه‌حمه‌دی

مشخصات نشر: سنندج دانشگاه کردستان ۱۳۸۶

مشخصات ظاهری: ۲۸۰ ص

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۷۹۷-۰۴-۲

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: فارسی کردی

موضوع: کردی واژه‌نامه‌ها فارسی

شناسه افزوده: دانشگاه کردستان

رده‌بندی کنگره: ۲۷۵ الف ۳۳/ ۳۲۵۶

فهره‌نگی کینایه

نووسەر: نیبراهیم نه‌حمه‌دی

هه‌له‌گری و پینداچوونموه: مه‌نسوور په‌همانی

سەرپه‌رشتی چاپ: شوان تاهیری

رازاندنموه: سومه‌بییه ته‌یمووری (سوما)

جار و سالی چاپ: یه‌که‌م/ پاییزی ۱۳۸۶

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۷۹۷-۰۴-۲

نرخ: ۲۸۰۰ تمه‌ن

به ناوی خواي دلۆڤان

چۆن ئەم فەرھەنگە نووسرا:

بە لێ بەرچاوترینی ئەوێ کە سאלەھایە وانە و ئەدەبیاتی فارسی و بەتایبەت وانە "جوانکارییە ئەدەبیەکان" ئەنیمە کاتی کە ئەگەیشتمە وانە "کینایە" ھەمیشە ھەستم بە بۆشاییە کەم بوارە لێ ئەدەبی کوردیدا ئەکرد. ھەر بە ھۆی ئەم بۆشاییە بە شیوەیەکی پراتیکی وردە وردە ھەستم کرد بە کۆکردنەوەی کینایە و بەردەوامبوونم لێ سەری بوو ھۆی ئەوێ کە زۆرتر ھۆگری کارە کە یم. یەکی ئەو کەسانەش کە بە راستی دلی گەرم کردم و ھانی دام کە لێ سەری بەردەوام یم ھارۆی شاعیرم کاک "پەحیم لوقمانی" بوو.

لێ پەرتوو کخانە و ئەدەبیاتی کوردیدا ھیچ سەرچاوەیەک کە راستەوخۆ سەبارەت بە کینایە نووسراوە نەمدۆزییە. سەرەتا بە نووسینی ئەو کینایانە ھەستم پێ کرد کە بە شیوەیەکی سەرزارەکی لێ زمانی خەڵکەو بیستبووم یان ئەمییست و لێ ئارادا بوون. پاشان ھەستم کرد بە پشکینی ئەو پەرتووکانە کە سەبارەت بە پەندی پیشینیان و مەتەل و قەسە نەستەقی کوردی بوون و ھەروەھا چەند وشەدانم خۆتێدەو و کینایەکانم ھەریانا.

لێ کۆی سەرچاوەکاندا کینایەکان بە سێ شێوە نووسرا بوون.

«ههستهی یهكهم»: ئەو کینایانە کە بە کوردی شەرح کرابوون.

«ههستهی دووههم»: ئەو کینایانە کە بە فارسی شەرح کرابوون.

دهسته سیهم: ئەو کینایانی که تەنیا نووسرابوون و هیچ شره‌کیان له سهری نه‌نووسیوو.

ئه‌وانه‌ی که شه‌رحه‌کیان کوردی بوو وهرمگێپرایه‌وه سهر زمانی فارسی و ئه‌وانه‌ش که شه‌رحه‌کیان فارسی بوو به کوردی وهرمگێپرایه‌وه و ده‌سته‌ی سیهمه‌میش که تەنیا خودی کینایه‌که به بێ هیچ شه‌رحی بوون به هه‌ردوو زمانی کوردی و فارسی شه‌رحم کردن. له په‌نای هه‌ر کینایه‌یه‌که ئاماژه‌م به سهرچاوه‌که‌یشی کردوو. هه‌روه‌ها کینایه‌کان له سهرچاوه‌دا چۆن نووسراون ده‌قاده‌ق نووسیومه‌ته‌وه. جاری واش بووه کینایه‌کان له دوو سهرچاوه‌دا هاتوو و هه‌رکامیان به جۆرێک لێکی داوه‌ته‌وه. له‌م شوێنه‌ هه‌ر دوو لێکدانه‌وه‌که‌م هانیوه.

ئه‌و شه‌رحه‌ی که له نێوان چفته یان قولا‌ب دایه چ کوردی یان فارسی ه‌ی خۆمه و نه‌وه‌یشی له قولا‌بدا نییه ه‌ی خاوه‌نه‌که‌یه‌تی چ کوردی یان فارسی و له گه‌ژ نه‌وه‌دا که ده‌متوانی به‌شی زۆری واتا‌کان لێکبه‌ده‌مه‌وه هه‌زم کردوو ه‌ی سهرچاوه‌کان بنووسم و پێزی په‌نجی خاوه‌نه‌که‌یم داناه و ته‌گه‌ر خاوه‌نه‌کی له یه‌ک یان دوو یان زیاتر پوونکردنه‌وه و شه‌رحی نووسیوه دوا‌ی ناخه‌ڕین شه‌رح سهر چاوه‌که‌یشم هێناه و ئەو کینایانه‌ی که له ده‌م و زاری خه‌لکه‌وه گیراون و ده‌ماوه‌م هاتوون خۆم لێکم داوه‌ته‌وه و واتا‌که‌م بۆ نووسیوه و ئیتر ئاماژه‌م بۆ سهرچاوه‌ نکرده‌وه. ژماره‌یه‌که له کینایه‌کانیش که له پالیا‌ندا سهرچاوه‌که‌م نووسیوه ته‌مائه بێ پوونکردنه‌وه و شه‌رح بوون و خۆم شه‌رح و واتام بۆ نووسیوه.

کینایه‌کان له دیالێکته‌ کانی زمانی کوردی و شوێنه‌ جۆربه‌جۆره‌کانی کورده‌واری بێ جار واتا‌گه‌لێکی جۆراجۆریان هه‌یه به‌لام واتای زۆرینه‌ی کینایه‌کان له هه‌موو شوێنه‌کان وه‌کوو یه‌که.

زۆربه‌ی کینایه‌ کۆکراوه‌کانی ته‌م فهره‌نگه‌ په‌یوه‌ندیان به دیالێکتی سۆزانییه‌وه هه‌یه له نێو ته‌مائه‌شدا زۆرت‌ری کینایه‌کان ه‌ی زاراوه‌ی ته‌رده‌لانی. بێ له کینایه‌کانیش ه‌ی دیالێکته‌ کانی ترن. واتای کینایه‌کان به کوردی سۆزانی سلێمانی نووسراوه‌ته‌وه.

هه‌ندێ له کینایه‌کان به هۆی ته‌وه‌ی که به چهن شیوه له لایان خه‌لکه‌وه به کار هینراون و وشه‌کانیان جێ به‌جێگه‌ بووگن له‌م فهره‌نگه‌دا دووپات و بگه‌ر سێ پاتیش بوویته‌وه. ته‌مه کاریکی ئاساییه هۆی دووپاتبوونه‌وه‌شی ته‌وه‌یه که هه‌رک‌س به پێ شیوه به کارهینانی خۆی کینایه‌که له نێو ته‌م فهره‌نگه‌دا بدۆزێته‌وه.

ھاورىيى بەپىزىم كاك "مەنسۈۋىرى پەھمانى" ئەركى ھەلەگىرى پىسپۇرپانە و فەنى كارەكەى
بە ئەستۇگرت و زەھمەتتىكى زۆرىشى بۆ كارەكە كىشا كە زۆر سپاسى ئەكەم و رىز و سپاس بۆ
بەپىيۈبەرانى بەشى لىكۆلىنەۋە (پژوھش) زانكۆى كوردستان، پىسپۇرپان و لىزانان، دوكتور
عەبدوللا سەلىمى، دوكتور ئەھمەد پارسا، دوكتور نەھمەددىن جەبارى و دوكتور سەيد ئەسەد
شىخ ئەھمەدى وە ھەروھە سپاس بۆ كاك عدلى سۆرابى و ئەفشىن بەھارى زەر و ھەموو ئەوانەى
كە بە ھەر شىۋەيەك يارمەتى ئەم كارەيان داۋە.

ئىبراھىم ئەھمەدى - بەھارى ۱۳۸۶

پيشه‌کى:

پېناسه‌ى کينايه *Kenning*:

کينايه وشه، جووته‌وشه، چنده وشه، ده‌سته‌واژه يان پرسته‌يه که که بيژر جوړيک به کارى ته‌هيتت که مده‌ستى واتاى رواله‌تى ته‌وقسه نه‌ييت و نامانجى له‌و قسه واتا نه‌ينييه که‌ى ييت. کينايه دوو واتاى هديه نزيک و دوور بويژجوړيک به کارى ته‌هيتنى که به‌رده‌نگ له واتا نزيکه که‌وه زهينى به‌ره و اتا دووره که پروات له کينايه‌دا واتاى رواله‌تى پرديکه بؤ گه‌يشتن به واتا و مده‌ستى راسته‌قينه‌ى نووسه‌ر.

وه‌کوو: "خوين گهرمه" واته: خوش قسه و پرووگه‌شه و خوش مده‌شربه.

يان: ناگر له ماليدا ناکريته‌وه: واته هه‌ژار و نه‌داره.

واتاى رواله‌تى قسه که ته‌ويه که ناگريک له مالياندا داناگيرسى به‌لام واتا کينايه‌ى که‌ى

ته‌ويه که هيچيان نييه تا له سهر ناگرى بنين و بيخون و هه‌ژارن.

جياوازي کينايه و خوازه (مه‌جاز *Metonymy*):

له خوازه‌دا واتا رواله‌تى قسه به هيچ جوړيک مده‌ست نييه به‌لام له کينايه‌دا واتا

رواله‌تتبه‌ى که‌ى قسه‌ش له بهر چاو نه‌گيردرى. له خوازه‌دا نيشانه‌يه‌ک هديه که نيمه به هوى ته‌و

نیشانه‌یه ده‌زانی که مەبەستی بیژەر واتا ڕۆڵەتییه که نییه بە‌لام له کینایه‌دا هیچ نیشانه‌یه‌ک که ئیمه بزانی مەبەستی بیژەر واتا نه‌تییه که‌یه بوونی نییه.

خواسن (استعاره *metaphor*) جوړیکه له خوازه‌یه که نه‌لقدی په‌یوه‌ندییه که‌ی ویکچوونه. خواسن بریتییه له به‌کاره‌یتانی وشه‌یه‌ک بۆ ده‌رپرینی واتایه‌کی تر بیجگه له واتای راسته‌قینه‌ی (حقیقی) وشه‌که به‌ مەرجیک نه‌لقدی په‌یوه‌ندی نیوان واتای دروست و واتای خوازه‌یی وشه‌که ویکچوون (تشبیه) بیت. ده‌بیت نیشانه‌یه‌کیش بیت که پیشان بدات که ئیمه مەبەستمان له‌و وشه‌یه واتا خوازه‌یه‌که‌یه نه‌ک واتا راسته‌قینه‌که. بۆ وینه: له‌ پرسته‌ی "نەرگسی مەستی ئاماژه‌ی به‌ کوژرانم نه‌کرد" مەبەست له "نەرگس" چاوه و ئیمه به‌ هۆی نیشانه‌گه‌لێک وه‌کوو "مەست" و "ئاماژه به‌ کوژران" ده‌زانی که مەبەست له وشه‌ی نەرگس له‌م پرسته‌یه گوئی "نەرگس" نییه. به‌لام له‌ درکه یان کینایه ئیمه مەبەستمان واتا دووه‌مه‌که‌یه. وه‌کوو: "ده‌ستی گرت" که بریتییه "له‌ یارمه‌تیدان نه‌ک ده‌ست گرتن.

برێک لایان وایه که کینایه ته‌نیا نه‌توانیت پرسته یان پارچه قسه‌یه‌ک بیت به‌لام کینایه‌ی یه‌ک وشه‌بیشمان هه‌یه. بۆ وینه: "پیاوه" له‌ پرسته‌ی "تا به‌ وقت گفتار و کردار پیاوه نمانی" له‌ زمانی فارسیدا وه‌کوو کینایه بۆ ئاوه‌لناوی "عاجز و بیهێز" به‌ کار هێنراوه. یا وشه‌ی "قورس" له‌ کوردیدا کینایه له‌ مروّفتکی ماقوول و له‌سه‌رخۆیه.

نیهام (*amphiboly*):

له‌ نیهامدا بیژەر وشه‌یه‌ک به‌ کار دێنیت که دوو واتای هه‌یه یه‌کیکیان نزیک له‌ زه‌ین و نه‌ویدی دوور له‌ زه‌ین و مەبەستی بیژهریش واتا دووره‌که‌یه و جوړی به‌ کاری دینی که به‌رده‌نگ سه‌ره‌تا زه‌ینی بۆ واتا و مەبەستی یه‌که‌می وشه‌که بروات و دواتر تیبگات که مەبەستی بیژهر واتا دوور له‌ زه‌ینه‌که‌یه.

دوینی داستانی شیرینم خویند / چاوی نەرگس خوماره

ز گریه مردم چشم نشسته در خون است

بین که در طلب حال مردمان چونست

مردم: معنی نزدیک به ذهن: "مردم"
معنی دور از ذهن: "مردمک چشم"

جوړه کانی کینایه:

۱. کینایه له وهسفرکراو (ناو):

نور شته ی که مدهستی کینایه کده یه ناوی وهسفرکراوه و خودی کینایه که ناوه لئاویک یا کومه لیک ناوه لئاوه یان پرستیده کدی ناوه لئاوی یی یا به دلایه که مدهستی له مانه ناویکه (وهسفرکراو)

بزرینه: دلپرون (ناوه لئاو): کینایه له که سینک که هیواداره. (نور که سه ناویکه که ناوه لئاوی دلپرون وهسفی نه کات)

۲. کینایه له ناوه لئاو:

کینایه که ناوه لئاویکه که مدهستی له و کینایه یه ناوه لئاویکی تره.

بزرینه: بی پروبال: کینایه له بیتهیز.

بی پروبال (ناوه لئاو) بیتهیز (ناوه لئاو)

۳. کینایه له فرمان (فعل):

کردار چاوگ پرسته یان دهسته واژه یه که بیته کینایه بو کردار چاوگ پرسته یان دهسته واژه یه کی تره.

نهم جوړه کینایه یه باوترین جوړی به کارهیتانی کینایه یه.

بزرینه: پشتی له زوی دا: به زاندى.

سوتاندى: تازار و خه میکی زوری پی گه یاند.

سوتاندى (فرمان)

زۆرىك له "ئانە" و "ئەشەر" و "كۆشە" ەكان له زمانى كوردیدا دەچنە ریزی كینایەو
و ەكوو: مەقخور: كینایە له مرۆڤى تەو ەزەل و ەیچنە كەر.

چۆنیەتى بە دیهاتنى كینایە:

كینایەكان له زمانى خەلكەو ە له دایك ئەبن. كینایەكانى خەلك زۆرتر له جۆرى ەیما و
ئاماژەن.^۱ زۆرىك لەم كینایانە لە ئاكارە مرۆییەكان و تاییە ئەندییە فەرەنگییەكانى
خەلكەو ە ەلئەقوڵین و ە پوانگەى خەلكناسییەو شایانى لێكدانەو ەن. كینایەكان سەرەتا و
ئەجمامى خۆیانیان ە ەیه برێك له كینایەكان سەردەمین و ە داھاتوودا كارایی خۆیان له دەست
ئەدەن. بە ئالوگۆرپوونى بارودۆخەكان كینایەگەلیكى تازە دێنە ئاراو ە. كینایەگەلى ەەر
سەردەمیكى مێژوویى و فەرەنگى خاوەنى تاییە ئەندى خۆیەتى و ە كوو ئاویئەیدەك پەنگ و
تاییە ئەندییەكانى سەردەمى خۆى پیشان ئەدات. ئەمرۆكە ئەگەر كەسێك درەنگ له قەسەیدەك
تیبگا ئەلین: "دووقەرانییەكەى دێر دائەكەوى" و بێ گومان بە پێشەو ە چوونى سەردەم و
گۆرانى كۆمەلگا و تەكنۆلۆژى و ... ئەم كینایانەش ئەگۆردرێن. كینایە ناسكترین و وردترین
ھۆكارەكانى رەوانبێژیە گەلیك ەو ە كارىگەرترە كە تۆ راستەو راست راستیەك ئاشكرا بكەیت
و بیلەیت چوونكە ئەم پاللت پێو ە دنیئت بێر له قەسەكە بكەیتەو ە ەرو ەا یاریت دەدات كە راي
خۆت بەرامبەر شتێك یان ناھەزێك ەربېریت له كاتیكدا كە تۆ نەتەو یت رەپوراست ئەو شتە
بڵەیت.

كینایە بۆچى دروست بوو؟

كینایە ەم له قەسە ئاساییەكانى خەلكدا ە ەیه و ەم له ھۆنراو ە پەخشان ەم له
پەندى پێشینیان و ەم مەتەلەكان. تەنانەت زۆریەى زۆرى مەتەلە باو ەكانیش جۆریك
كینایەن. بە راستى ھۆكارى سەرەكى ئەم جۆرە بەكارھێنانەى زمان چییە؟ ئەو ھۆكارانەى كە
ئەبەن ەوى ناراستەوخۆ قەسە كردن یان پۆشاو ە گوتن چین؟

۱. بیان، جلال الدین كزارى، انتشارات سعیدى، تەرەن، ۱۳۶۸ ص ۱۷۲.

"یه که" هۆکاری په وانپيژيږي. کينايه ش وه کوو خوازه و خواستن (استعاره *Metaphor*) و لينکچوون (تشبيه *Simile*) يه کي له توخه کاني قسه ي وپژيږي. هه روه ها کارتیکه ربي کينايه له قسه ي راسته وخو و پوون زورتړه. «الکناية ابلغ من الصراحة» زمانى کينايه ش جوانتر و په وانتر له قسه ي ناساييږي. "دوو هه": زه پين کووب و تهنى «زورپوونى کينايه و هيمه له ناسه واره کاني سهرده ميتک پيشانده رى زالبوون له سهر نه و ترسديه که له دلې خه لکي نه و سهرده مه دا جيگير بووه» برې جار قسه ي پوون و ناشکرا نه يته هوى مه ترسى. بيژر له م جوړه کاتانده به شيويه کي ته ماوى و هيمه پين په يامه که ي خوې نه گه يتيته گوېي بده رننگ تا خوې له هه جوړه گومان و تومه تبارييه که دوور بخاته وه و گيانى بپاريژي. وه کوو چيړکي "شير و گاي کليله و ديمنه" که چيړکي هيمه يينه که ناراسته وخو باسى پيلانکارى و سياسته هه له کاني داموده زگاي هيندوستانى نه و سهرده مه نه کات.

کينايه کان له بارى د هرونييه وه کارتیکه ربيان له قسه ي ناسايى زور به هيتزته جارى وا هه يه نه بنه هاندهر جاروايه هيوابه خشن و جاريش وايه نه بنه دارمرکيتنه رى نازاره د هرونييه کان و يان چاره سهرى کيشه گه ليکي گه وره.

کينايه و په ندى پيشينيان (*Adage*):

په ندى پيشينيان به واتاي هينانه وهى قسه يه کي کورت و کاکله داره که له دهره نجامى نه زمونږيکدا به دى هاتوه. په ندى پيشينيان قسه يه کي باوى ناو خه لکه و سهره کي ترين تاييه تمه ندييه کانيشى کورتى و پوونپوونى و اتا و جوانى و پيکوپيکي پيکهاته ي قسه که يه وه کوو نه م په نده: "کرده په شيمان نه نه کرده په شيمان" که په نديکي پيشينيانه به لام کينايه نيبه و به واتاي نه وه يه که نه گهر نامانجيتک هه يه هه ول و کوششى خو ت بده جا نه گهر

سەرىش نەكەوتى پەشىمانىت زۆر كەمتر لەوھىيە كە بى ھىچ ھەولتەك دايم تامەزرۆى گەيشتن بەو ئامانجە بىت.

لە دلى پەندى پيشينياندا كينايەى زۆرىش بەرچاودەكەوى بۆ نمونە:

"دنياى بە ھەر دوو دەست ھەلگرتوو" كە مەبەستى مەزۆى چروكە.

"تف ھەلخە ئەرچى" كە مەبەست ساردبوونى زۆرى ھەوايە.

"خۆر لە زىنت نەدا" مەبەست ئەوھىيە كە ھەميشە سوار و سەركەوتوو بى.

ئەم فەرھەنگە داگرى چوارھەزارو نۆسەد كينايەيە و ھىواردارم توانيبيتم مۆمىنكى بچوكم لە ئەدەبىياتى بەسامانى گەلەكەم داگىسانديت. بى گومان قەد ناتوانم بانگەشەى ئەو بەكەم كە تەنانەت يەك لە چواری كينايەكانى زمانى كوردىم كۆكردىتەو بە ئام پەنگە ھەر ئەوئەندە دلخۆش بى بەلگەو پچەيەكى بچوكم كوردىتەو تا پۆلە ئازاكانى سەردەم و داھاتوو بەرەو لووتكەى بگەيستن. بى گومان كارەكەشم ھەر ھەلەى تىدا ھەيە و پەخنە و پيشنيارە كانى ئىوە يارىدەرى ئەم دەستە تينووانەن ■

ديارى شوان ئالەكۆكە يان فارس وتەنى: "بەرگە سبزی استە تحفەى درويش"

- ۱- ئىھوھەن كورتكراۋەي مەممەد ئىنسانفجۋوبى دانەرى كىتېبى پەندە مووچىياري گەۋرەكانغان
- ۲- جلال محمود كورتكراۋەي جەلال مەجموود عدلى دانەرى كىتېبى ئىدىيۇمى ۲۱
- ۳- حىرت كورتكراۋەي عبدولھەمىد حىرت سەجادى دانەرى كىتېبى پەندى پىشينيان بەرگى ۲۱
- ۴- خال كورتكراۋەي شىيخ مەممەد خال دانەرى كىتېبى پەندى پىشينيان
- ۵- خال.ف كورتكراۋەي شىيخ مەممەدى خال دانەرى فەرھەنگى خال بەرگى ۲۱و۳
- ۶- رخزادى كورتكراۋەي عدلى رخزادى دانەرى گوارەي كوردەۋارى
- ۷- شىيخەلا كورتكراۋەي عومەر شىيخەلا دەشتەكى دانەرى پەندى كوردى
- ۸- فتاحى قاضى كورتكراۋەي قادر فتاحى دانەرى كىتېبى امثال و حكم كوردى بەرگى ۲۱
- ۹- كرېپور كورتكراۋەي كەرىم كرېپور دانەرى فەرھەنگى خۆرھەلات
- ۱۰- معروف كورتكراۋەي عدلى معروف شارەزوورى دانەرى كىتېبى پەندى پىشينيان
- ۱۱- مردوخ كورتكراۋەي شىيخ مەممەد مردوخ دانەرى كىتېبى فەرھەنگ مەردوخ بەرگى ۱
- ۱۲- نانەۋازادە كورتكراۋەي عدلى نانەۋازادە دانەرى كىتېبى فەرھەنگى ھەرمان
- ۱۳- ھەزار كورتكراۋەي عبدولرېھمان شەرەفكەندى دانەرى كىتېبى ھەنبانە بۆرىنە. فەرھەنگ كوردى - فارسى

شاغورپی خوی تیک داوه: له خوی گزراوه (جلاص محمود).

بهرمه ۱۱۰۲: [کنایه از تغییر کرده و عوض شده].

شاغورپی خوی گوم ناکات: دابونریت و رسمه‌نایه‌تی

خوی نیپارنیت و خوی لی لانا‌دات (جلاص محمود. بهرمه ۲).

۱۱: [کنایه از کسی که آداب و رسوم اصل و نسب

خود را حفظ کند].

شاغورپی خواوه: بریتی له کارنکی چوت و چواشه

(جلاص محمود. بهرمه ۳۲۰۱: [کنایه از کسی که کار برعکس

انجام دهد].

شاغورپی چه‌روه: به یه‌کیتک نموتی، که ساماندار و

سایه‌چمور بی (خغان ۱۵): [کنایه از آدم ثروتمند].

نارقی رش و شینی کردووه: (۱) زور ماندوو بوو: (۱)

[بسیار خسته شد] (۲) زور شرم‌مزار بوو (جلاص محمود.

بهرمه ۳۲۰۱: (۲) [بسیار شرم‌منده شد و خجالت کشید].

نارقی کرد: (۱) شرم‌مزار بوو. تریق بوووه (جلاص

محمود. بهرمه ۳۲۰۱: [شرمنده و خجالت‌زده شد].

نارد بیخ درک (ناردی نلو درک): به کارنکی بی سود

نموتی: پغرت و پملا بوون (رفغزده ۱۸): [کنایه از کار

بی‌هوده].

ناردی به هاروویه: [ناردی گفته به‌هاریه]: لای نیتمه

ده‌لین گفته قمنده‌هاریه: واته هدموو شتیکی لی دیت

(جلاص محمود. بهرمه ۱۱۰۲: [کنایه از چیزی یا کسی که به

درد همه چیز می‌خورد].

ناردی غوم دابیز‌تووه: واته کاری خوم به نه‌جام

گیان‌دوو و ده‌ست‌بم‌تالم، لی‌تووم‌تووه (جلاص محمود.

بهرمه ۱۱۰۲: [کنایه از این که کار خود را انجام داده‌ام و

بی‌کارم و از آن فارغ شده‌ام].

ناردی پویگه و سو‌سی ماگه: نمره‌ی که باش و خاوین

بووه پویش‌تووه و خراپه‌ک‌هی ماوه‌تووه (رفغزده ۱۸:

نابرووی برده سهر نقی دار: [بریتی له یه‌کیتک که

نابرووی کسیتی‌تر به لای خملک‌موه ببات]: کنایه از

این که پیش مردم آبرویی برای او باقی نگذاشت.

(فغاهی قاضی. بهرمه ۱۰۲).

نابرووی چوو: بریتی له یه‌کیتک که سوک و پسوا و

سهر‌شوپری ناو کومل بووه (جلاص محمود. بهرمه ۳۱۰۱:

[کنایه از بی‌آبرو].

نادر خیر: بریتی له ترا و دوعای چاکه بو یه‌کیتک، به

پیریک دوت‌ریت که چاکه بکات و لموه دوور بیت که

خرابه‌ی بو کس همدیت (جلاص محمود. بهرمه ۳۱۰۱: [کنایه

از دعی خیر برای کسی یا پیری که اعمال نیک انجام

دهد و از بدی بدور باشد].

نادر شه‌پ: بریتی له ترا و دوعای خراپه بو یه‌کیتک، به

پیریک دوت‌ریت که خراپه‌ی لی پوه‌شیت‌تووه (جلاص محمود.

بهرمه ۳۱۰۱: [کنایه از دعی شر برای کسی و پیری که

اعمال بد انجام دهد].

نارغون‌لی بری: [واته: نموده‌ی لی‌دا تمنانت

نمیتوانی بگری]: کنایه از کتک زدن کسی به طوری

که حتی توان ناله و زاری نداشته باشد. (فغاهی قاضی.

بهرمه ۱۰۲).

شاغور لی‌گوربان: همایه‌کی دیکه له کمل‌لدا بوون و خو

لی‌گوربان (دور‌نهم ۴۵): [کنایه از خیال و آرزوی پراکنده

در مغز داشتن و تغییر پیدا کردن].

شاغورپی به‌روزه: (۱) واته زور تماعکار و چلیسه، به

یه‌کیتک دوت‌ری که به بمشی کم دانه‌ک‌موت (۲) فیزن،

لوت به‌رز (جلاص محمود. بهرمه ۱۱۰۲: (۱) [کنایه از شخص

طمعکار که به سهم اندک قناعت نکند] (۲) [متکبر و

خودخواه].

پاشلی هیتده پیسه نابرووی چوهه. بهد ناو بووه و ناوی زپاوه (جلاص محمود. برکری. ۱۳۴). [کتیاہ از کسی که بغلش به حدی بدبوست که موجب آبروریزی و بدنامی او شده است].

ئاسمان لیف: بریتی له یه کیکی نه دار و نه قیر: کتیاہ از انسانی تنگدست و فقیر.

ئاسمان و ریسمان: بریتی له جیاوازی و دوری دوو شت (خان. ۱۳۹). [کتیاہ از جدایی بین دو چیز].

ئاسنی سارده کوکی: بریتی له خمریک برون به نیش و کاری بیتهوده و پروپوچ (خان. ۱۴۱). [کتیاہ از به امری بیهوده مشغول شدن].

ئاسیواو (ئاشی ناو) بی ناوی ناگه سهوه: ناژاوه یه کی بیتهژی ناوه تموه (جلاص محمود. برکری. ۱۱۰۲). [کتیاہ از بی دلیل آشوب به پا کردن].

ئاسیواو به نوره: بریتی لهوه کی که له هه موو کاریکدا نهم پیوسته (خزایی. ۲۰۰). [کتیاہ از این که در هر کاری نظم و انضباط لازم است].

ئاسیواو ئاوکه مو توو: [بریتی له جینگایه که له ههوه لهوه قهره بالغ و جه نجال بوو بیت به لام نیستا بی دهنگ و هیمن بیت]: کتیاہ از محلی که قبلاً پریاهو بوده اکنون آرام و بی صدا شده است. (حمیت. ۴).

ئاش به پا دهگیریت: بریتی له یه کیکی بیباک که کاره کی بی خاوهن مابیتوه پیک نهیت. بۆ تهمره (جلاص محمود. برکری. ۱۳۵). [کتیاہ از آدم بی باک که کارش معطل مانده باشد و انجام نگیرد، برای طعنه است].

ئاش به تال: [بریتی له کاریک که تیک چوهه یا هملشیواو تموه]: کتیاہ از کاری که بهم خورده و از

[کتیاہ از بدلش مانده و اصلش از بین رفته].

ئارون و قارون: بریتی له یه کیکی زۆر دهوله مهند و دارا: کتیاہ از بسیار ثروتمند. (مهر. ۴).

ئاسانهی سووکه: بریتی له ئافره تیک که به ئاسانی مندالی بیت (جلاص محمود. برکری. ۱۳۳). [کتیاہ از زنی که به آسانی زایمان کند].

ئاسانهی گرانه: بریتی له ئافره تیک که به گران و درهنگ مندالی بیت (جلاص محمود. برکری. ۱۳۳). [کتیاہ از زنی که به سختی زایمان کند].

ئاسمان نه ستوونی دهویت: بۆ سهرسوورمان له شتی دهوتریت. بریتی له قسه یه که کاریک که زۆر ستمه و پیوا سهرسام دهویت که چۆن کراوه (جلاص محمود. برکری. ۱۳۴). [هنگام تعجب گفته می شود. کتیاہ از لحن یا کاری که بسیار دشوار است و انسان از انجام گرفتن آن متعجب خواهد شد].

ئاسمان به چاتۆل ده زانیت: به یه کیکی ده لێن که فیزی زل و ده ماری گموره بیت (جلاص محمود. برکری. ۱۱۰۲). [کتیاہ از آدم متکبر].

ئاسمان بهری خست: به بارانیککی زۆر کم دهوتری ئاسمان بهری خستوه و ناوی پیوه نه ماوه (جلاص محمود. برکری. ۱۱۰۲). [کتیاہ از باران کم و ناچیز].

ئاسمان سه ره خه ریتی و زهویی ژیره خه ر: به یه کیکی شموتری که زۆر هه ژار و په جال بی (خان. ۱۴۱). [کتیاہ از شخص بسیار فقیر].

ئاسمان له نادا له زوی: واته ئاسمان هه موری زۆر و بارانیککی قورسی پیوه یه (جلاص محمود. برکری. ۱۱۰۲). [کتیاہ از آسمان بسیار ابری است و باران سنگینی را به همراه دارد].

ئاسمان لیف بیت دای نا پوشیت: بریتی له یه کیکی که

هم پاشیده. (فتاحی قاضی، بهرگی، ۲۰۱۳)

ناشبه تالی لی کرد: بریتی له یه کێك كه وازی له کاره‌که‌ی هیتاوه و ده‌سی لی هه‌لگرتووه و به نیوه‌چلی جیی هیتشووه (جلاص محمود، بهرگی، ۲۰۱۳). [کنایه از کسی که از کارش دست برداشته و نیمه کاره آن را رها کرده است].

ناشگیریان کرد: تالان‌یان کرد. مالیان ویران کرد (جلاص محمود، بهرگی، ۲۰۱۳). [کنایه از او را غارت کردند، خانه و کاشانه‌ی او را ویران کردند].

ناشی کتک و مشک: [بریتی له ناشتی ده‌مه‌می نیتوان دوو‌کس]: کنایه از آشتی و دوستی ظاهری و موقتی میان دو نفر. (حمید، ۲۰۱۳)

ناشکرا‌بوون: بریتی له ناشکرا‌بوونی عیب و کاریک: کنایه از فاش شدن عیب یا مشکلی.

ناشی بو ناوه‌ته‌وه: واته گیره و کیشیه‌کی بۆ ساز کردوین، پیلانیکی ئه‌مو‌تۆی بۆ ناوینه‌ته‌وه و گرفتاری کردوین (جلاص محمود، بهرگی، ۲۰۱۳). [کنایه از این که گرفتاری و مشکلی برایمان درست کرده، توپنه و دسیه‌ی او، موجب مشکل و گرفتاری ما شده است].

ناشی پی ده‌گه‌ری: [بریتی له زۆربوونی شتیك]: کنایه از زیاد بودن چیزی. (فتاحی قاضی، ۱۳۸۶)

ناشی زۆردار: بریتی له ده‌سه‌لات و حکومەتی زۆردارانه: کنایه از قدرت ظالم.

ناشی گرپوه: (۱) زوو زوو قسه‌کردن و نۆزه‌ی کەس نه‌دان (۲) زوو زوو به پەله‌ نان خواردن: (۱) کنایه از پر‌گویی و فرصت به دیگران ندادن (۲) کنایه از عجل و عجل بودن در غذا خوردن.

ناغا بالاسهر: بریتی له یه کێك كه خۆی گه‌وره

بنوینیت (جلاص محمود، بهرگی، ۲۰۱۳). [کنایه از کسی که خود را بزرگ جلوه دهد و فرمان دهد].

ناغا به‌نییه: واته: [هه‌رجی بلێن ئهم مۆزی ده‌کات، بی‌لیکدان‌ه‌وه، بی‌وای پێده‌کات] (جلاص محمود، بهرگی، ۲۰۱۳). [کنایه از کسی که هرچه بگویند تأیید کند و بدون تحقیق آن را بپذیرد].

ناگای له تنگی خۆی نییه: واته بی‌هۆشه وریا نییه (جلاص محمود، بهرگی، ۲۰۱۳). [کنایه از آدم ناآگاه و بی‌خبر].

ناگر نه‌کاته‌وه: به یه‌کێکی زۆر توو‌په ئه‌مو‌ترئ (هه‌ل، ۲۰۱۳). [کنایه از آدم بسیار خشمگین].

ناگر بارانه: (۱) بریتی له شەڕ و ته‌قە و فره‌ته‌نیه: (۱) [کنایه از جنگ و آشوب] (۲) هه‌وا زۆر گه‌رمه (جلاص محمود، بهرگی، ۲۰۱۳). [کنایه از بسیار گرم بودن هوا].

ناگر به دمس مه‌رمه هه‌ل نه‌گه‌ری: کاری پر مه‌ترسی به‌م و به‌م ده‌کات (جلاص محمود، بهرگی، ۲۰۱۳). [کنایه از کسی که کارهای پر‌مخاطره را با این و آن انجام می‌دهد].

ناگر به‌ریا کردن: بریتی له نا‌ژاوه‌ نیانه‌وه: کنایه از آشوب به پا کردن.

ناگر به‌ری داویه له سه‌ری: (۱) بریتی له یه‌کێك كه به هۆی سێ‌کسه‌وه شەرم و شکرۆی پێ هه‌ل‌گیراییت: (۱) [کنایه از کسی که به واسطه آتش شهوتش بی‌پروا و بی‌شرم شده باشد] (۲) کاری نابه‌جی بکات و لای خه‌لک سووک و ریسوا بێت (جلاص محمود، بهرگی، ۲۰۱۳). (۲) [کنایه از کسی که کار ناشایست انجام داده و همین موجب بی‌آبروی و رسوایی او در میان مردم شده باشد].

ناگر تییه‌ره‌بوون: بریتی له رق هه‌ستان و ئالۆزی: کنایه از خشمگین و پریشان بودن.

ناگر پاره: بریتی لہ یہ کینکی ہاروہاج، وریا و زیت: کناہ از انسان زیر و زرننگ.

ناگر پرہست: بریتی لہ گاور: کناہ از زردشتی.

ناگر تیہر بیو: (۱) تووہ بوون: (۱) [کناہ از عصبانیت: (۲) دل پیسووتان، زگ پیسووتان: بہزہیی بہ کہسیکدا ہاتن (۱۰۳: ۲) [کناہ رحم کردن و دلسوزی کردن].

ناگر تیہرہان: نازادانی کہسیک بہ قسہ یا کردہویہیک، چزانن (۱۰۳: ۱) [آزار رسانیدن، کناہ از اندوہگین کردن کسی با قصہ یا رفتار نامناسب].

ناگر تیچوون: بہخیلی و تیہیرہردن بہ کہسیک (۱۰۳: ۲) [کناہ از بخل و حسد بہ کسی ورزیدن].

ناگر جہرگی ہہنگرت: تاسہی دیتنی مندان کردن (۱۰۴: ۱) [کناہ از آرزوی دیدار فرزند را داشتن].

ناگر خوش دمکات: بریتی لہ یہ کینک کہ ہانہ ہانہ بدات و ناشوہہ کہ گہرمتہ بکات. شمر تیو بکات و گزہمند بگہریت (۱۰۴: ۲) [کناہ از کسی کہ طرفین دعوا را تحریک کند تا آشوب را شعلہ ورتہر کند].

ناگر خوش کردن: ہہلایسان و خوشکردنی ناکوکی و دوویہرہکانی نیوان دوولایمن کہ ہمینیان خوش نییہ (۱۰۴: ۱) [کناہ از ایجاد آشوب میان دو نفر کہ با ہم اختلاف دارند].

ناگر دان: بریتی لہ تووہہ کردن: کناہ از عصبانی نمودن.

ناگر دہنیتموہ: (۱) بریتی لہ ناژاوہ و ناشوہہ ہریا

کردن و خملک بہ گزیکدادان: (۱) [کناہ از آشوب بہ پا کردن و مردم را با ہم درگیر کردن: (۲) دوو زمانی دہکات (۱۰۳: ۲) [کناہ از دورویی کردن].

ناگر زمانہ: دوو زمانہ، ناژاوہ گتہہ (۱۰۳: ۲) [کناہ از منافق و دورو و آشوبگر].

ناگر غہزہیی لی بہرین: تووشیاری بہلای خودایی بی، جویکی دوعای شمرہ (۱۰۴: ۱) [کناہ از گونہای نفرین].

ناگر کہنگہ گیانی: بریتی لہ یہ کینک کہ سرہوتی لہ ہمر برایی: کناہ از کسی کہ آرام و قرار نداشتہ باشد.

ناگر کردنہوہ: ساز کردنی شمر، بریتی لہ پھرہدان بہ شہ و کونہقین نیوان دووکہس، فیتنہ نانموہ، ناگر نانموہ (۱۰۴: ۱) [کناہ از آشوب بہ پا کردن].

ناگر کردنہوہ: [بریتی لہ ناژاوہنیانموہ]: کناہ از آشوب بہ پا کردن. (۱۰۴: ۲) [کناہ از خسودی بردن]

ناگر گرتن: (۱) تیہری بردن تووہہوون و ہہلچوون، تونلو تیوہوون (۱۰۴: ۱) [کناہ از خشمگین بودن: (۲) [کناہ از خشمگین بودن].

ناگر گوشت نہہرہنی: واتہ ہہرہشہ و گورہشہی بیہمایہ لی مہترسہ (۱۰۳: ۲) [کناہ از این کہ تہدیدہای او بی پایہ است نترس].

ناگر لہ بان پشتیہوہ بکہرموہ: [بریتی لہ کہسیک کہ تہمعل و بی جوریزہ و دہماروشک بیت کہ لہ بابہتیکا دہی لیتی ہلری]: کناہ از شخص تنبل و بی غیرت و تعصب و خونسرد در ہمہ موارد، او را تنبیہ کن. (۱۰۴: ۲)

ناگر لہ بان زگی دہکاتہوہ: (۱) بریتی لہ کہسیک کہ سوور بیت لہسر نکولکردنی تاوانی: (۱) [کناہ از

ناگر نه‌که‌فیتنه سهریوان کۆنه: (۱) یاخوا نهری خانه‌دانه له بعین نه‌چیت: (۱) [خدایا، خاتواده‌های اصل را محفوظ کن] (۲) کۆنه عاشقیک یان برینداریک برینه‌که‌ی یان خه‌فته‌که‌ی تازه نه‌بیتمه (جمل معمول: به‌که‌۲: ۱۲: ۲) [کینایه از عاشقی یا بیمار و زخمی‌ای که زخمش یا غم و غصه‌اش تازه نشود].

ناگر و پووشن: نا‌کۆ و ناتمان هه‌ر که گه‌شینه یه‌ک، به‌گۆ یه‌ک‌ئا ده‌چن و چنگ ده‌دنه یه‌ک (جمل معمول: به‌که‌۲: ۱۲: ۲) [کینایه از عدم موافقت و ضد و نقیض بودن دو نفر که به محض رسیدن به هم با هم گلاویز می‌شوند].

ناگر وه تین دان: په‌ده‌دان به نا‌کۆکی نیتوان دوولاین (تله‌نهره‌۱۰۳: ۱) [کینایه از دامن زدن به اختلاف میان دو طرف].

ناگر هاتن (بو ناگر هاتن): زۆر به‌په‌له‌بوون و نه‌گه‌رسانه‌وه له شویتیک (ده‌تگوت بو ناگر هاتبوو و هه‌ر نه‌هاته ژوورئ) (تله‌نهره‌۱۰۴: ۱) [کینایه از تعجیل داشتن و نماندن در جایی].

ناگرکه کوریاوه: واته: [نا‌زاوه‌که خه‌وت]: کینایه از پایان آشوب و بلوا. (هه‌مه‌ت: ۹)

ناگرکه‌ی کوراندومه: بریتی له نا‌زاوه‌یه‌کی یا شه‌ریک به‌په‌یتمه و دایمه‌ریکینی (جمل معمول: به‌که‌۲: ۱۲: ۲) [کینایه از کسی که آشوب یا دعوایی را خاتمه دهد].

ناگری به پووشوپلاشه‌وه نا: (۱) نا‌زاوه‌یه‌کی گه‌مهری نایمه [کینایه از آشوب و بلوای بزرگی به راه انداخت]. (۲) ناگری نا‌زاوه‌ی هه‌لگیرساند: (جمل معمول: به‌که‌۲: ۱۲: ۲) [کینایه از آتش آشوب را برافروخت].

ناگری به‌ی بو‌سو‌ی لی‌هه‌لناسی: بریتی له یه‌کیکی زۆر

کسی که اصرار بر انکار گناه کند: (۲) سووربوون و دانه‌به‌زین له سه‌ر په‌یار و قهراری خۆت (جمل معمول: به‌که‌۲: ۱۲: ۲) [پافشاری و اصرار بر عقیده و قول خویش].

ناگر له چاوی نه‌بارئ: به یه‌کیک نه‌موتری که نه‌مونه‌ده تووره بو‌وی چاوی سووره‌هه‌لگیرایی: (خه‌ن: ۱۲/ جمل معمول: به‌که‌۲: ۱۲: ۲) [کینایه از آدم خشمگینی که از شدت خشم چشمانش قرمز شده باشد].

ناگر له ده‌مه‌لا یوون: زۆر توند قسه‌کردن، توند توند قسه‌کردن (تله‌نهره‌۱۰۴: ۱) [کینایه از سریع سخن گفتن مجال به کسی ندادن].

ناگر له ده‌می واری (ده‌بارئ): بریتی له یه‌کیکی ده‌م شه‌ر: کینایه از آدم ده‌ن‌لق.

ناگر له سه‌ر پشتی به‌که‌روه: به یه‌کیکی حیزی ته‌مه‌بل و بی نرخ نه‌موتری که هه‌چی له ده‌ست نه‌یه‌ت (خه‌ن: ۱۲/ رهنه‌۲: ۲) [کینایه از شخص تنبل و بی‌غیرت که در همه موارد او را می‌توان تنبیه کرد].

ناگر له سه‌ر پشتی ده‌که‌مه‌وه: (۱) واته خرابی به سه‌رده‌هه‌نم: (۱) [کینایه از این که با او بد رفتار می‌کنم]، (۲) سزایه‌کی نه‌موتۆی ده‌ده‌م که هه‌رگیز له به‌ری نه‌چیتمه (جمل معمول: به‌که‌۲: ۱۲: ۲) [کینایه از آنچنان بلایی بر سر او می‌آورم که هرگز یادش نرود].

ناگر له کای کۆن به‌ر نه‌بئ: به کۆنه عاشقیک یا خه‌فته‌تباریک نه‌موتری که عشقه‌که‌ی یا خه‌فته‌که‌ی تازه بو‌ویتمه. (خه‌ن: ۱۲/ جمل معمول: به‌که‌۲: ۱۲: ۲) [کینایه از عاشقی یا غمگینی که عشقش یا غمش دوباره تکرار شود].

ناگر له کووله‌که‌ی ته‌په‌دا ده‌کاته‌وه: واته زۆردار و چه‌وسه‌ینه‌ر (جمل معمول: به‌که‌۲: ۱۲: ۲) [کینایه از آدم ظالم].

فہقر و ہمزار (بخاری: ۲۳): [کتایہ از فرد بسیار فقیر].

ناگری بن نامان تینمر بوون: توشی بہلا و بہدہ ختیدہ کی گمورہ ہاتن (بخاری: ۱۰۵): [کتایہ از بہ بلا و مصیبت بزرگی دچار شدن].

ناگری بی نووکنہ: بڑ نہماتیہ کی کوتوپر دوتری، واتہ لہ ناکا و بی ناگا نمو نہماتیہ سواری شانی بووہ (جہلا محمود: برہم: ۱۲۰): [کتایہ از ناگہان و بی خبر بدشانسی بہ کسی روی آورد].

ناگری پینوہ بنیت بو سوئی ہناسیت: بریتی لہ یہ کیکی زور پروت و پوجال و ہمزار (جہلا محمود: برہم: ۲۸): [کتایہ از آدم بسیار فقیر و ندار].

ناگری دا: واتہ تووہی کرد و رقی ہستاند: کتایہ از بہ ہیجان آوردن و عصبانی کردن کسی.

ناگری دیزہ خوش دمکات: (۱) ناژاوہ دہیتموہ: (۱) [کتایہ از این کہ آشوب پیا می کند] (۲) بہلائی رک و کینہ و دووہرہ کی و ناتمابی ہل دہستینیت (جہلا محمود: برہم: ۱۲۰): (۲) [کتایہ از کسی کہ آتش فتنہ و اختلاف پیا می کند].

ناگری گرتووہ: (۱) بریتی لہ یہ کیٹک کہ زور ببزویت: (۱) [کتایہ از کسی کہ بسیار جنب جوش داشتہ باشد] (۲) سزای خملک بدات و خراپہ و نازاری ہمیت (جہلا محمود: برہم: ۲۷): (۲) [کتایہ از کسی بہ دیگران رنج و آزار می رساند].

ناگری لہ دہمادیہ: (۱) بریتی لہ یہ کیکی دہمہراش: (۱) [کتایہ از آدم زبان دراز] (۲) بریتی لہ یہ کیکی بی شرم و ناپروہ (جہلا محمود: برہم: ۳۹): (۲) [کتایہ از آدم بی شرم و آبرو].

ناگری لی دہیتموہ: دہمارگیر بووہ، بہ گو دار و ہردا دہچیت (جہلا محمود: برہم: ۱۲۰): [کتایہ از آدم متکبر کہ با

ہمہ کس و ہمہ چیز درگیر شود].

ناگری نیا جہرگمہوہ: واتہ پڑارہیہ کی زوری پی دام و دلہی تمزاند: کتایہ از غم و غصہی بسیاری بہ من داد.

نالادہ نگر: بریتی لہ سمرؤک دہسپیکمر و دامغزینمری پتیاژنک (بخاری: ۱۱۴): [کتایہ از رہبر و آغازگر حرکت و جنبش ...].

نالٹہ لہ گوئی: فرمانبر، گوئی بیست، گوئی لہ مشت، ہمندہ: کتایہ از مطیع و غلام

نالیکی (نالف) دوو ولاخی پی بہش ناگری: بریتی لہ یہ کیکی بینکارہ و بی دہسلات (جہلا محمود: برہم: ۱۳۰): [کتایہ از آدم بینکار و ناتوان].

نامہ و مالہ کوتی قاتلیہ/نہ یخہمہ نمہ لا و نہولا خالیہ: بریتی لہ یہ کیٹک کہ زور ہمزار بی (جہلا محمود: برہم: ۱۳۰): [کتایہ از آدم بسیار ندار].

نامیانی حہوت قازان شیرہ: بریتی لہ یہ کیکی زور فیتلباز: کتایہ از آدم بسیار مکار.

نلو: (۱) بریتی لہ ناپروہ (۲) بریتی لہ ناوی پشت: (۱) کتایہ از آبرو (۲) کتایہ از نطفہ و آب منی.

نلو نہ جاوی: بریتی لہ کسینکی مفتہویژ و بی کہلک: کتایہ از آدم یہودہ گو و بی سود.

ناو نہ کاتہ سموتہ: بہ یہ کیٹک ٹوتری کہ رنجیکی بی ہووہ ہدا (بخاری: ۱۲۰): [کتایہ از یہودہ دست زدن بہ کاری].

ناواتی برپا: [ناواتی با بردی و ہیوای لہ دہس دا]: آرزویش بر باد رفت و ناکام ماند. (حمیت: ۱۱)

ناواتی ہاتہ دییین: [بہ ہیوای خزی گسی]: کتایہ از امیدش بر آورده شد. (حمیت: ۱۱)

ناو بیڑا و دہس شوہ: (۱) ناو بیتنہ و دہست بشوہ بریتی لہ تمواوہونی شیش و کار: (۱) [کتایہ از بہ اتمام

بریمی ۱۳۰۲: [کنایه از ناامید کردن و جواب رد دادن].

ناو پاکیم کرده دسیا: دلتیایم کرد و ثمودی که نه‌بی بیلیم پیم وت (رخزمی ۲۵): [کنایه از مطمئن کردن].

ناو پرژینی دلی کرد: زور خوشحال و شادمانی کرد (جلا محمود. بریمی ۱۴): [کنایه از آرامش پیدا کردن و شاد شدن].

ناو چوو مل ناگرا: ناو کرا به ناگرا بریتی له کمسین که لهو هو و تمو کموت (رخزمی ۲۵): [کنایه از آرام گرفتن].

ناو چاوسه‌ندن: بریتی له کمسین که ترسینراوه (خان ۲۲): [کنایه از ترساندن].

ناو چاوی سنیاکه: [نومیان ترسانووه]: کنایه از او را ترسانده‌اند، مرعوب شده. (حیعت ۱۲)

ناو خستگیه لاه: [به کمسین ده‌لین که له‌سیر کار دهریان کردین]: کنایه از کسی که از کار برکنار شده. (حیعت ۱۲)

ناو خواردنه‌موهیه: کاریکی زور سانا و هاسان: کنایه از کار سهل و ساده.

ناو داگیسه لاه: [له کار لایان بردووه]: کنایه از کسی که از کار برکنار شده. (حیعت ۱۲)

ناو ده ناشی زوردار کردن: یارمستی زوردار و ده‌سه‌لاتداران: کنایه از کمک کردن به حاکم ظالم.

ناو ده گیرفانی که‌سین و هردان: هم‌مو پوول و پاره‌ی که‌سین و هرگرتن و گیرفان به تال کردن (خان ۱۲۹): [کنایه از پول کسی را گرفتن و جیب او را خالی کردن].

ناو دم مردگ: [بریتی له جوهری که‌م‌رنگ یان چای که‌م‌رنگی سردوده بووه]: کنایه از مرکب کم‌رنگ یا جای سرد و کم‌رنگ. (حیعت ۱۲)

رسیدن کار]. ۲) به‌شتینک ثمودی که هیچی نه‌مابین (رخزمی ۲۴): [کنایه از چیزی که هیچی از آن نمانده باشد].

ناو بویسی ثمو ناویسی: بریتی له یه‌کینکی گورج و گول: سره‌وت به خوی نادات: کنایه از فرد چست و چالاک که آرام و قرار ندارد.

ناو به ناگردا کردن: [بریتی له کوژاندن‌موه ناژاوه و که‌تن]: کنایه از خوابانیدن فته و آشوب. (فکمی فکمی. بریمی ۵۰)

ناو به ناو‌پرژدا نه‌چن: واته تیر نارنه‌زوی ناوخواردن‌موه نه‌کات نک برسی (خان ۲۴): [کنایه از آدم سیر تشنه‌ی آب است نه‌گرسنه].

ناو به ناو‌پرژدا نه‌چن: بریتی له هم‌مو چتی به ریگه‌ی خویا نه‌روا (رخزمی ۲۴): [کنایه از هر چیزی در مسیر خود می‌رود].

ناو به بیژنگا کردن: بریتی له یه‌کینک که ره‌نجیکی بی‌هووه و بی‌که‌نگ بدات (خان ۲۲): [کنایه از کار بی‌هووه کردن].

ناو به ژور کادا ده‌بات: بریتی له یه‌کینک که به نه‌پینی کار ده‌کات، پیلان ده‌گیریت (جلا محمود. بریمی ۱۴۵): [کنایه از کسی که مخفیانه توطئه‌چینی کند].

ناو به شوفا کردن: بریتی له خواردنی مال یا شتیکی یه‌کینک: کنایه از خوردن مال دیگران.

ناو به گورس به‌ستان: بریتی له خوریک‌مبون به نیش و کاری پروپوچ: کنایه از کار بی‌هووه کردن، به امر غیر ممکن دست زد.

ناو به مل ناگردا کردن: ناژاوه که کوژایه‌وه (رخزمی ۲۶): [کنایه از خاموش شدن آشوب و بلوا].

ناو پاکي کرده دسیا: ناومیدنی کرد (جلا محمود.

ٹاؤ ڈیر کا: بریتی لہ یہ کیکی زور فیل باز و ناژاوه گپہ کہ کس پی نمازی و لہ ژیراوه کار بکا، به نهی کار ده کات و پیلان ده گپیت (برقی ۲۲): [کنايه از آدم بسیار مکار و آشوبگر که مخفیانه به توطئه چینی می پردازد].

ٹاؤ زاییه دمی: زور حمز کردن لہ شتی (جمل محمود). برقی ۲/۱۳/ مریخ ۱۰: [کنايه از میل وافر به چیزی، یا غذایی یا بهره و سودی].

ٹاؤ زاییه چاوی: [واته خم و پژاری کسیکی هاورده پیش چاو]: کنايه از حالت تأثر کسی را مجسم کردن. (همیت ۱۳)

ٹاؤ زنگی لی دا: خیرا بزی دهرچو و گورج شانی پیتا کرد (جمل محمود). برقی ۲/۱۳: [کنايه از سریع به دنبال کاری رفتن و آتزا شروع کردن].

ٹاور بن کای (ناگری ژیر کا): بریتی لہ کمیتک که زور فیل باز و ناژاوه گپہ بی و کس پی نمازی. (جمل محمود). برقی ۴۰: [کنايه از شخص نیرنگ باز و آشوب طلب که کسی او را نمی شناسد].

ٹاور دمکوله کدی تهردا دمکه نموه: بریتی لہ کاریک که همرگیز نه کری (جمل محمود). برقی ۲/۱۴: [کنايه از کاری که انجام دادن آن غیر ممکن باشد].

ٹاوپشتن: بریتی لہ دیاری کردنی پنگا و شوین بۆ کمیتک: کنايه از اعمال نفوذ در کار دیگران.

ٹاورگردنموه: بریتی لہ یہ کیتک که کاری ناژاوه نیانمویه: کنايه از فتنه و آشوب به پا کردن.

ٹاوپروو جهم نهکا: [بریتی لہ یہ کیتک که پهتار و ناکاری جوانی همیه]: کنايه از حسن سلوک دارد. (همیت ۱۳)

ٹاوپرووی دامالیاگه: [بریتی لہ یہ کیکی بی شرم و

ناپرووه]: کنايه از شخص وقیح و بی شرم. (همیت ۱۳)
ٹاوساوه: واته به هوی داخ و خفت و پیرس و بیزاره (جمل محمود). برقی ۲/۴۶: [کنايه از کسی که به واسطه غم و غصه پکر شده است].

ٹاوکردنه ژیر کس: بریتی لہ جیی پی لعق کردن (برقی ۲۸): [کنايه از برکنار کردن کسی و بدگویی کردن از کسی].

ٹاوهینانهوه: بریتی لہ دهسپر، حق رحمت کردن به دست (برقی ۲۷): [کنايه از استمنا].

ٹاوی بۆ پژاوه: واته وا فیرکراوه، وا بزی لواوه (جمل محمود). برقی ۲/۱۴: [کنايه از این که این گونه یاد گرفته].

ٹاوی بی له غلو خواردموه: نه غلام دانی کاریک به کمیف و ناره زوی و گوی نمدان به قسمی کس (برقی ۲۷/۲۸): [کنايه از کاری را با میل و آرزوی خویش انجام دادن و گوش به حرف کسی ندادن].

ٹاوی به سنگسه ژیری (ٹاوی کرده ژیری): بریتی لہ کمیتک که کم کم خمیکه کای نهکا. که کمیتکی تر لہ سرکار دهرکا (برقی ۲۸): [کنايه از کسی که به تدریج اقدام به اخراج کسی دیگر بکند].

ٹاوی تال و سوزمان پیکموه خواردموتهوه: دزستی دیرینی یہ کین، هارپی یک دل و یک هستین (جمل محمود). برقی ۲/۱۴: [کنايه از دوست قدیمی هستیم، دوست یکدل].

ٹاوی جیگایهک خواردموه: بریتی لہ یہ کیتک که ماویک لہ شویتیکا بییتیموه دابونمیریتی نمو شویتنه بوا به رینگموه: کنايه از کسی که در اثر ماندن در جایی آداب و رسوم آنجا را رعایت و فرا گیرد.

ٹاوی چاوی سناوه: به یہ کیتک نموتری که لہ کار خرابی

کارتیکی نمین (هجرت ۱۸/ رختی ۲۸): [کتاپه از او کاری ساخته نیست].

ثاوی گویا دا: ناموژگاری کرد و ته‌گیری بز کرد. نهمه بز سمرزشت دوتوتیت (جلا محمود. برگر ۲: ۱۴): [کتاپه از نصیحت و چاره‌اندیشی برای کسی. او را سرزنش کرد].

ثاوی له ثاویرو کردوه: بریتی له یه‌کیتک که له نمنلازه به‌در خراپه ده‌کات (جلا محمود. برگر ۱: ۴۳): [کتاپه از کسی که بیش از اندازه بد باشد].

ثاوی لی به‌ستکه: [له دس بلاویا هرا نکا زور هه‌له خرجه]: کتاپه از کسی که در اصراف و ولخرجی بیداد می‌کند. (هجرت ۱۸).

ثاوی وا پژوه: وا فیرووه و خوی گرتوه (تغریز ۱۲۸): [کتاپه از همان ابتدا این گونه بار آمده].

ثاوی وا پژاگه: [بریتی له شیوه و بنه‌مایک که له هه‌ولوه خراپ دانرابیت، کسیتک که خراپ بار هاتبیت]: کتاپه از اصول و شیوه‌یی که از اول بد بنیاد نهاد شده باشد، و آدمی که بد بار آمده باشد. (هجرت ۱۸).

ثاوی ها به بیلهوه: (۱) بریتی له کسیتک که خوشیمتی و دوخی به سامانه: (۱) [کتاپه از روزگارش به کام است] (۲) به یه‌کیتک ثعوتی که هه‌موو نیش و کارتیکی خوی نه‌نجام بدات: (۲) [کتاپه از آدمی که توانایی انجام همه کارهای خود را دارد]. (۳) ثاوی هابه بیلهوه: بریتی له کسیتک که دهسی ثعوت و دهسه‌لانی هه‌یه (هجرت ۱۹/ خان ۲۷/ رختی ۲۸): (۳) [کتاپه از شخص صاحب قدرت].

ثاوی ها به جوگوه: [بریتی له پیدیک که هیشتا به گوپ و توانایه]: کتاپه از پیری توانا و مقتدر که

یا ترسینرابی (خان ۲۷): [کتاپه از کسی که برکنار شده باشد یا ترسانده شده باشد].

ثاوی داخی خواروتموه: [بریتی له یه‌کیتک که له‌گمل دابونمریتدا ناسیاری نمیت. له قسمی دروست حالی نمیت]: کتاپه از کسی که با آداب و رسوم آشنایی ندارد، کتاپه از کسی که حرف حق سرش نمی‌شود. (تغریز ۲: ۹).

ثاوی داگه به جه‌مالیا: [بریتی له یه‌کیتک که شتیکی به تمواوی فوتاندیت و نابودی کردی]: کتاپه از کسی که چیزی را به تمامی از بین برده و نابود کرده. (هجرت ۱۸).

ثاوی داگه بیخیا: واته تمواوی خوارد و هیچی نه‌هیتشت: کتاپه از این که تمامش را خورد و از آن چیزی باقی نگذاشت.

ثاوی دمگونان گه‌راوه: [بریتی له کوریک که گمیشیتیه ته‌معنی جوانی و به شوتین حزلیک‌یریدا بیت]: کتاپه از پسری که به سن بلوغ رسید و به دنبال عشق و عاشقی باشد. (تغریز ۱۷۶).

ثاوی پژ و کو نایتهوه: به شتیک ثعوتی که له دست چوویی (خان ۲۸): [کتاپه از آب ریخته جمع نمی‌شود].

ثاوی ژور کاسه‌یه: بریتی له یه‌کیتکی بی کملک (جلا محمود. برگر ۱: ۴۵): [کتاپه از آدم بی‌ارزش].

ثاوی سه‌رو ژور دپوات: (۱) به‌ختموره: (۱) [کتاپه از آدم خوشبخت] (۲) به‌توانا و به دهسه‌لاته: (۲) [کتاپه از آدم توانا و قدرتمند] (۳) کاری له پروه دایه (جلا محمود. برگر ۲: ۱۳): (۳) [کتاپه از رو به پیشرفت بودن].

ثاوی که‌لله ته‌زین: بریتی له ثاوی ژور سورد: کتاپه از آب بسیار سرد. (تغریز ۱۷۶).

ثاوی گهرم ناکا: بریتی له یه‌کیتک که توانای هیچ

روزگارش بکام است. (حمیت: ۱۹)

ئاویان بە جیگانیەکا ناچی: بریتی لە یەکنەگرتنی پیر و پای دوو کەس: کنايە از عدم ایجاد توافق میان دو نفر.

ئاویان لە گیرفانی دەردا (بەردا): هەرچی پوول و پارەیکە پێ بوو لێیان سەند (جەڵا محمود. بەرمە: ۲، ۱۴).
[کنايە از هر چه پول و سرمایه داشت از او گرفتند].

ئاویزان لە گوریزان خاسترە: [بریتی لە کۆژۆنەمۆه باشتەر لە جیایی]: کنايە از جمع به از تفرقه. (حمیت: ۱۸)

ئاوینە نەگرنە بەر دەمیەمۆه: [بریتی لە یەکیک کە لە حاالی مەرگ دایە]: کنايە از کسی که در حال مرگ است. (حمیت: ۱۹)

ئاوینە دنی پاکە: ۱) مروفیکی دڵ ساف و بی‌کینە: ۱) [کنايە از آدم پاک و بی‌کینه] ۲) حمز بە چاکە و دۆستایەتی هەموو کەسێک دەکات (جەڵا محمود. بەرمە: ۲، ۱۴) ۲) [کنايە از مشتاق نیکی و دوستی با دیگران را دارد].

ناھ لە بیساتا نییە: بریتی لە یەکیکی نەدار و هەژار: کنايە از آدم بسیار فقیر و درمانده.

ناھووی مانیاک نەگرتی (سەرمە: ۱۰): [بە یەکیک ئەوتری کە بچێ بە گۆ یەکیکی زەبونا: کنايە از کسی که بر آدم بیچاره‌ای خشمگین شود].

ناھووی نەگیریاک نەوێخشی (سەرمە: ۱۰): [بە یەکیک دەلێن کە شتێک بێهەشی کە هین خۆی نەبێ، لە مال خەلک بەخشین: کنايە از بخشش از مال و ثروت دیگران].

ناھووی نەگیریاک فرەس: [بۆ سەرمکوتن دەرفەت زۆرە]: کنايە از برای پیروزی فرصت بسیار است. (حمیت: ۱۹، سەرمە: ۱۰)

ناھیکێ نەماوێ: [بریتی لە یەکیکی زۆر پیر کە نزیک بە

مردنە]: کنايە از شخص مشرف به موت. (لقاحی قاضی. بەرمە: ۱۰)

نايسان: جوانی لە رادەبەدەری مێینە مروف: مریم هێتند جوانە دەلیی چرایە دایسێ (سەرمە: ۱۷۹). [کنايە از زیبایی بیش از حد زن].

ناينه‌کە ی گوم کردگە: بریتی لە یەکیکی خراپ کە ناوی یەکیکی تر بە خراپە بەریت (جەڵا محمود. بەرمە: ۲، ۱۴).
[کنايە از آدم فاسدی که از دیگران بدگویی کند].

نەترمشوون: بریتی لە زۆر ترسان و زراوچوون (خەڵا ف. ۷۱): [کنايە از بسیار ترسیده].

نەچیتە ریکا لەرەتی: بریتی لە یەکیکی پینەبووگ: کنايە از شخص جاق.

نەچیتە کەوانی: [لەگەڵیا بە شەرتی]: کنايە از این که با او مبارزه می‌کند. (حمیت: ۲۰)

نەچیتە کەوانی: [واتە: لەگەڵیا بەرەنگاری ئەکا و ئیبنەزیتی]: کنايە از این که با او مبارزه می‌کند و عهده‌اش برمی‌آید. (حمیت: ۲۰)

نەچیتە گەرووی شیرا: واتە زۆر دلێر و بوێرە (جەڵا محمود. بەرمە: ۲، ۱۵): [کنايە از آدم شجاع].

نەخت و چار: بریتی لە پێداگری زۆر. بۆ وێنە: فیسار کەس لە بەر درکە ی راوەستاو، نەخت و چارم کرد نەهاتە ژوورەو: کنايە از بسیار کوشیدن و اصرار کردن.

نەژۆنی دادا (چۆکی دادا): ۱) بەزی و ژێرکەوت: ۱) [شکست خورد] ۲) تیشکاو و ژێر کەوت: ۲) [کنايە از شکست خورد] ۳) بەسەریدا زāl بوون (جەڵا محمود. بەرمە: ۱، ۴۷): ۳) [بر او پیروز شد].

نەژۆنی شکا: ۱) هێزی لەبەر برا: ۱) کنايە از قدرتش را از دست داد ۲) کۆستی کەوت و پشتیوانی نەما:

بهره‌وانی قسمی بی سود بکات (خان. ۴۱): [کنایه از شخصی که به راحتی سخنان یهوده بر زبان آورد].

نهم نلوه خراو دریاگه: بریتی له رهسم و یاسه‌یک که خراپ دامعراوه (رخزمی. ۲۸): [کنایه از آداب و رسمی که از اول بد پایه گذاری شده است].

نهم بان و نهو بان نهکا: [بریتی له یه‌کیک که همردهم له‌سر بیر و پروایه‌که، قسه‌کانی له ناراسته‌یه‌کدا نییه]:
کنایه از آدم هرهری مذهب و بی‌ثبات، کسی که در چارچوب حرف نمی‌زند. (همیت. ۳۰)

نهم پا و نهو پا نهکا: [بریتی له یه‌کیک دودول و رارایی]: کنایه از شخص دودل و مردد. (همیت. ۳۰)

نهم چیشته دم ناسووتینی: نهم کاره بی بایه‌خه (جلا محمود. بهرگی. ۱۵): [کنایه از بی‌ارزش بودن].

نهم دمس و نهو دمس نهکا: [دودول و سرگردان]:
کنایه از شخصی که در انجام کاری شک دارد و مردد است. (همیت. ۳۲)

نهم دمی لهو دمی چلک ناگری: [بریتی له یه‌کیک رژد و چنوک]: کنایه از آدم خسیس. (همیت. ۳۲)

نهم دیو و نهو دیو کردن: بریتی له وردبونوه و تیپینی له کاریکا (خان. ۲۹): [کنایه از دقت و کنجکاوی در کاری].

نهم شاخ و نهو شاخ نهکا: (۱) کدله ره‌قی ده‌کا و له قسمی خۆی ناپه‌ته خواری: (۱) [کنایه از این که

لجازی می‌کند و دست از حرف خود برنمی‌دارد]
(۲) هیچی له باردا نییه (جلا محمود. بهرگی. ۱۶): (۲) [کنایه از بی‌بهره و بی‌خاصیت].

نهمری خوای به‌جی هینا: بریتی له مردن (جلا محمود. بهرگی. ۵۰): [کنایه از مردن].

(۲) عزیزی را از دست داد (۳) ده‌سه‌لاتی نه‌ما:
(۳) قدرتی برایش نماند (۴) زیانیک گموری لی
گموت که تموا پی‌وی دیار بی‌ت (جلا محمود. بهرگی. ۱۵):
(۴) ضربه‌ای یا شکستی بر او وارد شد که آثارش معلوم است.

نهمستیری له ناسماندا نه‌ماوه: (۱) بریتی له یه‌کیک ناهومید: (۱) [کنایه از شخص ناامید] (۲) ییکسه:
(۲) [تنهاست] (۳) به‌دبخت و چاره‌پشه (جلا محمود. بهرگی. ۴۸): (۳) [بدبخت].

نهمسپی جوخومر بووگه: [بریتی له پیاویک که ناتوانی بی‌ژن بی‌ت]: کنایه از مردی است که نمی‌تواند بدون همسر بماند. (همیت. ۲۲)

نهمسپی هلی تیزان: بریتی له ره‌قه‌لسان: کنایه از خشمگین شدن.

نهمسپیکوژ: بریتی له قامکه گموری دست (خان. ۷۴): [کنایه از انگشت شست].

نهمقلی له نه‌ژنوی دایه: نهمزان و بی‌عقله. بۆ سووکی به کسینکی نهمزان دهورتیت (جلا محمود. بهرگی. ۱۵):
[کنایه از آدم نابخرد].

نهمقلی ها نه چاویا: [بریتی له یه‌کیک پواله‌تین]:
کنایه از شخص ظاهرین است. (همیت. ۳۲)

نهمگهر ناش‌خوری که‌وچکت گوا: [کار به کردن ده‌کری نه به قسه]: کنایه از به عمل کار برآید نه به حرف. (همیت. ۳۲)

نهمگهر و نه‌گهر: بریتی له روونمبونوی کاریک یان شتیک بۆ وینه: نازانم کاره‌کم جی به جی ده‌بی یان نابی، له نه‌گمر و نه‌گمردایه: کنایه از نامشخص بودن کار یا چیزی.

نهملف له‌یل نه‌خوینی: به یه‌کیک نه‌وتری که زور

گرتووه، نابزویت (جلا محمود. بهریمه. ۱۴): [کنایه از آرام گرفتن، حرکت نکردن].

ئو له ناوڕۆ دهرکردن: له باری ناسایی چوونه دهری کار و ناکار، بێ حمیایی (هه‌نرمه‌. ۱۴۰): [کنایه از اخلاق و کردار خارج از عرف و میزان].

ئو له دەستی ناتکی: زۆر پیسکمی (هه‌ن. ۲۶/حه‌ت. ۱۵): [کنایه از بسیار خسیس].

ئو له دەسی ناتکیت: بریتی له یه‌کیکی پۆد و چووک (هه‌ن. ۲۶): [کنایه از بسیار خسیس بودن است].

ئو له دنگا نه‌کوئ: بریتی له که‌ستیک کرداری بێ ناکام نه‌کا (هه‌ن. ۲۶): [کنایه از کاری بیهوده و بی‌سرانجام].

ئو له دل پوین: بریتیه‌ برسیه‌تی زۆر (هه‌ن. ۲۵): [کنایه از گرسنگی زیاد].

ئو له دل هاتن: بێزوو کردن، مۆنکردن (هه‌نرمه‌. ۱۴۰): [کنایه از ویاړ].

ئو له دلی دهروات: بریتی له یه‌کیکی زۆر برسی (جلا محمود. بهریمه. ۴۱): [کنایه از آدم بسیار گرسنه].

ئو له سه‌ر زوئی نه‌کئ: واته زۆر گه‌نج و جوانه (هه‌ن. ۲۶): [کنایه از آدم بسیار جوان و زیبا].

ئو له سه‌ر گوزهریان: بریتی له یه‌کێک که تروشی زۆر به‌سه‌ره‌اتی ناخۆش بووێت و پایهند و دهریستی هیچ شتیک نه‌بێ: کنایه از آدم بی‌خیال

ئو له سه‌رچاووه نیله: بریتی له شتیک که هه‌ر له سه‌ره‌تاوه باش نه‌بێ (هه‌ن. ۲۶/جلا محمود. بهریمه. ۴۲): [کنایه از چیزی که از اوّل بد باشد].

ئو له سه‌ری دهرچووگه: واته گیانی له ده‌ست داوه بی‌چاره و به‌دبخت بووه، کاری ته‌واو بووه (جلا محمود. بهریمه. ۱۳): [کنایه از مردن، بی‌چاره و بدبخت شدن، و

نه‌نگوست تیغستن: ناژاوه گێری: کنایه از آشوب به پا کردن.

نه‌نگوست که‌ستن: [په‌شیمان بوونه]: کنایه از پشیمانی و حسرت بردن. (حه‌ت. ۳۵)

نه‌نگوسته‌چاو: بریتی له تاریکیی خه‌ست: (شه‌وه‌هنگ) (هه‌ن. ۸۰): [کنایه از بسیار تاریک].

ئو هه‌هه‌ نه‌وێته گۆر: [واته: قه‌روه‌یت لێ ده‌ستینه‌مه]: حق را که بر تو دارم از تو می‌گیرم. تلافی می‌کنم. (حه‌ت. ۲۱)

ئو دهرکه له ژێر پات دهرتینم: بۆ هه‌ره‌شه‌یه. تۆلته‌ لێ نه‌ستینه‌مه، به‌سه‌رمه‌وه ناروات (جلا محمود. بهریمه. ۲/ ۱۶ شیفه‌. ۳۵): [برای تهدید است کنایه از انتقام گرفتن].

*** نه‌م دهرکه له ژێر پات دهرتیرم:** [بۆ هه‌ره‌شه‌یه]: کنایه از تهدید. (حه‌ت. ۲۲)

*** ناویکی لێ گه‌رم ناوئ:** بریتی له یه‌کیکی ته‌نبه‌ل و ته‌وه‌زله که هیچیک له ده‌ست نایه‌ت: کنایه از آدم تنبلی که کمکی از او بر نمی‌آید.

ئو که ده‌می نه‌یجاوئ: بریتی له یه‌کیکی گوج: کنایه از شخص نادان و ساده لوح.

ئو که‌وتوو ژێری: لا‌بردنی که‌ستیک له شوێنیک یا دهرکردنی (هه‌ن. ۲۸): [برکناری کسی از جایی یا بیرون کردن او].

ئو کردن: له مل کردنه‌وه و فروشتنی شتومه‌کی له سه‌ر ده‌ست ماو: کنایه از فروختن کالایی که روی دست فروشنده مانده باشد.

ئو له ئو ته‌کان ناخواه: هه‌موو لایه‌ک نارامه و دنیا که‌شوو‌ماته (هه‌ن. ۲۶): [کنایه از آرامش و سکوت].

ئو له ئو ته‌کان نییه‌وه‌ی: ستاره‌ی هیه و خۆی

نیامده.

ئلو و ئاگر: بهلا، مترسی یه کجار زۆر (هه‌ڕه‌زده ۱۶۵):
[کنايه از بلا و خطر بسیار بزرگ].

ئلو و گل: بریتی له واده‌ی مرگ، نه‌جیل، نه‌جیل:
کنايه از اجل، مرگ. (هه‌ڕه‌زده ۱۵)

ئلو ها به دستموه مه‌یغوره‌وه: [واته په‌له بکه و خۆت
بگه‌یه‌ته]: کنايه از شتاب کن و خود را برسان.
(هه‌ڕه‌زده ۱۶)

ئلو هه‌س نه‌کاته‌وه: کاره‌که‌ی بی‌ته‌جام و بی‌که‌لکه
(هه‌ڕه‌زده ۱۳، ۲): [کنايه از کار بیهوده انجام
می‌دهد].

ئلو هه‌سه‌وه‌که‌ره: یه‌کیکی به‌تالیا و خۆپیری (هه‌ڕه‌زده ۲۸):
[کنايه از بیکاره].

ئلو سه‌وه: بریتی له‌ مه‌ردومی بی‌عار (هه‌ڕه‌زده ۲۷): [کنايه
از انسان بی‌عار و ننگ].

ئلو مه‌که شیرتینه: بریتی خوش چوونه‌وه پێشموه‌ی
کارێک: کنايه از کار تقریباً بر وفق مراد است.

ئلو مه‌که وا پڙاوه: [بریتی له‌ ده‌ستورێکی خراپ دانرا‌یی و
شتێکی خراپ کرایته به‌ باو]: کنايه از آداب و رسوم
بدی که معمول و رایج شده باشد. (هه‌ڕه‌زده ۲۷، ۲):
۳۰

ئهم ماسته‌ بی‌ مو نه‌یه: خوشیک له‌م کاره‌ هیه، نه‌م
کاره‌ پاک و بی‌گه‌رد نه‌یه (هه‌ڕه‌زده ۱۶، ۲): [کنايه
از منظور و هدف بدی در این کار وجود دارد].

ئهمو و سوژی کردن: بریتی له‌ دواخستنی کارێک:
کنايه از به‌ عقب انداختن کاری.

ئهو دوو‌کانه‌ هه‌ نه‌چنیا: [چاو‌روانی مافی پێشوو له‌
نیستادا هه‌ نه‌یه]: آن سبو بشکست و آن پیمانه‌ ریخت
دیگر نمی‌توانی به‌ دستش بیاوری. (هه‌ڕه‌زده ۳۵)

کارش به‌ پایان رسیده.

ئو له‌ سکيا ناجوو نه‌یه‌وه: بریتی له‌ یه‌کیکی زۆر
چرووک و به‌رجاوته‌نگ، له‌سه‌ر خۆ به‌وات تا برسی
نه‌یه‌ت (هه‌ڕه‌زده ۱۳، ۲): [کنايه از آدم خسیس که
در راه رفتن هم آرام رود تا مبادا گرسنه‌ شود].

ئو له‌ گیرفانی که‌سێک به‌ردان: [بریتی له‌ هه‌مه‌رو
پاره‌ی که‌سێک و هه‌رگرتن]: کنايه از همه‌ی پولهای کسی
را گرفتن. (هه‌ڕه‌زده ۱۰، ۲)

ئو له‌ ئاو ئاوانا (ده‌سه‌وانا): نه‌کوته‌ی ره‌نجی بی‌
هروه‌ ده‌دات کاره‌که‌ی له‌ ژیری نه‌یه (هه‌ڕه‌زده ۲، ۲):
۱۳: [کنايه از رنج بیهوده کشیدن].

ئو له‌ نه‌سیاو که‌فت (ناشی ئاو‌که‌وتوو): بریتی له‌
ته‌واویوون، هه‌مه‌و لایه‌ک بی‌ده‌نگه‌ (هه‌ڕه‌زده ۲۶): [کنايه از
تمام شدن، آرام گرفتن].

ئو ئیل کردن: بریتی له‌ دوو به‌ره‌کی کردن و
هه‌له‌خراندن: کنايه از نفاق افکندن، شوراندن.

ئو ئیل مه‌که: [ناکوکی و جیاوازی پێک مه‌یه‌ته]:
کنايه از اختلاف مینداز. (هه‌ڕه‌زده ۱۶)

ئو ئیل نا‌کا: نا‌توانه‌: کنايه از ناتوانی.

ئو مه‌ده‌سه‌ی خوارده‌سه‌وه: [بریتی له‌ منالی هار و
هاج]: کنايه از بچه‌ شرور. (هه‌ڕه‌زده ۱۶)

ئو نه‌په‌لاوتن: پێداگریوون، سوو‌ریوون له‌ سه‌ر بیر و
باوه‌ی، بۆ وینه‌: هه‌ینه‌ده‌ موسلمانانه‌ ئاو نایا‌لی‌ئوئ!
(هه‌ڕه‌زده ۱۴۰): [کنايه از اصرار و پافشاری بر عقیده و
مرام].

ئو نه‌په‌له‌نیوه: ۱) خۆ بێ‌کسه‌ نه‌یه: ۱) [کنايه از تنها
و بی‌کس]. ۲) خۆ به‌ خۆ‌پایی ده‌ست نه‌کو‌توه (هه‌ڕه‌زده ۲، ۲):
معمول. (هه‌ڕه‌زده ۵۹، ۲): [کنايه از این که مفت به دست

ئەو سەرھەشقە یۆ دامەدە: واتە فیزی ئەو جۆرە پەفتار و ئاكار و قسە و بیرەى مەكە (جەلەل محمود. بەرگە. ۲: ۱۷):
[کنایە از این که او را با این نوع رفتار و اعمال و سخن و افکار آموزش مده].

ئەو گریئە کوێرە بە من ناکریتەو: (۱) ئەو کێشە، بە من چارە ناکریت ئەو نەتیئە بە من نادۆزێتەو (جەلەل محمود. بەرگە. ۲: ۱۷): [کنایە از این که این مسأله به وسیله‌ی من حل نخواهد شد].

ئەو ماستە بێ موو ئییە: [بەرتی لە نیش و کاریک کە فروفێلی تێدا یە]: کنایه از کاسه ای زیر نیم کاسه هست. (فتاحی قاضی. بەرگە. ۱: ۲۵)

ئەو هێلکە یە بە دەستی من ڕەنگ مەکە: ئەو کارە نابەجیئە، بە من مەسپێرە (جەلەل محمود. بەرگە. ۲: ۱۷):
[کنایە از این که این کار ناشایست و نامناسب را به من مسپار].

ئەو هەو گۆری بیټ: (۱) واتە هەل دەگرت وای بە سەر بیټ: (۱) [کنایە از این که حقش بود این بلا سرش بیاید]، (۲) بەرتی لە یەکیک کە بە لاساری کاریکی نابەسەند بکات لە پاشان تووشی زیانی خۆی بیټ (جەلەل محمود. بەرگە. ۱: ۵۳: ۲) [کنایە از آدم حرف نشنو که کار زشت و ناپسند انجام دهد و بعداً گرفتار عذاب آن شود].

ئەو هەو گەرکی تۆپیو: بۆ سەر سوورپان و لە کاتی کێدا دەوتریت کە کاریک بکرت: کنایه از تعجب کردن در مواقعی گفته می‌شود که کاری انجام گیرد توسط کسی که انتظار آن نرود.

ئەو ئەو بە دەمی کێ دادەم: بەرتی لە شتیکی زۆر کەم: کنایه از چیز بسیار کم.

ئەو یاتەو دەس: [بە تۆلەى کردارى خۆى دەگەسى]: کنايه

از به مکافات عمل خود میرسد. (حمید. ۴۴)

ئەو یۆ ئە دەم هیل داکەوتوو: (لە ئووتی هیل داکەوتوو) (مەبە. ۱۰: ۱): [بەرتی لە کەسێک کە بەفیز و دەمارە: کنایه از آدم متکبر].

ئەو یۆ ئە نیشک هەوێ دایکە (هەوێ دایکەوون): [واتە کەنیشک دەهێوێ هەرچی دایکی هەمەتی ئەویش بێی]:
[کنایە از هرچه مادر داشته باشد و او نداشته باشد حسودیش می‌شود. (حمید. ۴۴)]

ئەو یۆ ئەو لای داکە: [شەکەت و مانیاگ]: کنايه از شخص خسته و بی‌حال. (حمید. ۴۵)

ئەو یۆ ئەو یۆیان هەلکزانە: [بەرتی لە یەکیک کە بەخێرایى بۆ جیگایەکی خۆی بگەینەن]: کنايه از کسی که سریع در جایی حاضر شود. (حمید. ۴۷)

ئەو یۆ ئەو لایک ناوێتەو: [لە ژیا تاتنا خۆش رابواری و پێزی بۆ دانە]: کنايه از زندگی لذت ببر و قدر زندگی را بدان. (حمید. ۴۸)

ئەو یۆ ئەو یۆیان کرد: (۱) دەستەمۆیان کرد، هینایانە ژێر بار: (۱) [کنایە از اهلی کردن] (۲) لە هەرە و گیف و گۆرپیان خست (جەلەل محمود. بەرگە. ۱: ۵۵: ۲) [کنایە از، از ادعا افتادن].

ئەو یۆ ئەو یۆیان نایگات: واتە: زۆر خێرایە: کنايه از بسیار سریع است.

ئەو یۆ ئەو یۆیان سووک: بەرتی لە شتی جوان کە بچیتە دڵەو (خەلف. ۱۷: ۱): [کنایە از چیز یا شخص دوست داشتی].

ئەو یۆ ئەو یۆیان قورس: بەرتی لە شتی ناخێرین کە نەچیتە دڵەو (خەلف. ۱۷: ۱): [کنایە از بداخم].

ئەو یۆ ئەو یۆیان قورسە: خۆن تالە، ناوچاوتالە: کنايه از آدم بداخم و تودل نرو.

ئەو یۆ ئەو یۆیان قورسە: بەرتی لە شەپۆلدانی قەلبەباخی زۆر

بهرهنگیکی وا که پاشه و پاش بگمیتتهوه له بهر زوری
(ههنگ. ۸۷): [کنایه از جمعیت بسیار زیاد در جایی].

ئیمان غوهت مهسووزنه: [بئ بدلگه له کهسێک
به‌دگومان مهبه]: کنایه از بی‌مورد به دیگران سوءظن
نداشته باش. (همیت. ۴۹)

ئیمرو به لای چه پا هه‌ئساگه: بریتی له یه‌کێک که
کرده‌وه‌کانی وه‌کوو پیشوو ناسایی نه‌بیته (هه‌نگ. محمول).
به‌ر. ۲. ۱۸: [کنایه از کسی که رفتارش بر خلاف
معمول گذشته بد شود].

ئیمروژ وهرق جوژێخه: [بریتی له کاروبار گوژاوه
هه‌مووشتیکی نالوگۆرهارتوه به‌ سه‌ریا]: کنایه از همه
چیز فرق کرده، اوضاع تغییر کرده. (همیت. ۵۰)

ئێواره وه‌خته جریڤ به‌ چه‌خته: به‌ ته‌وسه‌وه: بریتی له
نافره‌تی ته‌مه‌ل که دره‌نگ کهوتیته خۆی (هه‌نگ. محمول).
به‌ر. ۱. ۵۶: [برای طعنه، کنایه از زن تنبل که دیر
بجنبد].

می گوید.

باچ لی گرتن: بریتی له هه لگرتنی شتیک له شتیک به
نقورچک (خان.ف. ۹۳): [کنایه از ناخنک].

باخی به بهره: بریتی له یه کتیک که ناواتی هاتیسته دی
(خان. ۸۰/جلا. محمود. بهر. ۲. ۱۹): [کنایه از کسی که به
آرزویش رسیده باشد].

بادانهوه: بریتی له پهشیمان بوونهوه له قسهیهک یا
کردهویهک (خان.ف. ۹۴): [کنایه از پشیمان شدن کسی از
کاری یا حرفی].

بادمرچوون: بریتی له لووت به بهر خۆدا هاتنهوه
(خان.ف. ۹۴): [به حالت طبیعی برگشتن].

با دهرکی لی ناکاتهوه: (۱) کس به لایدا ناچیت: (۱)
[کنایه از کسی سراغ او را نمی گیرد] (۲) کس به
فریای ناکموت به هانایمیه ناچیت: (۲) [کسی به
کمک او نخواهد رفت] (۳) بییکس و خویشه (جلا
محمود. بهر. ۲. ۱۹/فتحی. قاضی. ۱۲۶): [کنایه از بی کس].

با دهرکی لی نه کردنهوه (با دهرکی لا ناکاتهوه):
ناسوده و بی مزاحم بوون، بن خزم و بی کس و کار و
هه قال (خان.ف. ۱۸۲): [کنایه از آسوده و بی دردسر،
بی کس].

با دیزه به دهرخو نه بییت: واته نهم باسه با همر به
نهینی بییتسهوه (خان. ۸۰): [کنایه از این راز باید مخفی
بماند].

باراش لیکردن: بریتی له دریزه دان به قسه (خان. ۹۴):
[کنایه از وراج و پرگو].

باران باری به تمه تهق/ درزو درومان هاتمهوه یهک:
بریتی له خزمانیک که پاش لمیه کببون و دلگیربوون
ناشتیان بیتمهوه و یهک بگرنهوه (جلا. محمود. بهر. ۱. ۵۸):
[کنایه از نزدیکان و فامیل پس از مدتی ناراحتی و

باب دهرهینان: زۆر توند نازاردان و تمنبی کردنی
که سیک (خان.ف. ۱۸۶): [کنایه از تنبیه کردن شدید
کسی].

بابردوو: (۱) بریتی له شتی زۆر سووک (۲) مرۆشی
بی دهسه لات و بی تهنوا (خان.ف. ۹۰): (۱) [کنایه از چیز
بسیار سبک] (۲) [کنایه از آدم ناتوان و فقیر].

با بییت شهن نه کات، باران بییت ناسیو نه گه پنی:
[بریتی له یه کتیک که له گم همر بارودوخینکا خزی
پتیک بجات]: کنایه از کسی که با وضع موجود خود را
تطبیق دهد. (حمید. ۵۶)

بابیان سووتاند: تووشی زیان و نازاریکی گهره بیان
کرد (جلا. محمود. بهر. ۲. ۱۹): [کنایه از این که او را
گرفتار مصیبت و بلای بزرگ کردند].

بابیان له که رکیشا: (۱) تووشی نازار و زیانیان کرد،
خراپیان به مسرهینا: (۱) [کنایه از او را دچار سختی و
مصیبت کردند و بلای بدی را بر سر او آوردند]، (۲)
دهسه لاتیان پری (جلا. محمود. بهر. ۲. ۱۹): [کنایه از او
را از تاب و توان و قدرت انداختند].

با به پای قولیا ناگهین: بریتی له یه کتیک که له
پیکه چوندا توند و خیرا بی: کنایه از کسی که در
حرکت بسیار سریع باشد.

باچ سمیل نه گری: [بریتی له یه کتیک زالم و دهست
دریژکمر به مرۆف زۆر نه لی]: کنایه از گردن کلفت و
جباری که به مردم ظلم می کند. (حمید. ۵۶)

باچ سمیل نه گری: واته: که له گایی دهکا، زۆرداره:
کنایه از گردن کلفت و جباری که به مردم زور

نزاع دوباره با هم صلح کنند و یکی شوند].

بارچه‌وت: بریتی له پیای ناراست و بن‌ناکار: کنایه از شخص ناراست و بداخلاق. (مهر. ۴۰)

بار راست گرفته‌وه: یارمندی دان به کمیت که چمتیکی کموتخته سر رتی دست گرفتن به تاییهت له باری مادیسوه (نمونه. ۱۹۹): [کنایه از دستگیری و کمک کردن به دیگران].

بارکه‌هتن: بریتی له به‌دبه‌ختی و نه‌هاتی (ه‌ن‌ف. ۹۶): [کنایه از بدشمنی].

بارکه‌وتن: نمرکی خدک وه نمتو گرفتن (نمونه. ۱۹۹): [مسئولیت کسی را به گردن گرفتن].

بارکه‌وتوو: بریتی له یه‌کینک که به‌دبه‌ختی و نه‌هاتی پروی تی کردبی (ه‌ن‌ف. ۹۶): [کنایه از شخصی که بدشمنی و بدبختی به او روی آورده باشد].

بارکیش: بریتی له یه‌کینک که نمرکی قورس کموتبته سوری (ه‌ن‌ف. ۹۶): [کنایه از کسی که وظیفه‌ای سنگین بر دوشش افتاده باشد].

بارکیشان: بریتی له ه‌ل‌گرتنی نمرکی قورس (ه‌ن‌ف. ۹۶): [کنایه از کسی که وظیفه‌ی سنگینی را بر عهده گرفته باشد].

بارکیشان: بریتی له به‌رگه‌ی رهنج و تازار گرفتن: کنایه از تحمل رنج و بلا کردن.

بار و بارخانه: به هینا بۆ سمتی گموره‌ی ژنان ده‌لین: عه‌دب بارو بارخانه‌یه‌کی همیه: کنایه از باسن بزرگ. (مهر. ۴۱)

بارمشاری تیتو (مهر. ۲۰): [بریتی له کمیت که زور به کاریک شادمانه]: [کنایه از کسی که از چیزی بسیار شادمان و خوشحال است].

باره گویزی لینی، خری نایه‌ت: بریتی له یه‌کینکی

گوی رایمل و فرمانبر (ه‌ن‌ف. ۸۱): [کنایه از آدم مطیع].

بارهی بزی: دم کوتی کرد. له جرت و فرتی خست. بۆ سووکی به یه‌کینک ده‌وتیت وه بزن ده‌بارتینیت (ه‌ن‌ف. ۱۹۰): [کنایه از او را وادار به سکوت کرد. به عنوان تحقیر به کار می‌رود].

باره‌لگره: (۱) خوراگر و نارامه: (۱) [کنایه از این که صبور و آرام است] (۲) به تموسوه بۆ سووکی به یه‌کینک ده‌وتیت که مل شوژی بنوتینیت (ه‌ن‌ف. ۱۹۰): [با طعنه به کسی گفته می‌شود که سرزیر باشد].

باری به ریوهیه: [بریتی له ژنیک که له زاین دایه]: کنایه از زنی زایش و فارغ شدن او نزدیک است. (فتاحی، قاضی، بهر. ۲۹)

باری خستوه: (۱) پشوو ده‌دات و ده‌حسپته‌وه: (۱) [استراحت می‌کند و خستگی درمی‌کند] (۲) تا بو شتی هه‌ستان، کاری نییه: با باویژ له سکی خوی ده‌رکات: بریتی له یه‌کینک که تووره بیت و به قسه هه‌ره‌شه و گوره‌شه بکات (ه‌ن‌ف. ۵۷): (۲) [کنایه از آدم عصبانی و خشمگینی که دیگران را تهدید کند].

باری خوئی به‌ست: بریتی له قازانجیکی زوری به ده‌ست هینا: کنایه از سود کلانی به دست آورد.

باری گود: (۱) [کۆچی کرد، ریشت]: (۱) کنایه از کوچ کردن (۲) [مرد]: (۲) مرد (۳) [نمرک و زه‌حمتی خسته سر شانی جا نمو نمرکه مادی بیت یان هه‌ر جۆریکی‌تر]: (۳) کنایه از رنج و زحمت بر کسی تحمیل کردن حال این رنج و زحمت مادی باشد یا هر نوع دیگر (۳) [بریتی له خوئته‌ی درۆ به یه‌کینک کردن] (۳) کنایه از تملق و ستایش دروغین. (همه. ۵۹)

با هەر بومرئ: [بریتی له یه کینک که قسه‌ی بی کەلک ده‌کا]: کتیاپه از کسی که سخن بیهوده می‌گوید. (فتاحی، بهرمر. ۱: ۲۸)

با هەر بومرئ: بۆ سووکی به یه کینک دهوتری که قسه و شتی ناشیرین بلێت و تۆ وه‌لامی نه‌دیتموه (جلاڵ محمود). بهرمر. ۲: ۲۱. [برای تحقیر است، کتیاپه از کسی که حرف زشت و نامناسب گوید و تو او را بی‌محل کنی].

با هەر له ورگی یان له سکی خۆی بدات: واته با هەر بۆ خۆی بلێت، گینگل بدات و چاوهروان بیت چی ده‌کات بیکات. نمو، ده‌ست له‌و شته هه‌لناگریت و داخوازییه‌کی ئهم بێ‌که‌لکه (جلاڵ محمود). بهرمر. ۲: ۳۰. [کتیاپه از این که بگذار هر چه می‌خواهد بگوید انجام دهد. طرف مقابل او بی‌اعتناست و کار خودش را انجام می‌دهد].

بازار تیزری کردن: بریتی له بازارگریمی و پهرمێدان: کتیاپه از رونق دادن، بسانان کردن.

بازار دۆلۆپیه: واته کەس نازانی کریار که‌ی دێ بۆ لای (خان. ۱۲): [کتیاپه از کسی نمی‌داند که کی مشتری پیش او می‌آید].

بازاری: (۱) بریتی له ئاده‌میزادی هیچ و پوچی بێ مایه: (۱) [کتیاپه از شخص بی‌ارزش]، (۲) بریتی له شتومه‌کینک که تاییه‌تی و چاک نمبێ (خان. ۱۸: ۲). [کتیاپه از کالای نامرغوب].

بازاری که‌سسه (که‌ه): (۱) بێ‌دهرامه‌تی: (۱) [کتیاپه از بی‌درآمدی] (۲) نافروشنیت: (۲) [کتیاپه از عدم فروش] (۳) کەس به لایدا نایه‌ت و پشتگۆی خراوه. کەس گۆبێ لی ناگریت (جلاڵ محمود). بهرمر. ۱: ۶۰. (۳) [کتیاپه از کسی که به طرف او نمی‌آید و طرد شده، کسی

باریک پیسی: بریتی له دانماندن و قسه‌ لووس کردن: کتیاپه از تملق. (مهر. ۱: ۴۱)

باریکان ده‌ریسی: [بریتی له یه‌کینکی وراج و قسه‌فره‌کمر]: کتیاپه از پرحرف. (حمیت. ۵۹)

باریکی کردۆتموه: [بریتی له یه‌کینک له شتیک ده‌ست هه‌لگرێ و داخوازیه‌کانی که‌م بکاتموه]: کتیاپه از کسی که از کاری یا خواسته‌ای کوتاه بیايد و آن را کاهش دهد. (فتاحی، بهرمر. ۲: ۲۷)

باری که‌وتموه: (۱) داماو و خه‌فتبار و په‌که‌موتیه: (۱) [کتیاپه از آدم درمانده و غمگین و از کار افتاده] (۲) نوشوستی هیناو و گرفتاره: (۲) [بیدیاری آورده و گرفتار شده] (۳) له کۆمه‌لدا سووک بووه (جلاڵ محمود). بهرمر. ۱: ۵۹. (۳) [در میان جامعه بی‌اعتبار و بی‌ارزش شده].

باری گران کرد: (۱) توشی سه‌ختی ژبانی کرد: (۱) [کتیاپه از این که او را دچار دشواریهای زندگی کرد]، (۲) خه‌رجیه‌کی زۆری هاوێشته سه‌رشانی: (۲) [کتیاپه از این که خرج زیادی را به‌دستش داد] (۳) کار و ئهریککی زۆری به‌سه‌ردا دا: (۳) [کتیاپه از این که کار و وظیفه‌ی سنگینی را به‌ او واگذار کرد] (۴) کاره‌که‌ی لی نا‌ئۆز کرد: (۴) [کتیاپه از سردرگمش کرد]. (۵) توشی معراق و ده‌ردی سه‌ریه‌کی زۆری کرد (جلاڵ محمود). بهرمر. ۲: ۱۹. (۵) [او را دچار غم و اندوه و دردسر بزرگی نمود].

باری گرانه: (۱) ئهرکی زۆره و زۆر مانموو ده‌ییت: (۱) [کتیاپه از کسی که وظیفه‌اش سنگین است و زود خسته می‌شود] (۲) خێزانی زۆره (جلاڵ محمود). بهرمر. ۱: ۵۹. (۲) [زن و بچه‌ی زیادی دارد و عیال‌بار است].

گوش به حرف او نمی دهد].

بازارگری: له فروشی زور و پره له بازاردا (هه. ۹۸):
[کتایه از فروش بسیار].

بازاری گهرمه: [بریتی له یه کتیک که سوود و دهستکومتی زور بی]: کتایه از کسی که درآمدش زیاد باشد. (هه. ۶۰)

باز له بازگه دا نه گیری: واته هه موشت نه بی له هه لی خویا بگیری (هه. ۸۲): [کتایه از هر کاری را به موقع باید انجام داد و از فرصت استفاده کرد].

بازله خویندن: بریتی له بی شرمی و چاونه ترسی (هه. ۱۰): [کتایه از بی شرم و بی باک].

بازله دی بهستوو: بریتی له لایک که تازه دلی دلداریی پمیدا کردبی (هه. ۲۰): [کتایه از جوانی که تازه شروع به عشق و عاشقی کرده باشد].

بازله دی خویندوو: واته: له خوشیدا هار بووه، هه جرت و فرتیه تی. شرم و ترسی لا نه ماوه (هه. ۲۰): [کتایه از خوشحالی ناآرام شده، بازنگوش و جلف شده. بی شرم و حیا شده].

بازنی زیری له دهستدایه: بریتی له یه کتیک دهست

په نگین که پیشمیه ک بزانی و به ههولی بازووی خوی بتوانی بزی (هه. ۲۱): [کتایه از کسی که پیشه یا حرفه ای را می داند و با توان و قدرت بازوی خویش زندگی می کند].

بازی دهولته تی له سه نشین: بهخت پروتی کردن، چاک بز هاتن، به ختموهر بوون (هه. ۲۱۲): [کتایه از شانس به کسی رو آوردن].

باسی سه ره: [بریتی له مهترسی تییاچوون]: کتایه از خطر نابودی. (هه. ۴۰)

باشه والا: بریتی له لینگ پووت و بی ده ری: کتایه از

شخص بدون شلوار. (هه. ۴۴)

باغی به به ره: به ناوات گهیشتوو (هه. ۲۱۶): [کتایه از کسی که به آرزویش رسیده].

باقر بوون: عمیب ده رکوتن و پرورهش بوون (هه. ۲۳۰): [کتایه از آشکار شدن عیب و خجل شدن].

باقر دهرهاتن: عمیب ده رکوتن (هه. ۲۳۰): [کتایه از آشکار شدن عیب و نقص].

باکردن: بریتی له توو به بوون: کتایه از خشمگین شدن.
بان و په رشکیان: بریتی له دامووی و بیچاره بوون: کتایه از درمانده و بیچاره بودن.

بالا کردن: بریتی له گه شه کردن (گهز گهز بالا نه کم) واته له خوشیانا گه شه نه کم (هه. ۱۰۳): [کتایه از نشو و نما کردن از شادمانی].

بالشکان: تووشی به دبه ختی بوون سهرنه کموتن (هه. ۲۳۶): [کتایه از گرفتار شدن و شکست خوردن].

باله شوپ: [بریتی له یه کتیک ناخوش و بی حال]: کتایه از آدم مریض و بی حال. (هه. ۶۰)

باله شوپیه تی: واته زور نه خوشه، په ریشانه (هه. ۲۰): [کتایه از بسیار بیمار و اندوهگین بودن].

باله شوپیه گرتوو: [بریتی له یه کتیک که له ترسا یا به بوتهی نه خوشی سه ختموه شانی کموتی]: کتایه از در اثر ترس و وحشت یا بیماری شانه هایش فرو افتاده.

(هه. ۲۷): [کتایه از بیچاره بودن].

باله فر بووه: بریتی له مندالیک که هاتوو به خویدا و گموره بووه (هه. ۲۱): [کتایه از بچه ای که رشد کرده و بزرگ شده است].

با له کوڼوه بیټ نمو لهوڼوه شهن دمکات: بریتی له یه‌کټک که به پټی رږژ هلسوورپټ و له گڼل هممو دهسته و تاقمیکدا خوی ده‌گوڅینیت (جلال محمود، برهمه ۱).
[کنایه از کسی که مطابق با روز نان می‌خورد و

برای تأمین منافعی با هر گروه و دسته‌ای می‌سازد].

با مه‌که قولی: [واته: پټیا مه‌خوینه و خوټه‌ی پی مه‌که، دهنه‌دان: کنایه از تعریف و تمجید بی‌مورد کسی، تحریک کردن. (همه ۲۰)

با نوش له سفر دهی بیټ: واته: با نم بارهش له‌سمر باره‌کانی‌تر بیت (جلال محمود، برهمه ۱).
[کنایه از این که بگذار این دفعه هم به دفعات دیگر نیز اضافه شود].

باره‌باری پی‌خستوه: بۆ پټکټن یان سوکی به یه‌کټک دوتریت که هاواری پی هلسینراییت، واته هیتاویته گیر و گاز و هاوار و دس به دامان (جلال محمود، برهمه ۲).
[به عنوان مسخره به کسی گفته می‌شود که داد و فریادش بلند شود یا تحت فشار قرار گرفته باشد و استمداد جوید].

بالیان شکاندوه: بی‌ده‌سلا‌تیان کردوه (جلال محمود، برهمه ۲).
[کنایه از این که قدرتی را برایش نگذاشته‌اند].

با مه‌که قولی: یان کالک مه‌خه بن همنگلی: (۱) بۆ نمو کاره دهنی مده: (۱) [کنایه از این که او را تحریک به انجام آن کار مکن]، (۲) هانی مده و تیژی مه‌که. چونکه شایانی ثمو نییه (جلال محمود، برهمه ۲).
[کنایه از این که او را تحریک مکن زیرا شایستی آن نیست].

بامجان پاک نه‌کا: (همه ۲۳). [بریتی له خوټته کردن: کنایه از چاپلوسی کردن].

بانگی محمده به ناشکرا خوشه: کاری چاک پنیوست

بالموازه بووکه: [بریتی له یه‌کټک که کلمشیری نه‌خوینی و فی‌ری مکر و فیل بوو]: کنایه از کسی که خروسش خوانده، کلک و حيله‌بازی یاد گرفته.

(همه ۲۰)

باله‌وازمبون: بریتی له گه‌غی‌کی تازه پینگیشتوو که ده‌سی کردبی به دل‌داری (برهمه ۲۵).
[کنایه از جوانی که تازه در خط عشق و عاشقی افتاده باشد].

بالی لی په‌یلا بوو: خیرا رږیشت، وه بفرپټ (جلال محمود، برهمه ۱).
[کنایه از این که با عجله رفت گویی پرواز کرده].

بالیان برپوه: (۱) له جموجولیان خستوه: (۱) [کنایه از جنب‌وجوش انداختن کسی] (۲) ده‌سلا‌تیان نه‌هیشتوه: (۲) [کنایه از، از قدرت انداختن] (۳) هیچیان به ده‌ستمه نه‌هیشتوه (جلال محمود، برهمه ۲).
[چیزی برایش نگذاشته‌اند].

بالیان به‌ستوه: ده‌سلا‌تیان برپوه (جلال محمود، برهمه ۲).
[کنایه از این که او را برکنار ساختند].

با به قولا کرم: بریتی له دهنه‌دان و پیا‌هلدانی به درۆ بۆ کمسټک: همنی دا ژیر بالی، کنایه از تعریف و تمجید مبالغه‌آمیز از کسی کردن.

با گوئی بیتوه له کانی: بۆ گالته پټکردن و تموسه. واته: ثمو شته همر ناییت و ثمو داخواییه نایته دی (جلال محمود، برهمه ۱).
[آن چیز انجام نخواهد گرفت. این مساله برطرف نخواهد شد].

با له سک خویا دمر نه‌کا: بریتی له یه‌کټک که قسمی باغی نییه و تمنا ختم و کسمری خوی خالی ده‌کاتموه: کنایه از کسی که حرفهایش اهمیت ندارد و کسی را نمی‌ترساند فقط دق دل خودش را خالی می‌کند.

به شاردنمویه ناکات (جلاص محمود. بهریم. ۱۳۲۰): [کتایه از این که لازم نیست کار نیک را مخفی کرد].

باوېژ: بای نیو زگ: کتایه از باد شکم.

باومشی به دنیا دا کردووه: حمزی له مالی دنیا زوره، بژی سووتاهه، چاوی تیز نایت لهوانیه رتی چموتیشی بژ بگریت (جلاص محمود. بهریم. ۲۰۰۲): [کتایه از اشتیاق وافر به مال دنیا و برای به دست آوردن آن امکان دارد راه خلاف را هم برگزیند].

باوه‌لی: واته (۱) سست و بی‌ناغیه: (۱) [کتایه از سست و بی‌اساس] (۲) پیری پک کموتوو که له مردندایه (نهم‌نیمه ۲۵۷): (۲) [کتایه از پیر در شرف مرگ].

باوه‌لی بایه‌کی بهسه قیپینی: نهم کتایه لهووه هاتوو که باوه‌لی له سمرجیتی خژی هیند سسته به فوویه‌کی سووک، با دهییا.

باودیانه: بریتی له کمسیک که کمسیکی به‌دله: کتایه از باب طبع بودن.

باومه‌لییه: بریتی له یه‌کینک که شتیک یا کمسیکی به دل بی: کتایه از باب طبع بودن.

باویشک‌دان: [بریتی له مانوو و شه‌کته]: کتایه از خستگی. (حمیت. ۱۲۴)

باویشکی بؤ نه‌دات: (۱) واته گوی به قسمی نمو نادا، پیری به لای قسمی نمووه نییه (۲) حمزی زور لئییه و دهستی ناکموتیت. خموی پیته ده‌نییت (بخاری. ۱۱): (۱) [کتایه از کسی که گوش به حرف دیگری ندهد و حواسش پیش او نباشد] (۲) [کتایه از این که آرزوی آن را دارد ولی به دستش نمی‌رسد. خوابش را می‌بیند].

بای بافه (باقه) شیوینه: واته ناژاوه شمیتیموه (جلاص

محمود. بهریم. ۲۰۰۲): [کتایه از این که آشوب پیا می‌کند].

بای بالم بریا: [بریتی له ماندویوونی زور، له کاتی ماندویووندا نهمه ده‌لین]: کتایه از خستگی زیاد، هنگام خستگی زیاد این کتایه بیان می‌شود. (حمیت. ۱۲۴)

بای تی چووه: بریتی له خژ بایسبون (جلاص محمود. بهریم. ۲۰۰۱): [کتایه از آدم متکبر].

بای تی کراوه: (۱) هه‌لیان داوه و له خشته پراوه: (۱) [کتایه از فریب خورده] (۲) هانیان داوه و تیزیان کردووه بژ نامانگی خویان هه‌لیان ناوه و فریویان داوه (جلاص محمود. بهریم. ۱۳۲۰): (۲) [تحریکش کرده‌اند و برای هدف خودشان او را فریب داده‌اند].

بای دهری: [بریتی له یه‌کینک ههموو کاتی له مالدا نیبیت]: کتایه از کسی که همیشه در منزل نباشد.

(فلاحی قاضی. بهریم. ۲۵۰)

بای شانی خوشه: (۱) کاره‌کمی لاتاسانه: (۱) [کتایه از کسی که کار پیش او آسان است] (۲) باش بژی تی هه‌لده‌چیت، کاره‌که به ده‌ستیموه سووک دیت: (۲) [کتایه از کسی که محکم و اساسی کار را انجام می‌دهد در نتیجه کارش آسان خواهد شد] (۳) له کار کردندا گورج و گۆله (جلاص محمود. بهریم. ۲۰۰۲): (۳) [کتایه از کسی که در کار کردن چست و چالاک است].

بای گوینیان داوه: هانه‌مانیان داوه. ته‌گبیریان بژ کردووه (جلاص محمود. بهریم. ۲۰۰۲): [کتایه از او را تحریک کرده‌اند. او را نصیحت کرده‌اند و در گوش او خوانده‌اند].

بای له زگی خوی دهرده‌کا: قسه‌کانی بی‌بایه‌خن، کمس پی ناترسیت. با داخی خوی هه‌لبریتیت (جلاص محمود. بهریم. ۲۰۰۲): [کتایه از سخن بی‌ارزش، که کسی به آن وقعی نمی‌نهد. بگذار غم و ناراحتی خویش را بیان

کند].

بدهر: بریتی له ژنی بی شمرم: کنايه از زن بی شرم. (مؤثر، ۵۰)

بزاره کردن: خور لیته کموتن له بفر فکر و خمیال (ننویزله، ۲۹۱): [کنايه از نخواییدن به علت ناراحتی فکری یا روحی].

برای سه لاهی: [بریتی له کمسیتک که ناشتی دهوئ]: کنايه از کسی که صلح و صلاح می خواهد. (قاضی، برک، ۴۲۰)

برپر دی پشت: خمی زور نریک (ننویزله، ۲۷۷): [کنايه از خویشاوند نزدیک].

برپر دی پشته: (۱) خمیکی زور نریکه: (۱) [کنايه از خویشاوند بسیار نزدیک] (۲) پشتیوانیکی گوریه، له کاتی تنگانه دا به فریا ده کموت (جلا محمود، برک، ۴۷): (۲) [کنايه از پشتیبان بزرگی است در موقع تنگنا به کمک می شتابد].

برمین: بریتی له مرؤفی نازای به دهستوبردی جوامیر (خان، ۱۱۳): [کنايه از شخص شجاع و رادمرد].

برویش کردن: بریتی له قسه کردن به هله بی فسیار کمس کموته (برویش کردن) واته کموته قسه بی که لک (خان، ۱۱۶): [کنايه از سخن بی سروته و درهم و برهم].

برین دوهشین، تیمارشی دهکا: بریتی له یه کیتک که له پشتموه شیر دوهشین و له پووهوه دهرمانی دهکا: کنايه از فرد دشمن دوست نما که از پشت خنجر می زند و در ظاهر تیمارش می کند.

بزمار لیدان: فیل له کمسیتک کردن (ننویزله، ۲۸۴): [کنايه از در حق کسی نیرنگ کردن].

بزن تاروت هه نناگری: [بریتی له یه کیتک که نمتوانی له

پهفتار و ناکاری خراب دس هه لگری]: کنايه از کسی که نمی تواند از گفتار یا کردار زشت و ناپسند دست بردارد. (حمید، ۲۶)

بزنی نارد خوارنگ: به کمسیتک ده لین دارکاری کرابین (شینفه، ۲۸): [کنايه از کسی که کتک خورده باشد].

بزووتنهوه: (۱) سرکموتنی نرخ شت بمره به بمره: (۱) [کنايه از افزایش کم کم و بتدریج نرخ اشیا]، (۲) بریتی له زیادیونی ناو بمره به بمره (خان، ۱۲۰): (۲) [کنايه از زیاد شدن آب بتدریج].

بسکای تی: [بریتی له یه کیکی به کیف و زور خوشحال]: کنايه از کسی است که از خوشحالی در پوست خود نمی گنجد. (حمید، ۲۹)

بسکای سینی دی: بریتی له یه کیکی زور کیف خزشه (خان، ۹۱): [کنايه از آدم خوشحال].

بشپوه له دهیا خیزاوه نهکا: [بریتی له کمسیتی ناژاوه گیر و قسه هارویر نیوان خه لکی]: کنايه از کسی که در کار این و آن دوهمزنی و کارشکنی می کند. (حمید، ۲۹)

بگره و بمرده: هرا و فرتمنه و به گز یه کنا چون (جلا محمود، برک، ۲۸): [کنايه از آشوب و بلوا و گلاویز شدن].

بگره و لی نیشپیه: بمره لکاییه، نه یاسای همیه و نه دهسه لاتی میری (جلا محمود، برک، ۲۸): [کنايه از آزاد و یله و لاقیدی که نه قانونی باشد و نه قدرت حکومتی].

بله ربه زین: بریتی له هاروهاج، بی نارام: کنايه از بزنی بهادر. (مؤثر، ۵۸)

بلقی سرفاو: کم خایمن و کم بهایه (جلا محمود، برک، ۲۸): [کنايه از ناپایدار و بی ارزش].

بلویر بؤ گا لیدان: راویژ کردن بۆ گموج و نزمان (له‌مەرزەمە: ۲۹۶). [کنایه از نصیحت کردن کسی که هیچی به گوشش نمی‌رود].

بلویر به‌زێن: بریتی له مرۆی بزۆز و دانەسه‌کناو: کنایه از شخص ناآرام. (مەرزە: ۵۸).

بلویری شه‌یتانه: بریتی له یه‌کێک که به زوانبازی خەڵک فریو بدات (هه‌ڵەمە: ۲۸). [کنایه از گمراه و آشفته کردن مردم].

بلویری شه‌یتانی: [بریتی له یه‌کێکی فێلباز]: کنایه از شخص مکار و زیان فریب و گمراه کننده. (هه‌ڵەمە: ۴۳).

بن ده ناودانه‌بوون: شیایوی تمناو بوون، کوتایی پێتهانی شتیك (له‌مەرزەمە: ۳۰۳). [کنایه از سزاور تمام شدن و به انتها رسیدن چیزی].

بن پزّان: نه‌مانی کچینی بمر له میژد کردن به هۆی رووداوێک: کنایه از پاره شدن پرده بکارت دختری به علت حادثه یا رویدادی قبل از ازدواج.

بن کلکی نه‌خوړی: بریتی له یه‌کێک که حمزی له جه‌نگ و ناژاوه بۆ و بیهوێ هه‌لیگیرسێنێ (هه‌ڵە: ۹۲). [کنایه از کسی که طرفدار جنگ و دعواست و می‌خواهد آشوب به پا کند].

بن کلکی ده‌خوړیت: حمزی لێ ده‌کا، حمز له گه‌مه، یاری، شەڕ یان هه‌ر شتیکی‌تر (هه‌ڵەمە: ۲۹). [کنایه از میل و یا آرزوی کاری یا چیزی را داشتن].

بن کیسه ته‌کین (بێخ گیفان ته‌کین): بریتی له خه‌لتانن و گیفان خالی کردن یه‌کێک (قه‌زات له گیانم به دروو سر له‌زین دلائ و به‌قال بن کیسه ته‌کین): کنایه از فریب دادن کسی و جیب او را خالی کردن.

بنارواهاتن: بریتی له بنه‌پرپوون و تیاچوون: کنایه از ریشه کن شدن و از بین رفتن.

بنه‌جوگه‌ی شیلاره: خه‌ریکه کاره‌که‌ی بنج به‌ست ده‌کا و به نه‌جام ده‌گه‌ینیت (هه‌ڵەمە: ۲۹). [کنایه از این که دارد کارش را محکم می کند و به انجام می‌رساند].

بنه‌جوگه‌شیلان: (۱) [بریتی له لێکدانمە‌وی کارێک بمر له ده‌ستپێکردن]: (۱) کنایه از ته و تو درآوردن کاری قبل از شروع، (۲) [بریتی له تیتکچوون و شه‌له‌ژاوی یه‌کێک ده‌برین]: (۲) کنایه از بیان اوضاع نابسامان و آشفته‌ی کسی، (۳) [بریتی له کچیک که کچینی نه‌مانی]: (۳) پاره شدن پرده‌ی بکارت. (حه‌یت: ۶۹).

بنه‌وی شیلیاگه (مەرزە: ۳). (۱) تیتکچوون و شه‌له‌ژاوی یه‌کێک ده‌برین (۲) به کچیک نه‌لێن که (بنی) پژیاگ بۆ و هیچی نه‌مانی: (۱) کنایه از منقلب و دگرگون شدن کسی (۲) کنایه از دختری که پرده بکارتش نه‌مانه باشد].

بنج دیوار نه‌که‌فی و بانه‌ ناو (سواغی سه‌ریان) ی پی نه‌کا: کاره‌که‌ی به باشی نازانیت و تێبینی نه‌جامه‌که‌ی نا‌کا (هه‌ڵەمە: ۲۹). [کنایه از کسی که در کارش دقیق و آگاه نیست و در فکر آخر و عاقبت آن نیست].

بنجه‌ست: سه‌قامگیر، خۆ گرتوو (له‌مەرزەمە: ۳۰۷). [کنایه از نه‌ادینه شده، استوار].

بنجه‌ستکردن: بریتی له دامه‌زاندن و جۆ به جۆ کردنی کارێک (هه‌ڵە: ۱۲۷). [کنایه از جایگیر کردن و انجام دادن کاری].

بنجه‌اکوتان: بریتی له جێگیربوونی شتیك [فسیاره‌کس

بوغّه: پیاری قه‌لو و زگزل و مل نه‌ستور
(*فهره‌نگی، ۲۲۰:*) [کنایه از آدم چاق و شکم‌گنده و
گردن کلفت مغرور].

بوکسه‌وات گردن: له سرچیئی خۆ بوون و پیش
نه‌کمون له شتیئک یا کاریئک (*فهره‌نگی، ۲۲۳:*) [کنایه از
سرچای خود بودن و در کار یا مسئله‌ای پیشرفت
نکردن].

بولبولی نه‌غوینی: [بریتی له یه‌کیئکی خۆ هه‌لکیش و
ده‌ماراوی]: کنایه از آدم پرمدها. (*حمیت، ۸۰*)

بۆ ناگر هاتووی: [بریتی له هاتنی بیه‌له‌ی یه‌کیئک بۆ
جیگایئیک و خیرا بگه‌رپه‌تموه، له رابوردوا ناگریان له
شوئپه‌کموه نه‌برد بۆ شوئپه‌کی‌تر ده‌با به‌خیرا
بیان‌ردایه چون ناگره که ده‌کوژایه‌وه. به‌و بوتموه ده‌لین
مه‌گه‌ر بۆ ناگر هاتووی]: کنایه از به محض رسیدن
می‌خواهی مراجعت کنی. (*حمیت، ۲۰*)

بۆ ده‌که‌س خۆی ناخوڕینی: بریتی له یه‌کیئکی نازا و
بوئیر: کنایه از آدم شجاع.

بۆ شۆن مامان خاسه: [به یه‌کیئکی ته‌مه‌لی لینه‌هاتوو
ده‌لین]: کنایه از آدم تبل و بی‌عرضه. (*حمیت، ۷۸*)

بۆ نۆک و نه‌خۆشه‌رمکه‌ی نه‌گه‌رئ: واته زۆر له سهر نه‌و
قسه نه‌روا (*فره‌نگی، ۷۷:*) [کنایه از زیاد به مسئله یا سخنی
پرداختن و توجه کردن].

بۆ هه‌چکه شیر نادات: که‌لگ و خه‌بری بۆ که‌س نییه:
کنایه از کسی که نفعش به دیگران نمی‌رسد.

بۆته بنی قه‌ووی: [بریتی له یه‌کیئک که کم دیتنه نیوی
خه‌لگ]: کنایه از کسی که کمتر در انتظار ظاهر شود،
منزوی. (*قاسی قاسی، به‌رگه‌را، ۶۹*)

بۆژۆ کردن: بریتی له سه‌رکردنه سه‌ر یه‌کیئک و بیژار
کردنی (*فهره‌نگی، ۱۳۲:*) [کنایه از آزار دادن و رنجاندن

بنجی داکوتا] (*فهره‌نگی، ۱۳۲:*) [کنایه از استقرار پیدا
کردن].

بنگوسه‌بالا چل گه‌زه ریشه: [بریتی له مندالی زیره
و زانا]: کنایه از به‌هی زیر و زرنگ. (*حمیت، ۸۰*)

بنگۆل کردن: پیلانگه‌پری (*فهره‌نگی، ۳۰۹:*) [کنایه از
توطئه‌چینی].

بنگلیشه: بریتی له فکر و بیر، قوول‌بوتموه: کنایه از
تأمل، فکر عمیق. (*مه‌ر، ۵۹*)

بنوو (بغه‌فه) بیته خه‌وت: به ته‌مه‌سه‌وه، بریتی له
یه‌کئ که به ته‌مای شتیئک بیته و هه‌رگیز بیته نه‌گات
(*جلا محمود، به‌رگه‌را، ۹۰:*) [برای طعنه است و کنایه از
کسی که به امید چیزی باشد و هیچوقت به آن
نرسد].

بن‌هه‌بوون: که‌چیک که که‌چینی بنی هه‌لنه‌گیراوه
(*فهره‌نگی، ۳۰۳:*) [کنایه از دختری که دارای پرده بکارت
است].

بنی له ئاودا نییه: ۱) واته کوتایی دیت و ده‌ستی
پیته بگه‌ره: [کنایه از تمام می‌شود] ۲) ته‌واو بووه و
نه‌ماوه (*جلا محمود، به‌رگه‌را، ۹۵:*) [کنایه از تمام شده و
نمانده].

بنیشتی مه‌لای مه‌زبووره: بریتی له دارایی و مالی
به‌رچاو (*فهره‌نگی، ۳۱۵:*) [کنایه از مال و ثروت زیاد].

بو لای دیوار خاسه: بریتی له یه‌کیئکی بی‌کاره و
لینه‌هاتوو: کنایه از آدم نالایق.

بوخه‌ی نه‌کراوه: بریتی له کوپه‌ک که هیشتا ژنی
نه‌هینابن (*فهره‌نگی، ۱۳۱:*) [کنایه از پسری که هنوز ازدواج
نکرده باشد].

بوچ: بریتی له (...) ژن: کنایه از قرح زن. (*مه‌ر، ۶۱*)

کسی].

بۆران کردن: بریتی له توور بهوون: کتایه از عصبانیت.

بۆره خۆم: خزمیکی دوور (جلا محمود. بیرگی. ۱۶۷): [کتایه

از فامیل دور].

بۆره سوار: سواریکی ههزار. سوارێك كه ناودار و

ناسراو نه‌بێت (جلا محمود. بیرگی. ۱۶۷): [کتایه از سوار کار

فقیر، سوارکاری که معروف و مشهور نباشد].

بۆسو کردن: به‌دناو کردن (ئەمڕۆمه. ۲۳۰): [کتایه از بدنام

کردن کسی].

بۆسو ئی ههستان: بریتی له بلاو بهوونه‌ی

ده‌نگوباسیکی ناشیرین به یه‌کیکمه: کتایه از شایعه‌ی

ناجور و نامناسب در باره کسی.

بۆسو ئیه‌نه‌سان: بریتی له زۆر رووتی و هه‌زاری

یه‌کیك [فسیار کەس نە‌نە‌وه رووته بۆسو ئی هه‌لناس]

(خان. ۱۲۴): [کتایه از شخص بسیار فقیر].

بۆسووون: به‌دناو بهوون (ئەمڕۆمه. ۲۳): [کتایه از بدنام

شدن].

بۆنی خۆینی ئی دیت: به قسمیک یان شوێنێك یان

رۆژگاریك ده‌وتریت که چاوهرێی کوشتار و خوترشتنیان

لێ بکرت (جلا محمود. بیرگی. ۲۱۱): [کتایه از سخنی یا

مکانی یا دورانی که بوی خون و کوشتار از آن می‌آید

و احتمال وقوع حادثه‌ایی وجود دارد].

بۆنی شیری خاو له زاری دێ: [بریتی له یه‌کیکی منداڵ

و به‌ئهم‌مۆن]: کتایه از کسی که هنوز جوان و

بی‌تجربه است. (ئەحمەد هەسێ. بیرگی. ۴۹)

بۆنی کردوه: (۱) نه‌پێنی یان تاوانه‌که ناشکرا بووه: (۱)

راز و گناه آشکار شده (۲) پیاوێك که پرسوا بووه،

ناوی زپاوه: (۲) کتایه از مردی که بدنام شده و

آبرویش رفته باشد.

بۆی قیچاند: قسمی بۆ هه‌له‌یه‌ست بوختانی بۆ کرد،

خه‌لکی لێ هاندا (جلا محمود. بیرگی. ۱۶۸): [کتایه از این

که حرف برایش درآورد و بهتان کرد، و مردم را

نسبت به او تحریک کرد].

بۆی پینه کرد: [بریتی له داپوشینی نه‌نگی یه‌کیك و

چا‌ک‌کردنی هه‌له‌ی کسێك]: کتایه از عیب او را

پوشانید و اصلاح کرد. (ئەحمەد هەسێ. بیرگی. ۴۸)

بۆی خۆینی ئی تێ: [بریتی له نه‌گه‌ری روودانی

کارساتێك له لایان کسێکمه]: کتایه از احتمال و

وقوع فاجعه‌ایی از طرف کسی. (حمیت. ۸۲)

بۆی خۆینی ئی هاتوه: نه‌گه‌ری کوژرانی همیه: کتایه

از احتمال قتل و کوشتار در کار بودن.

بۆی شو‌رده‌وه: [ننگ و ناتموای یه‌کیك چا‌ک کردن]:

کتایه از عیب کسی را اصلاح کردن. (ئەحمەد هەسێ.

بیرگی. ۴۸)

بوو به مووی لووت: بریتی له یه‌کیك که تۆ لێ وهرس

بیت و نمو لێت نه‌بێت‌مه (خان. ۱۶۸): [کتایه از کسی که از

او بیزار باشی ولی او از تو دست‌بردار نیست].

بووگه داچکه خوشه‌ی دم نه‌م و نه‌و (ب‌نیشته خوشه‌ی

زاری نه‌م و نه‌و): واته خه‌لکی هه‌میشه باسی ده‌که‌ن،

سا له حسودیدا یا به چا‌که، یا به خراپه، هه‌میشه

ناوی ده‌بن: کتایه از مردم از او می‌گویند چه از

حسودی، یا خوبی یا بدی باشد.

بووکی به‌هار: گول (ئەمڕۆمه. ۲۴۲): [گل].

بووکی دانه‌به‌زیو: کچیک که له نه‌و مالدا ده‌ست له

هیچ نه‌دا و کاران نه‌کا (ئەمڕۆمه. ۲۴۲): [کتایه از دختری

که در منزل دست به سیاه و سفید ن‌زند].

بووکی پۆز: هه‌تاو، خۆره‌تاو (ئەمڕۆمه. ۲۴۲): [خورشید].

را بیهوده از دست داد و نابودش کرد].

به با چوو: (۱) فوتا، له ناو چوو: (۱) [از دست رفت،

از بین رفت] (۲) به فیرۆ رۆښت (جلا محمو. بهرگه. ۱۲۰):

(۲) [بیهوده از دست رفت].

به بال یه‌کی تر په‌پښ: [به بۆنه‌ی ده‌سه‌لاتی

کسیکی تره‌وه ده‌سی نمرۆ]: کتایه از کسی که

توانایش به خاطر قدرت کس دیگری است.

(حیرت. ۸۴)

به بالای پراوه: بریتی له یه‌کتک که همیشه ده‌بیت

گرفتار بیت، وای بۆ پراوه‌ت‌موه (جلا محمو. بهرگه. ۱۲۰):

[کتایه از کسی که همیشه باید گرفتار باشد،

سروشش چنین است].

به برشت: بریتی له مروقی ده‌م راستی فرمان پ‌هوا

(خان‌ف. ۱۴۰): [کتایه از آدم سخن‌دان و توانا].

به بلویری تو هه‌ن ناپه‌پښ: واته به قسه‌ی تو ناکمین،

فریوناوین، به فشالی تو پ‌هوا ناکمین (جلا محمو. بهرگه. ۲۰):

(۲۱): [کتایه از این که به سخن تو عمل نمی‌کنیم.

فریب نمی‌خوریم. به لاف و گزاف تو اعتماد

نمی‌کنیم].

به بلویری که‌سیک هه‌نپه‌پښ: به قسه و معیل و

ه‌م‌وای که‌سیک جو‌لان‌موه (خان‌ف. ۱۴۱): [کتایه از به میل

کسی رفتار کردن].

به بووک بردن: [بریتی له بی نابروکردنی یه‌کتک له

نیو خه‌لکا]: کتایه از کسی را در انتظار عام رسوا

کردن. (فتاحی قاضی. بهرگه. ۵۳۰)

به بی نهو په‌نچه ناکا به ناوا: واته: زۆر

فرمانبریمتی: کتایه از بسیار مطیع بودن.

به بی‌شمال (ده‌هۆل یان زو‌پنا هه‌ر ده‌یژنه‌نیت،

هه‌لله‌په‌ریت): به یه‌کتک ده‌لین که به بی هۆیه‌ک

بووکی سوور: بووکیک که کچ بی و بی‌ه‌ژن نه‌بی

(خان‌ف. ۱۴۲): [کتایه از عروسی که دختر باشد نه

بی‌ه‌ژن].

بووکی سالان: کچی کارزان و کارکر (خان‌ف. ۱۴۳):

[کتایه از دختری کاردان و کاری].

بوون: بریتی له دارایی و ده‌ست رۆښ (خان‌ف. ۱۴۴):

[کتایه از ثروتمند بودن].

بوونه‌ناو: (۱) به خۆدا شکانه‌وه له بهر ناشکرابوونی

مه‌سه‌له‌یک، خه‌جالت بوونه‌وه (خان‌ف. ۱۴۵): [کتایه از

شرمنده شدن].

بۆی رۆښتن: [گومان بۆ دۆښمنه‌وه و زانینی شتیک]:

حدس می‌زند. (حیرت. ۸۵)

به ناسماندا چوو (چوو به‌ه‌وا): (۱) زۆر تووره‌وه بوو:

(۱) [کتایه از بسیار عصبانی و خشمگین شده] (۲)

راچه‌له‌کی. خیرا پ‌ه‌ری (جلا محمو. بهرگه. ۱۲۰): (۲)

[یکه خورد. سریع برخاست].

به ناگر که‌سی سووتیان: بریتی له یه‌کتک که به بۆنه‌ی

سووج و تاوانی یه‌کتکی‌تره: تووشیار بیت: کتایه از

کسی به واسطه گناه دیگری گرفتار شود.

به ناوادان: بریتی له به‌فیرۆدان: کتایه از حرام

گردانیدن. (میر. ۲۶)

به ناودا دان: فوتاندنی پاره و ده‌سامیه و سامان، ده

ناو کردن (خان‌ف. ۱۴۱): [کتایه از نابود کردن پول و

سرمایه].

به ناودا هاتن و به ناودا خوران: له پ‌ه‌را ونبوون و

بی‌هیچ شوین پی‌یک (خان‌ف. ۱۴۱): [کتایه از ناپدید

شدن ناگهانی بدون باقی گذاشتن هیچ اثری].

به ناویدا دا (به بایدا): بریتی له، له ده‌ستی‌دا. به

فیرۆی دا. فوتاندنی (جلا محمو. بهرگه. ۱۲۰): [کتایه از آن

می‌رسد].

به پاره تهمچان نه‌کا: بریتی له ده‌وله‌مەندوبون (معروف. ۲۵): [کنایه از آدم بسیار ثروتمند].

به پلوه ئو بردگیه: بریتی له مرۆشی لاواز و ناتوان: کنایه از انسان لاغر و ناتوان.

به پای خوی چوو بو‌قه‌سلو‌خانه (نەمرین. ۷۶): [بریتی له که‌سیک خۆی چوو‌یتته پیشوازی مرگ: کنایه از کسی که خود به استقبال مرگ رفته باشد].

به پای گیان: بریتی له زۆر بوونی شتیک: کنایه از زیادی و فراوانی چیزی است.

به په‌تی خه‌لک خۆت مه‌خنکینه: بریتی له یه‌کێک که چاو له گه‌وره‌تر و توان‌تر له خۆی بکات (جەلال محمود. بەرگری. ۱. ۷۴/خان. ۱۰۵): [کنایه از کسی که از بزرگتر از خود و قوی‌تر از خود تقلید و پیروی کند].

به په‌رێک سەردەبرێت: بریتی له یه‌کێکی ساویلکه و بی‌ده‌سه‌ل‌اته (جەلال محمود. بەرگری. ۱. ۷۴): [کنایه از فرد ساده‌لوح و ناتوان].

به په‌له‌پیتکه (پل‌توک) خۆی دمه‌کینیت: (۱) خۆی زۆر پاک و خاوێن راده‌گریت: (۱) [کنایه از کسی که بسیار خود را پاک و تمیز نگهدارد] (۲) بیزی نایه‌ت خۆی بگیمینیتته هیچ کارێک، فیزی زله (جەلال محمود. بەرگری. ۱. ۷۴/بەزەیی. ۸۱): [کنایه از میل ندارد در هیچ کاری خود را دخالت دهد، زیاد افاده دارد].

به پی‌هیلانه: [بریتی له زۆربوونی شتیک]: کنایه از زیادی و فراوانی چیزی است. (فتاحی قاضی. بەرگری. ۵۴)

به پیری فیر پلاو خوارین بووگه: واته دواي ته‌مەنێکی درێژ تازه‌ فیتری پەسم و یاسای مه‌ده‌نی بووه (بەزەیی. ۸۱): [کنایه از کسی که بعد از سال‌ها تازه آداب و رسوم

که‌م‌تبیته جرت و فرت (جەلال محمود. بەرگری. ۲. ۲۱): [کنایه از کسی که بدون هیچ دلیلی سر خود را شلوغ کرده و جست و خیز می‌کند].

به تۆزی پیندا ناگه‌یه‌ت: واته زۆر خیرا ده‌روات (جەلال محمود. بەرگری. ۲. ۲۲): [کنایه از تند و سریع رفتن].

به تالان چوو: (۱) به همرزان فروشا: (۱) [کنایه از اربازان فروختن] (۲) له دست چوو، به فیروپو‌وشت (جەلال محمود. بەرگری. ۲. ۲۲): [از بین رفت، به هدر رفت].

به ته‌قه‌ی ته‌نگ بیره‌دا ناروات: واته قەت سەردانی نێره ناکات (جەلال محمود. بەرگری. ۲. ۲۲): [کنایه از اصلاً از این طرف‌ها گذری نمی‌کند].

به ته‌مای شیري مانگا بوو: به ته‌وسه‌وه به یه‌کێک ده‌وتی که مرخی له شتیک خۆش کردیت (جەلال محمود. بەرگری. ۲. ۲۲): [برای طعمه است. کنایه از کسی که هوس چیزی را در سر داشته باشد].

به ته‌نگه‌وه‌ی: بریتی له یه‌کێک که دلی بو کاره‌یک یان بو کسێک ده‌سووتیت و دلسۆزه (جەلال محمود. بەرگری. ۱. ۲۵): [کنایه از کسی که دلش برای کاری یا کسی می‌سوزد و مهربان است].

به تر گۆزه‌له نه‌شکینی: بریتی له یه‌کێک که زۆر به‌ده‌مه‌اره (بەزەیی. ۸۲): [کنایه از شخص متکبر].

به تری‌به‌نه: بریتی له شتیکێ بۆ ده‌وام: کنایه از چیز بسیار سست و ناپایدار. (فتاحی قاضی. بەرگری. ۲. ۴۱/جەلال محمود. بەرگری. ۱. ۶۵)

به توپیک: بریتی له وتیمیک که دوو واتای بیی (بەزەیی. ۱۴۱): [کنایه از گفته‌ای که دو معنا داشته باشد].

به تیریک دوو نیشان ده‌پیکیت: به قسیمیک یان کرداریک دوو ئامانج دینیتته دی (جەلال محمود. بەرگری. ۱. ۶۵): [کنایه از کسی که به سخنی یا روشی به دو هدف

شهرنشینی را یاد گرفته].

به پیی گیان: به شتی زۆر فراوان دهوتری (جلاس محمود. برمر. ۲۲۰۲). [کنایه از چیز بسیار زیاد].

به پیینه: بریتی له یه‌کێك كه له رۆیشتندا گورج و گۆله. باش ده‌روات و مانوو نابیت (جلاس محمود. برمر. ۱). ۲۵: [کنایه از کسی که در راه رفتن تند و سریع و خسته نمی‌شود].

به جارپا نه‌چووگه: [بریتی له یه‌کێك كه به هیچ جوړیک له کارپکدا سەردەر نابیریت] (همیت. ۱۶۷). [کنایه از کسی که در کاری به هیچ وجه وارد نباشد].

به جه‌په‌بنده: [بریتی له دوو شت یا دوو کەس که پێکوه‌بونیان زۆر لهر و لاوازه و ناسکه و هەردەم دەشێ که له یەك بېج‌ریت]: [کنایه از اتصال و پیوستگی میان دو چیز یا دو کس ضعیف و ناپایدار است. (فتاحی قاضی. برمر. ۱. ۵۵)]

به جەرگه (جەرگی قایمه): (۱) دلێز و نەترسه: (۱) [کنایه از شجاع و ترس] (۲) بەرگەرە - دلێ قایمه (جلاس محمود. برمر. ۱. ۲۶). (۲) [تحميل‌دار و صبور، مطمئن].

به جه‌ستم بی: واته تروشی پۆژرەشی من بیت: [کنایه از اینکه به حال و روز سیاه من دچار شوی].

به جه‌فت ناو شۆریاگه‌سهو شۆراومه‌وه: [بریتی له شتیکی زۆر پاک و خاوێن]: [کنایه از چیزی بسیار تمیز. (همیت. ۸۸)]

به جه‌وت ناو پاکي نایه‌ت: بریتی له یه‌کێك که زۆر ناپاک و پیسه: [کنایه از شخص یا چیز ناپاک و کثیف].
به جینه‌ج و فینه‌جیه: بریتی له یه‌کێك که زۆر به‌پروییانوه (جلاس محمود. برمر. ۱. ۲۷). [کنایه از کسی که بسیار بهانه‌گیر است].

به جینه‌جوه له‌به‌ریه‌تی: بریتی له یه‌کێك که شتیك به هەموو لك و لۆ و پەرۆزی‌یه‌وه بزانیت (جلاس محمود. برمر. ۱. ۲۷). [کنایه از کسی که چیزی را با همه شاخ و برگ و حاشیه‌اش می‌داند].

به خوییدا چوووه: بریتی له یه‌کێك که پیری له هه‌لسوکوتی خۆی کردوه، خۆ هه‌لسه‌نگاند و هه‌له‌کانی راست کردوه (جلاس محمود. برمر. ۱. ۲۸). [کنایه از کسی که فکر شکست و پیروزی خود را کرده آن را سنجیده و اشتباهاتش را تصحیح کرده است].

به خه‌و نه‌ملیگه: واته به خه‌یال و بیر و بزچوونا نه‌هاتوه: [کنایه از به خیال و تصور نیامدن].

به خله‌یی برده‌سه‌ر: به نازایی و بی‌ریایی ژبانی برده‌سه‌ر (شیخه‌. ۳۷). [کنایه از با شجاعت زندگی را سپری کردن].

به خوین خۆی بازی نه‌کا: واته خۆی خستوه‌ته مه‌ترسییه‌وه: [کنایه از خود را به مخاطره افکندن، خواهان نابودی خود شدن].

به خوینی سه‌ری تینگه: [بریتی له یه‌کێك که له گه‌ل نه‌ودا دژمنایه‌تی هه‌یه]: [کنایه از کسی که با او سخت دشمن است. (فتاحی قاضی. برمر. ۱. ۵۶)]

به خیر چی: [واته خوا له‌گه‌لتا بی]: [کنایه از خدا همراهت باد. (فتاحی قاضی. برمر. ۱. ۵۶)]

به خیر و دۆشایی: [بریتی له ناساخێ]: [کنایه از ناسلامتی. (فتاحی قاضی. برمر. ۱. ۵۶)]

به دۆش ده‌یژمنیت: (۱) به هەموو شتیك قایله، شله، داده‌مرکیت: (۲) بریتی له یه‌کێك که زۆر گه‌ژۆده‌ی ده‌ستی هه‌وه‌سه (جلاس محمود. برمر. ۱. ۲۷). (۱) [کنایه از به همه چیز راضی است، مسست است، فروکش می‌کند]. (۲) [کنایه از آدمی که بسیار اسیر شهوت است].

به داخ که سیکموه سهر نیان: [بریتی له مردن]: کتایه از مردن. (حمیت. ۱۱).

به داروباره: [بریتی له یه کینکی که له گهت]: کتایه از شخص تو مند و درشت هیکل. (هتاه قاضی. برهه. ۴۲. ۲)

به دانهی کشمیش دهه ل دهرتیری: [واته به بووچکترین نازار توووه و نالۆز دهی]: کتایه از با کمترین آسیب به او ناراحت و عصبانی خواهد شد. (حمیت. ۹۰)

به دانهی هاله سهردی نهکا: [بریتی له زوو نه پرهی و نه تۆری]: کتایه از آدم نازنازی و زودرنج. (حمیت. ۹۰)

به دهرزی بیر هه ل دهکته نیت: (۱) دهیویت کاریکی گهوره به توانایه کی کهم بیتته شهجام: (۱) [کتایه از کسی که کار بزرگی را با توان اندک می خواهد انجام دهد] (۲) به پیاوکی تیکوشهرو وردین دهلین: (۲) [کتایه از آدم تلاشگر و بادقت] (۳) زۆر خۆگره (جلا)

محمود. برهه. ۲۳. ۳] [کتایه از بسیار صبور].

به دهس مهردم مار نهگری: (مرهه. ۴) (۱) [بریتی له یه کینک، که به سهر مالی خه لکمه پیاوهی بکا]: (۱) [کتایه از کسی که از مال و ثروت دیگران بخشش کند] (۲) [واته بهم و بهم مهردوم بهر سیتیت]: (۲) [کتایه از به وسیله این و آن دیگران را بهترساند].

به دهسی دوو هه نی (کاله ک) هه ل نهگری: له توانای خۆی پتر ههول دهده (جلا محمود. برهه. ۲۳. ۲) [کتایه از با یک دست دو هندوانه یا خربزه برمی دارد: بیش از توان خویش زحمت می کشد].

به دهست و ده: ختیراخوازه، به خشنده (جلا محمود. برهه. ۱). ۶۱: [کتایه از خیر خواه و بخشنده].

به دهسته: دهستی دهروات. دهسه لاتی زۆره، له ههر روویه کمه بیت به توانایه (جلا محمود. برهه. ۱. ۲۰): [کتایه

از تواناست. بسیار قدرتمند است، از هر جهت توانا و قادر است].

به دهستدا کهوت: فوتا، شتیکی به سهر هات، (دایکه که دهلیت: دهترسم کوره کم به دهستی کها بکهویت) (جلا محمود. برهه. ۲۳. ۲): [کتایه از این که از بین رفت و دچار صدمه ای شد و بلایی بر سرش آمد].

به دهستی (سه گدا) دهووسی: زقوای و توووه به (جلا محمود. برهه. ۲۳. ۲): [کتایه از عصبانی و خشمگین است].

به دهستی به تال گه رایهوه: (۱) هیچی دهست نه کهوت: (۱) [چیزی دستگیرش نشد] (۲) له کاره کهیدا سهر نه کهوت: (۲) [در کارش پیروز شد] (۳) نائو مید و مایوس بسو (جلا محمود. برهه. ۲۳. ۲): (۳) [ناامید و مأیوس شد].

به دهسیهوه موو نه پرسی: لیتی دهترس و مهربایی بز دهکا (جلا محمود. برهه. ۲۳. ۲): [کتایه از این که از او می ترسد و نسبت به او چالپوسی می کند].

به دم نهوا نهروانی: گوئی له مستببون، دهست له فرمان: کتایه از مطیع و فرمانبردار کسی بودن همواره برای اجرای امر کسی آماده بودن.

به دم دایناوه: به دایک یا باو کینک نهوتری که مناله کی زۆر له خۆی بهچی: کتایه از پدر و مادری که فرزندشان شبیه به خودشان باشد.

به دم کینیا بساووم: [بریتی له شتیکی کهم]: کتایه از چیز بسیار کم. (حمیت. ۹۲)

به دم و به دهس تینی وشیاگه: واته زۆر به گهرمی دهستی داووته شوکاره: [کتایه از این که با جدیت بسیار کار را شروع کرده است]. (برهه. ۱۲)

به دم و پله: (۱) قسه زانه. له قسه کردندا گوستاخه:

می‌پوشد].

به دزی نيزرائيلهوه نه‌گه‌ری؛ بریتی له پیریکی که نفت که وهختی مردنی هاتووَه (غلان: ۱۱۲)؛ [کنایه از پیرمردی پیر و افتاده و در شرف مرگ].

به دلْ ئه‌و سه‌ما ده‌کات؛ به حمز و خواستی ئه‌و هه‌لْ ده‌سووریت (جلال محمود، برگر: ۲، ۲۳)؛ [کنایه از بنا به میل او رفتار می‌کند].

به دلْ و داو (داونی) به تاسه و هه‌ز ده‌لین؛ به دلْ و داو کراسیکم کری به‌لام بایم نه‌په‌شیت لمبیری بکه‌م (جلال محمود، برگر: ۲، ۲۳)؛ [کنایه از با علاقه و آرزو پیراهنی خریدم اما پدرم نگذاشت او را بپوشم].

به دلْ و ده‌روون؛ (۱) به رهم و به‌زه‌یی. ده‌لین ئه‌و پیاهه گه‌لینک چاکه له‌گه‌لْ ناتاج و موحتاج ده‌کا، به راستی پیایکی به دلْ و ده‌روونه. به ده‌ست و ده‌ل: (۱) [کنایه از مهربان بودن می‌گویند بسیار نیکی در حق نیازمندان و محتاجان می‌کند در واقع او مردی مهربان و بخشنده است، سخی و سخاوتمند است] (۲) له باری ده‌روونیه‌وه خۆراگه (جلال محمود، برگر: ۲، ۲۳)؛ [کنایه از لحاظ درونی مقاوم است].

به ده‌لوه ئه‌وسان؛ بریتی له خواردن و خواردنه‌ویه‌که له‌سرخۆ و به حسانه‌وه بی (نانه‌که‌م به‌ده‌لوه ئه‌وسا) (غلان: ۱۴۴)؛ [کنایه از خوردن و آشامیدن آرام و بدون عجله].

به ده‌لیه‌وه ئه‌وسا؛ بریتی له یه‌کینک که خۆشی له خواردن یا شتی‌ک بیت (جلال محمود، برگر: ۱، ۷۲)؛ [کنایه از کسی که غذایی یا چیز دوست داشته باشد و باب طبعش باشد].

به ده‌لیدا نایه‌ت؛ بیری لی ناکاته‌وه (جلال محمود، برگر: ۱،

(۱) [سخن‌دان است در حرف زدن بی‌شرم است] (۲) ده‌م هه‌راشه (جلال محمود، برگر: ۲، ۲۳)؛ (۲) [پرحرف، پرچانه].

به ده‌م یه‌کدا ته‌قیونه‌ته‌وه؛ واته: ئه‌وه‌ی ئه‌م ده‌لیت ئه‌ویش هه‌ر ئه‌وه ده‌لیته‌وه، له پیتشه‌وه ته‌گبیریان کردووَه (جلال محمود، برگر: ۱، ۷۱)؛ [کنایه از چیزی که این می‌گوید او هم همان را می‌گوید یعنی از قبل با هم تدبیر کرده‌اند و به توافق رسیده‌اند].

به ده‌میه‌وه دا؛ جله‌وی بۆ شل کرد. به‌ره‌لای کرد (جلال محمود، برگر: ۱، ۷۱)؛ [کنایه از او را آزاد گذاشته. آزاد و ره‌ایش گذاشت].

به ده‌میدا دا؛ (۱) قسه‌که‌ی پی بۆ: (۱) [سخنش را قطع کرد] (۲) به گزی‌دا چوو به‌پیرچی دایه‌وه (جلال محمود، برگر: ۱، ۷۱)؛ (۲) [گلایزش شد. در میان سخنش آمد].

به ده‌نکه جویه‌ک ده‌زهریت (ده‌سه‌زهریت)؛ به یه‌کینکی تینه‌گه‌پشته‌وو و ناته‌واو ده‌وتریت که زوو له خۆی بایی بیت بۆ سووکی وای پی ده‌گوتریت (جلال محمود، برگر: ۱، ۷۱)؛ [کنایه از آدم ناآگاه و ناقص که زود مغرور شود برای رسوایی گفته می‌شود].

به ده‌وار پی؛ [واته کلۆل و رۆژ ره‌ش بیت]؛ کنایه از بدبخت و سیه‌روز شوی. (قاسمی قاضی، برگر: ۱، ۵۸)

به ده‌ور خۆیا نه‌گه‌ری؛ بریتی له ئاواره‌بون و سه‌رلێش‌پویاگی؛ (جلال محمود، برگر: ۲، ۲۳)؛ [کنایه از آواره شدن و سرگردانی].

به ده‌ور خۆیدا دیت؛ ده‌ست به خۆیدا دیتی و خۆی ده‌راز‌پیتشه‌وه، به‌رگی جوان ده‌پۆشیت (جلال محمود، برگر: ۲، ۲۳)؛ [کنایه از خود را زیبا می‌کند و لباس زیبا

دیگر چاپلوسی و شیرین زبانی کند، کنايه از شخص ناطق و سخنور].

به زوان گه‌پیان: [بۆ وینه: به زوان پیانگ نه‌گه‌ری: بریتی له یه‌کینک که به قسمی مروژ نه‌کات و قسه نه‌ژنموی: کنايه از کسی که به میل آدم رفتار می‌کند و آدم حرف شنویست. (همیت. ۹۶)]

به زوان مه‌ل و مور قسه گردن: [بریتی له یه‌کینک که چمند زوان ده‌زانی، بریتی له یه‌کینکی چمنه‌باز و زۆرونی: کنايه از آدمی که چند زبان می‌داند، کنايه از آدم پرحرف و پرچانه. (همیت. ۹۶)]

به زوان مروژ نه‌گه‌ری: [بریتی له یه‌کینکی فینباز: کنايه از شخص مکار و زبان‌باز. (همیت. ۹۶)]

به سافه سه‌ری نه‌ژیت: [بریتی له یه‌کینکی نه‌دار که به یارمندی مروژی‌تر نه‌ژی: کنايه از کسی که با کمک دیگران زندگی می‌کند. (همیت. ۹۶)]

به سه‌ر پاوه نلویسی: [۱] بریتی له یه‌کینکی زۆر خۆشحال و به‌کمیف، [۲] بریتی له مندالی هار و هاج: ۱] کنايه از کسی که از شادی در پوست خود نمی‌گنجد، ۲] کنايه از بچه شلوغ. (همیت. ۹۸)]

به سه‌ر پاوه ده‌چم: [بریتی له یه‌کینک که په‌له‌ی بۆ نه‌لی نه‌ه‌نده ناخایتی زوو مه‌ل نه‌گه‌ریتموه: کنايه از کسی که عجله داشته باشد می‌گوید زود برمی‌گردم. (فقه‌ی قاضی، به‌ریگی. ۴۵. ۲)]

به سه‌ر گشتمان تی: [بریتی له به‌ل و رووداوی ناخۆش و شتیکی خراب که گشتییو بۆ هه‌موو که‌سی‌نک پروونه‌دات وه‌کوو پیری و بۆ هیژی و نه‌خۆشی: کنايه از مصیبت و رویدادهای ناخوشایند که برای همه‌ی کسی اتفاق می‌افتد مانند پیری و ناتوانی و بیماری. (همیت. ۹۸)]

به سه‌ر هاتن نه‌ به‌ پا: واته به‌ تامه‌رززییه‌وه به‌دووی

[۲۲]: کنايه از به‌ فکر آن نمی‌افتد و به‌ آن نمی‌اندیشد].

به دوو براو کلاویکیان هه‌یه: بریتی له دوو کس که به‌ هاویه‌شی شتیکیان هه‌ییّت (جلا‌ل محمود. به‌ریگی. ۷۲): [کنايه از دو نفر که به‌ شراکت چیزی را دارند و یا در یک چیز سهیم‌اند].

به ژیر دست و پیوه بوو: ۱] له ناو چوو: ۱] [کنايه از، از میان رفت و گم شد] ۲] شپزه و پهریشان بوو (جلا‌ل محمود. به‌ریگی. ۷۸. ۱): ۲] [کنايه از پهریشان حال شد].

به ژیر لیووموی کرد: ۱] شاریدیوه: ۱] [کنايه از مخفیش کرد] ۲] به‌ تنگیه‌وه نه‌هات: ۲] [کنايه از به‌ کمکش نیامد] ۳] پشت گوئی خست (جلا‌ل محمود. به‌ریگی. ۷۸. ۱): ۳] [کنايه از پشت گوش انداخت].

به بۆله‌ی گل بی: [بریتی له نه‌وه که بریت و تیا‌بچی: کنايه از بمیرد و نابود شود. (فقه‌ی قاضی، به‌ریگی. ۵۸. ۱)]

به پانی خویدا دا: ۱] دلگرانی و خه‌فته‌ی خۆی پیشان دا: ۱] [ناراحتی و غم و غصه‌ی خویش را نشان داد]. ۲] به‌شیمان بووه‌وه (جلا‌ل محمود. به‌ریگی. ۲۴. ۲): ۲] [پشیمان شد].

به زاری خۆی هاوار ده‌کا: [واته زۆر حمز نه‌کا: کنايه از تمایل بسیار. (فقه‌ی قاضی، به‌ریگی. ۴۴. ۲)]

به زبان شیر نه‌کاته پۆی: واته زبانی زۆر شیرینه (خان. ۱۱۹): [کنايه از آدم خوش‌زبان، کنايه از آدم چرب‌زبان].

به زوان پیانگ نه‌گه‌ری: واته زوان‌بازه (بخ‌زیی. ۹۱): [کنايه از چرب‌زبان].

به زوان خۆی بردگه به‌رموه: (مهموز. ۴۷): [بریتی له یه‌کینک که خۆی لای کسیتی تره‌وه شیرین بکا، به‌ کسیتی به‌دهم و زوان نه‌لین: کنايه از کسی که پیش کس

به‌ده‌مار و فیزن]: (۱) کنایه از شخص ثروتمند و بی‌اعتنا به مال دنیا، (۲) کنایه از آدم ثروتمند و متکبر.

(همیت: ۲۹)

به شهوا خانمه و به بؤز کارمکر: بریتی له گزگ: [کنایه از جارو]. (همیت: ۲۹)

به شووی دا: پشتی تی‌کرد، (۱) بهره‌لای کرد تا توش بیّت: (۱) [کنایه از به او بی‌اعتنایی کرد تا گرفتار شود] (۲) داوی بؤ نایهوه (جلاں محمود. بهرگه: ۱. ۸۰: ۲) [کنایه از دام برایش گذاشت].

به شیشه و مہکی خالی نه یخه‌فنی: بریتی له فریو دان (جلاں محمود. بهرگه: ۲. ۳۵: ۲) [کنایه از فریب دادن].

به چاو خواری: چاوی لی نمترووکاندا یا له حمزدا یان له رقاندا (جلاں محمود. بهرگه: ۲. ۳۲: ۲) [کنایه از شدت خشم یا عشق و دوستی چشمانش را بر هم نزد].

به چاو شهر دمکات: چاوی زۆر جوانه و چاو پیوا لاس ده‌دات (جلاں محمود. بهرگه: ۲. ۲۲: ۲) [کنایه از این که چشمانش بسیار زیباست و چشم انسان را فریب می‌دهد].

به چاو و بؤز قسه نه‌کا: [بریتی له زۆر ویژ و دهم همراش] (همین: ۲۱: ۲) [کنایه از شخص وراج و پرحرف].

به چاوی ناگرینی تهماشای دمکات: (۱) زۆر به وردی تهماشای ده‌کا (۲) زۆر به رقمهوه دهروانیت (جلاں محمود. بهرگه: ۲. ۳۲: ۱) [کنایه از نسبت به آن بسیار دقت می‌کند] (۲) [کنایه از خشمگینانه نگاه می‌کند].

به چاویوه کرد: گوايه چاوی پیسی کاری تی کرد، توش و گرفتاری کرد (جلاں محمود. بهرگه: ۲. ۳۲: ۲) [کنایه از چشمان شورش کار خود را کرده و او را دچار مصیبت و گرفتاری کرد].

کارِت‌کدا چون: کنایه از آماده شدن برای انجام کاری با اشتیاق.

به سهرپاوه مردگه (همین: ۴۷: ۲) [بریتی له یه‌کیکی لمرولاواز و بی‌هیژ و ناتموان کنایه از شخص لاغر و مردنی و ناتوان].

به سهرگیژان: له خمریک کردنی یه‌کیک و سرلی تی‌کدانی (خان: ۱۶۸: ۲) [کنایه از مشغول کردن کسی با حيله و نیرنگ].

به سهری ده‌بات: (۱) به هه‌لیدا ده‌بات: (۱) [کنایه از او را دچار اشتباه می‌کند] (۲) گومرای ده‌کات: (۲) [کنایه از او را به گمراهی می‌اندازد] (۳) مانندوی ده‌کات (جلاں محمود. بهرگه: ۱. ۷۸: ۳) [کنایه از خسته‌اش می‌کند].

به سهری کردهوه: (۱) ژماردنی: (۱) [کنایه از دوباره آن‌ها را شمرد] (۲) سهری لی داوه هموالی پرسى (جلاں محمود. بهرگه: ۱. ۷۹: ۲) [کنایه از به ملاقاتش رفت و احوالی از او پرسید].

به سهریموه نه‌رویش: وازی لی هینا، چاوی‌وشی لی کرد (جلاں محمود. بهرگه: ۱. ۷۹: ۲) [کنایه از، از او دست برداشت، و چشم‌پوشی کرد].

به سهریدا ده‌خوینیت: به قسه بؤزی پی داوه و خزی به سهریدا با‌ده‌دا (جلاں محمود. بهرگه: ۲. ۲۵: ۲) [کنایه از او را با سخن گفتن شکست داد و بر او غالب شد].

به شا نه‌یژی له‌له: [بریتی له یه‌کیک که گوی به کس نهدا و قسمی هیچ کس به سهریا نه‌چی]: کنایه از کسی که به همه بی‌اعتناست. (همیت: ۲۸)

به شا نه‌یژی یارو: (۱) [بریتی له یه‌کیکی تیژ و تمسمل که گوی به مالی دنیا نادان]: (۲) [بریتی له یه‌کیکی

به چه‌تی نه‌حله‌تا چوو: (۱) واته، رقی گرت و ملی نه‌دا: (۱) [کنایه از خشمگین شد و راضی نشد]، (۲) رقی هستاو کاره‌کمی نه‌کرد (جلا معمول. برکیر. ۱۶۱: ۲) [به خشم آمد و کارش را انجام نداد].

به چوار براوه کلاویکیان ههس: [بریتی له بنه‌ماله‌ی هه‌زار و نه‌دار]: کنایه از خانواده‌ی بی‌چیز و فقیر است. (هیرت. ۸۸)

به چوار پی ده‌روات: به رقومه به یه‌کیکی گیل دوتری (جلا معمول. برکیر. ۲: ۲۳): [کنایه از این که در حالت عصبانی به فرد ابله گفته می‌شود].

به چوار نال هات: واته خیرا و توند هات: کنایه از سریع آمد.

به گه‌زی خوی ده‌پیوی: بریتی له یه‌کینک که به بیروای خوی کاربکا و ریتز و بابخ بۆ قسمی کهسانی‌تر دانمیت: کنایه از کسی که به میل خویش کار بکند و ارزش و احترامی برای آرای دیگران قابل نشود.

به گورگان‌خواردوی دا: (۱) هاوی بون و پشت تیکردن و بهره‌لای کرد کاریکی کرد بووه هوی گرفتاری (۲) به فیل دووچاری چورتومی کرد (جلا معمول. برکیر. ۸۳: ۱) [با هم دوست بودن و به او بی‌اعتنایی کردن و رها ساختن و او را دچار گرفتاری کردن] (۲) [با نیرنگ او را دچار مصیبت کرد].

به گورپس تو که‌تنگه چان: واته راویژ و هلمی تویه که نموی به‌م پژه گیزده کردوه (بخزمی. ۱۶۷): [کنایه از تدبیر و اشتباه تو او را به این روز انداخته است].

به گون بون: به جمرگ و به غیره‌ت بون، گوندار بون (فانسی. ۱۶۳: ۴۳۲): [کنایه از شجاع و بی‌باک بودن].

به گویچه نان نه‌خوا: شوفار و کوله‌فتنه: کنایه از جاسوس و آشوبگر.

به گویه: گوی رابله و قسه وهرده‌گریت (جلا معمول. برکیر. ۸۳): [کنایه از حرف‌شنو و گوش به فرمان است].

به گیای به‌هارا نافیرینی: واته: ناگاته به‌هار، به یه‌کیکی پیر و ناخوش ثوتری (فان. ۱۶۶): [کنایه از آدم بیمار].

به قه‌بری که‌ر بۆ جاشی: [بریتی له مروئی گیل و نزان]: کنایه از آدم ابله و نادان. (فانسی. قاضی. برکیر. ۴۷: ۲)

به قه‌لانگی گوی ناگاته ده‌می: [بریتی له یه‌کیکی به‌فیز و ده‌مار]: کنایه از خودخواه و متکبر. (فانسی. قاضی. برکیر. ۱۶۲)

به قنگ درگیان پی‌کرده‌و: بریتی له که‌سینک که به زور له جینگایمک ده‌ریان کرد (بخزمی. ۱۶۵): [کنایه از به اجبار کسی را بیرون کردن].

به قنگ هه‌نسه نه‌دات: (۱) هه‌ناسی زور سواره: (۱) [کنایه از بسیار تنگ نفس است] (۲) زور که‌شنگ و ماننوه (جلا معمول. برکیر. ۸۱: ۲): [کنایه از بسیار خسته و کوفته است].

به قنگاخستن: بریتی له دواخستنی کاریک (فان. ۱۶۰): [کنایه از کاری را پشت گوش انداختن و عقب انداختن].

به قنگموه خسته که‌نده‌لان: بریتی له ده‌مکوت‌کردنی یه‌کینک (فان. ۱۶۰): [کنایه از وادار کردن کسی به خاموشی].

به قنگی نه‌یژی مه‌ی ته‌کما: بریتی له یه‌کیکی به‌فیس و ده‌مار: کنایه از آدم متکبر.

به قویگی شیردا ده‌چیت: زور به‌جهریه‌زه و بویره (جلا معمول. برکیر. ۲۶: ۲): [کنایه از شجاع بودن].

به قوونی خوی ناتری: [بریتی له یه‌کینک که زورتر له

(جلا محمود. بره‌ری. ۱۴۲۰): [کنایه از به اجبار کسی را وادار به کاری کردن].

به کونکیده کرد: (۱) تروشی به تروشیوه کرد. (۲) به سمریدا سمناندی و کردی به بار به سمریوه (جلا محمود. بره‌ری. ۱۴۲۰): (۱) [کنایه از گرفتارش کرد و بر عهده‌اش نداشت]، (۲) [بر او تحمیل کرد].

به کونای دمرزا نه چیت: بریتی له یه‌کیتی زور لیرولواز (ره‌ری. ۱۴۲۰): [کنایه از آدم بسیار لاغر].

به کیویدا کرد: (۱) بروای به قسه‌کی نه‌کرد، لای زور ستم بوو: (۱) [کنایه از این که به سخنان او اطمینان نکرد، پیش او بسیار دشوار بود]. (۲) نابرووی برد (جلا محمود. بره‌ری. ۱۴۲۰): (۲) [آبرویش را برد].

به لیو نه‌خورگی: بریتی له خوارده‌ممنیه‌کی نرم (ره‌ری. ۱۴۲۰): [کنایه از خوردن چیزی نرم و لذیذ].

به مویدا ناروائیته‌وه: چای پی ناکموتیته تازه له دهستی چوو (جلا محمود. بره‌ری. ۱۴۲۰): [کنایه از دیگر او را نخواهد دید و از دستش رفته].

به مویژ سمیلی با نه‌دات: [بریتی له یه‌کیک که به خوی دلی خوش بی و خوی به زورزان به‌زانی]: کسی که ادعای دانایی می‌کند و از خود ممنون است. (هرت. ۱۴۰۵)

به منهوه نه‌دورائیت (نه‌به‌ستراویت): واته چاوهری من مه‌که کاره‌کوت بۆ بکم راپیره و کاری خۆت جی به جی بکه (جلا محمود. بره‌ری. ۱۴۲۰): [کنایه از این که منتظر مباش که من کارت را انجام دهم برخیز و کار خود را انجام بده].

به مویه‌ک به‌نده: زور له معترسیدایه. خنریکه بکوتیت بریت له ناو بجیت (جلا محمود. بره‌ری. ۱۴۲۰): [کنایه از در خطر است، نزدیک است بیفتد، بمیرد و

سامان و ده‌سه‌لاتی خوی هینگاو هل نه‌گری]: کنایه از بیشتر از امکانات خودش قدم برمی‌دارد. (ه‌ری. ۱۴۲۰)

به کاسه‌هاوسا زین کردن: بریتی له یه‌کیک که پشت نه‌به‌ستی به خه‌لکی تر: کنایه از تکیه داشتن به دیگری.

به کاسه‌یه‌ک ده‌یکه‌ن و به کموچیک ده‌یغون: بریتی له دوو کس که زور به‌یکمونه تیکم بن (ره‌ری. ۱۴۰۵): [کنایه از روابط دوستانه و صمیمی بین دو نفر].

به کام سازت هه‌لپه‌م: (۱) بریتی له یه‌کیک که همر جاری قسه‌یک بکات، واته قسه‌کانت هیچ بایه‌خیکی نییه: (۱) [کنایه از کسی که هر لحظه سخنی بگوید، حرفهایش ارزشی ندارد]، (۲) بروای پی ناکریت. جیی متمانه نییه (جلا محمود. بره‌ری. ۱۴۲۰): (۲) [به او نمی‌شود اعتماد کرد، جای اطمینان نیست].

به کموچیک ناو ده‌کویته مه‌له: ساویلکیمه و زوو ده‌کویته زور داووه. خوش بروایه (جلا محمود. بره‌ری. ۱۴۲۰): [کنایه از آدم ساده‌لوح که زود فریب می‌خورد].

به که‌یفی نه‌و لی نه‌دا: به نارزویی نمو ده‌دویت (ه‌ری. ۱۴۲۰): [کنایه از به خواست و فرمان او حرف می‌زند].

به کلاو ده‌گریت: (۱) زور بی ده‌سه‌لاته و بوده‌لیمه: (۱) [کنایه از بسیار ناتوان و تبیل است] (۲) بی فروفیل و ساویلکیمه (جلا محمود. بره‌ری. ۱۴۲۰): (۲) [کنایه از بسیار ساده‌لوح است].

به کلکی نه‌خوری: بریتی له یه‌کیک که پشتی نه‌ستور بی به که‌سیکی له خۆ گموره‌تر (ه‌ری. ۱۴۲۰): [کنایه از کسی که پشتیبان قوی و محکم داشته باشد].

به کوه‌ک کاری پی ده‌کات: واته زوری لی ده‌کات

از میان برود].

به میرات بوون: [همر چیتک همیه لیت به جی بیئی و کملکی لی وهرنه‌گری]: کتنامه از دارایی بدون سود و استفاده. (همیت. ۱۰۰)

به نوکی له نوپژ نه‌چن: بریتی له یه‌کیتک که زور زود نهره‌نجی و دل ناسکه (همزی. ۱۰۰): [کتنامه از شخص زود رنج و دل‌نازک].

به نان هات و به ناو خورا: بریتی له شتیک که کوتوپر ون بیئی (همان. ۱۲۹): [کتنامه از چیزی که ناگهان گم و گور شود].

به ناوا چوون: بریتی له پیروبوونی مروقی (همان. ۱۷۰): [کتنامه از پیر شدن].

به نهوگ مهر دوم سهر نه‌ومری: (مهر. ۴): [نهوگ: لباده. به یه‌کیتک نه‌وتری که به قسمی خوش و زمانی شیرین پیوا بکوژی: کتنامه از کسی است که با زبان چرب دیگران را فریب دهد].

به نهووک قه‌لهم قسه دمکا: (مهر. ۴): [به‌غیز و ده‌ماره و قسمی زل نه‌کا: شخص مغرور و پرادعا].

به ههر دوو پئی تیکه‌وتوو: (۱) تووشی هه‌لمیه‌کی زیانبه‌خش بووه: (۱) [دچار اشتباه زبانباری شده است] (۲) چاک گرفتار و تووش بووه: (۲) [حسابی دچار گرفتاری شده است] (۳) زیانبیکی گم‌ره‌ی لی کم‌وتوو (همان. همزی. ۲۷): (۳) [ضرر و زیان زیادی را متحمل شده است].

به ههر دوو دست گرتوو پانه: خزش‌میسته، هم‌همیشه چاوایان لیته و یار‌ممتی و پشتگیری ده‌کمن (همان. همزی. ۲۷): [کتنامه از محبوب است و همیشه نظرشان به اوست و پشتیبانش هستند].

به ههست و پیستموه خواردی: واته تم‌وایی خوارد: کتنامه از تمامش را خورد.

به هیچ ناویک ناخووسیتموه: هیچ ناگریسته خۆ، نایمه‌ته سهر را و هیچ به گوتیدا ناچیت (همان. همزی. ۲۷): [کتنامه از این که هیچ چیزی را قبول نمی‌کند، تسلیم نمی‌شود و حرف به گوشش نمی‌رود].

به هیچی نازانی: بریتی له یه‌کیتکی زور بی ههست و پیتمزان: کتنامه از آدم بی‌عاطفه و نمک‌نشناس.

به یه‌خه‌دا کیشان: بریتی له کردنی منالیکی بیگانه به منالی خۆت (همان. ۱۸۰): [کتنامه از فرزندخواندگی].

به یه‌کا چوون: بریتی له به‌گواچوونی دوو‌کس له گم‌ل یلک (همان. ۱۸۱): [کتنامه از درگیر شدن دو نفر با هم].

به‌پرشته: بریتی له یه‌کیتکی به‌توانا و لیته‌اتوو (همان. همزی. ۱۲۴): [کتنامه از آدم توانا و شایسته].

به‌تان پا: بی‌کار: کتنامه از بی‌کاره.

به‌تین خورموه و نه‌خه‌فی: [بریتی له یه‌کیتکی تم‌مئل و بی‌کاره]: کتنامه از آدم تنبل. (همیت. ۸۶)

به‌جهرگ: بریتی له ناده‌میزادی چاون‌مترس (همان. ۱۴۱): [کتنامه از انسان شجاع و ترس و بی‌باک].

به‌خت وک سهگ وهرین: زور به‌شانس و به‌خت بوون و له همر کاریک‌دا شانس هینان و سهر‌کموتن: کتنامه از آدم خوش‌شانس.

به‌ختی به‌ستراوه: بریتی له کچیک که خواز‌پینیک‌میری نه‌میت (همان. همزی. ۲۸): [کتنامه از دختری که خواستگار نداشته باشد].

به‌ختی یار نه‌بوو: (۱) سهرنه‌کموت: (۱) [پرویز نشد] (۲) به ناوات نه‌گمیش (همان. همزی. ۲۸): (۲) [به آرزوی خویش نرسید].

به‌دله‌غاره: به‌ره‌لایه، خراب پهره‌ورده کراوه (همان. همزی. ۲۸):

مال دنیااست].

بهر پاك نه كاتهوه: بریتی له ریځه خوش کردن: کنایه از مانع را برداشتن و راه را هموار کردن و دلخوش کردن.

بهر پای غوی نابینیت: (۱) کورت بینه و عاقبتهی کار لهبر چاواگریت: (۱) [کنایه از این که عاقبت اندیش نیست] (۲) بئ نغزموونه: (۲) [بی تجربه است] (۳) نهمزانه (جمل محمود، بهرگری: ۲، ۲۴: ۳) [احمق است].

بهر خومی له لو دهرتیرئ: [بریتی له یه کیک که ژبانی خوی بهرپویه دهبات]: کنایه از کسی که زندگی خود را اداره می کند. (همیت: ۲۳)

بهر دار بهر نه خات (فرئ ددها): (۱) ترس و سامیگی زژریه، زهندهقهی دهچیت: (۱) [کنایه از ترس زهره ترک شدن]، (۲) ناوس له ترس و تاودا بهر فرئ ددها (جمل محمود، بهرگری: ۲، ۲۴: ۲) [زن آبستن از ترس می زاید].

بهر سك خوت بگره: واته دم بگره له خواردن: کنایه از خودداری از خوردن.

بهر سمیلیان كره: (۱) زیانیان پی گمیاند: (۱) [آسیب به او رساندن] (۲) شو شتمیان كمل و كم كرد لییان خوارد، یا برد (جمل محمود، بهرگری: ۱، ۲۶: ۲) [کنایه از چیزی را ناقص کردن، خوردن یا بردن].

بهر شقی نهولیا كهویت: نزایه، واته توشی گاشهی گران و وهی بیت (جمل محمود، بهرگری: ۲، ۲۴: ۲) [نوعی نفرین کنایه از دچار آشوب و بلا شود].

بهر چاو تاریك بوون: (۱) هیچ نهدیق لهبر توووه پهی زؤر (۲) بی هیوا و خه مبار بوون لهبر کارساتیگی گموره: (۱) کنایه از خشم زیاد (۲) کنایه از غمگین و نا

بهرگری: ۱، ۲۹: [کنایه از آدم ول و رها که بد تربیت شده باشد].

به دیینه: بهدگومانه، دهریاری نهم و شو دلی پیسه (جمل محمود، بهرگری: ۱، ۲۹: [کنایه از بدگمان].

به دستگرتن: بریتی له چوونی میتد بؤ لای ژن بؤ یه که مین جار (همان: ۱۴۵: [کنایه از شب زفاف که برای اولین بار مرد پیش همسرش می رود].

به دهماخ: دلی خوشه، بهرنگ و بؤیه (جمل محمود، بهرگری: ۲، ۲۳: [کنایه از شاد و خوشحال و سر حال است].

به دهماخه: بریتی له یه کیک که دلی خوشه. هموسی هیه (جمل محمود، بهرگری: ۱، ۲۱: [کنایه از خوشحال و شاد و آرزومند].

به دهماره: (۱) قایم و پتمو و خؤراگره: (۱) [کنایه از مستحکم و صبور] (۲) به غیرهته: (۲) [کنایه از شجاع] (۳) به فیز و له خؤباییه: (۳) [کنایه متکبر و مغرور] (۴) رق نهستووره (جمل محمود، بهرگری: ۲، ۲۳: ۴) [خشمگین است].

به دوریدا دیت (دسوورپتهوه): (۱) مبرایی دهکات: (۱) [کنایه از این که چاهلوسی می کند] (۲) کاری بؤ دگوزهرینی (جمل محمود، بهرگری: ۲، ۲۳: ۲) [کار برایش انجام می دهد].

به دزمانه: بهدگزیه، ناژاوه گپره (جمل محمود، بهرگری: ۱، ۲۱: [کنایه از بدگو و آشوب گر].

به دهمهکه: پیتهزان و سپلمیه (جمل محمود، بهرگری: ۱، ۲۱: [کنایه از بی وفا و ناسپاس].

بهر بهر دارو نادا: بریتی له به کیک که زؤر چاوچنؤک بیت، پهله قازی دنیا بکات به تهماع بیت (جمل محمود، بهرگری: ۲، ۲۴: [کنایه از آدم خسیس و حریص که در پی

امید بودن به واسطه‌ی حادثه یا واقعه‌ای.

بهر چاو تاریکه: (۱) پیسکمی: (۱) [کنایه از این که خسیس است] (۲) هیوا بپاوه: (۲) [کنایه از این که امید و آرزویش را از دست داده]، (۳) بهرچاو تمسکه: پژد (جلاص محمود. بهرچی. ۲: ۱۲۴). (۳) [خسیس].

بهر چاو و دم کهوتوه: کسیتک که خه‌لک نیریمی پی ده‌بن، سا یا له به‌ختیلدا یا له بهر هؤیه‌کی‌تر (جلاص محمود. بهرچی. ۱: ۷۲). [کنایه از کسی که مورد حسودی مردم واقع شده].

بهر گویی کهوت: بیستی (جلاص محمود. بهرچی. ۱: ۷۶). [کنایه از شنید].

بهر له کاریز ناوی گهرکه: بریتی له یه‌کیتک که له پیش ره‌نجا گه‌نجی بوی (خان. ۱۱۷). [کنایه از آدم عجول که بدون زحمت بخواهد به همه چیز برسد].

بهر لی‌خواردن: که‌لک وهرگرتن له ژیان و ناکامی شتیک (تاتمریزمه. ۳۶۸). [کنایه از بهره‌گرفتن از زندگی و عاقبت چیزی].

بهر و پشت نه‌تله‌سه: بریتی له یه‌کیتک که دایک و باوکی سعید بن یان به تموسیشموه به یه‌کیتی به‌فیز و ته‌ته‌دار ده‌وتریت (جلاص محمود. بهرچی. ۲: ۱۲۴). [کنایه از کسی که از طرف پدر و هم از طرف مادر از سادات باشد به طعنه به شخص متکبر گفته می‌شود].

بهر و پشتی بو نییه: بی باره، پشتی پی نایسترتیت، دؤستی کس نییه (جلاص محمود. بهرچی. ۱: ۷۷). [کنایه از آدم دمدمی مزاج که به او نمی‌شود اطمینان کرد، دوست و یار کسی نیست].

بهر و کبه‌ردان: بریتی له وازه‌ننانی یه‌کیتک له یه‌کیتک (خان. ۱: ۱۸۸). [کنایه از دست کشیدن کسی از کس

دیگر].

بهر و کگرتن: بریتی له شمرؤژتن به یه‌کیتک: کنایه از با کسی شر و دعوا به راه انداختن، شرفروشی.

بهر و کی به‌ردا: وازی لی هیتا. لی بی بووه. دورر کهوتوه (جلاص محمود. بهرچی. ۱: ۷۷). [کنایه از، از او دست برداشت و جدا شد. از او دوری کرد].

بهر و کی گرت: به گزیدا چوو. ریتی پی گرت. به‌ره‌نگاری بوو (جلاص محمود. بهرچی. ۱: ۷۷). [کنایه از با او گلاویز شد، سر راه را به او گرفت، و با او مقابله کرد].

بهر و زی دم به‌ستراو: کسیتک که رؤژروی ره‌مه‌زان بگری به‌لام نویژ نه‌کا (تاتمریزمه. ۳۷۴). [کنایه از آدمی که روزه بگیرد اما نماز نخواند].

بهر و زی غه‌زیو: مرؤژی رهق نه‌ستور (تاتمریزمه. ۲۷۴). [کنایه از آدم خشمگین].

بهر و یادی کرد: (۱) فوتاندی: (۱) [کنایه از به بادش داد] (۲) پهریشانی کرد: (۲) [کنایه از اندوه‌گینش کرد] (۳) کاولی کرد (جلاص محمود. بهرچی. ۱: ۷۳). (۳) [کنایه از ویرانش کرد].

بهر و یینک: بریتی له به‌هانه: کنایه از بهانه. (مهر. ۷۱). **بهر و کت نه‌که‌ی:** واته: [چاکه نوینی و نه‌یته ریت]: کنایه از خیر نیینی. (حمیت. ۹۵).

بهر و کتی تی که‌فت: [بریتی له پی خوریتک که زور بیته بهر چار]: کنایه از غذایی یا چیزی که زیاد جلوه کند. (حمیت. ۹۵).

بهر و کوییه: (۱) تمندروسته: (۱) [کنایه از این که سالم است] (۲) گوزهرانی باشه و له خؤشیدایه (جلاص محمود. بهرچی. ۱: ۷۳). (۲) [کنایه از این که زندگی خوبی دارد و خوش می‌گذراند].

زهره له خۆ دان خۆ کلۆل کردن (نەزەری. ۲۸۵): [کتابه از کاری به ضرر و زیان خویش انجام دادن و خویش را بدبخت کردن].

بهره له نه‌ژنوی خۆی ده‌دات: پشیمانه و داخ ده‌خوات (جەڵا. محمود. بەرگری. ۲۴): [کتابه از پشیمان است و غم و غصه می‌خورد].

بهره له سه‌ردانان: له بیر بردنوهی کار و مه‌سه‌له‌یه‌ک و ئیدی باس نه‌کردنوهی (نەزەری. ۲۸۵): [کتابه از فراموش کردن کاری یا مسئله‌ی به طوری که دیگر بختی از آن نشود].

بهره لیبارین: تووشی به‌لۆ ناخۆشی بوون (نەزەری. ۲۸۵): [کتابه از دچار مصیبت و ناسازگاری شدن].

بهره‌داخستن: بریتی له کۆکردنوه و یارمه‌تی بۆ هه‌زار یان ده‌سته‌نگێک که هه‌موو شتیکی له ده‌ست دابی. کتابه از کمک به شخص ندار یا ورشکستی که همه چیزش را از دست داده باشد.

بهره‌دار به‌ری فری ده‌دا: واته سام و ترستیکی وه‌های بوو که ژنی سلێپر له ترساندا مندا له‌ه‌ی له بار چوو (جەڵا. محمود. بەرگری. ۲۷۰): [کتابه از اینقدر سهمناک بود که زن باردار از ترس بچه‌اش را انداخت].

بهره‌داوه‌ریکردن: بریتی له دانمه‌رکان له مالاً و ناواری چیا: کتابه از آوارگی و آرام نگرفتن (مەزەری. ۲۷۳): بهره‌دم خۆت بگه‌ره: واته لێی بێده‌نگ به و هیچ مه‌لی: کتابه از ساکت شدن و حرف نزدن.

بهردی نه‌سووه: به یه‌کیک نه‌لێن که پووی قایم بی: کتابه از آدم پررو و پوست کلفت.

بهردی پشیمانی له چۆکی خۆ دان: پشیمان بوونه‌وه له کارێک و خه‌فتمی پیوه خواردن (نەزەری. ۲۸۵): [کتابه

بهره‌با میز نه‌کا: بریتی له یه‌کیک که داهاتوو له به‌رچاو نه‌گرت (خەڵا. ۱۱۸/ جەڵا. محمود. بەرگری. ۱۷۳): [کتابه از کسی که عاقبت‌اندیشی نکند و به پایان کار ننگرد].

بهردی لانه‌بردن له سه‌ره‌تیوان: واته نه‌یتیه‌کانی دلت مه‌درکینه: کتابه از راز و سخن را فاش مکن، پرده‌داری مکن.

بهره هه‌میشه له ژیر سه‌مه‌دا نابێ: بریتی له نه‌یتیه‌ک یا قه‌سمیه‌ک که شارابیتمه به‌لام ده‌س‌ناخه‌ روژیک ناشکرا نه‌بێ (خەڵا. ۱۱۴): [کتابه از پوشیده ماندن رازی یا حرفی که بالاخره روزی برملا می‌شود].

بهره‌خۆی ناخاته ژیر که‌سیک: بریتی له که‌سیک که هیچ کسێ ناتوانی که‌لکاوه ژووی لی بکات: کتابه از کسی که اجازه‌ی سواستفاده نمی‌دهد.

بهره‌خی بازی نه‌کات: ۱) بریتی له یه‌کیک که جیهان به دلی نهمه و کاری له پره‌و دایه: ۱) [کتابه از کسی که دنیا به کامش است و رویه پیشرفت است] ۲) ژۆر دلی خۆشه (جەڵا. محمود. بەرگری. ۱۷۴/ خەڵا. ۱۱۴): ۲) [کتابه از بسیار خوشحال است].

بهره (کوچک) نه‌کاته نه‌و: کاریکی ژۆر له دلی مژۆف ده‌کات و به‌زه‌یی ده‌بزوینیت (جەڵا. محمود. بەرگری. ۱۷۴): [کتابه از انسان را متأثر و به ترحم وامی‌دارد].

بهره نه‌کا به نه‌و: بریتی له ده‌نگیکی خۆش قه‌سمیه‌ک که کار بکاته دل (خەڵا. ۱۱۴): [کتابه از صدای دلنوازی کتابه از سخن تأثیرگذار].

بهره به گومیه‌زدا دان: کوفر کردن، سووکایه‌تی به دین و نییمان کردن (نەزەری. ۲۸۵): [کتابه از کفر ورزیدن و توهین به دین و ایمان].

بهره له نه‌ژنوی خۆ دان: کارێک به‌زه‌ره‌ری خۆ کردن،

از پشیمانی از کاری و متأسف شدن از آن].

به‌ردی سارد و گهرم وه به‌ر پئی هاتن: توشی به‌لا و ناخوشی هاتن (نوریز.م. ۲۸۱). [کنایه از دچار مصیبت و سختی شدن].

به‌ردی سارد و گهرم: ناخوشی و به‌لا (نوریز.م. ۲۸۱). [کنایه از مصیبت].

به‌ردی سه‌رشکینه: بریتی له شتی ییبایخ و بیمنه‌ت که له هه‌موو جیگه‌یک هه‌بی (نوریز.م. ۲۸۱). [کنایه از چیزی بی‌ارزش و بی‌منت که در همه جا وجود داشته باشد].

به‌رز نه‌په‌رئ: [بریتی له یه‌کینک ناوات و ناره‌زوی دور و درئی هیه]: کنایه از آدم بلندپرواز. (هیت. ۹۶)

به‌رز نه‌خو‌رئ: بریتی له یه‌کینک که خۆی به زیاد بزانی قه‌بی گه‌وره داگ‌رئ (خان. ۱۱۶). [کنایه از آدم متکبر و زیاده‌خواه].

به‌رز ده‌فرپیت (ده‌خو‌رپیت): ۱) خۆی به گه‌وره و تمواو پیشان نه‌دات: ۱) [کنایه از این که خود را بزرگ جلوه می‌دهد] ۲) به بهشی کم، دانا‌کموت، لووتی به‌رزه (جلا. محمود. به‌ر. ۱۷۵). [کنایه از این که به سهم کم قناعت نمی‌کند، متکبر است].

به‌رز ده‌نیشیت: بریتی له یه‌کینک که زیاد له نه‌ندازه‌ی خۆی سه‌رکموت هه‌لپه بو شتیک بکات که پئی ره‌وا نه‌بیریت (جلا. محمود. به‌ر. ۱۷۵). [کنایه از کسی بیش از اندازه ترقی کرده باشد و برای چیزی تعجیل داشته باشد که شایسته او نباشد].

به‌رز فرپین: بریتی له کسیتک که زیاد له نه‌ندازه‌ی خۆی قه‌پ داگ‌رئ (خان. ۱۵۵). [کنایه از زیاده‌خواه].

به‌رزه بلیسه: چمن‌بازه، قسه‌فره‌کمر هه‌لمه‌ره (جلا.

محمود. به‌ر. ۱۷۵). [کنایه از وراج و پرگو].

به‌رز به‌ر: کسیتک که بیر له خمیال و کاری گه‌وره ده‌کاتمه (نوریز.م. ۲۹۶). [کنایه از کسی که به فکر کارهای بزرگ است، بلندپرواز].

به‌رز مکی بانان: بریتی له لاوی تولا‌ز و دلشیر: کنایه از جوان چشم چران. (مهر. ۷۶)

به‌رز مویون: بریتی له چو‌نه‌سه‌ره‌وی پلمو پایه‌ی یه‌کینک: کنایه از ترقی کردن. (مهر. ۷۶)

به‌ر سینگه: بریتی له ناو‌قه‌د (به‌فر به‌ر سینگه‌ی بریبو): کنایه از نیم قد. (مهر. ۷۵)

به‌رچاو برسی: [بریتی له چلیس]: کنایه از حریص و ولع. (هیت. ۹۳)

به‌رچاو تی‌ره: ۱) نانبدیه‌یو ده‌ستی نهم و نه‌و ده‌گریت: ۱) [کنایه از آدم بخشنده و سخاوتمند که به این و آن کمک می‌کند] ۲) به بهشی خۆی داده‌کموت هه‌لپه‌ی چاو برسیانه ناکات (جلا. محمود. به‌ر. ۱۵۳). [کنایه از به سهم خود راضی است و حرکات آزمندانه انجام نمی‌دهد].

به‌رچاو تی‌ره: [بریتی له دل‌اوا، سه‌خواه‌تدار و چلیس نه‌بوون]: کنایه از سخی و بخشنده. (هیت. ۹۳)

به‌رچاو تی‌ری: دل‌فراوانی (خان. ۱۵۱). [کنایه از بخشنندگی].

به‌رچاو تاریک بوون: ره‌ق هه‌ستان و تو‌ره‌بوون: کنایه از عصبانی شدن.

به‌رچاوته‌نگ: [پژد و به‌خیل]: کنایه از خسیس. (هیت. ۹۳)

به‌رچاوته‌نگی: بریتی له پژدی و چروکی (خان. ۱۵۱). [کنایه از خسیسی].

به‌رچاو‌پوونه (پو‌شنه): دل فراوان و به‌خشه‌ندیه، نان

۱۷۲: [کنایه از آزادش کرد].

به‌ری بُو ده‌خات: به گالتوه یان به تمشروه به نافرته‌تیک دوتریت که زور حمز له خواردنیک بکات و کوششی بُو بکات (جلا محمود. برگر. ۲۰۲۵: ۲۵). [کنایه از به طعنه به زنی گفته می‌شود که بسیار میل به خوردن غذای داشته باشد و برای آن تلاش کند].

به‌ری بلو پشتی که‌نده‌لان: [ده‌وور به‌ری پر له مهرسی بیت]: کنایه از هر طرفش بلا و خطر باشد. (فقای قاضی. برگر. ۲۰۲۱)

به‌ری پی چوونه پشتی پی: به چرم‌سری و کویره‌وری بژیو پیدا کردن (ده‌وور به‌ری. ۲۰۲۱: ۳۷۱). [کنایه از با رنج و مشقت قوت زندگی را پیدا کردن].

به‌ری پیم ده‌خوری: [واته سه‌فرم له‌بردایه]: کنایه از به سفر رفتن، سفر در پیش داشتن. (فقای قاضی. برگر. ۲۰۲۱)

به‌ری دنیای نه‌خواردووه: بریتی له یه‌کینک که گه‌نج و زور نثریاه و خوشی ژبانی نه‌چشته‌و (جلا محمود. برگر. ۲۰۲۳). [کنایه از جوانی که چندان از سنش نگذشته و لذا زندگی را نه‌چشیده است].

به‌ری له بووی قایم تره: واته قرچک و پیسویه (شقیف. ۲۰۲۱: ۳۸). [کنایه از خسیس].

به‌ری لی گرت: به‌رنگاری بوو. به‌ری‌ستی کرد (جلا محمود. برگر. ۲۰۲۳). [کنایه از جلوش را گرفت. او را سد کرد].

به‌زه به‌کتک ده‌سپیریت: بریتی له کاره‌که، شته‌که، به یه‌کینکی ناپاک، ده‌سپیریت ته‌ماعی تی ده‌کات و ده‌یخوات (جلا محمود. برگر. ۲۰۲۷: ۲۷۷). [کنایه از کار یا چیزی را به شخصی نادرست و دزد می‌سپارید که به آن طمع کند و تصاحبش نماید].

به‌ز کولین: حمز کردن له سرما (بهو زستانه‌ی نهو

بده‌یه (جلا محمود. برگر. ۲۰۲۴: ۲۴). [کنایه از این که بخشنده و سخاوتمند است].

به‌رجای تاریک بوو: بریتی له یه‌کینکی زور تووره و قوشقیه که رقی هم‌ستاه (جلا محمود. برگر. ۲۰۲۱: ۵۱). [کنایه از فرد بسیار عصبانی و بخشم آمده].

به‌رگ هم‌زار و فقیر دریا: [بریتی له تمواویونی هاوین و گمیشتنی سرما و سۆله‌ی زستان که ژیان بُو هم‌زار و نه‌دار تال نمیت]: کنایه از تمام شدن تابستان و فرارسیدن سردی زمستان که زندگی را برای فقیران ناگوار می‌سازد. (حمید. ۱۹۶۰)

به‌رگی فقیر دپا: [بریتی له ساردبونی هوا]: کنایه از هوا رو به سردی نهاد. (فقای قاضی. برگر. ۲۰۲۰)

به‌رقاله: دس به تال، هم‌زار، نه‌دار: کنایه از فقیر. (متر. ۱۹۷۵)

به‌رمان به کۆله: موسولمانیکی راست و پاکه (جلا محمود. برگر. ۲۰۲۱: ۲۶۱). [کنایه از مسلمان واقعی].

به‌روو له ده‌میا ته‌قیگه: بریتی له یه‌کینکی زور تووره و بۆله‌بۆلکمر (خزعی. ۲۰۱۰: ۹۰). [کنایه از آدم خشمگین و نقر].

به‌رووان ته‌ککه: [بریتی له مرؤفی به‌حمیاو شرم]: کنایه از آدم باشرم و خجالتی. (فقای قاضی. برگر. ۲۰۲۱: ۵۸)

به‌ری ناسمان لی تاریک بوون: زور ناھۆمید بوون و هیوا لی‌نپان (ده‌وور به‌ری. ۲۰۲۷: ۳۷۰). [کنایه از ناامید بودن].

به‌ری ناسمانی لی تاریک بوو: ۱) ناویمیدی بوو و به‌رجای تاریک بوو: ۱) [کنایه از این که ناامید شد و دنیا پیش چشمانش تاریک شد] ۲) وری به‌ردا (جلا محمود. برگر. ۲۰۲۵: ۲). [کنایه از این که شجاعت و زهره‌اش نماند].

به‌ری بویه‌ره‌لا کرد: سهری‌ستی کرد (جلا محمود. برگر. ۲۰۲۱)

دهرك و په‌غېره‌ت بۆ كردۆتيموه مه‌گەر به‌زوت ده‌كۆلئ)

(*تەنزیه، ۱۵: ۴۱*). [کنايه از دوستدار سرما بودن].

به‌سالا‌چوو: بریتى له پیربوون: کنايه از پیر شدن.

به‌سته‌زمان: بریتى له يه‌کي‌کى قسمن‌زان و گه‌مژه‌يه (*جلاس محمود، به‌رگه‌ی، ۲: ۲۵*). [کنايه از نادان و گیج و هالو].

به‌سته‌زوان: [بریتى له يه‌کي‌کى هه‌زار و زۆر لێ‌کراو]: کنايه از بیچاره‌ای که بر او ستم کرده باشند. (*حه‌مه‌، ۹۷*)

به‌سه‌ره‌و گه‌پان: بریتى له مووشه کردن و خۆ‌به‌خو‌کردنى يه‌کي‌ک به‌م و به‌و (*هه‌مان، ۱۶۸*). [کنايه از شکم چراندن به نان این و آن].

به‌هه‌ستن: بریتى له يه‌ک‌خه‌ستنى پياو له دروستبوون له گه‌ل ژنيا (*هه‌مان، ۱۶۷*). [سازاندن و آماده کردن به هم‌خوابی با زنش].

به‌هش به‌دنياوه نه‌مان: بێ‌به‌ربوون له ژيان، مردن (*تەنزیه، ۲۴: ۴۲*). [کنايه از بی‌بهره از زندگی، مردن].

به‌چه‌که مراوییه: بریتى له مندا‌لێ‌کى وه‌ج‌خ‌زاده که له ڕێى باشى باوک و باپیری لا نه‌دات (*جلاس محمود، به‌رگه‌ی، ۲۷*). [کنايه از این که فرزند سید است و از راه پدر و نیاکانش منحرف نمی‌شود].

به‌چه‌نگ: بریتى له گياندا‌رێ‌ک که خه‌تر و ئازا بێ له پسیدا کردنى شتا (*هه‌مان، ۱۶۱*). [کنايه از آدم سریع و زرنگ در یافتن چیزها].

به‌چه‌نگه: (۱) به‌هه‌ل‌په‌يه: (۱) [کنايه از عجول] (۲) به‌ده‌سه‌ل‌اته (*جلاس محمود، به‌رگه‌ی، ۱۶۷: ۲*). [کنايه از زرنگ].

به‌هه‌رى يه‌ک‌شه‌وه: زۆر سه‌پى و جوان و بێ‌گه‌مرد (*تەنزیه، ۴۲: ۴۲*). [کنايه از بسیار سفید بودن].

به‌هه‌لا له بۆگه‌ن نه‌ویته‌وه: واته کرده‌وى خراب له مرۆفێ نا‌قابل هه‌ل ته‌سه‌ی (*هه‌مان، ۹۸*). [کردار بد از

انسان بیکاره و بی‌ارزش برمی‌خیزد].

به‌هه‌لا: زیره‌ک، فیه‌ل‌زمان (*تەنزیه، ۳۶: ۴۳*). [کنايه از زرنگ، مکار].

به‌هه‌لای گیان: یار، گراوى (*تەنزیه، ۳۷: ۴۳*). [کنايه از یار، معشوق].

به‌هه‌لاش و هه‌لاش: بریتى له بیکارى بۆ وینه: بێ نه‌وه کس پزانی له‌چى ده‌گه‌م‌پێ به‌لاش و هه‌لاش ده‌خو‌لێته‌وه: کنايه از بیکاری.

به‌هه‌له‌پا: بریتى له‌ک‌سه‌تێک که له روینا زۆر به‌پێ و خه‌تر بێ (*هه‌مان، ۱۷۴*). [کنايه از شخص چابک و زرنگ در راه رفتن].

به‌هه‌هه‌م پینا نه‌دان: کسه‌تێک به‌هه‌چ دانمان، پێ پیاو نه‌بوون (*تەنزیه، ۳۸: ۴۳*). [کنايه از قاتل نبودن احترام برای کسی و او را به حساب نیاوردن].

به‌هه‌هه‌په‌شه: بریتى له پیاوێک که ریشیکی گه‌م‌ره‌ی گه‌فې بێ (*هه‌مان، ۱۷۳*). [کنايه از شخصی که ریش دراز و تاییده‌ای داشته باشد].

به‌هه‌هه‌ییه هه‌ل‌ناکه‌نێ جارێ ناچیتته‌وه: بریتى له میوانێک که زۆر له جێ‌گایێ‌که‌دا بێ‌تێته‌وه یان به‌کێکی ده‌ده‌سه‌م‌رده‌ر: کنايه از مهمان که زیاد در جایی بماند یا مزاحمی که در دسر ایجاد کند.

به‌هه‌ن شوالێنى هه‌رامه‌ی نه‌که‌رده‌سه‌و: بریتى له يه‌کي‌ک که هه‌رگیز زینای نه‌کردبێ: کنايه از کسی که هرگز مرتکب زنا نشده باشد.

به‌هه‌ن شوالێنى شه‌ه: بریتى له يه‌کي‌ک که حمزو ته‌مه‌ی له هه‌ر ژێتێک ده‌کا و له‌گه‌ل ژنانی جۆ‌روا‌جۆ‌ردا هاو‌جێ‌که ته‌میت: کنايه از به هر زنی طمع کردن و با زنه‌ای متعدد هم‌خوابه شدن.

به‌هه‌ن‌په‌م ده‌دانه: بێ چک و بێ ده‌سته‌ل‌اتم و چم له ده‌ست

بهره‌للا و یاخی بوو (جلاں محمود. برهمی. ۲۷: ۲۷). [کتایه از کسی که از حد ادب و تواضع و اخلاق در رفته باشد و گوش به هیچ چیزی ندهد. یله و رها شده].

به‌نی توّم پی با نادریت: من هاوکوف و هاوتا و حمرفی تو نیم (دهره‌قتت نایم سرم له فروفتلت دهرناچیت (جلاں محمود. برهمی. ۲۷: ۲۷). [کتایه از همپایه و همتای تو نیستم، قدرتم به تو نمی‌رسد. سر از مکر و نیرنگ تو بیرون نمی‌آورم].

به‌نی شلهو بویته‌وه: بریتی له یه‌کینکی بهره‌للا و ویتلا: کتایه از آدمی که افسارش رها شده و از راه بدر شده. (حمیت. ۱۰۶).

به‌نی شلهو بویکه: (۱) واته له نوه نه‌چی له به‌ندپخانه نازادی بکن (۲) واته کاروباری شیواوه به‌یه‌کا (رخزهی. ۱۰۱: ۱) [کتایه از گویا می‌خواهند او را از زندان آزاد کنند] (۲) [کار و بارش آشفته است].

به‌نی شلهو بویوه: هیژ و گوی تیندا نه‌ماوه (جلاں محمود. برهمی. ۸۵: ۸۵). [کتایه از قوت و نیرویی برایش نمانده].

به‌نی قایم کرد: تووشی گیتچل و سزایه‌کی سه‌ختی کرد: کتایه از این که او را دچار رنج و آزار سختی کرد.

به‌نی که‌سینکه به من با نادریت: واته: دهره‌قتی نایم، پیتی ناوه‌ستم، سر له فروفتلی دهرناکم (جلاں محمود. برهمی. ۸۸: ۸۸). [کتایه از توانایی غلبه بر او را ندارم و سر از مکر و نیرنگش در نمی‌آورم].

به‌یتی بله: قسعی دوور و دریژ و بی‌سرویره (قنبرزله. ۴۵۴: ۴۵۴). [کتایه از سخن دور و دراز و بی‌سروته].

به‌ییداخداره: بریتی له ثافره‌تیککی بی‌تاپرووی بی شمره (جلاں محمود. برهمی. ۸۷: ۸۷). [کتایه از زن بی‌آبرو و بی‌شرم].

نایه (قنبرزله. ۴۴۱: ۴۴۱). [کتایه از این که بی‌وسيله و بی‌قدرتم و چیزی از من بر نمی‌آید].

به‌نجی قایمه: (۱) دهره‌کمی کوشنده و گرانه: (۱) [کتایه از این که دردش کوشنده و خطرناک است] (۲) گرفتار بووه و پژگار بوونی ستممه: (۲) [مبتلا شده و نجاتش دشوار است] (۳) نمو تاوانمی دراوته پالی گموره‌یه، قوتاریوونی زه‌جمته (جلاں محمود. برهمی. ۲۷: ۲۷). (۳) [تهمت بزرگی را به او نسبت داده‌اند تبرئه‌ی او مشکل است].

به‌ندلی جه‌رگا: خو‌شمویستی یه‌کجار زور که ژیان بوو به‌نده (قنبرزله. ۴۴۲: ۴۴۲). [کتایه از فرد بسیار محبوب که زندگی به او بستگی دارد].

به‌ندلی دلی پچرا: (۱) مرد: (۱) [مرد] (۲) تووشی ژانه دل و داخینکی زور بوو (جلاں محمود. برهمی. ۲۷: ۲۷). [دچار درد دل و غم و غصه زیادی شد].

به‌ندلی قایم کرد: (۱) تووش و گرفتاری کرد: (۱) [کتایه از گرفتارش ساخت] (۲) شهرزهر و پهریشانتی کرد (جلاں محمود. برهمی. ۸۵: ۸۵). [آشفته و پهریشان‌ترش کرد].

به‌ندلی جگهر: بریتی له کمسیکی زور خو‌شمویست وه منال و کس و کار (خلاف. ۱۷۶: ۱۷۶). [کتایه از کسی که بسیار عزیز باشد مانند فرزند و افراد نزدیک].

به‌نگاله ده به‌نگاله خستن: گیتچل بۆ کمسیک ساز کردن (قنبرزله. ۴۴۵: ۴۴۵). [کتایه از گرفتاری و دردسر برای کسی درست کردن او را دچار درگیری و نزاع کردن].

به‌نی بریه (په‌ت بچریاگ): بریتی له یه‌کینک که له سنووری نه‌ده‌ب و ناکار دهرچوویی و گوئی به هیچ نه‌دا.

به‌یاد اخی هه‌لکۆه: برتی له ژینکی بی‌شرم و نابرو و
 بی‌حمیا (جلا محمود، به‌رگی ۱، ۷۷: ۱) [کتابه از زن بی‌شرم و
 حیا].

به‌یمنیان شه‌که‌راوه؛ بریتی له دوو کەس که به هۆی
شتیک بەیمنیان تیک چووبی: کنایه از اختلاف میان دو
کەس.

بئى ئىمۇ ئاۋېرېت دىست كا بە ئىئا؛ بى قىسە و راۋ
راۋېتى ئىمۇ ئاۋېرېت ھىچ بىكا (جىلال محمود، يىرىمى، ۲۲۰):
[كىنايە از بدون مشورت با او دست به ھىچ كارى
نمى‌زند].

بجای باره: ۱) بریتی له یه ټکی دهمده می مزاج که هر تاوټک سر به مرام و لایه نټکه. چی پروا نییه: ۱) [کنایه از کسی که هر لحظه از کسی حمایت می کند و جای اطمینان نیست] ۲) شتیکی لی ناخیزیت (جلال محمود، برکمی، ۱: ۲۹) ۲) [کنایه از چیزی از او بر نمی آید].

بیٚ باوان: [بریتی له کچتیک که باوک و دایکی یان
پشتیوانیککی نمبئ]: کنایه از دختری بی پدر و مادر و
بی پناه است. (همیت، ۱۱۰)

بئى بهرو پشته: (۱) بئى تارە و بئى تەرەمە: (۱) [کنایه از بئى بهره بودن] (۲) بئى وەفایه، بئى تەمەکه: (۲) [بئى عهد و پیمان] (۳) ھەر دەمە و ھەر بار و ھەزم و ھەمەسەیکە (جەلەل مەحمود. بىرگەر، ۲۰۲۲: ۳۲۰) (۳) [کنایه از آدم دەدەمى مزاج].

که‌لکه (جلال محمود، برگه‌۱، ۹۹: ۲) [یهوده و بی‌اثر است].

بی به هرمیه: ۱) کوئوله: ۱) [کنایه از سیه روز] ۲) بی

کدکده: ۲) [بی بهره است] ۳) هیچی له باردا
نمبوو «رجل محمود: برگه: ۹۹: ۳» [کنایه از کسی که
چیزی از او بر نمی آید].

بی پت دیگا: بریتی له یه کیک که نازانه و نمرسانه دهست به کاروه نهدا: کنایه از جری و گستاخ، بی پروا اقدام می کند.

بئی دهم و پل: بریتی له یه کیټک که له قسه کردندا رهوان
نمیی: کنایه از کسی که در سخن گفتن سلیس و
روان نباشد.

بی پروا: بی ہیئ و دہسہ لاتہ (جلال محمود، برکری، ۹۹):
[کنایہ از ناتوانی].

ہیٰ بکار نہ دات له نلوا: (۱) [بریتی له یه کیټک که ہیٰ
هلمسنگاندن و گوتره کاریک دهست پی بکا، بریتی له
یه کیټک که ہیٰ ناوردانعوو سمرنج دان کاریک بکات]:

(۲) [بریتی له یه کینک که له نهجمای کاریک بیرنکاتمه]: (۱) کنایه از آدمی که بی ملاحظه و بی احتیاط کاری انجام دهد. (۲) کنایه از شخصی که دست به کار نسنجیده می زند. (هیت ۱۱۰)

و درماتده. بئ تووک و جیفه خواری و گورگین و بئ وجود / لہم ناو و خاکہ زاہیر و باتین موکہدہرہ.

بی تینہ: بریتی لہ یہ کیکی لہر و لاواز و کم خویں:
کناہ از آدم ضعیف و کم خون.

بیٚ پٛت دمیگا؛ [بریتی له یه کیك نعترسانه دهس به
 کاریکوه بدا]: کنایه از کسی که بی پروا اقدام به
 کاری بکند. (فتحی قاضی، بهرگی، ۱۶۱)

بیّ پەرځین: بریتی له یه کیکی بیّ شمرم و بیّ ښاروو:
کنايه از آدم بی شرم.

یٰ خەمیت نەکیشاگە: تالێ و سوێری ژیان

(۱) [کنایه از بد آوردن و فقیر شدن] (۲) بهره‌لایه، هیچی به سر هیچمه نییه ده‌لین: کاره‌که بی سروریره، واته بی پلان و بی سرپرشتیکمره (جلا محمود، بره‌۲: ۲۲۲) (۲) [کنایه از یله و رهاست کارش پریشان و آشفته است یعنی بی طرح و نقشه و بی سرپرست است].

بی سرورینه: (۱) بریتی له یه‌کیتی بی بنچینه و ره‌مکی: (۱) [کنایه از آدم عادی و معمولی] (۲) بهره‌للا (جلا محمود، بره‌۲: ۲۲۲) (۲) [یله و رها].

بی سه‌روشون: بریتی له یه‌کیتی ون بوو: کنایه از آدم ناپیدا و مفقودالاثر.

بی سورنا هه‌لپهرین: بریتی له که‌ستیک که به فشه خوش بی (بخزمی، ۱۰۴: ۱) [کنایه از کسی که به کوچترین چیزی خوشحال باشد].

بی سه‌ریوون: [بریتی له یه‌کیتی کم بایه‌خ که جیگه ریژ نییه]: کنایه از آدم کم‌لیاقت. (همه: ۱۱۲)

بیانک پی‌گرتن: بریتی له سه‌رفروشتن به که‌ستیک: کنایه از بهانه‌گیری و جنگ و دعوا به راه انداختن. بییه‌ره: بریتی له نافرته نمزوک (خان‌ف، ۱۸۱: ۱) [کنایه از زن و حیوان نازا].

بی‌پن: بریتی له ناویری زور قول (خان‌ف، ۱۸۱: ۱) [کنایه از چاه عمیق].

بی‌تنام: بریتی له شتیک که نه‌چیتته ده‌وه (خان‌ف، ۱۸۲: ۱) [کنایه از چیزی که به دل نمی‌چسبد].

بی‌تنامی مه‌که: [واته ناخوشی مه‌که]: کنایه از شورش را درناور. (همه: ۱۱۰)

بی‌تووک: بریتی له مرؤفی پروتی بی‌کیف: بریتی له نهدار و نزار: کنایه از فقیر. (همه: ۱۸۲)

بی‌په‌رویان: بریتی له همزاری پروتی بی‌دهق:

نه‌چمشتووه (جلا محمود، بره‌۲: ۲۲۲): [کنایه از این که درد و رنج روزگار را نچشیده‌اید].

بی دس و پا: بریتی له یه‌کیتی کارنه‌کر و ته‌میل و بی‌هیز: کنایه از شخص تبل و ناتوان.

بی دم و پل: [بریتی له یه‌کیتک که نه‌توانی به باشی قسه بکات یا به قسه له مافی خوی به‌گری کات. قسه‌روان نییه]: کنایه از کسی که نتواند خوب حرف بزند و فصیح نیست تا با زبان از حق خود دفاع کند. (همه: ۱۱۱)

بی دم و زوان: [بریتی له یه‌کیتی کم قسه و هیچ لی نه‌هاتوو]: کنایه از آدم بی‌زبان و بی‌عرضه. (همه: ۱۱۱)

بی ده‌ماره: (۱) مه‌ردنییه، بی غیره‌ته: (۱) [کنایه از شجاع نیست] (۲) بی فیز و هموایه (جلا محمود، بره‌۲: ۲۲۲) [متکبر و خودخواه نیست].

بی دلّه: (۱) زورداره: (۱) [کنایه از ستمگر] (۲) بی به‌زه‌نییه، دل ره‌قه (جلا محمود، بره‌۲: ۲۲۲) (۲) [سنگدل است].

بی دلّی کرد: (۱) دلّی شکاند. زیزی کرد. به قسمی نه‌کرد: (۱) [کنایه از دل کسی را شکستن و ناراحت کردن. حرف او را گوش نکرد]، بی دلّی خوت مه‌که. واته: (۲) حمزت له هرچییه بیکه یان بیخوه (جلا محمود، بره‌۲: ۲۲۲) (۲) [کنایه از هر چیزی را دوست داری بکن، بخور].

بی رنگ بوون: بریتی له ترسمزوک: کنایه از آدم ترسو. بی روودمریا‌سیبوون: بریتی له یه‌کیتی بی شرم و قسه له‌روو: کنایه از بی‌شرم.

بی سه‌رویه‌ره: [بریتی له مائیکی بی یاسا و نارپیک]: کنایه از خانواده‌ی بی‌نظم. (همه: ۱۷۷)

بی سه‌رویه‌ره: (۱) بار شی و لیتومواوه، نهدار و هم‌واره:

(خان.ف. ۱۸۱): [کنایه از شخص ینوا و فقیر].

بِبَهی: بریتی له شتی زۆر: (خان.ف. ۱۸۱): [کنایه از چیز بسیار].

بِیجاکردن: بریتی له وتنی قسمه‌یکی وا که به دلت نه‌ی (خان.ف. ۱۸۲): [کنایه از گفتن حرفی که باب طبع نباشد].

بِیجَال: بریتی له مردومی که ده‌ست (خان.ف. ۱۸۲: ۱): [کنایه از آدم تنگ‌دست و ناتوان].

بِیخ دیوار نه‌کەنی و بانه‌ناوی پی نه‌کا: بریتی له یه‌کێک که له پرووی نه‌زانیهوه زیان له خوی ته‌دات: کنایه از کسی که از روی ناآگاهی به خود زیان می‌رساند.

بِیخ زوانی شله (نهمون. ۴۷): [بریتی له که‌سیکی درۆزن: کنایه از شخص دروغ‌گو].

بِی‌داد: (۱) زۆردار: (۱) [کنایه از ظالم] (۲) هیند زۆره له ژماره نایه‌ت (جەلال محمود. برهم. ۱۰۰: ۲) [کنایه از اینقدر بسیار است قابل شمارش نیست].

بِی‌ده‌ست: (بی‌ده‌سته کهم ده‌سته ده‌ستی کورته). ده‌ستی کورته، هم‌ژار و بی‌ده‌سه‌ل‌ته (جەلال محمود. برهم. ۱۰۰): [کنایه از بی‌چیز و ناتوان].

بی‌ده‌ست و پینه: بریتی له یه‌کێک که کارێ به ده‌ستیهوه پانه‌په‌یت. خاو و خلیچکه (جەلال محمود. برهم. ۲: ۳۳): [کنایه از کسی که در کار پیشرفت نداشته باشد].

شل و ول.

بِی‌ده‌ست: بریتی له مردومی نه‌دار (خان.ف. ۱۸۲): [کنایه از آدمی فقیر].

بِی‌ده‌م: بریتی له که‌سیک که قسمی ره‌وان نه‌ی (خان.ف. ۱۸۲): [کنایه از آدمی که در سخن گفتن لنگ

باشد].

بی‌دَل (بی‌دله): دلِ مردووه. خۆشی و جوانیی ژیاانی ناوێت (جەلال محمود. برهم. ۱۰۰: ۱): [کنایه از دل‌مرده بودن که لذایذ و زیبایی‌های زندگی را نمی‌خواهد].

بِی‌زنگ فروش: [بریتی له یه‌کێکی پرووه‌ل‌مال‌او بی‌حمیا]: کنایه از آدم بی‌حیا و بی‌شرم است. (فتاحی قاضی. برهم. ۷۷)

بِی‌زنگی بگره به پووته‌وه: بریتی له یه‌کێک که له کاریکا شەرم بکا (خان.ف. ۱۳۳): [کنایه از کسی که از انجام دادن کاری خجالت بکشد].

بِی‌ز و بوی نییه: (۱) بی‌فیزه: (۱) [بی‌تکبر است] (۲) بی‌گیروگرفته، بی‌لووت و پووته: (۲) [بی‌دردسر و فقیر و ژنده‌پوش است] (۳) مروژیککی هیمنه (جەلال محمود. برهم. ۲۳: ۳): [انسان آرامی است].

بِی‌زار کردن: بریتی له دارکاری و ته‌می کردن: کنایه از کتک کاری.

بی‌سایه‌یه: به یه‌کێک ده‌لێن که بی‌فەر بیت (جەلال محمود. برهم. ۲۳: ۲): [کنایه از بدیمن و نامبارک].

بِی‌سه‌روین: بریتی له شتی ناریکی تیکه‌لوپیکه‌ل (خان.ف. ۱۸۲): [کنایه از چیز ناجور و درهم و برهم].

بِی‌کاری قارنجی: [بریتی له کردنی کاریک یان نیشیک که له پێش چاوی خه‌ل‌کدا گرنه‌گ و دژوار بیت]: کنایه از انجام کاری که در نظر دیگران مشکل و دشوار باشد. (فتاحی قاضی. برهم. ۷۷: ۱)

بی‌گری و گول قسه کردن: (۱) کنایه از آدم سیخ و روان گو (۲) دهنه‌گ خوش: کنایه از آدم خوش صدا.

بِی‌گوئی یا بی‌گوینچه: بریتی له که‌سیک که ناموژگاری نه‌چی به گوتیا (خان.ف. ۱۸۲): [کنایه از کسی که به نصیحت دیگران گوش نمی‌دهد].

ده کاتموه (رغزئیی، ۱۰۰): [کنایه از جمع کردن سرمایه].

بیقیمه‌ت: مرؤئی هیچ و پوچ، خویری: کنایه از آدم بیکاره و بی‌عرضه.

بیل له بهر میج چه‌فاندن: تمواو بوونی کار، پژگار بوون له کار (نعموزی، ۴۸۷): [کنایه از کاری را تمام کردن و از آن رهایی پیدا کردن].

بی‌لانه: بریتی له مردومی بی جیگا و ریگا (خان، ۱۸۷): [کنایه از شخص بیجا و مکان].

بی‌مه‌دهورتا: [بریتی له توله‌سه‌ندنه‌وه و وه‌لامدانوه به همره‌شموه]: کنایه از انتقام و پاسخ تهدیدآمیز دادن به کسی. (حمید، ۱۱۴)

بی‌مینشک: بریتی له مردومی گیل و گموج (خان، ۱۸۸): [کنایه از شخص ابله].

بینایی چاوان: بریتی له خوا (خان، ۱۹۱): [کنایه از خداوند].

بینه بان چاو کوژدوه، خوشی نه‌کاته‌وه: ۱) بریتی له یه‌کتیکی زۆر جوان و شوخ: ۱) [کنایه از آدم بسیار زیبا] ۲) زۆر پیروژه: ۲) [بسیار سعادتمند است] ۳) بریتی له مرؤئیکی زۆر چاک (جلا محمود، بهرگی، ۳۲۰: ۳) [کنایه از آدم بسیار خوب].

بینه بان نانه و سه‌گ بوی پیوه ناکا: بریتی له خواردنیکی کهم که بۆ کسی دابیری (جلا محمود، بهرگی، ۲: ۳۲): [کنایه از غذای بسیار کم که پیش کسی بگذاری].

بینه‌وه به‌ره: بریتی له نازار، چومه ئیداره‌ی (بینه و به‌ره‌یه‌کیان) پی کردم له گیانی خۆم و هه‌زه‌ی بیوم: کنایه از درد ورنج.

بینوئیژ: بریتی له نافرەتیک که له حمیزا بی: کنایه از زنی که هنگام قاعده و عادت ماهانه‌ی او باشد.

بی‌مژن‌کۆشی ده‌کا: بریتی له که‌سێک که ماڻ کو

پا به نلو كهوشی كهسیگا كردن: [واته دهستیومردان له کاری كهسیگدا]: كناهیه از دخالت در كار كسی.

(همیت. ۱۱۸)

پا بڼه بهرووه: پشپړو به و پشدهستی بکه: كناهیه از پیش قدم باش، اقدام كن.

پا بوونهوه: [بریتی له تمواو بوون (دار له گول پا بوونهوه) گوتی داره‌كان تمواو بووه]: كناهیه از به اتمام

رسیدن. (فتاحی. هفتی. ۱۷۷)

پا دامه‌گړه: [واته له سر شو كارو سوور مښه و ړك مښه]: كناهیه از لجاجت مكن. (همیت. ۱۱۷)

پا دامه‌كېشه: [له سنووری خوادبوون و دهستیومردان له کاری كهسیك]: كناهیه از ماندن در محدوده‌ی خود و عدم دخالت بی مورد در كار دیگران. (همیت. ۱۱۷)

پا له ژبانی كهسی كېشانه دهرهوه: بریتی له یه‌كېك كه خوی کوتاوه‌ته نیوی ژبانی كهسیك پرواته دهرهوه: كناهیه از دست كشیدن از مداخله در زندگی دیگران.

پا له ژړ دهرچوون (مربخ. ۵۰): [بریتی له یه‌كېك كه کاریکی خرابی كردی و بووینته هوئی نابروچوونی و تپیا ماییتسوه: كناهیه از کسی كه كار بدی را انجام داده و رسوا شده و هیچ چاره‌ای ندارد].

پا وه‌حاشا ویسیان: حاشا كردن له كهسیك: كناهیه از تبرا جستن و خواستار جدایی بودن.

پا وشك: بریتی له كهسیك كه پی و قه‌دهمی خیر نمېن (مغان. ۳۰۱): [كنایه از شخص بدقدم].

پا بېرېان: بریتی له تیاچوونی نیوانی دوونه‌فر: كناهیه از قطع رابطه میان دو نفر. (هریمپو. ۱۳۲)

پات به خه‌نهوه نییه: بریتی له یه‌كېك كه له کاریكدا ته‌مەلې بكا، خوی نیکات و به یه‌كېك‌تری بسپیریت، شویش وای پی د‌لایت. ثافه‌تیک خه‌نه

پا نه‌دا له په‌یین (مربخ. ۵۰): [بیکار و بعتال پا، بریتی له بیکاره: كناهیه از بیکار].

پا نه‌وا به دهم: بریتی له یه‌كېكی بی شرم و نابرو: كناهیه از آدم بی شرم و حیا. (همیت. ۱۱۱/ جلال محمود. برمی. ۲۴)

پا نه‌مونه دریز مه‌كه بیوون: نمونه بژ مالی دنیا پدله قازی مه‌كه تا توشی گاشه بیت (جلال محمود. برمی. ۲۴): [كنایه از این كه اینقدر برای مال و ثروت دنیا تلاش مكن كه گرفتار شوید].

پا به پای یه‌ك دویشتن (مربخ. ۵۰): [بریتی له هاوتایی كردنی دوو یا چمن كهس له کاریكا: كناهیه از برابری كردن دو یا چند نفر در کاری].

پا به خه‌نهوه بوون: بریتی له كهسیك كه هوئی راپهرانمنی کاری خوی نادات، هه‌لنسان: كناهیه از کسی كه برای انجام كار خود تلاش نمی‌كند، بلند نشدن.

پا به خه‌نهوه بوون: بریتی له كهسیك كه هوئی راپهرانمنی کاری خوی نادات، هه‌لنسان: كناهیه از کسی كه برای انجام كار خود تلاش نمی‌كند، بلند نشدن.

پا به قهو گلیم خوت دریز كه‌روه: واته له نمدازه‌ی خوت زیاتر هه‌ل م‌سورپی (مغان. ۱۴۶): [كنایه از کسی كه حد و مرز خویش را نگهدارد و از حد خویش پا را فراتر نگذارد].

پا به كلكا نیان: [بریتی له تووپه كردن و ده‌فدان]: كناهیه از عصبانی نمودن و تحريك كردن. (هر

فتاحی. الف. ۸۸)

بگریته قاجی ناتوانیت هه‌لسیت (جەڵە محمود. بەرگری. ۲: ۴۹):
[کتایه از کسی که از روی تنبلی خود کار خویش را
انجام ندهد و به دیگری بسپارد که انجام دهد].

پات جە‌هەوکه: واتە دەستدرێژی مەکە: تجاوز
موقوف.

پاتال: بریتی له مرەدمی بینکارە: کتایه از شخص
بیکار. (مەژ. ۴: ۱۰)

پاتە‌خۆرە: بریتی له پیاوی خۆفروشی خۆپێ و
سوالکەر (جەڵە محمود. بەرگری. ۲: ۳۴): [کتایه از آدم
خودفروش و بیکاره و گدا].

پاپە‌تیکردن: بریتی له نامادەبوونی یە‌کێک بۆ
دەسپێکردنی کاریک: کتایه از آماده شدن برای انجام
کاری.

پاپۆش دووراندن: بریتی له پیلانگیران: کتایه از
توطئه‌چینی و پرونده‌سازی برای مردم.

پاخواردن: بریتی له شتیک یا کەسێک که هەرچی
تە‌مەنی بچیتە سەرەوه باشت و ئە‌تیک تر دە‌بی: کتایه
از چیزی یا کسی که هر اندازه سنش از نظر زمانی
بالاتر رود ارزشمندتر بشود.

پاره پیس: بریتی له مرەدومی رۆ‌دی چرووک
(مە‌ژ. ۱: ۱۹۶): [کتایه از خسیس].

پارە‌نگ خستنه پال: بریتی له ناو و ئە‌تۆره و شتی
سووک خستنه پالێ یە‌کێک (مە‌ژ. ۱: ۱۹۵): [کتایه از لقب
زشت دادن به کسی].

پاروو له دە‌م بکە‌وێتە خوارەوه بۆ‌کە‌وش باشە: بریتی
له بێ‌کە‌لجی‌بوونی شتی دە‌س‌دوو و به کار هینراو: کتایه
از بی‌ثمر بودن چیز دست دوم و مستعمل.

پارووی دە‌روونی کە‌وتوو: [به سامان و خۆشی و
ناشتی گە‌یشت‌هوه یان نانی کە‌وتۆته روون]. (مە‌ژ. ۱: ۱۹۵)

بەرگری. ۱: ۲۹): کتایه از کسی که به ثروت و آرامش و
صلح رسیده است.

پارووی گە‌وره دە‌گە‌ینیت: بریتی له یە‌کێکی
بەر‌ج‌او‌تە‌نگ و بە‌تە‌ماعە: کتایه از آدم خسیس و
طمع‌کار.

پاری‌خۆر: بریتی له خۆفروش به بیگانه، چلکاوخۆر:
کتایه از پست و بیگانه‌پرست. (مە‌ژ. ۱: ۹۲)

پاش و پێشی خۆی نایاسیت: (۱) هێشتا منداڵە: (۱)
[کتایه از هنوز بچه است] (۲) تێنە‌گە‌یشت‌هوه (جە‌ڵە
محمود. بەرگری. ۱: ۱۰۴): [کتایه از نا‌آگاه است].

پاشاگە‌ردانی: بریتی له تێکە‌ل‌پێکە‌لی و کە‌س له
کە‌س: کتایه از هرج و مرج و بی‌قانونی. (مە‌ژ. ۱: ۹۸)

پاشایە‌تی: بریتی له کە‌یف‌سازی و نییاری: کتایه از
خوشگذرانی. (مە‌ژ. ۱: ۹۸)

پاشە‌بەرە: بریتی له ناخ‌رین منداڵ: کتایه از آخرین
فرزند. (مە‌ژ. ۱: ۹۹)

پاشقوڵی لی‌گرت (لێ‌دان): فێلی لی‌کرد. بۆ‌خە‌ستی
و فۆ‌تاندنی پیلانی گیرا: (جە‌ڵە محمود. بەرگری. ۱: ۱۰۴) [کتایه

از با او حقه‌بازی کرد و برای نابودیش نقشه کشید].

پاشکە‌: بریتی له یە‌کێک که تە‌وشی چۆ‌رقێک یا
پووداویک‌بووی: کتایه از گرفتار شدن.

پاکانه کردن: بریتی له یە‌کێک که بی‌مۆ‌یت خۆی پاک و
بێ‌سووج و تاوان‌پیشان‌بدا: کتایه از خود را از اتهام
مبرا کردن.

پاکە‌وه بوون: بریتی له مردن و نە‌مانی یە‌کێک که
نە‌مۆ‌ی: کتایه از مردن کسی که او را نمی‌خواهی.

پال لی‌دانە‌وه: بریتی له نی‌س‌راحت‌کردنی باش: کتایه
از آسودن.

پالی پیوه‌ نا: (۱) دە‌ریازی کرد و پزگاری کرد: (۱)

آمادگی برای انجام کاری.

پلو گرفتن: بریتی له ناماده‌بوون بۆ نزیککی: کنایه از آمادگی برای نزدیکی.

پلو قه‌ده‌می خاسه: بریتی له پیروژ و خوش‌یومن بوونی شتیئک: کنایه از خوش‌یمنی و مبارکی امری.

پلوه پاکردن: بریتی له بی‌تاقتت بوون و نارام نه‌گرتن: کنایه از ناآرام و بی‌قرار.

پلوه پای نه‌کرد: له گومان و وراپسینا بوو (جمل‌محمود). بره‌م‌۲، ۲۴: ۲. [کنایه از شک و تردید داشت].

پلوه مانگه: بریتی له ژنی که نزیک زایینی بی: کنایه از زنی که زایمانش نزدیک باشد.

پلوپل: بریتی له توانایی و کارایی: کنایه از تاب و توان.

پلی پینیا ساوین: بریتی له چاوپوشی کردن و سرپوش له سردانان: کنایه از چشم پوشیدن و ماست مالی کردن. (مهر-۱۰)

پلی شادی بویتیموه: [بریتی له کسیتی که له پرسه و ماته‌می یه‌کیتکا بمشدری بکات و خزمانی مردوه که به نمو کسه ده‌لین به خۆشیموه بگپریتیموه ناو مال و منالت]. (همیت-۱۱۸)

پلی گهرمهو نه‌وگه: [بریتی له یه‌کیتک تازه هاتبیتته جیگاینتک]: کنایه از تازه‌وارد. (همیت-۱۱۹)

پلی کسه له بهینا بوون: ده‌خالمتی کسیتی که کاریتکا: کنایه از پای کسی در میان بودن.

پلی ها به خه‌نه‌وه: هیچ کاریتک ناکا: کنایه از کاری نمی‌کند و بهانه دارد.

پلی ها به لیو قه‌موره‌وه: [بریتی له نزیک بوون له مهرگ، پیری]: کنایه از در شرف مرگ بودن، پیری. (همیت-۱۲۰)

پلیک بهرمو دوا نان: [بریتی له یه‌کیتکی قایمه‌کار و

[کنایه از او را نجات داد] ۲) شته‌کمی فروشت و ساقی کرده‌وه: ۲) [کنایه از چیزش را فروخت و دوباره به آن رواج داد] ۳) تیزه‌تیزه‌ی دا، و هانی دا: ۳) [کنایه از او را به شتاب واداشت و تحریک کرد] ۴) له کۆل خۆی کرده‌وه (جمل‌محمود). بره‌م‌۲، ۳۵: ۴. [کنایه از خود را از تعهد او خارج نمود].

پالی دایه‌وه: ۱) به‌زی: ۱) [کنایه از شکست خورد] ۲) وازی هینا: ۲) [دست کشید] ۳) پشت گوئی خست: ۳) [به عقب انداخت] ۴) دلنیا بوو: (جمل‌محمود). بره‌م‌۱، ۱۰۵: ۴. [مطمئن شد].

پالی لی بدمروه: ۱) دلینا به: ۱) [کنایه از مطمئن باش] ۲) واز بهینه: ۲) [کنایه از دست بکش] ۳) پشت گوئی بخه: (جمل‌محمود). بره‌م‌۱، ۱۰۵: ۳. [کنایه از عقب بینداز].

پالی لی داوتموه: بریتی له راحت و رزگار بوون له نیشی (خان-۱۳۶): [کنایه از آسوده شدن].

پام به‌سیاگه‌سه‌وه: [بریتی له یه‌کیتک که کیتشمی زۆری همیه و ناتوانی بۆ هیچ کوی پروا]: کنایه از کسی به علت گرفتاری یا مشکلی از آمدوشد یفتد. (همیت-۱۱۸)

پام بشگی: [بریتی له پەشیمانی داخه‌کم دبو فلان کارم بکردایا یا نم‌کردایا]: کنایه از پشیمانی. (همیت-۱۱۸)

پان بوونه‌وه: بریتی له راکیشان. همیتوه چیتته؟ پان بوویوه! کنایه از لم دادن. (مهر-۱۰۲)

پانان پهرت دمکا: زۆر به ده‌سه‌لته، به هیژه، به جهریمزه‌یه (جمل‌محمود). بره‌م‌۲، ۳۵: ۲. [کنایه از کسی که بسیار تواناست، نیرومند و شجاع است].

پانیانه‌بهرمه‌وه: بریتی له ناماده‌بوونی یه‌کیتک بۆ ده‌سپیکردنی کاریتک: کنایه از آماده بودن و اعلام

وردین کہ ہنگاو تک ہلہ ناکا: کناہ از آدم محتاط کہ یک قدم راہ خطا نمی رود. (معجم ۱۱۴)

پایہ کی بو دوانی بؤ قہرز کرد: [واتہ: ہلات]: کناہ از پا بہ فرار گذاشت. (معجم ۱۱۹)

پایہ کی لی بتمقینہ: [واتہ: چاوترسینی کہ]: کناہ از زہر چشمی بہ او نشان بدہ. (معجم ۱۱۹)

پایہ کی ہا لہ دیوانا: (۱) بریتی لہ یک کی دہسلاتدار کہ قسمی دہروا و قسمی رہوایہ (۲) واتہ لہ سہرہ دوستی شعروت و دہسلاتی ہمیہ (معجم ۱۱۹) بہرہ ۳۵: (۱) [کناہ از شخص قدرتمند و توانا کہ حرفش رواج دارد] (۲) [کناہ از کسی کہ در دیار یا وزارت نفوذ دارد].

پاییزہرا: بریتی لہ دوستی کہ درہنگ بیبیتی: کناہ از دوستی کہ کم پیدا شود. (معجم ۱۰۳)

پر بون: بریتی لہ تووہ بون و پیش خواردنہوی یہ کیک لہ یہ کیک (معجم ۲۱۰): [کناہ از عصبانی بودن کسی از دست کسی دیگر].

پر بونہوہ: بریتی تیژ خواردن و داکوتن (معجم ۲۱۰): [کناہ از سیر خوردن در گوشہی خزیدن].

پر پیسیہتی: [بریتی لہ شتیک کہ بؤ کمسیک بہ شینویہ کی رہبق گونجاو بی]: کناہ از این کہ برای او کاملاً کافی و مناسب است. (معجم ۱۱۱) **پر گشت:** بریتی لہ گیانداری قتلہ (معجم ۲۱۱): [کناہ از حیوانی چاق].

پر کوفن: بریتی لہ ہاندانی یہ کیک دہیارہی یہ کیکی تر (معجم ۲۱۱): [کناہ از تحریک کردن کسی نسبت بہ کسی دیگر].

پرہو کوفن: بریتی لہ دہدانی یہ کیک: کناہ از تحریک کردن. (معجم ۱۲۲)

پردی بہ نلوا دمدن: پردیان بہ ناوا دا بریتی لہ یہ کیک کہ رنجہ کی بہ فیرو شدہن و کارہ کی لی تیک دہدہن (معجم ۱۱۰) بہرہ ۱۱۰: [کناہ از کسی کہ رنج و تلاش را بی ثمر می کنند و کارش را بہم می زنند].

پرہہ براو: بریتی لہ کمسیک کہ زیانیکی زوری لی کوتبی (معجم ۲۱۲): [کناہ از کسی کہ دچار ضرر و زیان شدید شدہ باشد].

پرہی برا: بریتی لہ یہ کیک کہ زیانیکی زوری لی کوتبی و نومیدی برابہ (معجم ۱۱۰) بہرہ ۱۱۰: [کناہ از کسی کہ متحمل ضرر و زیان بزرگی شدہ باشد و ناامید شدہ باشد].

پرہنگ و ہشانن: بریتی لہ کمسیک لہ رووداوتیکا یا قسیدہ کا تووہیہ (معجم ۱۰۹): [کناہ از کسی کہ در جریان حادثہ یا اتفاقی بسیار عصبانی باشد].

پرہیشک: بریتی لہ مردومی زور ژیر (معجم ۲۱۱): [کناہ از شخص بسیار عاقل و دانا].

پرہوشہ: بریتی لہ کم خواردن (بہ خوا بہ حال پرووشہ دہکا) دہنکہ دہنکی بہر کہ دہاری: کناہ از کم کم خوردن و ریزش دانہ های برف. (معجم ۱۰۲)

پریشکی لی دہیتہوہ (ناگر دہکاتہوہ): بریتی لہ یہ کیکی زور تووہ کہ رقی ہستا بیت (معجم ۱۱۱) بہرہ ۱۱۱: [کناہ از فرد بسیار عصبانی کہ بہ خشم آمدہ باشد].

پشت بہ ستن بہ خوا: [یارمندی لہ خدا گرتن]: کناہ از خدا طلب کمک کردن. (معجم ۱۲۱)

پشت پا لینان: بریتی لہ دہس کیشان لہ شتی یا کاریک: کناہ از دست کشیدن از کاری.

پشت داس شکانن: بریتی لہ بؤ نیش و کاریک رنج

(مؤثر ۲۱۸)

پشت يهك نادمه زوینا: له يهك پشتیوانی نهكمن
(مؤثر ۱۱۰): [کنایه از پشتیبان و یار همدیگر بودن].

پشتت بشكي: [كوټ بړی]: کنایه از پسر ت بمیرد.
(مؤثر ۱۲۰)

پشته پي: بریتي له شق (مؤثر ۲۱۲): [کنایه از تپا].

پشته مله: ۱) بریتي له زور کردن له يهكيك بؤ كارتيك:
۱) [کنایه از فشار آوردن به کسی برای انجام کاری].

۲) له پشتسمر قسمی كهسيك بكمي، (مؤثر ۲۱۸): ۲)
[پشت سر کسی حرف زدن کنایه از بیکاری].

پشتشكيان: بریتي له برامردن: کنایه از مرگ برادر.
(مؤثر ۱۱۷)

پشتگوي خستن: بریتي له يهكيك كه گوټ به كارتيك
ندات يان تفرهي لي بدات: کنایه از به عقب انداختن
کاری یا سخنی. (مؤثر ۱۰۹)

پشتگوي كرن: بریتي له سمر چاك کردن لای دهلاك:
کنایه از اصلاح موی سر. (مؤثر ۱۰۹)

پشتنياندهوه: بریتي دلتيايوون له پتلكهاتن يا
پتلكنههاتنی كارتيك (مؤثر ۲۱۲): [کنایه از اطمینان یافتن
كه از انجام گرفتن يا انجام نگرستن کاری].

پشتي تي كړه: واته: ۱) ليی دوروكموتموه و خزی تی
نهگيانند: ۱) [کنایه از عقب نشینی كرد و خودش را
در آن دخالت نداد] ۲) ليی ياخی بوو، پشتی بهردا:
۲) [کنایه از این كه متمرد شده از او پشتیبانی نكرد]
۳) بوو به دوژمنی (مؤثر ۱۱۲): ۳) [با او
دشمن شد].

پشتي پيوه نهيشاوه: واته رهغي بؤ ندهاوه تا دلی پتي
بسووتی (مؤثر ۵۹): [کنایه از این كه با رنج
و زحمت آنرا بدست نياورده تا دلش برايش بسوزد].
پشتي خالييه: [بریتي له يهكيكی بي كس و بي

دان و خؤ پيتموه مانوو كردن: کنایه از تلاش و
كوشش كردن و خود را خسته كردن.

پشت داسي نهشكانگه: بریتي له يهكيك كه بؤ شتيك
رهغي ندهابې و پيوه مانوو نهبوټي: کنایه از کسی
كه برای چیزی زحمت نكشيده باشد و برای آن
متحمل تلاش و خستگی نشده باشد.

پشت دس داخ كړن: توبه کردن له كارتيك، شمرت
كردن بؤ نهغام نهدانی: کنایه از توبه كردن از انجام
کاری، دوباره تكرار نكردن کاری.

پشت درگا پي كړن: [بریتي له گيردان بؤ شري]: کنایه
از گير دادن برای دعوا. (مؤثر ۵۸)

پشت راسو ناك: ۱) [بریتي له يهكيك كه له زور باري
قمرز و قوټه دا مايتموه]: ۲) [بریتي له يهكيك كه زور

ليیان دايټ]: ۳) [بریتي له يهكيك كه رووداو و
كارمساتيكي دلتهزینی به ملا هاتېن]: ۱) کنایه از
کسی بسیار مقروض باشد ۲) کنایه از کسی زیاد
كنك خورده باشد. ۳) کنایه از کسی كه حادثه يا
رویدادی بر او واقع شده باشد. (مؤثر ۱۲۱)

پشت سمری چاوه: زور هوټياره (مؤثر ۱۰۹):
[کنایه از بسیار زیرك].

پشت شكان: بریتي له بهلای زور گموره (براو پوشتم
شكا): کنایه از مصیبت بزرگ. (مؤثر ۱۰۹)

پشت له ههزار سوار هه ناك: بریتي له كهسيك كه
زور نازا و نهترس بې (مؤثر ۱۱۰): [کنایه از شخص
شجاع و ترس].

پشت و پووی بؤ نييه: [بریتي له يهكيكی تمشقهلمباز و
دووړو]: کنایه از شخص نيرنگباز و منافق. (مؤثر ۱۱۲)

پشت هه كړن: بریتي له زويريوون له يهكيك: کنایه از
ناراحت شدن از دست کسی و او را رها كردن.

پشتیوان]: کنایه از آدم بی یار و یاور. (همیت. ۱۱۳.)

پشتی دستی غوی گهست: (۱) پشیمان بوهوده: (۱) [کنایه از پشیمان شده است] (۲) به نه‌تینییه‌کی زانی (جمل. محمود. برهم. ۳۶: ۲) [کنایه از به اسرار نهانی او پی برده].

پشتی سرددو بووگه: [بریتی له یه‌کینک که ماوه‌یک بی کار بیت و له کار کردن دلی سارد بیتمه و ثیر دس و دلی لی نه‌چن]: کنایه از کسی که مدتی بیکاری کشیده و از کار سست و دلسرد شده. (همیت. ۱۱۳.)

پشتی شکا: (۱) پشتیوانی نه‌ما، هیژ و ده‌سلات و گورپی نه‌ما: (۱) [کنایه از بدون پشتیبان ماندن و قدرت و توانایی برایش نموده] (۲) هومیندی بپا: (۲) [ناامید شد] (۳) ژیرکومت، دژوانی و نابوت بوو توشی زیان‌یکی گموره بوو (جمل. محمود. برهم. ۳۶: ۳) [شکست خورد، باخت و نابود شد دچار ضرر بزرگی شد].

پشتی گهرمه: به یه‌کینک ده‌لین که گورج و به‌هیزه و دلی له سفر راپمراندنی کاره‌کمی و پشتی به کاره‌کی گهرمه (جمل. محمود. برهم. ۱۱۳: ۱) [کنایه از شخص چابک و زیرک و توانا که علاقه به کارش دارد].

پشتی گوتوه: لانی نه‌گریت و یاری نه‌دات (جمل. محمود. برهم. ۱۱۳: ۱) [کنایه از او را حمایت و کمک می‌کند].

پشتی قورسه: [به یه‌کینک دوتری که پشتیوانیکی به‌هیزی بی]: کنایه از کسی که دارای پشتوانه و حامی بزرگی باشد. (همیت. ۱۱۳.)

پشتی له زوی دا: (۱) ناپاکی له گمل کرد: (۱) [کنایه از با او بد رفتار کرد] (۲) به‌زانلی: (۲) [کنایه از شکستش داد] (۳) زیان‌یکی زوری لیدا (جمل. محمود.

برهم. ۱۱۳: ۳) [کنایه از آسیب بزرگی به او رساند].

پشتی لی هه‌لگره: (۱) لینی هه‌لگرایموه: (۱) [کنایه از دست از حمایت او کشید] (۲) لینی به ناگا نه‌ما (جمل. محمود. برهم. ۱۱۴: ۲) [کنایه از او خبری ندارد].

پشتینی لی بکهرهوه: واته دلتیا بمو له هیچ مه‌ترسه (خان. ۱۱۷: ۱) [کنایه از این که مطمئن باش و ترسی نداشته باش].

پشقه‌لی بغهره ژیر پیت: بریتی له که‌سینکی کورته بالا، له پرووی سوکیه پی نه‌لین (خان. ۱۱۷: ۱) [کنایه از شخص کوتاه‌قد به قصد تحقیر گفته می‌شود].

پشودان: بریتی له حسانموه (نهمرو هیشتا پشوم نه‌داوه): کنایه از استراحت کردن.

پشی پشی پی‌کودن: [بریتی له‌خولته کردن بو یه‌کینک]: کنایه از تملق. (همیت. ۵۸۵.)

پشی که‌تنگه شوالی: بریتی له یه‌کینک که توشی تن‌گرچه‌له‌مه بیت: کنایه از کسی که دچار مصیبت یا حادثه‌ای شده باشد.

پشیلله شور: بریتی له شورذنی نه‌ندام به ناتموای و که‌موکورپی (خان. ۱۲۰: ۲) [کنایه از حمام گرفتن ناقص].

پشیلله له مالی ناشتا ناگا: واته زور چرووکه: کنایه از آدم خسیس.

پشیلله کویر شت له ژیر چنگی دهرناهی: [بریتی له یه‌کینکی زور پیسکه و چنوک]: کنایه از خسیس. (همیت. ۱۲۸.)

پف نه‌کا به سهره گهوره‌که‌یا: واته نزان و لینه‌هاتوه (جمل. محمود. برهم. ۳۷: ۲) [کنایه از نادان و نالایی].

پف له بوولمه‌پژ [ژیلهم] ده‌کات: بریتی له یه‌کینک که ره‌غی بیتهوده ده‌دات: کنایه از کسی که بیهوده تلاش

دەرچوون پتر له توانایی و مافی حق ویستن (نورینه، ۱۱۴):
[کنايه از حد و اندازهی خویش بیرون رفتن زیادتیر از
توانایی و حق خویش خواستن].

پوخت و پاراو: بریتی له ریکرپیتک: کنايه از منظم
بودن.

پوست نشین: بریتی له شیخی تهریقته: کنايه از مرشد
طریقته. (مهر، ۱۱۴)

پوخته کردومه: بریتی له ساز و بی نیاز کردنی
کمیته: کنايه از بی نیاز ساختن کسی و سر و سامان
دادن به وضع او. (مهر، ۱۱۵)

پوخته: بریتی له ساز و به کپیف: کنايه از شاد و
سرحال. (مهر، ۱۱۵)

پووش به قنگ هه لدمگریته: زور پژد و چروکه (جلا)
محمود. برگر، ۲: ۲۳۷. [کنايه از بسیار خسیس].

پووشانه دهسته: بریتی له زهره پی گمیانندن: کنايه از
زیان رسانیدن. (مهر، ۱۱۵)

پووشی نیمه فریناوه: نیمه له بیر خوی بردوتموه،
خوشهویستی نیمه له بیر خوی بردوتموه (جلا محمود.
برگر، ۲: ۲۳۷. [کنايه از کسی که محبت ما را فراموش
کرده است].

پووشی بهر روژ بوون: [بریتی له بیباخی بوون، بو وینه:
(له بهر چاوی خه لکی بوته پووشی بهر روژ) له نیو
خه لکه دا بیباخی و له بهر چاو نییه]: کنايه از در نظر
مردم خوار شده. (قاهره قاضی، ۱۲۷)

پووکولئ ناو چلوی گرنگه: نه گبهتی و نه هاهمتهی رووی
تیکرووه (جلا محمود. برگر، ۲: ۲۳۷. [کنايه از سیه روزی و
بدشانسی].

پووکولیه: [به یه کینک شوهری که نه هاتی و روژ پووشی
گرتیستی]: کنايه از کسی که بدشانسی و سیه روزی به

می کند. (جلا محمود. برگر، ۱: ۱۱۴/حه، ۱۲۳)

پله زیقان کردن: [بریتی له خوشحال بوون]: کنايه از
آدم بسیار خوشحال. (حه، ۱۲۳)

پلتووی لی بهی نه تلشی: بریتی له یه کینکی تووړه:
کنايه از آدم خیلی عصبانی.

پورغز: [بریتی له مندا لیک پیمو بووگ]: کنايه از
بچه چاق و چله. (حه، ۱۲۳)

پوژی قهویه: بریتی له یه کینکی ده ماراوی و فیزن:
کنايه از آدم متکبر. (حه، ۱۲۳/جلا محمود. برگر، ۲: ۲۳۷)

پوس نموی کیشاکه به سهر خویا: [واته پی و پووشی
نموی گرتووته بهر]: کنايه از خوی و اخلاق او را
گرفته. (حه، ۱۲۳)

پوس سهگی کیشاکه به پووی خویا: [بریتی له یه کینک
بو کردن کاریک زور پیداکړی و له هیچ کسی شرم
نه کا]: کنايه از کسی که برای انجام کاری زیاد
پافشاری کند و از رو نرود. (حه، ۱۲۳)

پوستی دهکندن: بریتی له سزادان و فوتانندن (جلا
محمود. برگر، ۱: ۱۱۴. [کنايه از آزار دادن و از میان بردن].
پوستی دمواخی ناوی: بریتی له یه کینکی بیکه لک:
دزیک به نیشاره بلای شیاوی رووتمو کردن نییه: کنايه از
آدم به درد نخور و بی چیز.

پوسی گه نده: [واته رووتی کرده و له گوی برد]: کنايه
از او را لخت کرد و از حرکت انداخت. (حه، ۱۲۴)

پوشتو پهر داخ: بریتی له یه کینکی ریکرپیتک (جلا
محمود. برگر، ۱: ۱۱۵. [کنايه از آدم مرتب و خوش
لباس].

پولاغور: بریتی له پیای نازا و گوی ندهر به ختمه:
کنايه از شجاع. (مهر، ۱۱۵)

پین له بهری خو دریزتر کردن: له حده و پادهی خو

او روی آورده باشد. (حمیت، ۱۲۴)

پوول نہکا بہ پھرو: [بریتی له یه کیک له نرخه پاره نہزانی]: کنایه از کسی که قدر و ارزش پول را نداند. (حمیت، ۱۴۰)

پہت نہبزی: [بریتی له یه کیکی شیت]: کنایه از دیوانه. (حمیت، ۱۲۷)

پہت له سہر دامالین: [بریتی له ویل کردنی یه کیک]: کنایه از او را به حال خود رها کردن. (سہر مہمی، ۲)

پہتہی خستوہ سہر شو: بریتی له نابروچوون و ناشکرا بونی نہینہ کانی یه کیک: کنایه از رسوا شدن و آبروریزی.

پہتہی کموتوتہ سہر شو: دستہی کموتوتہ روو (جلا محمود، ۲۴۵، برہمی، ۲۴۵): [کنایه از کسی که نقشه و اعمالش آشکار و افشا شدہ].

پہتہتی پیکرن: بریتی له دہدی سہری و چہرہ مسہری دانی یه کیک (خلاف، ۲۳۰): [کنایه از کسی را دچار رنج و زحمت کردن].

پہتہتینی دینی پی کرد: زہ حمتی زوری پی دا: کنایه از او را رنج و زحمت بسیار داد.

پہتکرن: بریتی له ہینان و پاکیشانی بہ سووکایمتی: کنایه از آوردن و کشیدن با توهین و تحقیر. (مہمی، ۱۱۶)

پہتی دروژن کورتہ: زوو دروژہ کانی دہرہ کموت، دستہی دہ کموتہ روو: کنایه از دروغگو زود افشا می شود، رازش آشکار خواهد شد.

پہ پوول نہ خوینی: [بریتی له جیگہ کیکی چول و هول کہ خالی له مروژ و زیندہر بیت]: کنایه از جای خالی از سکنہ. (حمیت، ۱۲۳)

پہ پوی تیبا نہ خوینی: بریتی له جیگاہ کیکی چول و ہول: کنایه از جای خالی از سکنہ.

پہژاری پی دنگی کرن: (مہمی، ۴۰): [بریتی له یه کیک کہ خم و کسہر دایگرتبی: کنایه از شخص اندوہگین].

پہر تیوینہ لای دہمیا: [بریتی له خاباندنی کسیت کہ وادہی در]: کنایه از او را بہ وعدہ وعید می فریبہ. (حمیت، ۱۲۷)

پہرو بانی دہرہ اوردوہ: واتہ ہیز و دہسلاتی پمیدا کردوہ: کنایه از قوت و قدرت یافتن.

پہرو بانی وریوہ: بریتی له یه کیک کہ ہزار و پی دہسلات کومتبی و ہسلآچووبی: کنایه از کسی فقیر و ناتوان کہ سنی از او گذشتہ باشد.

پہرو بالیان نی کردوہ: (۱) ہزاریان خست، ہیچیان بہ دہستوہ نہینشت: (۱) [کنایه از این کہ او را درماندہ کردند و چیزی برایش نگذاشتند] (۲) دہسلاتیان بری (جلا محمود، برہمی، ۲۴۵، ۲): [کنایه از این کہ قدرتی برایش باقی نگذاشتند].

پہروی پیوہ نہہیشٹ: [بریتی له نابرو بردن]: کنایه از بی آبرو کردن. (حمیت، ۱۲۷)

پہرآنلخوہ: بریتی له بہلا یان چورکیک رزگار کردن: کنایه از نجات دادن از خطر. (مہمی، ۱۱۲)

پہرہدران: بریتی له ناشکرا بونی شتیکی نہینی (خلاف، ۲۳۳): [کنایه از آشکار کردن چیز پنهانی].

پہرہدی له سہر لادا (ہہ نامی): بریتی له یه کیک کہ قسہیک یا شتیکی روون بکاتوہ (جلا محمود، برہمی، ۱۰۷، ۱): [کنایه از کسی کہ سخنی یا چیزی را روشن کند و عیب و نقصش را آشکار سازد].

پہرو بانی دہرہ اوردوہ: (۱) بریتی له یه کیک کہ گورہ بوہ و ہاتوہ بہ خویدا: (۱) [کنایه از کسی کہ بزرگ و سرحال شدہ] (۲) له کارہ کمیدا سہر کموتوہ: (جلا محمود، برہمی، ۱۰۶، ۱، ۲) [در کارش پیروز شدہ است].

شپزه‌ی کرد (جمله‌ی مصوبه، بهرگه ۱۰۷): [کنایه از تاب و توان افتاد یعنی او را خسته و آشفته کرد].

پهلوی درگروه: هاتوه به خویدا (جمله‌ی مصوبه، بهرگه ۱۰۷): [کنایه از این که رشد کرده و بزرگ شده].

په‌نجه بنه دمی نایگه‌زی: [بریتی له یه‌کینگی ساویلکه و بی‌دسه‌لته]: کنایه از آدم ساده‌لوح. (همیت ۱۴۱)

په‌نجه موز کردن: بریتی له قبول کردن شتیک: کنایه از قبول کردن چیزی.

په‌نجه‌ی غوی نمک‌وروی: [بریتی له یه‌کینک که زور رقی هستایی]: کنایه از کسی که زیاد خشمگین شده باشد. (همیت ۱۴۱)

په‌نجه‌ی غوی برد به دما: [واته: زور پشیمان بووه]: کنایه از این که پشیمان شده است. (همیت ۱۴۱)

په‌نجه‌ی له په‌نجه‌ی نه‌کوتوه: توخنی نه‌کوتوه (جمله‌ی مصوبه، بهرگه ۱۳۲): [کنایه از نزدیکش نشده است].

په‌نجه‌ی ده‌لیکون: [بریتی له یه‌کینک خم و په‌ژاره دایگرتبی]: کنایه از کسی که غم و غصه او را فرا گرفته. (همیت ۱۲۸)

په‌ی پی نابهم: سرم لئی دهرناچیت (جمله‌ی مصوبه، بهرگه ۱۰۹): [کنایه از آن سردرمنی آوردن].

په‌ی پی ناوا: [بریتی له تینه‌گیشان]: کنایه از کسی که چیزی یا سخنی را درک نکند. (همیت ۱۲۹)

په‌یمان به بوگه: بریتی له نمو زولمه گیشته‌ته نیهایت (همیت ۱۱۵): [کنایه از به حد نهایت رسیدن ظلم و ستم].

په‌یمان پریون: (۱) [بریتی له یه‌کینک که مرگی تریکوه بووه]. (۲) [بریتی له یه‌کینک که نارام و تاقمتی

په‌روپو: بریتی له مال و سامان: کنایه از دارایی و ثروت.

په‌ره‌ی‌گار: بریتی له خوا، چونکه همیشه بماندی خوی نیپاریزی، مروقی پاک (همیت ۱۳۲): [کنایه از خداوند که از بنده‌اش نگهداری می‌کند، کنایه از انسان باتقوا].

په‌کی یوی ناکه‌فی: [واته گویی ناداتی و خم ناخو]: کنایه از ناراحت نشدن، بی‌خیال بودن. (همیت ۱۲۸)

په‌کی که‌فتکه: [بریتی له بی‌هیتر بوون]: کنایه از ناتوانی. (همیت ۱۲۸)

پهل له هور نه‌کوتی: (۱) زانایه‌کی گوریه: (۱) [کنایه از شخص بزرگ و دانایی است] (۲) له خز بایی و خزه‌رسته: (۲) [کنایه از آدم خودخواه و خودپرست] (۳) یاخییمو سر داناموتیت: (۳) [متنرد است و تسلیم نمی‌شود] (جمله‌ی مصوبه، بهرگه ۲۵۰/همیت ۱۲۸)

په‌له‌پیتک نه‌وشینی (میرغ ۵): [تانه و تمشر وشانن: کنایه از طعنه زدن].

په‌له‌قازی‌یه‌تی: (۱) له شپزه‌ییدا ناتوانیت قسمی دهروونی دهرپیت به پهل به په‌نجه نامازه (تیشارت) ده‌کات: (۱) [کنایه از آشفته‌گی نمی‌تواند حرف بزند به انگشت اشاره می‌کند] (۲) تیکوتوه شپزه‌ییا کردوه: (۲) [کنایه از دچار کار سختی شده آشفته‌اش کرده‌اند] (۳) په‌لمیه (جمله‌ی مصوبه، بهرگه ۱۰۸): (۳) [کنایه از این که برای کارش تعجیل می‌کند].

په‌له‌ی داوه: بریتی له بارینی تیروت‌سمل: کنایه از باران به اندازه‌ی کافی باریده است.

په‌لکوتان: کوشش و تعالا: کنایه از جد و جهد. (همیت ۱۱۳)

په‌لوپو: ده‌لین له په‌لوپوی خست. واته مانوو و

لہ دہس دابی: (۱) کتایہ از کسی کہ اجلش فرا رسیدہ.
(۲) کتایہ از کسی کہ شکیبایش نماندہ. (صحت. ۱۲۹)
پی پراکیشان: [بریتی لہ گمل کمسیکا سازیان، پو ویتہ:
دہ گملی پی پراکیشہ: واتہ دہ گملی بسازہ]. کتایہ از با او
بساز. (نظامی قاضی. ۱۲۷)

پی لہ بہری خوی دریز ناکات: بہ پیتی بونی خوی
خرج دہ کات، بہ پیتی توانای خوی پلامار دہ دات
(جمل محمود. بہری. ۱۱۹). [کتایہ از کسی کہ بہ اندازہی
دخل خود خرج می کند و بہ اندازہی توانایی خویش
طلب می کند].

پی لی داگرتن: بریتی لہ زور کردن لہ کمسیک و میچ
لہ سرگرتنی پو کاریک (خزف. ۲۵۹). [کتایہ از پافشاری و
اصرار برای انجام کاری].

پی لی پراکیشان: (۱) بریتی لہ پشت دانموہ لہ کاریک:
(۱) [کتایہ از خودداری از انجام کاری]. (۲) حسانموہ
(خزف. ۲۲۰). (۲) [کتایہ از آرامش یافتن].

پی ہہ لپران: لہ کیشہ تپہالاندن و شہر پی فروشتن:
کتایہ از بہانہ جویی. (مہر. ۱۲۷)

پی ہہ لگرہ: واتہ خیرا پو (جمل محمود. بہری. ۱۲۰):
[کتایہ از سریع برو].

پیاز پاک کردن: بریتی لہ پریایی و تاریفی بہدرو: کتایہ
از تملق و ریا. (مہر. ۱۲۷)

پیو فروش: بریتی لہ تافرتی زمان لووسی بہ فروفتل
(خزف. ۲۵۰). [کتایہ از زن چرب زبان نیرنگ باز].

پیو غور: بریتی خملک ترسیتمر: کتایہ از ترسناک.
(مہر. ۱۲۷)

پیتا پیریگہ: واتہ: شیت بووگی: کتایہ از دیوانہ
شدہ ای.

پیتی تی نمکہ فی: بریتی لہ خوارہ دمہنیک کہ زور

بیتموہ: کتایہ از غذایی کہ زیاد شود.

پینا (پیا) گہیشٹ: (۱) فریای کموت و یارمہتی دا:
(۱) [بہ فریادش رسید و کمکش کرد] (۲) فریای
کموت و ہشی خوی برد (جمل محمود. بہری. ۱۱۷): (۲) [بہ
موقع رسید و سہم خود را برد].

پیریژی دو زواو: بہ یہ کیک ثوتری: کہ خہ میکی لی
نیشتب (خزف. ۴۳): [کتایہ از کسی کہ دچار غم و اندوہ
شدہ باشد].

پیش دہری پیگرتن: بہ شہر ہاتن لہ گمل کہ سیٹک،
شہری یک لایمنہ، شہری پی فروشتن: کتایہ از جنگ و
دعوا دست کسی دادن.

پیشو: بریتی لہ ثاودست، جیگہی دہست بہ ثاو
گیانندن: کتایہ از آب دست، دستشویی. (مہر. ۱۳۲)

پیشبین: بریتی لہ مروفی زور زانا و بہتویینموہ: آدم
دانا و متفکر. (مہر. ۱۳۲)

پیشہ رش نہ کردن: (مربوہ): [ہیتشتا منالو خوی
دانہ پرشتوہ: کتایہ از جوان و بی تجربہ بودن].

پیشہی تپاشاکگہ: لہو کارہدا رہنجی زوری کیشاوہ
(خزف. ۱۱۹): [کتایہ از شخصی است کہ در انجام
کاری زحمت زیادی متحمل شدہ باشد].

پیشہی رش نہ کردگہ (نہ کردوہ): بہ یہ کیک دوتری
کہ ہیتشتا منالہ: کتایہ از کسی کہ ہنوز بچہ است.

پیشدہستی کرد (دہستی خوی وشانند): (۱) زووتر ہاتہ
دہست و دہستی خوی پیش خست: (۱) [کتایہ از دست
خود را پیش انداخت] (۲) شتہ کوی دہستگیر بوو (جمل
محمود. بہری. ۱۱۸): (۲) [کتایہ از چیزی کہ می خواست
بہ دستش رسید].

پیچ کردن: بریتی لہ یہ کیک کہ کاریک بہ قازانجی نمبی

پیله پی‌گرتن: بریتی له شعر فروشتن به یه‌کێك: کنايه
از شر فروشی و دعوا.

پیلینان: بریتی له راست وتنی شتیك، پێ نان به
شتیكا (خان.ه. ۱۲۰): [کنايه از اعتراف کردن].

پیم هیر بووکه: [بریتی له ده‌ست‌ب‌دار نه‌بوون و
وازنه‌هێنان له‌کسی]: کنايه از راحت نگذاشتن کسی.
(هه‌رفه‌قی، به‌رگه‌ر ۲)

پینه‌گرفن: (۱) بریتی له دا‌پوشینی هه‌له و عه‌یب: (۱)
کنايه از ماست مالی (۲) بریتی له به‌س‌گرتنه‌وی و
تاریك به‌ لادانی به‌ جۆری‌کێتر: (فسیار کس له
قه‌سه‌که‌ی نه‌ریان دل‌گیر بوو به‌لام باش بوو نه‌میش زوو
پینه‌ی کرد): (۲) کنايه از ماست‌مالی کردن (۳)
پاراستنی نابرووی کسی: (۳) کنايه از حفظ آبرو
کردن. (مه‌مه‌ر ۱۳۶)

پینه‌هه‌ل نا‌گری: بریتی له یه‌کێك که‌ بێ نابروویی بار
هێنایی و به‌ هیچ جۆری نه‌توانی بیشاریتنه‌وه و
دا‌پوشی: کنايه از کسی که‌ رسوایی بار‌آورده‌ باشد و
راهی برای پنهان نمودن و حفظ آبرو نه‌باشد.

پینج و مه‌نگه‌نه‌ی زۆره: شوکاره کاریکی دژوار و
په‌ژه‌حه‌مه‌ته. ده‌لێن شو کاره‌ پینج و مه‌نگه‌نه‌ی زۆره (هه‌له
مه‌مه‌ر. به‌رگه‌ر ۲، ۲۸): [کنايه از این که‌ آن کار ساده و
آسان نیست].

پیوه‌تلیام: (۱) بریتی له یه‌کێك بێ شوه‌ بزانی تووشی
رووداوێك یان کارساتێك بیت. (۲) بریتی له یه‌کێك که
به‌ زۆر تیکه‌لی کاریك بێ: (۱) کنايه از کسی که‌ غیر
عمد گرفتار واقعه یا حادثه‌ی شود. (۲) کنايه از به
اجبار داخل کاری یا جایی شدن.

پیوه‌سووتنه‌وه: زۆر به‌ تنگیه‌وه‌ دیت، دتس‌زانه‌ یاری
نه‌دات (هه‌له‌ مه‌مه‌ر. به‌رگه‌ر ۱، ۱۱۹): [کنايه از در تنگنا به
یاریش می‌شتاب و به‌ او مهربانی می‌کند].

و یان لێ نه‌زانی خۆی گێل بکا و خۆی لێ به‌زیتنه‌وه:
کنايه از کسی که‌ کاری به‌ سودش نه‌باشد و از آن
دوری کند.

پینج لێدان: بریتی له فینلکردن و قوماریازی
(خان.ه. ۲۵۳): [کنايه از نیرنگ باز].

پینچانه‌وه: بریتی له لێ پرسینه‌وه و به‌س‌گرتنه‌وه و
کو‌کردنه‌وی مال: کنايه از بازپرسی. (مه‌مه‌ر ۱۲۹)

پینچراوه: بریتی له هه‌ل‌گیرا، نه‌ه‌مانه‌گرتنی کاریك:
کنايه از برجیده شده، انجام نشدن کاری. (مه‌مه‌ر ۱۲۹)

پینچی می‌زێکه: بریتی له کاریك هێنده‌ نه‌خایه‌نیت و
نوه‌نده‌ پینچی می‌زێه‌ریك بی‌هستیت هه‌ر هێنده
ده‌خایه‌نیت (هه‌له‌ مه‌مه‌ر. به‌رگه‌ر ۱، ۱۱۲): [کنايه از کاری که
چندان طول نمی‌کشد و سریع انجام می‌گیرد].

پینک هاتن: رێك که‌وتن. دروست بوون (هه‌له‌ مه‌مه‌ر.
به‌رگه‌ر ۱، ۱۱۹): [کنايه از به‌ توافقی رسیدن].

پینکان: بریتی له دۆزینه‌وی مه‌به‌ست له‌ نووسراوێکی
گرانی نادیار (مه‌معنای شیعه‌که‌ی نالیم پینکا)
(خان.ه. ۲۵۸): [کنايه از پیدا کردنی معنا و مفهومی در
نوشته یا شعری مشکل و صقیل].

پینکه‌وتن: گوه‌جانی شتیکه‌ له‌گه‌ل کسه‌یکدا، بۆ
شتیکی به‌ سوود که‌ یه‌کێك بی‌به‌خشیت له‌ پووی
مادییه‌وه. وه‌ك (جلوبه‌رگی کوردی پێ نه‌که‌وی) (هه‌له
مه‌مه‌ر. به‌رگه‌ر ۱، ۱۱۸): [کنايه از سازش و کنار آمدن
چیزی با کسی، برای چیزی که‌ بهره‌ای مادی برای
دیگری داشته‌ باشد].

پینکه‌وین: بریتی له شپه‌ جوین: تبادله‌ دشنام.
(مه‌مه‌ر ۱۳۵)

پیلای لێ هه‌ل‌کیشا: بریتی له‌ ناماده‌ی رویشتن بوو،
کاره‌که‌ی ده‌ست پێ کرد: کنايه از آماده‌ حرکت شد،
کارش را شروع کرد.

کردنی نو کاره یان مهترسی هه‌بوو، یان پی‌ی ناخۆش بوو (جەڵاڵ مەحمود، بەره‌مه‌، ۱۳۱۶). [کنایه از کسی که از روی اجبار کاری را انجام دهد که انجام آن کار خطرناک باشد یا از نظر او ناخوشایند باشد].

پینی له زووی ناکه‌وئ: بریتی له کهیفخۆشی (جەڵاڵ مەحمود، ۱۳۵۹). [کنایه از خوشحال بودن].

پینی له کلکی ناوه: واته له خۆی وروژاندوه و لێی ئالۆز بووه، پقی لێ هه‌ستاه (جەڵاڵ مەحمود، بەره‌مه‌، ۲۸). [کنایه از او را تحریک کرده و از او عصبانی شده، از او خشمگین شده].

پینی لێ خه‌ستن: بریتی له چاو قووچاندن له شتی‌ک و له سەر نه‌ڕۆینی (جەڵاڵ مەحمود، ۲۵۹). [کنایه از چشم پوشی کردن از چیزی یا کاری].

پینی لێ داگرت: ۱) بریتی بۆ کرپن یان فرۆشتنی شتی‌ک داوای نرخ‌یکی گرانی کرد: ۱) [کنایه از این که در خرید و فروش تقاضای نرخ بالایی کرد] ۲) له به‌شوداندا داوای شتی زۆر و گرانبه‌های کرد (جەڵاڵ مەحمود، بەره‌مه‌، ۱۳۱). ۲) [کنایه از کسی که که در شوهر دادن دختر تقاضای چیزهای بسیار گرانبها کرد].

پینی لێ پاکیشا: ۱) به به‌شی خۆی قانع بوو: ۱) [کنایه از این که به سهم خود قانع بود] ۲) ملی‌نا: ۲) [تسلیم شد و قبول کرد] ۳) وازی هینا (جەڵاڵ مەحمود، بەره‌مه‌، ۱۳۲). ۳) [دست برداشت] ۴) پشوی دا: ۴) [استراحت کرد].

پینی لێ هه‌لپری: ۱) زێده‌ڕۆیی کرد: ۱) [کنایه از زیاده‌روی می‌کند] ۲) داوای شتی زۆری کرد (جەڵاڵ مەحمود، بەره‌مه‌، ۱۳۱). ۲) [کنایه از تقاضای چیزهای بسیاری کرد].

پیوه کردن: بریتی له دووچارکردنی یه‌کتیک به چورته‌یکه‌وه (چاک فسیار کەس پیوه بوو) (جەڵاڵ مەحمود، ۱۳۱۲). [کنایه از کسی که دچار مصیبتی شود].

پیوه‌بوون: بریتی له تروشبونی شتی ناخۆش: کنایه از گرفتار شدن. (مەحمود، ۱۳۱۶).

پیوه‌لگرتن: بریتی له خه‌یرا ڕۆتین (جەڵاڵ مەحمود، ۱۳۱۲). [کنایه از شخصی که در راه رفتن شتاب داشته باشد].

پینی به پۆلوانه‌وه سووتاه: [بریتی له ژیری‌بوونی یه‌کتیک]: کنایه از عبرت گرفتن. (ترسیدن و تنبیه شدن). (فتاحی قاسمی، ۱۷۷).

پینی به زه‌وییوه وشک بووه: زۆر ده‌سته‌پاچه بووه، هۆشی له به‌ر پراوه له باریکی ده‌روونی ترسانکدایه (جەڵاڵ مەحمود، بەره‌مه‌، ۲۹). [کنایه از بسیار سراسیمه شده است، هوشی برایش نمانده و از لحاظ روحی وضع خوبی ندارد].

پینی خه‌ره: ۱) بریتی له یه‌کتیک سه‌ره‌په‌چی کردوه، له‌ری لای داوه: ۱) [کنایه از کسی تمرّد کرده است و از راه راست برگشته] ۲) خراپه‌ی کردوه (جەڵاڵ مەحمود، بەره‌مه‌، ۱۳۰). ۲) [کنایه از بد عمل کرده].

پینی ده‌زانیته: بریتی له یه‌کتیک که چاکه‌ی له‌به‌ر چاوه و نه‌مه‌کی ده‌داتمه‌وه (جەڵاڵ مەحمود، بەره‌مه‌، ۱۳۰). [کنایه از کسی که نیکی را پیش چشم دارد و جبرانش می‌کند].

پینی کرایه‌وه: بریتی ده‌ستی کرد به هامشۆی نوو ماله، نوو که‌سمیان نوو شوته‌نه. ڕێگه‌ی هاتوچۆی بۆ کرایه‌ود (جەڵاڵ مەحمود، بەره‌مه‌، ۱۳۱). [کنایه از کسی که شروع به رفت و آمد به منزلی یا کسی یا جایی بکند و راه رفت و آمد بر روی او باز شده باشد].

پینی له جهرگی خۆی نا: به ناچاری کاریکی کرد.

پینی لی هه لکرد: (۱) خیرا رۆی: (۱) [کنایه از سریع رفت] (۲) رای کرد: (۲) [فرار کرد] (۳) پشتی تی کرد (جلا محمود، بهرمی، ۱۳۳۰: ۳) [پشت کرد و دور شد].

پینی نازانیت: بریتی له یه کتک که سپلمیه، بده‌قه که و چاکدی خه‌لک فراموش ده‌کات (جلا محمود، بهرمی، ۱۳۳۰: ۱۳۱). [کنایه از کسی بی‌وفا و ناسپاس که خوبی دیگران را فراموش می‌کند].

پینی ناکه‌وئته سه‌ر زه‌وی: بریتی له یه کتک که هینده دلی خۆشه وه‌خته بفرپیت و بال بگریته‌وه (جلا محمود، بهرمی، ۱۳۳۰: ۱۳۲). [کنایه از شخص بسیار خوشحال و شاد که نزدیک است به پرواز درآید].

پینیه‌ینان: بریتی له خه‌لاس کردن، دستیکی به ماله‌که‌دا هینا: کنایه از تمام کردن. (مه‌ر، ۱۳۸۰)

پینیه‌ویوه: بریتی له کسیتی قه‌لو: کنایه از آدم چاق.

پینیه‌ویوگ: بریتی له یه‌کیک که تووشی پووداوێک یا کاره‌ساتیک ببی: کنایه از کسی که به مصیبتی یا بلایی گرفتار شود.

کسی که گرفتار مصیبتی شده باشد یا عزیزی را از دست داده یا گرفتار آشوب و بلای دردناکی شده است.]

تازه پیاکەفتگ: [به یه کینک دوتتری که له پیشا نه‌دار و دەست‌کورت بوویت و ئیستا دهلە‌مه‌ندوه بووه]:
کنايه از آدم نو کيسه. (همهت. ۱۲۸)

تازه پیاکەوتوو: بریتی له تازه دهلە‌مه‌نیک که ره‌وش و کرداری دهلە‌مه‌نانه نه‌زانیت (جلاي محمود. بهرگی. ۱۲۵):
کنايه از تازه ثروتمندی که رفتار و کردار و فرهنگ ثروتمندی را نمی‌داند.]

تازه تنگی داوه به زهوفندا: واته که‌می‌که دانیش‌تووه:
کنايه از تازه نشسته است.

تاس برديهوه: (۱) سهرسام بوو: [سردرد و بی حالی بر او چیره شد] (۲) حه‌مسا (جلاي محمود. بهرگی. ۱۲۶):
[بهت‌زده شد و غم بر او چیره گشت].

تاک و ترا: واته یه‌که یه‌که و ناو به ناو، تاک تاک (جلاي محمود. بهرگی. ۲. ۴۰): [کنايه از یکی یکی].

تان و سولی دنیای چه‌شنگه: بریتی له یه کینک که له ژيانیدا پوخته بووه (ه‌خ‌ن‌ف. ۲۷۶): [کنايه از کسی که تجربه زیادی را از زندگی گرفته].

تان و بره‌یه: (۱) ناژاوه‌یه: (۱) [کنايه از آشوب و ناامنی است] (۲) دەست به سهر مالی نهم و نه‌و داگرتن و دزین و بردنی (جلاي محمود. بهرگی. ۲. ۴۰): (۲) [کنايه از ضبط کردن و دزدیدن و بردن مال دیگران].

تالاو: بریتی له خەم و خەفت: نه‌گەر نه‌خویت (تالاو) نه‌کەم بده‌متا (ه‌خ‌ن‌ف. ۲۷۶): [کنايه از غم و اندوه بسیار].

تالپون: بریتی له توو‌به‌بوون له یه کینک (ه‌خ‌ن‌ف. ۲۷۶):

تا خوینی ها له به‌گما: بریتی له نه‌وه‌ی که تا گیانم له له‌شدا بیت دەست‌بە‌دار نام (جلاي محمود. بهرگی. ۲. ۴۰):
[کنايه از تا جان در بدن دارم دست‌بردار نیستم].

تا ده‌روازه (سهرمن. ۱۱۶): [بریتی له چاخ و قه‌لو بووگ:
کنايه از آدم چاق].

تا سهر نایه‌وا: بریتی له‌م حاله‌تە‌دا که بۆی ره‌خواهه به‌رد‌ه‌وام نابی (ه‌خ‌ن‌ف. ۱۲۴): [کنايه از همیشه وضع بدین منوال نمی‌ماند].

تاته‌به‌خه‌خی (ته‌ته‌په‌خی): بریتی له سهر‌وینی کاریک ه‌اورد‌ن‌میک بێ ورد‌بینی و لیک‌و‌لین‌ه‌وه، له مل کرد‌ه‌وه‌ی کاریک: کنايه از این که کاری را ماست‌مالی کردن و از سر واکردن.

تار و مار: پرش و بلاو بووه. فەوتا (جلاي محمود. بهرگی. ۱۲۵): [کنايه از پخش و پلا بودن، از میان رفتن].

تازه نه‌و بلوکە‌ی مرد: واته: له‌مه‌ولا ئیتەر وه‌ک جاران بۆی نالویت و بۆی ناچه‌لێت (جلاي محمود. بهرگی. ۱. ۱۲۵):
[کنايه از این که از این به بعد دیگر مثل سابق برایش امکان نخواهد داشت].

تازه به‌ تازه: بریتی له نه‌وه‌زلی که دره‌نگ و خۆ‌که‌وتوو (کابرا تازه به تازه هاتگه ئیژی چ بکه‌م):
کنايه از تأخیر و درنگ. (سهر. ۱۴۱)

تازه برین: بریتی له که‌سێ تازه توشی به‌لایه‌ک بووه:
کنايه از کسی که تازه به مصیبتی گرفتار شده باشد. (سهر. ۱۴۰)

تازه برینه: بریتی له یه کینک که تازه تووشی به‌لایه‌ک بوویت یان کۆ‌ستیک‌ی که‌وتبێ یان تووشی گاشیه‌کی گهوره‌ی جه‌رگێر بوویت (جلاي محمود. بهرگی. ۲. ۴۰): [کنايه از

[کنایه از عصبانی شدن].

تائی و سولی نه‌چدشتهک: [بریتی له یه‌کیتک که تنگوچه‌له‌موی رۆزگار نه‌هاتوته پیتی و تاقی نه‌کراوته‌م]: کنایه از کسی که با سختی‌های روزگار آشنا نیست و تجربه نیاموخته است. (همیت، ۱۴۱)

تائی و سویی زوری چه‌شتووه: بریتی له یه‌کیتک که خاوه‌ننه‌زمون و له ره‌وشتی ژیان ناگاداره (جمل، محمود، برهم، ۱: ۱۲۷). [کنایه از انسان باتجربه که به مسایل زندگی کاملاً آشناست].

تائی و شیرینی: خۆشی و ناخۆشی ژیان (جمل، محمود، برهم، ۲: ۴۰). [کنایه از لذایذ و مصایب زندگی].

تان دهرکه‌وتن: بریتی له زوو کۆنه بوونی جل و په‌لاس. بریتی له عیب و عار: (۱) کنایه از زود کهنه شدن لباس (۲) کنایه از عیب و تنگ. (همیت، ۱۴۴)

تانوپی ناوړی‌شم: بریتی له نه‌جیب زاده: کنایه از نجیب زاده. (همیت، ۱۴۴)

تاوتوئ: بریتی له لیکدانه‌وه و بیر لی کردنه‌وه. (ده‌لین، باره‌کانی تاوتوئ کرد). واته: لیک دایموه (جمل، محمود، برهم، ۱: ۱۲۸). [کنایه از بررسی و تجزیه و تحلیل].

تپ له‌یل: بریتی له معردومی بی‌خود هیج و پوچ (همیت، ۲: ۲۸۰). [کنایه از بینمود و بی‌ارزش].

تپ لیلان: بریتی له خۆ هملکیشان: کنایه از لاف و گراف‌گویی. (همیت، ۱۴۷)

تپ و فیز: له خۆبایی و لووت بهرز (جمل، محمود، برهم، ۲: ۴۲). [کنایه از تکبر].

تپ: بریتی له خۆ هملکیشانی به درۆ: کنایه از لاف و گراف‌گفتن. (همیت، ۱۴۵)

تپانن: بریتی له پزه‌پزین و تهمی کردن: کنایه از تنبیه کردن. (همیت، ۱۴۵)

تپانلی: (۱) په‌کی خست، شپزه‌ی کرد: (۱) [کنایه از: از کار افتاده و پریشان حال شده] (۲) بۆری دا (جمل، محمود، برهم، ۱: ۱۲۷). [کنایه از شکستش داد].

تپزل: بریتی له پیایو بغیز و لووت بهرز: کنایه از آدم متکبر. (همیت، ۱۴۶)

تیش و تال: بریتی له پیایو رووگرژ و په‌زاگران: آدم بدخو و اخمو. (همیت، ۱۴۶)

تین: بریتی له بینکاری خورتی: کنایه از بیکاره و تنبل. (همیت، ۱۴۷)

تپنه: واته: هیچی له باردا نیه، بی هیزه. هیشتا منداله (جمل، محمود، برهم، ۱: ۱۲۸). [کنایه از چیزی بارش نیست، ناتوان است. هنوز بچه است].

تپوژ: بریتی له فیز و ده‌میه و له‌خۆبایی بوون: کنایه از تکبر و خودپسندی. (همیت، ۱۴۷)

تروفتانن: بریتی له ره‌تاندن و کاری زور کردن: کنایه از دواندن و کار بسیار انجام دادن.

تپری بوی: (۱) په‌کی خست، بمری لی گرت: (۱) [کنایه از این که از کار افتاده و جلوش را گرفت] (۲) به‌سمریدا زال بوو، بۆری دا (جمل، محمود، برهم، ۱: ۱۲۸). [کنایه از براو چیره شد، و شکستش داد].

تپری پینج کهوتووه: (۱) بریتی له یه‌کیتک که به درۆ خۆ نه‌خۆش خستب، (۲) کاری تمواوه (همیت، ۱: ۱۵۸). [کنایه از کسی که به دروغ خود را به بیماری زده] (۲) [کارش تمام است].

تپری گۆزه‌له شکینه: به ده‌میه و فیزه: کنایه از متکبر. **تپری گموره لی نه‌دات:** بریتی له یه‌کیتک که خۆ به زل بزانیّت و داوای شتی گموره و گران به‌کات (جمل، محمود، برهم، ۱: ۱۲۸). [کنایه از کسی که خود را بزرگ جلوه دهد و خواستار چیزهای بزرگ و گرانبها باشد].

از شرط و قرار می گذارد] ۳) خهنگ گوناهاار دهکات
(جلاص محمود. بهرگی. ۱: ۱۳۹). ۳) [مردم را گناهکار جلوه
می دهد].

تفکرینه ناو دم یهک: بریتی له دووکس یا زیاتر که
له قسمیه کا همموریان وهک یهک واین: کنایه از دو یا
چند نفر که بر سر یک حرف هم عقیده باشند.

تفکرینه ناو دم: بریتی له دهرس دادانی یهکینک واته
فیری پوهوشتی خوی کردن (خلاف. ۲۸۵). [کنایه از درس
دادن به کسی و آموزش اخلاق و روش خویش به
او].

تک: بریتی له نهنانزیهکی کم له شت (خلاف. ۲۸۶).
[کنایه از اندازهی کم چیزی].

تکا له تکاغانی بپا: [هرچی لی پارانیوه به
قولمانی نه کردو به قسممان گوی نه دا]: کنایه از هر چه
خواهش کردیم زیر بار نرفت و به حرف ما گوش
نکرد. (هسج. هسج. بهرگی. ۲).

توراخان: بریتی له مرزی زگ زل: کنایه از آدم شکم
گنده. (همه. ۱۵۳).

توز نهکا: ۱) [به یهکینکی توپره دهلین]: ۱) کنایه از
آدم عصبانی و خشمگین. ۲) [به یهکینک گیل دهلین
که پرش و بلاو قسه دهکا]: ۲) کنایه از آدم ابله و نادان
که پرت و پلا سخن می گوید. (همه. ۱۵۷).

توز دهمه کینیت: واته به درو له کسینک بدهی (جلاص
محمود. بهرگی. ۲: ۴۴). [کنایه از دروغی، کسی را زدن].

توز کوهن: بریتی له ناژوانمانوه (خلاف. ۲۹۲). [کنایه از
آشوب به پا کردن].

توز له توپره ههستو: بریتی له نهگمر بتوانی شتیکی
که میش له نینسانی پژد و چرووک به دست بیتی
قازانجت کردوه (جلاص محمود. بهرگی. ۲: ۴۴). [کنایه از چیزی

تریشتهی دا له پای خوی (چیوی دا له بهر پای خوی):
[بریتی له یهکینک که کاریکی خراب بکات و به هوی
نمو کاروه زیانی پئی بگمین]: کنایه از کسی که کار
بدی را انجام داده باشد و به علت آن آسیب و ضرری
متوجه او شود. (همه. ۱۵۰).

تریفه تیکموتن: بریتی له زور تینووبوون (خلاف. ۲۸۴).
[کنایه از بسیار تشنه بودن].

تسالی: بژپدی پئی دا. فسی پئی دایوه شکستی دا.
بمزاندی (جلاص محمود. بهرگی. ۲: ۴۳). [کنایه از شکستش
داد].

تسلانوه: بریتی له سهرنه کموتنی یهکینک له نهغامی
کاریکا و دهست لی هه لگرتنی (خلاف. ۲۸۴). [کنایه از
کسی که در انجام کاری موفق نباشد و از انجام دادن
آن پشیمان شود].

تسن: بریتی له مردومی تهملی تموزل (خلاف. ۲۸۵).
[کنایه از شخص تنبل].

تسی ژیری با نایبات: تهمل و تموزله دهبانگه،
همیشه دانیشتوه و بی کاریه (جلاص محمود. بهرگی. ۲: ۴۳).
[کنایه از شخص تنبل و همیشه نشسته و بی کار].

تف له دم وشک بوون: بریتی له قسمیهک یا کاریک
که سهرت لی سووپ بیتی هیجت پئی نوپژیری
(همه. ۱۳۳). [کنایه از سخنی یا کاری که از آن
متعجب شوی و نتوانی چیزی بگویی].

تف له دمیا وشک بوو: [واته: سهری سوپ ما و زور
دلخوز و خهفتبار بوو]: کنایه از تعجب کرد و
غمگین شد. (همه. ۱۵۰).

تفهنگ به تاریکیهوه دهنیت: ۱) ناشارمزایه و به گزتره
قسه دهکات: ۱) [کنایه از شخص ناآگاهی که
سنجیده سخن نمی گوید] ۲) بریار نه دات: ۲) [کنایه

را از دست خسیس گرفتن غنیمت است].

تۆز لی هه‌لنه‌سان: بریتی له چرووکی و پژی: کنایه از خست. (مه‌ر، ۱۵۴)

تۆز لی نابیتمه‌وه (لی هه‌ل ناسیت): واته زۆر چرووکه (جلا‌ل محمود، به‌رگه‌را، ۱۴۱). [کنایه از بسیار خسیس است].

تۆزلی لی بووه‌و: چتیک لی هه‌ل و هه‌ا، نه‌خته خیرتیک لی به‌ده‌س هات. (ری‌غزی، ۱۲۴). [کنایه از چیز کمی را بدست آوردن].

تۆشه‌ی ئاوه: [به یه‌کێک ده‌وتری که بی پشتیوانه]: کنایه از آدم بی‌پشتیان. (همیت، ۱۴۷)

تۆلپر: بریتی له کسێک که به رواله‌ت به‌شتیکه‌وه خه‌ریک بی و کچی به دل گوی بۆ شتیکێ تر هه‌ل‌خستبێ (غان‌ی، ۲۹۸). [کنایه از وجود حاضر غایب شنیدن کنایه از کسی که ظاهراً مشغول کاری باشد ولی حواسش به چیز دیگر مشغول باشد].

تۆم کۆنه له دلیا و شیاگه: رقی زووتری له دلایه (ری‌غزی، ۱۲۵/پ، ۱۴۸). [کنایه از کسی که کینه‌ی قبلی در دل دارد].

تۆرمز پرین: بریتی له نیکتیار له ده‌ستان: کنایه از از دست دادن اختیار.

تۆنله: بریتی له چیتستی قوبوولی و پلاو (غان‌ی، ۲۹۴). [کنایه از غذای جشن قبولی کسی].

تۆرمه‌کی گدا‌دا به ده‌ستیه‌وه: هه‌ژار بوو. که‌فته ده‌روژه کردن: کنایه از فقیر و بی‌چیز شد.

تۆوشبون: بریتی له تۆوشیاربوون به چورقێک (غان‌ی، ۲۹۷). [کنایه از دچار شدن کسی به مصیبتی].

تۆوشی داو بووه: (۱) تۆوشی گرفتاری و زیان و زه‌حمه‌ت بووه: (۱) [کنایه از گرفتار شده و دچار ضرر و زیان و مشکل گردیده] (۲) پیلانیان بۆ گێپراوه و قیل و

بوختانیان بۆ کردووه (جلا‌ل محمود، به‌رگه‌را، ۱۴۱). (۲) [کنایه از برای او توطئه‌چینی کرده‌اند و او را گول زده و به او تهمت زده‌اند].

تۆوک روونی: بریتی له کیف سازی و خوش رابواردن: کنایه از خوش گذرانی. (مه‌ر، ۱۵۵)

تۆوکه‌ی (یان بکه‌ی) سمیلی دئ: بریتی له یه‌کێک که زۆر شاده (جلا‌ل محمود، به‌رگه‌را، ۲، ۴۴). [کنایه از آدم بسیار خوشحال].

تۆوکی بکیشه روونی ده‌رتی: (همه‌ر، ۱۱۶). [بریتی له چاخ بوون: کنایه از آدم چاق].

تۆوکی تر ده‌گرتیه‌وه: له پروی سووکیه‌وه ده‌وتریت واته هه‌ژاره (جلا‌ل محمود، به‌رگه‌را، ۲، ۴۴). [کنایه از فقیر].

تۆوکی تسی سه‌گ ده‌گرتیه‌وه: له پروی سووکیه‌وه ده‌وتریت واته پژهه (جلا‌ل محمود، به‌رگه‌را، ۲، ۴۴). [کنایه از شخص خسیس].

تۆوکی سه‌ریشی قه‌رزه: بریتی له یه‌کێک که زۆر قه‌رزازه (جلا‌ل محمود، به‌رگه‌را، ۲، ۴۴). [کنایه از شخص بسیار مقروض].

تۆولپر: بریتی له خۆگێلکردن و خۆدزینمه‌وه: کنایه از خود را به کوچه‌ علی‌ چپ زدن. (مه‌ر، ۱۵۵)

تۆوی چنیاوه: (۱) [نیت پریا نابێ]. (۲) [بریتی له یه‌کێک یان بنه‌ماله‌یک که ره‌چه‌له‌کیان تیبیا چووێ]: (۱) کنایه از دیگر بدست نمی‌آید. (۲) کنایه از کسی یا خانواده‌ای که نسلشان از میان رفته باشد. (همیت، ۱۵۰)

ته‌په‌ ته‌په: بریتی له ساوای تازه‌ پی‌گرتوو که ده‌کموێ و هه‌له‌ده‌ستیه‌وه: کنایه از نوپای افتان و خیزان. (مه‌ر، ۱۵۹/جلا‌ل محمود، به‌رگه‌را، ۱، ۱۳۰)

ته‌په‌ی سه‌ری تئ (ته‌قه‌ی سه‌ری دئ): [نه‌فام و نا‌حالی]: کنایه از آدم نفهم. (همیت، ۱۵۱)

این که گناهکار و بیگناه با هم گرفتار می شوند.

تەردیوون: بریتی له عارنان و پەند وەرگرتن (خان.ف. ۳۰۷).
[کنایه از تنبیه شدن و پند گرفتن].

تەردەتۆلەکه: بریتی له شتی هەرزان (خان.ف. ۳۰۷). [کنایه از چیز ارزان].

تەرمەش: بریتی له شتی نەهێژاو و بێ نرخ: کنایه از چیزی بی ارزش. (مەژ. ۱۱۲)

تەرمەشی بۆ کردووه: واتە هیچی بۆ نەکردووه. بە تەوسەوه، یا گەمەوه دەوترێت چونکە تەرمەش مەشی پەش بە کەلکی چێشت نایەت (جەلال مەحمود. بەرگری. ۱).
[۱۳۳]: [کنایه از هیچ کاری برایش انجام نداده به طعنه یا از روی شوخی گفته می شود].

تەردپۆشه: بریتی له یەکیک بە بەرگی ئال و والّا و جوان له خۆ دەکات (جەلال مەحمود. بەرگری. ۱۳۳). [کنایه از کسی که اشتیاق به پوشیدن لباس تازه دارد، شیک پوش].

تەردپۆش: بریتی له یەکیکی بە سالانچو که جلویەرگ و کالای جوان لەبەر بکا (خان.ف. ۳۰۷). [کنایه از شخص مسن که شیک پوش باشد].

تەردستە: (۱) زۆر شارەزایە: کنایه از آگاه و دانا (۲) له کاردا چالاکە: کنایه از این که در کار کردن زړنگ و چابک است.

تەردست: بریتی له چالاکي له نیش و کار (خان.ف. ۳۰۷). [کنایه از زیر و زړنگ بودن در انجام کاری یا امری].

تەردەم: بریتی له مەردومی قەسزەن و قەسەرەوان (خان.ف. ۳۰۷). [کنایه از مردم نکه‌دان و فصیح].

تەرزەکووت: بریتی له سەرزەشت و نامۆزگاری لەسەر یەک (خان.ف. ۳۰۹). [کنایه از سرزنش و نصیحت کردن

تە پل بێعاری کوتاگە (کوتیاگە): دەروەستی هیچی نەبوون: کنایه از لاقید. (هەیت. ۱۵۰/ جەلال مەحمود. بەرگری. ۴۱.۲)

تە پلێ ئەمانی ئی: دە سەری شۆڕ کرد و خۆی بە دەستەوه دا. بەزی (جەلال مەحمود. بەرگری. ۴۱). [کنایه از با خجالت و شرمساری خود را تسلیم کرد. شکست خورد].

تە پلێ زێیاگە: بریتی له کەسیک که عەیبێکی بووی و ئێستە ئەو عەیبێ دەرمکووتی (ڕەزەسی. ۱۳۷). [کنایه از کسی که عیبی یا مشکلی داشته و تاکنون آشکار نشده باشد].

تە پی ئی ناکووتی: [واتە هیچی ئی نازانیی]: کنایه از آدم بی اطلاع که چیزی را نمی داند. (هەیت. ۱۵۱)

تەخت بوون: بریتی له تێک رووچاندنی تەواو: کنایه از ویران شدن به کلی. (مەژ. ۱۶۰)

تەخت و بەخت: بریتی له خۆشی و کەیف: کنایه از شادی.

تەختە یەکی کەمە: بریتی له یەکیک که تەواو نەبێت، هەلسوکەوتی نیمچە شێتانه بێت (جەلال مەحمود. بەرگری. ۴۱.۲).
[کنایه از آدم ناقص العقل که نشست و برخاستش همچون دیوانگان باشد].

تەخشان و پەخشانی کرد: بێدەرەسانە بەم و بەوی بەخشی، بلای کردووه (جەلال مەحمود. بەرگری. ۴۱.۲). [کنایه از این که بدون علاقه آنرا به این و آن بخشید، بخشش کرد].

تەپ بوونەوه: بریتی لەو کەسانە ی بە پیری ژن دێتن یان شوو دەکن: کنایه از کسی که در پیری هەسر گیرد. (مەژ. ۱۶۱)

تەپ و وش بە یەکەوه نەسووتن: گۆناھبار و بێ گۆناھ بە یەکەوه گرفتار دەبن (جەلال مەحمود. بەرگری. ۴۱.۲). [کنایه از

پشت سرهم].

ته‌رمانه (ته‌رمانه): زمان لوس، قسه‌زانه، قسه‌خوشه، قسه‌روانه (جلد محمود. بهرگی. ۱۳۲۰). [کتایه از سخندان و خوش گفتار].

ته‌رک: بریتی له (...): کتایه از آلت مرد.

ته‌رووشی: بریتی له باران و بفر و لیترمه. ده‌لین بعم تم‌ر و توشیه بۆ کوئی ده‌جیت (جلد محمود. بهرگی. ۱۳۲۱). [کتایه از فصل بارش باران و برف و سرما].

ته‌رووشك گرفتن: بریتی له دهرمان کردن: کتایه از تیمار کردن. (هریمیر. ۱۱۲۷)

ته‌زانن: بریتی له نازاردان و دلگیر کردن یه‌کینک به جوریک که چار ترسین ببی (خاند. ۳۱۰). [کتایه از رنجاندن و دل تنگ کردن کسی به ظوری که مایه عبرت گرفتن او شود].

ته‌زانلی: (۱) سری کرد: (۱) [بی‌حسش کرد] (۲) زۆری لی داوه ته‌میی کرد، ترساندی: (۲) [کتایه از بسیار او را زد و تنیه کرد، او را ترساند] (۳) زبانی پی گمیاند (جلد محمود. بهرگی. ۲. ۴۱۰). [کتایه از به او آسیب رساندن].

ته‌سلیم: بریتی له گیان دهرچون: کتایه از جان سپردن. (مهر. ۱۲۴)

ته‌شتم له بان کهوته خواروو: ریسوای عالم بوم (جلد محمود. بهرگی. ۲. ۴۱). [کتایه از رسوا و بی‌آبروی عالم شدم].

ته‌شتی زپیا: رسوا بوون: کتایه از رسوا شدن.

ته‌شی ترپن: بریتی له مردومی زۆر خوژ: کتایه از آدم پرخور.

ته‌شپرستان: بریتی له میچکه میچکه کردن بۆ یه‌کینک (خاند. ۳۱۲). [کتایه از تملق و چرب زبانی برای کسی].

ته‌فروتونا بوو: (۱) پرش و بلاو بووهوه: (۱) [کتایه از پراکنده و پخش شد] (۲) له ناو چوو (جلد محمود. بهرگی. ۲. ۴۱). [از بین رفت].

ته‌فاندیهوه: (۱) بریتی له باسه‌کی کردو بوو به هه‌را: (۱) [کتایه از این که به محض این که بحث کرد آشوب و هنگامه به پا کرد] (۲) نه‌پینه‌کی ناشکرا کرد: (۲) [کتایه از راز را آشکار ساخت] (۳) ره‌تاندی و کاری زۆری کرد. ده‌لین: کریکاره‌کی زۆر ته‌فاندیهوه (جلد محمود. بهرگی. ۱. ۱۳۴). [کتایه از این که او را دواند به وسیله او کار بسیاری انجام داد].

ته‌فانی: [بریتی له یه‌کینک که کاری خرابی کردی] و رسوای ناو کوژمەل بیت: [کتایه از کسی که رسوایی بیار آورده باشد. (حمیت. ۱۵۲)]

ته‌فه تیکه‌وتن: بریتی له چۆلبوونی شوینیک له مردوم به‌ره به‌ره (خاند. ۳۱۴). [کتایه از جایی که از کم‌کم و به تدریج مردم خالی شود].

ته‌فه داگه‌وتن: بریتی له پیدابوونی قسه‌ی رفق له ناو چمند کمینکا (خاند. ۳۱۴). [کتایه از به وجود آمدن سخنان زشت در میان چند نفر].

ته‌فه: بریتی له شه‌ره تفهنگ: کتایه از تیراندازی. (مهر. ۱۶۵)

ته‌فهی به‌رزوو بوو: ناویانگی زپا، کم و کوژیی دهرکوت (جلد محمود. بهرگی. ۲. ۴۲). [کتایه از کسی که بدیش بر سر زیانها افتاد و عیب‌هایش آشکار شد].

ته‌فهی سه‌ری تی: بریتی له یه‌کینک که هیچی لی حالی نه‌بووه (خاند. ۱۲۸). [کتایه از شخص ناآگاه و بی‌سواد که از همه چیز بی‌خبر است].

ته‌فهی لی هه‌لسا: [بریتی له کمینک که کاری خرابی

از حرف و عملکرد شخصی دیگر].

تهنگه‌مستی: بریتی له نهداری (ه‌ل‌ف. ۳۳۱): [کنایه از

فقر].

تهنگی پی ه‌ل‌چنیگه: بریتی له زۆری بۆ ه‌یناوه و

ده‌س و پای له زوی بریگه (ه‌خ‌ف. ۱۲۹): [کنایه از فشار

بر کسی آوردن و او را در تنگنا قرار دادن].

ته‌نور داخستن: بریتی له کۆیونووه‌ی چمن که‌ستیک و

باسی یه‌کێک کردنیان به خراپه (ه‌ل‌ف. ۳۳۲): [کنایه از

اجتماع چند نفر و بدگویی و غیبت از دیگران].

ته‌نوریان بۆ داخستوو: واته: به گهرم باسی خراپه‌ی

ده‌کمن و پشت‌مهل ناوی ده‌بن، کۆریان بۆ گرتوو و به

نه‌نی پیلانیان بۆ کردوو (ه‌ل‌ف. ۱۳۶): [کنایه از غیبت کردن از کسی و دست‌جمعی دیسه

برایش چیده‌اند].

ته‌نیا بال: بریتی له که‌ستیک که بی یارمه‌تیدر بی

(ه‌ل‌ف. ۳۳۲): [کنایه از کسی که بی‌یار و یاور باشد].

ته‌واوی کرد: [بریتی له مردن]: کنایه از مردن.

(ه‌م‌ف. ۱۵۶)

ته‌وکی سه‌ریشی هه‌رچلوه: زۆر وریابه. ه‌یچی لی و ن

نابیت (ه‌ل‌ف. ۴۲): [کنایه از بسیار هوشیار

است. چیزی را فراموش نمی‌کند].

ته‌ونی بۆ نه‌نیته‌و: [بریتی له سه‌رگرم کردنی که‌ستیک

به شتیک یان کارێکه‌وه]: کنایه از سر کار گذاشتن و

سرگرم کردن کسی به کاری. (ه‌م‌ف. ۱۵۶)

ته‌ونی بی تان و پۆ ه‌ل‌مه‌خه: هه‌موو کارێ خۆ

ناماده کردنیکی ده‌وی: کنایه از انجام هر کاری

آمادگی لازم را می‌خواهد

ته‌ونی داگه‌سه ده‌س خۆیه‌و: بریتی له یه‌کێک که به

ده‌ستی خۆی گیره‌وه‌کێشه بۆ خۆی دروست بکا (ه‌ل‌ف.

کردبی): کنایه از کسی که کار بدی را انجام داده

باشد. (ه‌خ‌ف. ۲۸۲)

ته‌ه‌کردن: بریتی له زۆر گریان و ماندوو بوونی منالی

ساوا (ه‌ل‌ف. ۳۱۴): [کنایه از بسیار گریه کردن نوزاد و

خسته شدن او].

ته‌ه به فتگ نه‌ته‌قینی: بریتی له مه‌ردومی فیل‌باز

(ه‌ل‌ف. ۱۶۶): [کنایه از مکار و نیرنگ‌باز].

ته‌ه‌ته‌قین: بریتی له مه‌ردومی فیل‌باز (ه‌ل‌ف. ۳۱۷):

[کنایه از مردم نیرنگ‌باز].

ته‌ه‌که‌بازه: بریتی له یه‌کێکی که‌له‌کبازه که به‌یچ و

په‌نا و ناراست بیت، بۆ ئه‌م و ئه‌و هه‌ر خه‌ریکی که‌له‌ک

نانووه‌یه (ه‌ل‌ف. ۱۳۵): [کنایه از فرد حقه‌باز و

نادرست که برای این و آن مشغول دام گذاشتن و

دیسه باشد].

ته‌له‌ک‌ی مشکی کرتوو: [بریتی له ژنی دووگیان]:

کنایه از حامله شدن. (ه‌م‌ف. ۱۵۴)

ته‌له‌نانوو: بریتی له گزی کردن بۆ فریو دان: کنایه از

مکر کردن. (ه‌م‌ف. ۱۶۷)

ته‌ه: بریتی له خه‌م و که‌سه‌ر: کنایه از غم و غصه.

(ه‌م‌ف. ۱۶۷)

ته‌مه‌شای ده‌می تو ده‌کات: (۱) به پاوێژ و ته‌گبیری تو

ده‌روات، له قسمت ده‌رنه‌چیت: (۱) [با تو مشورت و به

گفته‌ی تو عمل می‌کند، به حرف تو عمل می‌کند]

(۲) چاوهرتی پازی بوونی تۆیه (ه‌ل‌ف. ۴۲): (۲)

[منتظر راضی بودن توست].

ته‌نگ پی ه‌ل‌چنین: گوشاره‌نیان له‌سه‌ر کسی: کنایه

از فشار آوردن و در تنگنا گذاشتن کسی.

ته‌نگه‌گرتن: بریتی له دلگیربوونی یه‌کێک له وتار یا

کرداری یه‌کێکی‌تر (ه‌ل‌ف. ۳۳۱): [کنایه از رنجیدن کسی

محمود. برقم ۴۲۰۲: [کنایه از کسی که با دست خود در دسر برای خود ایجاد کند].

تیندا کول و کافر بوم: (۱) واته زۆرم له گمل وت و زۆرم لی کرد کملکی نعبو و ملی نعدا و نه‌هاته سه‌ر پئی: (۱) [کنایه از این که بسیار به او گفتم و فشار به او آوردم فایده نداشت تسلیم نشد: (۲) ناتومید بوون (جمل محمود. برقم ۴۵۰۲: (۲) [کنایه از ناامید شدن].

تیژ کوفن: بریتی له هاندانی یه‌کێک له سه‌رکردنی کارێک: کنایه از تحریک کردن کسی برای انجام کاری.

تیر ده‌لویژئی و کموانی ده‌شاریتوه: بریتی له یه‌کێک دوژمنه‌کانی خۆی به نه‌پێنی ده‌فوتیژی، دوژمنایه‌تی خۆی به نه‌پێنی ده‌کا (جمل محمود. برقم ۴۵۰۲: (۴۵۰۲) [کنایه از کسی که دشمنانش را مخفیانه از میان بردارد و مخفیانه دشمنی می‌کند].

تیر له تیردانیا نه‌ماگه: له پیاوتی هیچی پئی نه‌ماوه چ له پووی مائه‌وه چ له پووی بیر و زانینه‌وه (جمل محمود. برقم ۴۵۰۲: (۴۵۰۲) [کنایه از نیروی مردانگی برایش نمانده و ناتوان است، از لحاظ مادیات یا از لحاظ فکر و اندیشه].

تیر له کموان ده‌رچوو، ناگه‌ریتوه: بریتی له قسمیکه که کرا گفتیک که درا ناگه‌ریتوه (جمل محمود. برقم ۴۵۰۲: (۴۵۰۲) [کنایه از سخنی که گفته شد اصلاح نمی‌شود و برگشت‌پذیر نیست].

تیشوو کوفن: بریتی له چیش‌ت خواردن: کنایه از صبحانه خوردن. (موس ۱۷۵)

تیچاندن: (۱) بریتی له خراپه‌گوتن بو وینه: (ده‌ترسم بچی له‌وی بریکمان بو تی‌چیچینی: (۱) [کنایه از ترس از بدگویی: (۲) بریتی له قسمی خراپ‌کردن دهباره‌ی یه‌کێک لای گموره‌یک (ه‌ن‌ف. ۳۲۷: (۲) [کنایه از

بدگویی کردن پیش بزرگی].

تینگیران: (۱) بریتی له زۆره‌هاتن بو یه‌کێک، (۲) بریتی له ده‌مقالی دووکس (ه‌ن‌ف. ۳۲۳: (۱) [کنایه از تحت فشار قرار گرفتن کسی] (۲) [کنایه از جدال لفظی بین دو نفر].

تینی چاک له کالانیدا ناوستی: پیاوی لی‌هاتوو و به توانا، به‌ره و توانای خۆی دنوینی یان شیری میسری له کالاندا خۆی ناگرت (جمل محمود. برقم ۴۵۰۲: (۴۵۰۲) [کنایه از شخص شایسته و توانا، به‌ره و توانایی خود را نشان می‌دهد].

تینوپان: بریتی له لاوازیبوون و به‌ناواچوونی گیاندار (ه‌ن‌ف. ۳۳۰: (۳۳۰) [کنایه از لاغری شدید].

تیک ئالان: (۱) به‌گۆ یه‌کدا چوون: (۱) [کنایه از با هم گلاویز شدن] (۲) باوه‌شیان به‌یه‌کدا کرد و یه‌کیان گرت (جمل محمود. برقم ۴۵۰۲: (۴۵۰۲) [کنایه از همدیگر را در آغوش گرفتن].

تیکه‌لی: بریتی له دۆستایه‌تی و خزمایه‌تی: کنایه از خویشاوندی. (موس ۱۶۶)

تیکه‌ی چه‌وری گیر هانگه: [بریتی له وه‌دسته‌بنانی شتیک، کارێک یان کمسێکی با‌ی‌خدار: کنایه از به دست آوردن چیز، کار یا فردی باارزش. (حمید. ۱۵۸)

تیل‌کیشانن: بریتی له شه‌رکردن: کنایه از جنگ کردن. (کریم‌پور ۱۱۷۷)

تیلای توون (نهمین ۱۱۵): [بریتی له له‌پولاوازی بوون: کنایه از شخص لاغر].

تینی تیا نییه: [به یه‌کێکی له‌پولاوازی ده‌وتری: کنایه از شخص ضعیف. (حمید. ۱۵۹)

تیی گیراوه: (۱) ته‌گه‌ره هاتۆته پئی کاره‌که‌ی، چورتومی هاتۆته پئی: (۱) [کنایه از کارش به مانع

برخورده، حادثه و مصیبتی برایش پیش آمده ۲) تووش بووه په‌کی کموتووه: ۲) کتایه از این که گرفتار شده.

تئیان کردووه بوی: له پشت‌سهریموه خراپعیان وتوووه: کتایه از پیش سر کسی بد گفتن.

جانتای خالییه: [بریتی له یه کینک که شتیکی پی نمب]
و زانیارییکی وای نییه: [کنایه از آدم بی مایه و کم سواد. (صیت. ۱۶۰)]

جانماز ناو نمکیشی: بریتی له کسینک دوورپهنگی و دوویلی ماستاو و مهربانی دهکا، کلکه له قتییهتی (جلا محمود. برگر. ۴۶: ۲) [کنایه از تملق و چاپلوسی].

جانماز به ناوا کشان: بریتی له یه کینک که خوی به پاک داوین و بی سوچ پیشان بدا: [کنایه از شخصی که خود را پاک دامن و پرهیزگار جلوه دهد].

جلونیا نهوه: به یه کینک نه لاین که زور بیت و بجی (خان. ۴۴: ۲) [کنایه از کسی که زیاد رفت و آمد داشته باشد].

جرجان (جه جان) ههستوه: واته زور قمره بالغ و جرو جه نهاله (جلا محمود. برگر. ۴۷: ۲) [کنایه از بسیار شلوغ بودن].

جرونکه هاتن: بریتی له بولمبول و خوته خوتی به کینک: [کنایه از کسی که پیش خود از شدت ناراحتی زمزمه کند].

جگر خوی نه خواتهوه: بریتی له یه کینک که خهفتیکی فرهی هیه (جلا محمود. برگر. ۴۷: ۲) [کنایه از آدمی که غم و غصه زیادی دارد].

جگر سوژ: بریتی له یه کینک که به تنگنوه بی و دلی بیت بسووتی (خان. ۴۶: ۱) [کنایه از شخصی که در موقع تنگنا به یاریت بشتابد و برایت دلسوزی بکند].

جگر سووتان: بریتی له مردنی رۆلهی جگرگوشه (خان. ۴۶: ۱) [کنایه از مردن فرزند بسیار عزیز است].

جگر سووتو: بریتی له کسینک که رۆلهی مردبی (خان. ۴۶: ۱) [کنایه از کسی که فرزندش مرده باشد].

جگرگوشه: بریتی له رۆله: [کنایه از فرزند. (مهر. ۱۸۳)]

چاچم نه پینتهوه (مهر. ۵۳): [بریتی له یه کینک که زور هاتوچوو بکات: کنایه از آدمی که زیاد آمدوشد داشته باشد].

چاده ده پینوت: بریتی له کسینکی به تال و بینکار و کاسبی (جلا محمود. برگر. ۴۶: ۲) [کنایه از شخص بیکار و علاف].

چارچار لپی قمر نهکا: بریتی له یه کینک که چارچارینک می ده خوات: [کنایه از کسی که گاهی مشروب می نوشد. (صیت. ۱۶۰/ جلا محمود. برگر. ۴۶: ۲)]

چافر تینی رپا: واته کارکمی تینک دا (جلا محمود. برگر. ۴۶: ۲) [کنایه از این که جعفر کار را بهم زد و خرابش کرد].

جام باز: بریتی له مردومی فیلپاز (خان. ۴۴: ۱) [کنایه از آدم نیرنگباز].

جامی ناوی خواردو نهوه منی له ناویا دیگه: واته زور دژمه و پقی لیحه (جلا محمود. برگر. ۴۶: ۲) [کنایه از این که او با من بسیار دشمنی می کند و از من کینه به دل دارد].

جامی زپا: [واته بی نابرویی بار هیتنا]: [کنایه از رسوایی بیار آورد. (صیت. ۱۶۰)]

چانتاکهی خالییه: (۱) بی ماییه: (۱) [کنایه از شخص بی سرمایه] (۲) هیچی لی نازانن (جلا محمود. برگر. ۴۶: ۲) [کنایه از چیزی نمی داند].

چانتای خالیوه بووه: واته دستمایه کی تموا بووه و قسیده کی بژ وتن نییه یان ناگاداریه کی وای نییه: [کنایه از مایه اش تمام شده و حرفی برای گفتن ندارد].

جۆی ئی پۆی: په‌کی خست، ده‌ستوسانی کرد (جەل) محمود. بەرگه‌ی ۱: ۱۴۹. [کتایه از او را از کار انداخت، و ناچارش کرد].

جەنۆکه پێچی داگه (معموم: ۵۲): [ب‌ریتی که یه‌کیکی له‌پولاواز: کتایه از شخص لاغر و ضعیف].

جەنۆکه گۆشاگیه: ب‌ریتی له‌ مروڤی له‌پولاواز: کتایه از شخص لاغر.

جەنۆکه: ب‌ریتی له‌ یه‌کیکی زۆر زیره‌ک و فیل‌باز: کتایه از شخص زرنگ و نیرنگ‌باز.

جەنەکان دوعایان هاورده‌گه‌سهو: [ب‌ریتی له‌ یه‌کیکی ب‌ی ناوه‌ز که هات‌ب‌یت‌به‌ سمر عقل و ژیر بو‌ی‌ت]: کتایه از کسی که سر عقل آمده. (حه‌مه‌: ۱۲۲)

جەنیو فروش: ب‌ریتی له‌ یه‌کیک که زۆر ج‌نیو بدا (جەل: ۲۴۸). [کتایه از کسی که زیاد فحش و ناسزا می‌گوید].

جۆبه به‌ جه‌واوه نال ده‌کا: ب‌ریتی له‌ یه‌کیکی زۆر زرنگ و زیره‌ک (جەل: محمود. بەرگه‌ی ۲: ۴۸). [کتایه از شخص بسیار زرنگ].

جوست و جۆ: هه‌ول و ته‌قالادان (جەل: محمود. بەرگه‌ی ۱: ۱۵۰). [کتایه از تلاش و کوشش].

جۆش‌دان: ب‌ریتی له‌ زۆر به‌ت‌ین کردنی سو‌یه: کتایه از بسیار گرم کردن بخاری. (مه‌ژ: ۱۸۶)

جۆته‌ی سه‌ران: ب‌ریتی له‌ دوو هه‌والی هه‌میشه پێکه‌وه: کتایه از دو دوست که همیشه با هم هستند. (مه‌ژ: ۱۸۵)

جۆچکه له‌قی: ب‌ریتی له‌ مه‌رای‌ی و زمان لووسی کردن: کتایه از چاپلوسی. (مه‌ژ: ۱۸۶)

جۆچکه‌ی که‌نیا: [ب‌ریتی له‌ سووک بوون و ب‌ی‌باه‌خ بوون]: کتایه از خوار و خفیف شدن. (حه‌مه‌: ۱۶۵)

جەله‌و هه‌ته‌کاندن: ب‌ریتی له‌ ج‌له‌و گرتنی یه‌کیک (جەل: ۲۴۷). [کتایه از ممانعت کردن از انجام کاری].

جەله‌وشکرده‌ن: ب‌ریتی له‌ به‌ره‌لا کردنی مه‌نال و به‌رده‌ست و گۆی نه‌دانیان (جەل: ۲۴۷). [کتایه از رها کردن بچه و جلوگیری نکردن از آنها].

ج‌لیکی پیا ده: واته‌ ب‌ی‌ده‌نگ به‌ (مه‌ژ: ۲۸). [کتایه از ساکت باش].

ج‌مه‌ی د‌یت: زۆرچه‌، خه‌ل‌کیکی زۆری ت‌یدایه (جەل: محمود. بەرگه‌ی ۱: ۱۴۹). [کتایه از جایی بسیار شلوغ است، مردم بسیاری در آن وجود دارد].

ج‌ن پ‌نچی داگه: ب‌ریتی له‌ یه‌کیکی زۆر لاواز، ب‌ی‌تاوان (جەل: محمود. بەرگه‌ی ۲: ۴۸). [کتایه از شخص بسیار لاغر، ب‌ی‌گناه].

ج‌ن ده‌سی ئی وشانگه: ب‌ریتی له‌ یه‌کیک که هه‌لسوکه‌وتی ش‌یتانه ب‌ی (جەل: محمود. بەرگه‌ی ۲: ۴۸). [کتایه از کسی که نشست و برخاست دیوانه‌وار داشته باشد].

جۆ نه‌وا به‌ دیوارا: ب‌ریتی له‌ مروڤی زیره‌ک و کارزان: کتایه از شخص زیرک و کاردان.

جۆ به‌ دیوارا هه‌ل نه‌گ‌یرئ: [ب‌ریتی له‌ راپه‌راندنی کاری زۆر سه‌خت و د‌ژوار]: کتایه از انجام کار بسیار سخت و دشوار. (حه‌مه‌: ۱۶۸)

جۆی خوارده‌گه: [ب‌ریتی له‌ عه‌ریه‌ده‌ک‌یش‌ان و ده‌نگ زه‌لو کردن]: کتایه از عه‌ریه‌ده‌کش. (حه‌مه‌: ۱۶۵)

جۆی دیگه‌ کا ناخو: بۆ سووکی به‌ یه‌ک‌ی ده‌وترئ که پارویه‌کی چموری ده‌ست که‌وت هه‌له‌گ‌ریته‌وه، واز له‌ کاری پ‌یشووی د‌ینئ (جەل: محمود. بەرگه‌ی ۲: ۴۹). [کتایه از کسی که کار بهتری را گیر آورده باشد و از کار قبلی پشیمان شود].

پن دا: ۱) [کنایه از او را دچار غم و غصه کرد]، ۲) ژانی برده دلیموه (جلا محمود، برگر، ۱۴۷۰: ۲) [درد به دلش کرد].

جهفتاو: بریتی له چاییدک که زۆر کولایی: کنایه از چایی که زیاد جوشیده باشد. (همین، ۲۴۲)

جهدنگ بان لیفه شپس: به گۆبه‌ندیکی بی‌مانا دهوتری که ماوه‌یه‌کی زۆر بخائینی (جلا محمود، برگر، ۲۰۱۴: ۴۷) [کنایه از آشوبی یهوده که مدت بسیار زیادی طول بکشد].

جهدنگ زمرگه‌رییه: [به شعر و نازاوه‌ی نیوانی ژن و شوو ده‌لین که فره وه‌خت زوو کۆتایی دیت]: کنایه از دعوای میان زن و شوهر که زود خاتمه می‌یابد. (همیت، ۱۱۷)

جه‌حانی لی پپ: [بی‌تاوان بوون]: کنایه از بی‌گناهی. (همیت، ۱۷۵)

جه‌واهیر له دوری ده‌یاریت: به همرکه‌سی قسه‌ی خوش بی، یان قسه‌ی خیر بکا (جلا محمود، برگر، ۲۰۱۴: ۴۷) [کنایه از آدم خوش سخن و خوش زبان، که خیرخواه باشد].

جی پی له‌قبوون: بریتی له که‌موکورتی هینان له پایه و مایه‌دا: کنایه از کم آوردن در پول یا مقام. (مهر، ۱۹۱)

جی پی لیژ کرن: بریتی له ده‌پراندنی یه‌کیت له شویتیک به زۆر: (علا، ۲۰۱۱) [کنایه از با اجبار کسی را از جایی راندن].

جی پی لیژ بوون: [بریتی له نه‌توانینی مانوه‌ی که‌سیت له شویتیک به هزی شتیکوه]: کنایه از کسی که به دلایلی دیگر نتواند در جایی بماند. (قاسم قاسم، برگر، ۱۱۰)

جینگه پایه‌ک دانه: واته: ۱) [یادگاریک یان شویتیک له خۆت به جی یتلا]، ۲) [سمبارت به کاریک قولتیکیان

جووکه برین: بریتی له خمه‌کردنی یه‌کیت: کنایه از وادار کردن کسی به سکوت.

جه‌ره‌بایه‌ی داوه: تمنگی پی هه‌لچنیوه، همناسی له بمر بریوه. ریتی ده‌رفه‌تی بریوه (جلا محمود، برگر، ۲۰۱۴: ۴۶) [کنایه از فشار بر او آورده، خفه‌اش کرده. راه نجاتی برایش نگذاشته].

جه‌ره‌فال: بریتی له چاخ بوون: کنایه از شخص چاق.

جهرگ و دلی نییه: ۱) ترسنۆکه: ۱) [کنایه از ترسوست] ۲) پرکیشی نییه (جلا محمود، برگر، ۲۰۱۴: ۴۷) [اصراری ندارد].

جهرگ و دلی نییه: [بریتی له ترسنۆک]: کنایه از آدم ترسو. (همیت، ۱۷۷)

جهرگم نه‌خوات: [بریتی له زۆر تووره‌بوون له که‌سیت]: کنایه از کسی که از دستش سخت ناراحت و عصبی باشید. (همیت، ۱۷۵)

جهرگی بو هیج کاریک نییه: بریتی له یه‌کیت ناویریت خۆی له هیج کاریک بدات (جلا محمود، برگر، ۲۰۱۴: ۴۷) [کنایه از کسی که جرأت دست زدن به هیچ کاری را ندارد].

جهرگی بریگاه: [به یه‌کیت دهوتری که خوشمویستیکی له دهس دابی]: کنایه از کسی که عزیزی را از دست داده باشد. (همیت، ۱۷۷)

جهرگی خۆی نه‌خواتهوه: [بریتی له یه‌کیت که خهم و که‌سری ببی]: کنایه از کسی که غم و اندوه دارد. (همیت، ۱۷۱)

جهرگی سوواتهوه: [بریتی له یه‌کیت که مندالتیکی مردیت]: کنایه از کسی که فرزندش را از دست داده باشد. (همیت، ۱۷۷)

جهرگی چووژاندوه (تووژاندوه): ۱) داخ و خه‌فتی

ناسرووی له جینگایه‌کا و همرجوئله‌ی دی: کتایه از شخص ناآرام و بی‌طاقت.

جیوه‌یان تی کردوه: [به یه‌کینک دوتری که جم و جوئی فره بیت و له شویتیکا سه‌قام نه‌گری]: کتایه از کسی که زیاد می‌جنبد و در جایی آرام و قرار ندارد. (همیت، ۱۶۴)

جیی بلوره: سمر راسته، متمان‌ی پی ده‌کریت (جلا محمود، بهرمر، ۱۵۱). [کتایه از درستکار و امین است].

جیی خوی خوش دمکات: بریتی له یه‌کینک که به زمانی شیرین و کرده‌وه خوی دامرزینیت و خوی بنجبه‌ست بکات (جلا محمود، بهرمر، ۱۵۱). [کتایه از کسی که با خوش‌زبانی یا چرب‌زبانی به هدفش برسد].

جیی کلۆ بهره (کوچکه): [کاردانه‌وی کارتک: جای کلوخ سنگ است، هر عملی را عکس‌العملی است].

جینه‌ک خوری لوی لی بی، خوی لی فادا: بریتی له یه‌کینک که زۆر به‌پارێزه و خوی له ده‌ردیسره دوور نه‌خات (جلا محمود، بهرمر، ۴۹). [کتایه از کسی که خود را از خطر دور نگاه می‌دارد].

لی بستینه: (۱) کتایه از اثری از خود بر جای بگذار یا یادگاری داشته باش (۲) راجع به کاری تعهد از آنها بگیر. (همیت، ۱۶۷)

جینگه خوشکردن: بریتی له نیازی مانوه‌ی یه‌کینک له شویتیک (هه‌نه‌ه، ۲۶۲). [کتایه از کسی که می‌خواهد در جایی بماند].

جینگه خالیکردن: بریتی له دهم‌کیشان و چوونه دواوه له کارتک یا نیشیک: کتایه از دست کشیدن و پشیمان شدن از انجام کاری.

جینگه بۆ داخستنه: [واته: تروشی به‌لای کرده‌وه بهم زروانه نه‌جاتی ناب]: کتایه از کسی را به مصیبتی یا حادثه‌ای دچار کردن به طوری که دیر از آن نجات پیدا کند. (همیت، ۱۶۸)

جینگه‌ی خوی له دلپا کردۆتهوه: بریتی له جی پسه‌ندی بووه: در دلش جا گرفته.

جینگه‌ی خوی لیژ نه‌کات: [بریتی له یه‌کینک که به ناکار و قسمی ناراست و نه‌گورغواو خوی ده‌خاته مفرسیموه]: کتایه از کسی که با رفتار و گفتار نامناسب موقعیت خود را به خطر بیندازد. (همیت، ۱۶۸)

جینگه‌ی شوکری هه‌یه: بریتی له زۆر زیانمند نمبووه: کتایه از کسی که در معامله یا تصادف زیاد آسیب ندیده باشد.

جیقی دهره‌ینا: (۱) پلشاندموه، کوشتی: (۱) [کتایه از لهش کرد، او را کشت] (۲) وای لی کرد له تاوا هاوار بکات (جلا محمود، بهرمر، ۱۵۰). [کتایه از این که از شدت فشار او را وادار به داد و فریاد کرد].

جیوه تی گراو: به یه‌کینکی زۆر بزۆ نه‌لین: کتایه از آدم بسیار ناآرام.

جیوه‌ی تی کریاگه: بریتی له یه‌کینک که نارامی نیسه و

چاو به ریگهوه بوون: [بریتی له یه کتیک که چاوهری کسێ بیټ]: کنایه از کسی که چشم به راه دیگری باشد. (همیت. ۱۷۱)

چاو بهستی لی کرد: فیلێ لی کرد، که له کی لی دا (جلا. محمود. بهرگری. ۱۵۲): [کنایه از با او فریبکاری کرد].

چاو بقووچنه: [بریتی له چاوپوژی کردن له کاریک یان شتیک]: کنایه از چشمپوشی یا چشمت را درویش کن. (همیت. ۱۷۱)

چاو بکهروه: [به یه کتیک دهلێن که له نیش و کارا و ردین بیټ]: کنایه از دقیق بودن در کار. (همیت. ۱۷۱)

چاو ترسین: (۱) بریتی له گومرێک که له مالا لێی بترسن: (۱) [کنایه از بزرگی که در خانه از او حساب ببرند]، (۲) بریتی له یه کتیک پمند وهرگرتوو و تمنبێ بوو (هه. ۱۲): (۲) [کنایه از شخصی که درس عبرت گرفته].

چاو پی سپی کردن: بریتی له تیاربردن و تهمی کردن یه کتیک: کنایه از کسی را نابود و تئیه کردن.
چاو پی هه لئه هاتن: بریتی له شرم لی کردن: کنایه از شرم کردن. (همر. ۱۹۹)

چاو پی هه لێنان: بریتی له به چاووه کردن: کنایه از چشم زخم زدن. (همر. ۱۹۹)

چاو جن دهرتیرێ: (همر. ۵۳): [بریتی له یه کتیک زۆر بزێو و زیرهک: کنایه از شخصی که بسیار زرنهک و آگاه].

چاو جن دهرهاردن: (همر. ۷): [بریتی له یه کتیک زیرهک و جهرمه زدهار: کنایه از شخص زیرک و ناآرام].

چاو داخستن: بریتی له شرمه زاربوونی یه کتیک (هه. ۱۲): [کنایه از شرمنده شدن کسی].

چاپی مه که: [واته درۆ مه که]: کنایه از دروغ نگو. (همیت. ۱۷۰)

چاره پش: بریتی له مهردومی کوژلی بده بخت (هه. ۹): [کنایه از مردم سیه روز و بیچاره].

چاو له باز: بریتی له فیل باز: کنایه از حيله باز و نیرنگ باز.

چاک کردن: نەسپ خستنه سرمایین (هه. ۱۰): [کنایه از جفتگیری اسب].

چالی بو هه ل ده که نیت: (۱) پیلانی گومرێ لی ده گیریت: (۱) [توطئه ی بزرگی را برایش چیده] (۲) دوو زمانی ده کات. بوختانی پی ده کات (جلا. محمود. بهرگری. ۵۰): (۲) [کنایه از منافقی و دورویی، بهتان زدن].

چاو یاز: ژنی چاو جوان: کنایه از زن زیبا چشم. (همر. ۱۹۸)

چاو به درگاس: (همر. ۵۳): [بریتی له چاوهروانی یه کتیک: کنایه از منتظر کسی بودن].

چاو به دواس: (۱) بریتی له یه کتیک که له کاتی سهره مرگدا چاوهرپی خۆشموستیکێ بکات: (۱) [کنایه از کسی که در آخرین لحظات مرگش چشم انتظار عزیزش باشد] (۲) ناتوانیت دل له دنیا بکه نیت (جلا. محمود. بهرگری. ۵۰): (۲) [نمی تواند دل از دنیا بکشد].

چاو به دواس: [چاوهروانه]: چشم انتظار است. (همیت. ۱۷۱)

چاو به ریگهس: (همر. ۵۳): [بریتی له چاوهروانی یه کتیک به کیشیت که بگاته بهروه. کنایه از منتظر کسی بودن که از راه برسد].

بخشید.

چاو مار دهر تیژی: (۱) [بریتی له یه کیکی نازا و چالاک]. (۲) [بریتی له یه کیکی چالاک و به دستم برد]. کتایه از چابک و زرنګ، کتایه از تیرانداز ماهر. (همیت، ۱۷۲)

چاو مار دهر تیژی (مربع ۲): [بریتی که یه کیکی زور بزیو و فیتلار: کتایه از شخص زیرک و نیرنگ باز].
چاو مار دهر دهیئت: بریتی له تیره‌ندازیکی کارامه (جلا محمود، بهر ۱۰۶). [کتایه از تیرانداز ماهر].

چاو مهنه یه‌کا: [واته چاو پویشی مه‌که]: کتایه از نادیده نگیر و چشم‌پوشی و اغماض مکن. (همیت، ۱۷۲)
چاو و پاوه: بریتی له قاودا کموتن و بلاوو بوون: کتایه از شایعه.

چاو یاری بکیشه: بریتی له یه کیکی که وریای بیت و چاوی لی ببری که چی ده‌کات: کتایه از ناظر بر اعمال کسی بودن.

چاویه‌مرژی: بریتی له معردومی تعریق برامبر به یه کیکی (خان ۱۱). [کتایه از شخص شرمنده و خجل شده در برابر کسی].

چاویه‌ست: (۱) واته هه‌لخه‌تینمر، فریودهر: (۱) [کتایه از فریب‌کار]. (۲) بریتی له معردومی ده‌ستبر (خان ۱۲). [کتایه از شخص کلاه‌بردار].

چاویرسی: بریتی له کمسیتک که بهر چاوی تنگ بی لمشت خواردنا (خان ۱۱). [کتایه از شخص خسیس].

چلوت بکهرهوه: (۱) هوشیار بهو ناگات له خۆت بیت و بیربکهرهوه: [کتایه از هوشیار و مواظب باش و فکر کن]. (۲) بۆ هه‌رشعیه واته بزانه نه‌نجامی کردهوه و

قسه‌کانت خراب ده‌بیت و خرابیشت به‌سهر دیت (جلا محمود، بهر ۵۰۲): [یعنی به پایان اعمالت بیندیش].

چاو دهر په‌پاندن: بریتی له توور به‌بوون (خان ۱۳): [کتایه از خشمگین بودن کسی].

چاو ده‌له‌موه‌پنیت: بریتی له یه کیکی که زور چاو بۆ ناهه‌تان دگیریت (جلا محمود، بهر ۵۱۰۲): [کتایه از کسی که زیاد به زنان می‌نگرد].

چاو دوژمن کویره‌موکه: [بریتی له وه‌ده‌سته‌پنانی شتیک یا سهرکوتوویه‌ک که کسانێ تر یا دوژمن پیتان ناخۆش بیت]: به دست آوردن چیز یا موقعیتی که دیگران یا دشمنان از آن ناخشنود باشند. (همیت، ۱۷۲)

چاو دمه‌کات: فیل و ته‌له‌که‌بازی ده‌کات (جلا محمود، بهر ۱۰۳): [کتایه از این که نیرنگ و حقه‌بازی می‌کند].

چاو پویشن کهره: بریتی له شتیک که هۆی چاو پروونی بی (چاو پویشی) (خان ۱۳): [کتایه از دیدن چیزی یا کسی که آرزوی دیدار او را داشتن و موجب خوشحالی شود].

چاو چاواوینی: [تاریک یا ته‌ماویه]: کتایه از شدت باد و توفان و مه یا تاریکی که کسی در آن دیده نمی‌شود. (همیت، ۱۷۱)

چاو چه‌په‌ل: (معموم ۵۲): [بریتی له چاوچه‌له: کتایه از چشم شور].

چاو چه‌رمگا: له یه کیکی بی‌شمرم: کتایه از شخص بی شرم و آبرو.

چاو چنوک: بریتی له رژد و بهر چاوتنگ: کتایه از آزمند و حسود. (مه‌ل ۱۹۹)

چاو قایم: نه‌ترس، به‌غیره‌ت: کتایه از ترس و دلیر.

چاو لی پویشی: لیی خۆش بوو، له که‌موکۆزی و هه‌له‌ی

بور (جلا محمود، بهر ۱۰۷): [کتایه از گناه او را

چاوت پنیمو بیت: بریتی له یه‌کیتک که چاودتیر و وریای شتیک یا کمیتک بیت: کنایه از کسی که از دور ناظر به اعمالش باشید.

چاوت داخه: [واته مپروانه]: کنایه از چشم‌ت را درویش کن. (همیت. ۱۷۲).

چاوت دوشن: واته: دلت شاد، ده‌لین: (چاوت پۆشن کورپه‌کەت له شار هاتموه): کنایه از آرزوی شادمانی بیشتر برای کسی: کنایه از چشم‌ت روشن پسرت از شهر برگشت.

چاوه پوان: بریتی له زۆر چاوه‌روانی کردنی کمیتک بۆ شتیک (هه‌لەف. ۱۳): [انتظار کشیدن زیاد کسی برای چیزی]:

چاوه چلویه: [به یه‌کیتک دهوتری که چاوه‌روانی یه‌کیتک یا شتیک بیت]: کنایه از کسی که منتظر کسی یا چیزی باشد. (همیت. ۱۷۲).

چاوه قوولە ی گرتکه: (مەمۆر. ۵۳): [بریتی له لەرولا وازبوونی یه‌کیتک به بوته‌ی نه‌خوشینیتموه. کنایه از کسی که به علت بیماری بسیار ضعیف شده باشد].

چاوت نه‌فری: [واته: نوقلانه‌ی خراب مه‌ده]: کنایه از فال بد زن. (همیت. ۱۷۱).

چاو تاریک بوون: بریتی له رق هه‌لستانی زۆر: کنایه از خشم شدید. (مەمۆر. ۱۹۹).

چاوتاریک: کسی که دواپۆژ به خراب ده‌زانی و به هیچی دل‌خۆش نییه: کنایه از شخص بدبین. (مەمۆر. ۱۹۹).

چاوه‌پوانه: بریتی له یه‌کیتک که له دواین سات و ناکامی مەرگدا بیت: کنایه از کسی در حال مرگ که آخرین لحظات زندگیش را می‌گذراند.

چاوه‌یز: (۱) بریتی له یه‌کیتک که به خمیانتموه بۆ ژنی خەلک پروانی: (۱) کنایه از آدم نظر حرام (۲) بریتی له

یه‌کیتک له پووی نه‌یت چاو هه‌لیری: (۲) سر به زیر انداختن از شرم. (همیت. ۱۷۱/هه‌لەف. ۱۳).

چاوسوور: کمیتکی سیّره تال، خوتین پیژ، شعرانی: شخص مستبد و خونریز. (مەمۆر. ۲۰۰).

چاوسوورکردنه‌وه: بریتی له هه‌مه‌شه‌کردن له یه‌کیتک (هه‌لەف. ۱۳): [کنایه از تهدید کردن کسی].

چاوپلگن: [بریتی له یه‌کیتک که چاونه]: کنایه از آدم بدچشم. (همیت. ۱۷۱).

چلوگەر مکردن: بریتی له سەرخه‌موش‌کاندن، سووکه خو‌کردن (هه‌لەف. ۱۴): [کنایه از چرت زدن].

چاوفرین: بریتی له میوان هاتن (چاوم نه‌فری: میوانان بۆ تی): کنایه از آمدن مهمان، پلک زدن نشانه‌ی آمدن مهمان است.

چاوتووچاندن: بریتی له چاو پۆشین له کاری: کنایه از چشم پوشی کردن. (مەمۆر. ۲۰۰).

چاوتووچیاگ: بریتی له یه‌کیتکی پۆژ و چنوک: کنایه از شخص خسیس. (مەمۆر. ۲۰۰).

چاوکردنه‌وه: (۱) بریتی له ناگاداربوون له دنیا و ناسینی خەلک: (۱) کنایه از اطراف خود را شناختن (۲) بریتی له شاره‌زابوون و به‌لە‌دبوونی یه‌کیتک: (۲) کنایه از آگاه شدن کسی. (مەمۆر. ۲۰۰/هه‌لەف. ۱۴).

چاولیدان: بریتی له به چاوه‌وه کردن: کنایه از چشم زخم زدن.

چاولیگه‌ری: بریتی له لاسایی کردنه‌وه: کنایه از تقلید کورکورانه کردن.

چاولیکنان: بریتی له نووستن یا مردنی یه‌کیتک (هه‌لەف. ۱۴): [کنایه از خوابیدن و مردن کسی].

چاوم ئاو ناخواته‌وه: (۱) بریتی له بروا نه‌کردن به شتیک یا کمیتک: (۱) کنایه از اعتماد نداشتن به چیزی

چاوت پنیمو بیت: بریتی له یه‌کیتک که چاودتیر و وریای شتیک یا کمیتک بیت: کنایه از کسی که از دور ناظر به اعمالش باشید.

چاوت داخه: [واته مپروانه]: کنایه از چشم‌ت را درویش کن. (همیت. ۱۷۲).

چاوت دوشن: واته: دلت شاد، ده‌لین: (چاوت پۆشن کورپه‌کەت له شار هاتموه): کنایه از آرزوی شادمانی بیشتر برای کسی: کنایه از چشم‌ت روشن پسرت از شهر برگشت.

چاوه پوان: بریتی له زۆر چاوه‌روانی کردنی کمیتک بۆ شتیک (هه‌لەف. ۱۳): [انتظار کشیدن زیاد کسی برای چیزی]:

چاوه چلویه: [به یه‌کیتک دهوتری که چاوه‌روانی یه‌کیتک یا شتیک بیت]: کنایه از کسی که منتظر کسی یا چیزی باشد. (همیت. ۱۷۲).

چاوه قوولە ی گرتکه: (مەمۆر. ۵۳): [بریتی له لەرولا وازبوونی یه‌کیتک به بوته‌ی نه‌خوشینیتموه. کنایه از کسی که به علت بیماری بسیار ضعیف شده باشد].

چاوت نه‌فری: [واته: نوقلانه‌ی خراب مه‌ده]: کنایه از فال بد زن. (همیت. ۱۷۱).

چاو تاریک بوون: بریتی له رق هه‌لستانی زۆر: کنایه از خشم شدید. (مەمۆر. ۱۹۹).

چاوتاریک: کسی که دواپۆژ به خراب ده‌زانی و به هیچی دل‌خۆش نییه: کنایه از شخص بدبین. (مەمۆر. ۱۹۹).

چاوه‌پوانه: بریتی له یه‌کیتک که له دواین سات و ناکامی مەرگدا بیت: کنایه از کسی در حال مرگ که آخرین لحظات زندگیش را می‌گذراند.

چاوه‌یز: (۱) بریتی له یه‌کیتک که به خمیانتموه بۆ ژنی خەلک پروانی: (۱) کنایه از آدم نظر حرام (۲) بریتی له

یا کسی (۲) دست شوژدن له ماڻ يا شتيك: (۲) كنايه از نااميد شدن از چیزی.

چاوم لار بوو: [بريتی له چاو پروان کسی يان شتيك برون]: منتظر دیدن کسی يا چیزی بودن. (همیت: ۱۷۳)

چاومان به دس توو: چاو چاوی يارمندی توین (جمل محمود: برهم: ۲: ۵۱). [کنايه از منتظر کمک و یاری تو هستيم].

چاومان ها به دس توو: [چاو پروانی يارمندی تووین]: كنايه از انتظار کمک و یاری تو هستيم. (همیت: ۱۷۳)

چاونه ترس: دليره، له هيچ سل ناکاموه (جمل محمود: برهم: ۱: ۱۵۴). [کنايه از آدم شجاع که از هيچ چیزی پروا ندارد].

چاوو پينهوه بی: [واته وريا به شتيك نه دزی]: كنايه از مواظب باش چیزی نذر دد. (همیت: ۱۷۳)

چاوی به روشنایی که فتکه: به سامان و دراو گميشتوه (جمل محمود: برهم: ۲: ۵۱). [کنايه از کسی که به ثروت و پول رسیده است].

چاوی بهر پای غوی نابین: بریتي له يه کيتکی زور به ده مار (همیت: ۱۵۰). [کنايه از شخص متکبر].

چاوی بهرایی نادات برای غوی بوی: [بریتي له لهچمر و نيره سبیر]: كنايه از آدم حسود. (همیت: ۱۷۳)

چاوی تی پریوه: (۱) نیازی خوار دنی همیه: (۱) كنايه از این که نیاز به خوردن دارد (۲) نیازی داگیر کردن و دست به سردا گرتنی همیه: (۲) كنايه از احتیاج به غضب کردن و ضبط کردن چیزی را دارد.

چاوی پیری به تھوق سهری: [بریتي له سهر سوورمان]: كنايه از شگفتی و تعجب. (همیت: ۱۷۳)

چاوی پیری به پشتی سهری: زور توو به بووه (جمل محمود:

برهم: ۱: ۱۵۵). [کنايه از بسیار خشمگین شده].

چاوی پیندا غشاند: ته ماشایه کی گورجی کرد (جمل محمود: برهم: ۱: ۱۵۵). [کنايه از نگاه سریعی به او انداخت].

چاوی غستوه ده سهری: [بریتي له يه کيتک که شتيکی له بهر چاو گرتی]: كنايه از کسی که چیزی را مدنظر گرفته باشد. (همیت: ۱۷۴)

چاوی داچه قانده: [بریتي له يه کيتک که چاو پری گمین شتيك يان رووداويك بی]: كنايه از کسی منتظر رسیدن چیزی يا پیش آمدی يا حادثه ای باشد. (همیت: ۱۷۴)

چاوی رشی کان بووه: بریتي له يه کيتک که هیوای نه مایب (همیت: ۱۷۷). [کنايه از کسی که امیدش به یأس تبدیل شده].

چاوی سوور بووه: بریتي له يه کيتک که یاخی و مل هوپ بووین (همیت: ۱۷۷). [کنايه از سرکش و یاغی شده است].

چاوی سوورمه: زور خوشمویسته و پروناکیی چاومه (جمل محمود: برهم: ۲: ۵۱). [کنايه از کسی که بسیار عزیز است و نور چشم من است].

چاوی شوپره: (۱) شمرفزاره: (۱) [کنايه از شرمسار است] (۲) ناپاکه: (۲) [نادرست است] (۳) سووکه: (۳) [بی آبروست] (۴) خوی به گوناهاار ده زانیت (جمل محمود: برهم: ۱: ۱۵۶). (۴) [خودش را گناهکار می داند].

چاوی چهرمگ بوو: [واته: نهونده چاو پروانی کینشا تا کویر بوو]: كنايه از انتظار بیش از حد، تا حد کوری انتظار کشیدن. (همیت: ۱۷۴)

چاوی چهرمگه و بووگه: بریتي له يه کيتک له خمریکه نه مری (همیت: ۱۵۰). [کنايه از شخص در حال مرگ].

چاوی قوچاند: خوی له که موکزپیه کی گیل کرد.

ترس و شرم آن کار را انجام می‌دهد.]

چاوی لی ناکووجینیت: بریتی له یه‌کینکی حمراخوره و دهریس نییه که مالی ثم و نمو بجوات: کنایه از آدم حرام‌خوار که ترسی از خوردن مال دیگران ندارد.

چاوی لی هه‌ل مه‌گره: بریتی له چاوه‌دیری کردنی یه‌کینک: کنایه از مواظب و مراقب بودن.

چاوی نییه تو‌اشای کا: بریتی له یه‌کینک که له رژدی و به‌رجاوت‌منگیدا چاوی پروا نادا خاصی یا سامانی یه‌کینک بیینی: کنایه از شخص خسیس که چشم ترقی دیگران را ندارد.

چاوی ها به دستیهوه: بریتی له به هیوای شتیک بوون له کمسیک: کنایه از انتظار چیزی از کسی داشتن.

چاوی ها به دواوا: (۱) [بریتی له چاوه‌پروان: (۲) [بریتی له مردوویک که هاتیسته خمی کمسیک و داوای چاکه بکات که قوم و خزمانی له دنیا‌دا بوئی بکنن: (۱) کنایه از چشم‌انتظار. (۲) کنایه از مرده‌ای که به خواب کسی آمده باشد و چشم‌انتظار خوبی و اعمال نیک باشد که از طرف نزدیکانش برایش انجام دهند. (همیت: ۱۷۵)

چای بیومش بو‌دیان باشه: [بریتی له یه‌کینکی رژد و به‌رجاوت‌منگ: کنایه از آدم خسیس. (همیت: ۱۷۵)

چرا سه‌وز: بریتی له حمز کردن، نیزن‌دان: کنایه از تمایل داشتن، اجازه دادن.

چرا سوور: بریتی له حمز نه‌کردن، نیزن‌ندان: کنایه از عدم تمایل، اجازه ندادن.

چرات پو‌شن: بریتی له هوه‌لی شو: کنایه از اول شب.

چراکوژانهوه: [بریتی له تعاوبوونی به‌ختموری و به‌ختیاری یه‌کینک: کنایه از پایان یافتن خوشبختی

کسی. (فناهی قاضی، به‌ریم: ۱۱۸)

وهک نمیدییت (جلا محمود، به‌ریم: ۱۰۲، ۱۰۱): [کنایه از این که خود را به نادانی زده مثل این که نمی‌بیندش].

چاوی گردووته چوار: [واته: زۆر به وردی نپروانی: کنایه از بادقت می‌نگرد. (همیت: ۱۷۴)

چاوی له خوین پره: بریتی له یه‌کینکی پیاوکوژ که کز له خوین‌پشت ناکات: کنایه از آدم قاتل که از خونریزی ترسی ندارد.

چاوی لی داگره: بریتی له یه‌کینک که وریای بیت و بزانی چی ده‌کات: کنایه از مواظبت و مراقبت.

چاوی لی داناخا: [زۆر چاوه‌دیری کردن: کنایه از بسیار مراقب بودن. (همیت: ۱۷۵)

چاوی لی دهر په‌راند: همره‌شوی لی کرد، لی تی توپه بوو (جلا محمود، به‌ریم: ۱۵۷): [کنایه از او را تهدید کرد و از او خشمگین شد].

چاوی لی ده‌کات: لاسایی ده‌کاتموه. وهک نمو ده‌کات (جلا محمود، به‌ریم: ۱۵۷): [کنایه از این که از او تقلید می‌کند و مثل او رفتار می‌کند].

چاوی لی هووچاند: (۱) به دهریسهوه نه‌هات: (۱) [کنایه از مقید نشد] (۲) حمراو بوو خواردی و گوئی نه‌دایه: (۲) [کنایه از حرام بود و خوردش و بی‌خیالش شد. (۳) پشتی تی کرد: (۳) [از او دست برداشت] (۴) چاوی پو‌شی و لی تی بوورد (جلا محمود، به‌ریم: ۱۵۷): (۴) [از او چشم پوشید و گذشت].

چاوی لی ناتروو کینیت: (۱) به‌گرم چاو دیری ده‌کات، یان له خو‌شویستیدا یان بز مبه‌ستیک: (۱) [کنایه از خوب مواظبت از کسی کردن یا از روی محبت یا برای نیتی خاص] (۲) بی سل و ترس و شرم نمو کاره ده‌کات (جلا محمود، به‌ریم: ۱۵۷): (۲) [کنایه از بدون

لی ته‌کمن]: کنايه از به مادستبرد می‌زنند. (همیت. ۱۷۹)

چل نموشینی: [نیشی دیان و برین]: کنايه از درد شدید دندان یا زخم، تیر کشیدن. (همیت. ۱۷۹)

چلهی چاوی تی: [بریتی له یه‌کینک که هیشتا نه‌خوتووه و چاوی له یلک نمناوه]: کنايه از کسی که هنوز بیدار است. (همیت. ۱۸۰)

چلهی چاوی دی: [بریتی له یه‌کینک بیدار بی و که‌خمو بی (هال. ۱۷۹/ جلال محمود. بهرگرا. ۱۶۰)]: کنايه از شخص بیدار و کم‌خوابی.

چلکاو خۆر: [بریتی له مردومی پاشاوه خۆر: کنايه از خوشه‌چین و بیچاره. (مهم. ۲۰۰)

چلکن دوله‌مهن: [بریتی له بسامانی رۆد]: کنايه از ثروتمند گداصفت. (همیت. ۱۷۹)

چما باره شاری تیتفهوه: [به یه‌کینکی زۆر خوشحال و به‌کیف ده‌لین]: کنايه از بسیار خوشحال بودن. (همیت. ۱۸۰)

چما مووی هه‌ن نمکزیفن: [بریتی له یه‌کینک که زوو له جیگایه‌کا حازر بی: کنايه از کسی که زود در هر جایی حاضر شود.

چنار بهر ماله‌که‌یان ناوینی: [بریتی له یه‌کینکی فیزن و ده‌ماراوی]: کنايه از متکبر. (همیت. ۱۸۱)

چنکه شکیاک: [بریتی له زۆر وێژی چه‌قه‌سرو]: کنايه از وراج. (مهم. ۲۰۲/ همیت. ۱۸۱)

چنکه کوتان: [بریتی له گیانه‌لاو، ناویلکه دان: کنايه از حالت نزع.

چنکه لیان: [واته: قسمی زۆر کردن]: کنايه از حرف زیاد زدن. (همیت. ۱۸۱)

چنکه‌ی وره بویه: [واته: ژیریان کردوه]: کنايه از آدمی که ادب شده است. (همیت. ۱۸۱)

چرای ته‌مهنی کوژیاوه: [بریتی له مردن]: کنايه از مردن. (همیت. ۱۷۸)

چرای دزان: [بریتی له چرای کم سو و زۆر کز]: کنايه از چراغ کم نور. (تقاسی. بهرگرا. ۱۸۸)

چرای کهس تا پوژ ناگرێ: [واته هیچ کس تا سر به‌ختی یار نابن: کنايه از هیچ کس تا ابد خوشبخت نخواهد ماند.

چرای ماله‌که‌ی نه‌گرێ: [بریتی له یه‌کینک که کوپی بی و کوپه‌که‌ی فرمانبیری بی]: کنايه از کسی که فرزند پسر فرمانبردار و مطیع داشته باشد. (همیت. ۱۷۸)

چرای ماله‌که‌ی کوژیاوه: [کاتیکه گمروه‌ی مال برئ]: کنايه از بزرگ و سرپرست خانواده فوت کند. (همیت. ۱۷۸)

چرای مالی: [بریتی له پیای مالی]: کنايه از مرد خانه. (تقاسی. بهرگرا. ۱۸۸)

چرای نابووتی هه‌ن کردوه: (۱) [بریتی له یه‌کینک که بریاری نابووتی خۆی داوه: (۱) [کنايه از کسی که تصمیم بر نابودی خویش گرفته] (۲) خۆی وا پیشان ده‌دات که هیچی نییه. به تموشیشوه ده‌وتریت (جلال محمود. بهرگرا. ۱۶۱: ۲) [کنايه از این که خودش را طوری جلوه می‌دهد که چیزی ندارد برای طعنه و سرزنش است].

چروچاو: [بریتی له روخسار (جلال محمود. بهرگرا. ۱۶۱): [کنايه از صورت].

چه‌ه لی هه‌ستان: [بریتی له نازار یا زیانیکی کوتوپری به یه‌کینک (هال. ۱۸۸): [کنايه از بالای ناگهانی].

چه‌ه لی هه‌ستاندن: [بریتی له پیوه‌دانی جز و وداربه گیانداروه (هال. ۱۸۸): [کنايه از نیش زدن].

چه‌زیکمان لی نه‌دون: [شتیک به‌سرمانا دیتن، دزیمان

چوار دیواری: بریتی له مال: کنایه از خانه.

چوار چاو کردن؛ بریتی له سمرلی شیواندنی یه کیّک
 (خان، ص. ۲۴): [کنايه از پريشان و سرگردان کردن کسی].

چوار میخ‌کشیشان: بریتی له یه کیك كه بی دهسه لاتیان
کردوه، جوولسیان لی بریوه (جلد محمود، بهرگی ۲، ۲۵۴):

[کنایه از این که او را از قدرت و حرکت انداختند].

چوارچاو: (۱) بریتی له پیاویک دوو ژنی بی: (۱) [کنایه

(۲) [کتابه از عنکی].

چوارچاویون: بریتی له سهرلی شیوان (خان، ج. ۲۴):
[کنابه از پریشان و سرگردان].

چوارمیڻڇه‌ی کیشاوا؛ [بریتی له وه‌لام دانموه‌ی توند به

دوژمن و نارادانموی چاو لی نه کراو گرتن و ویل کردن
و بستن: [کنابه از جواب دندان‌شکم: دادن به دشمن؛

اسیر و بستن کسی. (حیرت: ۱۸۲)

چو گه نالو خویا؛ کموتنه نیو فکر و خهم و خمیاں: کنایه
از در اندیشه شدن، درهم و یسجده شدن، خودخوری

کردن.

چو کله چزی؛ بریتی له بازار و نیشی زور (خالف ۱۹):
[کنایه از درد و رنج فراوان].

چوكله شكین: بریتی له یه كیك كه چهلوك بخته كار و
باری نهم و نموه: كناهه از كسی كه در كار دیگران

کارشکنی کند. (مهر ۲۱۴)

چوكله‌ی تونده خات؛ [بریتی له یه کیك كه به کردوه‌یان
 قسه نٔوان خه‌لك بشوین، و شمتان، بکا و کاربان تتک

بدا و بی ناپرووی و ناژاوگیری بکات]: کنایه از کسی که با برهم زدن میانه‌ی دیگران کارشکنی و دویه هم

زنی کند. (حیث: ۱۸۱)

چوخه رهش: بریتی له چیشتی ماشی رهش: کنایه از

چنگ ناسینه: بریتی له یه کیڼک که دستي زبر و درشتي ببي: کنایه از کسی که دستهای زمخت و خشن داشته باشد.

چنگ پان کوردهوه: بریتی له سوال کردن (خاله ۲۲):
[کنایه از گدایی کردن].

چنگ نادا له دل؛ [واته زور زهریف نییه]: کتایه از ریا
و تو دل برو نیست. (عبرت. ۱۸۱)

چنگه پرووکی؛ [بریتی له یه کیټک که زور له گهټیا
گه مېر گاته و ده سازه کابو به له شپا زور دوس

هینرابی]: کنایه از جنس مؤنثی که زیاد به بدنش دست زده باشند. (حیرت، ۱۸۱)

چنگی به سهر داگرت: داگیری کرد (جلال محمود، بیرجی).
[کنانه از غضش کرد].

چنگی لی گیر کرد: پئی گیشته، دهستی کھوت و دهستی له قاسم که د (حلال) محمود، مرکز ۱۲۲۰: [کتابه از

دستگ ش شد.

چوار بال کردن؛ بریتی له برینداربوونی همدوو قول به
گله: کناهه از تبه خوردن هر دو بازه (۲۰۴)

چوار پہلی به ستر او متهوه: بریتی له یه کیک که
دسه لته راوه. هجج ر ټ ناکړت (١٩٨٠) محمود به کول.

۱۶۲: [کتابه از کسی که قدرت و توانایی برایش
نمانده و نمی تواند کار را انجام دهد]

چوار پهلۍ شکاوه: (۱) زور ماندووه: (۱) [بسیار خسته

از بسیار مریض است و مرگش نزدیک است [۳]

روحیه‌اش را از دست داده].

چوار سال کیساتی بریتی له پوړپه څی کړن و
ثابروېردن: کنایه از رسوا کړن. (مهر ۲۰۱۰)

آش ماش سیاه.

چۆك دادان: بهزین و مل شۆر کردن: کتایه از شکست خوردن و تسلیم شدن.

چۆككان: بریتی له خواردنی شتیك به تموای و نه‌هیتشتنی: کتایه از تمام خوردن چیزی.

چۆکی دادا: (۱) بهزی، ملی شۆر کرد: (۱) [کتایه از شکست خورد و تسلیم شد] (۲) وازی هیتنا (بهره‌ممه). (بهره‌۱، ۱۷۴: ۲) [کتایه از دست کشید].

چۆلك: بریتی له ناودەست، پیتاشو: کتایه از مستراح. (مه‌۲، ۲۰۹)

چاپه‌زی گهوره‌كان: [بریتی له یه‌كێك چالیتەر كه هه‌مه‌لێن جار بۆ خۆی چای داكا له دواییدا بۆ كسانی تر]: کتایه از شخص چایی‌پز یا آبدارچی كه اولین بار برای خویش چای بریزد بعد برای دیگران. (هه‌مه‌ قاضی، به‌رکه‌۱، ۱۱۲)

چوو به‌ چه‌قی له‌عه‌قا: بریتی له یه‌كێك كه له قینا کارێك نه‌كا (هه‌ل، ۱۸۱): [کتایه از کسی که از روی لجاجی کاری انجام ندهد].

چوو به‌ پانی: واته‌ پشتی گرت، له‌سهری کرده‌وه. لایه‌نگری لی کرد (بهره‌ممه، به‌رکه‌۱، ۱۲۲): [کتایه از او را کمک کرد و طرفداری نمود].

چوو به‌ گه‌وانی: [واته‌ چوو به‌میانێ و له‌گه‌لیدا رووبه‌روو بوو]: کتایه از به‌ میدانش رفت و به‌ مقابله‌اش پرداخت. (هه‌مه‌۲، ۱۸۲)

چوو به‌ سه‌ر دارێ، نایه‌ته‌ خوارێ: [به‌ یه‌كێك نه‌وترئ كه له‌ سه‌ر قه‌سمه‌ك یق بگه‌ڕێ و ده‌ستی لی هه‌ڵه‌نگه‌ڕێ] (هه‌ل، ۱۷۹) کتایه از کسی که از سخنی کینه به‌ دل بگیرد و از آن دست‌بردار نباشد.

چوو به‌ قه‌بری باوکیا: بریتی له‌ رویتشت و له‌ مله‌و

بوونه‌وه‌ یه‌كێکی شه‌رتاشۆ و بی‌حمیا: کتایه از، از بین رفتن فرد آشوبگر.

چوو به‌ زه‌وینا: بریتی له‌ زۆر خه‌جالت بوون: کتایه از بسیار شرم‌منده شدن.

چوو به‌ بن (زێر) پانی گه‌سیك: خۆ دانه به‌ر په‌ناو به‌شتیوانی كه‌سیك: کتایه از در پناه کسی بودن.

چوو به‌ سه‌ر: بریتی له‌ سه‌رگرتنی کارێك و برانه‌وه‌ به‌ ئیجگاری (هه‌ل، ۲۱): [کتایه از انجام گرفتن کاری به‌ تمامی].

چوو به‌ لا: بریتی له‌ دروستبوونی له‌گه‌ل ژنیا (هه‌ل، ۲۱): [کتایه از همبستر شدن مرد با زنش].

چه‌ت تینفستن: بریتی له‌ کار تینكدان (کاره‌كه‌م چه‌تی تن كوت): کتایه از چوب لای چرخ گذاشتن. (مه‌۲، ۲۱۴)

چه‌تره‌ه‌ندان: بریتی له‌ خۆ گه‌یفکردنی بوقه‌له‌موون و تاووس (هه‌ل، ۲۴): [کتایه از خودآراستن و زیبا نمودن بوقلمون و طاووس].

چه‌پۆكه‌ سه‌رێ دریاگه‌: [بریتی له‌ یه‌كێك كه له‌ ژیانیدا جه‌زه به‌و نازاری زۆری كینشایی]: کتایه از آدمی که زیاد سختی کشیده باشد. (هه‌مه‌۲، ۱۸۲)

چه‌پاله‌: بریتی له‌ زۆر و سه‌زای زۆردار (هه‌ل، ۲۲): [کتایه از مجازات و ظلم و ستم ظالم].

چه‌په‌ره‌ندان: بریتی له‌ ویتسانی چمن كه‌سیكی زۆر به‌ ده‌وری شتیكا به‌ جوێك كه‌ وه‌ك ته‌وول چه‌په‌ر به‌ تهنشت یه‌كه‌وه‌ بن (هه‌ل، ۲۳): [کتایه از ایستادن تعداد زیادی از مردم به‌ دور چیزی یا کسی].

چه‌په‌لی: بریتی له‌ به‌ده‌فه‌ری و بی‌ئاکاری: کتایه از رذالت و پستی. (مه‌۲، ۲۱۴)

چه‌په‌گه‌: بریتی له‌ زه‌مانه‌: کتایه از زمان. (مه‌۲، ۲۱۲)

چه پگهره: بریتی له ریژگاری ناهه موار (خان.ف. ۲۲):
[کنایه از روزگار نامناسب].

چه پله قوژی: بریتی له دهرکردنی یه کتیک له شویتیک به سووکی و به قاله دهم (خان.ف. ۲۳): [کنایه از بیرون کردنی کسی بای آبرویی و جنجال و هیاو].

چه پله لیکوتان: بریتی له به دناو و رسواکردنی یه کتیک (خان.ف. ۲۳): [کنایه از بدنام و بی آبرو کردن شخصی].

چه رخ له چه مبهردان: بریتی له نازاردان: کنایه از آزار دادن. (هم. ۲۱۵)

چه رخ له چه مبرکیشان: بریتی له بی دست کردن و سزادانی یه کتیک (خان.ف. ۲۴): [کنایه از ناتوان کردن و مجازات کسی].

چه رختان له چه مهر نه کیشم: [واته ناو چاوتان نه ستینم و هم موتان ژیر ده کم]: کنایه از آب چشمتان را می گیرم و همه را ادب می کنم. (هم. ۱۸۲)

چه رم چلوی رفق نه کم: واته نمو شتی ناده می و نه به ترمینم: کنایه از آن چیز را به او نمی دهم حسابش را می رسم.

چه رمه رفقه (هم. ۱۱۵): [بریتی له یه کتیک له رو لاواز: کنایه از شخص لاغر و نحیف].

چه رمه سه ری: [بریتی له دهر و نازار و ره بی زور دین]: کنایه از آزار و رنج دیدن. (هم. ۱۸۲)

چه رمه سه ریایان دا: سزایان دا و هیتایان و بز دیان و مانلوویان کرد (هم. محمود. بهر. ۲. ۵۱): [کنایه از این که او را رنج و آزار و تحت فشار زیاد قرار دادند و خسته کردند].

چه رمگ خوینن و رمش به جی هیشتن: [به یه کتیک نه خویند هوار ده تین]: کنایه از شخص بی سواد. (هم. ۱۸۲)

چه رمی نلوسوو: [بریتی له یه کتیک بی شرم و نابرو]: کنایه از آدم بی شرم و حیا. (فقهی قاضی. بهر. ۲. ۸۷)

چه شته غوره بووگه: [واته دست هاندن گرتن له شتی به هوی چیژ وهرگرتن لهو شته]: کنایه از طعمش را چشیده و از آن دست بردار نیست. (هم. ۱۸۴)

چه قوژی بو تیژ کردوه: بریتی له دهر دیسر بو کسیتیک دروس کردن و تروشی گیرو کیشنه کردنی: کنایه از ددرسر درست کردن و به دام انداختن کسی.

چه قان و به قان: بریتی له معدومی همرزی بازاری (خان.ف. ۲۷): [کنایه از مردم بی ارزش بازاری].

چه کهنه س: [له وه لامدانوهی نابه جی نلین، بو وینه «چس؟ چه کمس!»: واته هیچ پمیره ندیه کی به تووه نییه]: کنایه از در پاسخ گفته می شود. کنایه از هیچ ربطی به تو ندارد. (هم. ۱۸۴)

چه کهی ملی فای: بریتی له لمر زینی مل (همر چه کهی ملی دیت): کنایه از لرزش سر و گردن.

چه کبه بوون: بریتی له زور سوواتانی شویتیک له نندام و دامالینی پیسته کهی (خان.ف. ۲۸): [کنایه از سوختن قسمتی زیادی از بدن و کنده شدن پوست آن].

چه کبه رفق: بریتی له یه کتیک زور ویز (خان، ناغی دیتها): کنایه از شخص ظالم و زورگو (خان، آقا، بیگ).

چه کهنه س: [له وه لامدانوهی نابه جی نلین، بو وینه «چس؟ چه کمس!»: واته هیچ پمیره ندیه کی به تووه نییه]: کنایه از در پاسخ گفته می شود. کنایه از هیچ ربطی به تو ندارد. (هم. ۱۸۴)

چه لته جهلت کردن: [بریتی له یه کتیک که قسهی بی کدک و بی سوود بکا]: کنایه از حرف بیهوده زدن. (فقهی قاضی. بهر. ۱۲۱)

چہن مہردہ ھہ لاجہ: [واتہ: تا چہ رادہمک دہسہ لاتی
ہدیہ و نہ توانی کار بکا]: کتایہ از تا چہ حد قدرت
دارد. (حمیت. ۱۸۵)

چہ ناگہ دریژ: بریتی لہ چہنماز (خانمہ. ۴): [کتایہ از
وراج و پرگو].

چہ ناگہ کوتی: بریتی لہ گیاندان (خانمہ. ۴): [کتایہ از
جانسپردن].

چہ ناگہ دان: بریتی لہ زور قسہ کردن: کتایہ از وراج و
پرگو.

چہ نہ بہ چہ نہ کردن: بریتی لہ شہرہ قسہ لہ گمل
یہ کینکا کردن و بہر پرچدانموی قسہ یہ کینک (جہر
معمومہ. برہما. ۱۶۰): [کتایہ از دعوای لفظی با ہم کردن
و در میان سخن کسی آمدن و با او مقابلہ کردن].

چہ وری بہر چاوی گرتوہ: بریتی لہ یہ کینک کہ لہ خوی
گوزایت و بایی ہوا بوویت و روو لہ خملک لادات و
چاوی خملک نابینیت (جہر معمومہ. برہما. ۱۶۱): [کتایہ از
کسی کہ مغرور و متکبر شدہ باشد و از مردم روی
برگرداند].

چہ یخ کردن: بریتی لہ ویستانی مہردوم بہ گردی شتیکا
بہ زوری: کتایہ از ایستادن اجباری مردم در اطراف
چیزی.

چہو سوالی نہ دادہ دہ سمانوہ: [واتہ ھہ موو شتیکمان
نہ فوتیتن]: کتایہ از ما را ورشکست و بی چیز خواہد
کرد. (حمیت. ۱۸۶)

چہو لہ تاریکی نہ کوتی: بریتی لہ، خوی قسہ نہکا و
ناگای لہ کارہ کہ نییہ (رخزمی. ۱۵۶): [کتایہ از کسی کہ
ناآگاہانہ و بی حساب اقدام بہ قضاوت بکند].

چہوشہ قہکھی ھدییب نہ چار (سرمین. ۱۱۵): [بریتی لہ

یہ کینکی لہرولواوز: کتایہ از شخص لاغر و نحیف].

چہوکاری کردن: بریتی لہ بہ شاخ و بالی کہ سیکا
ہاتن: کتایہ از تمجید کردن از کسی.

چہوی نہ غومی: [واتہ بہ سزای کردارت نہ گمی بی
خمبر مہبہ]: کتایہ از، از مکافات عمل غافل مہاش.

(حمیت. ۱۸۶)
چہوی تیا ناگہ پئا: [بریتی لہ شہر و داوا و قہربالغی

زور کہ کمس بہ کمس نہ بی]: کتایہ از جنگ و دعوا و
بلوا. (حمیت. ۱۸۶)

جەفت مانگە مانگە دنیا (نەمۆنە: ۵۴): [بەرتتی لە مەزۆفی
پەلە پەل کەر: کناپە از شخص عجول].

جەفت ھۆمە ھەسەروانی: [بەرتتی لە پارە زۆر و
نەخت]: کناپە از نقدینەى بسیار. (ھەمە: ۱۹۱)

جەفتە بیجار: [بەرتتی لە تورشیدکە ھەموو شتیکی
تێدایە و تاییەتی ناوچەى بیجارە و زۆریش بەتام و
چێژ، بەرتتی لە جلو بەرگێکە کە لە چەن رەنگ
پێکھاتبێ کە تێکەلایەکی ناچۆری بێت]: کناپە از
نوعی ترشی مخلوط از همه چیز است که خاص
منطقه ی بیجار است، کناپە از لباسی کە از چند رەنگ
درست شدە باشد و ترکیبی ناخوشایند داشته باشد.
(ھەمە: ۱۹۱)

جەفتی بەرێ ئە بلوان/ کەلە نابەری ئە چوان: [بەرتتی
لە ژنیکی دلتەر و ھەوسریاز کە بۆ هیچ کەس پەکی
نەکەوێ]: کناپە از زن هوسران و خوشگذران.
(ھەمە: ۱۹۱)

جەفتی ھا ئە گەرو ھەشتا (نەمۆنە: ۵۴): [کناپە از شخص
فقیر].

جەفی ھا ئە سکیا (نەمۆنە: ۵۴): [بەرتتی لە مەزۆفی فرەخۆز:
کناپە از شخص پرخور].

جەفی نیا ژێر پا: [بەرتتی لە یەکیکە کە راس بە درۆ
بھاتەو]: انکار حقیقت کرد. (ھەمە: ۱۹۲)

جەکایدەتی بۆ ئەکا: دەبێت بێخاڵینی: کناپە از این
کە می‌خواهد فریبش دهد.

جەلانی زادە: بەرتتی لە مەزۆفی زۆر بە پیاوێتی و دەمار
و راستگۆ: کناپە از آدم جوانمرد و درستکار.
(مۆنە: ۹۸)

جەلانی: بەرتتی لە ژنی پەوا و شەری: (ھەلانی خۆمە):
کناپە از همسر. (مۆنە: ۹۸)

جەلقە بە گۆی: بەرتتی لە بێندە: کناپە از غلام و برده.

جەنگیران: [بەرتتی لە یەکیکی پەشتو و خەمبار]: کناپە
از افسرده و ملول شدن. (نەقشە قەسە، بەرگە: ۱۲)

جەلی شەرە: (۱) واتە پەریشانبوون بە ھۆی ھەژاری،
نەخۆشی یان ھەر شتیکی تر: (۱) [کناپە از پریشانی بە
علت فقری، بیماری، درد شدید یا هر چیز دیگری
کە باشد] (۲) لە سەرە مەرگ دایە (جەلە مەمو. بەرگە: ۲.
۵۵): [در آخرین لحظات مرگش است].

جەلی شەقە: بەرتتی لە یەکیکە کە باری گۆزەوانی ژیان
و تەندروستی زۆر خراپە. شەرزە (جەلە مەمو. بەرگە: ۲.
۵۵): [کناپە از نابسامانی وضعیت زندگی و سلامتی
کسی].

جەزی لە خۆی گەروو: بەرتتی لە یەکیکە کە زۆر بە
خۆیدا بێت و خەریکی خۆی بێت ھەمیشە لەبەر ناوێنە
بێت (جەلە مەمو. بەرگە: ۱۲۷): [کناپە از کسی کە بسیار
بە خود پردازد و همیشه جلو آینه مشغول خود باشد].

جەساو پەرفن: بەرتتی لە ترسیان و بە گۆی یەکیکە کردن:
کناپە از فرمانبرداری و گوش به فرمان بودن.

جەسیرە میدان: بەرتتی لە دارکاری کردنی یەکیکە: کناپە
از کتک کاری. (مۆنە: ۲۲۹)

جەچەیی ناو رانە: [بە یەکیکی بێ ناوێ دەلێن]: کناپە
از آدم بی‌شعور. (ھەمە: ۱۸۹)

جەفت پوچ: بەرتتی لە زیندەمەری کە درەنگ گیان بە
دەستەو بەدا: کناپە از جاندار سخت‌جان.

جەفت کە ھەنی زەرد کرد: واتە ترسیا یان لە شەرما
تێکچوو: کناپە از ترسید یا خجالت کشید و رەنگ بە
رەنگ شد.

حدهامی ژنان: [بریتی له جینگه‌یکی پر له هراو جه‌نابل]: کتایه از جای شلوغ و پر سر و صدا. (قاضي، بره‌مر ۱۲۵)

حدهه هفت کلاو: بریتی له یه‌کینکی فیل‌باز و که‌له‌کباز: کتایه از آدم شتاد و مکار.

حدهه‌مره‌مزی: [بریتی له شمپه قسه و ده‌مه‌قری کردن]: کتایه از دعوای لفظی. (همه‌ت ۱۹۲)

حدهه‌کدی له چه‌مه‌که (همه‌مر ۱۹): [بریتی له کمسیک که له گشت کاریکا دوودلی نه‌کا و به عمینه‌کی به‌دیینمه تراشای ژیان ده‌کات: کتایه از شخص مردد و شکاک که با عینک بدینی به زندگی می‌نگرد].

حدهوت پاشای له خه‌وا دیوه: بریتی له یه‌کینک که زور بعمری و خموی خزشی ببینن: کتایه از فرو رفتن به خواب عمیق و خوابهای خوش دیدن.

حدهوت گیانی هه‌س: بریتی له یه‌کینکی گیانسه‌خت که دیر گیان به ده‌ستمه بدات: کتایه از سخت جان بودن، کسی که به راحتی نمی‌میرد.

حدهوت کونای هه‌یه: بریتی له جینگایه‌کی نه‌نتی که دور بی له ممترسی: کتایه از مخفیگاه دور از خطر.

حدهوزنه ناوی هاتییا: [له وه‌لامی لمچر و نیره‌ییردا نه‌لین، واته: زور قینت دی قنگ بجه ناو ناوی ساردی حموزک]: در پاسخ حسود گفته می‌شود، اگر زیاد ناراحتی باسنت را در آب سرد بگذار. (همه‌ت ۱۹۴)

حدهوشه‌کدی خواره (لاره): به تموسمه ده‌وتریت، واته بیانوه‌کدی نابه‌جینه (جلا، محمدر ۱۲۸): [از روی طعنه به کسی گفته می‌شود، که بهانه‌ای نابجا بگیرد].

حدهوینچی: بریتی له گون: کتایه از بیضه. (همه‌ت ۲۲۲)

حدهیا باری کردوووه: واته بهره‌لایی و بی‌شهرمیته که نهو سمری دیار نعمیت، له کاتیکلا نه‌مه ده‌وتریت که شتیکی نابه‌جی و شهرمانه بکریت (جلا، محمدر ۱۲۸).

(۱۲۸): [کتایه از بی بند و بار و بی‌شرمی بیش از اندازه در مواقعی گفته می‌شود که حادثه و رویدادی ننگین رخ دهد].

حدهیای پیوه نه‌ماکه: [واته شمرم ناکا و پرووی دامالیاکه]: کتایه از کسی شرم و حیایش از بین رفته. (همه‌ت ۱۹۵)

حدهیای دامالیاکه: [بریتی له یه‌کینکی بی شرم و بهره‌لا]: کتایه از آدم بی‌حیا و افسار گسیخته. (همه‌ت ۱۹۵)

حدهیچه ده‌یج کدر: [بریتی له یه‌کینکی بی‌شرم و ورپنه‌کمر]: کتایه از آدم گستاخ و یاوه‌گو. (همه‌ت ۱۹۵)

حکایه‌تم بو نه‌کا: خه‌ل‌فاندن: کتایه از مرا سرگرم می‌کند و فریسم می‌دهد. (همه‌ت ۱۹۲)

حول حولی مه‌زب: [بریتی له یه‌کینک که بیر و پروای دروسی نییه]: کتایه از کسی که عقیده درستی ندارد و بر عقیده‌ی ثابتی نیست. (قاضي، بره‌مر ۱۲۵)

حولی: بریتی له زمان لوس و هه‌ل‌خه‌لمتین: کتایه از چرب‌زبان. (همه‌ت ۲۲۲)

حیزی کردکه: [کموتوو‌ه ته‌مه‌فیرکه و زووزو نه‌چی بو کناروا]: کتایه از اسهال. (همه‌ت ۱۹۵)

حیزی حیزانگلو: بریتی له کمسیک له بهره‌دستی حیزیشا زه‌بوون بی (خال‌غ ۵۶): [کسی که در زیر دست زیون هم زیون باشد].

نیشتموده (جلاں محمود، برہمرا، ۱۷۲): [کنایہ از کسی کہ آرام شدہ باشد و خشمش فرو نشستہ باشد].

خاومن سایہ: خیرخواہ، خدک لہ پالیدہ
دہمویستمودہ (جلاں محمود، برہمرا، ۵۷): [کنایہ از آدم خیرخواہ کہ مردم در پناہ او آسایش دارند].

خاومنی قسہ غوی نییہ: دروژنہ، دہمدہ مییہ: کنایہ از آدم دروغگو و متردد.

خاومنی قسہ غویہ تی: راستگزئیہ، گفت و بہ لٹینی دا دہییاتہ سر ہمدومہ: کنایہ از آدم راستگو بہ عہد و پیمان.

خاومی پی کرد: واتہ دیقداری مرد، ہیلکہی پی کرد (جلاں محمود، برہمرا، ۵۷): [کنایہ از غم و غصہی زیادی بہ او داد].

خایہومایہ: بریتی لہ سرمومال (خلاف، ۲۲): [کنایہ از ہمہ چیز].

خپکردن: بریتی لہ کوشتن، داریکم کیشا بہ مارہ کدا (خپم کرد) (خلاف، ۲۲): [کنایہ از کشتن].

خرمہ تی داری پہ لگ دہکا: واتہ خز بہ شتی ہی کہ لک خرمیک کردن (ختمہ، ۵۵): [کنایہ از خود را بہ چیز بیہودہ مشغول کردن].

خستہ شوئن کہ سیٹک: بریتی لہ ہمول بو بی تاپروو کردنی کہ سیٹک: کنایہ از تلاش برای بی آبرو کردن کسی.

خستہ شوئن کہ سیٹک: ہمول بو بی تاپروو کردنی کہ سیٹک: کنایہ از تلاش برای بی آبرو کردن کسی.

خستہ پشت گوئی: لہ بیر خزی پردومہ، بہ تمنگیومہ نہمات و پشتی تی کرد (جلاں محمود، برہمرا، ۵۸): [کنایہ از فراموشش کرد، بہ یارش نیامد و حمایتش نکرد].

خستہ ژیر بالی خوی: ہمتیوہ کانی خستہ ژیر بالی

خاس چلو بکہرودہ: [واتہ لہ نیش و کارا وردین بہ]:
کنایہ در کار کردن دقیق باش. (حمیت، ۱۹۶)

خاس لہ ناو دہرات: [بریتی لہ یدکیکی شیاو و لیٹہاتوو، بریتی لہ شتیکی پسمندرکراو و تاقی کراو]:
(۱) کنایہ از آدم لایق. (۲) کنایہ از چیز دلپسند و آزمایش شدہ. (حمیت، ۱۹۶)

خاک بہ توورکہ کیشان: بریتی لہ ویرانکردنی و لہ بین بردن شتیک یا شوینیک (خلاف، ۵۸): [کنایہ از ویران کردن جایی].

خاک مردگ لی پاشین: بریتی لہ کہ سیٹکی بی دہنگ و ہیمن: کنایہ از آدم ساکت و آرام.

خاکسار: بریتی لہ مردومی ہمزاری بی نموا (خلاف، ۵۸): [کنایہ از مردم فقیر و ینوا].

خاکی: بریتی لہ مردومی بی فیز و دہمار (خلاف، ۵۹):
[کنایہ از شخص فروتن و متواضع].

خامہ ہیشتا: بریتی لہ یدکیک کہ لہ ژیان شارہزا نہ بیٹ و چہرہ سمرئی ژیانی نہ دی بیٹ و ساویلکہ بیٹ (جلاں محمود، برہمرا، ۱۷۱): [کنایہ از آدم سادہ لوح و نادان].

خانہ گومان: بریتی لہ ژن و پیاوٹ کہ لہ یدک دوودن و بہ شک بن، دلپیس: کنایہ از زن و شوہری کہ بہ ہم بدگمان و ظنین باشند. (حمیت، ۲۰۰/خلاف، ۲۱)

خاو و خلیچک: بریتی لہ یدکیکی سست و دہستمپاچمیہ (جلاں محمود، برہمرا، ۱۷۲): [کنایہ از آدم سست و سراسیمہ].

خاویومودہ: واتہ ساردو ہیمن بوومودہ، توورہ میہ کہی

پیری به ختمویری]: کتایه از کسی که به انتهای سعادت و خوشبختی رسیده باشد. (فقهی، قاضی، بهرگی، ۱۰۲: ۱)

خوا بوژ نیشانی ماری سر نه دات: خوا روژ له زۆرداری بارکوتوو نه کاتموه و دهسلاتی نهمیت نه گینا دهووپشتی به ده بخت و پهریشان ده کات (جلا، محمود، بهرگی، ۱۱۶): [کتایه از خداوند به ظالم بدبخت و شکست خورده قدرت ندهد و گرنه اطرافیانش را آزار خواهد داد].

خوا راگیر بکات: ههمیشه سمرکوتوو و بههیز و به توانا بیت (جلا، محمود، بهرگی، ۲: ۲۱): [کتایه از کسی که همیشه پیروز و توانا باشد].

خوا گهورس: [واته هیوادار بوون]: کتایه از امیدوار بودن. (همه، ۲۱۲)

خوا و پتفه مبری هینایه تگا: سوئندیکی زۆری دا و تکیه کی زۆری لی کرد. پارایموه: کتایه از این که او را بسیار سوگند داد و خواهش و التماس بسیاری از او کرد.

خو به ئاودا دان: نه بام دانی کاریکی دژوار و نه پیرنگانموه له هیچ مەترسییه: کتایه از انجام کاری و توجه نکردن به هیچ خطری.

خو بهردان: (۱) بریتی له دەس بلاوی و مال به فێرودان: (۱) کتایه از اسراف و ولخرجی (۲) بریتی له زیاده خرج کردنیک که لهو پیش نه تکردبی: (۱) کتایه از اسراف زیاد که قبلاً سابقه آن را نداشته‌اید. (مەلار، ۲۴۹/ ۲۷۲)

خو بردنه پێشموه: بریتی له خوشمویست کردن به کردن یان وتنی شتیک به دلی به کتیک (هەزار، ۲۲): [کتایه از خود را مطرح کردن و جلو بردن].

خو برین: بریتی له، له خۆدان (هەزار، ۲۲): [کتایه از به

خۆی چەند خێزانی خستۆته ژێر بالی خۆی. واته دهیانزینیت، به تمنگیانموه دیت و کهموکۆریان ناهیلی (جلا، محمود، بهرگی، ۵۹: ۲): [کتایه از کسی که چند نفر را تحت سرپرستی خویش درآورده و مخارج زندگی آنها را تأمین می‌کند].

خستیه سەر پێ: (۱) فیزی کرد: (۱) [کتایه از آموزشش داد] (۲) گومرا بوو، ههله کانی خسته بهرچاوی و پانومایی کرد راستی کردوه، له خراپه دووری خستموه (جلا، محمود، بهرگی، ۱۷۸: ۲): [کتایه از گمراه شد، اشتباهاتش را به او نشان داد و راهنمایش کرد، او را به راه راست راهنمایی کرد].

خشت مهردم مهشکینه: [واته کردوهی کهسانی تر مهفوتینه]: کتایه از دسترنج دیگران را تباه مکن. (همه، ۲۰۱)

خشکە ی ههیه: واته کهموکۆری ههیه (شەخە، ۴۵): [کتایه از ناتمامی و نقص داشتن].

خنجهرمکه ی زۆری تهنگ: بریتی له به کتیک له کاتی پێویستا له شتیک که لگ وهرنه گری: کتایه از شخصی که در مواقع لازم و ضروری از چیزی بهره نگیرد.

خوا به سهرموه به زهویییه دا بکات: سهرنگری و سهرنگوونی بکات و سهری نه خات (جلا، محمود، بهرگی، ۲: ۲۱): [کتایه از این که خداوند او را سرنگون سازد و پیروزش نگرداند].

خوا پێ به مار نه دات: بریتی له به کتیک زۆر خراپ، واته: خوا دهستی پێ نه دات، نه گینا به دکاریه که له نه ندازه به دهر ده بیت (جلا، محمود، بهرگی، ۱۷۸: ۱): [کتایه از آدم شرور بدکار، خداوند توانایی به او ندهد، و گرنه بدیش بیش از اندازه خواهد شد].

خوا پێ داو: [بریتی له به کتیک که گهیشتیته نهو

خود زدن].

خو تیگرتن: بریتی له خو‌هاویشتنه شتی‌کموه بۆ پچرینی سوودیک (خان.ف.۷۲): [کنایه از همراهی یا شریکی کردن با کسی برای به دست آوردن بهره و سودی].

خو خواردنه‌وه: بریتی له پیش خواردنه‌وه له خەم و خەفتان: کنایه از نفس حبس کردن از خشم و غم و غصه. (هه‌ژ. ۲۵۰)

خو خوراندن: بریتی له خو ناماده‌کردن بۆ به‌خشینی شتی‌ک (خان.ف.۷۲): [کنایه از آمادگی برای بخشیدن چیزی به دیگران].

خو داگوتان: بریتی له خو‌دامه‌زاندن (خان.ف.۷۲): [کنایه از جایگیر شدن و ماندن در جایی].

خو شیرین کردن: بریتی له وتن و کردنی شتی‌ک لای یه‌کێک به رهنگی‌ک که پیتی بچیتیه پیتسه‌وه (خان.ف.۷۹): [کنایه از خود شیرینی].

خو کوشتن: بریتی له: له‌خۆ دان (خان.ف.۷۹): [کنایه از خودزنی].

خو لی خوش کردن: بریتی له یه‌کێک که چاوی به دوا‌ی شتی‌کموه بیت و ناره‌زووی داگیرکردنی بکات: کنایه از کسی که چشمش به دنبال چیزی باشد و آرزوی غضب کردن آن را داشته باشد.

خو نواندن: بریتی له خو دهرخستنی مردوم به کردنی شتی باش (خان.ف.۸۲): [کنایه از آشکار و مشهور شدن کسی به انجام دادن کاری نیک].

خو هه‌لتراندن: بریتی له خو‌هه‌لکیشانی یه‌کێک بۆ شتی‌ک که لینی نه‌وه‌شیتسه‌وه (خان.ف.۸۲): [کنایه از بلوف زدن].

خو هه‌لکیشان: بریتی له مه‌دم کردن یه‌کێک بۆ خو‌ی

(خان.ف.۸۲): [کنایه از خودستایی].

خو‌خو‌: بریتی له کسێک که زیانی بۆ ناو‌خۆ به‌ی‌ دان (خان.ف.۷۲): [کنایه از کسی که برای نزدیکانش ضرر داشته باشد].

خو‌دانان: بریتی له سهر به‌خت کردن له کارێکا (خان.ف.۷۴): [کنایه از جانب‌اختن در راه عقیده یا کاری].

خو‌متاو لیج که لکه‌پاساره: بریتی له پیری په‌کک‌موتوه که مردنی نزیکه: کنایه از پیر ناتوان که مرگش نزدیک است.

خوش سه‌ندن: بریتی له گهرمبونی کۆپی به‌زم و مۆسیقا: کنایه از گرم شدن مجلس رامشگران. (هه‌ژ. ۱۸۲)

خوش گله‌یی: بریتی له یه‌کێک که زوو تووره بیت: کنایه از انسان زودرنج.

خوشه‌بوون: بریتی له دهرهاتن و قالبوونی کسێک له فرمانێکا (خان.ف.۷۸): [کنایه از شخص باتجربه و کارآزموده].

خوشه‌چین: بریتی له یه‌کێک که له یه‌کێکی‌تروه به‌هره‌مه‌ندی (من خوشه‌چینی زانی‌نی تۆم) (خان.ف.۷۸): [کنایه از کسی که از دیگری بهره و سود بگیرد، خوشه‌چین].

خوشه‌کردن: بریتی له قالکردن و پوخته‌کردنی یه‌کێک له فرمانێکا (خان.ف.۷۹): [کنایه از کارآزموده و با تجربه کردن کسی در کاری].

خوشی داگیه له دلی: واته له‌قه نه‌دا له به‌ختی خو‌ی و چاره‌ی خو‌ی ره‌ش ده‌کات: کنایه از لگد به بخت خود می‌زند.

خوم شیوان: کنایه از انتشار و شنیدن دروغی که به دور از عقل و اندیشه باشد.

خومانه خومانه: بریتی له ماله جیایی کردنی یه کتیک له گهل یه کتیکێ تردا (هه‌ل.ف. ۸۱): [کتایه از جدا شدن دو نفر از همدیگر].

خومی لی شیواوه: سرگردان نبوه، دنیای لی تیک چووه (هه‌ل.ف. محمود. بهرمر. ۲، ۲۱): [کتایه از کسی که سرگردان و آشفته شده باشد].

خوناسین: بریتی له ناسینی معرود به نهنده‌وه و پایهی خوی (هه‌ل.ف. ۸۱): [کتایه از شناختن مردم در حد و اندازه‌ی خویش].

خوی (که‌ر) گیل کرد: ۱) بریتی له یه کتیک که بانگی بکهن، پرسیاری لی بکهن وه‌لام نهنده‌وه: ۱) [کتایه از کسی که خود را به غفلت بزند]. ۲) کردوه‌یه‌کی نابه‌جی یان ناشیرین بکات (هه‌ل.ف. محمود. بهرمر. ۲، ۱۸۲): [کتایه از کسی که رفتار نامناسب و زشت انجام دهد].

خوی به ناو و ناگردا نه‌دات: خوی نه‌خاته نیو رهنج و نازار: کتایه از خود را به زحمت و سختی انداختن.

خوی به دار و به‌ردا ده‌دا: ۱) خبریکی مالی دنیایه: ۱) [کتایه از مشغول مال دنیاست] ۲) گینگهل ده‌دات و ده‌گری سا بۆ همر شتیک بیت به‌تایه‌متی منداڵا و ده‌کا (هه‌ل.ف. محمود. بهرمر. ۲، ۲۱۲): [کتایه از تلاش می‌کند و می‌گیرد برای هر چیزی که باشد مخصوصاً بچه بیشتر این گونه است].

خوی به زه‌ویدا دا: ۱) نووست: کتایه از خوابید ۲) مانگرتن: کتایه از اعتصاب کردن.

خوی به سه‌ریدا ساخ کردوهوه: ۱) خوتنی خوی کرده ئوبالی نمو: ۱) کتایه از خون خویش را به عهده‌ی او گذاشت ۲) به ئافره‌تیک ده‌لین که خوی بکاته ملی پیاوړتک و ناچاری بکات بیهیت: ۲) کتایه از زنی که خود را به زور گردن کسی بکند و ناچارش کند که

او را بگیرد.

خوی به که‌س ناگرتیتوه: بریتی له یه کتیک که خوی له گشت که‌س به‌تواناتر، جواتر و تمواتر ده‌زانیت (هه‌ل.ف. محمود. بهرمر. ۱، ۱۸۲): [کتایه از کسی که خود را از همه برتر و تواناتر ببیند].

خوی به مه‌له‌وانی شه‌ت ده‌زانی: خوی زۆر لا به شیاو و توانا ده‌زانیت. کارتیک که به ده‌ستی خه‌لک نه‌کرتیت، به ده‌ستی ئەم ده‌کرتیت (هه‌ل.ف. محمود. بهرمر. ۲، ۲۱۲): [کتایه از کسی که خود را شایسته و توانا می‌داند و کاری که با دست مردم انجام نمی‌گیرد، به دست او انجام خواهد گرفت].

خوی به ملیه‌وه کرد: واته خوی به‌سه‌ریدا سه‌پاند، به ئافره‌تیک ده‌لین که به فیلّ خو بداته شوو، لاسی بدات که بیهیتیت (هه‌ل.ف. محمود. بهرمر. ۲، ۲۱۲): [کتایه از زنی که با فریب و اجبار خود را شوهر دهد].

خوی به‌رداوه: به تموس یان گالتموه به که‌ستیک ده‌لین که پاره‌ی چاک بیه‌خشیت له کاتیکدا چاوه‌پیی نه‌وه‌ی لی نه‌کراییت و سروشتی وه‌ها نه‌بیت (هه‌ل.ف. محمود. بهرمر. ۲، ۲۱۲): [برای طعنه و شوخی به کسی گفته می‌شود که پول خوب ببخشد در حالی که این انتظار از او نمی‌رفت و خوی و خصلتش این گونه باشد].

خوی برده پشه‌وه: خوی خۆشه‌ویست کرد، وه‌کوو دۆستیک خوی نزیک کردوهوه (هه‌ل.ف. محمود. بهرمر. ۱، ۱۸۲): [کتایه از کسی که طرح دوستی ریخت و خود را نزدیک نمود].

خوی بیتام کردوهوه: په‌زا و ئیتسکی خوی لای خه‌لک قورس و تال کردوهوه (هه‌ل.ف. محمود. بهرمر. ۲، ۲۱۲): [کتایه از کسی که سیما و قواره‌ی خود را پیش مردم عبوس و دوست نداشتی کرده است].

خۆی تان کردووه: بریتی له یه‌کێک که به هۆی کردووی خرابی، خه‌لک خۆشی ناوێت (جەڵا محمود. بەرگری. ۱۸۴): [کنایه از کسی که به علت اعمال بدش چهره‌ی خود را نزد مردم بد کرده باشد].

خۆی تێ وەشاند: بریتی له به‌رتیلدان، پارهی دا بۆ زرگاریبونی له گرفتارییه‌کدا. یان جێبه‌جێ کردنی کارێک به‌ رێگه‌یه‌کی نه‌ینێ و نانا‌سای (جەڵا محمود. بەرگری. ۱۸۴): [کنایه از رشوه دادن تا این که از گرفتاری نجات پیدا کند، انجام دادن کاری به‌ طور مخفیانه و غیرعادی].

خۆی تێ هه‌لسوو: لێی تێک بووه‌وه، خۆی کرد به‌ دۆستی و مە‌راییی بۆ کرد (جەڵا محمود. بەرگری. ۱۸۴): [کنایه از به‌ او نزدیک شد و خود را دوست او نشان داد و چاب‌لوسی کرد].

خۆی پیس کردووه: ۱) خۆی به‌دناو کردووه و سووک و پیس‌وای ناو خه‌لک بووه: ۱) [کنایه از کسی که خود را پیش مردم بی‌آبرو کرده است] ۲) تێشکاوه. به‌ کالتمه‌وه دوه‌تریت: ۲) [شکست خورد، به‌ عنوان مسخره و تشر گفته می‌شود] ۳) زۆر ترساوه (جەڵا محمود. بەرگری. ۲۲. ۳): [بسیار ترسیده است].

خۆی خواردووه: داخه‌که‌ی په‌چنییوه ده‌لیوه پیشی خواردووه قسه‌ی نه‌کرد (جەڵا محمود. بەرگری. ۱۸۴): [کنایه از کسی که دلش انباشته از غم و غصه باشد و بغض کرده باشد].

خۆی خوراند: پارهی دا، سا شاباش بی‌ت یان به‌رتیل یان یارمه‌تی و یان... (جەڵا محمود. بەرگری. ۲۲. ۲): [کنایه از این که پول داد چه بعنوان شادباش باشد یا رشوه، یا کمک کردن یا ...].

خۆی داکو‌تا: خۆی دامه‌رزانده، جێی بۆ خۆی کردووه و

له‌ نان خواردنا، له‌ شاییدا یان ... (جەڵا محمود. بەرگری. ۱۸۵): [کنایه از کسی که خود را جایگیر و تثبیت کرده باشد چه برای غذا خوردن یا مجلس شادی یا...].

خۆی دانا: خۆی فەوتاند، خۆی به‌ کوشتندا (جەڵا محمود. بەرگری. ۲. ۱۸۵): [کنایه از کسی که خود را به‌ کشتن بدهد].

خۆی داوه له‌ گول هه‌ناری: بریتی له‌ یه‌کێک که به‌ جل و به‌رگی جوان خۆی رازاندییتموه: کنایه از کسی که خود را آراسته و جامه‌ی نو و تمیز پوشیده باشد.

خۆی پشتیوه: به‌ نافرته‌تێکی خڕوخۆل و جوانکیله ده‌لێن که پێنگه‌شستبێ (مە‌روه‌. ۴۴): [کنایه از دختر زیبا و دلپسندی که تازه به‌ سن جوانی رسیده باشد].

خۆی کرد به‌ رۆی توپیو: له‌ رۆی سووکییوه به‌ یه‌کێک دوه‌تریت که به‌ فیل و فی خۆی نه‌خۆش خستیی و لێی کووتیی (جەڵا محمود. بەرگری. ۲. ۲۲): [کنایه از کسی که از روی بی‌آرویی و با حيله و نیرنگ خود را به‌ مریضی زده باشد].

خۆی کیشایه‌وه: واته‌ مرد (جەڵا محمود. بەرگری. ۲. ۲۲): [کنایه از مردن].

خۆی له‌ قهره‌ی ئادا: واته‌ نه‌ترسێ لێ و هیسابی لێ نه‌بات: کنایه از، از او می‌ترسد و حساب می‌برد.

خۆی لێ کردووین به‌ هه‌ناری شیرین: بریتی له‌ یه‌کێک که به‌ زۆر خۆی خوشمییست کردووه. (جەڵا محمود. بەرگری. ۲. ۱۸۷)

خۆی نیاکه‌ بان لیفه: خۆی بۆ کارێکی گه‌وره‌ ناماده کردووه (جەڵا محمود. بەرگری. ۲. ۲۲): [کنایه از این که خودش را برای کار بزرگی آماده کرده است].

خۆی هه‌لخراند: بریتی له‌ یه‌کێک که خۆی بۆ کارێک ناماده کا، چوه‌ پێشمه‌وه و خۆی نواند (جەڵا محمود.

بربر ۱. ۱۸۸: [کنایه از کسی که خود را برای کاری آماده کند].

خوی یهك چلوه كردموه: کاره‌کانی تری واز لی هیناوه و خوی بو یهك کار و یهك نامانج ترخان کرد (جلا محمود).
بربر ۲. ۲۲: [کنایه از کسی که کارهای دیگرش را رها کرد و وقت خود را به یک کار یا هدفی اختصاص داد].

خوت فیئر مه‌که: [واته خو گرتن به شتی]: کنایه از عادت مده. (حمیت ۲۱۶)

خوت هه‌لمه‌کیشه: [بریتی له کمسک له خوی تاریف نه‌کات خو به زلزانه]: کنایه از خود تعریف کردن.
(حمیت ۲۱۷)

خوتی بوشل مه‌که: [واته له برانبری ناخوشی و هر تنگ‌وجه‌لمه‌میه‌کنا خوراکر به و سر داممنوتنه]:
کنایه از مقاومت و تسلیم‌ناپذیری. (حمیت ۲۱۷)

خوتی تی مه‌گه‌یه‌نه: واته لمبر چای مه‌گره وای دابنه که هر نمتدیوه: کنایه از نادیده بگیر.

خودا لیی گوریه: [بریتی له یه‌کینک که ره‌فتار و ناکاری به پیچمانه‌ی راستی و خیر بیبت]: کنایه از کسی که رفتارش خلاف مصلحت و عقل و منطق باشد. (فاحی قاسمی، بربر ۱۰۲.۲)

خورپه که‌فته دلم: [بریتی دلم‌راوکی و نیگمانی]:
کنایه از اضطراب و نگرانی. (حمیت ۲۰۳)

خوری گه‌ییکه خوراوا: [واته پیرویه‌کموته بووه]: کنایه از پیر و فرتوت شده. (حمیت ۲۱۸)

خوسره‌وی خاور: بریتی له خور: کنایه از آفتاب.

خوم شیویاکه: [بریتی له بارودخی نالوز و شیرزه‌یه]:
کنایه از اوضاع آشفته. (حمیت ۲۰۴)

خوسان: بریتی له دل نرم بونی کمسک برامبر به

یه‌کینک بو شتیک (ه‌ان‌ف ۸۲): [کنایه از راضی شدن].

خوی نه‌پژنی له برینیا: واته نیش و نازاری کمسک به قسمیک یان کرده‌یه‌ک تازه بکیمتوه: درد کسی را با سخنی و عملی تازه کردن.

خوی نه‌دا به نلو و ناگرا: [بریتی له مروفی بویر و تیکوشمر له هر بواریکدا، بریتی له یه‌کینکی که همون و تعقلا بنا بو ژیان]: کنایه از آدم شجاع و تلاشگر در هر زمینه‌ای. (حمیت ۲۲۰)

خوی داوه له دق: [واته خوی رازاندوه‌تموه]: کنایه از خود را مرتب و آراسته کرده. (حمیت ۲۲۰)

خوی چه‌پهل کرد: [واته ترسیا]: کنایه از ترسید.
(حمیت ۲۲۰)

خوی کیشاوه: [بریتی له مردن]: کنایه از مردن.
(حمیت ۲۲۱)

خوی نیاکه بان لیقه‌موه: [بریتی له یه‌کینک که خوی بو ده‌زگیرانی تر ناماده کردوه]: کنایه از کسی که خود را برای نامزدی کسی آماده کرده باشد. (حمیت ۲۲۲)

خوی نیاکه ریگه‌ی من: واته خوی کردوه قوربانی من: کنایه از کسی که جان خود را در راه من نهاده است.

خویندار: بریتی له شتی جوانی دلچسپ (ه‌ان‌ف ۸۳):
[کنایه از چیز جوان دلفریب].

خوین نه‌هات سهری نه‌برد: بریتی له کوشتوکوشتاری زور: کنایه از کشت و کشتار بسیار.

خوین بدرچای گرتموه: بریتی له زور توو‌به‌بونی یه‌کینک که لموانیه ده‌ست به کوشتنی یه‌کینک‌موه بدا: کنایه از بسیار خشمگین بودن کسی به حدی که ممکن است دست به جنایت بزند.

خوین تاله: [بریتی له یه‌کینکی ره‌زاگران و نیسک قورس]: کنایه از گرانجان و بداختم. (حمیت ۲۲۳)

خوین جمان: بریتی له توو‌به‌بون، وه‌زی به‌هار: کنایه

از عصبانی شدن، فصل بهار. (مهر، ۲۶۰)

خوینِ خوی له خوا سه‌ند: [به یه‌کینک ده‌لین که زور

بگیری]: کنايه از گریه و زاری زیاد. (هیت، ۲۲۲)

خوینِ پژندن: بریتی له پیاو کوشتن: کنايه از آدم

کشی. (مهر، ۲۶۰)

خوینِ پژ: بریتی له بکوژ: کنايه از قاتل.

خوینِ گرتی: چاوی به خوینه‌که کموت و چمپسا، سام

گرتی و قه‌له‌مه‌ی نه‌ژنوی شکا، نه‌یتوانی پروات، وری

بمردا (جلا، محمود. بره‌را، ۱۸۹): [کنايه از کسی که

چشمش به خون کسی بیفتد بترسد و روحیه و توان

خویش را از دست بدهد].

خوینِ کردنه کاسوه: بریتی له سزا دان و زور بو هینان

(خان، ۲۶): [کنايه از اذیت و آزار کسی].

خوینِ له جه‌سته‌یدا نه‌ماوه: (۱) لاواز و بی‌هیز بووه:

(۱) [کنايه از لاغر و ناتوان] (۲) واته ترساوه (جلا، محمود.

بره‌را، ۱۹۰: ۲) [کنايه از ترسیده است].

خوینِ له دلی ده‌کیت: داخیکی زوری همیه، به هوی

رووداو‌یک یان هر شتیکی تر. معراق کوشتویمتی (جلا،

محمود. بره‌را، ۱۹۰: ۱۹۰) [کنايه از کسی که غم و غصه‌ی

بسیاری دارد، به علت حادثه، رویداد یا هر چیز

دیگر].

خوین‌تال: بریتی له مردومی ئیسکفوس (خان، ۸۸):

[کنايه از بداخلم].

خوین‌خواور: بریتی له دوژمنیکی وا که به خوینی

سمرت تینوو بی، سته‌مکار (خان، ۸۸): [کنايه از

دشمنی که به خونت تشنه باشد، ستمکار].

خوین‌فرژن: بریتی له خوین‌ژان: کنايه از آدم کشی.

(مهر، ۲۶۰)

خوین‌ساره: بریتی له یه‌کینک که دره‌نگ رقی هستی:

کنايه از آدم صبور و پرتحمل که دیر عصبانی شود،

خونسرد. (مهر، ۸۵)

خوین‌شیرین: بریتی له مردومی ئیسکسوک

(خان، ۸۵): [کنايه از سبک روح و دوست داشتی].

خوین‌نگهرم: بریتی له خوین شیرین (خان، ۸۵): [کنايه از

سبک روح بودن].

خوین‌نگهرمی: بریتی له خوین شیرینی (خان، ۸۵): [کنايه

از آدم تو دل برو].

خوین‌نگرفن: بریتی له کوشتنی مردوم (خان، ۸۵):

[کنايه از کشتن مردم].

خوین‌نگردنه کاسه: بریتی له ره‌شکردنی یه‌کینک لای

یه‌کینکی تر به جزویتی زور خراپ (خان، ۸۵): [کنايه از

بدگویی کردن از کسی پیش شخص دیگر].

خوین‌نگوراندنه‌وه: بریتی له ناشتی خستنه ناو

کۆمه‌لینکی تۆله‌سین و خوین‌خواور (خان، ۸۵): [کنايه از

صلح و آشتی دو خون خواه].

خوین‌مژ: له زۆرداری و سته‌مکاری (خان، ۸۵): [کنايه از

خون‌خواوری و ظالمی].

خوین‌مژه: خدایک ده‌چوسیتیموه و ره‌نجی نهم و نمو بو

خوی ده‌بات و سته‌مکاره، وه‌ک زه‌روو وایه (جلا، محمود.

بره‌را، ۱۸۸): [کنايه از شخص ظالم و خون‌خواور

همچون زالو که از دسترنج دیگران استفاده می‌کند].

خوینی نه‌کا شیشه: بریتی له گران فروشی و باج زور

سندن: کنايه از گران فروختن، خراج بسیار گرفتن.

خوینی پی ده‌کوژیموه: بریتی له مروژینکی ژیر و

بره‌ری و به‌توانایه و له ناو کۆمه‌لدا پایه‌داره و ریژ و

خۆشویستی همیه و قسه‌ی په‌وایه: کنايه از آدم عاقل

و مورد اعتماد و با نفوذ در جامعه.

خوینی دل‌خواورن: په‌نج و نازاری زور کیشان: کنايه از

رنج و مشقت بسیار بر خود هموار کردن.

خوینی کرده کاسهوه: واته زۆر قسه‌ی خرابی له‌باره‌یه‌وه کرد (هه‌. ۲۰۳: ۱۷۸). [کنایه از پشت سر کسی بدگویی کردن].

خه‌ت و خالی پشتوه: بریتی له کچیک که خۆی خه‌ملاندوه و جوان بووه، وهک چۆن به‌چکمی هه‌منیک بالنده که گه‌وره ده‌بیت و خال و میلی لی پمیدا ده‌بیت (هه‌. محمود. به‌. ۱: ۱۷۱). [کنایه از دختری نوجوان که چشمانش را سرمه کشیده و خود را آراسته و زیبا نموده است].

خه‌تدان: بریتی له ده‌هاتنی مووی ریش و سیمیل (هه‌. ۱: ۸۱). [کنایه از برآمدن موی ریش و سیل بر صورت نوجوان].

خه‌تی بۆ کیشا: واته رنگی بۆ پشت، راویژی بۆ کرد که به‌و جۆره بکات (هه‌. محمود. به‌. ۱: ۱۷۳). [کنایه از طرح و برنامه‌ریزی کردن برای کسی].

خه‌تی لی کیشا: واته نوقلانه‌ی دواوژی بۆ لیتدا که چی، به‌سهردیت (هه‌. محمود. به‌. ۱: ۱۷۳). [کنایه از آینده را برایش ترسیم کرد که چه خواهد شد و چه بر سر او خواهد آمد].

خه‌ره‌ک ده‌رپسیت: خه‌ره‌ک: نامیری پستن و بادانه‌وی ریسراویه به‌رقمه به‌یه‌کیک ده‌ورتیت که زۆر بلیت و دریزه به‌قسه بدات (هه‌. محمود. به‌. ۱: ۱۷۳). [کنایه از آدم پرگو و وراج].

خه‌ره‌گه‌له: بریتی له پیاوی پیسی و بۆخل و کۆنه‌پۆش: کنایه از آدم کثیف و بخیل.

خه‌ره‌مان دپک: [بریتی له یه‌کیکی نازاردەر]: کنایه از آدم مزاحم و موی دماغ. (هه‌. ۲۲۵)

خه‌ره‌مانه‌ی داگه: به‌نافره‌تیککی جوانی نرم و شل

ده‌ورتی که خۆی نه‌خشانده‌یت پی‌گه‌یبیت (هه‌. محمود. به‌. ۲: ۵۷). [کنایه از دختر زیبا و رعنا که خود را آراسته کرده باشد].

خه‌ساندووینه: (۱) له هه‌ره و گیف و گوپان خستوه: (۱) [کنایه از تاب و توان انداختن] (۲) له پیاوتییان خستوه: (۲) [کنایه از مردی انداختن] (۳) ده‌سه‌لاتیان پرپوه ناویرئ قسه بکات، ترساندووینه (هه‌. محمود. به‌. ۱: ۱۷۴). (۳) [کنایه از این که او را از قدرت انداختند و جرئت حرف زدن را ندارد].

خه‌هه‌ کردن: بریتی له کوشتن و سه‌رنگون کردن یه‌کیک (هه‌. ۱: ۹۰). [کنایه از کشتن و نابود کردن کسی].

خه‌لول: بریتی له زه‌لامی ناقلو: کنایه از آدم ناهموار و ناهنجار. (هه‌. ۲۲۱)

خه‌لات: بریتی له کفن: کنایه از کفن. (هه‌. ۲۲۵)

خه‌لاتی بایرام ناغا: [بریتی له به‌خشینی شتیک به‌که‌سیک و هه‌مدیسان لی بسیتیتوه]: کنایه از بخشیدن و دوباره پس گرفتن چیزی از کسی. (هه‌. ۱: ۱۴۷)

خه‌لک کاغه‌زی سپی ده‌خوینیتوه: واته: خه‌لک له هه‌موو شتیک ده‌کوئیتوه ناگاتان له قسه و کردوه‌تان بیت (هه‌. محمود. به‌. ۱: ۱۷۴). [کنایه از همه چیز آگاهند و مواظب گفتار و رفتار تان باشید].

خه‌م به‌با دهاد: بریتی له یه‌کیک که جۆره قسه‌یه‌ک بکات. به‌توسوه یان به‌به‌زه‌یه‌وه وای پی ده‌لین (هه‌. محمود. به‌. ۲: ۵۸). [کنایه از کسی که سخن ناهنجار بر زبان بیاورد. این کنایه از روی طعنه یا ترحم به‌کار می‌رود].

خه‌می لی هاتوه: (۱) سل ده‌کاتوه و ده‌ترسیت: (۱)

دستبیسراگرتن، شتیک یان مالتیک به یه کیتموه شک
بیهی و ته‌ما کیته سری: کتایه از طمع کردن در مال
یا چیز دیگران.

خه‌وی پیوه دبیینت: تام‌زوریتمی، ناواته‌خوازی نمو
شتمیه، کوژراویمتی (جلا محمود. بره‌ر. ۱۳۶۱): [کتایه از
مشتاقش است، آرزومند آن چیز است، کشته و
مرده‌ی آن است].

خه‌یاته نه‌کیشیتته لووتی: [واته له‌غاری نه‌کا و وای
بی ده‌کات فرمانبری بیت]: کتایه از او را مطیع خود
می‌سازد. (حمید. ۲۳۹)

خه‌یال پلاو کردن: بریتی له‌کمستیک که له بهر خویمیه
ناره‌زوی شتیک ده‌کا: کتایه از کسی که آرزوهای
محال می‌کند، خیالبافی می‌کند.

خیز گولی کرد: [بریتی له‌کاریکی دژوار و دور له
ناوه‌ز]: کتایه از امر محال دور از عقل. (فتحی قاضی.
بره‌ر. ۱۵۰۰)

[کتایه از می‌ترسد] ۲) سری دنیای لی هاتوتموه یه‌ک:
۲) [کتایه از دنیا بر سرش ریخته] ۳) کاره‌که بوته
گری له دلیدا (جلا محمود. بره‌ر. ۱۳۷۵): ۳) [کتایه از کار
برایش مشکل شده].

خه‌نه‌کچان: بریتی له دامین پاکی و بی‌گونه‌ای: کتایه
از پاک‌دامنی. (میر. ۲۳۸)

خه‌نه‌ی بو‌گرتکه‌سه‌و: پیلانیک بی ناماده کردوه که
گرفتاری بکات (جلا محمود. بره‌ر. ۲۰۸۱): [کتایه از نقشه و
دسیسه‌ای برای چیده که گرفتارش بکند].

خه‌نه‌ی دینگ ناگری: قسه‌کی بی نه‌غامه و رهنم
پشته‌کیشی بی بهر و بی‌ناکام و بی‌کملکه (جلا
محمود. بره‌ر. ۲۰۸۱): [کتایه از کسیکه سخنش و نقش‌اش
بی‌اثر باشد].

خه‌نه‌ی گرته دس و پای: [واته فیتی له‌گمل کرد، واته:
به درّ و دله‌سه کلّوی ناو‌ته سری و خه‌لتاندوویه]:
کتایه از او را فریب داد، با وعده‌های دروغی او را
فریب داد. (حمید. ۲۳۷)

خه‌نه‌ی گرتکه دست و پای: واته به درّ و فیشال
لاسی دده‌ا: کتایه از کسی که با دروغ و لاف و
گزاف او را فریب داد.

خه‌نجه‌ری له‌کا نه‌دا: بریتی له یه‌کیتک که بی‌پاریز
ده‌ست بو‌هشیتتی، یا پاره‌خرج بکا (خان. ۲۰۳۰): [کتایه از
کسی که چشم بسته ضربه بزند یا پول خرج کند].

خه‌و نه‌شو پاشووه: بریتی له یه‌کیتک که نه‌خشمیه‌کی
تال و پوچی کیشابیت (جلا محمود. بره‌ر. ۲۰۸۱): [کتایه از
کسی که نقشه‌ی پوچی کشیده باشد].

خه‌وئی سه‌زان: بریتی له‌خموئی زور درّی خایمن: کتایه
از خواب طولانی. (میر. ۱۰۱۱)

خه‌وی بو‌دیگه: بریتی له پیدا نکردن بو

ریشه دوانده، زخم التیام ناپذیری است و غم و غصه از او دور نمی‌شود.]

داغی کرد: تروشی سزا، خففت و زیان یکی گموره کرد، ته‌میتی کرد (جلا محمود، برگی ۱۶۶): [کنایه از این که او را گرفتار رنج و غم و غصه‌ی بزرگی کرد، تنبیهش کرد.]

داغیان کرد: (۱) سزایکی زوږیان دا ته‌میتان کرد: (۱) [کنایه از رنج بسیاری به او داده‌اند و او را تنبیه کرده‌اند] (۲) زیان یکی گموره‌یان پی گمیانده (جلا محمود، برگی ۲۰۲: ۲) [کنایه از آسیب بزرگی به او رسانده‌اند.]

دادوش: بریتی له کمسیک که به گزی دۆستوه بهره ده‌با، هموالی خۆی فریو نه‌دات: کنایه از دوست دغل. (مهر ۲۷۷)

دادوشین: بریتی له بهره‌بردنی ناره‌وای دۆستی گزی کار: سوءاستفاده دوست دغل. (مهر ۲۷۷)

دادرئون: بریتی له خه‌مگردان له یه‌کینک (خان ۱۰۱): [کنایه از خنجر زدن به کسی.]

داږدار (داشلار): بریتی له لاگر و پارژره: کنایه از طرفدار. (مهر ۲۸۱)

داربو گرفتن: بریتی له توژسه‌منن (خان ۱۰۱): [کنایه از انتقام گرفتن.]

دار به پوازی خوی دمقلیشیت: بریتی له یه‌کینک که له لایمن یاران و خزمی خۆیموه دوزمن ده‌ستی پی بگمیت زبانی لیّ بدا (جلا محمود، برگی ۱۹۳): [کنایه از کسی که دشمن توسط اقوام و نزدیکانش بر او ضربه بزند.]

دار به دمیه‌وه دممن: هانی ده‌دن و نمیدن به گز خملکدا بو سوکی وای پی ده‌لین چونکه دار به ده‌می

داته پین: پیربون و به‌ناواچوونی گیاندار (خان ۹۸): [کنایه از موجود پیر و ضعیف.]

داته پیوه: واته پیره یان په‌کی کموتوه و داکموتوه (جلا محمود، برگی ۲۰۲: ۲): [کنایه از آدم بسیار پیر و افتاده.]

داته‌کالندن: بریتی له هیچ تیدا نه‌میشتن: کنایه از خالی کردن. (مهر ۲۷۰)

داته‌گاهوه: (۱) پارهیان بو نه‌میشتوه هینده‌یان پی خمرج کردوه، نابووت بووه: (۱) [کنایه از پولی برایش نگذاشته‌اند و آنقدر به او خرج کرده‌اند که ورشکست شده است] (۲) هرچی پی بووه لیتان سه‌منده (جلا محمود، برگی ۲۰۲: ۲) [کنایه از هر چی داشته‌اش گرفته‌اند.]

داته‌کین: بریتی له نابووتبونی مردوم (خان ۹۸): [کنایه از نابود شدن، ورشکستگی.]

داپوشین: بریتی له ونکردنی دنگویاسیک یا ننگی یه‌کینک (خان ۹۷): [کنایه از عیب و ننگ کسی را مخفی کردن.]

داپوشان: بریتی له تمواوکردنی خانو: کنایه از تمام کردن خانه. (مهر ۲۷۰)

داخ گرفتن: بریتی له فریودان و زیان لیتان: کنایه از فریب دان. (مهر ۲۷۷)

داخ له دله: [بریتی له خفتباربون]: کنایه از کسی داغ‌دیده و ناراحت است. (حمید ۲۳۱)

داغه‌کی له دلدا سه‌وزه: خففته‌کی بنجی داکوتاوه، ناسزویکی گموره‌یه و ته‌می ناره‌ویتمه (جلا محمود، برگی ۲۰۲: ۲): [کنایه از کسی که غم و غصه در دلش

بهبودیست.]

دارمکدی سرکه‌ل و پردمکدی قشلاق: بریتی له دوو شت که هیچ بیروندییه کیان به یدمکوه نمبئ. ثم له کوئی و نمو له کوئی: کنایه از دو چیز که هیچ ربطی به هم ندارند.

داردستی نهم و نمو (کوته‌کی دستی نهم و نمو): واته پیروی نهم و نمو و خرابی پی ده‌کمن و ده‌چموسینموه (جلاص محمود. بیرگری. ۱۹۳): [کنایه از شخصی که دیگران برای اهداف پلید خود از او استفاده می‌کنند در قبال رنج و زحمتی که می‌کشند مزدی به او نمی‌دهند].

دارکه پیچان: بریتی له کر و کمنفت، لمرولواز: کنایه از لاغر و مردنی. (مهر. ۲۷۹)

دارمال: بریتی له ده‌فیک له لیوانلیو بی له شتیکی وشک به بی قهلاً کردنی (خان.ف. ۱۰۴): [کنایه از ظرفی که لبریز و مالا مال باشد].

داروبار: (۱) بریتی له قه‌لاففت و قه‌باری شت: (۱) کنایه از قد و اندازهی چیزی (۲) بریتی له هیژ و توان و لمش ساغی (پیای به داروباره): (۲) کنایه از توانایی و سلامت. (خان.ف. ۱۰۴) / (مهر. ۲۸۰)

داروباری وهای نییه: یک بایه، کزولواز و بی‌هیژه (جلاص محمود. بیرگری. ۱۹۴): [کنایه از آدم لاغر و ضعیف و ناتوان].

داروبهر: (۱) بریتی له همموو شت (۲) بریتی له جیتگی سهخت و چۆل: (۱) کنایه از هر چیز (۲) کنایه از زمین خشک و خاکی از سکنه. (مهر. ۲۸۰)

داري بؤ کرد: (۱) تۆلی لی سهند: (۱) [کنایه از او انتقام گرفت] (۲) توشی چورتومیکی کرد (جلاص محمود. بیرگری. ۱۹۵): (۲) [کنایه از او را دچار مصیبتی کرد].

سه‌گموه ده‌دریت، بۆ تووره و تیژ کردنی (جلاص محمود. بیرگری. ۲۵۰): [کنایه از کسی را تحریک کردن به منظور ایجاد آشوب و بلوا].

دار به کوئی زمرمواله‌دا دمکات: بریتی له یدکیک که ناژاوه ده‌نیتموه، فیتنه بمریا ده‌کات (جلاص محمود. بیرگری. ۱۹۳): [کنایه از کسی که آشوب و بلوا ایجاد می‌کند].

دار داروک: بریتی له نانی زۆر کۆن و پقهه‌لاتوو: کنایه از نان کهنه و خشک شده. (مهر. ۲۷۸)

دار له بهرا پیشه‌یدکه: [بریتی له نمو هممووشتی کاتی شوی و زهمن نه‌خایینی]: کنایه از همه چیز نیاز به زمان دارد. (مهر. ۲۳۲)

دار له دستیدا گه‌توووه: (۱) ده‌سه‌لاتی پراوه: (۱) [از توان و قدرت افتاده] (۲) نمدار بووه: (۲) [کنایه از تنگدست شده] (۳) لاواز کموتوووه (جلاص محمود. بیرگری. ۲۵۰): [کنایه از لاغر شده].

دار له دهسی داکه‌فتنگه (مهرمن. ۵۰): [بریتی له یدکیکی له کارکموتوو و بی‌ده‌سه‌لات: کنایه از آدم از کار افتاده و ناتوان].

دار له ریشه نه‌که‌نی (قیری): به یدکیک ده‌وتری که به‌هیژ و پالمان بیت: کنایه از شخص زورمند. (مهر. ۲۳۲ / جلاص محمود. بیرگری. ۲۵۰)

دار و باریکی نییه (مهرمن. ۴۵): [بریتی له یدکیکی لمرولواز: کنایه از آدم لاغر].

دار واولا: بریتی له یدکیکی بی هیژ و ناتمان، نزار: کنایه از ضعیف.

داره داره دمکات: (۱) مندال که خمریکه پی بگریت: (۱) [کنایه از کودکی که تمرین راه رفتن می‌کند] (۲) نه‌خۆشیک که خمریکه پی بگریتموه و چاک بیتموه (جلاص محمود. بیرگری. ۲۵۰): (۲) [کنایه از آدم بیماری که رو به

داری نهرم، میرووله نه یغوا؛ واته مردوم که زبون بوو، همموو کسیتک ته ماعی تی نهکا (جلا. ۱۲۱۲): [کنایه از آدم ناتوان و بیچاره که مورد سوء استفاده دیگران قرار می گیرد].

داریکی تی دبیریت؛ تووشی چورقتیک و سزایه کی ثورتی ده کات همتا پیوی بتلیتموه (جلا. محمود. برگر. ۱). ۱۹۵: [کنایه از او را گرفتار آنچنان مصیبت و رنج و آزاری می کند که ناله سردهد].

داس له سه پان مه شارووه؛ واته هرکسه شایسته ی چیه، بیدره دهستی (جلا. محمود. برگر. ۲). ۲۶۲: [کنایه از هر کسی که لایق و شایسته ی هر شغلی است آنرا بدو بسپار].

داس له سه پانی خوی دشاریتتهوه؛ بریتی له یه کیتک که به پیچموانی برزوهندلی خوی کار دهکا (جلا. محمود. برگر. ۲). ۲۶۲: [کنایه از کسی که برخلاف منافع خویش کار کند].

داش به داش؛ بریتی له وتن یا کردنی شتیک برامبر به شتیک تر (جلا. ۱۰۵): [کنایه از گفتن یا انجام دادن کار یا چیزی در برابر چیزی یا کاری دیگر].

داشوریک؛ بریتی له بی شرم و نابروو؛ کنایه از بی شرم و حیا. (مهر. ۲۸۱)

داسی سواره؛ بریتی له یه کیتک که دهست و قسه ی پروا (مهر. ۵۲): [کنایه از آدم بانفوذ و توانا].

داگرتن؛ بریتی له لیدانی یه کیتک به زوری؛ بریتی له قسه کردن به زوری؛ شیما نازیلا ی به قسه داگرت (جلا. ۱۰۷): [کنایه از با زور کسی را زدن، شخص و راج و پرگو].

داگرتی؛ بریتی له بادی هوا، به فیز؛ کنایه از متکبر. (مهر. ۲۸۲)

داری به روحیدا؛ ۱) سزای پی گمیاند تووشی چمرمه سمری و دهر دیسمریه کی زوری کرد. گرفتاری کرد: ۱) [کنایه از رنج و آزار دادن و گرفتار کردن کسی] ۲) زیانیکی زوری پی گمیاند (جلا. محمود. برگر. ۲). ۲۵۰: ۲) [کنایه از آسیب بزرگی به او رساند].

داری به سمر بهردیهوه نه ماوه؛ ۱) کاول بووه، تی کشکاوه و هیچی به سمر هیچمونه نه ماوه: ۱) [کنایه از ویران شدن و خراب شدن جایی] ۲) پمرش و بلاو بوتموه (جلا. محمود. برگر. ۱). ۱۹۴: ۲) [کنایه از پخش و پلا شدن].

داری دا به روحیا؛ واته تۆله ی خوی لیتمند (جلا. ۲۱۱): [کنایه از انتقام خود را از او گرفت].

داری داگه به روح حانه ما؛ ۱) بو گالتیه، بریتی له یه کیتک که زور دست بلاو و به خشنده بیت: (به عنوان مسخره به کبار می رود)، ۱) [کنایه از آدم بخشنده و سخاوتمند] ۲) بهتموس و بیترهوه به پژدیک دهلین که هیچی له دهست نه بیتتهوه (جلا. محمود. برگر. ۲). ۲۵۰: ۲) [با طعنه و اشتها به آدم خسیسی گفته می شود که هیچ کمک یا بخششی از دست او ساخته نیست].

داری دهستیه تی؛ همموو کاریکی به نمو ده کیت به بی نمو په کیه تی (جلا. محمود. برگر. ۱). ۱۹۵: [کنایه از کسی که همه امورش را توسط یکی دیگر انجام دهد و بدون او از کار بیافتد].

داری سه ماوات؛ بریتی له نارهت کردنی زور؛ کنایه از زیاد آزوده کردن. (مهر. ۲۸۱)

داری سوالی دایه دهست؛ ۱) نابوتی کرد: [کنایه از ورشکستش کرد] ۲) ههزاری خست (جلا. محمود. برگر. ۱).

۱۹۵: [کنایه از تنگدستش کرد].

دشمنش شده و رودرویش بایستد.]

دامیننی چاکلی به لادا: خوی گورج کرده و خوی بۆ کاره که ناماده کرد (جلا محمد. بره‌مرا. ۱۹۶): [کینایه از خود را آماده کرد].

دامیننی گرت (بادا): بریتی له یه کینک که پمنا بو یه کینک ببا و تکای لی بکا (جلا محمد. بره‌مرا. ۲۶): [کینایه از کسی که پناه به کس دیگری ببرد و از او برای کاری خواهش و تمنا کند].

دان تیژ کرفن: بریتی له ته‌ماح کردن: کینایه از طمع ورزیدن. (مهر. ۲۸۲)

دان سپی بوونموه: بریتی له بی شرم بوون: کینایه از شرم و حیا رفتن. (مهر. ۲۸۶)

دان لی تیژ کرفن: بریتی له چاورپینه شتیک و به ته‌ما بوونی (خان. ۱۱۱): [کینایه از به چیزی چشم دوختن و به طمع افتادن].

دانه (دیانه) ریچه‌ی پی کموتهوه: (۱) زۆر لاواز بووه: (۲) بسیار لاغر شده است (۲) له گیانه‌لا دایه: (۲) کینایه از در حالت نزع افتاده.

دانه‌ی گال له دهسی دهرنایه‌ت: [بریتی له یه کینکی زۆر پژد و بهرچاو تنگ]. (همه. ۲۳۶)

دانپیانان: بریتی له وتنی راستی شتیک (خان. ۱۱۰): [کینایه از اعتراف کردن به چیزی].

دانپویان (دانه‌یان) پیکموه ناکولیت: بریتی له دوو کس که همیشه دژی یه‌کتر بن و پیکموه هه‌ل نه‌کمن، ناتمبا بن، هاومه‌جاز نه‌بن (جلا محمد. بره‌مرا. ۱۹۶): [کینایه از دو نفر که همیشه ضد هم باشند و با هم نمی‌سازند و ناسازگارند و طبیعت آنها از هم دور است].

دانی (دیانی) لی تیژ کردهوه: واته مرخی لی خۆش

داگیه به گنده‌ی ده‌ماخیا: [واته قه‌زبوون له غمییه‌ت بیستویه که سیمبارت به نوو قسه‌مان کردوه]: کینایه از فهمیده که راجع به او صحبت کرده‌ایم. (همه. ۲۳۴)

داگیه به گنده‌ی ده‌ماخیا: واته نوخمه‌بره‌ی بیستویه (هزلی. ۱۸۱): [کینایه از آن خبر را شنیده].

داگیه به یه‌کا: [واته توو‌ره بووه]: کینایه از عصبانی شده. (همه. ۲۳۴)

داگیه ده‌سوه: [بریتی له پیریکی لمپاکموتوو و بی هیژ که نزیک مردنی بیت]: کینایه از پیری ضعیف و ناتوان و نزدیک به مرگ. (همه. ۲۳۴)

داقلوژ: بریتی له فیلباز و زرنگ: کینایه از آدم زیرک و مکار. (مهر. ۲۸۲)

دافه‌لاشتن: بریتی له هه‌لاتنی به پله: کینایه از فرار با شتاب. (مهر. ۲۸۲)

داکموتن: بریتی له پیربوون و به‌ناواچوونی گیاندار (خان. ۱۰۷): [کینایه از موجود پیر و ضعیف].

دالبوون: بریتی له لاوازیوونی گیاندار (خان. ۱۰۸): [کینایه از ضعیف شدن].

دام: بریتی له ده‌وله‌ممنی: کینایه از ثروت زیاد. (مهر. ۲۸۴)

دامرکیاگه: [هیمن و بیده‌نگ بوون]: کینایه از آرام و سربراه شده. (همه. ۲۳۴)

دامین گرتن: بریتی له پمنا بۆ بردن و تکا کردن له کسێ: کینایه از التماس و پناه خواستن. (مهر. ۲۸۴)

دامینگیر: بریتی له کسیتک که هانات بۆ یینی (خان. ۱۱۰): [کینایه از کسی که به تو پناه آورد].

دامیننی خوی لی بووه به دورن: بریتی له دایکینک زارۆله‌کمی نه یاریمتی و بره‌بره‌کانیتی له‌گه‌ل ده‌کات (جلا محمد. بره‌مرا. ۲۶): [کینایه از مادری که فرزندش

داوم له داوی ناپیتهوه: واته دهستی له یهخهم ناپیتهوه. بهرؤکم بهر نادات، رزگاریم لئی ناپیت (جمله محمود). بهرمر۱. ۱۹۷: [کنایه از دستش از گریبان من جدا نمی‌شود و از دست او نجات پیدا نخواهم کرد].

داوی یو ناوختهوه: واته تله‌لی بۆ ناوختهوه، پیلانی بۆ گپاره تووشی بکات (جمله محمود). بهرمر۱. ۱۹۷: [کنایه از دام برایش نهاده و نقشه برایش کشیده تا گرفتارش کند].

داوی دامه‌زراوه: ۱) شوی کردوه: ۱) [کنایه از شوهر کرده است] ۲) له‌سمر کارتیک جیگیر بووه و دامه‌زراوه (جمله محمود). بهرمر۱. ۱۹۷: ۲) [کنایه از استخدام شده است].

داوین تهره: داوین پیسه (جمله محمود). بهرمر۲. ۲۷: [کنایه از آلوده دامن است].

داوین پاکه: ۱) بریتی له یه‌کیک که توخنی زینا ناکوویت و مروژتیکی ساغه: ۱) [کنایه از کسی که زناکار نیست و گناه نمی‌کند و شخص باایمان و سالمی است] ۲) ماقوول و پاک و ناکارچاکه (جمله محمود). بهرمر۱. ۱۹۸: ۲) [سنگین و باوقار و عقیف است].

داوین پیس (شوال پیس): به دووی زینادا ده‌گپریت: کنایه از آدمی که به دنبال زناکاری و گناه است. (جمله محمود). بهرمر۱. ۱۹۸/هیت. ۲۲۷:

داوین دانه‌کلهوه: بریتی له ژنیکی وه‌جاخ کویر و بن منداله (جمله محمود). بهرمر۱. ۱۹۸: [کنایه از زن بی‌فرزند].

دای دموشن: شتی لی ده‌چرن و که‌لکاووه‌ووی لی نه‌کمن. بۆ سووکی وای پی ده‌لین (جمله محمود). بهرمر۱. ۱۹۷: [کنایه از کسی که دیگران از او سواستفاده می‌کنند و هرچه دارد از او می‌گیرد و فریش

کردوه (جمله ۲۱۲): [کنایه از هوس چیزی را در سر داشتن].

دانی به خویدا گرت: ۱) نارامی گرت: ۱) [کنایه از آرامش پیدا کرد] ۲) بهرگی گرت: ۲) [کنایه از مقاومت کرد و تاب آورد] ۳) چاوهرتی کرد (جمله محمود). بهرمر۱. ۱۹۷: ۳) [منتظرش گذاشت].

دانی پیندا نا: ۱) سه‌لماندی و به راستی زانی: ۱) [کنایه از قبولش کرد و آنرا درست پنداشت] ۲) برپاری له سهدا: ۲) [کنایه از شرط و قرار گذاشت] ۳) پیی لی نا، چوه ژیری (جمله محمود). بهرمر۱. ۱۹۷: ۳) [کنایه از اعتراف کرد و آنرا پذیرفت].

دانی سپی بوتهوه: روو هه‌لمالته‌واوه. له حاستی گموره‌دا شمرم و شکزی لا نه‌ماوه (جمله محمود). بهرمر۲. ۲۷: [کنایه از آدم بی‌شرم و حیا در مقابل بزرگتر از خود خجالت نمی‌کشد].

دانی لی چیر دمکاتهوه: بریتی له هه‌ره‌شه لیکردن (جمله محمود). بهرمر۲. ۲۷: [کنایه از این که او را تهدید می‌کند].

دانیان (دیانیان) له یه‌ک سپی بوتهوه: سیرایان له‌یک هاتژتهوه و قسه له یه‌ک ناخژتهوه و سامیان له یه‌ک شکاوه و شمرم له یه‌ک ناکمن (جمله محمود). بهرمر۱. ۱۹۷: [کنایه از نسبت به هم پررو شده‌اند و از هم ترسی ندارند و خجالت نمی‌کشند].

دانیشه سهرشوال خوت: واته به دهرد خوتهوه داکهوه و نارام بگره: کنایه از آرام و ساکت شو.

داوای خوین باوکی نه‌کا: [گرانفروش]: کنایه از گرانفروش. (جمله ۲۳۶)

داویاز: بریتی له فیلبازی: نیرنگباز.

می‌دهند و به عنوان طعنه به کار می‌رود].

دای له چهرگم: [واته تانموتشمر و قسمی تائی داوه

لیم و له دلتا ماوته‌موه]: کتیابه از طعنه و توهین او در

دلم اثر کرده. (همیت، ۲۲۸)

دای له شه‌قوی بان: [واته بالی گرتموه و فری]: کتیابه

از پرواز کرد. (همیت، ۲۲۸)

دایان دوشی: شتیان لی سهند، لی ماشییموه. سا به

فیل، به زمانی لووس، به همر ریگمیک بیٔ

پرووتاندیانموه (جلا محمود، بهرمر ۲، ۲۱۷): [کتیابه از کسی را

با زبان چرب و نیرنگ یا به هر نوع دسیسه‌ای دیگری

چپاول کنند].

دایه به کیوا: (۱) یاخی بوو: (۱) [کتیابه از متعمر شد]

(۲) شورشی برپا کرد: (۲) [کتیابه از قیام کرد] (۳)

شیٔت بوو (جلا محمود، بهرمر ۱، ۱۹۴): (۳) [دیوانه شد].

دایه پال خوی: (۱) پاراستی: (۱) [کتیابه از نگهش

داشت] (۲) کردی به هی خوی (جلا محمود، بهرمر ۱، ۱۹۴):

(۲) [کتیابه از مال خودش کرد].

دایه خواوه بوی: [بریتی له بوختیان کردن]: کتیابه از

بهتان کردن. (همیت، ۲۳۹)

دایک شل پینچیاگه‌سو: بریتی له یه‌کینک که شلمپه‌ته و

و بیٔ ده‌سلأ بیٔ، خاووخلیچک و نه‌کرده‌یه (جلا محمود،

بهرمر ۲، ۲۱۷): [کتیابه از آدم ناتوان شل و ول و ناآشنا].

دایک نازی لال بی: [له وهلامی کسیتک که نازه و

نورزی زور بکا بز گالتیه: بزم بوی]: کتیابه از بمیرم

برایش برای مسخره و استهزا به کار برده می‌شود.

(همیت، ۲۳۲)

دایک همموه دردان: [بریتی له یه‌کینک که همموه کاتی

نه‌خوش بیز]: کتیابه از آدم همیشه بیمار. (همیت، ۲۳۸)

دایکی خوی به چه پله‌ریزان....: [بریتی له یه‌کینکی

زور فیلانز]: کتیابه از آدم بسیار زیرک و حقه‌باز.

(فناهی قاضی، بهرمر ۲)

دایکی خوی دا به (...): (۱) خوی تووشی چورتوم و

زیانیکی گموره کرد: (۱) [کتیابه از کسی که خود را

دچار مصیبت و آسیب بزرگی کرد] (۲) کاریکی

نابه‌جینی کرد (جلا محمود، بهرمر ۲، ۲۱۷): (۲) [کتیابه از کسی

که کار ناشایستی انجام داد].

دروژن همرجاریک ناشتا نه‌کا: واته ته‌نیاجاریک پیی

باوهر نه‌کمن (جلا محمود، بهرمر ۲، ۲۱۷): [کتیابه از یک دفعه به دروغگو

می‌توان باور کرد].

درووده‌له‌سه: بریتی له قسمی ناراست و که‌لک (جلا

محمود، بهرمر ۲، ۲۱۲): [کتیابه از سخن ناراست و

حقه‌آمیز].

درووی به بال دهرفیت: بریتی له یه‌کینکی زور دروژن و

فیشالکمره دروکانی وایه که دروی کس پیی ناگات

(جلا محمود، بهرمر ۱، ۲۱۲): [کتیابه از شخص بسیار

دروغگو گرافه‌گو که دروغهایش به گونه‌ایی است

که دروغ دیگران به پای دروغهای او نمی‌رسد].

دوران: (۱) بریتی له بلایوونموه باسیکی شارواه: (۱)

[کتیابه از آشکار شدن راز کسی]: (۲) بریتی له

قه‌لووبوونی گیاندار: (۲) [کتیابه از چاق شدن]: (۳)

بریتی له معدومی بیٔ دینی بیٔ باوهر (جلا محمود، بهرمر ۲، ۱۱۴): (۳)

[کتیابه از شخص بی‌دین و بی‌عقیده].

دراوه: واته زور قه‌لوو بووه: ده‌لین هیتنه گوشتی

گرتووه دراوه (جلا محمود، بهرمر ۲، ۸۴): [کتیابه از کسی

که چاق شده باشد].

دروشت: بریتی له معدومی قه‌به‌ی تینه‌گمیشتوو

(جلا محمود، بهرمر ۲، ۱۱۵): [کتیابه از شخص لندهور و ناآگاه].

درکیان ناومته بن کلکی: بریتی له تووره‌بوونی یه‌کینک

اقدام شخص بدون اتکا به دیگران. (مؤید: ۳۱۸)

دل نلومدان؛ بریتی له مردومی وریای زږر زان
(ځان، ۱۱۹: [کتابه از مردم هوشیار و دانا].

دَلْ لَوْدَانَه: ۱) واته هوشیار و بپارَیژه: ۱) [کنایه از هوشیاری و پرهیز] ۲) حمزی له دنیا و برگ و شتی جوانه (جلاص محمود، برقی، ۲: ۸۴) ۲) [کنایه از تمایل مال دنیا و لباس و چیزهای زیبا دارد].

دلِ ناوخورده‌مویه: بریتی له باورکردن به شتیك به دلِ
[خاند. ۱۱۹]: [کنايه از اعتقاد قلبی به چیزی].

دلِ نلودان؛ بریتی له گیانی خوشی یا ناخوشیه کی
 زور به دلی یه کتیک (خانم ۱۱۹): [کنایه از کسی که
 موجب آزار یا خوشی دیگران شود].

دل' فلورینکون (دل' نلو پررینکون): بریتی له
دلخو شکردنی یه کیلک به مژده پیدان (خلف: ۱۱۹): [کنایه
از خوشحال کردن و مژده دادن به کسی].

دل به دمس هاوردن؛ بریتی له دلخوشکردنی یه کیك: کتایه از خوشنود کردن و دلخوش کردن کسی.

دل به دل ریگه ده ده؛ [واته: بیری لیّ مه کمروه، خدّم و
بیزارهت نمیی:] کتانه از نگران ماش. (هیرت: ۲۴۲)

دل بوفن؛ بریتی له عاشق بوون (دلی بردم کچیکی
چوارده ساله): نموندار بوون: کنایه از عاشق شدن.
(ص ۲۹۴)

دل بهرودان: بریتی له پازی بوونی دل له سمر کاریک:
کنايه از اجازه و فتوای دل برای انجام کاری.

دل برین: بریتی له زور خمبار: کنایه از بسیار غمگین.
(همشهر: ۲۹۶)

۸۵]: «کتابه از آدم بسیار غمگین».

دل قهره: بریتی له یه کیتک که خمز له بمرگی نال و وال
و خو رازاندنموه دهکات خمز له شتی جوان دهکات (هم)

کنایه از خشمگین شدن کسی.

دوستیون: برتی له کوبونو می پیاو له گمل ژنی خویا
(خان، م. ۱۱۶): [کنایه از جماع کردن و همبستر شدن مرد
بازن خود].

دريژر تا فيواره: [به يه كيكي تمزه و دريژر ده لين]: كنايه
از آدم بلند قد. (حميت ۱۳۸۱)

دریژ دوه: [بریتی له زور وږی و چمنبازی]: کتابه از آدم و راج، پرگو. (فتاحی قاضي، ۱۴۱۶)

دریژبوون؛ بریتی له پالکومتن و پاکیشان (خارف: ۱۱۷):
[کتابه از دراز کشدن].

فریژادہ؛ [بہ یہ کیکی قبہ فرہ کمر و چہ قسرو]: کنایہ
از آدم و راج و گزافگوئی. (حمید، ۲۴۱)

دریژدا هوول؛ بریتی له مړۍ، ته ژه ی لاواز: کنایه از بلندی بالای لاغر اندام. (مه‌مه‌ ۱۹۲)

دریژ کردن: بریتی له بمزھوی دادانی یه کیٹک (خانم ۱۱۸):
[کنایه از پشت کسی، را به خاک مالیدن].

فد بازاره: [بریتی له تاژاوه و بلبشيو]: کتابه از هرج و مرج. (هیت، ۱۴۱۰)

دوازدهم که وقت؛ بریتی له دووکس که گره کیان بیت کاریک له یک بشارنوه بهلام له تا کامدا کارکه روون ببیتنوه لمیک ناشکرا بوون (جلال محمود. بهر، ۱: ۲۱۲)؛

[کنایه از دو نفر که کاری یا چیزی دارند و می خواهند از هم پنهانش کنند اما افشا شود].

فرونده بدر: (۱) بریتی له ژنی ناشیرین: (۱) زن زشت (۲)
بریتی له شتی بنوخ (۲) کنایه از چیز بی ارزش.
(مهر ۲۹۲)

دزدانه خور؛ بریتی له شتی بئ نرخ: کنایه از چیز
بی ارزش. (مهر ۲۹۲)

دستومست؛ بریتی له کاربه دهستی خو کردن: کنایه از

محمود. برهمه ۱. ۲۳۲: [کنایه از کسی که آرزوی پوشیدن لباس زیبا و آراسته شدن می‌کند و میل به زیبایی دارد].

دل پرپیون: بریتی له دل تمگبون به جوریک که نریک بی به گریان (همان‌ف. ۱۲۰: ۱) [کنایه از غمگین و بغض‌آلود].

دل پشه: (۱) خفه‌تباره: (۱) [کنایه از غمگین است] (۲) گومان‌کمره، گومان‌داره (همان محمود. برهمه ۱. ۳۶۴: ۲) [گمان‌کننده].

دل زینلوه: حمزی له خۆشیی دنیایه حمزی له پۆشاک و شتی جوان و رهنگینه (همان محمود. برهمه ۲. ۸۴: ۱) [کنایه از کسی که میل به خوشی‌های دنیا دارد و لباس و چیزهای زیبا و رنگی را دوست دارد].

دل سه‌خه: بریتی له یه‌کیکی بی به‌زیی و دل‌ه‌ق (همان محمود. برهمه ۲. ۸۴: ۱) [کنایه از آدم بی‌رحم و سنگدل].

دل قایمه: بریتی له یه‌کیک که وره به‌رز و به‌هیز بیته (همان محمود. برهمه ۱. ۳۶۵: ۱) [کنایه از کسی که روحیه بلند و نیرومندی دارد].

دل کراویه (دل بازه): بریتی له شویتیکی دیمنی خۆش و به‌رجومنداره دلی مرۆفی تیندا ده‌کریتمه (همان محمود. برهمه ۱. ۳۶۵: ۱) [کنایه از جای باصفا و خوش‌منظره که دل انسان در آنجا شاد می‌شود].

دل کوچک نه‌کا به‌لو: زۆر به‌سۆز و دل‌تمزین: کنایه از بسیار سوزناک و رقت‌انگیز.

دل له دس دان: بریتی له نمونداربوون: کنایه از عاشق شدن.

دل له دل مه‌ده: بریتی له دل‌نیا‌بوون (همان ۳۳۱: ۱) [کنایه از مطمئن بودن].

دل له دلدان: بریتی له دودولی و گومان له کاریکا (دل له دل مه‌ده) واته: بینگومان بهو دوو دل مه‌به (همان‌ف. ۱۳۳: ۱) [کنایه از دودلی و تردید].

دل له دوا بوون: بریتی له که‌سیک که به بوته‌ی کاریکمه نیکمران بیته: کنایه از آدم نگران.

دل مردوه: بریتی له یه‌کیک که به تنگ جوانی و پازاندنمه و پۆشاک‌ی خۆیمه نایته (همان محمود. برهمه ۱. ۳۶۱: ۱) [کنایه از کسی که چندان به سرو وضع خویش نمی‌رسد].

دل ناسوویتیت (دماخ ناسوویتیت): بریتی له یه‌کیک خۆی نارنجیتیت و دل‌سۆزانه کاره‌که ناکات و به‌تمنگمه نایته (همان محمود. برهمه ۱. ۳۶۱: ۱) [کنایه از کسی که زحمت نمی‌کشد و دلسوز نیست و به یاری نمی‌شتاید].

دلوی تیکمه‌وت: [بریتی له کاریک یا نیشیک که توشی گیره‌وکیشه بیته]: کنایه از کاری که دچار اشکال شده. (همان قاضی. برهمه ۱. ۱۶۲: ۱)

دل‌به‌ره: بریتی له نافرته‌تیک‌ی زۆر جوان و شایسته که دل بۆ لای خۆی ده‌کیش و گرفتاری ده‌کات (همان محمود. برهمه ۲. ۸۴: ۱) [کنایه از زن بسیار زیبا و شایسته است که دل را مجذوب و گرفتار می‌سازد].

دل له مرزه: بریتی له ترسانی زۆر: کنایه از ترسیدن زیاد. (همان ۲۹۲: ۱)

دل‌ت لای من بیته: (۱) دل‌ت بدمه قسه‌کم باش گویم لی بگره: (۱) [کنایه از سخنان من را گوش کن]. (۲) خهم و مشوروم بخو (همان محمود. برهمه ۲. ۸۵: ۲) [به فکر من باش].

دل‌ته‌پ: بریتی له که‌سیک که حنز له ژنی جوان، به‌رگ و کال و شتی جوان بکا (همان‌ف. ۱۲۰: ۱) [کنایه از کسی که

کۆسپی دوژمن شاد بیتمه و به وتهی چزدار یان جینو
تۆلئی لی بستینی: کنایه از رنج دشمن شاد شدن و
با دادن دشنام دق دل خالی کردن. (حمیت، ۲۴۲)

دلداکھوتن: دلداخوریان: کنایه از شکه شدن، یکه
خوردن.

دلنر: بریتی له گراوی، ماشقه: کنایه از معشوقه.
(مهر، ۲۹۵)

دلروشن: واته هیوادار (جلا محمود، برگر، ۲، ۸۴): کنایه از
آرزومند است.

دلروین: بریتی له بیخود بوون (خان، ۱۲۱): کنایه از
مدهوش شدن.

دلریش: [بریتی له یه‌کیکی بی بهزمی زالم، زۆرکار]:
کنایه از سنگدل. (حمیت، ۲۴۲)

دلرپه: [بریتی له یه‌کیکی دلریش و بی بهزمی]: کنایه
از سنگدل. (حمیت، ۲۴۲)

دلرپه (دل سه‌خته): بریتی له یه‌کیکی بیبهزمی و
بیباکه، نامیهره‌بانه: کنایه از کسی بی‌رحم و بی‌باک
و نامهربان است

دلرفین: بریتی له دلبر: کنایه از دلربا، زیبا. (مهر، ۲۹۵)
دلروون: بریتی له دلخۆش کردن (خان، ۱۲۱): [شاد،
آسوده‌خاطر].

دلسارد: بریتی له کهسێک له کاریکا دوودل بی و
گرموگۆر نهی (خان، ۱۲۱): [کنایه از شخصی که در
انجام کاری مردد باشد].

دلساردی: بریتی له دوو دلی و سارد و سړی له کاریکا
(خان، ۱۲۱): [کنایه از بی‌میل بودن در انجام کاری].

دلساف: (۱) بریتی له یه‌کیکی بی‌کینه: (۱) [کنایه
از آدم بی‌غل و غش] (۲) بریتی له یه‌کیکی خۆش پروا
و ساویلکمه، زوولاس ده‌دریت (جلا محمود، برگر، ۲، ۸۴):

آرزوی پوشیدن لباس تازه و زیبا را داشته باشد.

دلته‌زین: [بریتی له کارسات و روودای ناخۆش]:
کنایه از اتفاق و حوادث ناگوار. (حمیت، ۲۴۲)

دلته‌واکینه‌تی: بریتی له یه‌کیکی پراپیه، له سمر
بیریک جیگیر ناییت (جلا محمود، برگر، ۱، ۲۱۲): [کنایه از
شخص متردد و دودل، کنایه از کسی که عقیده ثابتی
ندارد].

دلته‌له‌رزئ: بریتی له دلته‌له‌ره: کنایه از ترسیدن زیاد.
(مهر، ۲۹۲)

دلپاکه (دلسافه): (۱) بریتی له یه‌کێک که سینه‌ی
سافه، کینه‌ی له دلدا نییه: (۱) [کنایه از کسی که
صاف و صادق است و کینه‌ی در دل ندارد] (۲) خۆش
بروایه، ساویلکمه (جلا محمود، برگر، ۱، ۲۱۲): [کنایه از
آدم زودباور و ساده‌لوح است].

دلپری: بریتی له دل تمنگی (خان، ۱۲۰): [کنایه از
غمگینی].

دلپیاچوون: بریتی له حمز کردن له شتیک (خان، ۱۲۰):
[کنایه از آرزوی چیزی کردن].

دلپیس: بریتی له کهسێک که دلی باش نهی له گمل
مەردوم (خان، ۱۲۰): [کنایه از کسی که نسبت به
دیگران بدبیت باشد].

دلپیسکردن: بریتی له گومان پمیدا کردن ده‌رباره‌ی
یه‌کێک به خراپی (خان، ۱۲۰): [کنایه از بدگمان شدن از
کسی].

دلپی‌سووتان: بریتی له بهزه‌ی هاتمه‌وه به گیانداریکا
(خان، ۱۲۰): [کنایه از رحم کردن به جاندار].

دلپیس: بریتی له ناپاکی و خراپی دل له گمل مەردوما
(خان، ۱۲۰): [کنایه از بدنهاد بودن نسبت به مردم].

دلخالیه‌وکردن: [بریتی له یه‌کێک که به ره‌نج و نازار و

۲) [کتایه از آدم ساده لوح که زود فریب می خورد].

دله‌نلن: بریتی له هۆگرکردنی یه کیتک و دل لی سمنلن (خان.ف. ۱۲۲): [کتایه از دل بردن و علاقمند کردن

کسی به خود].

دله‌سووتان: بریتی له به‌زه‌یی هاتنموه به یه کینکا: ترخم.

دله‌گسته: بریتی له یه کینکی خه‌فتبار و کۆستکوتوو (جلا. محمود. بهرگه. ۲. ۸۵): [کتایه از آدم غمگین، که عزیزی را از دست داده باشد].

دله‌گستی: بریتی له دل په‌نیلدن (خان.ف. ۱۲۲): [کتایه از رنج‌ب‌گی].

دله‌په‌ل: [بریتی له گومانی ژن و پیاو له یه‌کتر]: کتایه از بدگمان از همسر. (همه. ۲۴۲)

دله‌چوونه‌سهر: بریتی له حه‌زکردن له شتیک (خان.ف. ۱۲۰): [کتایه از آرزوی چیزی کردن].

دله‌گرم: بریتی له کسیتک که له کاریکا سه‌رگرم بی (خان.ف. ۱۲۲): [کتایه از کسی که دلگرم و امیدوار به کار باشد].

دله‌گرمی: بریتی له سه‌رگرمی له کاریکا (خان.ف. ۱۲۲): [کتایه از شاد بودن به انجام کاری].

دله‌گران‌بوو: زیز بوو، دله‌گیر بوو (جلا. محمود. بهرگه. ۱. ۲۲۵/ خان.ف. ۱۲۲): [کتایه از قهر کرده، دل‌تنگ است].

دله‌راوان: بریتی له سه‌ردومی هیننی له سه‌رخۆ (خان.ف. ۱۲۲): [کتایه از حلیم و شکیا].

دله‌راوانه: ۱) به ده‌ست و دله، به‌خشنده‌یه: ۱) [کتایه از سخاوت و بخشندگی] ۲) لی یورده‌وه: ۲)

[کتایه از عفو‌کننده] ۳) هیننه (جلا. محمود. بهرگه. ۱. ۲۲۶):

۳) [کتایه از آرام است].

دله‌گرم: بریتی له دلپیس، دودول: کتایه از بدگمان. (مه‌ر. ۲۱۶)

دله‌ناو‌ناخوانه‌وه: بریتی له متمانه نکردن به شتیک به دل (خان.ف. ۱۱۹): [کتایه از صمیم قلب به چیز اعتقاد پیدا نکردن].

دله‌داکه‌فت: [واته ترسیام]: کتایه از دلم تکان خورد و ترسیدم و بکه خوردم. (همه. ۲۴۵)

دله‌ده‌ره‌ات‌بوو: [واته تاسیم کردوه، تامه‌زویی زۆر شتیک نه‌که‌م]: کتایه از آرزومند دیدارش هستم، اشتیاق فراوان برای چیزی. (همه. ۲۴۵)

دله‌فینکه‌و‌بوو: [له کاتی شادیکامی بو‌ نابودی و به‌لایه‌ک که به سه‌ر دو‌مندا هاتنی نه‌لین. واته زۆر حه‌زم کرد]: شاد شدن از نابودی دشمن، بسیار خوشحال شدن. (همه. ۲۴۵)

دله‌کوله‌ی‌تی: [واته دله‌په‌ له په‌زاره]: کتایه از دلم پر از غم و غصه است. (همه. ۲۴۵)

دله‌لی‌هه‌لکه‌فت: [بیتزار بوون له شتی یا کسیتک و دوربوونموه لیتی]: کتایه از بیزار شدن از کسی یا چیزی و دوری از آن. (همه. ۲۴۵)

دله‌ها‌له‌مشتما: [دل‌پاوکی و بی‌ثوقری]: کتایه از اضطراب و دل‌پاسی. (همه. ۲۴۵)

دله‌هه‌ل‌نه‌شیوئ: [بیتزاری و قه‌لزیبون له شتی]: بیزاری و ناراحت شدن از چیزی. (همه. ۲۴۵)

دله‌نه‌نه: ۱) وریا و ژیره: ۱) [کتایه از آدم هوشیار و عاقل] ۲) به‌تنگ دلی خه‌لکه‌وه دیت (جلا. محمود. بهرگه. ۱. ۲۲۱): ۲) [کتایه از این که در تنگنا و مشکلات

روحي به کمک دیگران می‌شتابد].

دله‌رودو: بریتی له کسیتک که ناره‌زویی شتی خوش و جوانی نه‌بی (خان.ف. ۱۲۲): [کتایه از دل مرده].

دلتیشان؛ بریتی له دلبر و دلرفتن: کتایه از معشوق.
(مهر. ۱۲۶۱)

دلی نه غوری؛ [بریتی له زور حمز له شتیک کردن]: میل
مفرط به چیزی داشتن. (حمیت. ۱۲۵۰)

دلی بوی دمکورکینیت؛ واته حمزی زوری لی کردوه
(جلاں محمود. بهرگری. ۱۵۰۲): [کتایه از بسیار مشتاق است].

دلی بوی دمکولیت؛ واته بهزمی زوری پیتدا دیتموه.
سوئی بوی جولآوه (جلاں محمود. بهرگری. ۱۵۰۲): [کتایه از
خیلی دلش به حالش می‌سوزد، دلش به رحم آمد].

دلی بوی سوتوا؛ جمرگی پی سوتواو بهزمی
پیتداهاتموه: کتایه از دلش به حالش سوخت. دلش
به حالش سوخت به او رحم کرد.

دلی بوی لیدهدات؛ واته ناره‌زوی ده‌کات. حمزی لی
ده‌کات (جلاں محمود. بهرگری. ۱۵۰۲): [کتایه از دلش هوایش
کرده].

دلی به دلپوهنا؛ واته پیکموه گونجان، ریک کموتن،
تبا بون. بون به دوستی یه‌کتر (جلاں محمود. بهرگری. ۱۷۰۲):
[کتایه از با هم ساختند و دوست همدیگر شدند].

دلی بریندار کرد؛ واته دلی شکاند، دلگیری کرد،
په‌نجاندی: کتایه از رنجیده‌ترش کرد، نگرانش کرد،
دل او را آزرده.

دلی پاک بۆتموه؛ (۱) له کینه و گومان پاک بۆتموه
به‌خشی: (۱) کتایه از دل او از کینه و گمان پاک شد
او را بخشید (۲) دلنیا بو: (۲) کتایه از مطمئن شد.

دلی پره؛ (۱) خه‌فتمباره: (۱) [کتایه از غمگین است]
(۲) خه‌ریکه ده‌گری (جلاں محمود. بهرگری. ۱۶۱۷): (۲) [کتایه
از مشغول گریه کردن است].

دلی پی سوتوا؛ بهزمی پیتدا هاتموه (جلاں محمود. بهرگری. ۱۵۰۲):
[کتایه از دلش به حالش سوخت].

دلی پیومه؛ (۱) حمز ده‌کات: [دوستش دارد] (۲) دلی
چۆته‌سغری (جلاں محمود. بهرگری. ۱۶۱۸): [کتایه از عشق و
علاقه به او پیدا کرده است].

دلی خوینی لی ده‌کتیت؛ واته ناسۆریکی زوری له
دلنایه. په‌ژاره دایگرتووه (جلاں محمود. بهرگری. ۱۶۰۲): [کتایه
از درد التیام ناپذیری دارد. غمگین است].

دلی داکموت؛ ترسا. خورپهی لی کموت (جلاں محمود.
بهرگری. ۱۶۱۸): [کتایه از ترسید. دلش فرو ریخت].

دلی داوه پی (تی)؛ (۱) واته حمزی لی کردوه: (۱)
[کتایه از عاشقش شده] (۲) گویی بۆ شل کردوه: (۲)
[کتایه از گوش به حرفهایش داده] (۳) سهرنجی تهاوای
له کاره‌که داوه (جلاں محمود. بهرگری. ۱۶۰۲): (۳) [توجه
کاملی به کار او نموده است].

دلی داکرت؛ دلی نه‌شکاند و دلگیری نه‌کرد (جلاں محمود.
بهرگری. ۱۶۱۸): [کتایه از رنجیده‌خاطرش نساخت و او را
دل‌تنگ نساخت].

دلی شقی بو؛ (۱) نارامی له بهر برا: (۱) [کتایه از
آرام و قرار ندارد] (۲) دلی تمقی کرد، له مراقادا
په‌ست بوو (جلاں محمود. بهرگری. ۱۷۰۲): (۲) [کتایه از غم
و غصه دلش ترکید].

دلی شکا؛ دلگیر بوو، دلی نیشا (جلاں محمود. بهرگری. ۱۶۱۹):
[کتایه از دل‌تنگ شد، قهر کرد].

دلی شکیاکه؛ [بریتی له یه‌کتیک که خۆشه‌ویستیکی
مردییت]: کتایه از کسی که عزیزی را از دست داده
باشد. (حمیت. ۱۲۶۱)

دلی گۆزی؛ (۱) بریتی له یه‌کتیک که یاریکی‌تر بگری:
(۱) [کتایه از کسی که دوست دیگری را برگزیند]
(۲) بریتی له یه‌کتیک که پیوی بگۆزی و په‌شیمان بیتموه

(جلاں محمود، برہمرا، ۲۷۰: ۲) [کناہ از کسی کہ فکرش عوض شود و پشیمان شدہ باشد].

دلی گہری گرت: بریتی لہ یہ کینک کہ قسیمیک لہ دلی بدا و پیی زیز بیت (جلاں محمود، برہمرا، ۲۷۰: ۱) [کناہ از کسی کہ از حرف دیگری ناراحت شود].

دلی گووشراوہ: بریتی لہ یہ کینک کہ دلی تنگ و خہفہ تبارہ (جلاں محمود، برہمرا، ۲۷۱: ۱) [کناہ از کسی کہ غم و غصہ دارد].

دلی قایمہ: [بریتی لہ دلیایی]: کناہ از اطمینان. (حمیت، ۲۴۶)

دلی قوری پیندا دراوہ: دلی گہراوہ و خواردنی بڑ ناخوریٹ: کناہ از ناراحتی و نگرانی است بہ گونه‌ای کہ نمی‌تواند غذا بخورد.

دلی کہسی بہ خوبہوہ نہہیشٹوہ: واتہ ہدموانی لہ خوی کردوہ و دلی زیز کردوہ (جلاں محمود، برہمرا، ۱۶۲: ۱): [کناہ از ہمہ کس را از خود رنجاندہ و دل ہمہ را ناخشنود کردہ است].

دلی کرایہوہ: بریتی لہ یہ کینک کہ دلخوش بیتوہ و پستی و ماتیبہ کی پڑوہیتوہ و لاچہ (جلاں محمود، برہمرا، ۲۷۰: ۱) [کناہ از کسی کہ شاد شود و ناراحتی و غم او از میان برود].

دلی لہ مشتیدایہ (دلی ہا لہ مشتیدا): بریتی لہ یہ کینک کہ دلہراوکیتمی و تۆقرہ لی پراوہ (جلاں محمود، برہمرا، ۲۷۱: ۱) [کناہ از کسی کہ نگران و بی‌قرار باشد].

دلی لی تۆراوہ: (۱) واتہ لہ ہر چاوی کوتوہ: (۱) [کناہ از، چشمش افتادہ] (۲) حمزی لی ناکات بڑ خواردن: (۲) [میلی بہ خوردن آن ندارد] (۳) لیتی زیز بوہ (جلاں محمود، برہمرا، ۱۷۲: ۲) [از او قہر کردہ است].

دلی لی سہند: کاریکی کرد کہ حمزی لی بکات و لہ

گہلی ریککمویت (جلاں محمود، برہمرا، ۲۷۱: ۱) [کناہ از کاری کرد کہ دوستش داشتہ باشد و با او بسازد].

دلی لی چہ پهل کردوہ: بہدگومانہوہن لہ کہستیک: کناہ از بدگمانی نسبت بہ کسی.

دلی لی کرمون کردگہ: [واتہ گومانی خراب کردن]: کناہ از بہ او ظنین و بدگمان شدہ. (حمیت، ۲۴۶)

دلی لی ہلکہ دراوہ (دلی لی ہلکہفتگہ): واتہ لہ ہر چاوی کوتوہ (جلاں محمود، برہمرا، ۲۷۱: ۱): [کناہ از پیش چشمش افتاد].

دلی نامروویت: واتہ تۆقرہ پراوہ، مہترسی شتیکی ہمہ (جلاں محمود، برہمرا، ۱۷۲: ۲): [کناہ از آرام و قرار ندارد نگران است، از چیزی می‌ترسد].

دلی ہل ناگریٹ: (۱) بریتی لہ یہ کینک کہ ہرگہ ناگریٹ و قایم نیبہ: (۱) [کناہ از توان ندارد و استوار نیست] (۲) تیرہ (جلاں محمود، برہمرا، ۲۷۲: ۲) [کناہ از سیر است].

دلی ہینایہوہ چی: واتہ دلنواہی کرد و ناشتی کردوہ (جلاں محمود، برہمرا، ۲۷۲: ۱): [کناہ از دلش را بہ جا آورد و با او صلح کرد].

دلیان بہ یہ کہوہ نووسا: (۱) بریتی لہ دووکس کہ حمز لہ یہک بکن: (۱) [کناہ از دو نفر کہ دوستدار ہم باشند] (۲) بریتی لہ ریککموتن و گونجان (جلاں محمود، برہمرا، ۲۷۲: ۲) [کناہ از بہ توافق رسیدن].

دلیان بہ یہ کہوہیہ: بریتی لہ کچیک و کوریک کہ دلخوازی یہ کتر بن (جلاں محمود، برہمرا، ۲۷۲: ۱): [کناہ از دختر و پسری کہ خواہان و عاشق ہمدیگر باشند].

دلیان گۆریومتوہ: بریتی لہ دووکس کہ حمزیان لہ یہ کترہ (جلاں محمود، برہمرا، ۱۵۰: ۲): [کناہ از دو نفر کہ

همدیگر را دوست دارند].

دم پلو: بریتی له شرمیونی قسمنزان: کنايه از خجالتی و نافصیح. (مؤثر، ۲۹۷)

دم شکانن: بریتی له تمی کردن: کنايه از تنبیه کردن، تو دهن زدن. (مؤثر، ۲۹۷)

دم ناداته ته له: بریتی له یه‌کێك که خۆی گیر ناخا (بختی، ۱۹۹): [کنايه از آدمی که به دام نمی‌افتد].

دمبه‌ک دپاو: [بریتی له یه‌کێكی بئ‌شرم و نابوو]: کنايه از آدم بی شرم. (فقهی قاضی، به‌رگه، ۱۶۴)

دمچه‌رخدان: بریتی له چمه‌دان (خان، ۱۵۹): [کنايه از زبان‌درازی].

دنیا بنی قووله (مربو، ۱۰): [واته معدوم نمیی زۆر وریا و دوورین بن: کنايه از انسان باید هوشیار و عاقبت‌نگر باشد].

دنیا ومک ماستی مه‌یو وایه: بریتی له نارامی و ناسایش (خان، ۲۲۳): [کنايه از آرامش و امنیت].

دنیا هه‌وره و گورگ دهمی چه‌وره: بریتی له یه‌کێك که له کاتی ناژاو و ناسایش‌تدا هه‌ر رۆژه له لایه‌که‌وه ده‌ست بوه‌شیتیت (جلا، محمود، به‌رگه، ۲۷۳): [کنايه از کسی که در موقع آشوب و بلوا و ناامنی هر روز از طرفی آسیب برساند و حمله کند].

دنیا ی به هه‌ر دوو ده‌ست گرتووه: بریتی له یه‌کێك که زۆر خۆی بپه‌نجیتیت و هه‌ول بدات (جلا، محمود، به‌رگه، ۲۷۳): [کنايه از کسی که بسیار زحمت بکشد و تلاش کند].

دنیا ی پۆشنی لی تاریک بوو: ۱) بریتی له یه‌کێك که تووشی ناهه‌مواری و کوژوێ بووه: ۱) [کنايه از کسی که گرفتار ناهمواری و بدبختی شده است] ۲) ناو‌می‌دی دای‌گرتووه (جلا، محمود، به‌رگه، ۲۷۴): ۲)

[ناامیدی بر او چیره شده].

دنیا ی گرتووته باوشه‌وه: [بریتی له یه‌کێكی ته‌ماکار که کاری کوژدنه‌وی مالی دنیا یو زۆر به مالی دنیا دلی خوش]: کنايه از کسی که دو دستی به مال و ثروت دنیا چسپیده. (حمید، ۲۵۱)

دنیا یان لی ته‌نی: واته سهری دنیا یان لی هینایه‌وه یه‌ک (جلا، محمود، به‌رگه، ۲۷۳): [او را مجبور ساختند، در تنگنا قرار دادند].

دوا بپاو: بریتی له شتیک که حمزی لی نه‌کیت و نهموئ ناوی بیهیت (تم گرانیه دوا بپاو هه‌ر نه‌پاویوه) (خان، ۱۲۴): [کنايه از چیزی که دل خوشی از آن ندارد و نخواهید نامی از آن ببرید].

دوا ی هه‌فت سک نه‌یژی که نیشکم: [به ژنیکی دل‌تەر و خوش رابووێ ده‌لێن]: کنايه از زنی عیاش و خوش‌گذران. (حمید، ۲۵۶)

دوومنی خۆی به شه‌کر ده‌خه‌نکینیت: بریتی له مرۆفیکێ زمان شیرین و زۆزانه که به قسه‌ی نهم و هه‌مانه به سهر ناحمه‌که‌یدا سهر ده‌که‌ویت (جلا، محمود، به‌رگه، ۲۷۶): [کنايه از آدم شیرین زبان بسیار دانا که با زبان خوش بر دشمن پیروز خواهد شد].

دوومرکی لی ویسیاگه‌سه‌وه: [واته نیازی لێدانیه، پاسبان]: کنايه از به قصد زدن در مقابلش ایستاده. (حمید، ۲۵۵)

دوو به‌ره: بریتی له به‌ردی کێلی گوێ (هه‌تا له نیو دوو به‌ردام ده‌نێن له به‌رم ناچن): کنايه از سنگ لحد. (مؤثر، ۲۹۹)

دوو ده‌ست به ناله: بریتی له یه‌کێك که کرپن و فروشتنی شتی هه‌یجوپووج ده‌سه‌په‌یه‌کی باش یه‌که‌وه بنی و ده‌ست‌کا به کرپن و فروشتنی شتی گه‌وره (خان، ۱۲۳): [کنايه از کسی که از معامله‌ی کوچک و

له‌وهی تریک بین و دلمان له یهك پیتش (رخزاسی: ۱۲۷).
[کتایه از دور و دوست بودن بهتر از نزدیک بودن و
رنجیدن از هم است].

دووربینی دوا دمکات: [بریتی له یه‌کینک که دواروژ له
بهرچاو بگریت]: کتایه از کسی که عاقبت‌اندیشی
می‌کند. (حمیت: ۲۵۸).

دووربینی گردن (میرخ: ۱۱): [بریتی له تهماشای دواروژی
کار کردن: کتایه از به عاقبت کار اندیشیدن، عاقبت‌نگر
بودن].

دوورپنگ: بریتی له گیانداریک که باوک و دایکی له
جوژیک نمین (رخزف: ۱۳۳). [کتایه از جاننداری که پدر و
مادرش از یک‌نژاد نباشند].

دوورپنگ: بریتی له معروومی دوو پروو (رخزف: ۱۳۳).
[کتایه از منافق].

دوورکوژ بوون: به شتیک یا به یه‌کینک نموتری که له
دوورهوه جوان بنوینی (رخزف: ۱۳۰/ جلال محمود. بهرچا: ۲۷۵).
[کتایه از چیزی یا شخصی که از دور زیبا به نظر
برسد].

دوورپوو: بریتی له یه‌کینک که خوی خاص پیشان نهدات
به‌لام له راستیدا واییه (رخزف: ۱۳۲). [کتایه از منافق].

دووسره باری نه‌گا: [بریتی له یه‌کینک که کاریک
داسپیختی به سهر یه‌کینکی‌تردا و منعتیش بنیتته
سهری]: کتایه از تحمیل کاری دشوار بر کسی و منت
نیز بر او نهادن. (حمیت: ۲۵۳).

دووسم: بریتی له گا و مانگا و مهر و بز (رخزف: ۱۳۳).
[کتایه از حیواناتی مثل گاو و گوسفند و بز].

دووکا به پیشله نه‌سپیری: بریتی له یه‌کینک که مالی
خوی بداته دهست مروژی ناته‌مین (رخزف: ۵۴۶). [کتایه از
کسی که مال و دارایی خود را به دست آدم نادوست

کم‌ارزشی تبدیل به بازرگانی بزرگ شود، بازرگان
بی‌سرمایه].

دوو ده‌سماله نه‌گا: بریتی له مروژی دووروو که له
نیوان دوو دوژمندا بو به‌رژوهندی خوی لانی همر دوو
لا نه‌گرن: کتایه از آدم منافق و دورو که برای حفظ
منافع خود با هر دو طرف دعوا اظهار همدردی و
دوستی کند. (حمیت: ۲۵۲/ جلال محمود. بهرچا: ۲۸۸).

دووپا: بریتی له مروژ: کتایه از انسان. (مهر: ۲۹۹)
دووپیف و سه‌ووی: له کارا پهلنه‌کردن و سه‌ور کردن
(رخزاسی: ۱۱۱). [کتایه از کسی که در کاری عجله نکند و
صبور باشد].

دوودلی: بریتی له پارا بوون له کردن یا وتنی کاریکا
(رخزف: ۱۳۳). [کتایه از دلمی مزاج بودن و تردید در
انجام کاری یا گفتن آن].

دو و دوشاوی تیکه‌ل کرد: بریتی له یه‌کینکی زور
تووریه که هیچی تیتدا نیستلی و همرچی به ده‌میدا
بیت بیلی (جلال محمود. بهرچا: ۲۷۷). [کتایه از فرد بسیار
خشمگین که رعایت هیچ چیز را نمی‌کند و هر چه
بر زبانش بیاید بگوید].

دوویر: بریتی له جووت قوشی بی‌فهر: کتایه از نحس،
شوم (نزدیکی سیاره‌های زحل و مریخ). (مهر: ۳۱۹)

دوورافین: بریتی له به‌فیرودانی مال: کتایه از به هدر
دادن دارایی. (مهر: ۳۰۹)

دوولپا: بریتی له دهس هلمه‌گر چهل و مل وک دولپا
سواری شام بووه دهستم لی بهر نادا، دتیری چیروکان:
کتایه از دست بردار نشدن از کسی. (مهر: ۳۰۵)

دوولدان: بریتی له به‌رتیل دان به کسی: کتایه از رشوه
دادن. (مهر: ۳۰۶)

دوور و دوس: بریتی له دووربوون و دوستاییتی باشتره

بِسپارد].

دووگیان: بریتی له ژنی ناوس: کنايه از زن حامله.

دووکهن چرای خواردگه: [بریتی له یه‌کینک بۆ

به‌دهس‌هیتانی زانیاری همول و تمقلای زۆری داوه]:

کنايه از آدمی که برای تحصیل علم و دانش تلاش و

کوشش زیادی متحمل شده باشد. (همیت، ۲۵۹)

دووکهن له مائی هه‌ن ناسیت: بریتی له یه‌کینکی هه‌ژار

و چرووک (جلا، محمود، بهرگر، ۲۷۲): [کنايه از شخص فقیر

و خسیس].

دووکهنه‌که‌ی نه‌چینه‌وه چلو خوی: [نازاره‌که‌ی له

دواييا نه‌گه‌په‌ته‌وه بۆ خوی]: دست آخر آسپیش به

خودش برمی گردد. (همیت، ۲۵۹)

دووکهنی نه‌چینه‌وه چلو خومتا: واته تاکامی ره‌شی نمو

کاره‌ساته داویننی خۆت نه‌گرئ (به‌زی، ۲۹۸): [کنايه از

آخر و عاقبت آن کار دامن خودت را خواهد

گرفت].

دیان بگره به خوتا: [واته خۆ راگره و به‌تاقه‌ت به]:

کنايه از مقاومت و پایداری کن. (همیت، ۲۷۸)

ده‌ئو کردن: خسار کردن، به ناودا دان (هه‌زبه، ۱۴۱):

[کنايه از هدر دادن].

ده‌بن سهره‌ا بپوون: دارشینی نه‌قشه و پیلان له

میشکدا (هه‌زبه، ۳۰۹): [کنايه از خیال توطئه‌چینی در

سر داشتن].

ده‌به: بریتی له ناژه‌ئی زگ پر: کنايه از حیوان آهستن.

(هه‌زبه، ۳۰۸)

[...] **ده‌تقیته‌وه:** بریتی له یه‌کینکی بیکاره و

ده‌ستبه‌تاله که خۆی له قهری هیچ کارێک نادات:

کنايه از آدم بی‌دست و پا و ته‌لش که دست به هیچ

کاری نمی‌زند.

ده‌و و نامانی لی برینگه: بریتی له یه‌کینکی قه‌لمو:

کنايه از آدم چاق.

ده‌و و به‌ری لی براره: زۆر بی‌شعرم و ناوساوه (جلا

محمود، بهرگر، ۲۸۸): [کنايه از بسیار بی‌شرم است].

ده‌ره‌رگه‌وتن: بریتی له به‌ر پارانه‌وه و تکا لی کردن:

کنايه از مورد خواهش و تمنا قرار گرفتن.

ده‌ره‌به‌گی: بریتی له زۆرداری و که‌له‌گایی کردن (به

ده‌ره‌به‌گی خواردی): کنايه از گردن کلفتی و

زورگیری. (هه‌زبه، ۲۱۲)

ده‌ره‌لنگ دپاو: بریتی له رووت و شپۆل: کنايه از ژنده

پوش و بینوا. (هه‌زبه، ۲۱۲)

ده‌ره‌پینان له پی داگه‌ند: (۱) نابروویان برد روویان ره‌ش

کرد: (۱) [کنايه از بروی او را بردند و رسوا نمودند]

(۲) ده‌ستیان خسته‌وو (جلا، محمود، بهرگر، ۲۸۸): (۲)

[کنايه از دستش را خواندند].

ده‌ره‌ی سه‌ر: بریتی له ره‌نج و سه‌خله‌تی: تووشی (ده‌ره‌ی

سه‌ر) م‌مه‌که (هه‌زبه، ۱۴۰): [کنايه از نه‌ج و سختی].

ده‌ره‌ی کارپیه: [واته نه‌خۆشه‌که‌ی هیوای ساخ

بوونوه‌ی نییه]: کنايه از بیماری که امید به بهبودش

نیست. (همیت، ۲۶۰)

ده‌ره‌ی که‌سکونه: [بریتی له یه‌کینک که نه‌خۆشه‌که‌ی

ده‌ره‌مانی نییه و خۆشوو ناوی]: کنايه از کسی که

م‌ریضی لاعلاجی داشته باشد. (همیت، ۲۶۰)

ده‌ره‌گاکوته: خه‌رپه‌به، ماله‌نگه‌ره (جلا، محمود، بهرگر،

۳۰۰): [کنايه از آدم بیکاره و ولگرد].

ده‌ره‌گای به‌تورگیرا (هه‌لپه‌هرا): (۱) مائی وێران بوو:

(۱) [کنايه از خانه‌اش ویران شد] (۲) کسی نه‌ما و

قپان تی‌کوت: (۲) [کنايه از کسی از او نمانده و

همگی از میان رفتند] (۳) جاران نه‌گه‌ر یه‌کینک به‌ردایا

لمبر مائه کمیدا قورپان داده‌نا تا کسوکاری مردوده‌که
سمریان له قور پش: (جلا محمود. برهمه. ۱۹۹۰: ۳) [کنایه از
در گذشته اگر شخصی می‌مرد جلو در خانه‌اش
مقداری گل فراهم می‌کردند تا نزدیکان مرده آنرا به
خود بزنند].

دورمال: بریتی له مائه گموره: کنایه از بارگاه.
(مهر ۲۱۲)

دورمان: شتیکه بو چابوونموه بدری به نه‌خوش، بریتی
له دارو (خان. ۱۴۱: ۱۴۱) [کنایه از دارو].

دورو ژور کردن: ۱) بریتی له بمره چابوون چوونی
نه‌خوش: ۲) بریتی له تازه پاگرتنی منال: ۱) کنایه از
شروع به شفا یافتن: ۲) کنایه از تازه پا گرفتن بچه.
(مهر ۳۱۳)

دورهاتوو: بریتی له یه‌کیتک که له ژیاندا، و له کاردا
به نه‌زمون و شاره‌زا بووه (جلا محمود. برهمه. ۲۰۰: ۲۰۰)
[کنایه از کسی که در زندگی و کار و حرفه‌اش آگاه
و باتجربه شده باشد].

دوریاووش: بریتی له گیانداری ژور خور: کنایه از
جاندار پرخور.

دورانی چون ده لانکی نی: واته دورانی چون کار
جیبه‌چی بکا (جلا محمود. برهمه. ۲: ۶۸) [کنایه از این که
می‌داند که چگونه کار را انجام دهد].

دورگا: ۱) بریتی له خانویه‌ری خوش و گموره: ۲)
بریتی له نان و خوانی جوان و ژور: ۱) کنایه از کاخ: ۲)
کنایه از سفره‌ی رنگین. (مهر ۳۱۴)

دوروی و شکدا نیه‌تی (دوروی و شکی تینا نیه):
بریتی له یه‌کیتک که باران لئی داوه و هرچی له
بهردایه تهره بووه (جلا محمود. برهمه. ۱: ۲۰۱) [کنایه از
کسی که باران تمام بدنش را خیس کرده باشد].

دوروی و شکی تینا نیه: بریتی له هرچی له بمری

دایه تهریووه (خان. ۲۴۳: ۲۴۳) [کنایه از خیس شدن به طور
کلی].

دور: بریتی له شیتی کون: کنایه از آش کهنه، غذای
مانده. (مهر ۲۱۴)

دور نه‌دا به رانا: بریتی له به پیروش‌بوون و خم
خواردن: کنایه از تأسف خوردن.

دور نه‌وشینی: بریتی له شیت: کنایه از آدم روانی که
دیگران را کتک بزند.

دور بو‌دم: بریتی له ژینی نه‌مرنه‌ژی، فه‌قیری: کنایه
از زندگی بخور و نمیر. (مهر ۲۱۵)

دور بان دور نیان: بریتی له بیکار مانموه: کنایه از
بیکار ماندن. (مهر ۳۱۵)

دور پلو: به یه‌کیتکی مال به فیرودور ده‌لین: کنایه از
آدم خراج و اسراف‌گر.

دور به‌ناو: کناراوچوون: کنایه از توال رفتن.

دور به‌تال: بریتی له مروفی بیکار (خان. ۱۴۶: ۱۴۶)
[کنایه از شخص بیکار].

دور به‌داوین بوون: ۱) بریتی له پارانه‌موه بو
رپهراندنی کاریک: ۱) [کنایه از التماس برای انجام
کاری]: ۲) بریتی له پنا بردن به کسیتک له کاتی
تمنگانه‌دا: ۲) [کنایه از پناه بردن به کسی در مواقع
تنگنا].

دور به‌دور دان: [واته: ناشتکردنموه‌ی دووکس]:
کنایه از آشتی دادن دو نفر. (همه. ۲۲۲)

دور به‌دلا هاوردن: بریتی له هست به ناسایش و
خوشی کردن: پاش تپهراندنی کاریکی دژوار: کنایه از
احساس آسایش از یک دشواری.

دور به‌ژیر بالیا: واته یارمه‌تی بده: کنایه از کمکش
کن.

دس چه په‌له: [بریتی له دز]: کنايه از دزد و خیانتکار. (حمیت، ۲۲۶)

دس چه‌فت: بریتی له یه‌کینکی دز: کنايه از آدم دزد.
دس چه‌ور بساوه به سهر خوتا: [واته لمو به‌لایمی که به‌سهر خوتا هیناوتو منیش به‌شدار مکه وازم لی بیینه]: کنايه از این که مرا در بدبختی و بلایی که بر سر خود آورده‌ای سهیم مکن. دست از سر من بردار. (حمیت، ۲۶۸)

دس چه‌وو: (۱) بریتی له یه‌کینک که گموره بووه: [کنايه از شخص توانمند و بزرگ] (۲) دهسه‌لاتداره، ده‌وله‌ممنده (جلا محمود، بریم، ۲: ۲۹): [کنايه از شخص مقتدر و ثروتمند].

دس گهرین: (۱) بریتی له ژنیک که به کمسینکی‌تر جگه له شووکی (... بنا و مندالینکی ببی که شیوی له مندال‌کانی‌تری نه‌چی (۱) زنی که بچه ی حرامزاده‌ای بیاورد که مانند دیگر بچه هایش نباشد (۲) بریتی له یه‌کینک که ماوه‌یک لای یه‌کئ مامله بکات و نیتر نیوویت له نمو چیگا مامله بکات و بپیته لای یه‌کینکی‌تر: (۲) کنايه از کسی که مدتی پیش یکی معامله کند و دیگر نخواهد پیش او به معامله خود ادامه دهد و پیش کسی دیگر برود.

دس قورس: کمسینک کوتک وه‌شاندنی به زهر بی: کنايه از کسی که قدرت دستش برای کتک زدن زیاد باشد.

دس قوچیاگ: دس قوچاو: کنايه از خسیس.

دس که‌سن گرتن: بریتی له یارمه‌تی‌دانی یه‌کینک: کنايه از کسی را یاری کردن.

دس له بان دس فرس: واته له ژورر هم‌مو خاوهن پیشمه‌یکوه، یه‌کینکی وا هدی که گه‌لی به‌رتر بی لمو پیشمه‌یدا: کنايه از در رأس همه شغلها یک نفر وجود

دس به ززانی دانیشنگه: بریتی له یه‌کینکی له‌کار کموتو و بن‌دهسه‌لات، دهسته نه‌ژنو (ریزسی، ۲۰۴): [کنايه از پیر و ناتوان، دست به زانو نشستن].

دس به‌زو کردن: بریتی له ترساندن و لیدانی کمسینک: کنايه از کسی را ترساندن و زدن.
دس به‌رووه نان: بریتی له ناهومیدکردنی کمسینک: کنايه از نومید گردانیدن.

دس به‌سته: بریتی له خو به‌دهسته‌وده‌دانی بی لام و جوم: کنايه از تسلیم بدون قید و شرط. (مهر، ۳۱۵)
دس برین: بریتی له یه‌کینک که کمسینکی فریو داییت (خان، ۲۲۸): [کنايه از کسی که دیگری را فریب و اغفال کرده باشد].

دس بلاو: بریتی له کمسینکی مال به فیروودهر: کنايه از ولخرج.

دس پیس: بریتی له ورده دزی ناومال (خان، ۱۴۷): [کنايه از دله دزد].

دس خوی برد به دما: بریتی له یه‌کینک که له کردنی کارینک په‌شیمان (ریزسی، ۲۰۱): [کنايه از پشیمان شدن کسی از انجام گرفتن کاری].

دس سارد: بریتی له یه‌کینکی فیر کار نمبوو: کنايه از کسی که کار یاد نگرفته.

دس سووک: بریتی له کمسینک که باش دهرمان بکات یا دهسی خیر بیت: کنايه از کسی که در معالجه ماهر باشد یا در معامله و کارهای دیگر دستش خیر باشد.

دس شه‌یتانی له پشتوه به‌ستگه: [بریتی له یه‌کینکی داوباز که له کاری خراپ‌یدا شاره‌زایی تموایی بیت]: کنايه از آدمی که انواع صفتهای زشت را داشته باشد. (حمیت، ۲۶۵)

دس چه‌په‌ل: بریتی له نائمه‌ین، دزی خویری سیرمه‌خوز: ده‌له‌دز: کنايه از دست‌کج، دزد.

دارد که از همه استادتر باشد.

دس له بان دس نیان: بریتی له بیکار مانوه (خان.ف. ۳۱۵): [کنایه از شخص بیکار].

دس له پا غه تا ناکا: [واته به باشی کاره‌کمی به پیوه نمبا]: کنایه از به درستی کارش را انجام می‌دهد. (حمید. ۳۶۶)

دس له پا درژتو: (۱) بریتی له یه‌کیکی تمبیل و تموزل: (۱) [کنایه از شخص تبیل]. (۲) هاتموه بی‌نموی هیچی دست کموی (جلال محمود. برگر. ۲: ۶۹): (۲) [کنایه از برگشتن کسی از جایی که هیچ دستاوردی برایش نداشته باشد].

دس له سفر که سی هه‌نگرون: بریتی له وازهینان و له‌ملموه بوون له کمستیک: کنایه از دست برداشتن از کاری یا کسی.

دس له سهرم هه‌نگره: واته وازم لی بهینه: کنایه از مرا رها کن و دست از سرم بردار.

دس لیک به‌ردان: بریتی له جیایی نیوان دوو دلدار یا ژن و می‌رد: کنایه از جدایی افتادن بین زن و مرد یا عاشق و معشوق. (میر. ۳۳۱)

دس ماچ کرون: بریتی له یتک کموتنی کاریک به تاییهت ژن خواست: کنایه از به توافق رسیدن دو نفر مخصوصاً در خواستگاری.

دس نه‌غشین: بریتی له مروی کارامه له کاری هونریدا: کنایه از هنرمندی که با دست خوب ببافد خوب بنوازد و...

دس نیانه پشت چاوا: واته کمستیک له کول خو کردنموه: کنایه از دک کردن.

دس و بانم به‌سیلگه: بریتی له دستمگ و نمدار: کنایه از تنگدست.

دس و پا کرون: بریتی له همول و تمقالا بژ

دسپیکردنی کاریک: کنایه از کوشیدن برای شروع کاری.

دس و دل بلز: [واته سه‌خییه و دل فراوانه]: کنایه از جوانمرد و باسخاوت. (حمید. ۳۶۲)

دس و دل بازه: بریتی له یه‌کیکی زور سه‌خی و به‌خشندهیه (جلال محمود. برگر. ۲: ۶۹): [کنایه از شخص بسیار سخاوتمند و فداکار].

دس و دل پاکه: [بریتی له یه‌کیکی دلچاک و بی‌گز و گیتچیل و باو پی کراو]: کنایه از آدم خوش قلب و مورد اطمینان. (حمید. ۳۶۸)

دس و دلم نه‌لرزی: واته دوودل و همراسام: کنایه از مردد و نگران.

دس و دلی ساردو پیوه: [واته ناهومید بووه، په‌شیمان بووه]: کنایه از ناامید شدن، پشیمان شدن. (حمید. ۳۶۸)

دس و دلی یه‌ک ناگرتی: [بو راپیراندی کاره‌کمی نه‌گمیشتوه به دلتیایی]: اطمینانش را برای انجام کاری یا امری از دست داده. (حمید. ۳۶۸)

دس و کوته‌که: واته زور تورپیه (جلال محمود. برگر. ۲: ۶۹): [کنایه از آدم بسیار خشمگین].

دس وشک: بریتی له رژد و چنوک: کنایه از خسیس.

دس هه‌ل پیکان: بریتی له کمستیک به پوتهی رووداوینکوه خم و په‌زاره دایگرتبی: کنایه از کسی که به علت اتفاقی غمگین و افسرده شده باشد.

دسلودس کردن (دس به دس کرون): [بریتی له تمفره‌دان و خسته دوا]: کنایه از معطل کردن. (حمید. ۳۶۲)

دست نه‌کا به دمی شیرا: به یه‌کیک نوتری که زور نازایه (خان.ف. ۳۳۵): [کنایه از آدم بسیار شجاع].

دست بان دست فرس: له ژورور یا سهرودی خاوه

پیشه یا پلمیک یه کیتر همیه که گه لیک له شو
شاره زاتر و بهر زتره: همیشه در هر حرفه و پیشه ای
صاحب نظر و عالم برتری وجود دارد یا به وجود
می آید که از بقیه آگاه تر و داناتر است.

دهست به لئو گه یانلن: بریتی له چوونه سمر ناود هست:
کتایه از مستراح رفتن. (مهر. ۳۱۶)

دهست به بالهوه گرتن: یارمیتیدان: کتایه از کمک
کردن.

دهست به دستادان: بریتی له پشمیانی (مهر. ۱۴۶):
[کتایه از پشیمان شدن].

دهست به دمی سه گدا دکات: بریتی له یه کیک که زور
به جبریزه و بی حیایه: کتایه از فرد بسیار نا آرام و
بی شرم.

دهست به دمی شیردا نه کات: بریتی له یه کیک دلیره
چاونترسه (مهر. ۲۰۲): [کتایه از شخص
شجاع و بیباک].

دهست به ژیر بالیا: واته یاری بده پشتیبانی به (مهر.
مهر. ۲۰۲): [کتایه از او را کمک و یاری کن].

دهست به ریش و سپیهوه نادات: بریتی له یه کیک
بی دسه لات، هیچ کاریک ناکات (مهر. ۲۰۲):
[کتایه از آدم ناتوان و تنبل، هیچ کاری را انجام
نمی دهد].

دهست به زاخا گرتن: بریتی له دست برین
هله خله تانلنی یه کیک (مهر. ۱۴۶): [کتایه از فریب
دادن و آسیب رساندن].

دهست به سورا گرتن: بریتی له داگیرکردنی شتیک
(مهر. ۱۴۶): [کتایه از تصرف کردن چیزی].

دهست به تان: بریتی له مردومی بی کار (مهر. ۱۴۶):
[کتایه از شخص بیکار].

دهست بهردار: بریتی له کمسک که دهستی له کاریک
هله گرتی: کتایه از کسی که از انجام کاری دست
بردارد.

دهست بهردان: (۱) بریتی له جیابوونوهی دووکس له
یک: (۱) [کتایه از جدا شدن دو نفر از همدیگر] (۲)
وازهیتان له کاریک (مهر. ۱۴۶): [رها کردن کاری].

دهست بهروموان: بریتی له جوابدان و ناوهمیدکردنی
یه کیک که داوای شتیک لی بکا (مهر. ۱۴۶): [کتایه از
ناامید گردانیدن].

دهست بهسته: بریتی له مردومی دهستخپرو
(مهر. ۱۴۶): [کتایه از فریب خورده].

دهست بهسره: (۱) دیله، له ژیر چاو دیریدایه.
داگیرکراوه (بژ ولات) (مهر. ۲۰۲): [کتایه از
اسیر است، تحت نظارت است. غصب شده است].

دهست بهستان: بریتی له دهستخپرو کردن (مهر. ۱۴۶):
[کتایه از فریب دادن].

دهست بلاو: بهخشنده و سخی: کتایه از بخشنده.

دهست بلاو: (۱) بریتی له کمسک که مالی خوی به فیرو
بدا: (۱) [کتایه از کسی که مال و ثروت خود را به

هدر دهد] (۲) بریتی له یه کیک که پاشه کموت ناکات،
هرچی دیته دهستی خوجی دهکات (مهر. ۱۴۵): [مهر.
مهر. ۲۰۱]: [کتایه از کسی که اندوخته
نمی کند و هر چه به دستش می رسد خرجش می کند].

دهست بوون: بریتی له دهسه لات و دهست رویشتن یاخوا
هرگز زوردار دهستی نمیی (۱) [کتایه از قدرت و
توانمندی] (۲) بریتی له بهشداربوون له شتیکا
(مهر. ۱۴۶): [همکاری و دست داشتن در کاری].

دهست تهنگ: بریتی له کم دهستی، دهست کورت
(مهر. ۱۴۷): [کتایه از فقیر، ناتوان].

نفر به تمامی.]

دهست نادات: (۱) ناگوختیت: [کتیابه از نمی گنجبد] (۲) بمو نرخه کهمه نافروشریت (جلا محمود. بهرگی. ۲۰۰۵: [کتیابه از به آن قیمت کم فروخته نمی شود].

دهست و پیی بهستموه: (۱) دهرفتی پری: (۱) [کتیابه از فرصت به او نداد] (۲) له کاری خست، دهسه لاتی پری: (۲) [کتیابه از کار انداختن، قدرتی برای او نگذاشت] (۳) دهستخمری کرد (جلا محمود. بهرگی. ۲۰۰۷: ۳) [کتیابه از او را فریب داد].

دهست و دمی پیوه نه غوریت: بریتی له خواردنیک که زور خوش و بهچمشه و تام بیت (جلا محمود. بهرگی. ۲۰۰۵: [کتیابه از غذای بسیار لذیذ و با طعم و مزه].

دهست و دلی یهک ناگریت: (۱) پشتی له کاره که سارده و له کاره که دا سسته لیه: (۱) کتیابه از رغبتی به کارش ندارد و در کارش سست و تنبل است (۲) پیوهندی پچریوه و حمز بمو پیوهندییه ناکات: (۲) کتیابه از ارتباطش را قطع کرده است و تمایلی به ارتباط ندارد. **دهست:** بریتی له دهسه لات، فسیاره کس (دهستی) همیه، واته دهسه لاتی همیه (خان.ف. ۱۴۵۰: [کتیابه از قدرت].

دهست و دهستی پی دهکات: (۱) ده پچاییتیت: [کتیابه از صرف وقت می کند] (۲) ده پچاییتیت: [کتیابه از فریش می دهد] (۳) دهستی پری (جلا محمود. بهرگی. ۲۰۰۷: ۱۷۱: [کلاه بر سرش گذاشت].

دهست بادن: [بریتی له یه کینکی مله و و سته مکار]: کتیابه از زورگویی و قلدری. (قاضي. قاضي. ۱۸۲۰) **دهست بهی:** [بریتی له خیرا کاریک کردن: کتیابه از سریع کاری را انجام دادن.

دهست خه تی ناوومیلیدی دایه دهست: واته پیی را گیاند که کاره که ناکریت و چاویری نمیت (جلا محمود. بهرگی. ۲۰۰۴: [کتیابه از به او اطلاع داد کارش انجام نمی گیرد و منتظر نباشد].

دهست دهست دهسایت: واته شتیکت که له دهستی یه کیک گرت ده بیت بیده تیه دهستی خوی (جلا محمود. بهرگی. ۲۰۰۴: [کتیابه از هر وقت چیزی را از کسی خواستی باید آن چیز را دوباره به خود او پس دهی]. **دهست دریزه:** (۱) ناپاکه، زورداره: (۱) [ناپاک است خائن است و ظالم] (۲) ته ماعکاره: (۲) [کتیابه از طمع کار است] (۳) به سامانه: (۳) [کتیابه از ثروتمند است] (۴) به دهسته لاته (جلا محمود. بهرگی. ۲۰۰۳: ۴) [قدرتمند است].

دهست رویوه: (۱) دارایه: (۱) [کتیابه از ثروتمند است] (۲) به دهسه لات و توانایه (جلا محمود. بهرگی. ۲۰۰۴: ۲) [کتیابه از قدرتمند و تواناست].

دهست له پا دریزتر: به یه کیک ثورتی که بو کاریک بچی و همروا بیتیه: کتیابه از کسی که به دنبال کاری برود و بادست خالی برگردد.

دهست له گوان دریزتر: واته هیچی پی نییه، هیچی دهست نه کموتوه، ناوومید گمراوه تیه (جلا محمود. بهرگی. ۲۰۰۷: ۱۷۱: [کتیابه از کسی که چیزی دستگیرش نشده و ناامید برگشته باشد].

دهست له مل گوف: ناشتومبون: کتیابه از صلح کردن. **دهست لی هه ستانن:** [بریتی له سرکوتن به سر که سیکتی تر دا]: کتیابه از بر کسی برتری و تفوق یافتن. (قاضي. قاضي. بهرگی. ۱۸۲۰)

دهست لیگه ردان: بریتی له جیا بوونوهی دووکس له یهک به نیججاری (خان.ف. ۱۴۹۰: [کتیابه از جدا شدن دو

ناشیرین کردن که بیسته هوی بی‌نابرویی یه‌کینک له نیو خه‌لکدا: کنايه از انجام گرفتن کاری که باعث بی‌اعتباری کسی شود.

دسته‌و که‌مه‌ر وسته‌او: بی‌دربسه، دوره‌په‌ریزه توخنی کاره‌که ناکموت وک هی نمویش نمیت وایه (جلا محمود، به‌مر ۲۰۲۰): [کنايه از درست نیست، پرهیز می‌کند و به کار نزدیک نمی‌شود انگار که به او مربوط نیست].

دسته‌ونه‌ژنو: به یه‌کینکی بی کار نموتری (خان ۱۳۲۷): [کنايه از آدم بیکاره].

دسته‌وسانه: بریتی له یه‌کینکی بی‌ده‌سه‌لات و بی‌توانا و دسته‌پاچیه (جلا محمود، به‌مر ۲۰۲۰): [کنايه از شخص ناتوان و سراسیمه].

دسته‌ونه‌زه: بریتی له یه‌کینکی چاوهریتی فرمان: کنايه از آماده بودن برای انجام دستور.

دسته‌ویه‌خه: (۱) بریتی له نزیک بوون: (۱) [کنايه از نزدیک بودن]: (۲) بریتی له یه‌ک نالان (خان ۱۳۱۹): (۲) [کنايه از گلاویز شدن].

دسته‌پاکه: واته جیتی پروا و متمانیه، ناپاکی ناکات دز نییه (جلا محمود، به‌مر ۲۰۲۰): [کنايه از شخص مورد اعتماد، اعمال بد انجام نمی‌دهد و دزد نیست].

دسته‌پاک‌دنه‌وه: بریتی له سوال کردن (خان ۱۴۱۶): [کنايه از گدایی کردن].

دسته‌پشه‌خه: بریتی له یه‌کینکی گورجوگوله که زووتر کار ده‌کات و فریا ده‌کموت (جلا محمود، به‌مر ۲۰۲۰): [کنايه از آدم سریع که زود کارها را انجام می‌دهد].

دسته‌پوشان: بریتی له دریا‌کردنی یه‌کینک یا شتیک، بریتی له ملو کردن شتیک یا یه‌کینک (خان ۱۴۷۰): [کنايه از دک کردن].

دسته‌پ: بریتی له فیلبازی مردوم خه‌لمتین (خان ۱۴۵۰): [کنايه از نیرنگ‌باز و مردم فریب].

دسته‌پ‌ارپوون: بریتی له دست هل‌گرتن (خان ۱۴۶۰): [کنايه از دست برداشتن].

دسته‌پ‌ین: بریتی له فیلبازی و مردوم خه‌لمتاندن (خان ۱۴۵۰): [کنايه از فریب کاری و کلاهبرداری].

دسته‌پ‌او: (۱) بریتی له کسی که زور خرج بکا و نان بده‌بی (۲) یان یه‌کینک که مالی خوی به فپروو بدا: کنايه از کسی که ثروت و دارایی خود را مفت از دست دهد.

دستت به شون خوته‌وه بی: بریتی له یه‌کینک که درگا به شورتی خزیدا نابستنی: کنايه از کسی که موقعی که از خانه بیرون رود یا برگردد در را نبندد.

دستت به که‌وگیره و چاوت له فقیره: واته نیسته که کاربه‌دهستی ناگات لیمان بیت (جلا محمود، به‌مر ۲۰۲۰): [کنايه از این که حالا که مسئول هستی به فکر ما هم باش].

دسته‌نه‌ژنو: (۱) بریتی له کسیکی خه‌مبار: (۱) [کنايه از شخص غمناک] (۲) بریتی له مردومی په‌ک‌موته (خان ۱۵۰۰): (۲) [کنايه از مردم از کار افتاده و بدبخت].

دسته‌پاچیه: بریتی له یه‌کینکی بی‌ده‌سه‌لات و هیچ لی نه‌ها‌توه، نالوزوپه‌ریشان (جلا محمود، به‌مر ۲۰۲۰): [کنايه از آدم ناتوان، سراسیمه].

دسته‌شکینم مکه: به یه‌کینک نموتری که به‌لینکی بی دا بیت، واته به‌لینه‌ک‌ت بمره سمر (خان ۱۳۲۷/جلا محمود، به‌مر ۲۰۱۰): [کنايه از خوش عهد و پیمان، بر عهد خود بمان].

دسته‌گولی دا به ناوا (مومون ۴۵): [بریتی له کاری

دهستدار: بریتی له مردومی دارای به دهسلات (خان.ف.۱۴۷): [کنایه از مردم ثروتمند و توانمند].

دهست‌پویشن: بریتی له دهسلات به سر شتیکا (خان.ف.۱۴۷): [کنایه از تسلط بر چیزی یافتن].

دهست‌پوین: بریتی له دهولمه‌مندی (خان.ف.۱۴۷): [کنایه از ثروتمندی].

دهست‌پوش: بریتی له کمسێک له هر شتیکی لێوه دستکموئ فپری لئ نابینوئ (خان.ف.۱۴۷): [کنایه از کسی که از دستش خیر نیستند].

دهست‌په‌نگین: بریتی له کمسێک به‌دهستی خۆی پیشه‌ی جوان بزانی (خان.ف.۱۴۷): [کنایه از مردمی که از انگشتان هر یاراد].

دهسه‌سهر‌کردن: [بریتی له هه‌لخه‌لتاندنی یه‌کێک]: [کنایه از کسی را فریب دادن و دنبال چیزی فرستادن. (همیت. ۲۲۹)]

دهست‌سپی: بریتی له کمسێک که پیشه‌یه‌کی وا نه‌زانی خۆی پێ بژینئ (خان.ف.۱۴۷): [کنایه از کسی پیشه و هنری نداد که بتواند با آن زندگی کند].

دهست‌سپیکردن: بریتی له پاره‌دان (خان.ف.۳۱۷): [کنایه از پول دادن].

دهست‌سپیه: به یه‌کێک نه‌وتوئ که پیشه‌یه‌ک نازانی تا پیتی بژی، نه‌کاره (خان.ف.۳۳۶): [کنایه از آدمی که شغل و حرفه‌ای نداد که با آن معیشت خود را تأمین کند].

دهست‌پوچان: بریتی له پژدی و چرووکی (خان.ف.۱۴۸): [کنایه از خست].

دهست‌پوچاو: بریتی له مردومی چرووک (خان.ف.۱۴۸): [کنایه از شخص خسیس].

دهسته‌لا: بریتی له مرۆفی خۆ له پیش خهر (خان.ف.۳۱۷): [کنایه از کسی که همیشه خود را جلو

بیندازد].

دهست‌کراوه: بریتی له مردومی دل فراوانی به‌خشنده (خان.ف.۱۴۸): [سخی].

دهست‌کرنه‌وه: بریتی له دهست وه‌شاندن له چنگا (خان.ف.۱۴۸): [کنایه از ضربه زدن در هنگام جنگ].

دهست‌کورت: بریتی له مردومی نه‌دار (خان.ف.۱۴۸): [کنایه از مردم بی‌پول، ندار].

دهست‌کورتی: بریتی له نه‌داری (خان.ف.۱۴۸): [کنایه از فقری].

دهستان بو مه‌گهره: گالته‌مان پێ مه‌که (جلا.محمود. به‌رم. ۶۹): [کنایه از ما را مسخره مکن].

دهست‌ده‌خۆ: بریتی له کمسێک که چاو له دهست بی و نانی به منعت بخوا: [کنایه از کسی که نان با منت می خورد. (مهر. ۲۲۱)]

دهست‌پێژ: بریتی له یه‌کێک که پیت گیانده‌یی و داهه‌رزاندنییت (خان.ف.۱۴۹): [کنایه از کسی که او را بار آورده باشی و سروسامان داده باشی].

دهست‌پور‌کردن: [بریتی له خیرا کردن له نیش و کاریکا]: [کنایه از به سرعت عمل کردن. (قاسمی قاسمی. به‌رم. ۱۸۲)]

دهست‌پوشین: بریتی له شیتێ که هیرش بو خه‌لک بها: [کنایه از دیوانه‌ای که به دیگران حمله کند. (مهر. ۳۱۸)]

دهست‌پووه: بریتی له هیز و توانا (له دهست‌پووه کموته): [کنایه از نیرو و توان جسمی. (مهر. ۳۱۸)]

دهسته‌نگرتن: بریتی له وازه‌ینان له کردارێک یا گوشتارێک (خان.ف.۱۵۱): [کنایه از دست برداشتن از کاری یا سخی].

دهستی نه‌سپت درێژ بیت: به نه‌وسه‌وه، سوپاس له کمسێک که منعت به سه‌رتا بکا (جلا.محمود. به‌رم. ۱).

درست نکرد.

دهستی به مالی غریبوه نا: (۱) به زور ملی دهستی به خراجکردن کرد: (۱) [کنایه از به اجبار شروع به خرج کردن کرد] (۲) به تمسوه به یه کینک ده‌لین که پاره‌ی کم خرج بکات (جمل محمود. برهمه. ۲۰۲۰: ۲) [با طعنه به کسی که پول کم خرج کند می‌گویند].

دهستی بری: (۱) واته دستخوری کرد: (۱) [او را فریب داد] (۲) فینلی لی کرد (جمل محمود. برهمه. ۲۰۲۰: ۲) [کنایه از فریب داد].

دهستی بلاوه: به یه کینک ثورتی که همرچی بیته دهستی خمرچی نه‌کا (جمل محمود. ۲۳۸) [کنایه از ولخرج].

دهستی تریشتی (ته‌شوی) گرتکه: واته گوره بووه و کاری پی‌ده‌کری (جمل محمود. برهمه. ۲۰۲۰: ۲) [کنایه از کسی که بزرگ شده و توانایی کار کردن را دارد].

دهستی پیراست: (۱) سلی کرده‌وه: (۱) [کنایه از رسیدن] (۲) به پارتره‌وه جو‌لایه‌وه، کاره‌کمی کرد (جمل محمود. برهمه. ۲۰۲۰: ۲) [کنایه از با پرهیز حرکت کرد و کارش را انجام داد].

دهستی پی‌گهرم کرده‌وه: به پی‌او‌یک ده‌لین که نافرته‌یک بۆ ماوه‌یک همل بجه‌لته‌تینیت واته هملی خه‌لتاند (جمل محمود. برهمه. ۲۰۲۰: ۲) [کنایه از مردی که زنی را برای مدتی فریب دهد].

دهستی پی‌گدیی: (۱) نازاری دا، لینی دا: (۱) [کنایه از آزارش داد و او را زد] (۲) زبانی پی‌گسیاند: (۲) [به او آسیب رساند] (۳) یارمعتی دا (جمل محمود. برهمه. ۲۱۳: ۳) [کنایه از کمکش کرد].

دهستی پینا هیئا: واته جوانی کرد و پازاندیه‌وه ده‌لین دهستی به خویا هیئاوه (جمل محمود. برهمه. ۲۱۳: ۱) [کنایه

۲۰۶: [برای طعنه است کنایه از تشکر و سپاس از کسی که بر تو منت می‌گذارد].

دهستی نه‌وی پیوه دیت: (۱) به هوی نه‌وه چاکه و خیری توش دیت: (۱) [کنایه از این که خویی دستگیرش خواهد شد] (۲) سمر ده‌کویته: (۲) [پیروز می‌شود] (۳) چاک ده‌بیته‌وه (جمل محمود. برهمه. ۲۰۲۰: ۳) [کنایه از بهبود پیدا می‌کند].

دهستی بو‌بره: (۱) دزی کرد، دزایمتی کرد: (۱) [کنایه از او دزدی کرد، و با او مخالفت کرد] (۲) لینی داو نازاری پی‌گسیاند: (۲) [او را زد و رنج و آزار به او رساند] (۳) ناپاکی له‌گه‌لدا کرد: (۳) [کنایه از به او خیانت کرد] (۴) به نیازی خراب په‌لاماری نافرته‌یکمی دا (جمل محمود. برهمه. ۲۰۲۰: ۴) [با نیت بد زنی را مورد حمله قرار داد].

دهستی به دستدا دا: (۱) پشیمان بووه‌وه: (۱) [پشیمان شد] (۲) داخی خوارد، ژان چوهه دلایه‌وه (جمل محمود. برهمه. ۲۰۲۰: ۲) [کنایه از غم و غصه خوردن].

دهستی به دم خوی ناگه‌یی: (۱) واته چروکه (۲) هیشتا مندا‌له و نان پیداکمر نییه (جمل محمود. برهمه. ۲۱۶: ۱) [کنایه از خسیس] (۲) [کنایه از بچه است و هنوز نان آور نیست].

دهستی به پون داخدا کرده: واته توشی گاشمی کرد، زبانی پی‌گسیاند. فینلی لی کرد (جمل محمود. برهمه. ۲۱۶: ۲) [کنایه از او را گرفتار آشوب و بلوا کرد و فریبش داد].

دهستی به پوهوه نا: (۱) شته‌کمی نه‌دایه: (۱) [کنایه از آن چیز را به او نداد] (۲) کاره‌کمی بۆ جیبه‌جی نه‌کرد (جمل محمود. برهمه. ۲۰۲۰: ۲) [کنایه از این که کارش را

از زیبا و آراسته‌اش کرد می‌گویند خود را زیبا کرده است.]

دهستی پیوه دهله‌رزیت: بریتی له به کار نه‌هیتان یان خمرچنکردن له بهر رۆدی یا کهمی (جلا محمود. بهرمر. ۲۰۸: ۲) [کتیابه از ۲۰۸: [کتیابه از خرج نکردن یا استفاده نکردن به علت کمی یا خسبسی.]

دهستی پیوه نا: (۱) شته‌که‌ی فروشت: (۱) [کتیابه از آن چیز را فروخت] (۲) زه‌لامه‌که‌ی دهرکرد: (۲) [کتیابه از آن مرد را بیرون کرد] (۳) هانی دا: (۳) [کتیابه از تحریکش کرد] (۴) پای گرت، گرتیوه (جلا محمود. بهرمر. ۲۰۸: ۴) [نگاهش داشت.]

دهستی پیوه‌یه: هه‌میشه یاری ده‌دات (جلا محمود. بهرمر. ۲۷۲: ۲) [کتیابه از همیشه کمکش می‌کند.]

دهستی خۆی قورس کرد: واته به دیاریوه هاتوه (جلا محمود. بهرمر. ۲۷۲: ۲) [کتیابه از کسی که با دست پر و یا سوغات آمده باشد.]

دهستی خۆی وشاند: (۱) کاره‌که‌ی خۆی باش جیبه‌جی کرد، ده‌ست پیش‌کمری کرد: (۱) [کتیابه از کار خود را به خوبی روبراه کرد، و دست خود را پیش انداخت] (۲) هه‌لی له ده‌ست نه‌دا (جلا محمود. بهرمر. ۲۷۱: ۲) [کتیابه از فرصت را از دست نداد.]

دهستی خپری نایه سهر: به توه‌سه‌وه به یه‌کێک ده‌وتیت که له جیاتی توه‌ی که قازانج به یه‌کێک بگیه‌نیت زبانی پی بگیه‌نیت (جلا محمود. بهرمر. ۲۰۹: ۲) [با طعنه به کسی گفته می‌شود که به جای این که منفعتی یا سودی را به کسی برساند ضرر می‌رساند.]

دهستی داری گرتوه: بریتی له به‌کێکی نه‌خۆش که خۆش بیتوه و به‌وه چاکبۆن ده‌روات: کتیابه از بیماری که رو به بهبودی می‌رود.

دهستی دهستی پی دمکات: (۱) ده‌یخلافینیت: (۱) [کتیابه از سرگرمش می‌کند و فریبش می‌دهد] (۲) ده‌یخلافینیت (جلا محمود. بهرمر. ۲۰۹: ۲) [کتیابه از صرف وقت می‌کند و به تأخیر می‌اندازدش.]

دهستی راست و گیرفانی چه‌پ: واته پیوا پشت به گیرفانی خۆی به‌ستیت و منه‌تی که‌س نه‌بات (جلا محمود. بهرمر. ۲۰۹: ۲) [کتیابه از شخص باید به جیب خویش متکی باشد و منت کسی را نبرد.]

دهستی سه‌گ ماچ دمکا: (۱) واته زۆر مه‌جیور و ناچاره: (۱) [کتیابه از بسیار مجبور و ناگزیر است] (۲) زۆر حمز ده‌کا جاری وا هیه بی سووکیش نه‌مه ئه‌وتیت (جلا محمود. بهرمر. ۲۷۲: ۲) [کتیابه از بسیار آرزو می‌کند گاهی اوقات برای تحقیر است.]

دهستی شه‌یتان شکیت (بشکیت): واته خۆزگه نمو هه‌له‌م له ده‌ست نه‌دایه، نمو کاره‌م بکردایه یان نمو قسه‌یه‌م بوتایه و له بیرم نه‌چوایه (جلا محمود. بهرمر. ۲۱۰: ۲) [کتیابه از ای کاش آن فرصت را از دست نمی‌دادم، آن کار را می‌کردم یا آن سخن را می‌زدم و از یاد نمی‌بردم.]

دهستی شکوه: بریتی له یه‌کێک که به‌کی که‌وتیت و بی ده‌سه‌لات مایه (جلا محمود. بهرمر. ۲۱۰: ۲) [کتیابه از آدم از کار افتاده و ناتوان.]

دهستی گرت: (۱) به پاره یارمندی دا: (۱) [کتیابه از این که او را با پول کمک کرد] (۲) له کاره‌که‌یدا کۆمه‌کی کرد، پشتی گرت بۆ توه‌ی سهرکه‌وت (جلا محمود. بهرمر. ۲۱۱: ۲) [کتیابه از در کارش او را کمک کرد، حمایتش کرد تا پیروز شود.]

دهستی گرته خه‌نه: بریتی له یه‌کێک که که‌سیکی‌تر به‌هه‌لتینتی و فریوی بدا (خه‌سه‌ی. ۲۰۶: ۲) [کتیابه از آدمی که

دیگری را فرب دهد].

دستی که‌وته بوو: بریتی له یه‌کینک له دمه‌لئی کاره‌کی ناشکرا بیت و فیل و ته‌له‌که‌بازیه‌کی یان درووه‌کی دهرکموئ و ناوی بزپئ (جلا محمود. بره‌را. ۲۱۰): [کنایه از کسی خلاف و نیرنگش برای دیگران آشکار شود و موجب بی‌آبرویی او در میان مردم شود].

دستی له دلی نابیته‌وه: بریتی له یه‌کینکی چروکه که دلی نایه‌ت پاره‌کی خرج بکات، شتیک بیه‌خشی (جلا محمود. بره‌را. ۲۱۱): [کنایه از شخص خسیس که دلش نمی‌خواهد پولش را خرج کند و یا چیزی را ببخشد].

دستی له دنیا شتووه (شوردووه): واته به زیان ره‌شبینه و ناتومیدی سواری بووه (جلا محمود. بره‌را. ۲۱۱): [کنایه از بدبینانه به زندگی نگاه می‌کند و ناامیدی بر او غلبه پیدا کرده].

دستی له هه‌موو لایه‌که‌وه پراوه: بریتی له یه‌کینکی ناتومیده که کسی به‌دسته‌وه نه‌مای، یارمه‌تی بدات و پشتگیری بکات (جلا محمود. بره‌را. ۲۱۲): [کنایه از آدم ناامید که کسی برایش نمانده تا از او کمک و پشتیبانی بکند].

دستی له یه‌خه‌ی نابیته‌وه: واته وازی لی ناهیتیت. لئی پژگار نابیت (جلا محمود. بره‌را. ۲۱۲): [کنایه از او دست برنمی‌دارد و از دست او نجات پیدا نمی‌کند].

دستی له یه‌خه‌ی ناکاته‌وه: تیی ئالآوه و شعری پی دهروشیت. وازی لی ناهیتیت (جلا محمود. بره‌را. ۲۱۲): [کنایه از به او پیچیده و سرجنگ و دعوا دارد و از او دست برنمی‌دارد].

دستی له‌که‌ن تیکه‌ن کرد: بریتی له یه‌کینک که له

ژیروه به حرامی له گه‌ن یه‌کینکی‌تردا ری‌یکموت یان جوت بین (جلا محمود. بره‌را. ۲۱۱): [کنایه از کسی که مخفیانه و به حرامی با کسی به توافق و سازش برسد].
دستی لی پهره‌ا: (۱) پشتی تی کرد: [کنایه از به او بی‌اعتنایی کرد] (۲) وازی لی هیتنا و به‌ره‌لای کرد (جلا محمود. بره‌را. ۲۱۲): [کنایه از، او دست کشید و ره‌ایش ساخت].

دستی لی بشو: واته چاوهرتی مهبه بیتموه یان نه‌جامیکی باشی بی‌ت (جلا محمود. بره‌را. ۲۱۲): [کنایه از منتظرش مباش برگردد یا عاقبت خوبی داشته باشد].

دستی لی بشوره: واته به ته‌مای مهبه: کنایه از به هوای چیزی نبودن.

دستی لی سارد بووه: (۱) واته لئی ناتومید بوو: (۱) [کنایه از او ناامید شد] (۲) دستی لی کیشاوه: واته وازی لی هیتنا (جلا محمود. بره‌را. ۲۱۲): (۲) [کنایه از دست کشیدن از چیزی یا کسی].

دستی ناگا سهری بغورینی: (نهمون. ۴۷): [بریتی له یه‌کینک که زور کار رؤایتنه سهریا، سهری جه‌جان بی: کنایه از کسی که سرش پرمشغله باشد].

دستی نه‌کی نییه: (نهمون. ۴۸): [بریتی له یه‌کینک که سب‌بارت به کسان‌تر چاکه بکا به‌لام له ناخردا به پیاو خرابی بزنان: کنایه از کسی که نسبت به دیگران خوبی بکند اما دست آخر هم او را بد جلوه دهند].

دستیان بریوه: (۱) بریتی له یه‌کینک که ده‌سه‌لایان نه‌هیشیت: (۱) [کنایه از کسی که قدرتی برایش نگذاشته باشند] (۲) هه‌لیان فریواندوه به هه‌لیماندا بردووه (جلا محمود. بره‌را. ۲۱۰): (۲) [کنایه از فریش

داده‌اند او را به اشتباه انداخته‌اند.]

دستیان چو ته یه کترموه (یه کتر)؛ واته یه کتریان

کوشتووه، خوین کموژته بهینانموه و بوونه ته دوژمنی
یهک، خوینه خوینی یه کتر (جمله محمود، بهریم، ۲۰۶):
[کنایه از هم دیگر را کشته‌اند، خون میانشان افتاده و
دشمن همدیگر شده‌اند، دشمن خونی همد.]

دستیکی ته‌ری به تنگیدا هینا؛ هدلی خه‌ل‌تاند، له
خشته‌ی برد و فیللی لی کرد (جمله محمود، بهریم، ۲۷۲):
[کنایه از فریض داد و او را از راه بدر برد.]

دوسپه‌ر؛ بریتی له ناوهینانموه به دست: کنایه از جلق
زدن.

دوسپر؛ بریتی له کمسیکی دوه‌ل‌ممند و دارا: کنایه از
شخص ثروتمند. (مهر، ۳۱۵)

دوسگیر؛ بریتی له خبیر بیستق، زانیاری له سمر شتیک:
کنایه از شنیدن خبر، اطلاع یافتن از چیزی. (مهر، ۳۱۶)
دوسمان به داوینت ناگات؛ به یه کیک ده‌لین که
دوه‌ل‌ممند بووینت و پله‌پایمی چووینته سمره‌وه و له
خۆی رازی بیت یان که متر بتوانی ببینی.

دوسمز؛ بریتی له بعشی ده‌لان: کنایه از مزد دلال.
(مهر، ۳۲۱)

دوسمی بری؛ [بریتی له یه کیک که بی به‌لینی کردی]:
کنایه از کسی که بدقولی کرده باشد. (همه، ۳۲۷)

دوسمی گرتنه خه‌نه؛ فیللی لی کردم (جمله محمود، بهریم، ۲):
۶۱: [کنایه از ما را فریب داد.]

دوسمی کردگه به پون داخا؛ [واته تووشی کاریکی پر له
مه‌ترسی کردم زبانی پی گماندم و فیللی له گهل کردم]:
کار پرخطری را به من واگذار کرد. (همه، ۳۲۷)

دوسمی نه‌چینته گیره‌نایا؛ بریتی له یه کیک نیش و
کاریکی پمیدا کردی و خمرجی خۆی پمیا بکا: کنایه از
کسی که بتواند مخارج زندگی خود را خود تأمین

کند.

دوسی یو پرفن؛ دست له قوون دانی که‌سی: کنایه از
انگلیک کردن.

دوسی شه‌یتانی له پشتوه به‌ستگه؛ بریتی له یه کیک
که له شمیتان شه‌یتان‌تر بی (جمله محمود، بهریم، ۲، ۶۹):
[کنایه از کسی که از شیطان هم حقه‌بازتر باشد.]

دوسی چوه به غوین غویا؛ واته ته‌می بووه و
جاریکی‌تر کاری و ناکات (جمله محمود، بهریم، ۲، ۷۰):
[کنایه از تنبیه شده است و بار دیگر چنین کاری را
انجام نمی‌دهد.]

دوسی گرتنه خه‌نه؛ بریتی له فریودانی کمسیک
(رخزسی، ۲۰۶): [کنایه از فریب دادن کسی].

دوسی گرد به زاخا؛ واته یه کیک ده‌سه‌خمره کرد
(رخزسی، ۲۰۵): [کنایه از علاف کردن کسی].

دوسی له دنیا داشوردگه؛ بریتی له کمسیک که ناویمید
بووی و ژینی له دوس دابن (رخزسی، ۲۰۶): [کنایه از
نماید شدن در زندگی].

دوسی له عه‌لی و عومهر بریا؛ بریتی له یه کیک که
هممو ده‌رگایه‌کی لی داخرابی یان به‌سترا بی (جمله
محمود، بهریم، ۲، ۷۰): [کنایه از کسی که تمام درها به
رویش بسته شده باشد].

دوسی ناگه‌یی به‌ری (هموم، ۷۵)؛ [بریتی له یه کیک که
کاری زور بی و سمرجه‌غال بی: کنایه از آدم پرمشغله].

دوسی نیا خه‌نه؛ بریتی له فریودان و خه‌لتانندی
کمسیک: کنایه از کسی را فریب دادن.

دوسی نیا کسه؛ (۱) بریتی له خه‌لتانندی یه کیک و
ده‌سخمره کردن: (۱) [کنایه از او را فریب داد] (۲)

یه‌کیکی ناویمید کرد (جمله محمود، بهریم، ۲، ۷۰):
(رخزسی، ۲۰۷) (۲) [کنایه از ناامید کردن کسی].

کسی فحش و ناسزای زشت می‌گوید.]

دهم به هاواره: بریتی له یه‌کیکی بی‌پوره و ترسه‌نژکه، له هدموو شتی‌کدا هاواری لی هه‌لده‌ستی (جلا محمود).
 به‌م‌۱. ۲۵۲: [کتایه از آدم بی‌روحیه و ترسو که در انجام هر چیزی فریادش بلند می‌شود].

دهم تهرک‌ره: بریتی له میوه و تهره‌کاری: کتایه از میوه و تره‌بار. (مهر ۲۲۷)

دهم تی ژمئن: بریتی له خمرچی زیاد کردن له دارایی: کتایه از اسراف در خرج. (مهر ۲۲۷)

دهم پاراو: واته قسه‌زان و زمان لووس (جلا محمود).
 به‌م‌۱. ۲۵۳: [کتایه از آدم سخندان و زبان‌چرب].

دهم داچه‌فاندن: بریتی له مردن (هلا ۲۲۷): [کتایه از مرگ].

دهم دریاگه: [بریتی له یه‌کیکی فروویژ و بی‌شرم و جنی‌فروزش]: کتایه از آدم پر حرف و پرچانه و بی‌آزم و دشنام‌گوست. (حیت ۲۷۲)

دهم رهشه: واته نوقلاتی خراب لی ده‌دات و قسه‌کانی چاک ناهیتی‌ت (جلا محمود). به‌م‌۱. ۲۵۳: [کتایه از کسی که سخنانش بدیمن و بدشگون است].

دهم شره: ۱) [به یه‌کیکی بی‌شرم و جنی‌فروزش ده‌لین]. ۲) [بریتی له یه‌کیکی ده‌منویسی‌گ]: کتایه از آدم بی‌شرم و ناسزاگو، کتایه از آدمی که رازدار نیست. (حیت ۲۷۲)

دهم چه‌دوته (چه‌فته): واته قسه‌نزان و دهم به تال و پروا به قسه‌ی ناکریت، کس به قسه‌ی دانا‌کموت (جلا محمود). به‌م‌۱. ۲۵۳: [کتایه از آدم کج‌دهن و ساده‌ لوح که کسی به حرف او گوش نمی‌دهد].

دهم و دهستی یه‌ک فنگریت: ناراسته، ثمودی به دهم ده‌لیت، به کردوهه ثموده ناکات (جلا محمود). به‌م‌۱. ۲۵۴:

دهسی هه‌لپیکیاگه: بی‌نیش و کار و داماره (جلا محمود). به‌م‌۲. ۲۷۰: [کتایه از شخص بیکار و درمانده].

دهسیان ها له کاسه‌یه‌کدا: بریتی له دوو یا چمند کسی هه‌فال و هاوپی که پیکوه کاریکان کردی: کتایه از با هم همراه و همدست بودن دو یا چند نفر.

دهسیم غویندهوه: بریتی له بیروپروی نهینی کسیتک تیگیشتن: کتایه از قصد پنهان کسی را دریافتن و به غرض کسی پی‌بردن.

ده‌چینه دلهوه: بریتی له مروپیک که شیوی شیرینه، خوین گرمه. به دلی ثمو که‌سویه (جلا محمود). به‌م‌۲. ۲۶۱: [کتایه از آدم تو دل پرو و خون‌گرم و خوش‌برخورد].

ده‌فرژنه: زمان دریژه، پروپاگنده‌چییه (جلا محمود).
 به‌م‌۲. ۲۷۲: [کتایه از زبان‌دراز، سخن‌چین است].

ده‌فی دنگ نادات: ۱) بریتی له کسیتک که له بر هندئ تی‌بینی لو باروه قسه‌ی پی‌تاکری: ۱) [کتایه از شخصی که به خاطر بعضی ملاحظات نمی‌تواند حرفی بزند] ۲) بریتی له یه‌کیک که کس به قسه‌ی ناکات و قسه‌ی لای کس پرواجی نییه (رخزانی، ۲۰۷) / (جلا محمود). به‌م‌۲. ۲۷۳: ۲) [کتایه از کسی که به حرف او گوش نمی‌دهد و سخنش رواجی ندارد].

ده‌له‌سه‌گ گۆچی (گوشی) کره‌گه: بریتی له یه‌کیتک که باش پرمورده نه‌کرا بیت (جلا محمود). به‌م‌۲. ۲۷۳: [کتایه از کسی که خوب پرورده نشده باشد].

ده‌لی سهرتوونکان: [بریتی له زنی قهره‌نخا و بی‌ثابرو]: کتایه از زن بی‌حیا. (همه‌قسه‌ی به‌م‌۱. ۲۱۰)

دهم ثمودشنی: بریتی له یه‌کیتک که جنیو و شتی ناشیرینی زور ده‌لی (جلا محمود). به‌م‌۲. ۲۸۱: [کتایه از

[کنایه از ریاکار که گفتار و اعمالش یکی نیست].

دهم و چاوی داگموتووه: بریتی له یه کینک که چاخی و قه‌لویه‌کی جارانی نه‌ماییت و لاواز بووه، چرچ و لۆج که‌موتووه‌ته رووی (جلا محمود، بره‌گی. ۱: ۲۵۵)؛ [کنایه از کسی که لاغر شده و صورتش چروکیده].

دهم و لووتی به‌یه‌گدا داوه: واته دل‌ک‌سەر و خه‌مینە (جلا محمود، بره‌گی. ۱: ۲۵۵)؛ [کنایه از کسی که پکر و غمگین است].

دهم هه‌لپ‌چران: بریتی له قسه‌دهست پی‌کردن: کنایه از شروع به سخن گفتن کردن. (مهر. ۲۳۸)

دهم یه‌که نیان: بریتی له مردن: کنایه از مرگ. (مهر. ۲۳۸)

دهماخ به‌رزه: ۱) کیفی همیه و جیهان به دلی نه‌وه: ۱) [کنایه از کسی که شاد است و دنیا به کام اوست] ۲) به فیز و ده‌عیه (جلا محمود، بره‌گی. ۲: ۸۱)؛ ۲) [کنایه از آدم متکبر].

دهماخته ختکون: بریتی له به خوشی رابواردن: کنایه از به کام دل گذراندن.

دهماخشکانلن: بریتی له لووتدان و نه‌هیشتنی کیف و خوشی یه‌کینک (خان. ۱: ۱۵۸)؛ [کنایه از به ذوق کسی زدن].

دهماخی سازه: ۱) واته دلی خوشه و له سەر هه‌وه‌سه: ۱) [کنایه از دل خوش و شاد است] ۲) کاره‌کی بۆ ساز بووه (جلا محمود، بره‌گی. ۱: ۲۵۱)؛ ۲) [کنایه از این که کارش انجام گرفته].

دهماخی شکاند (له دهماخی دا): له خوشی خست، تیزی پی‌کرد و لووتی هینایموه بمر خۆی به‌وهی که قسه‌ی پی‌وت و چوو به گزیدا (جلا محمود، بره‌گی. ۱: ۲۵۱)؛ [کنایه از شادی انداختن و مسخره و تنبیه کردن].

دهمار دهرهاتن: ۱) بریتی له تیداچوون و به یه‌کجاری له ناوچوون: ۱) کنایه از تار و مار شدن، دمار از روزگار کسی درآمدن ۲) بریتی له تین پینگین و تمنگم‌تاو‌بوونی معرووم له شتی‌کموه: (به‌دهست منال‌موه ده‌مارم دهرهات): ۲) کنایه از تحت فشار قرار گرفتن مردم. (مهر. ۲۳۶) (خان. ۱: ۲۳۶)

دهماری دهرهینا: ۱) تۆله‌ی خۆی لی‌کرده‌وه: ۱) [کنایه از انتقام خود را از او گرفت] ۲) به سهریدا زال بوو: ۲) [کنایه از بر او مسلط شد] ۳) کاره‌کی جیه‌جی‌کرد (جلا محمود، بره‌گی. ۱: ۲۵۱)؛ ۳) [کارش را انجام داد].

دهماری زله: بریتی له یه‌کینکی به‌فیز و لووت‌به‌رزه (جلا محمود، بره‌گی. ۲: ۸۱)؛ [کنایه از شخص متکبر است].

دهمالیدا نییه دان‌دی برویشی/ به بی‌دهرپی چۆپی دمکیشی: واته مروّقیکی به‌ره‌لایه و هه‌ست به پیوستی ره‌نج و تعقلا ناکات و هه‌ر خه‌ریکی هه‌له‌که‌سه‌ماییتی (جلا محمود، بره‌گی. ۲: ۸۱)؛ [کنایه از آدم لاقیدیست که برای زندگیش تلاش نمی‌کند و خود را به کارهای بیهوده سرگرم می‌کند].

دهمت پوئسی: [واته قسه له دل‌تا رابگره و نه‌پینه‌کان مه‌درکینه]: کنایه از رازدار باش. (هه‌ت. ۲۷۲)

دهمتال: بریتی له که‌سیک که زۆر قسه ده‌کا (خان. ۱: ۱۵۹)؛ [کنایه از زیاد حرف زدن، وراج].

دهمه‌ته‌قی کردن: پتکموه به قسه‌پاده‌بوئین (جلا محمود، بره‌گی. ۱: ۲۵۲)؛ [کنایه از گپ زدن].

دهمه‌ته‌قی: بریتی له قسه و گوفتوگۆ کردن بۆ رابواردن (خان. ۱: ۱۶۱)؛ [کنایه از محاوره‌ی بین دو نفر به منظور شوخی].

دهمه‌ته‌پ: ۱) بریتی له زمان لووس، یه‌کینک که به قسه

دهراس: بریتی له کسی باور پی کراو که قسه‌ی ناخر ده‌کا: کنايه از شخص مورد اعتماد که حرف آخر را می‌زند.

دهراستبوونهوه: بریتی له دهوله‌مەنبوون و تیرخواردنی یه‌کێک له پاش برسیه‌تی و هه‌ژاری (هه‌زانف. ۱۶۰): [کنايه از ثروتمند شدن کسی بعد از فقیری و تنگدستی].

دهره‌ش: بریتی له یه‌کێک که هه‌ر نوقلا‌نه‌ی خراب لیّ بدا و شووم بیّ (هه‌زانف. ۱۶۰): [کنايه از شخصی که گفتارش نحس است].

دهه‌رووت: بریتی له پیاوی مه‌نا‌لکاری بیّ نه‌ود که شم‌می لیّ نه‌کرّ (هه‌زانف. ۱۶۰): [کنايه از جوان بی‌نمودی که به حدی نرسیده که احترام او واجب باشد].

دهه‌سپی: ۱) بریتی له پیاوی قسه‌په‌وا که شم‌می لیّ بکریّت: ۱) [کنايه از آدم حسابی که احترام او واجب است] ۲) بریتی له که‌سێک که خیرخوا‌ی خه‌لک بیّ (هه‌زانف. ۱۶۰): [کنايه از آدم خیرخواه].

دهه‌سوور: بریتی له یه‌کێک که پشتنه‌ستور بیّ له کاریکا (هه‌زانف. ۱۶۰): [کنايه از شخصی که در انجام کاری پشتگرم باشد].

دهه‌هه‌فت: بریتی له که‌سێک که قسه به ده‌میاوه ناویستیت و قسه‌ی خراب نه‌کات: کنايه از کسی که ده‌نش قفل و بست ندارد و بددهن است.

دهه‌هه‌ووت: بریتی له یه‌کێک که قسه‌ی بایه‌خی نه‌بیّ و به‌گوئی نه‌که‌ن (هه‌زانف. ۱۵۹): [کنايه از مردم بی‌ارزش و ساده‌لوح که کسی به حروف او گوش ندهد].

دهه‌هه‌وونه کليلة: بریتی له به‌سترانی ده‌م و نه‌کرانه‌وی له ترسانا (هه‌زانف. ۱۵۹): [کنايه از ترس حرف نزدن].

خه‌لک فریو بدا: ۱) [کنايه از چرب زبانی] ۲) بریتی له یه‌کێک که هه‌ر به ده‌م پیاوه‌تی بکا (فسیارکه‌س ده‌م ته‌پی کاسه وشکه) (هه‌زانف. ۱۵۹): ۲) [کنايه از ده‌نده‌ی بی‌عمل].

دهه‌ته‌رکه‌ره: بریتی له میوه و هه‌رچی ده‌م ته‌پی بکا (هه‌زانف. ۱۵۹): [کنايه از میوه و تره‌بار].

دهه‌ته‌رکردن: ۱) خواردنی میوه و شتی وا ۲) بریتی له نه‌پنی درکاندن ۱) کنايه از میوه خوردن ۲) کنايه از رازی را افشا کردن. (مه‌ژ. ۳۲۶)

دهه‌هه‌داچه‌قی: بریتی له یه‌کێکی تریکو مرگ: کنايه از کسی که به مرگ نزدیک شده باشد. (مه‌ژ. ۳۲۷)

دهه‌هه‌لاسه‌که‌یه‌تی: به گالته پیّ کردن و سوک‌کردنه‌وه لاسایی نه‌م و نه‌وه‌کاتمه‌وه (جلا محموب. برمی. ۱۲۵۲):

[کنايه از به شوخی یا مسخره ادای کسی را درآوردن].

دهه‌هه‌پیس: بریتی له مه‌ردومی جینی‌فروش. (هه‌زانف. ۱۵۹)

دهه‌هه‌خواو: بریتی له که‌سێک که شل و وله له قسه کردندا: کنايه از کسی که در گفتار سست است.

دهه‌هه‌دان: بریتی له، له‌مه‌رینی که‌می نا‌ژال (نا‌ژاله‌کان به‌ر بده با ده‌مێک بده‌ن) (هه‌زانف. ۱۶۰): [کنايه از کم چریدن حیوان].

دهه‌هه‌مه‌یه: [بریتی له یه‌کێکی دوودل و پارایی]: کنايه از آدم مردد و هه‌ره‌ری مذهب. (حه‌ت. ۲۷۳)

دهه‌هه‌پاو: بریتی له یه‌کێک که قسه له ده‌میا نه‌هه‌ستن (هه‌زانف. ۱۶۰): [کنايه از دهن لق].

دهه‌هه‌روون: له ده‌مه‌کو‌تکردنی یه‌کێک (هه‌زانف. ۱۶۰): [کنايه از کسی را وادار به خاموشی کردن].

دهه‌هه‌ریژ: بریتی له مه‌ردومی درێژداری بیّ شم‌رم (هه‌زانف. ۱۶۰): [کنايه از مردم وراج و پرگو].

دهمگرم: بریتی له معدومی قسه‌زان (خان.ف. ۱۲۰):
[کتایه از شخص ناطق، سخنران ماهر].

دهمگرتن: بریتی له پووشکان و قسه‌کردنی به بی شعرم (خان.ف. ۱۲۰):
[کتایه از سخنان بی‌شرمانه به زبان آوردن].

دهمگرتنهوه: بریتی له خۆگێژانهوه له خواردن (خان.ف. ۱۲۰):
[کتایه از پرهیز از خوراک، رژیم غذایی].

دهمکوئی کرد: ۱) واته له قسه‌ی خست بی دهنگی کرد: ۱) [کتایه از سخن انداختن و ساکت نمودن کسی] ۲) به درۆی خسته‌وه: ۲) [کتایه از بی‌اصل بودن سخنان او را اثبات کرد] ۳) قایلی کرد (جلا. محمود. بهرگرا. ۲۵۴: ۳) [کتایه از راضیش کرد].

دهمه‌قه: بریتی له یه‌کیکی دهم نوێسیاگ که قسه‌ی هه‌لیت و په‌لیت دیتته سهرزازی: کتایه از آدمی که رازدار نیست.

دهملیکنان: بریتی له مردن و هه‌ناسه‌پران (خان.ف. ۱۲۱):
[کتایه از خاموش شدن و مردن].

دهم داکه‌فت: زۆر قسه‌م کرد. [نهنده قسه‌م له گه‌لی کرد ده‌م داکه‌فت]: کتایه از بسیار حرف زدن. (جلا. محمود. بهرگرا. ۲۲۲/ ۱۱. ۲) ح. ۲۲۲.

دهموپل: بریتی له قسه‌په‌وانی، فسیارکس به‌ده‌موپله (خان.ف. ۱۲۱): [کتایه از آدم فصیح].

دهمودس: [بریتی له ده‌سه‌جی و خێرا]: کتایه از فوری، آنی. (ح. ۲۲۴)

دهمودست: واته کوتوپ، خێرا (جلا. محمود. بهرگرا. ۲۵۴):
[کتایه از ناگهان و فوری].

دهمودو: بریتی له قسه و گوشتوگو، به‌ده‌م و زوان فسیارکس (ده‌مودوی) خۆشه (خان.ف. ۱۲۱): [قوت بیان، زرنگی].

دهمه‌راش: واته به دهم و زمانه، به قسه کهم نایه‌بهرتی. به دهم و زمانه بۆ قسه دانامینیت (جلا. محمود. بهرگرا. ۱۲۰: ۲): [کتایه از پرحرف و وراج است و در سخن گفتن کسی حریف او نمی‌شود].

دهمی بۆی شیرێ ئێ قێ: [بۆ سووکی ده‌لێن: بریتی له مندالبون]: کتایه از هنوز بچه است و بی‌تجربه. (ح. ۲۷۴)

دهمی به‌رپوو: ۱) بریتی له یه‌کیک که به‌کویتته قسه و زۆری له سهر پروات: [کتایه از کسی که شروع به حرف زدن بکند و طولش دهد] ۲) بریتی له یه‌کیک که به‌پاریژ یان به‌رۆزو بیت و ده‌سکاته خواردنی زۆر (جلا. محمود. بهرگرا. ۲۵۵): [کتایه از کسی که پرهیز داشته باشد یا روزه باشد و شروع به خوردن غذای بسیار بکند].

دهمی بی ته‌قه‌له: [واته دهم نوێسیاگه]: کتایه از آدم رازداری نیست. (ح. ۲۷۴)

دهمی ته‌ره: واته زمان لووسه (جلا. محمود. بهرگرا. ۱۲۰: ۲):
[کتایه از چرب‌زبان].

دهمی تی به‌رده: واته هانی دا به گێیدا به‌جیت و قسه‌ی پی بلێت: (جلا. محمود. بهرگرا. ۲۵۶) [کتایه از تحریک‌ش کرد که با او گلاویز شود و حرف بد بزند].

دهمی پان ده‌کاته‌وه: بریتی له یه‌کیک که هه‌میشه پینه‌که‌میت (جلا. محمود. بهرگرا. ۲۵۶): [کتایه از کسی که همیشه می‌خندد].

دهمی پڕ له خۆینه: به یه‌کیک نووتری که خۆشموستیکێ مردبی یان پازنکی سه‌ختی له دل‌دایه (خان.ف. ۲۴۳): [کتایه از کسی که عزیزی را از دست داده باشد].

دهمی دا به چه‌رخا: واته ده‌ستی کرد به هه‌راو قسه یا

دروونی وروژاوه و قسهی زۆر نهکات (جلا محمود. بهرگه ۱، ۲۵۸): [کنایه از شخص عصبانی است که بسیار خشمگین شده و حرف زیاد می‌زند].

دهمی گره‌های گهرکه: بریتی له یه‌کینک که به ته‌مای قسهی بن و نیکا. ده‌لین خۆ دهمت به کرئ نییه بۆ قسه ناکیت (جلا محمود. بهرگه ۲، ۸۳): [کنایه از کسی که منتظر باشند سخن بگویند ولی او حرف نزنند می‌گویند چرا سخن نمی‌گویی زیانت که کرایه نمی‌خواهد].

دهمی کیشووه: بریتی له ناماده بوونی پلاو، سازبوونی چایی (جلا محمود. بهرگه ۱، ۲۵۸): [کنایه از آماده شدن پلو، دم کشیدن چایی].

دهمی لی بهر بوو: بریتی له یه‌کینک که بکمویتته شیره قسه و پهرچدانموی یه‌کینکی‌تر و جنیوی پی بدا (جلا محمود. بهرگه ۲، ۸۳): [کنایه از کسی که شروع به جنگ لفظی و مقابله با کسی دیگر نماید و به او بد و بیراه بگوید].

دهمی لی بهره‌لا کردووه: ۱) بریتی له یه‌کینک که دهم ناپاریزیت و ههموو خواردنیک ده‌ماشیتتموه: ۱) [کنایه از کسی که پرهیز نمی‌کند و همه غذایی را می‌خورد] ۲) هانی داوه که قسه بهو بلیت (جلا محمود. بهرگه ۱، ۲۵۸): [کنایه از تحریک‌ش کرده که به او سخن زشت بگوید].

دهمی لی کردووه: زمانی گه‌زاره بوو، قسهی پی و ت. به زمان هیرشی برده‌سمری، هانی دا قسهی پی بلیت (جلا محمود. بهرگه ۱، ۲۵۸): [کنایه از زبان‌درازی کردن تحریک نمودن برای گفتن سخنان زشت].

دهمی لیک نا: ۱) پی دهنگ بوو: ۱) [کنایه از ساکت ماندن] ۲) مرد (جلا محمود. بهرگه ۱، ۲۵۸): [کنایه از

جنیو: کنایه از شروع به خرافاتی یا فحاشی نمود. **دهمی دا به یه‌کا:** واته مرد و گیانی ده‌چوو (خان ۲۴۴): [کنایه از مردن].

دهمی سووتیا: [واته بی بهش و بی‌هوری بوو]: کنایه از محروم و بی‌نصیب شده. (همه ۲۷۵)

دهمی شیرین کرد: واته به‌رتیلی دایه و قایلی کرد. خزمه‌تی کرد (جلا محمود. بهرگه ۱، ۲۵۸): [کنایه از رشوه داد و راضیش کرد. خدمتش کرد].

دهمی چوته کلینه: به کسیتک نه‌وتی قسهی بۆ نه‌کرئ چ له بهر نه‌خوشی بی یان له بهر شتیکی‌تر بی (خان ۲۴۳): [کسی که نتواند حرف بزند].

دهمی چوو به خوری خویا: بریتی له یه‌کینک که زۆر رۆد و له‌چمر بی (خان ۲۴۴): [کنایه از خسیس].

دهمی چووکه بۆ گیلایه خواردن: به‌هوی نه‌خوشیموه زۆر لاواز بووه (جلا محمود. بهرگه ۲، ۸۳): [کنایه از بسیار لاغر شده است].

دهمی چووکه به ناوکولانگا (مهرخ ۱۰): [بریتی له یه‌کینک که له کاریکا یا رووداوینکا چیزایی و ژیریان کردی]: کنایه از مار گزیده، کسی که دز کاری بد آورده و تنبیه شده باشد].

دهمی گو ناکا (له‌گو نییه): واته به ره‌وانی قسهی بۆ ناکرئ (خان ۲۴۴): [کنایه از کسی به روانی و فصاحت نتواند صحبت کند].

دهمی گرتووه: واته فیژی قسهی خراپ بووه. فیژی ده‌مدریژی بووه (جلا محمود. بهرگه ۲، ۸۳): [کنایه از کسی که شروع به گفتن سخنان ناهنجار و بد کرده باشد].

دهمی قووچیا: واته له فره‌ویژی کموت: کنایه از وراجی و پرحرفی افتاد.

دهمی که‌ف نه‌چهرینی: بریتی له یه‌کینکی تووریه که

مردن].

دهمی مردوه: بریتی له خوارده منی یا چایمک که سارد بوویتموه: کتایه از غذا یا چایی که سرد شده باشد.

دهمی نه کردوه: بریتی له یه کتیک که سمبارت به شتیک بیده نگ بـ و هیچ نلـ: کتایه از ساکت ماندن و مهر سکوت بر لب زدن.

دهمی ها له ناو خوینا: [واته نازیمتباره]: کتایه از آدم عزادار. (معیت: ۲۷۶)

دهمگ دهرهاتوو: [بریتی له یه کتیک چمنباز و بی شرم و قهره چناخ]: کتایه از پرحرف گستاخ و پرچانه. (معیت: ۲۷۶)

دهمگلران: بریتی له زور هاوار کردن (خان: ۱۶۲): [کتایه از فریاد با صدای بلند].

دهنگی برا: (۱) له ناوچون، فعتان: (۱) [کتایه از از بین رفتن و نابود شدن] (۲) ده مکوت کرا: (۲) [سرکوش کرد] (۳) ون بوو (جلا: محمود. برکرا: ۲۵۹: ۳) [گم شد].

دهنگی دیت: بریتی له یه کتیک که له گل یه کتیک تردا شریمتی و تووره بووه (جلا: محمود. برکرا: ۲۶۰): [کتایه از کسی که با شخص دیگری جنگ و دعوا دارد و خشمگین و عصبانی شده است].

دهون به ناش: بریتی له قسه و گوشتو گز کردنیکی بی هوودو زور له سر شتیک (خان: ۲۴۶): [کتایه از گفتگوی بیهوده و بی ارزش درباره ی چیزی].

دهور هه نگرتن: بریتی له تووره بوون. کتایه از عصبانی شدن.

دهولی دنگ نادا: [بریتی له یه کتیک که قسمی بایه خی نمبـ و له دمه لات کموتبـ]: کتایه از آدم بی قدرت.

(فتاحی: قاضی. برکرا: ۲۰۹)

دهولی درپالگه: بریتی له یه کتیک که نابروی چوبی: کتایه از کسی که اعتبار و حیثیتش از بین برود

دهول دان: بریتی له مرزفی زگ زل: کتایه از آدم شکم گنده. (مهر: ۲۳۰)

دهول دران: بریتی له نابوو چون و ناوهران: کتایه از رسوا شدن. (مهر: ۲۳۰)

دهول کوت: بریتی له یه کتیک که زور حمز له بلا کردنوهی باسو خواس بکات یا درو و هووشه بکات (جلا: محمود. برکرا: ۲۶۰): [کتایه از کسی که میل به فضولی و خبرچینی داشته باشد یا دروغگو و خودستا باشد].

دهول لینره: (۱) پروپاگاتیمچییه، قسه هاوهرویه: کتایه از هوجی و سخن چین (۲) دروزه، فیشالکمره: دروغگوست، لاف زن است.

دهمپال یوئیت: واته مرایی ده کات (جلا: محمود. برکرا: ۲۶۰): [کتایه از تملق می کند].

دهیگریته نه ستوی خوی: بریتی له یه کتیک که دهچیته ژیر باری کارتیک و گشتی راپمراندنی ده دات (جلا: محمود. برکرا: ۲۶۱): [کتایه از کسی که انجام کاری را می پذیرد و تعهد انجام آن را می دهد].

دیان تیز کردن: بریتی له تهماح کردن له شتیک: کتایه از طمع ورزیدن به چیزی. (مهر: ۲۳۱)

دیان خیری پینا نانین: به یه کتیک نموتری که چاکه ی نایمئن (بخشی: ۲۶۱): [کتایه از کسی که نام او را به نیکی نبرند].

دیان چهرمگ بوون: دان سپی بوونموه: کتایه از پر رو شدن. (مهر: ۲۳۱)

دیانم لی تیز نه کاتوه: واته همره شهم لی نه کات: کتایه از مرا تهدید می کند.

دیانم لی چپر نه‌کاته‌وه: (۱) [واته هه‌مه‌شم لی نه‌کات] ، (۲) [واته گائته‌م پی ده‌کات]: (۱) کتایه از ته‌دید (۲) کتایه از مسخره کردن. (هه‌مه. ۲۲۸)

دیانی تیژمو کردگه: خۆی ملاز داوه بۆ بردن یان پ‌فاندنی چتیک (هه‌مه‌ی. ۲۱۲): [کتایه از کمین کردن برای بردن یا ربودن چیزی].

دیانی پیا نانی: به یه‌کێک ته‌وتی که راستی نایه‌ژێ (هه‌مه‌ی. ۲۱۲): [کتایه از اعتراف نکردن].

دیژه به‌کوژ: بریتی له‌ کسێک که خاوه‌نی ماڵ و منال یا داراییه‌کی زۆر بێ (هه‌مه‌ی. ۲۵۰): [کتایه از کسی که دارای خانواده و ثروتی زیاد باشد].

دیژه به‌ده‌مر خونه: بریتی له‌ پوشینی سه‌: کتایه از پوشیدن راز. (هه‌مه‌ی. ۲۲۲)

دیژه‌ی دوو قولفی (هه‌مه‌ی. ۱۱۲): [بریتی له‌ یه‌کێکی به‌خۆ و قه‌له‌بووگ: کتایه از آدم چاق].

دیق کردن: بریتی له‌ مردن له‌ به‌ر خه‌فمه‌تی زۆر: کتایه از مرگ به‌ علت غصه‌ بسیار. (هه‌مه‌ی. ۲۲۲)

دیق: بریتی له‌ خه‌می زۆر: کتایه از غم جانکه‌ه. (هه‌مه‌ی. ۲۲۲)

دیله‌ده‌: بریتی له‌ ژنی زمان درێژی بێ شه‌رم: کتایه از زن سلیطه. (هه‌مه‌ی. ۲۲۴)

دین نه‌ه‌روشی بۆ دینار: [به‌ یه‌کێکی ماڵ‌خۆشه‌ویست و دنیایه‌رس ده‌ژێن]: کتایه از آدم مادی است. (هه‌مه‌ی. ۲۸۰)

دیو ده‌هۆل پا (هه‌مه‌ی. ۱۱۲): [بریتی له‌ یه‌کێکی قه‌له‌و: کتایه از آدم چاق].

پاست نه پیتموه: بریتى له دؤعا و نژای شمېرى يه کتیک بکمیت و پازی بى به مردنى (جمل معصوم. برهړۍ. ۲۰۰۲)؛ [کتابه از دعای شر کسی را کردن و راضی به مردنش بودن].

پاست و چه پى گرده: بریتى له گرفتار کردنى يه کتیک (جمل معصوم. برهړۍ. ۲۰۰۲)؛ [کتابه از گرفتار کردن کسی].

پاکیشلو: بریتى له گیانداری درېوى بدمقلافت (نغان. ۱۷۵۰)؛ [کتابه از موجود بلندقد و تنومند].

پاووړپړوى: بریتى له پینچ و پمنا هینانموه له کاروباردا (نغان. ۱۷۲۰)؛ [کتابه از کلک زدن و بهانه آوردن در انجام کار].

پاووړووت: واته زۆرداری کردن و مالی تم و نمو به فیل و زۆر خواردن. واته پاووړدنى مردوم و پووړکردنموى (جمل معصوم. برهړۍ. ۲۰۰۱)؛ [کتابه از راهزنى و مردم لخت کردن].

پاووړپړوى بو هینانموه: رېوى چۆن له گمل راوکمردا بېپېچوپېنايه و خزی بدمستوه نادات واته: نمویش بیانوى درؤ و که لک و پېچوپېناى بو هینانیه کایموه (جمل معصوم. برهړۍ. ۲۰۰۱)؛ [کتابه از آوردن بهانه‌های دروغین به قصد فریب].

پاهیلېوون: بریتى له هملنگوتن و پېتېردن و کموتن: کتابه از سکندرى خوردن و به سر افتادن. (مهر. ۲۲۴۴) **پژگى رسوايى تيزى:** [واته: برچاوتمنگى و چنوکى بى نابروپوى ها به شونتیموه]: کتابه از حرص و خست رسوايى بیار می آورد. (حمید. ۲۸۲۳)

پستن: بریتى له خولته کردن، (تمشى لمېر پستن): زۆر

مېرپسته = زۆر مملی: کتابه از پرحرفی، غلط مکن.

پچه شکن: بریتى له کردنى کارنک له لایمن يه کیکموه بو نموى که چاوى لى بکړى (نغان. ۱۷۲۰)؛ [کتابه از انجام دادن کاری توسط کسی به گونه‌ای که دیگران از او تقلید نکنند].

رغان رغانه: واته هر کس له رېگموه دیت تالان نه کا و کس کاری به کسموه نییه و هر که بو خویه: کتابه از هرج و مرج و بی‌نظمی.

پکېفا: بریتى له دسه‌لات فسیارکس له رکېفى کسا نییه: کتابه از قلدرت.

روچېوون: بریتى له ترسان همدیم (روحم چوو) واته ترسام (نغان. ۱۸۲۳)؛ [کتابه از ترسیدن].

روحيان له تنگى يه ک دایه: يه کتریان زۆر خوش دهویت (جمل معصوم. برهړۍ. ۲۰۰۲)؛ [کتابه از همدگیر را بسیار دوست دارند].

روحوئل: بریتى له معدومى بغیز (نغان. ۱۸۲۳)؛ [کتابه از آدم متکبر].

پوځى تیلدا نییه: (۱) بؤشت. زۆر تنکه، پېرووته: (۱) [کتابه از آدم زوار دررفته] (۲) مرؤفینکى زۆر بى‌هیز و لاواز (جمل معصوم. برهړۍ. ۲۰۰۱)؛ (۲) [کتابه از آدم بسیار ناتوان و لاغر].

پوژ به په نجه نه پېریت: (۱) زۆر ده‌میکه چاوېروانى شتیکه: (۱) [کتابه از کسی که مدت زیاد چشم انتظار چیزی باشد] (۲) پېلیمیتی (جمل معصوم. برهړۍ. ۲۰۰۱)؛ (۲) [کتابه از عجله دارد].

روژ پش: بریتى له بدمېخت (نغان. ۱۸۴۴)؛ [کتابه از سیاه‌بخت].

پوژ له بهر دایک هدل نه گړی: بریتى له دزیکى زۆر

چالاک (برخی. ۲۱۶): [کنایه از دزد بسیار زرنگ].

پُونِ بِلانِ شاه: به نینسانی هیتّا و جوامیر دوتری (جمل محمود. برخی. ۲۱۲): [کنایه از آدم شایسته و لایق و شجاع].

پُونِ قازیانِ ئی داگه: به یه‌کینکی بده‌ماخ و سرحالِ ثوتری: کنایه از کسی که شاداب و سرحال باشد.

پُونیِ پزیاگِ جه‌مه‌وِ نای: [واته نابرو که چویتی هه‌لناگه‌پیتمه]: آبروی رفته باز نیاید. (همه. ۲۱۵)

پُونِ سه‌پیرن: بریتی له دیان به خُدا گرتن و گوزران کردن هرچونیک هه‌لسووا (خان.ف. ۱۸۴): [کنایه از روزگار گذرانیدن].

پُونِ گرده‌مه: بریتی له شوم‌نووستن: کنایه از شب بیداری. (مهر. ۲۵۱)

پوو زه‌ده: بریتی له یه‌کینکی شرم‌مزار و گونا‌ه‌بار (جمل محمود. برخی. ۲۸۴): [کنایه از آدم شرم‌سار و گناه‌کار].

پوو کورده‌مه: بریتی له شرمِ شکاندنِ یه‌کینک (خان.ف. ۱۸۱): [کنایه از خجالت رها شدن].

پوو ئی ورم‌گیران: بیزاری کردن له کسم: کنایه از بیزاری از کسی. (مهر. ۲۵۴)

پووی‌زاریه: (۱) جوانه: (۱) [کنایه از زیاست] (۲) ده‌چیته دلمه خواز بیتیک‌میری زوره: (۲) [به دل می‌چسبد و خواستگار زیادی دارد]. (۳) بریتی له شتی بده‌مین و جوان که زوو بفروشی (خان.ف. ۱۸۷/ جمل محمود. برخی. ۲۸۴).

پووت بوموه: بریتی له یه‌کینک که هه‌زار کموته و بیچاره بوه (جمل محمود. برخی. ۲۸۱): [کنایه از کسی که فقیر و ناتوان شده باشد].

پووت تان مه‌که: واته تورشوو و ناچاوتان مه‌به، واته

توره مه‌به: کنایه از اخمو نباش، کنایه از عصبانی نشو.

پووت کهم بکه: واته نه‌ونده چلیس مه‌به: کنایه از طمع نداشته باش.

پووت: بریتی له نه‌دار و هه‌زار: کنایه از فقیر و ندار.

پووت‌اندن‌مه: بریتی له شت سمنن له یه‌کینک به زوری (خان.ف. ۱۸۷): [کنایه از چیزی را به زور از کسی گرفتن].

پووت‌بون: بریتی له فقیر‌بون: کنایه از نداری و فقر. (مهر. ۲۵۰)

پووت‌رش: بریتی له مردومی رووگرژ (خان.ف. ۱۸۷): [کنایه از آدم اخمو].

پوو خوش: بریتی له یه‌کینک که زبانی شیرین و ناو چمانی پوون بی له گه‌ل مردوما (خان.ف. ۱۸۸): [کنایه از آدم خوش‌رو و خوش‌برخورد].

پوو خوشی: بریتی له زبان شیرین و ناو چمان‌زوونی له گه‌ل مردوما (خان.ف. ۱۸۸): [کنایه از آدم خوش‌برخورد].

پوودا‌مالیاک: بریتی له بی شرم بون: کنایه از بی‌آزرمی.

پوودش: بریتی له مردومی شرم‌مزاری تعریق و گونا‌ه‌کار (خان.ف. ۱۸۸): [کنایه از آدم گناه‌کار، روسیاه، خجل].

پوودشی: بریتی له شرم‌مزاری و تعریق‌بونه (خان.ف. ۱۸۸): [کنایه از شرمگینی و خجالت].

پووزره: بریتی له مردومی شرم‌مزار (خان.ف. ۱۸۸): [کنایه از آدم خجل].

پووزهری: بریتی له شرم‌مزاری (خان.ف. ۱۸۸): [شرمندگی].

خجالت، چشم و گوش باز شده.]

پوگرگرن: بریتی له شعرم کردن (خان.ف. ۱۸۹: ۱) [شرم کردن].

پوولیتینان: بریتی له تکارکردن له یه کینک بز کردنی کارتیک (خان.ف. ۱۹۰: ۱) [کنایه از خواهش کردن از کسی برای انجام دادن کاری].

پوون پووهوه: پووی کرایهوه گمش بووهوه، داخه‌کمی له دل دهرچوو (جلا. محمود. بهرگی. ۲۸۸: ۱) [کنایه از خوشحال و شاداب شد و غم و غصه از دلش بیرون رفت].

پووهاتن: بریتی له شعرمه‌کردن له گوftar و کردارا (خان.ف. ۱۹۱: ۱) [کنایه از کسی که دز گفتار و کردارش بی‌شرم باشد].

پووه‌نگرن: بریتی له پواندنی کچینی نافرهت: کنایه از پاره کردن بکارت.

پووه‌لماو: بریتی له مردومی بی شعرم: کنایه از شخص بی‌شرم و بی‌آبرو.

رووی خوی سپی گرد: (۱) کارتیکی چاک و بده‌نجامی کرد: (۱) [کنایه از کار خوبی را انجام داد] (۲) یارمستی باشی پیشکمش کرد (جلا. محمود. بهرگی. ۲۱۰: ۲) [کنایه از کمک خوبی به او کرد].

پووی دایه: (۱) نازی کینشا و زوری لاواند: (۱) [کنایه از او را نوازش کرد، بسیار او را نواخت] (۲) سهریستی کرد (جلا. محمود. بهرگی. ۲۸۵: ۲) [کنایه از آزادش گذاشت].

رووی شکانده: واته: (۱) دهستی به پرویموه نا و داخوازیسه‌کمی به جی نه‌هینا: (۱) [کنایه از او را جواب کرد و خواسته‌اش را انجام نداد] (۲) تریقی کردوه (جلا. محمود. بهرگی. ۲۸۵: ۲) [کنایه از شرمسارش کرد].

پووسارده: بریتی له گوی پی نمدان یان کسی سارد و سپی له گلتا (خان.ف. ۱۸۸: ۱) [کنایه از بی‌مالات و بی‌اعتنا].

پووسپی: (۱) بریتی له نافرهتی به‌دکاره و خراب: (۱) [کنایه از زن روسفید و بدکاره:] (۲) بریتی له مرؤی بی‌ناپرو (خان.ف. ۱۸۹: ۲) [کنایه از انسان بی‌آبرو].

پووسپه‌تی: بریتی له خویتنی نیشانه‌ی کچ بوونی بووک (خان.ف. ۱۸۸: ۱) [کنایه از نشانه‌ی بکارت عروس].

پووسور: به ده‌ماخ و سهریمرز: کنایه از سرزنده و سرافراز. (حیت. ۲۹۰/خان.ف. ۱۸۹/جلا. محمود. بهرگی. ۲۸۵: ۱)

پووش: بریتی له مردومی دهم و چاو ناو‌لاوی (خان.ف. ۱۸۹: ۱) [کنایه از انسان آبله‌رو].

پوشکان: بریتی له تریقی‌بونموی مردوم (خان.ف. ۱۸۹: ۱) [کنایه از خجالت و از رو رفتن شخص].

پوشکاندن: بریتی له تریق‌کردنموی مردوم (خان.ف. ۱۸۹: ۱) [کنایه از خجل کردن و از رو بردن کسی].

پوشکین: بریتی له کمسیتک که زور مردوم تریق بکاتموه (خان.ف. ۱۸۹: ۱) [کنایه از خجالت دهنده، از رو برنده].

پوگرگتن: بریتی له شعرم کردن و له پوو دامان (خان.ف. ۱۹۰: ۱) [کنایه از شرم کردن].

پوگرگژ: بریتی له مردومی تووه و تروزی (خان.ف. ۱۹۰: ۱) [کنایه از انسان خشمگین و بی‌آبرو].

پووقایم: بریتی له کمسیتک که هرگیز تریق نمییتموه (خان.ف. ۱۸۹: ۱) [کنایه از پررو].

پووکراوهوه: بریتی له لاچوونی شعرم (خان.ف. ۱۸۹: ۱) [کنایه از، از خجالت رها شدن].

پووکراویی: بریتی له شعرم شکان (خان.ف. ۱۸۹: ۱) [دور از

پووی قه‌لغانی کردگه: خۆ ناماده‌کردن بۆ شعر (بخلاف ۱۹۲:).
[کتایه از خود را برای جنگ آماده کردن.]

پووی کهسی به زمويا دان: (۱) شعرمنده کردنی کمینک: (۱) کتایه از شرمنده نمودن کسی (۲) په‌تکردنوهی داخوای کمینک: (۲) کتایه از رد کردن درخواست کسی.

پووی کرده پشه‌با: [بریتی له یه‌کینک که له پووی سووکیومه، بری:] کتایه از اهانت به کسی که در حال مردن است. (فتاحی قه‌سی. بره‌مر. ۲۵۵)

پووی لی وەرگیرا: واته پشتی تی کرد، لیی هه‌لگیرایموه بوو به نیاری (جلاص محمود. بره‌مر. ۲۸۱:).
[کتایه از او را یاری نکرد، از او برگشت و دشمنش شد.]

پووی لی هه‌ل چهرخاندا: (۱) پشتی تی کرد و خۆی تی نگه‌باند، پشتی به‌ردا: (۱) [کتایه از بی‌اعتنایی به او کرد و خویش را در آن دخالت نداد و او را کمک نکرد] (۲) لیی یاخی بوو، لیی تۆزا (جلاص محمود. بره‌مر. ۲۸۲:)

(۲: ۲۸۲) [کتایه از او متمرد شد، از او قهر کرد.]

ری به دینیک‌کردن: بریتی له شاره‌زایی و سهر لیی دره‌چوون له شتیک: فسیارکس له خوتندا (ری به دینیک) نه‌کاتموه واته شتیک لیی نه‌زانی (بخلاف ۲۰۰:).
[کتایه از آگاهی و اطلاع داشتن در مورد چیزی.]

ره‌تی بلاوه (دهستی ناگات سهری خۆی به‌ه‌رنیت): واته فرمانی زۆره، سهری قاله و هه‌رده‌مه به لایه‌کنا ره‌ت ده‌بیت: کتایه از کسی که کار و سرگرمیش زیاد باشد و هر لحظه مشغول چیزی و کاری است. (جلاص محمود. بره‌مر. ۲۸۱/حه‌ت. ۲۸۸/فتاحی قه‌سی. بره‌مر. ۲۵۵)

ره‌په‌لوهره‌پ: بریتی له وتنی شت بیی پوودره‌بایستی

(بخلاف ۱۹۲:). [کتایه از رک و صریح بودن.]

ره‌زای سووکه: واته ده‌چیتسه دله‌وه یا له به‌ر شتووی جوانی، یا له به‌ر په‌فتار شیرینی و دهم و لفتی (جلاص محمود. بره‌مر. ۲۹۰:). [کتایه از کسی که به دل می‌چسبد به خاطر زیبایی یا رفتار و اعمال.]

ره‌زای شیرینه: بریتی له یه‌کینکی نیسکسوکه که جوان ده‌چیتسه دله‌وه خۆشموسته (جلاص محمود. بره‌مر. ۲۹۰:).
[کتایه از فرد دوست‌داشتنی که به دل می‌چسبد و محبوب است.]

ره‌زه‌لخوا: بریتی له پووت و نه‌داری تمواو: کتایه از فقیر، مسکین. (مه‌مر. ۲۵۴)

ره‌ش گریدان: بریتی له نازیبت باری: کتایه از سو‌گواری. (مه‌مر. ۲۵۹)

ره‌ش و رووته: [به یه‌کینکی هه‌زار و نه‌دار ده‌لین:] کتایه از آدم فقیر و ندار. (حه‌ت. ۲۸۸)

ره‌ش و سپی لیک ناگاتموه: بریتی له یه‌کینکی نه‌زان و ناشاره‌زایه: (جلاص محمود. بره‌مر. ۲۸۲:). [کتایه از آدم نادان و ناوارد.]

ره‌ش و شین: [بریتی له زۆر ماندوو:] کتایه از بسیار خسته شدن. (حه‌ت. ۲۸۸)

ره‌شان: بریتی له بز و گوشتی بز: کتایه از بز و گوشت بز. (مه‌مر. ۲۵۸)

ره‌شایی داهات: واته (۱) کویر بوو: (۱) [کور شد] (۲) به‌رچاوی تاریک بوو. تارمایی ره‌ش به چاویدا هات (جلاص محمود. بره‌مر. ۲۸۱: ۲) [کتایه از جلو چشمش تاریک شد و شبی جلو چشمش را گرفت.]

ره‌شایی داهاتن: له تاریک‌بوونی چاو (بخلاف ۱۹۴:). [کتایه از چشم درد منتهی به کوری.]

ره‌شگیره: واته بی‌حیاوایی، پاک و پیس، گموره و

رنگه گیا: بریتی له یه کینکی لمړ و لاواز: کتایه از آدم لاغر و نحیف.

رنگه کوتان: بریتی له مانموه و چینگېرېوونی یه کینک له شویتنیک (غلزف. ۱۹۸): [کتایه از استقرار و ماندن کسی در جای].

رېق و وشک: بریتی له زږر لاواز: کتایه از لاغر و مردنی. (مهر. ۲۶۰)

رېمقی داوه: [بریتی له یه کینک که لمړ و لاواز بوویت]: کتایه از کسی که ضعیف و ناتوان شده. (همه. ۲۸۹)

رهنجی به با چوو: واته نهغامی کاره کمې له دست دا. هیچی دهستگېر نمبو یان یه کینک دست رهنجی تیابچې (جلال محمود. برکړ. ۹۱۰۲): [کتایه از، از دست دادن دسترنج و به هدر رفتن آن].

رېنگ کرن: بریتی له دهستېرین و خاپاندن: کتایه از کلاهبرداری. (مهر. ۳۲۲)

رېنگ مردووی لی نیشتهوه: [بریتی له یه کینک که زږر لاواز و بې هیڅر بوه]: کتایه از بسیار ضعیف و ناتوان شده. (همه. ۲۹۰)

رېنگگرتن: بریتی له سرگرتنی کارک: کتایه از انجام گرفتن کاری.

رېنگمان مهکه: واته مهمان خهلتینه و کلاو مده سرمان: کتایه از فریمان مده و اغفالمان مکن.

رېنگی زردمو بوه: [واته زږر ترساره]: کتایه از کسی که بسیار ترسیده. (همه. ۲۹۰)

رېنگی سورمو بوه: [بریتی له یه کینک که شمردزار بوویت]: کتایه از اینکه شمردار شده است. (همه. ۲۹۰)

رېنگی چهرمگو بوه: [به یه کینک دهلین که ترسیابې یان تمریق بوویتمهوه]: کتایه از آدمی که ترسیده یا

بچوک. پیا و ژن، گوناهدار و بې گوناوه دهگرن (جلال محمود. برکړ. ۲۸۱): [کتایه از بدون هیچ اختلافی همه را بازداشت می کنند].

رېشېوون: بریتی له نیتسکودرسېوون له پیش چاری یه کینک: منفور شدن، از چشم کسی افتادن. (غلزف. ۱۹۵/ مهر. ۲۵۸)

رېشېوونموه: بریتی له کوژرانموه چرای دهریون (غلزف. ۱۹۵): [کتایه از خاموش شدن چراغ درون].

رېشین: بریتی له مردومی به دبین (غلزف. ۱۹۵): [کتایه از دبین].

رېشپوش: بریتی له نازیمت باری کمستیک که رېشی له بر کردې له ماته ما (غلزف. ۱۹۵): [کتایه از عزادار، سیاه پوشیدن].

رېشکو و پېشکه: بریتی له خمتنوسینی تیکل و پیکل و ناخوش تیکه لېوونی سوما و دیدی چاو: کتایه از خط بد و درهم و برهم. (مهر. ۲۵۹)

رېشکوسپیکه: بریتی له خمتنوسین له سرکاغمز (غلزف. ۱۹۶): [کتایه از نوشتن روی کاغذ].

رېشکردن: بریتی له، له برچاو خستنی یه کینک لای یه کینک (غلزف. ۱۹۵): [کتایه از کسی را از نظر مردم انداختن].

رېشکوژ: بریتی له کسی که بې ناگا پیاو ده کوژي (غلزف. ۱۹۵): [کتایه از تروریست].

رېگ به رېشه و گلینه به بنه توم: [واته هر شتیک به بنچینه ی خوی هلدده گپیتمهوه]: کتایه از هر چیز به اصل خویش بازمی گردد. (همه. ۲۸۹)

رېگ غموی ها له ده سما: [واته له گمل ناکار و پتورپوشی ناشنایمتیم هیده]: کتایه از با اخلاق و رفتارش آشنا هستم. (همه. ۲۸۹)

شرمسار شده است. (همج. ۲۹۰)

رَمَنگی لَه بَهر بَراوه (رَمَنگی تَنگ چووه): واته: (۱) زهرد و لاواز بووه: (۱) کنایه از لاغر شده (۲) هله‌بزرگاه. گُزَواوه: (۲) کنایه از رنگ باخته و عوض شده.
رَمَنگی مردووی لی نِشِتووه: واته زهرد هله‌گِراوه، لاوازه. وهک مردووی لی هاتووه. سا یا له بهر نه‌خوشی یان له ترساندا (جلا محم. بهر ۲۰۰). [کنایه از ضعیف و لاغر شده مثل مرده شده یا به علت بیماری یا از روی ترس].

رَمَنگی هَل پِرووسقیلوه: [به یه‌کَنگ ده‌لَین ترسیابی یان نه‌خوش بیّت]: کنایه از کسی ترسیده یا مریض شده باشد. (همج. ۲۹۱)

رَمَنگیکی هیناو برده: واته (۱) زهرد بوو: (۱) [کنایه از ترسید] (۲) تعریق بووه و شرم‌مزار بوو (جلا محم. بهر ۱۰۲۸۳). (۲) [کنایه از شرمسار شد].

رَمَیَتانگ: بریتی له خانووی تازه دوست کراو: کنایه از خانهدی نوساز. (مؤر. ۳۲۲)

رَه‌هنده: بریتی له بنیاده‌می پانویژ: کنایه از کسی که دارای هیکلی عریض و پهن باشد. (مؤر. ۳۲۴)

رَی به رَیوار نادات (رَی به رَیوار ناکموت): بریتی له جینگایه که جه‌نجال بیّت و جمی بیّت، و رَی هاتوچوی تیا نه‌بیّت (جلا محم. بهر ۱۰۲۸۸). [کنایه از جایی شلوغ و پر از ازدحام جمعیت، که راه رفت و آمد در آن بکندی انجام گیرد].

رَی به رَیبار نییه: بریتی له جینگایکی زور جه‌نجال: کنایه از جای شلوغ.

رَی بهر‌خستن: بریتی له سپاردنی کاری به کمسَنگ: کنایه از سپردن کاری به کسی. (مؤر. ۳۲۴)

رَی به‌رفنان: بریتی له ته‌گیر بۆ کردن: کنایه از

رهنمونی کردن. (مؤر. ۳۲۴)

رَیخ ها له کلشیا: بریتی له یه‌کَنگی ناژاوه‌چی که گۆنه‌نَدیک له ژیر سغریابه: کنایه از شخص آشوبگر که دسیسه‌ای زیر سر دارد.

رَیخوله نه‌ستور: بریتی له نازا و به‌پرشت: کنایه از جسور و قاطع. (مؤر. ۳۲۵)

رَیخوله‌ی دریزه: بهرگه گره و به‌نارامه و نافوتیت: ده‌لَین: کوپ رَیخوله‌ی دریزه یان به یه‌کَنگ که شان ده‌داته بهر سه‌ختی ژیان و نانویت (جلا محم. بهر ۲۰۰). (۲) [کنایه از توان دارد و در برابر مشکلات پشت خم نمی‌کند].

رَیخولی: بریتی له مَرۆی خوپی و بینکاره: کنایه از بینکاره و ولگرد. (مؤر. ۳۲۴)

رَیزان: بریتی له پیای کارزان و زانا: کنایه از دانشمند. (مؤر. ۳۲۶)

رِیسوگورِس: بریتی له کردار یان گوftarنکی دورودریژ (جلا محم. ۲۰۰۸). [کنایه از کار یا گفتار دور و دراز].

رِیش سپی: بریتی له ده‌مِراست و قسه‌روای کۆمه‌لَنگ (جلا محم. ۲۰۰۹). [کنایه از آدم آگاه و بانفوذ در میان یک گروه یا مجموعه].

رِیش له ناسیو چه‌رمگ نه‌کردن: خاوه‌ن نه‌زمون و ته‌جویه: کنایه از باتجربه بودن.

رِیش له بهر خوروه چه‌رمگ نه‌کردن: بریتی له مروفی به‌نمزمون، ته‌جویه پیدا کردن: کنایه از فرد باتجربه.

رِیشه بریون: بریتی له برانموی خِیزان یا تیره‌یک: کنایه از بین رفتن یا انقراض خانواده یا قبیله‌ای. (مؤر. ۲۰۹)

رِیشه داکوتان: بریتی له جینگِیرونی یه‌کَنگ له شویتیکا: کنایه از استقرار و ماندن کسی در جایی. (مؤر. ۲۰۹)

رِیشه دهره‌نَین: بریتی له کنه‌فت کردن یه‌کَنگ: کنایه

از بدبخت کردن کسی. (مهر، ۲۰۹)

ریشه دهرهاتن: بریتی له کمنهفتیوونی یه کتیک به هژی شتیکنوه (ریشم دهرهات له دست توه): کتایه از تلاشی بسیار برای انجام کاری و در نهایت، هلاک و درمانده شدن در راستای انجام آن. (مهر، ۲۰۹)

ریشه کیشی کرد (دهماری دهرهاتن): له پابردودا زور زهلامیان ریشه کیش ده کرد. سریان دهخسته کونه دیوارکنوه و گوریسیان دهخسته ملی و گوریسه کیان به ولاخیکنوه ده بست و ولاخه کیان تاو ددها، بهم شیویه سریان له ملی ده کرده: (جلا محمود، بهر، ۲۰۹)

۲۸۹ [کتایه از در گذشته سر بسیاری از انسان ها را از تشنه جدا می کردند بدین ترتیب سرش را توی سوراخ دیواری قرار می دادند و ریسمانی را به دور گردن او می بستند و سر دیگر ریسمان را به الاغی می بستند و الاغ را به تاخت درمی آوردند و بدین شیوه سر فرد را از بدنش جدا می کردند].

ریشه جگهر: بریتی له منالی خوت: کتایه از فرزند خویش. (مهر، ۲۰۹)

ریشم نیاوه بارمته: [واته نمستوگر و تاوانبژیری که سیك بوون]: کتایه از واسطه و ضامن کسی شدن. (همه، ۲۹۱)

ریشم ها له گروودا: [واته زهره و زیانی ثوم به نمستوی خزم گرتوه]: کتایه از تعهد کردهام و ضامن شدهام. (همه، ۲۹۱)

ریشی پیوه بووه (تیوه گلاوه): واته تازه دهستی چوته کاره کموه تیوه گلاوه (جلا محمود، بهر، ۲۰۹): [کتایه از گرفتار کاری شدن].

ریشی خوی دایه دهستی (ریشی داوه دهستیوه): بریتی له یه کتیک که بز یه کتیک تر مل شوپ کاتموه و جلموی

خوی داوه دهستیوه (جلا محمود، بهر، ۲۰۹): [کتایه از کسی که تسلیم کسی دیگر شود و امور خویش را به او بسپارد].

رینگرین: بریتی له وازهینان له پروای خوی: دست از مرام و عقیده خود برداشتن. (مهر، ۲۸۱)

رینکه به رینکه دار نییه: [به جینگایه کی زور جهنجان و قهر بالغ ده لئین]: کتایه از جایی که ازدحام در آن زیاد است. (همه، ۲۹۲)

رینکه بنه بهر پای: بریتی له یه کتیک رینویتی کردن: کتایه از کسی را راهنمایی کردن.

رینکه: بریتی له دوز، پوشت: کتایه از مرام. (مهر، ۲۸۱)

رینگی پی نوات: [واته لئی تیناگات شوین ناباته سیری]: کتایه از آترا درک نمی کند. (همه، ۲۹۲)

رینگی خوی گوم ناکات: [واته شو کاره یا ناکاره باشه که بوویمتی هر نمیتنی]: کتایه از حفظ رفتار نیکو. (همه، ۲۹۲)

رینگی دوور و بار قورس: [دژواری کاریک، گونا هباری]: کتایه از سختی و دشوار بودن کار یا امری، گناهکار بودن. (همه، ۲۹۲)

رینگی گوم کردگه: ۱) بریتی له یه کتیک که گومرا بوویت: ۱) [کتایه از کسی که از راه و رسم معمول خارج شده باشد] ۲) بریتی له یه کتیک پی خراپی گرتوه (جلا محمود، بهر، ۲۰۹): ۲) [کتایه از کسی که راه بدی را در پیش گرفته باشد].

رینگبون: بریتی له ناشنایمتی و تیکه لئ له گمل یه کتیکا (جلا محمود، بهر، ۲۰۹): [کتایه از دوستی و آشنایی با کسی].

رینوی به بی مریشک همل ناکا: بریتی له یه کتیک که فیزی خواردنی مالی حرام بووی و نه توانی دهستی لی

هەلگری. (خان. ۲۵۷)

رێوی بە پیریتمووە هاتوو: بریتی لە یەکتێک کە بەخت
پووی تێ بکات (جەلە مەمو. بەرگرا. ۲۱۱)؛ [کنایه از کسی
که شانس به او روی آورد].

رێوی هاتوو بە پیریتمووە: واتە بەخت پووی
تێ کردوویت. (خان. ۲۵۸)

رێویی کونیکن (کوناییکن): بریتی لە دووکەس کە
فیتباز و کەلەکباز کە پەوشت و خویان وەکوو یەک
بیت (جەلە مەمو. بەرگرا. ۲۱۲)؛ [کنایه از دو نفر مکار و
نیرنگباز که اخلاق و رفتارشان مثل هم باشد].

رێی نەگەوێتە کونی مار: بریتی لە مەردومی زیڕەکی
بزیو. (خان. ۲۵۸)

رێی دەستی نییه: ۱) توانا و وزە نمو کارە نییه: ۱)
[کنایه از توانایی و نیروی آن کار را ندارد] ۲) بوارو
دەرفەتی کردنی نمو کارە نییه: ۲) [کنایه از وقت آن
کار را ندارد] ۳) دەسلاتی پراوە (جەلە مەمو. بەرگرا.
۲۱۱)؛ ۳) [کنایه از قدرت و اختیارش را از دست داده
است].

رێی ئێ بیریتمووە: ۱) واتە پەکی خستوو: ۱) [کنایه
از، از کار افتاده است] ۲) بۆتە تەگەرە و ناھێلێت هیچ
بکات (جەلە مەمو. بەرگرا. ۲۱۱)؛ ۲) [کنایه از مانعی بر سر
راھش شده و نمی گذارد کاری انجام دهد].

رێی ئێ گۆپاوە (لەمونی ئێ گۆپاوە): ۱) واتە گومرا بوو
و پێی خراپە گرتۆتە بەر: ۱) [کنایه از کسی که از
راه و رسم معمول منحرف شده] ۲) لە خستە پراوە
(جەلە مەمو. بەرگرا. ۲۱۱)؛ ۲) [از راه بدر شده است].

زازه تروك: بریتی له زۆر ترساو، توقیو له ترسان (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۲): [کنایه از زهره ترك].

زاره‌تروك بوو (زهنده‌قی چوو): بریتی له یه‌كێك كه له ترسا بمریت یان وهك مردووی لی پیت مروژ كه زراوی ته‌قی ده‌مریت (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۲): [کنایه از کسی كه از ترس یا وحشت بمیرد].

زاروو توقین: بریتی له فره‌ترسان (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۵): [کنایه از زهره ترك شدن و بسیار ترسیدن].

زاروو‌بردن (زراو‌بردن): بریتی له توقاندن (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۵): [کنایه از ایجاد وحشت و زهره ترك كردن].

زاروی توقاند: واته ترساندی (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۲): [کنایه از این كه او را بسیار ترساند].

زانی (زۆداره): (۱) ژنی چوساوه به دست مێرده‌كه‌ی. (۱) كناه از زنی كه شوهرش نسبت به او ظلم كند. (۲) [مردمی ژیر چپوك نه‌ی] (۲) كناه از مردم ستم‌دیده. (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۵)

زانیاریش ده‌كات و تیماریش ده‌كات: واته سزایشی ده‌دات و ناشتیشی ده‌كاتوه (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۲): [کنایه از رنج و آزارش می‌دهد و دلش را نیز به دست می‌آورد].

زانیان: بریتی له مروژی قسه‌ره‌ق (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۴): [کنایه از کسی كه سخن ناخوشایند گوید].

زانیانگی: بریتی له ناونه‌بردنی كس به خراپه (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۴): [کنایه از بد نگفتن از کسی].

زانیانپیس: بریتی له جوتنه‌فروش (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۴): [کنایه از شخص دشنام‌دهنده].

زانیانزۆ: بریتی له كسێك كه له نه‌ندازه‌ی خۆی زیاتر و به‌ره‌و ژووتر دربارهی مردوم بلوی (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۴):

زانیان: بریتی له ترساندن یه‌كێك (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۰): [کنایه از ترساندن].

زانیچوون: بریتی له تمواو ترسان (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۰): [کنایه از وحشت كردن].

زاخ ده‌كوڵینی: [بریتی له كسێكی خولته‌كه‌ری به‌فروێژ]: كناه از آدم ریاكار و متملق. (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۲): [هه‌ڵه‌ف. ۲۱۲]

زاخاوان: (۱) بریتی له ته‌ختردنی كه‌یف (زاخاوی مێشكه‌م). (۱) كناه از خوش گذشتن، (۲) بریتی له ته‌ماشاكردنی یه‌كێكی جوانی (دبهر: ۲) كناه از نگاه كردن به جوان زیبا و دل‌فریب. (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۲)

زاخاوی: بریتی له داخ و خه‌فعت (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۰): [کنایه از غم و غصه].

زاخاوی چاوی خۆی دایه‌وه: بریتی له یه‌كێك كه تێر ته‌ماشای ناهه‌تی جوان بكا و چاوی خۆی پێ پوون بكا‌توه (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۲): [کنایه از کسی كه بسیار نظریاز باشد و با دیدن زیارویان شاد شود].

زاخاوی مێشکی دایه‌وه: بریتی له یه‌كێك كه شتیك بخوێننه‌وه و روژنبه‌ری خۆی فراوانتر بكا (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۲): [کنایه از کسی كه چیزی را بخواند و آگاهی خود را زیادتر كند].

زاخاوان: بریتی له مروژی به‌جهرگ (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۱): [کنایه از شجاع].

زاخی بو‌توانه‌وه: واته تووشی نا‌زوه، گاشمه‌كه‌ی كرد (هه‌ڵه‌ف. ۲۱۴): [کنایه از او را گرفتار بلوا و آشوب كرد].

[کتایه از کسی که دریاره‌ی مردم بیش از اندازه حرف بزند].

زباندریزی: بریتی له قسه‌ی ناشیرین کردن ده‌یاره‌ی یه‌کێک [کتایه از حرف زشت زدن ده‌یاره‌ی کسی].

زبانشرین: بریتی له یه‌کێک که قسه خۆشبی له گه‌ل مەردوما [کتایه از شخص خوش بخورد و خوش زبان با مردم].

زبانگەستەن: بریتی له پەشیمانبونموه و خەفەتخواردن بۆ شتێک که له دەست چووێت [کتایه از پشیمانی و تأسف خوردن برای چیزی که از دست رفته باشد].

زبانگرتن: بریتی له قسه‌کردن به بی‌شەرمی. شاخەوان (چاک‌زبانی گرتووه) [کتایه از کسی که در حرف زدن رک و بی‌شرم باشد].

زبانلووس: بریتی له کەسێک که به زبانی خۆش مەردوم لاس بێا [کتایه از شخصی که با زبان خوش مردم را فریب دهد].

زرتە‌ی چلوی دیتە: بێنداره و نەنووستووه [جەلە محمود. بەرگە ۲، ۱۹۵]. [کتایه از بیدار است و نخوابیده است].

زۆی له باخەلدا دەکات: بریتی له یه‌کێک که له کارێکدا زۆر کارامه‌ بیت [جەلە محمود. بەرگە ۱، ۲۹۴/ ۲۶۱]. [کتایه از کسی که در کاری بسیار کارامد و ماهر باشد].

زگ جەردە: [بریتی له یه‌کێکی فرەخۆر و تێزەخۆز]: کتایه از آدم شکم‌پرست که هرچه می‌خورد سیر نمی‌شود. [تەقە‌ی هەسە، بەرگە ۲، ۱۴۴]

زگ له وەرانی: واتە بۆ خواردن و بۆ چلێسی، شوێنه و

شوێن کردن [جەلە محمود. بەرگە ۲، ۱۹۵]. [کتایه از جهت خوردن و شکم‌پرستی به همه‌جا سرکشیدن].

زگ شیلان: بریتی له زۆر میوان بوونی کەسێک: کتایه از زیاد مهمان شدن کسی.

زگبەردان: بریتی له فرەخواردن [جەلە محمود. بەرگە ۲، ۲۱۹]. [کتایه از پرخوری].

زگە شوێی پیکه‌وتن: بریتی له ماندووبوونی یه‌کێک به هۆی هاتوچۆی زۆروه [جەلە محمود. بەرگە ۲، ۲۱۹]. [کتایه از خسته شدن کسی به علت رفت و آمد بسیار].

زگەپۆ: بریتی له زکەرپۆی زۆرخۆر: کتایه از پرخوری. **زکەرپۆ**: بریتی له زۆر خۆر [جەلە محمود. بەرگە ۲، ۲۲۹]. [کتایه از پرخور].

زکەسووتان: بریتی له مەناڵەردن: کتایه از مرگ فرزند. [مەزەر، ۲۲۹]

زکچوون: بریتی له پەوان و سەر پێ کردن، وه‌با [جەلە محمود. بەرگە ۲، ۲۱۹]. [کتایه از اسهال].

زەخۆرت: بریتی له تەژە‌ی ناخۆلا: کتایه از لندهور بدقواره. [جەلە محمود. بەرگە ۲، ۲۳۰]

زەینخا زەماوەن: [به کچولە‌یه‌کی هاروهای ده‌لێن]: کتایه از دخترچه شلوغ و زرنگ. [هەمە، ۲۹۵]

زمان رەشه: ۱) واتە نو‌قلانە‌ی خراپ‌لی دەدات. زمانی باش ناهێنێت: ۱) [کتایه از بدبینی و فال بد زدن] ۲) دەم پیس و قسه‌ رەقه [جەلە محمود. بەرگە ۲، ۱۹۵]. ۲) [کتایه از فحاش و بددهن].

زمان چەوتە (زمان چەفتە): واتە قسه‌ی باش و خێر به زمانیدا نایەت. زمان چەپ‌رەگە [جەلە محمود. بەرگە ۲، ۱۹۶]: [کتایه از بددهن].

زمانت بیهسته: واتە زۆر مەلێ و ناگات ل‌موه بیت که دیلیت. ئەمه وه‌کوو هەپ‌شەیشه [جەلە محمود. بەرگە ۲، ۱۹۶]

۱۴۰: [کنایه از دهانت را ببند و مواظب حرف زدنت باش بیشتر برای تهدید است].

زمانگه‌ستن: بریتی له پژیوانی: کنایه از پشیمانی. (مهر، ۲۸۱)

زمانگیشان: بریتی له تینوویمتی زور که مرؤ ده‌کویته هه‌ناسه‌دان: کنایه از منتهای تشنگی. (مهر، ۲۸۱)

زمانی به‌ستراوه: ناویریت مهبستی خوی دهریرت (جلا) محمود. بهر، ۱. ۲۹۵: [کنایه از جرئت نمی‌کند منظورش را ابراز دارد].

زمانی تراز: بریتی له یه‌کیک که قسیمیک بدرکینی که نه‌ده‌بوو ناشکرای بگردایات (جلا) محمود. بهر، ۱. ۲۹۵: [کنایه از کسی که رازی را افشا کند که نمی‌بایست آشکار می‌کرد].

زمانی پاکه: ۱) دوو زمانی ناکات: ۱) [کنایه از سخن چینی نمی‌کند] ۲) پاشمله قسه به کس نالیت: ۲) [کنایه از غیبت کسی را نمی‌کند] ۳) قسه‌ی ناشیرین و خراب به کس نالیت (جلا) محمود. بهر، ۱. ۲۹۶: ۳) [کنایه از حرف بد به کسی نمی‌گوید].

زمانی دریره: بریتی له یه‌کیکی زور ویز و جنیو فروش و ده‌مه‌راش (جلا) محمود. بهر، ۱. ۲۹۶: [کنایه از آدم پرحرف و فحاش].

زمانی گرتووه (دهمی گرتووه): به توهس و رقهوه به یه‌کیک دهریرت که ده‌مه‌راشی بکات (جلا) محمود. بهر، ۱. ۲۹۶: [یا طعنه و کینه به کسی گفته می‌شود که زبان‌درازی کند].

زمانی گول بوو: واته هینده‌ی له‌گمل وت که‌لکی نه‌بوو، ماندوو بوو وه‌ک زمانی بسویت له قسه کموت (جلا) محمود. بهر، ۱. ۲۹۶: [کنایه از بسیار با او حرف زد ولی سودی نداشت و خسته شد].

زمانی لاله: بریتی له یه‌کیک که ناویریت قسه بکات و مهبستی خوی دهریرت (جلا) محمود. بهر، ۱. ۲۹۶: [کنایه از کسی که جرئت نمی‌کند حرف بزند و منظورش را بیان دارد].

زمانی له‌نگه، به ته‌وسوه دلین: زمانی به‌ستراوه و ناویریت قسه بکات (جلا) محمود. بهر، ۱. ۲۹۶: [کنایه از زیانش بسته است و جرئت نمی‌کند حرف بزند].

زمانی لی نه‌شکاو: چه‌شی نه‌کردوو (جلا) محمود. بهر، ۱. ۲۹۶: [کنایه از طعمش نگیرد].

زمیلل قه‌تیان (سمیلل قه‌تیان): بریتی له کسی که سیمیل رهش و بریقه‌داره: کنایه از کسی که سبیل سیاه و براق دارد. (مهر، ۲۸۱)

زمنان یه‌خی لی ناسنگی (زمنوزن.ه. ۵۴): [بریتی له یه‌کیکی ده‌سوشک و زرد: کنایه از آدم خسیس].

زرتی چلوی بیت: با هر به تما بیت هیچی ده‌ستگیر نابیت: کنایه از بگذار انتظار بکشد چیزی دستگیر نخواهد شد.

زوان له ده‌میا نییه: [زور نه‌هون و فقیربوون، گنلبوون]: کنایه از بسیار آرام و سربه‌زیر، ساده‌لوح. (هیرت، ۲۹۶)

زواندار: بریتی له مردومی ده‌مه‌راش (خان.ه. ۲۲۴): [کنایه از شخصی زبان‌دراز و بی‌شرم].

زوانم گول بوو: [واته زور پیدآگری و زور دووپات‌کردنوه]: کنایه از اصرار و تکرار زیاد. (هیرت، ۲۹۶)

زوانمان لی نه‌کیشی: [بریتی له یه‌کیکی بی‌شعرمه که پمژ به ده‌میوه نییه و هرچی دیت به ده‌میا وه‌کو جنیو و قسه‌ی ناشیرین پی‌مانی ده‌کات]: کنایه از سخن‌درازی و دشنام‌گویی. (هیرت، ۲۹۶)

زوانی داگہ بہ چہرخا: [واتہ زؤروئ و بیحمیا و
دہمہراش]: برحرف و بیحمیا. (حمیت. ۲۹۲)

زوانی دہرہاوردگہ: بریتی لہ کسیتک کہ ہمیشہ
بیدہنگ بیت و نیستا کموتیتہ قسہ و زمانی گرتبیت
(جملہ محمود. بریمہ. ۲۹۱): [کنایہ از آدم ساکت و خجالتی
کہ شروع بہ سخن گفتن و زبان درازی بکند].

زوانی دہرہاوردوہ: [بریتی لہ یہ کیتک کہ لہ برہابی دہم
و زوان و سپ و سمپل بیت و دوی ماومیک قسہ
فرہ کمر و ہار و ہاجی تیتیا دہرہاتبی]: کنایہ از
شخصی کہ قبلأ ساکت و کم حرف بودہ و حال بہ
صحبت افتادہ. (حمیت. ۲۹۲)

زوانی نییہ بہ لای خویہوہ: [بہ یہ کیتکی دہم نموتسیاک
دلین]: کنایہ از رازنگہدار نیست. (حمیت. ۲۹۲)
زؤزان: بریتی لہ معدومی فیلباز (خانہ. ۲۳۲): [کنایہ
از شخص نیرنگ باز].

زؤن: بریتی لہ معدومی زؤزانی فیلباز (خانہ. ۲۳۲):
[کنایہ از نیرنگ باز و مکار].

زہیر بہ دست: بریتی لہ معدومی دستریژی زؤردار
(خانہ. ۲۳۱): [کنایہ از شخص ظالم و متجاوز].

زوپ نہستہوہ: بریتی لہ دہسلات داری زالم (خانہ. ۲۳۲):
[کنایہ از فرمانروای مقتدر و ظالم].

زوخاو ہلثیری: [بریتی لہ دہرپینی خم و خفہت]:
کنایہ از اظہار غم و غصہ. (حمیت. ۲۹۱)

زوخاو ہلہمیری: بریتی لہ یہ کیتک کہ خفہت و
ناسازی دلّی خوی ہمل پیت و باسی بکا (جملہ محمود.
بریمہ. ۲۹۱): [کنایہ از کسی کہ غم و غصہ ی
التیام ناپذیرش را بیان دارد].

زوخاو: بریتی لہ تالار خم و خفہت، فرہ (زوخاو)

بہ دہستیموہ چیشٹ (خانہ. ۲۳۵): [کنایہ از غم و اندوہ].
زہخمی پرمو نلوئ: [واتہ مندائی نابی تا جینگای پرمو
کاتموہ]: کنایہ از این کہ فرزندی ندارد کہ جانشین او
بشود. (حمیت. ۲۹۹)

زہر ہاتن: بریتی لہ یاخیوونی یہ کیتک بہ جؤری کہ
بعرزتر لہ خوی بلوی و قسہ بکا (خانہ. ۲۳۹): [غرہ شدن
کسی بیش از حد خود].

زہرہ بوون: (۱) بریتی لہ تازہ پینگیشتنی خہلہ (۲)
بریتی لہ کسی کہ زؤر ترسائی و دہنگی گوڑایی: (۱)
کنایہ از فرا رسیدن کشت غلہ (۲) کنایہ از کسی کہ
ترسیدہ باشد و صدایش عوض شدہ باشد. (مصر. ۲۸۷)
زہردموالہ نہ خرؤشئی: (۱) واتہ خہلکیان دوژمن لہ
خوی دہ خرؤشیتی: (۱) [کنایہ از کسی کہ مردم یا
دشمن را بر خود تحریک می کند] (۲) ناؤوہ
دہنیتموہ (جملہ محمود. بریمہ. ۲۹۴): [کنایہ از آشوب
پیامی کند].

زہردموالہ نہ شینینی: [بریتی لہ ہلخراندنی خہلک]:
کنایہ از تحریک کردن دیگران. (حمیت. ۲۹۹)

زہردوسوہوہ: بریتی لہ منالانی جوانکیلہ (خانہ. ۲۳۲):
[کنایہ از بچہہای خوشگل و زیبا].

زہردگردن: بریتی لہ فرہ ترسیان (خانہ. ۲۳۲): [کنایہ از
ترسیدنی کہ موجب رنگ باختن شود].

زہردینہ: بریتی لہ زپ و خشلی ژنان (خانہ. ۲۳۸):
[کنایہ از طلا و جواهرات زینتی].

زہردینہی قنگی ہل نہ کیشاوہ: بہ یہ کیتک نموتری کہ
ہیشتا مندالہ: کنایہ از هنوز کودک است.

زہرناس: بریتی لہ معدومی دانای شارہزا لہ شت
(خانہ. ۲۳۹): [کنایہ از شخص خبرہ و آگاہ در امور

اشیا].

زېڼېکه: بریتي له قسمی به ټيکول: کنايه از متلک. (مهر ۲۹۲)

زېڼی لیم تنگ کرکه: تنگی پی هه‌لچنوم (مهر ۲۹۲).
مهمو. برکمر ۲۹۱: [کنايه از مرا در تنگنا قرار داده است].

زېڼی لیم تنگ کردوه: [واته زږدی بږ هیناوم]: کنايه از مرا تحت فشار قرار داد. (مهر ۲۰۰)

زیراوی کیشیاگه‌سوه: واته ممرسی لی ناکری (مهر ۲۳۰). [کنايه از خطری ندارد].

زیره کرف: بریتي له ترسانی یه‌کیک به جزیتک که بزیتین (مهر ۲۳۲). [کنايه از ترسانیدن کسی که موجب داد و فریاد او شود].

زیروی لی ویستا: بریتي له گریان: کنايه از گریه کردن.

زیري بی خله: [ربریتي له مروئی پاک و بی خموش]: کنايه از انسان پاک و بی‌آلایش. (مهر ۲۳۱). برکمر ۲۳۹

زیري هه‌ژده عیار: [بریتي له یه‌کیکي پاک و بی خموش]: کنايه از انسان پاک و بی‌آلایش. (مهر ۲۳۱). برکمر ۲۳۰

زیج له ناسمان نموسی: [بریتي له یه‌کیکي زیرک و وریا]: کنايه از آدم بافراست و تیزهوش. (مهر ۲۰۱)

زیندوو: بریتي له سپی و کینج له لمشی بنیادهم دا: کنايه از شپش و کک روی لباس. (مهر ۲۹۴)

زیندوویونهوه: بریتي له به‌خودا هاتنموی گیاندار و سوزده‌لانی (مهر ۲۳۵). [کنايه از شکوفا شدن، زنده شدن].

زینفی غور: بریتي له پیایوی خوینم و زالم، پیاوخوژ: کنايه از ستمکار، خون آشام. (مهر ۲۹۵)

زرووی: بریتي له ناوده‌ست: کنايه از مستراح رفتن.
زرفین: بریتي له باییبوونی یه‌کیک بهشتیک (لوه‌تا دوه‌لمه‌منده بایی بووه) (مهر ۲۳۹). [کنايه از متکبر و خودخواه شدن].

زصیفه: بریتي له ژن: کنايه از زن. (مهر ۲۶۱)
زهل ناودان: بریتي له نیش و کاری پروپوچ: کنايه از کار بیهوده.

زمنه‌قی ټوی: [واته ترسیا]: کنايه از ترسید. (مهر ۲۰۰)

زمنگی زپیا: بریتي له ترږ و سرشوږي: کنايه از رسوایی.

زمنگی زپیاکه: نه‌پنی ناشکرا بووه و سوک و رسوا بووه (مهر ۲۹۲). برکمر ۲۹۴: [کنايه از کسی رازش آشکار و رسوا شده است].

زوی به چنگ هه‌لکه‌نلن: بریتي له نیش و نازاری زږو (مهر ۲۳۲). [کنايه از درد و رنج بسیار].

زوی ته‌زینه: بریتي له هوای ساردی زمسان (مهر ۲۳۹). [کنايه از سرمای شدید زمستان].

زوویگر: بریتي له معدوم می گفته‌کاری گرده‌نشین (مهر ۲۳۲). [زمینگیر شدن].

زیرات: بریتي له گور (مهر ۲۳۴). [کنايه از قبر].

زیراتان: بریتي له گورستان (مهر ۲۳۴). [کنايه از قبرستان].

زیانکرف: بریتي له منال له بر چوون (تمو ژنه مناله‌کمی زیان کرد): کنايه از سقط جنین. (مهر ۲۹۲)
زیتای چاوی قی: [هیشتا نه‌خوتووه]: کنايه از هنوز نخوابیده است. (مهر ۲۰۰)

زیک تیگرتن: بریتي له قسمی به ټيکول به کسی و تن: کنايه از متلک گفتن. (مهر ۲۹۲)

زیک: بریتي له تانه‌ی ده‌پرده دا: کنايه از متلک. (مهر ۲۹۲)

بیخو ازت: کنایه از زنی که نهانی و بدون اطلاع شوهر با دیگری پیمان بسته باشد.

ژیر سهری چاله: بریتی له یه کیک که نااگابیت لمو پیلان و داوانمی که بوی ساز کراوه (جلا محمود، بهریم ۲: ۹۸)؛ [کنایه از کسی که از نقشه و دسیسه‌ای که برایش چیده‌اند بی‌اطلاع باشد].

ژیر چه پوکه: بریتی له یه کیک که له ژیره‌ستی زورداریکا بین (خان‌ف، ۲۴۴: ۲۴۴)؛ [کنایه از آدمی که زیر دست حاکم ظالم و زورگویی باشد].

ژیر پان: بریتی له پنا برده: کنایه از پناهنده.

ژیر پانگستن: بریتی له دست به سمر یه کیکا گرتن و پنا دانی (خان‌ف، ۲۴۴: ۲۴۴)؛ [کنایه از پناه دادن به کسی و او را در امان داشتن].

ژیره و ژوری کرد: (۱) ویران و کاولی کرد: (۱) [کنایه از ویرانش کرد] (۲) پهرش و بلاوی کرده (جلا محمود، بهریم ۲: ۹۸، ۷)؛ [کنایه از پخش و پلا کرد].

ژیر پانیان: بریتی له پهمان‌شکینی: کنایه از عهدشکنی: کنایه از خوار کردن و بی‌ارزش کردن.

ژیر جله‌کی: بریتی له شتی نهینی بی‌نموه کسی بزانی (خان‌ف، ۲۴۴: ۲۴۴)؛ [کنایه از کار محرمانه].

ژیر غستن: (۱) بریتی له زیان لیدن و نابوت کردن: (۱) کنایه از ورشکست کردن (۲) بریتی له قمرزارکردنی یه کیک: (۲) کنایه از بدهکار کردن کسی. (مهر ۲: ۴۰۲) / (خان‌ف، ۲۴۴: ۲۴۴)

ژیر زوانی: بریتی له بهرتیل: کنایه از رشوه. (مهر ۲: ۴۰۲)

ژیر کموئن: بریتی له زه‌بون یه کیک له کاریکا (خان‌ف، ۲۴۴: ۲۴۴)؛ [کنایه از شکست و عدم موفقیت در کار].

ژیر و ژورو: بریتی له کاول بوون: کنایه از ویران شدن. (مهر ۲: ۴۰۲)

ژاکاوه: [بریتی له لمپ و لاواز و کر بوون]: کنایه از ضعیف و لاغر شدن. (حمیت، ۲۰۲: ۲۰۲)

ژانی برده دنیا: نازاریان دا، داخلی ژور به یه کیک گیاندن (جلا محمود، بهریم ۲: ۹۸)؛ [کنایه از او را آزار دادن و ناراحت کردن].

ژهمن پردگ: [بریتی له یه کیک برسی، که چمند ژهم بی‌خواره‌ممنی مایتموه]: کنایه از گرسنه، که چند وعده بی‌غذا مانده باشد. (حمیت، ۲۰۵: ۲۰۵)

ژن گرداره: (۱) [واته گرم تمیتمی ژنان] (۲) [واته ژن هموسی له پیاو زورتره]: (۱) کنایه از گرم‌مزاجی زنان: (۲) کنایه از هوس و شهوت زن بیشتر از مرد است. (حمیت، ۲۰۳: ۲۰۳)

ژیر پای کیشاوه: (۱) [واته به زوانی نرم نهینه‌کانی بی‌درک‌اند]. (۲) [به ژور کوتک هیناویه‌ته ژیر بار]: (۱) کنایه از گول زدن کسی برای افشا کردن رازی. (۲) با تهدید و اجبار کسی را وادار به افشای راز بنمایند. (حمیت، ۲۰۵: ۲۰۵)

ژیر پای نیاکه: [بریتی له هلی خه‌لتانموه و له ریگه بردگیه]: کنایه از کسی را فریب دادن و از راه بدر کردن. (حمیت، ۲۰۵: ۲۰۵)

ژیر زوان چیشن: بریتی له قسه لی دهره‌یتان: کنایه از حرف کشیدن. (مهر ۲: ۴۰۲)

ژیر زوان کیشانه‌موه: بریتی له قسه لی دهره‌یتان: کنایه از حرف کشیدن از کسی. (مهر ۲: ۴۰۲)

ژیر سهر: بریتی له کمینومین (شتیک ها له ژیر سهریناندا): کنایه از طرح و نقشه برای توطئه‌چینی.

ژیر سهری به‌رزو کردگه: بریتی له ژنیک که له ژیره‌موه له‌گمل یه کیک تردا بیت و نمو کسه قمولی پیدا بیت

بی شرم و زیان دراز. (مصر ۲۰۷)

سافاردان: بریتی له زگ: کنایه از شکم. (مصر ۲۰۸)

سافیلان به کولی کمره شل همگرفت: بژ پیکنین و ترمس دهوریت. واته هممویان نه خوش و ناتماون (چهار مصر. برهم ۲۰۲): [برای مسخره و طعنه گفته می شود. کنایه از همه شان بیمار و ناتمام هستند].

سافه چهارم: بریتی له نازاردان: کنایه از شکنجه. (مصر ۲۰۸)

سافلی و باقی: بریتی له سودا و مامله: کنایه از داد و ستد. (مصر ۲۰۸)

ساون دانه زیز پا: بریتی له فریو دانی یه کیتک، خملتاندن (بخش ۲۳۵): [کنایه از کسی را فریب دادن].

سای به غویا: [بریتی له به نمستوگرتنی سوچی کسیتی تر، به دگومان بوون له قسمی دهوریبر و به خو نیسبت دانی شو قسانه]: کنایه از به عهده گرفتن اشتباه کسی، بدگمانی نسبت به حرف دیگران و نسبت دادن حرف دیگران به خود. (همه ۲۰۶)

سای مدل داگیه لی: [بریتی له یه کیتی بی گورتین]: کنایه از شخص گیج و بی حال و بی اراده. (همه ۲۰۷)

سایه چهوره: ساماندار و خیرخواه (بیایو دهنده و دلزفانه) (چهار مصر. برهم ۲۰۲): [کنایه از ثروتمند و خیرخواه است، آدم بخشنده و مهربانی است].

سایه وشک: بریتی له معدومی پژدی چرووک (همه ۲۰۲): [کنایه از آدم خسیس].

سایه وشکه: بریتی له یه کیتی پژد و چرووک و دستقوچاوا (چهار مصر. برهم ۲۰۲): [کنایه از آدم خسیس].

سایمدار: بریتی له کسیتک که معدوم له سیبیریا بمستیموه (همه ۲۰۲): [کنایه از آدمی که دیگران در

ساردهوون: (۱) بریتی له بی میلی: (۱) [کنایه از بی میلی] (۲) بریتی له لالوت بوونی یه کیتک له یه کیتک (همه ۲۵۸): (۲) [کنایه از قهر کردن، سردی رابطه ی میان دو کس].

ساردهووندهو: (۱) بریتی له مردن: (۱) کنایه از مرگ (۲) ناهومیتبوون له کار: (۲) کنایه از بی رغبتی در کار.

ساردهووندهو: (۱) بریتی له کوشتنی گیانداریک: (۱) [کنایه از حیوانی را کشتن]. (۲) بریتی له پشیمان کردنموی یه کیتک له کاریک (همه ۲۵۸): (۲) [کنایه از پشیمان و منصرف کردن کسی از انجام دادن کاری].

ساردوسر: بریتی له کسیتک که رویی خوش نمبی له گمل مردوما (همه ۲۵۸): [کنایه از احمو، کسی که با مردم خوشرو نباشد].

ساردوسری: بریتی له پرویتندانی یه کیتک به یه کیتک (همه ۲۵۸): [کنایه از بی رغبتی، بی توجهی].

ساردهیان کردموه: واته (۱) کوشتیان: (۱) [کنایه از او را کشتن] (۲) هیمن و خاویان کردهو، توو پشیمیه کیمیان دامرکاند (چهار مصر. برهم ۲۰۲): (۲) [کنایه از آرام و بی صدایش کردن، خشمش را فروشانند].

سارومار: بریتی له زور بژگن (بژنی سار و ماری لی دی): کنایه از بوی بسیار گند. (مصر ۲۰۷)

ساروژگرفن: بریتی له ناشتکردنموی یه کیتک و دلپیتانموه جیتی (همه ۲۵۸): [کنایه از برقراری صلح و آشتی دوباره با کسی و راضی کردن او].

سازنده: بریتی له بی شرم و زماندزیو: کنایه از

پناه او به راحتی یفتند.]

سایه‌داره: واته پنادهری لیقوموانه. خه‌لک له سایمیدا ده‌خوتنوه (جلا، معمود، بره‌ی ۲، ۱۹)؛ [کنایه از پناهگاه فقیران و درماندگان است مردم در سایه او به آرامش و راحتی می‌رسند].

سایه‌چهور: بریتی له مردومی به‌چاوتیر که مردومی تر له سایمیا به‌سیته‌نوه (خلاف ۲۵۲)؛ [کنایه از آدم بخشنده و مهربان که عده‌ی دیگری در پناه او به راحتی یفتند].

سایه‌ی قورس بووگه: [بریتی له له خوتاییبونی کمسیت]: کنایه از مغرور شدن. (همه ۲۰۷)

سایله‌ی سەردوو بووگ: [بریتی له یه‌کیکی کم ده‌سه‌لات که له ژبانی‌دا تیراده‌ی له خوی نییت]: کنایه از فرد بی‌لیاقت و بی‌اراده در زندگی. (همه ۲۰۷)

سنوور پهراندن: بریتی له کاری نانسایی کردن: کنایه از کردار غیر عادی. (همه ۴۲۱)

سپلی لاووک: بریتی له کمسیت که نتموی و هم‌همیشه لووتیشی به لووتنوه یی (خلاف ۲۵۲)؛ [کنایه از مزاحم گرانجان].

سپی نه‌کوژی: [بریتی له یه‌کیکی بینکار و به‌تالپا و بی‌پاره]: کنایه از آدم بیکار و بی‌پول. (همه ۲۰۷)

سپی له مشتیا هه‌لنه‌په‌ی (سپی له گیرفانیا تاق و جفت نه‌کا): [بریتی له مروفی بی‌پاره و نهدار]: کنایه از آدم بی‌پول. (همه ۲۰۸)

سپی لیفه کون: [بریتی له یه‌کیکی زور قایم کار]: کنایه از آدم بی‌نهایت محتاط. (همه ۳۱۰)

سپپانی: بریتی له ماست و دۆ (خلاف ۲۵۴)؛ [کنایه از لبنیات].

سپیوون: بریتی له ترسان و ره‌نگ پهرین (خلاف ۲۵۴)؛ [کنایه از رنگ باختن].

سپیگردن: بریتی له کوشتن و مراندن: کنایه از کشتن و میراندن. (همه ۴۱۲)

سرکه نه‌فروشی: [بریتی له یه‌کیکی ناچاوا تال]: کنایه از شخص تند و عبوس. (همه ۲۰۸)

سرکه له ناو چلوی نه‌وارئ: بریتی له که‌سیتی زور تووچه (بغضای ۲۳۵)؛ [کنایه از آدم بسیار خشمگین].

سرکه‌ی ده ساله: بریتی له قینی کون که له دلا مایی (خلاف ۲۵۷)؛ [کنایه از کینه قبی که در دل مانده باشد].

سریشی کردوه ده‌ی: بریتی بی‌دنگ بوونی ناپیویست: کنایه از سکوت در هنگام ضرورت سخن گفتن.

سک: بریتی له منالی ناسک: نامین (سکه‌ی دانا) (خلاف ۲۵۹)؛ [کنایه از حاملگی].

سکه‌رؤ: [بریتی له یه‌کیکی فره‌خور که هم‌مو کاتی له بیر سکیا بییت]: کنایه از آدم پرخور که همیشه در عزای شکم باشد. (همه ۲۰۸)

سکه‌رؤیه: به یه‌کیک نوتری که هرچی ده‌ست کموی بییدا به خواردن بۆ سکی: کنایه از کسی که هرچه دستش یفتد خرج شکمش کند، شکمو.

سکلرپاو: زگدرپاو: کنایه از پرخور.

سکسار دبوونه‌وه: بریتی له مردن (خلاف ۲۶۰)؛ [کنایه از مردن].

سکسار دگردنوه: بریتی له کوشتن (خلاف ۲۶۰)؛ [کنایه از کوشتن].

سکسووتان: بریتی له مردنی پۆله، به‌زه‌ی هاتن به کمسیتا (خلاف ۲۵۹)؛ [کنایه از زن فرزند مرده، دلسوزی].

سکنا‌ه سهر: بریتی له خواردنی شتیک به هه‌لمه‌ت و

سنگ لیکوتان: بریتی له توك لی کردن: کنایه از دعای شر برای کسی کردن.

سوار نه‌سپی نه‌جهل بووه: خۆی هاویشتۆته مەترسی و سامناکییموه (جەل محمود. بەرگری. ۲: ۱۰۰). [کنایه از خود را به خطر انداخته است].

سوار له سەر زین نه‌هینیته غوار: به یه‌کیکی زۆر بی حەیا و دێ ئه‌وتری: کنایه از آدم بی شرم و حیا. **سوار کردن:** بریتی له پاپه‌راندنی کاریک: (ئەوکاره زوو سوارکه) (غەزف. ۲: ۳۶). [کنایه از انجام کاری، مونتاژ کردن].

سواری نه‌سپی شه‌یتان بووه: بریتی له زۆر توورە‌به‌بون و کەللەرق و سووریون له سەر داواخوازی خۆت (سواری ملی شه‌یتان بووه) (جەل محمود. بەرگری. ۲: ۱۰۰). [کنایه از بسیار خشمگین بودن و اصرار و پافشاری بر خواستی خویش].

سواری سەری بیون: (۱) زۆریان لی کرد: (۱) کنایه از فشار به او آوردن (۲) به سەرینا زال بیون و ناچاران کرد، ملیان پی شۆپ کرد: (۲) کنایه از بر او پیروز شدن و مجبور به اطاعتش کردند.

سوح تا ئیواره شانوقۆل نه‌کوئی: [بریتی له رەنج و زەحمەتی زۆر]: رنج و زحمت بسیار کشیدن. (هەیت. ۲: ۳۰۷) **سولکه:** بریتی له منال، دوو "سولکه"م هیه (غەزف. ۲: ۲۷۸). [کنایه از فرزند].

سووردان: بریتی له سەما و رەقس: کنایه از رقص. (مەز. ۲: ۴۲۵)

سوورسوار: [بریتی له ژینک یا کچینکی بی شەرم و قەرەچناخ که لەگەڵ هەموو کەسێکدا بەشەری بی]: کنایه از زن یا دختری بی حیا. (هەیت. ۲: ۳۱۰)

سوورە‌ه‌نگه‌پان: بریتی له توورە‌به‌بون: کنایه از خشمگین

نارەزووه‌وه (غەزف. ۲: ۲۸۰). [کنایه از پرخوری].

سکی پی سووتا: به‌زبەیی پێداهاتموه، سۆزی بۆ جوولە (جەل محمود. بەرگری. ۲: ۱۰۰). [کنایه از رحم کردن و دل به حال کسی سوختن].

سکی سووتاهه: به ژینک ئه‌وتری که منالی مردبی: کنایه از زنی که فرزندش مرده باشد.

سلقى پووت: بریتی له رووتی و نه‌داری، بی هیچ شت: کنایه از لات و آسمان جەل. (مەز. ۱۷: ۴۱۷)

سماقده‌هینان: بریتی له نازارگیانندیکی زۆر به یه‌کینک (غەزف. ۲: ۳۶۱). [کنایه از ضرر و زیان، رساندن زیاد به کسی].

سمبیل بۆق: بریتی له مەوی نازا و له‌خۆبایی: کنایه از شجاع و مغرور. (مەز. ۱۸: ۴۱۸)

سمبیل شۆپ: بریتی له مەوی بی ئاکار و بی وێژدان: کنایه از بی وجدان و تبه‌کار. (مەز. ۱۸: ۴۱۸)

سەه‌خۆته: بریتی له باوه‌عمه، باوه‌قۆته: کنایه از کوتوله. (مەز. ۱۹: ۴۱۹)

سمیل بابەر: بریتی له خەلک ترسین و زۆردار (سمیل زل): کنایه از بز ب‌هادر. (مەز. ۲۰: ۴۲۰)

سمیل تیکه‌لاه: درۆزی زل (جەل محمود. بەرگری. ۲: ۱۰۰). [کنایه از دروغگوی ناقل].

سمیل چه‌ور کردن: [بریتی له به‌رتیل دان]: کنایه از رشوه دادن. (هەیت. ۲: ۳۳۰)

سمیل قنچه: (۱) دنیا به دلی ئه‌وه: (۱) [کنایه از دنیا به کام او است] (۲) سەری‌ه‌زه، دلی خۆشه (جەل محمود. بەرگری. ۲: ۱۰۰). [کنایه از سرفراز است، دل خوش است].

سمیلی پرووزیاگه: [واته ده‌ماخی سووتیاوه، له پوو چوون]: کنایه از آدمی که خیت شده باشد. (هەیت. ۲: ۳۱۰)

شدن. (مهر. ۴۱۶)

سووره لگیزان: (۱) بریتی له خه‌جالت‌کردنموه: (۱) کتایه از شرمنده شدن. (۲) بریتی له کوشتن به چه‌کی گرم: (۲) کتایه از کشتن با سلاح. (مهر. ۴۳۱)

سووری دوگر: [بریتی له یه‌کیتی رژد و به‌چاو تنگ]: کتایه از آدم حریص. (همه. ۲۷۴)

سووری کردموه: بریتی له شهرم‌زارکردن و تاوانبارکردن: کتایه از خجلت زده کردن کسی.

سووک بووه: له لای خه‌لک بی ریز و پایه بووه (جلا. محمود. بهر. ۳۳۳): [کتایه از کسی که پیش مردم ارزش و احترامش نمانده باشد].

سووک کرفن: بریتی له ناب‌ووردنی یه‌کیک (خان. ۲۷۴): [کتایه از رسوا کردن].

سووک: بریتی له مروئی بی مایه‌ی بی‌نرخ (خان. ۲۷۴): [کتایه از مردم بی ارزش].

سووکبار: بریتی له کم‌سیتک که شرکی کم بی (خان. ۲۷۴): [کتایه از سبکبار].

سووکباری: بریتی له کم شرکی (خان. ۲۷۴): [کتایه از سبکباری].

سووکی: بریتی له بی نرخی و به‌دناوی (خان. ۲۷۴): [کتایه از رسوایی].

سویند به سهری یه‌کتر ده‌خون: زور تهمان، یه‌کتریان زور خوش دهون (جلا. محمود. بهر. ۱۰۰): [کتایه از دو نفر که همدیگر را دوست داشته باشند].

سه‌بیل تی کهر: بریتی له دروژنی زل: کتایه از دروغگو. (مهر. ۴۳۱/جلا. محمود. بهر. ۱۰۰)

سنگ هه‌کیش: بریتی له مروئی بی شرمی نالبار (خان. ۳۱۴): [کتایه از آدم خودنما و لاف‌زن].

سنگی داومته پیش: (۱) خوی بردخته پیشموه، خوی

نواندوه: (۱) [کتایه از خود را مطرح کرده و جلو برده است] (۲) خوی لموکسه لمو کاره هه‌لگورتانده: (۲) [نسبت به کسی یا کاری فضولی کردن] (۳) به گرمی به‌رو پیشموه چوه (جلا. محمود. بهر. ۱۰۰): (۳) [کتایه از با عشق و علاقه رو به پیشرفت است].

سنگی لی کوتا: دؤعا و نرای شمپی کرد (جلا. محمود. بهر. ۳۳۳): [کتایه از نفرینش کرد].

سهریاشته: واته به‌پژوه‌بر: کتایه از رئیس و رهبر.

سهریه ساجیو: شتیک که ون بوویی یان دزرا بی به‌لام بگهریتموه دهستی خاوه‌نکه‌ی، بریتی لموهی که دیتموه دهست و ون نابی: کتایه از بدست آمدن دیواره‌ی چیزی که گم شده یا دزدیده شده است.

سهری بزیو: بریتی له معدومی جهری‌زه‌ی هاروهاج (خان. ۲۸۰): [کتایه از آدم بازیگوش].

سهری ده‌لاک تاشین: (مهر. ۴۹): [واته کاری سهری‌خو و بی پرس کردن: کتایه از آدم خودرأی که هر کاری بخواهد انجام می‌دهد].

سهری ساجیو: [بریتی له لشکری که گموره‌یه‌کی نمب]: کتایه از سپاه‌ی سردار. (همه. ۳۱۴)

سهری کلؤ فرس: [واته ته‌گمر مرؤف له‌ش ساق و سلامت بیت مال و سامانی له دهس چو دیتموه دهس]: کتایه از اگر تندرستی باشد مال از دست رفته جبران می‌شود. (همه. ۳۱۴)

سهری سپاردن: بریتی له باوهری تمواو به کسی کردن: کتایه از اعتماد کامل به کسی داشتن. (مهر. ۴۳۰)

سهری پیکموه نان: بریتی له ژیان پیکموه برنده سهر: کتایه از زندگی مشترک. (مهر. ۴۳۰)

سهری پیوفنان: بریتی له ملنان و پاست رویشتن (خان. ۲۸۲): [کتایه از حرکت کردن، جلو رفتن].

سهر له خواړه (معمود. ۲۵۰): [بریتی له یه‌کټک که کاریکی خرابی کردبی و بهو بؤنوه شهره‌زار و تریق بی: کنایه از کسی که کار بدی را انجام داده باشد و همین باعث شرمگینی او شده باشد].

سهر لی دهرگردن: بریتی له شاره‌زایی یه‌کټک له کارټک (معمود. ۲۱۲): [کنایه از آشنا و دانا به کار].

سهر له یچکی خواړدووه: [بریتی له یه‌کټکی فره‌ویژ و قسم‌فده‌کمر]: کنایه از آدم و راج و پر حرف. (معمود. ۳۱۸)

سهر ناشکینیت: واته با نموشته همییت و زوریش بیت (معمود. بهرمر. ۲۰۰): [کنایه از بگدار آن چیز باشد و بسیار هم باشد].

سهر ودلی گرت: واته پمست و گزوی کرد یه‌کټک سهر و دل ده‌گرت که حمز له چاره‌ی نه‌گرت، سا له بهر هر هویک بیت. نعیار بیت (معمود. بهرمر. ۲۱۲): [کنایه از پکر و خشمگین کردن کسی و میل به دیدار نداشته‌ش به هر علتی که باشد].

سهر و سه‌گوتی: واته: [شکل و دیمعی بی فره‌ی تواسا بکه]: کنایه از قیافه‌ی نحس او را بین. (معمود. ۳۱۹)

سهر و شوین: شوینوار، ده‌لین سهر و شوینی ونه واته نه‌خزی دیاره نه‌شوینه‌کمی ده‌زانریت (معمود. بهرمر. ۲۰۰): [کنایه از اثر و نشانه].

سهر و گونچه‌که به نلوا دان: بریتی له ناگایی و هموائی کم به دست‌هینان و زانیاری پمیا کردن: کنایه از آگاهی و اطلاعی اندک حاصل کردن.

سهر و قنکی یه‌کترین: خزمی یه‌کترین. کسی یه‌کترین (معمود. بهرمر. ۲۰۰): [کنایه از خویشاوند و فامیل بودن].

سهر و بهردی نه‌لعه‌دی کهوتن: دره‌نگ ناگاداروبون و تیگمیشتن له همل و خفتا (معمود. ۲۸۲): [کنایه از دیر

سهر خوی هه‌نگرت: بریتی له یه‌کټک که به ناویم‌لیموه دهره‌ده‌ر بوویت (معمود. بهرمر. ۱۰۰): [کنایه از کسی که از روی ناامیدی آوارگی پیشه کند].

سهر داخستن: بریتی له شهره‌زاری و تریقی (معمود. ۲۸۵): [کنایه از شرمساری].

سهر دهره‌هاتن: بریتی له سموزیونی گیا (معمود. ۲۸۲): [کنایه از سبز شدن گیاه].

سهر دق شکاندن: بریتی له کردنی کارټک یا وتنی قسم‌یک که هیشتا کس نی‌کردبی یا نی‌ووتبی (سهرده‌قی نم کاره یا نم وتاره مشکینه) (معمود. ۲۸۲): [پیش از دیگران به کاری دست زدن].

سهر دنیا به پووش نه‌گیریاکه: واته بؤ همموو چتی حیساب و کتیتیک همیه (معمود. ۲۴۱): [کنایه از برای هر چیزی حساب و کتابی هست].

سهر دنیای لی هانگه تنگ: خوی له تنگادا نعیینی و واتمزانن کاریکی پی ناکری: کنایه از کسی که خود را در تنگنا و سختی ببیند و تصور می‌کند که نمی‌تواند از آن مشکل و گرفتاری نجات پیدا کند.

سهر راسو کردن: بریتی له سهره‌لدان و راپرین و داوای شتیک کردن: کنایه از قیام، ادعای چیزی را داشتن.

سهر دوش و دان سپی: بریتی له فره‌بونی شتیک (معمود. بهرمر. ۱۰۰): [کنایه از زیاد بودن چیزی].

سهر کردن په گنما: له ناویردنی شتیک یا کسمیک (معمود. ۲۹۰): [کنایه از نابود کردن یا کشتن کسی یا چیزی].

سهر کلاه‌هی ون کردووه: واته سهری لی تیک چووه (معمود. ۲۸۱): [کنایه از راه چاره را گم کرده است].

فهمیدن و آگاهی از خطا و اشتباه].

سهر: بریتی له تاقه گیاندارتک، خیزانی فسیارکس چوار (سمرن) (خان.ف. ۲۷۸): [کنایه از واحد شمارش افراد خانواده و چهارپایان، رأس].

سهرنیشاندن: بریتی له سهرخستنه سمر یه کیتک (خان.ف. ۲۷۹): [کنایه از سر به سر کسی گذاشتن].

سهر او دهرای زوری دیوه: به‌هم‌زمونه (جلا. محمود. بهر. ۱). (۳۰۴): [کنایه از آدم باتجربه].

سهریادان: بریتی له نارازیوون: کنایه از ناخشنودی. (مؤثر. ۴۳۳)

سهریار: بریتی له نیش و کاریکی لاهوکی که خرابیتته سمر نیش و کاریکی تایبعت (خان.ف. ۲۷۹): [کنایه از اضافه بار و قوز بالا قوز].

سهریه خو: [بریتی له یه کیتکی یاخی و پکن]: کنایه از آدم متهم و لجوج. (حمیت. ۲۱۳)

سهریه‌رز کردنهوه: (۱) بریتی له پاپیرین و سهریزویی کردن: (۱) کنایه از پیاخاستن (۲) بریتی له دووباره پمیدا بوونوهی کارتک: جمرده‌کان (سمریان) بهرز کردوتموه: (۲) کنایه از شروع مجدد کاری و واقع‌های.

سهریه‌رز کردنهوه: بریتی له دووباره پمیدا بوونوهی کارتک (خان.ف. ۲۸۱): [کنایه از تکرار شدن کاری].

سهریه‌سته: بریتی له شتی پوشاروی شارواه (خان.ف. ۲۸۱): [کنایه از چیز پوشیده و پنهانی].

سهریزویی: (۱) تمشقا بوون، یاخیمتی: (۱) کنایه از تمرد، یاخگیری (۲) بریتی له جهریزویی و هاروهاجی: (۲) کنایه از بازیگوشی. (مؤثر. ۴۳۴/خان.ف. ۲۸۰)

سهریلند: بریتی له یه کیتک که ننگ پووی تینه‌کردی (خان.ف. ۲۸۰): [کنایه از سرفراز].

سهریلندی: بریتی له بی ننگی (خان.ف. ۲۸۱): [کنایه از

سرفرازی].

سهره خو: بریتی له منالی شوم و بی فخر: کنایه از کودک بدقدم. (مؤثر. ۴۴۰)

سهره خو: بریتی له منالیک که له پاش بوونی، باوکی یا دایکی مردی (خان.ف. ۲۹۶): [کنایه از بچه بدقدم و شوم].

سهره‌پو: بریتی له یه کیتکی یاخی و پکن: کنایه از آدم متهم و لجوج.

سهره‌چهرم دان: بریتی له زهره‌دان، زیان ویکموتن: کنایه از زیان کردن. (مؤثر. ۴۴۰)

سهرتق: بریتی له شتی نایابی هه‌ل‌بارده (خان.ف. ۲۸۲): [کنایه از برگزیده و ناب].

سهره‌مقه‌سته: بریتی پارچه (خان.ف. ۲۹۷): [کنایه از تکه پارچه‌هایی که زیر دست خیاط باقی می‌ماند].

سهره‌نگری کردن: بریتی له دوچارکردنی یه کیتک به چورقتک (خان.ف. ۲۷۹): [کنایه از دچار شدن کسی به مصیبت].

سهره‌نگری: بریتی له یه کیتک که توشی چورقتیکی گموره بوویی (خان.ف. ۲۸۶): [کنایه از یکی که دچار مصیبت بزرگی شود].

سهره‌نیان: بریتی له مردن: کنایه از مردن. (مؤثر. ۴۵۸)
سهرتیاچوون: (۱) بریتی له مردن له پیناوی شتیکا: (۱) کنایه از مردن در راه چیزی (۲) بریتی له به یه کجاری فوتان: (۲) کنایه از نابود شدن. (مؤثر. ۴۳۶/خان.ف. ۲۸۴)

سهرتیکردن: بریتی له هاتوچوکردن بز لای یه کیتک (خان.ف. ۲۸۴): [کنایه از پیش کسی آمد و شد داشتن].

سهرپی سپاردن: بریتی له دلتیایی و پشتبسته به یه کیتک، فسیار کس له‌وانیمه که (سمری پی) بسپیریت (خان.ف. ۲۸۳): [کنایه از اعتماد کامل به کسی داشتن].

سهردانان: بریتی له گیان بهختکردن له پتی شتیک
(خان.ف. ۲۸۵): [کنایه از سرباختن].

سهردانمواندن: بریتی له شمرمزارکردنی یه کیک،
فسیارككس چاك (سمری به فسیارككس دانمواند)
(خان.ف. ۲۸۵): [کنایه از سرخم کردن].

سهردهرچوون: بریتی له شاره‌زایی له شتیکا، نارام له
همموو شتیکا (سمری دهرته‌چن) (خان.ف. ۲۸۶): [آشنا و
دانا به کار].

سهردهسته: له شتی هه‌ل‌بارده‌ی نایاب: کنایه از
برگزیده. (مؤثر. ۴۲۸)

سهرپاست: بریتی له یه کیک که په‌یمان و نیش و کاری
پاست بڼ (خان.ف. ۲۸۷): [کنایه از امین].

سهرپاسته: (۱) مرؤفیکي ساغه، راست‌گویه: (۱) [کنایه
از آدم سالم، راست‌گو است] (۲) قعرز کویر نییه (جلا
محمود. بهرگی. ۲: ۱۰۰) (۲) [کنایه از بدحساب نیست].

سهرپاستی: بریتی له په‌یمانی دوستی و راستی
(خان.ف. ۲۸۷): [کنایه از متعهد و درستکار].

سهرپهش: بریتی له ژن: کنایه از زن. (مؤثر. ۴۲۸)

سهرپوق: بریتی له مردومی رق نه‌ستوو که له کیشی
که‌سا نه‌ب (خان.ف. ۲۸۷): [کنایه از سرسخت].

سهرزفراندن: بریتی له سهربادان و دهرپرینی
ناره‌زایمی: کنایه از اظهار ناخشودی کردن. (مؤثر. ۴۲۸)
سهرسهخت: بریتی له گیانداریک که به‌کیش بیت
(خان.ف. ۲۸۸): [کنایه از آدم صبور].

سهرسهختی: بریتی له بهرگه‌گرتن و به‌کیشی گیاندار
(خان.ف. ۲۸۸): [کنایه از صبور و تحمل].

سهرسوور: له تهرکی پیوا، (...): کنایه از آلت مرد.
(مؤثر. ۴۲۹)

سهرسووک: بریتی له مردومی کهم نیش (خان.ف. ۲۸۸):

سهرپنچ: بریتی له کسینک که نمو فرمانه‌ی پی دراهه
نمیکا (خان.ف. ۲۸۳): [کنایه از سرپیچی از انجام کار
موظف].

سهرپنچانه‌وه: بریتی له سله‌مینوه، کز کردن، فسیار
که‌س له هیچ شتیک (سمر ناپنچیت‌موه) واته کز ناکا
(خان.ف. ۲۸۳): [کنایه از سرپیچی و تمرد].

سهرپنچی دهکات: واته مل نادات له یاسا و نهریتی
گشتی، له ده‌ستوو قسمی گموره‌تر لاده‌دات. (له
جووتکردن و سهرپنچی کردنی گاجوتموه هاتوه له
کاتی جووتدا) (جلا محمود. بهرگی. ۲: ۱۰۰): [کنایه از کسی
که تسلیم نظم و قانون عمومی نشود و سرپیچی کند].

سهرجینی پڼ گرتن: بریتی له دروستبوونی پیوا له گمل
ژنی خو (خان.ف. ۲۸۴): [کنایه از همخوابگی زن و مرد].

سهرخه‌مه‌وکردن: بریتی له تسلیم بوون: کنایه از تسلیم
شدن.

سهرخه‌وشکاندن: بریتی له نووستنیکي کهم بؤ
حسانموه (خان.ف. ۲۸۵): [کنایه از خوب اندک، چرت].

سهرخستن: (۱) بریتی له ده‌سگیری و به‌ناوات
گه‌یاندنی یه کیک: (۱) [کنایه از به‌آرزو رسانیدن و
کمک به پیروزی کسی] (۲) بریتی له په‌راندنی ولاخی
نیر (خان.ف. ۲۸۵): (۲) [کنایه از جفت‌گیری الاغ‌نر].

سهرخواردن: بریتی له مردنی یه کیک دواي پسیلابوونی
یه کیک: فسیار منال (سمری باوکی خوارد) (خان.ف. ۲۸۵):
[کنایه از مرگ، کودک بدقدم].

سهرخوران: بریتی له تاره‌ووکردنی یه کیک بؤ کاریک،
فسیارككس (سمری نه‌خوړی به‌ناواوه) (خان.ف. ۲۸۵):
[کنایه از میل و رغبت داشتن به انجام کاری].

سهره: بریتی له مردومی بی هومس له شتیک
(خان.ف. ۲۸۵): [کنایه از آدم بدون تمایل].

[کتابه از آدم کم کار].

سرسوگبون: بریتی له که مېوونووی نیش و کار
[کتابه از کم شدن از کار].

سرسوگنی: بریتی له که می نیش و کار [کتابه ۲۸۸]:
[کتابه از کار کم].

سرسوږ ټوون: بریتی له تعریق بوونوه [کتابه ۲۸۸]:
[کتابه از شرمسار شدن].

سرسوږ کړن: بریتی له بدناوکردنی یه کیک
[کتابه ۲۸۸]: [کتابه از رسوا نمودن کسی].

سرسوږ: بریتی له یه کیک که له بمر ننگ و بدناوی
تعریق بیتونه [کتابه ۲۸۸]: [کتابه از شرمسار شدن به
واسطه انجام دادن کار خلاف].

سرسوږی: بریتی له بدناوی [کتابه ۲۸۸]: [کتابه از آدم
بدنام].

سدرشاخی گوت: (۱) [واته: به لیتان و جنیودان به
کسیتک نازار و رهنج بگیمین]. (۲) [واته: به پرس و
جوو و پرسپار زور تنگی پی هملچنی]: (۱) کتابه از با
سینجیم وفتیش کسی را اذیت کردن. (۲) کتابه از
کسی را سؤال پیچ کردن و در تنگنا قرار دادن.
(همه ۳۱۶)

سدرچاوی دلی تلریکه: بریتی له یه کیک که نه هیوای
همیه و نه هیچ شک دبات و دلی خوش نییه [کتابه
معمود. بهرمر. ۳۰۰]: [کتابه از فرد ناامید که دلش به هیچ
خوش نباشد].

سدرچاوی دلی ټوونکه: بریتی له یه کیک که
نومیدواره، گورچووی پره. دلی به هممو شتیکی
خوښه [کتابه معمود. بهرمر. ۳۰۰]: [کتابه از فرد امیدوار
که به همه چیز دلخوش است].

سدرچوته (چفته): (۱) قمرز کویره: (۱) [کتابه از

بدحساب] (۲) نالیماره: (۲) [کتابه از ناهموار] (۳)
ناپاست (۳) [کتابه از نادرست است] (۴) به پیچ و
پنایه [کتابه معمود. بهرمر. ۲۰۰]: (۴) [پنهانی کار می کند].
سدرگهره: بریتی له کسیتک که خوی کردبی به بالا
گردانی یه کیک به (سدرگهرت بم) [کتابه ۲۹۱]: [کتابه
از قربانی].

سدرگهره: (۱) بریتی له کسیتک که له کاریکا
گهرموگوب و بدجهخت بن: (۱) [کتابه از آدمی که در
انجام کاری سریع و با شتاب باشد]، (۲) بریتی له
یه کیک سدرخوش [کتابه ۲۹۲]: (۲) [کتابه از آدم
مست].

سدرگران: (۱) بریتی له معردومی سدرخوش: (۱) [کتابه
از آدم مست]، (۲) بریتی له نمسپی پانهیتراو
[کتابه ۲۹۱]: (۲) [کتابه از اسب رام نشده].

سدرگرتن: بریتی له گواوی: کتابه از جاکشی.
سدرگورپسه که ی دا به دهسیه و: [بستینی بو حازر کرد
بو شتی نرینی و نکاتیف به کار نبرئ]: کتابه از
زمینه را برایش آماده ساخت، در موارد سختی گفته
می شود. (همه ۳۱۷)

سدرگورس: [بریتی له یه کیک رکن و که لبرق]: کتابه
از آدم یک دنده و کله شق. (همه ۳۱۶)

سدرگورده سهر: واته گوشارهیتانه سهر کسیتک به قسه
و یان گالته [کتابه معمود. بهرمر. ۲۰۲]: [کتابه از
سربه سرگذاشتن با حرف زیاد یا شوخی، کسی را
آزار دادن].

سدرگور: مات [کتابه ۳۱۰]: [کتابه از غمبار، کساس:
غمگین، افسرده].

سهرگزه: ییدنگه، تمریکه، دووره پیریزه به سهرکسدا

سهرمانی داخستگه: [واته بۆ بووته هوئی نابرووردنی
ئیمه]: کنایه از این که ما را سرشکسته کرده ما را بی
آبرو ساخته. (همهت. ۳۱۲)

سهرنانوه: (۱) بریتی له مردن: (۱) کنایه از مردن (۲)
بریتی له خهوتن: (۲) کنایه از خفتن. (همهت. ۴۴۳)

سهرهوه: پر به پری کاره که، پتویسته که، ده لئین:
چینه که سهرهوه کراسه کهی تینا بوو واته بهشی کرد
(همهت. ۱۰۱). [کنایه از لبال و مناسب و
بدون نقص].

سهرهوه: بریتی له همه مو شیتن (همهت. ۱۰۱).
[کنایه از همه جا] (بۆ وینه سهرهوه گهرام)،
[مثلاً همه جا را گشتم].

سهرهوه شکی خواتمه: [واته: شکلی بۆ فیری تواشا
بکه]: کنایه از قیافه نحس را نگاه کن. (همهت. ۳۱۹)

سهرهوه پیهتی: بریتی له نافرتهیکی که بهرله بۆ:
کنایه از زن لاقید و رها.

سهرهوه روی لی ناکات: بریتی له یه کیک له سهری که
شیتن یا کاریک ده ناچیت و لیتی نازانیت نه سهرهوه
کاره که ده زانیت، نه دهروویه ده زانیت بۆ چاره
سهرکردنی گیر و گرفته کهی (همهت. ۳۰۸).
[کنایه از کسی که از چیزی یا کاری شناخت ندارد و
از اول و آخر آن بی اطلاع است و راه علاج گرفتاری
را نمی داند].

سهرهوه ختی له گه لئا ئیه: واته پهره نلی و
دوستاییتی له گهلانیه (همهت. ۳۰۸).
[کنایه از علاقه و دوستی به او ندارد].

سهرهوه چو: بریتی له پوخسار (همهت. ۳۱۴). [کنایه از
صورت، چهره].

سهرهوه مال: بریتی له هرچی هیه و خهوشویه

نایت و ناچیت ده لئین سهرکی دل و ریایه (همهت. ۱۰۰).
[کنایه از آدم بی صدا و مردم گریز آدم
آرام و بی آزاری است].

سهرکزی: مات بوون (همهت. ۳۹۰). [کنایه از افسردگی و
غمگینی].

سهرکویز: بریتی له مهردومی سهر لی تیکچوو و
داماو (همهت. ۳۹۰). [کنایه از آدم پریشان و سرگردان].

سهرکویز بوون: بریتی له سهر لی شیان، پشیو بوون
(همهت. ۳۹۰). [کنایه از پریشان و سرگردان شدن].

سهرکویز گره: بریتی له سهر شیانن له یه کیک
(همهت. ۳۹۰). [کنایه از به اشتباه انداختن کسی].

سهرکویز کرد: زور گوشار هینان و قسمی خراب کردن
به کسینک به جۆریک بیته هوئی سهرکی و بیدهنگی و
نالباری رهوانی (همهت. ۱۰۱). [کنایه از فشار
آوردن و سخنان بد به کسی گفتن به نحوی که
موجب سکوت و افسردگی و ناراحتی روحی و
روانی شود].

سهرکیش: (۱) بریتی له ولاختیک که له غارا بۆت
نویسته مه: (۱) [کنایه از نافرمان]، (۲) بریتی له
مهردومی سهر رهق (همهت. ۳۹۱). [کنایه از آدم
سرسخت].

سهرم قاسی کرد: [زور ناراحت بووم]: کنایه از به
شدت متأثر شدم. (همهت. ۳۱۸)

سهرم قهری: [واته به بیستنی نهم ههواله یان رهوداوه
دتهزته پشیو و خه مبار بووم]: کنایه از با شنیدن این
خبر و حادثی دردناک ناراحت شدم. (همهت. ۳۱۸)

سهرما برهوه: بریتی له کسی که به سهرما قهلهسه:
کنایه از کسی که تاب مقاومت سرما را ندارد.
(همهت. ۴۴۲)

سهری پی کلاو ملوتموه: بریتی له یه کتیک که بی‌بمش و بی‌بهره بوویتی و هیچی نه‌مابن (جلاز محمود. برگر. ۲: ۱۰۲). [کنایه از کسی که از چیزی محروم شده باشد و چیزی برایش نمانده باشد].

سهری پی کلاو: به یه کتیک بی‌بمش نموتی، بی‌ویری (رخزانی. ۲: ۲۴۴). [کنایه از کسی از ارثی یا مالی محروم شده باشد].

سهری پی یسپیره: جیتی متمانه‌یه، سرپۆشه (جلاز محمود. برگر. ۱: ۲۱۰). [کنایه از قابل اعتماد و رازدار است].

سهری پی داخست: (۱) تعریق و شرمه‌زاری کرد: (۱) [کنایه از شرمسارش کرد] (۲) به‌زاندی و به‌سهریدا زال بوو (جلاز محمود. برگر. ۲: ۱۰۲). [کنایه از شکستش داد و بر او پیروز شد].

سهری پیوه بووه: (۱) گرفتار بووه تووشی داوی خۆی بووه: (۱) [کنایه از کسی که به دام خویش مبتلا شده باشد] (۲) به‌هاوسهریکوه به‌یه‌کتیکوه، به‌ستراوه‌تموه که داخی به‌دهستموه ده‌خوات (جلاز محمود. برگر. ۲: ۱۰۲). (۲) [کنایه از کسی که به وسیله همسرش یا کسی دیگر گرفتار شده باشد و رنجور و غصه‌دار شده است].

سهری پیوه نییه: (۱) بۆ نمو کاره به‌دل ناماده‌یه: (۱) [کنایه از کسی که برای انجام کاری با تمام وجود آماده باشد] (۲) زۆر حمزی لیته‌تی. ده‌لین له‌حاستی تۆدا سهرم پیوه نییه. واته‌ملکه‌چی ههموو فرمانی‌کتم: (۲) [کنایه از بسیار دوستش دارد و در مقابل اوامر شما فرمانبردارم] (۳) بریتی له‌جواغیر و سه‌خی (جلاز محمود. برگر. ۲: ۱۰۲). [کنایه از آدم جوانمرد و بخشنده].

(سهرموالم به‌قوربانی نازادی): کنایه از تمام دارایی و متعلقات مادی و معنوی آدمی. (مؤن. ۴۴۴).

سهره‌لنان: بریتی له‌پمیدابوونی شتیک (خان.ف. ۲۹۸). [کنایه از پیدا شدن چیزی].

سهره‌لگرتن: بریتی له‌پۆین و به‌جیه‌شتنی شوینیک (خان.ف. ۲۹۸). [کنایه از آواره شدن].

سهره‌لگرتن: پۆشتن و دوورکومتوه له‌مال و کس و کار: آواره شدن، هجرت ناچاری.

سهره‌لینان: بریتی له‌چاکتربوونی نه‌خۆش: کنایه از بهتر شدن بیمار. (مؤن. ۴۴۶).

سهری بۆ داوا نه‌خۆی: (مهمه‌ن.ف. ۶۴). [بریتی له‌یه‌کتیکی شمرچاخکمر و نا‌واژه‌گیر: کنایه از آدم آشوبگر].

سهری به‌په‌تموه کرد: (۱) بریتی له‌کچیک بیده‌ی به‌شو یان کوریک ژنی بۆ به‌ینی: (۱) [کنایه از دختری که شوهر دهند یا پسری که زن بگیرد] (۲) بریتی له‌به‌ستنه‌وه و به‌کاریکوه خهریکی بکمی (جلاز محمود. برگر. ۱: ۳۰۹). [کنایه از کسی را به‌کاری مشغول بکنی].

سهری به‌سه‌جده‌وه رۆییوه: بریتی له‌یه‌کتیک که به‌درۆ خۆی به‌پیاویکی خواترس پیشان بدات (جلاز محمود. برگر. ۱: ۳۰۹). [کنایه از کسی که به‌دروغ خود را با ایمان و خداترس قلمداد کند].

سهری به‌سهرینه‌وه ناوستیت: واته‌له‌تاو درد و نازار هه‌نمرانی له‌بهر پراوه، ستاری نییه (جلاز محمود. برگر. ۲: ۱۰۲). [کنایه از کسی که بر اثر درد و آزار آرام و قرار نداشته باشد].

سهری بیپه‌هرموه: (۱) خهریکی بکه: (۱) [کنایه از مشغولش کن] (۲) ژنی بۆ به‌ینه (جلاز محمود. برگر. ۱: ۳۱۰).

[کنایه از برایش زن بگیر].

سهری خوی دانا: بریتی له یه کینک که له ږنگی شتیکا بکوژریت (جمل محمود. بهرمر۱۰۲:۲)؛ [کنايه از کسی که در راه هدفی جان خود را از دست بدهد].

سهری خوی هه لگرت: بریتی له کمستیک که به نارېزایی و دلشکستی پروات و خوی ناوړه بکات (جمل محمود. بهرمر۱۰۲:۲)؛ [کنايه از کسی که با ناخشنودی و دلشکستگی از جایی برود و آواره شود].

سهری داکیشه: [واته بنیشه ژیر پای و قسمی لی بکیشموه و بزانه چی دهلی]: کنايه از کسی حرف کشیدن و دستش را خواندن. (همه. ۲۲۱)

سهری دهرنه هیناوه: (۱) مرد، فوتا: (۱) [کنايه از، از بین رفت و مرد] (۲) نه هاتموه و دهرنه کموتموه (جمل محمود. بهرمر۱۰۲:۲)؛ [کنايه از برنگشت، ناپدید شد].

سهری دنیای لی هاتموه يهک: سهری لی شتړا وړی بگردا، نازانیت چۆن هلوړیستی خوی دهرېریت (جمل محمود. بهرمر۱۰۲:۲)؛ [کنايه از آشفته شد و روحیه اش را از دست داد و نمی داند چطور فکر و موضع خویش را درباره چیزی بیان دارد].

سهری ږل گردووه: (مهموم. ۶۵:۲۶)؛ [بریتی له گموره بونی یه کینک: کنايه از بزرگ شدن و رشد کردن کسی].

سهری زیایی نه کات: (هموم. ۶۵:۲۶)؛ [بریتی له یه کینک که ها به شوینی ناژاوه گیریموه: کنايه از کسی که به دنبال آشوبگری است].

سهری سووکه: ثمرکی بهسرهوه نییه، سهری بهتاله، دل ناسودویه (جمل محمود. بهرمر۱۰۲:۲)؛ [کنايه از کسی که وظیفه ای بر عهده اش نیست بی دردسر و آسوده خاطر است].

سهری که چهل کرد: دوویاتکردنموه زوری داخوازی

(جمل محمود. بهرمر۱۰۲:۲)؛ [کنايه از تکرار زیاد خواسته ی خود].

سهری کرده سهری: واته زوری له گهل وت و به قسه سمرکوژی کرد (جمل محمود. بهرمر۱۰۲:۲)؛ [کنايه از بسیار سربه سرش گذاشت زیاده از حد با سخنانش او را آزار داد].

سهری گردووه کلوی: [بریتی سهریه سهری که سیک نیان و نازارانې]: کنايه از اذیت کردن و سر به سر کسی گذاشتن. (همه. ۳۲۰)

سهری کلافه کوی ون گردووه: (۱) بریتی له یه کینک که سهری لی ټیکچووه: [کنايه از کسی که راه چاره را گم کرده باشد] (۲) کاره کوی له دهست چووه، کاره کوی چواشه بووه و پئی جینه جی کردنی ون گردووه (جمل محمود. بهرمر۱۰۲:۲)؛ [کنايه از کارش را از دست داده و کارش برعکس شده و راه درست کردنش را گم کرده است].

سهری کون کرد: دوویاتکردنموه زوری داخوازی (جمل محمود. بهرمر۱۰۲:۲)؛ [تکرار زیاد خواسته ی خود].

سهری له بهر هه تاو سپی گردووه: بریتی له یه کینک که کملکی له تمزموون و تاقیکردنموه کانی پژگار وهر نه گرتییت (جمل محمود. بهرمر۱۰۲:۲)؛ [کنايه از کسی که درسی یا بهره ای از تجربیات روزگار نگرفته باشد].

سهری له ژیر پیتدایه: واته وهک نوکمر و کزیله وایه، بچووکته. بو همرکار ټکت سهری پیوه نییه (جمل محمود. بهرمر۱۰۲:۲)؛ [کنايه از مثل نوکر و برده خدمتگزار نوست و با کمال میل آماده ی انجام تمام کارهای شماس].

سهری له ریډایه: تا گیانی له لشدایه حازره بو فیداکاری و خزمهت (جمل محمود. بهرمر۱۰۲:۲)؛ [کنايه از

سځ نه‌وه‌سه دسیه‌وه: [بڼ گالتیه. تمه می نه‌کم]:

کتایه از شوخی کردن، او را تنبیه می‌کنم. (همه: ۲۲۲)

سځ بڼی پڼو ناکات: بریتی له شتیکی پیس، یان

کرده‌به‌کی ناشیرین و نابه‌جی (جمل محمود. بره‌را: ۳۱۶)

[کتایه از چیزی کثیف، یا عمل و رفتار نامناسب و زشت]

سځ بلزاره: بی‌یاسایی و نازاوه و هرکه به هرکه

(جمل محمود. بره‌را: ۱۰۳) [کتایه از بی‌قانونی و آشوب و

هرج و مرج، آشفته بازار].

سځ به پښتوه نه‌خوات: واته زږر دزه،

حمر اغزرتیکی وایه کڅ له هیچ ناکات (جمل محمود. بره‌را: ۲)

۱۰۳: [کتایه از دزد ماهر و حرام‌خور که هیچ چیزی

را نادیده نمی‌گذارد].

سځ به حالی: [بریتی له یه‌کتک که له نهداری و

هه‌ژاریا ژبانی بباته سر]: کتایه از در فلاکت و

بدبختی به سر می‌برد. (فقهی قاضی. بره‌را: ۲۵۲)

سځ به گرووه دهیيات: بی‌چاودیری شپزه و پیریشان

دهییت. ده‌لین: نیمه‌ی پتونه‌مین سځ به گرووه

دهیيات (جمل محمود. بره‌را: ۱۰۳) [کتایه از کسی که

اگر دیگران به کمک او نشتابند وضعیتش آشفته و

پیریشان حال می‌شود].

سځ تیږ ډاو ناکا: واته هرکس بی‌نیاز بی، همول

نادا (همه: ۱۵۶) [کتایه از شخص غنی تلاش و کوشش

نمی‌کند].

سځ پاسوتیاگ: بریتی له مالانگړی هه‌دانه‌در:

کتایه از ولگرد. (همه: ۴۴۷)

سځ پسینکه: بریتی له کمرویشکی به‌هاره‌زی له

پاییزدا: کتایه از خرگوش بهاره‌زا در پاییز. (همه: ۴۴۷)

سځ خلوون غوی ناناسن: بریتی له جیگایه‌کی زږر

تا جان در بدن دارد آماده‌ی فداکاری و خدمت است].

سهری لی ده‌خوړیت: حمزی لی ده‌کات (جمل محمود.

بره‌را: ۱۰۳) [کتایه از دوستش دارد].

سهری لی سه‌نلوه: (۱) گیز و شپزه‌ی کردوه: (۱)

[کتایه از گیج و پیریشان‌الش کرده] (۲) خمریکی

کردوه (جمل محمود. بره‌را: ۳۱۴) [کتایه از مشغولش

کرده است].

سهری نا به کونیکه‌وه: فوتاندی، تروشی گاشه‌ی کرد

(جمل محمود. بره‌را: ۳۱۴) [کتایه از، از دستش داد و او را

دچار آشوب و بلوا کرد].

سهری نایه‌وه: واته به داخموه مرد (همه: ۲۸۶) [کتایه از

کسی که با غم و غصه بمیرد].

سهری ها به لچ قه‌وره‌وه: [بریتی له پیریک که هیژ و

گوریکتی تیا نه‌مای و خمریکه نه‌مری]: کتایه از پیری

که به مرگ نزدیک است. (همه: ۲۲۲)

سهری هه‌مانده‌کی به ده‌سته: بهر پرسپاره، کار به

ده‌سته (جمل محمود. بره‌را: ۳۱۴) [کتایه از مسئول و

نماینده‌ی امور].

سهریان به‌یه‌که‌وه ناوه: (۱) پیکمه گونجاون و پیک

کموتون: (۱) [کتایه از با هم به توافق رسیده‌اند] (۲)

ته‌گیر ده‌کن (جمل محمود. بره‌را: ۳۰۹) [با هم تدبیر و

چاره‌اندیشی می‌کنند].

سهریان کرده په‌ته‌وه: (۱) [واته به‌دبه‌ختیان کرد] (۲)

[واته ژنیان بڼ هیتا]: (۱) کتایه از او را بدبخت کردند.

(۲) کتایه از برای او زن گرفتند. (همه: ۲۲۰)

سهریان ها له بان سهرینی: زږر ریک و گرم و گوین:

بسیار صمیمی، کتایه از دو همسر صمیمی.

سخنان یهوده بر زبان آوردن.

سنگی هار: بریتی له مرؤفی شر فروش: کتایه از آدم

آشوبگر. (مهر ۴۴۸)

سەلت و سپاد: بریتی له یه‌کتیکی بی‌مال و حال و

بی‌ژنه، بوخچی نه‌کراویه (جلا محمود. بهر ۲. ۱۰۴)

[کتایه از آدم مجرد که ازدواج نکرده باشد].

سەلکه: بریتی له بنیاده‌می سەر زل: کتایه از سرگنده.

(مهر ۴۴۸)

سەنگ لی نان: بریتی له حورمه‌ت گرتن: کتایه از ارج

نهادن. (مهر ۴۵۰)

سەنگ لی نیان: سەنگ لی نان: کتایه از ارج نهادن.

(مهر ۴۵۰/خان ۲۰۲)

سەنگین: بریتی له مەردومی بشەرم و ناوەز

(خان ۲۰۲): [کتایه از آدم سنگین و باوقار و دانا].

سەنگینی: بریتی له شەرم و نابروومندی: بریتی له سەر

بەخۆیی و ناغیری مەردوم (خان ۲۰۲): [کتایه از آدم

با شرم و آبرومند].

سەوز کرف: بریتی له بنیات نانی شتیک، شتیکم

(سەوز کردوه) واتە بنیام ناوه (خان ۲۰۴): [کتایه از

بنیاد نهادن چیزی].

سەوزو بیون: بریتی له سەرگرتنی کارتک: کاره‌کی

فسیارکەس (سەوز بیو) (خان ۲۰۴): [کتایه از انجام

گرتن کاری].

سەهەند: بریتی له هەوای زۆر سارد، سەرما: کتایه از

سەرما شدید. (مهر ۴۵۲)

سی بە دەم گورگا نه‌سۆی (تیری): بریتی له شتیک کی

بەدی بە برسی (جلا محمود. بهر ۲. ۱۰۶): [کتایه از چیز

کمی به گرسنه‌ای دادن].

سێ تەنگە: بریتی له ورگ زل: کتایه از آدم شکم

گنده. (مهر ۴۵۴)

قەرەبالغ (خان ۲۴۱/جلا محمود. بهر ۱. ۲۱۶): [کتایه از جای

بسیار شلوغ].

سەگ گوی ناغوات: واتە مرؤفیکی خراپ و پیسە،

کەس له گەلی هەل ناکات (جلا محمود. بهر ۲. ۱۰۴)

[کتایه از آدم فاسد و بدکاره که قابل تحمل نیست].

سەگ مەرگە: بریتی له کەسێک که له مەردنایە و

نامرئ بۆ سووکی وا دەلێن (جلا محمود. بهر ۲. ۱۰۴)

[کتایه از کسی که در حال نزع است و نمی‌میرد برای

تحقیر گفته می‌شود].

سەگ و سووتک هاتوون: واتە: هەمو کۆ بوونەتەوه:

کتایه از این که همه ازدحام کرده‌اند.

سەگایەتی: بریتی له فیتبازی و ناراستی: کتایه از حقە

بازی و دغلی. (مهر ۴۴۷)

سەگبە هەسار: بریتی له هینان و بردنی بی فایده: کتایه

از یهوده این سو و آن سو بردن. (مهر ۴۴۷)

سەگبە هەوش: بریتی له خستنه ناوی یەکتک و لێدانی

(خان ۲۹۹): [کتایه از محاصره کردن کسی و او را

زدن].

سەگە نازیه‌تی: بۆ سووکی، یان گەمە بە یەکتیکی

نەخۆش دەوترێ (جلا محمود. بهر ۲. ۱۰۳): [برای تحقیر یا

شوخی به فرد بیمار گفته می‌شود].

سەگەبۆز: بریتی له فیتباز: کتایه از حقە‌باز، نیرنگ‌باز.

(مهر ۴۴۸)

سەگەمرگ: بریتی له مەردومی گیان سەخت

(خان ۲۰۰): [کتایه از جان سخت].

سەگەمرگی: بریتی له گوزەرانکردن بە بەتالی

(خان ۲۰۰): [کتایه از زندگی کردن در رنج و

سختی].

سەگومە: بریتی له قسەمی هێچ و پوچ کردن: کتایه از

از پرو شدن. (متر. ۴۵۸)

سیوه‌خته: بریتی له بیانیان و نیو پروان و نیواران
(متر. ۳۱۰): [کنایه از صبح و ظهر و عصر].

سیودوو کردن: بریتی له دوو دلی کردن له کاریکا
(متر. ۳۰۹): [کنایه از تردّد، دودلی در کاری].

سی و دووی دلی خوی نهکا: واته حیسابی ژیانی خزی
ده‌کا: حساب زندگی خودش را می‌کند. (همیت. ۳۲۸/
جلال محمود. برگی. ۳۲۶)

سییه‌ر (سی‌یه‌ر): بریتی له سی تەلاق‌ی ژن: کنایه از
سه طلاق. (متر. ۴۵۳)

سییه‌ری به تیر ده‌پینگی: واته زۆر رقی لئییه (جلال محمود.
برگی. ۱۰۶.۲): [کنایه از او بسیار کینه به دل دارد].

سییه‌ری به تیران ده‌نگیونی (سییه‌ری به تیر نه‌پینگی):
زۆر رقیان لئییه سرریکه و هیناومه: بریاریکه و داومه
په‌شیمان ناموه نه‌گه‌ر سریشم دانا‌یت (جلال محمود.
برگی. ۱۰۶.۲): [کنایه از بسیار از او خشمگین هستند و
عهد و پیمانی است که داده‌ام و از آن پشیمان نخواهم
شد اگر هم سرم را نیز به باد دهم].

سییست: بریتی له مروی کورت‌مبالا: کنایه از آدم کوتاه
قد. (متر. ۴۵۳)

سییه‌ره له گونانه: واته بهاریکی زۆر تم‌ره (متر. ۳۹۱):
[کنایه از بهاری پر باران].

سیر تانه له پیاز نه‌دات: [بریتی له کاتیک که
خرابه‌کاری تیتالی به خرابه‌کاریکی تر بکات]: کنایه از
زمانی است که بدنامی بدنام دیگری را به مسخره
می‌گیرد. (همیت. ۳۲۷)

سیر نه‌نجن: بریتی له شتیک که زۆر ورد جنرابن
(متر. ۳۱۱): [کنایه از چیزی که بسیار ریز و خرد شده
باشد].

سیم بای کرد: [بریتی له داخ و خفعت خواردنی
زۆره‌کی]: کنایه از حرص خوردن. (همیت. ۳۲۹)

سی‌ماسین: بریتی له رق هستان (متر. ۳۱۲): [کنایه از
عصبانی شدن].

سیوادبو نه‌وه: بریتی له شمرم نه‌کردن و پروقایی: کنایه

شان داخستن: بریتی له تسلیمبون: کنایه از تسلیم

شدن. (مهر ۶۱)

شان داهیشن: بریتی له شان داخستن، تسلیمبون:

کنایه از تسلیم شدن. (مهر ۶۱)

شان دهه کینیت: بریتی له یه کیک که بۆ مدهستیک

مهرایی دهکات تا خۆی بیاته پیشموه (جلا محمود. بهر ۲).

۱۰۷؛ [کنایه از کسی که برای هدفی یا کاری

چاپلوسی می کند تا خود را پیش ببرد].

شان ئی شل کردن: بریتی له کاریکا پی هه لگری و ژور

جیدی بجسته ژیریموه: کنایه از خود را کاملاً برای

کاری آماده کردن.

شانه له سه ره سیکندا شکاندن: یه کیک به تاوانبار

بزانی و هه له کان بجهسته نهستوی نمو (هه ۲۱۲): [کنایه

از کسی را مقصر دانستن و خطا را به گردن او

انداختن].

شانی دادا: (۱) له رووی سووکیهوه به یه کیک ده لئین

که بریت: (۱) [به عنوان تحقیر به کسی گفته

می شود که بمیرد] (۲) بهزی، ملی شوپ کرد و به

سمریدا زال بوو: (۲) [کنایه از شکست خورد، تسلیم

شد و بر او پیروز شد] (۳) واته خومت: (۳) [کنایه از

خوابیدن].

شانی دایه بهر: بریتی له یه کیک که چوه ژیر باریکی

قورسوه (هه ۲۱۴): [کنایه از کسی که می خواهد کار

سنگینی را انجام دهد].

شانی ئی نه خووی: واته حمزی لمو کاره به (هه ۲۱۴):

[کنایه از تمایل به انجام کاری را داشتن].

شانی ئی قایم کردوه: خۆی به باشی بۆ نمو کاره

ناماده کردوه و کاره که به ریکوینکی دههینیتته نه بجام

شا به گاوانی خوی نازانیت: باکی کسی نییه و له

کسی ناترسیت. سهریست و نازاد و دلیره (جلا محمود.

بهر ۲. ۱۰۷؛ [کنایه از، از کسی هراش ندارد آزاده و

شجاع است].

شا شهرمی ئی دهکات: بریتی له پیاونیکی بهریر و

سهنگین یان پیاونیکی جوامیر و هه لکوتوو و نازایه

(جلا محمود. بهر ۲. ۱۰۷): [کنایه از آدم محترم یا

جوانمرد و نابغه و شجاع].

شابه لهره: بریتی له بی شعرم و زمان دریر: کنایه از

زبان دراز بی شرم. (مهر ۶۴)

شاخ دهرنن: بریتی له نابروونه مان و خه جالتیبون:

کنایه از رسوایی و سرافکندگی. (مهر ۶۴)

شاخ به شاخ: بریتی له روو پروویون له گمل کسیتک یان

شیتکدا: کنایه از روبرو شدن با کسی یا چیزی، درگیر

شدن.

شاخدار: بریتی له دهویت (گموات): کنایه از قرمساق.

(مهر ۶۴)

شائن: بریتی له ژنی لیهاتووی کارامه (هه ۲۱۷):

[کنایه از زن باکفایت و کارآمد].

شار خاموشان: بریتی له قهرستان: کنایه از گورستان.

شارستانی: بریتی له مەردومی ژیری چاوکراوه

(هه ۲۱۷): [کنایه از آدم عاقل و آگاه].

شازاده: بریتی له لاوی ناکاریاشی دلاوا: کنایه از جوان

نیکوکار و دست و دل باز. (مهر ۶۴)

شاش گهور: بریتی له پمپهوانی مەزه مبی درووزی:

کنایه از پیرو مذهب درووزی. (مهر ۶۴)

شاف پی هه لگرتن: بریتی له خاپانن: کنایه از فریب

(جلاس محمود. برقم ۲. ۱۰۷)؛ [کنايه از کسی که خود را برای انجام کاری، حسابی آماده کرده باشد تا کار را به خوبی و مرتب انجام دهد].

شائیکی پی هه گرت: به قسمی لووس لاسی داو له خشته ی برد: کنايه از بازبان چرب او را فرب داد و از راه بدروش کرد.

شای بی جوفه: بریتی له مرؤفی کامپووا: کنايه از آدم خوشبخت.

شای بی جوفه یه: بریتی له کسیکی ساماندار و بی ختم و خمیال و به ختموور (جلاس محمود. برقم ۲. ۱۰۷)؛ [کنايه از آدم خوشبخت و ثروتمند و بی خیال].

شتیکی له ژیر سهردایه: (۱) پیلانیکی به دهستمویه، نیازی کاریکی همیه: (۱) [کنايه از نقشه ای در سر دارد احتیاج به کاری دارد] (۲) نهینیه کی له دل دایه (جلاس محمود. برقم ۲. ۱۰۹)؛ [کنايه از رازی در دل دارد].

شپتوشو لی برین: بریتی له جنیودانی زۆر به یه کینک (جلاس محمود. برقم ۲. ۱۱۱)؛ [کنايه از فحش و ناسزای بسیار به کسی].

شپرکرن: بریتی له جنیودانی زۆر به یه کینک (جلاس محمود. برقم ۲. ۱۱۲)؛ [کنايه از فحش و ناسزای بسیار به کسی].

شپوور: بریتی له مرؤفی بی حمیا و زمان پیس: کنايه از آدم بد زبان و ستیزه جو. (موس ۲۶۹)

شری له بهری بیری: [واته رخنه ی زوری لی گرت]: کنايه از او را به باد انتقاد گرفت. (همیه ۳۳۴)

شکان: (۱) بریتی له هاتنه خواروهی نرخي شت: (۱) کنايه از پایین آمدن نرخ، (۲) بریتی له پسوایی یه کینک: (۲) کنايه از بی آبرویی کسی.

شکاندن: (۱) بریتی له هینانه خواروهی نرخي شت (گهمن شکاوه): (۱) [کنايه از ارزان کردن نرخ]، (۲) بریتی له کۆلنان به لشکر: (۲) [کنايه از شکست و

هزیمت دادن به لشکر] (۳) بریتی له ریسواکردنی یه کینک (جلاس محمود. برقم ۳. ۳۳۳)؛ [کنايه از رسوا شدن].

شکاندن: ده لئین فسیارکسی شکاند، شته کهی شکاند: واته سووکی کرد و پایه و نرخي کم کرده و له بهر چاری خه لکی خست: کنايه از آبرو بردن کسی یا بی ارزش کردن چیزی که از پیش چشم مردم بیفتد.

شکاندن: (۱) سووک و پسواییان کرد. پزیزان نه هیشته: (۱) [کنايه از آبرویش را بردند. احترامی برایش نگذاشتند] (۲) بهزاندیان (جلاس محمود. برقم ۲. ۱۰۹)؛ (۲) [کنايه از شکستش دادند].

شل بووه: (۱) خمریکه قابل ده بیت و مل ثمدات: (۱) [کنايه از دارد رازی شود] (۲) په کی کموتووه، مانوو بووه (جلاس محمود. برقم ۱. ۲۴۰)؛ (۲) [کنايه از، از کار افتاده و خسته شده است].

شله به یه ی: بریتی له چیشتی شلی ناشیرینی ناخوش (جلاس محمود. برقم ۲. ۳۳۶)؛ [کنايه از غذای آبکی ناخوش و بد مزه].

شلپه: بریتی له چیشته و گوشتی زۆری مشه: له مالی فسیار کس (شلپه یه) (جلاس محمود. برقم ۲. ۳۳۵)؛ [کنايه از آبگوشت].

شلکوئی مهرگ کرن: بریتی له لئیدانی زۆر له یه کینک به رهنکینک که شل بیج (جلاس محمود. برقم ۲. ۳۳۶)؛ [کنايه از بی نا و بی رمق].

شمشیر په له هه ور تیریتته خواروه: بریتی له کسیکی به جمرگ و نازا: کنايه از آدم شجاع و زرنگ.

شوال نووینته: [واته خزم و کسی یه کن و هاوپاز و هاوپزین]: کنايه از این که فامیل و دوست صمیمی هستند، محرم اند. (همیه ۳۳۶)

شوال پیسه (داوین پیسه): زیناکره (جلاس محمود. برقم ۲. ۳۳۶)

۱۰۸: [کنايه از آدم زناكار].

شوان كدنگه دمور قناچي: بریتی له كستیک كه به بۆندی كاریكموه نابرووی چوین: کنايه از کسی كه به علت انجام دادن كاری نامناسب آبرویش بریادرفته باشد.

شوان كموئوه دمور قناچي: [بریتی له توشی چورمه و ئالۆزی بون]: کنايه از دچار بلا و آشفتهگی شدن. (همه: ۳۳۱)

شوستوشو دمور قناچي: بریتی له جوینپیدان و نابروویردن: کنايه از دشنام زیاد دادن و رسوا کردن. (همه: ۴۷۷)

شوستوشودان: بریتی له جوین پیدان و سووك کردن: کنايه از دشنام دادن و تحقیر نمودن. (همه: ۴۷۷)

شول لی هه لگیشان: بریتی له دمرجونی معدوم له نمندازهی خۆی له ههموو كاریكا (هه: ۳۳۲): [کنايه از آدمی كه بیش از اندازهی خود پافراتر بگنارد].

شون بۆكیشان: واته رێگهی خراپ نیانه ببریای كسی (هه: ۳۳۲): [کنايه از راه بدی را جلو پای کسی گذاشتن].

شوخی جیگهی ههس: واته کاتی ئهو گالتیه نییه: کنايه از وضعیت و موقعیت موجود مناسب این شوخی نیست، جای گفتن این شوخی اینجا نیست.

شوخی هه لنگری: [واته كاریکی راست و جیلپیه]: کنايه از جدی و مهم بودن در كار و زندگی. (همه: ۳۳۵)

شوروك: بریتی له وجاه كویر كستیک كۆزی نهب: کنايه از اجاق كور، نداشتن فرزند ذكور. (همه: ۴۷۷)

شوردمه لورون: بریتی له یه كێك كه زۆر له پادهی خۆی له سهر كاری پړوا: کنايه از زیاده روی در کاری.

شون به كونی مار دهبات (پێ به كونی مار دهبات): بریتی له یه كێك كه زۆر زړنگ و زیره كه و هیچی لاسبر

چاو ون ناییت (هه: ۳۳۱). برهمه: ۱۰۸: [کنايه از شخص

بسیار زیرك كه همه چیز را در نظر دارد].

شون گومهگی: [بریتی له كاری نهیینی كردن و خۆ دزیمنوه]: کنايه از كاری را انجام دادن و پنهان شدن. (همه: ۳۳۱)

شونی هه لگرت (هه لگرت): [واته: دۆزیمنوه]: کنايه از این كه پیدایش كرد. (همه: ۳۳۱)

شون پێ ئهوی هه لگرت: بریتی له یه كێك كه چاو له یه كێکی تر بپریت و وهك ئهو بكات و لاسایی بکاتموه، رهوش و کرداری ئهو هه لگرت (هه: ۳۳۱). برهمه: ۱۰۸: [کنايه از کسی كه از دیگری تقلید و عمل کند و همچنین اخلاق و رفتار او را پیشه کند].

شون گومهگی (شوینه ونی دهكات): واته پینچوپنا دهكات تا نیناسنموه، نهمانن چی دهكات: کنايه از پنهانی کار می کند تا دیگران نفهمند كه دارد چه کار می کند.

شه پۆل نهوشنی: [بریتی له مروؤی پیتۆل و زانا]: کنايه از آدمی كه علم و دانش زیادی دارد. (همه: ۳۳۱)

شه په لۆح: بریتی له زۆرخۆر: کنايه از پرخور. (همه: ۴۸۱)

شه پكه تونله: واته دولت زۆر توند و تیز گرتویه (هه: ۳۳۲): [کنايه از حكومت آن را سخت و محكم گرفته است].

شه پله به قونهی پێ دهكا: واته ریزی لی نانی (هه: ۳۳۲): [کنايه از بی احترامی كردن].

شه پ بۆ خۆی دهكرفیت: بریتی له یه كێك كه خۆی تێكەلی شه و گولمزیکی خراپ و گینچەل بكات (هه: ۳۳۲). برهمه: ۱۰۸: [کنايه از کسی كه خود را قاطی جنگ و دعوايي بکند و در آن دخالت کند].

شه دهرووشی: [بریتی له یه كێکی قهه چناخ و

شەرچاخکەر]: کتایه از آدم اهل دعا و مرافعه.

(هیت. ۲۳۸)

شەر فروتن: بریتی له بیانووگرتن (خان.ف. ۲۳۶): [کتایه از بهانه گرفتن].

شەر فروش: بریتی له کەسێک که بیانوی زۆر بگری به مردوم بۆ به گواچوونیان (خان.ف. ۲۳۶): [کتایه از بهانه گیری که به مردم جنگ و دعا و بفروشد].

شەر پشیلە: بریتی له خەتی زۆر ناخۆش و تێکەڵ پێکەن: کتایه از خط بد و ناخوانا. (مەسر. ۴۸۲)

شەر دەنووک: بریتی له وتنی قەسە ناشرینی دووکەس یا زیاتر به یەکتەری (بووک و خەسوو هەمیشە شەر دەنووکیانە) (خان.ف. ۲۳۶): کتایه از جدال و ستیزه لفظی میان دو نفر.

شەر شەق: بریتی له دنیای پر له نازاوه و تێکەڵ پێکەن: کتایه از دنیای پر آشوب و درهم و برهم. (مەسر. ۴۸۴)

شەرەشکەن: بریتی له خۆ نواندن و خۆ دەرخستنی یەکیک که بیهوی شەرمی خۆی بشکێنێ (خان.ف. ۲۳۷): [کتایه از رونمایی عروس یا کس دیگر].

شەش مانگە هاتووئە دنیا: بریتی له یەکیکی پەلپەل کەر: کتایه از آدم عجول.

شەش دانگ: بریتی له کەری چوارپەل قەوی و بەرزى به خۆ: کتایه از خر قوی و تووند.

شەفەر: بریتی له پیاوی نازا: کتایه از آدم شجاع. (مەسر. ۴۸۶)

شەق و شەری کرد: بریتی له ترازاندن و هەلەشاندنی شتیەک (جەلال مەحمود. بەرگەر. ۲۲۹): [کتایه از خراب کردن و برهم زدن چیزی].

شەق برفەن: بریتی له تووڕەبوونی زۆر: (له داخی توو شەقم برد): کتایه از خشمناکی بسیار. (مەسر. ۴۸۶)

شەقەى باڵ: بریتی له فرینى به پەلەى باڵدار: (کەوتە خۆ و دای له شەقەى باڵ دیسا). کتایه از بال زدن سریع پرندە. (مەسر. ۴۸۷)

شەقەل شکاندن: (۱) بریتی له پێش خەڵکا دەست به کار کردن: (۱) کتایه از قبل از دیگران اقدام کردن: (۲) بریتی له نابوو بردن: (۲) کتایه از آبرو بردن کسی. (مەسر. ۴۸۶)

شەقەى داوه به دنیا: [بریتی له ئاوڕنەدانەوه له مالى دنیا]: کتایه از کسی که به مال و ثروت دنیایی توجهی ندارد. (هیت. ۲۴۱)

شەکر خوارەن: بریتی له قەسە باش کردن: کتایه از سخن نیکو گفتن. (مەسر. ۴۸۷)

شەکر شکاندن: بریتی له قەسە خۆش کردن: کتایه از سخن نیکو گفتن. (مەسر. ۴۸۷)

شەکراو خوارەنەوه: بریتی له کۆری ژن مەرە کردن: کتایه از مجلس عقد و بلەبرون. (مەسر. ۴۸۷)

شەکی: بریتی له مۆیەک که جەلکی نالەباری بێ: کتایه از شخصی که لباسش نامرتب باشد. (مەسر. ۴۸۸)

شە لەقاندن: بریتی له، له کۆل خۆ کردنەوه: کتایه از دک کردن. (مەسر. ۴۸۹)

شە لەم شۆربا: بریتی له کاری ناپێک و تێکەڵ و پێکەن: کتایه از درهم برهمی کار. (مەسر. ۴۸۹)

شە لەم کۆیۆم: بریتی له لێدانی بێ ئامانج: کتایه از زدن بدون هدف. (مەسر. ۴۸۹)

شە لە کوێکردن: بریتی له لێدان: کتایه از کتک کاری کردن.

شە لەمە ئی ناکات: واتە بێ حەسانەوه کار ئەکا: کتایه از کسی که بدون وقفه و استراحت کار می کند.

شە لە شیرکۆرۆ: بریتی له پیاوی نازا له شەر: کتایه از جنگجوی شجاع. (مەسر. ۴۹۱)

کتایه از آدم بسیار مکار. (حمیت، ۲۴۱)

شهیتان پی کهن: بریتی تووشی هموس و شهوت برون، ناوهاتنموه له خوندنا (خان، ۲۴۸)؛ [کتایه از شهوتی شدن، ارضا شدن در خواب].

شهیتان دهرس نه‌دات: [بریتی له به‌کیکی زور فیل‌باز]: کتایه از آدم مکار و شاید. (حمیت، ۲۴۲)

شهیتان دهرسی داوه: بریتی له به‌کیکی زیرک و زورزان و فیل‌باز (جلا، محمود، بهرگی، ۱۰۹، ۲)؛ [کتایه از آدم زرنک و دانا و نیرنگ‌باز].

شهیتان پی نابات: ده‌لین وای شاردوتنموه شهیتان پین پین نابات (جلا، محمود، بهرگی، ۱۰۹، ۲)؛ [کتایه از چیزی را خوب مخفی کردن].

شهیتان چووسه کولی (پیسی): له سر نموکاره زور نروا و پای داگرتووه: کتایه از کسی که بر انجام کاری بسیار اصرار و پافشاری کند.

شیتمو ژیره: بریتی له کسینک که هر ده‌مه له سر دۆخینکی ناکاری بین (خان، ۲۴۹)؛ [کتایه از کسی که هر لحظه در حالتی باشد].

شینتی عافلگی: [بریتی له به‌کیک که به روالهت ساویلکه و کم‌رواله بی به‌لام له دلوه وریا و زورزان بین]: کتایه از کسی که در ظاهر دیوانه و در باطن عاقل و زیرک باشد. (مقاس، قس، بهرگی، ۲۴۸، ۱)

شینت نه‌کا و مه‌لا سرگردان: [بریتی له ژنی جوان و سرغریاکیش]: کتایه از زن زیبا و جذاب. (حمیت، ۲۴۳)

شینغه دینه‌کی به‌کینه: [بریتی له جینگایه که پر له ناژاوه بی و دام‌عزیزیان تیندا نمیت]: کتایه از جایی بی‌نظم که هرج و مرج در آن برقرار است. (حمیت، ۲۴۳)

شیر به زوی دم‌گریت: بریتی له به‌کیکی زور به‌توانا و

شن و کمو کردن: بریتی له لیک‌کۆلینموه: کتایه از پژوهش. (مور، ۴۹۲)

شن: بریتی له سرکۆنه و جوین پیدان: کتایه از سرزنش کردن و دشنام دادن. (مور، ۴۹۹)

شتموه (شورده‌موه): بریتی له لۆمه و جوین پیدان: کتایه از سرکوفت. (مور، ۴۹۸)

شمو گوش بوون: (مور، ۱۱۵)؛ [بریتی له به‌کیکی لمرولواز: کتایه از آدم لاغر].

شمواریه: [بریتی له به‌کیک که نه‌گه‌تی و پژرشی گرتییتی و نه‌زانی چۆن ژنیانی بیاته سر]: کتایه از کسی که نکبت و بدبختی زندگیش را گرفته. (حمیت، ۲۴۱)

شتوشوی لی بری: [واته: نابرووی برد و پسوای کرد]: کتایه از آبرویش را ریخت. (حمیت، ۲۴۴)

شموکاری شفق کرد: واته شمو گمیانه پژژ (نه‌خوت): کتایه از آدمی که بدون توجه به وقت و زمان بی‌وقفه به کاری ادامه دهد.

شموکی له ته‌پانه سه‌دنگه: [بۆ تیتالی به کسینکی ناشیرین نه‌لین]: کتایه از زشت بودن (به عنوان مسخره به کار می‌رود). (حمیت، ۲۴۱)

شمو له‌پان: بریتی له سه‌گی پاسوانی مان، بانگردین: کتایه از سگ نگهبان خانه، غلتک پشت‌بام. (مور، ۴۹۳)

شمو به کۆلموه گرت: واته له شمو دا بری کومت (جلا، محمود، بهرگی، ۱۰۳۷، ۱)؛ [کتایه از شبانه به راه افتادن].

شنتی له‌بهر چاوه: نه‌کناوه، پیتی لی ده‌نیت و سبله نییه (جلا، محمود، بهرگی، ۱۰۳۸، ۱)؛ [کتایه از کسی که قدر و ارزش خویهای دیگران را می‌داند و بی‌وفا و ناسپاس نیست].

شهیتان ناوس نه‌کا: [بریتی له مروفی زور فیل‌باز]:

نازا و لیھاتوو (جەل مەمور. بەرگی ۱، ۲۴۲): [کتایه از آدم بسیار توانا، شجاع و لایق].

شیر به گوان هاورن: بریتی له بههموس هینانی یه کێک: کتایه از به هوس و میل آوردن کسی.

شیر به گوێ نهگۆی: بریتی له یه کێکی زۆر نازا و بهزات (هه. ن. ف. ۳۰۵): [کتایه از آدم شجاع و ترس].

شیر جهفت مالی پێ رزاند: واته تۆلیمه کی گمراهی لی سەندوه: کتایه از انتقام سختی از او گرفت.

شیر دایکی پێ هه لهاوره: واته تمزاندی و چهرمه سەری زۆری دا: کتایه از حسایی حالش را گرفت، رنج و مشقت زیادی را بر او وارد کرد.

شیر کهری خوارگه: [بریتی له یه کێکی نعام و بی تاوه]: کتایه از آدم نفهم و بی شعور. (حه. ۲۴۲)

شیر کتک: بریتی له مرۆی زۆر به گۆپ و ههرا: کتایه از آدم پرانرژی و شلوغ. (هه. ۹۸)

شیر و پێوی: [بریتی له قسه ی پووچ]: کتایه از حرف بیهوده. (حه. ۲۴۴)

شیر و پێویی بۆ هینایهوه: واته به قسه خلافاندی و فیتلی لی کرد (جەل مەمور. بەرگی ۲، ۱۱۰): [کتایه از با حرف او را فریب داد].

شیران: بریتی له گۆی شل هه لژۆتن (زه. میر): کتایه از اسهالی.

شیر بۆدان: بریتی له خێردانهوی یه کێک بۆ یه کێک (هه. ن. ف. ۳۵۲): [کتایه از سود بردن کسی از کسی دیگر].

شیر بر نهجده کی هاتووته کوێ: [بریتی له بیوه ژینیک که کیمیی شوو کردن کمویتیتته سەری]: کتایه از بیوه زن شهوانی که برای شوهر کردن حوصله اش سهراآمده. (حه. ۲۴۲)

شیر نه مالیته سەریا: [واته به درۆ و ده له سه

نه بجه لافیتنی و دل خوشی نهکا]: کتایه از این که او را با وعده ی پوچ و دروغین خرسند می کند. (حه. ۲۴۴)

شیره دارینه: بریتی له ترسه تۆکی خۆبه نازازان: کتایه از ترسوی لافزن. (هه. ۹۸)

شیر پاکي: بریتی له دهست و دل و داوین پاکي (هه. ن. ف. ۳۵۲): [کتایه از درستکاری].

شیر دۆل: بریتی له مەردومی نازای به جەرگ (هه. ن. ف. ۳۵۰): [کتایه از آدم شجاع و ترس].

شیر کوژ: بریتی له مەردومی نازا (هه. ن. ف. ۳۵۰): [کتایه از آدم شجاع].

شیر کوژوژ: بریتی له پیوای نازا له شعر: کتایه از آدم شجاع. (هه. ۹۸)

شیر کیشان: بریتی له خۆناماده کردن بۆ تێوه چوونی جنگ: فسیار کەس بهرامبەر به دوژمن (شیری کیشا) (هه. ن. ف. ۳۵۲): [کتایه از خود را آماده کردن برای داخل شدن در جنگ].

شیر مەرد بۆون: بریتی له یه کێکی له رولاوا: کتایه از آدم لاغر.

شیرین زبان: بریتی له مەردومی زبان خوش: کتایه از آدم خوش زبان و خوش برخورد. (هه. ۲۵۴)

شیرین: بریتی له شتیک که کم دهست بکموئ (نهم سال نان شیرین): کتایه از چیز نایاب و نادر.

شیرین بۆون: بریتی له خۆشهویستبوونی یه کێک لای یه کێک: کتایه از محبوب بودن کسی پیش کسی دیگر. (هه. ۲۵۴)

شیرکراو: بریتی له لیکۆتراو: کتایه از پژوهش شده، توضیح داده شده. (هه. ۵۰۰)

شیلان: بریتی له سەرکۆنه کردن: کتایه از سرزنش. (هه. ۵۰۱)

شینم شو پاتهیه (شه لهم شۆریا): (۱) بریتی له شتیک

که زۆر کولاً بیت: (۱) [کنايه از چیزی که زیاد پخته شده باشد] (۲) بریتی له کاری نارێك و تێكێل و پێكێل (جلاي محمود. بهرگری. ۱۱۰؛ ۷) [کنايه از کار آشفته و درهم و برهم].

شینانی: بریتی له چێندراوی هاوینه: کنايه از کشت صیفی. (مۆ. ۵۰۱)

شینووێ: بریتی له مرۆی رووگرژ و رووترش: کنايه از اخمو. (مۆ. ۵۰۱)

فاتیمه‌ی بؤ بخوینه: بریتی له یه‌کێک یا شتیک که له ده‌ست چوو و تازه نابینریتموه، مردوو، فوتاو، تیاچوو (جلا محمود. بره‌ی. ۱۳۶۱)؛ [کنایه از کسی یا چیز که از میان رفته باشد].

فاتندان: بریتی له لاوازیبون: کنایه از لاغر شدن. (مه‌ی. ۱۵)

فپۆک: بریتی له ژنی بێ شمعی سه‌لیته: کنایه از زن سلیطه. (مه‌ی. ۱۷)

فرانفرانه: بریتی له پاورووت و بێ ناسایشی له شویتیکا (خان. ۳۱۶)؛ [کنایه از غارت کردن و نبودن امنیت در جایی].

فره‌کوینخایه: بریتی له کارێک و شویتیک که گه‌وره یان، راویژکار و سه‌ره‌شکاری ژۆر بێ و کاره‌که جه‌واشیه، هه‌ر یه‌که و به‌ لایه‌کدا ده‌یات (جلا محمود. بره‌ی. ۱۱۲)؛ [کنایه از کاری که تصمیم گیرنده و رئیس زیاد داشته باشد که موجب آشفتگی است].

فره‌وو: بریتی له مه‌ردومی سازنده (خان. ۳۶۸)؛ [کنایه از پرگو و وراج].

فرمان ناکه‌ی، لووتو مه‌گه‌ه: [واته ناراحتی مه‌به لووت مه‌تورشینه]: کنایه از روترش و بداخم مباح. (ه‌یه‌ت. ۲۴۹)

فرمیسکی ها له ناو قۆلیا: [بریتی له مروفی کم دل]: کنایه از آدم نازک دل. (ه‌یه‌ت. ۲۴۸)

فروپیل دمکات: بریتی له یه‌کێک که کهوتوته فیلکردن پاشان فرین و خۆشاردنمه (جلا محمود. بره‌ی. ۲۴۸)؛ [کنایه از کسی که دست به حيله و نیرنگ زده و عاقبت فرار کند و خود را مخفی سازد].

فره‌لیه‌رین: بریتی له له‌جوله خستنی یه‌کێک (خان. ۳۶۹)؛ [کنایه از حرکت انداختن].

فوس: بریتی له مروی خوێری و بێکاره: کنایه از آدم بیکاره. (مه‌ی. ۵۲)

فسه‌ک: بریتی له بێ‌غیره‌ت و نه‌ویژ: کنایه از بی‌غیرت و ترسو. (مه‌ی. ۵۳)

فسخواردن: بریتی له ده‌ست نه‌کردنمه له به‌رانبه‌ر کسێدا: کنایه از مقاومت نکردن. (مه‌ی. ۵۲)

فسدان: بریتی له ده‌کردنی یه‌کێک، فسیاره‌کسم فسا، واته ده‌رم کرد. خۆ دانواندن و خۆ فش کردن مریشک بۆ که‌له‌شیر (خان. ۳۶۹)؛ [کنایه از بیرون کردن].

فسدانمه‌وه: بریتی له ده‌سته‌هلگرتن و په‌شیمان بوونه‌وه له کارێک له به‌ر سه‌رنه‌گرتنی (خان. ۳۷۰)؛ [کنایه از قه‌رأ‌دست از کاری بازداشتن].

فسفس پاله‌وان: بریتی له یه‌کێک که هه‌چی له بارا نه‌بێ و که‌چی هه‌رخۆی هه‌له‌یکێشێ (خان. ۳۷۰)؛ [کنایه از مدعی، لاف‌زن، په‌لوان پنبه].

فسکه‌ن: بریتی له خۆپیری و ترسه‌نۆک: کنایه از بیکاره و ترسو. (مه‌ی. ۵۲)

فسنۆک: بریتی له ژۆر ترسه‌نۆک: کنایه از بسیار ترسو. (مه‌ی. ۵۲)

فسنان: بریتی له وه‌ده‌رنان به‌ سووکایه‌تی: کنایه از راندن توهین آمیز. (مه‌ی. ۵۲)

فشپوون: بریتی له نه‌رمبوون و هاتنه‌ باری یه‌کێک له کارێکا که له‌وه‌پیش نه‌یو‌یستبێ بێکا (خان. ۳۷۰)؛ [کنایه از تسلیم شدن].

فشه‌کردن: بریتی له خۆ هه‌له‌یکێشان (خان. ۳۷۰)؛ [کنایه از خود را ستودن].

فَشکَرْدَن: بریتی له خَویه‌ده‌ستموه‌دان: (که به‌گ زانی نه‌من ماتم کشی کرد/ که من هستام نو مات بوو فشی کرد (شیخ بهمن) (هخامنشی ۳۷۰): [کتایه از تسلیم شدن].
فَتَقَشْکَافَن: بریتی له چمقمنه لیدان (هخامنشی ۳۷۲): [کتایه از بشکن زدن].

فَوَته حَماسی: [بریتی له ژنیکی داوینیس یان ژنیک که چمن شوی کردین]: کتایه از زنی بدکار یا زنی که چند شوهر کرده باشد. (همیت ۳۵۰)

فَوو کَرْدَن: بریتی له پی هملگرتنی به درو: کتایه از مدح چاپلوسانه. (مهر ۵۲۳)

فَوو له بَووله‌مَر (ژیلَه‌مَر) دَمکا: بریتی له پره‌خی بی‌هووده‌دان: (مهر ۵۲۳). (مهر ۵۲۳). [کتایه از کار بی‌هووده کردن].

فَوو له دَو نه‌کَرْدَن: بریتی له بی پامان کاری کردن: کتایه از ریسک کردن. (مهر ۵۲۳)

فَوو تیکَرْدَن: بریتی له هملخ‌راندن و به قسه فریودان: کتایه از تحریک کردن با چرب زبانی. (مهر ۵۲۳)

فَوودان: بریتی له به‌زاندن له شم‌ری منالاندا: کتایه از شکست دادن در دعوای کودکانه. (مهر ۵۲۳)

فَه‌ره‌ه‌ا‌د‌ک‌وَر: [بریتی له پیره‌ژنیکی فیل‌باز]: کتایه از پیرزن مکار. (همیت ۳۵۰)

فَه‌لا‌قَه: بریتی له دارکاری کردن یه کتیک (هخامنشی ۳۷۵): [کتایه از کتیک کاری با چوب].

فتمتھمران: بریتی له مردنی کسی: کنایه از مرگ.

(مؤثر. ۵۳۴)

فہ پیچانن: بریتی له لیپرسینموه و بسمرکردنموه:

کنایه از عیادت. (مؤثر. ۵۳۴)

فہ جوین: بریتی له دوویاتکردنموه ی قسه بز چند جار:

کنایه از تکرار چندین باره ی سخن، ژاژایی. (مؤثر. ۵۳۴)

فہ غورالنن: بریتی له به قسمی خوش و هینن ده گمل

کسی رفتار کردن: کنایه از با مدارا رفتار کردن با

کسی. (مؤثر. ۵۳۴)

فہ دان دهر: بریتی له خودا: کنایه از خداوند. (مؤثر. ۵۳۵)

قادر سواره: بز سووکی به نافرتهی دهرتری که ناهه موار و لووتیمرز بیت. گرّه و قسهی بهرزوزرم له گئل نهم و نمودا بکات (جلا محمود. بهریم. ۲. ۱۱۴)؛ [کنایه از زن ناهموار و متکبر که خشن باشد و با الفاظ درشت با این و آن برخورد کند].

قاپش: بریتی له کاره کمر و قهره واش: کنایه از کلفت و نوکر. (مهر. ۵۴۲)

قاپگر: بریتی له مرؤی بهدفیر: کنایه از آدم موزی. (مهر. ۵۴۱)

قاپگرتن: بریتی له بهگزاجوونی یه کینک له گئل یه کینکی تردا به ناروا (خان. ۲۷)؛ [کنایه از گلاویز شدن و تنیه بدون دلیل].

قاجی پینداچوه: له کاره کمیدا کموتووه، تیشکاوه، تووشی زیان بووه (جلا محمود. بهریم. ۲. ۱۱۴)؛ [کنایه از در کارش شکست خورده، دچار ضرر و زیان شده].

قاجی گرت (لاقی گرت): واته بز سووکی به یه کینک ده لئین که به گز یه کینکدا بچیت و چون درنده و سهگ پهلاماری ده دات و ئمیگمیزیت (جلا محمود. بهریم. ۱. ۲۵۲)؛ [برای تحقیر گفته می شود کنایه از کسی که با دیگری گلاویز شود و مانند حیوانی درنده یا سگی به او آسیب برساند].

قافقلور: بریتی له حمپزلی کم فام: کنایه از آدم لندهور تهی مغز. (مهر. ۵۴۵)

قافیر: بریتی له بنیاده می رۆد: کنایه از آدم خسیس. (مهر. ۵۴۶)

قال بووه: بریتی له یه کینک که پوخت بووه و بهمهزمونه، قایم و پتمو بووه (جلا محمود. بهریم. ۱. ۲۵۲)؛

[کنایه از آدم پوخته و باتجربه، محکم و قوی].

قال: بریتی له مردومی دهم گموره: کنایه از آدم دهن گشاد.

قالاخیپوش: بریتی له مردومی تازه به دار: کنایه از آدم عزادار. (مهر. ۵۴۶)

قاتناخ: بریتی له پیری له کار کفتنگ، مرؤفی فره زانی به دکردار: کنایه از آدم پیر فرتوت و از کار افتاده، آدم مودی و زیرک. (مهر. ۵۴۶)

قانی کهند: واته: [تای برد و شیری له کۆل خۆی خست]: کنایه از او را از میان برداشت و نابودش کرد و شرش را از سر خود کم کرد. (همه. ۲۵۲)

قانگی دا: (۱) همناسی ئو کسمیان سوار کرد و شیرزمیان کرد: (۱) [کنایه از آن کس را تنگ نفس و آشفته کرد] (۲) بریتی له یه کینک که له جینگاکمیدا دهری پیریتن و له سر کار دهریان کرد بیت (جلا محمود. بهریم. ۱. ۲۵۲. ۲)؛ [کنایه از این که کسی را جایی بیرون و اخراج کنند].

قوتی بهریا و کای بهر شهنه: بز شتی که روو له نه مانه (جلا محمود. بهریم. ۲. ۱۱۴)؛ [کنایه از چیزی که دارد نابود می شود].

قوایان دا: [واته کاره کمیان بهر مه لا کرد و نابروویان برد]: کنایه از کار کسی را رو کردند و او را رسوا کردند. (همه. ۲۵۲)

قز به سهر: بریتی له نافرته و ژن: کنایه از زن. (مهر. ۵۵۴)

قزیه سهره: بریتی له جنۆکه وشمیه که زارۆی پی ده ترسیتن (مهگری قزیه سهره هات): کنایه از جن. (مهر. ۵۵۴)

قزانیق: بریتی له نوقلانی خراپ بۆمان (مهقرینه) واته نوقلانی خراپان بز لی مهده (خان. ۱۸)؛ [کنایه از

فال بد زدن].

قرته لی برین: بریتی له نه‌هیشتنی شتیک *(بخاند. ج. ۲- ۲۱۷)*: [کنایه از خوردن، تمام کردن یا استفاده از چیزی به طور کامل].

قرتن: بریتی له رژد، چروک، چنۆک، چکوس، په‌زیل: [کنایه از خسیس. *(مهر. ۵۵۰)*].

قرپه بکه‌فیه گیانت: واته بری و تییا بجی: [کنایه از بمیری و نابود شوی].

قرچه بکه‌فی نه دلت: [واته: دلت بسوتی و خوشمویستیکت بریت]: [کنایه از این که دلت بسوزد و یکی از عزیزانت بمیرد. *(همه. ۲۵۲)*].

قرچه‌بوو: [بریتی له یه‌کیتی لهر و لاواز]: [کنایه از آدم لاغر و استخوانی. *(همه. ۲۵۲)*].

قرچدی له جهرگی هه‌ستان: جهرگی سووتان، سوتی برده دلیموه *(جلا. محمود. بهرگر. ۲. ۱۱۵)*: [کنایه از بچه‌اش را کشت، حسایی او را آزار داد].

قرنيس: بریتی له رژد، چنۆک: [کنایه از خسیس. *(مهر. ۵۵۲)*].

قسه به گویندا ناچیت: بریتی له یه‌کیتک که لاساره، نامزۆگاری وهرناگریت، یاخییه *(جلا. محمود. بهرگر. ۱. ۲۵۸)*: [کنایه از آدم حرف‌نشنو، که گوش به نصایح نمی‌دهد، متمرد است].

قسه ده‌جوانیت: بریتی له یه‌کیتک که بیر له کار و نیشیک ده‌کاته و هلی ده‌سنگینیت نمو ساد ده‌یکات *(جلا. محمود. بهرگر. ۱. ۲۵۸)*: [کنایه از کسی که با اندیشه کاری می‌کند و سنجیده و آگاهانه آن را انجام می‌دهد].

قسه قووت به: [واته زوانت بیسی دهم نویسیاگ مبه]: [کنایه از رازنکهدار باش. *(همه. ۲۵۲)*].

قسه قووت دان: [دهی مرژد تاقمتی قسهی بیّت و بره‌گی سه‌ختی بگری]: [کنایه از انسان باید تحمل سختی و شدايد را داشته باشد و سختی را که مایه آشوب است فراموش کند. *(همه. ۲۵۲)*].

قسه له شیت ناگیرگی: بریتی له وازهینان له که‌سیتک به هژی قسه‌یکه ناپتک که کردوویه *(هخزمه. ۲۷۱)*: [کنایه از عدم توجه و عدم بازخواست از کسی به خاطر سخن بد او].

قسه‌زل: [بریتی له یه‌کیتک که قسهی له رادهی خزی گوره‌تر بیّت]: [کنایه از آدمی که کلامش از حد سن و مقامش بالاتر باشد. *(همه. ۲۵۲)*].

قسه‌سارد: بریتی له که‌سیتک که قسهی خوش نه‌بی *(بخاند. ۲۲)*: [کنایه از آدم سرد گفتار].

قسه‌کانی به دلیموه نووسا: قسه‌کانی پی خوش بوو دلی پی‌کرایموه و قسه‌کانی وهرگرت: [کنایه از حرفهایش را پسندید و با آن دلش شاد شد و آنها را پذیرفت].

قسه‌که‌ی به دلیموه نووسا: واته بروای پی کرد، سفلانلی *(جلا. محمود. بهرگر. ۲. ۱۱۶)*: [کنایه از به او باور کرد و عقیده پیدا کرد، قبولش کرد].

قسه‌که‌ی برده سهر: (۱) به‌لینه‌که‌ی به‌جی هیتا: (۱) [کنایه از عهد و پیمانش را به‌جا آورد] (۲) کاره‌که‌ی تنواو کرد *(جلا. محمود. بهرگر. ۱. ۲۵۹)*: (۲) [کنایه از کارش را تمام کرد].

قسه‌ی پی سهر و پی مه‌که: قسه‌یک مه‌که هیچی به سهر هیچموه نه‌بیّت، نه سهر‌تاو نه‌بنمتای هه‌بیّت *(جلا. محمود. بهرگر. ۲. ۱۱۶)*: [کنایه از گفتن سخن پوچ و بیهوده و بی‌پایه و اساس].

قسه‌ی به‌رکوانگ: بریتی له قسه‌ی بی‌ترخ: [کنایه از سخن بی‌ارزش].

چیزی هیچی به او نرسد و چیزی به او ندهند.

قنگ بدهره سر شوان خوت (قنگ بدهره سر درپینی خوت): واته دستریزی مده که و ناگات له دست و زمانی خوت بیت (جلا معمول. برگر. ۳۶۱): [کتایه از دست درازی مکن و مواظب اعمال و رفتار خویش باش].

قنگ قنگی تی کرد: ۱) پستی تی کرد. لپی تورا: ۱) [کتایه از حمایتش نکرد، از او عصبانی شد] ۲) وازی له کاره که، لمو کسه هیتا: ۲) [کتایه از آن کار و از آن شخص دست برداشت] ۳) سستی له کاره که دا کرد و بۆی نسووا (جلا معمول. برگر. ۱۱۶: ۳) [کتایه از سستی در کار و عدم انجام آن].

قنگ قورس: [بریتی له یه کیکی تمبیل و تمهزل که له جیگی خۆی نهجووئیتمو]: کتایه از شخص تنبل که از جا نجنبید. (همیت. ۲۵۸).

قنگ لی گوتوو: بریتی له معدومی بی‌هوش و گوش که همه‌میشه شتی لی‌یکموی (خلاف. ۳۶): [کتایه از آدم مهمل و فراموشکار].

قنگ هه‌ن نه‌کا: [واته نمتوری و قین نه‌کا]: کتایه از کسی که پشت می‌کند، قهر می‌کند. (همیت. ۲۵۸).

قنگه جنوکه: بریتی له شوینی زۆر تمسک و ترووسک و تنگبهر (خلاف. ۳۶): [کتایه از جای تنگ].

قنگه جووله: بریتی له پله‌کردن بۆ رویشتن: کتایه از شتاب برای رفتن. (همیت. ۲۵۸).

قنگه غنه: (غنه غنه): بریتی له دواخستنی کار بۆ نه‌کردنی فسیاره‌کس لم کاره‌دا (قنگه‌قنگ) نه‌کات: کتایه از به عقب انداختن کاری. (خلاف. ۳۶/مهر. ۵۵۸).

قنگه قنگیه‌تی: (غنه غنیه‌تی): خۆی ده‌خایینیت، دوا ده‌خات. شوکارهی پین سپاردوو نه‌یکات (جلا معمول).

قسه‌ی بره‌وی نییه: [واته کس به گوتی ناکات و کم ده‌سه‌لاته]: کتایه از آدمی که خطش را نمی‌خوانند. (همیت. ۲۵۴).

قسه‌ی تیندا نییه: [جیگی گومانی تیندا نییه]: کتایه از جای شک و شبهه در آن نیست. (قسه‌ی لاسی. برگر. ۲۸۴).

قسه‌ی پر دم خۆی نییه: [بریتی له یه کیک که قسه‌ی زل بیت و زۆرت له راده‌ی خۆی قسه بکا]: کتایه از کسی که سخنش در حد مقامش نباشد. (همیت. ۲۵۴).

قسه‌ی سواره: بریتی له یه کیک که قسه‌ی له سهره‌ویه و سهری گرتوو (جلا معمول. برگر. ۱: ۲۵۸): [کتایه از کسی که سخنش رواج دارد و قابل قبول است].

قسه‌ی شموه: بریتی له قسه‌یک که نایمه‌ته دی و هر بۆ خلا‌فاندنه (جلا معمول. برگر. ۱: ۲۵۸): [کتایه از سخنی که انجام نمی‌گیرد و تحقق نمی‌یابد و برای فریب دادن است].

قسه‌ی لابه‌لا مده: قسه‌ی بی‌سر و پی که هیچی به سر هیچه‌ده نه‌بیت مده که (جلا معمول. برگر. ۲: ۱۱۶): [کتایه از سخنی بی‌پایه و بی‌اساس].

قسه‌ی لی نه‌ویتموه: [کسی که بیسته هوئی نا‌اوه و فتنه]: کتایه از کسی که حرف از او خیزد و فتنه‌انگیز است. (همیت. ۲۵۶).

قسه‌ی نه‌کولاهو: بریتی له یه کیک که قسه‌ی رهق و ناخۆشه و وه‌لامه‌کی وشک و ناخۆشه (جلا معمول. برگر. ۱: ۲۵۹): [کتایه از کسی که تلخ گفتار است و جوابش نفهمانه و دل‌تنگ‌کننده است].

قنگ به‌تان درجوو: بریتی له یه کیک که له بش‌کردنی شتی‌کدا هیچی ده‌ست نه‌کوی و هیچی پی نه‌دن (جلا معمول. برگر. ۱: ۳۶۱): [کتایه از کسی که در تقسیم کردن

برهمه ۲: ۱۱۶.] کتایه از کسی که صرف وقت می‌کند و کاری را که به او سپرده باشند به تأخیر اندازد.

فتنگه‌نِ شِیکِ دایهوه: که می‌کد دانیشْت (جمله محمود. برهمه ۲: ۱۱۶.) [کتایه از کمی نشست]

فتنگه‌وران: بریتی له کسیت که حیز له داوا، شمریان شتیکی زیانمندکا: کتایه از کسی که به دنبال کتک خوردن و ضرر کردن باشد (مهر ۵۵۸)

فتنگه‌ورانن: بریتی له نیشیا نه‌بورن بۆ کردن کاریک: کتایه از افعال کردن و میل به انجام کاری نداشتن. (مهر ۵۵۸)

فتنگه‌انهوه: بریتی له دانیشتنیکی کم (خازنه ۳۶۰). [کتایه از کم نشستن و ماندن در جایی].

فتنگرن: بریتی له دانیشتنی منالی شیرخوره له سمرتنگ بۆ به‌کم جار (خازنه ۳۶۰). [کتایه از بچه نوزادی که بتواند برای اولین بار بنشیند].

فتنگه‌ورس: بریتی له تموه‌زل: کتایه از آدم تبیل.

فتنگی (جی فتنگی): گهرم نه‌بۆتهوه: واته نمونه نییه که دانیشتهوه و لیژیه (جمله محمود. برهمه ۲: ۲۰۰). [کتایه از مدت زمان زیادی نیست که او اینجا آمده و نشسته].

فتنگی نه‌سۆنیتتهوه: [واته به‌ختلی نوات]: کتایه از کسی که حسودی می‌کند. (همه ۳۵۸)

فتنگی داکوتاهوه (داگرتیهوه): خزی داکوتاهوه و نیازی نییه پروات. خزی هیشته‌تیهوه (جمله محمود. برهمه ۲: ۱۱۶). [کتایه از ماندن کسی در جایی که قصه رفتن ندارد].

فتنگی دهره‌تیهوه: (۱) تروشی ماندوویونیتی زۆر بووه (۲) زۆر حزی لییمو تاسوخیمتی. بۆی گرفتاره (جمله محمود. برهمه ۲: ۱۱۷). [کتایه از بسیار دوستش دارد آرزومندش است. گرفتارش است].

فتنگی چوزایهوه (فتنگی تۆزایهوه): ژان چوه دلی به

قسه‌کدی، به کرداره‌کدی دلگیر بوو پیتی په‌ست و قارس بوو، تنگه‌گرتی (جمله محمود. برهمه ۱: ۳۲۱). [کتایه از سخنش ناراحت شد از رفتار و اعمال او دل تنگ و خشمگین و عصبانی شد].

فتنگی کرده پشه‌با: له پروی سووکیهوه بریتی له به‌کیت که بریت (جمله محمود. برهمه ۱: ۳۲۱). [برای تحقیر است و کتایه از کسی که بمیرد].

فتنگی کردوه‌ته که‌نده‌لان: بریتی له به‌کیت که ناجوویت و خزی لهو شویته دور ناخاتهوه، ترس دایگرتیهوه، یان ته‌مائی ده‌کات (جمله محمود. برهمه ۲: ۱۱۸). [کتایه از کسی که در جایی نشسته و تلاشی نمی‌کند که خود را از آنجا دور سازد، ممکن است از روی ترس باشد یا تبیلی].

فتنگیان درپوه: (۱) تروشی دهر‌دیسری و زیانیتی زۆریان کردوه: (۱) [کتایه از او را دچار گرفتاری و زیان بزرگی کرده‌اند] (۲) دزیه‌کی گموره‌یان لی کردوه (جمله محمود. برهمه ۲: ۱۱۷). [کتایه از دزدی بزرگی از او کرده‌اند].

فتنگیان هه‌نیهوه: به‌بعتیل، به‌دیاری به‌شت، نهرمیان کردوه. شل بووه و ملی بۆیان داوه (جمله محمود. برهمه ۲: ۱۱۷). [کتایه از با رشوه او را راضی کرده‌اند. تسلیم‌شان شده است].

فتواتی به‌ریا و کای له‌بهر شه‌نه: [بریتی له شتیکی که له شواری و له نیوچوون دابن]: کتایه از چیزی است که در معرض پراکندگی و زوال باشد. (فتاحی ۵۵۵، برهمه ۱: ۲۸۲)

فتوپ به‌سه: بریتی له لیقموماویکی به‌سه‌زمان (خازنه ۳۶۰). [کتایه از بیچاره‌ی خاک بر سر].

فتوپ پیوودان: بریتی له ویرانکردن یا تیکدانی شتیکی

ناگو نیموه: (۱) [کتایه از آدمی که فقی گرفته باشد].
 (۲) بریتی له قسه و کاری بی تام: (۲) [کتایه از سخن
 یاه و کار هرزه]. (۳) بریتی له شتی هیچ و پوچ
 (خان.ف. ۳۱: ۳) [کتایه از کاری بی فایده].

قوشه: بریتی له شوم: کتایه از نحس.

قوشی بهریوگه: بریتی له یه کیك كه ناوهخت و
 بی تامانج بۆ جیگایك یان شوینیک هاتوچو بکات:
 کتایه از کسی که بی موقع و بی هدف به هر جای برود.
قوئل له کراس هیئانه دهریوه: [بریتی له یه کیك كه به
 نه مقست خوی نهدار نشان بدا به لام وایش نمین]:
 کتایه از کسی که به عمد خود را فقیر و بی چیز نشان
 دهد. (قشای قاضی، بهرگی. ۱. ۲۸۸)

قوئل هه لمالو: بریتی له نامادهی کار: کتایه از آماده
 برای کار. (مهر. ۵۷۰)

قوئل هه لمالین: بریتی له خوتاماده کردن بۆ کاری: کتایه
 از آماده انجام کاری شدن. (مهر. ۵۷۱)

قوئلی له کراس هیئانوته دهر: خوی به هه ژار و نابوت
 پیشان دهد، له راستیشدا واییه (جلا محمود، بهرگی. ۲.
 ۱۱۸): [کتایه از خود را فقیر و شکست خورده نشان
 می دهد که در واقع این گونه نیست].

قوئلی: بریتی له مری بالابهرز: کتایه از آدم قد بلند.
 (مهر. ۵۷۰)

قوئیلان له بندا بریوه: (۱) له خشتیان پردوه: (۱)
 [کتایه از عقل و شعورش را برده اند] (۲) شته کیان به
 گران پی فروشتوه و زیادیان لی سندنوه (جلا محمود،
 بهرگی. ۱. ۲۱۲: ۲) [کتایه از آن چیز را گران به او
 فروخته اند و اضافه ازش گرفته اند].

قورگه لپاو: (۱) بریتی له مردومی دهنگزلی چمنباز:
 (۱) [کتایه از آدم جنجالی و پرچانه]. (۲) بریتی له

(خان.ف. ۳۱: ۳) [کتایه از نابود کردن و ویران کردن
 چیزی].

قورواو غوارده نهوه: [واته منمتی زۆر دهبات]: کتایه از
 بیش از حد ممنون خواهد بود. (قشای قاضی، بهرگی. ۱. ۲۸۸)
قورواو له چاوهاتن: [بریتی له یه کیك كه بۆ به دست
 هیئانی شتیك جهمزه به و نازاری زۆریکیشن]: کتایه از
 کسی که در به دست آوردن چیزی رنج فراوان
 تحمل کند. (قشای قاضی، بهرگی. ۱. ۲۸۸)

قورمکاری: بریتی له خانوودروست کردن: کتایه از خانه
 سازی. (مهر. ۵۶۴)

قورمیش بووه: (۱) به چروو کیك ده لئین که مالی
 خوی به گهروودا نهچیت: (۱) [کتایه از آدم خسیسی که
 مال و ثروت خودش را نخورد] (۲) نهو کسه دلی
 گهراوه و هیچی پی ناخوړیت (جلا محمود، بهرگی. ۲. ۱۱۷: ۲)
 [کتایه از کسی که دلش تنگ است و نمی تواند
 چیزی بخورد].

قورپیوان: بریتی له بهدبه ختبوون (خان.ف. ۳۱: ۳): [کتایه از
 بدبخت شدن].

قورپیومدان: [بریتی له باشی و زۆری دهغلودان]: کتایه
 از خوبی و زیادی محصولات کشاورزی. (قشای قاضی،
 بهرگی. ۱. ۲۸۸)

قورس: (۱) بریتی له مردومی سنگین: (۱) [کتایه از
 انسان باوقار و متین]. (۲) زۆر پیایوکی قورسه
 (خان.ف. ۳۳: ۲) [بسیار آدم سنگینی است].

قورسو نه مهر: بریتی له مردومی سنگین و گران
 (خان.ف. ۳۳: ۲) [کتایه از آدم باوقار].

قورشیلان: بریتی له ترووشی به لا و سه خلعت بوون:
 کتایه از گرفتار سختی و مصیبت شدن. (مهر. ۵۶۳)

قور: (۱) بریتی له کهسیك كه ریتخوئلی رۆبایتته

مردومی چاورسی (خان.ف. ۳۱: ۲) [کتایه از آدم حریص].

قورقوشی به گمروودا دمکا: واته خرابی به سر دهیئن، تۆلی بمر و دوی لی دهکاتموه. بۆ هرپهشمیه. واته دمیکوژی. دیاره قورقوشی تواوه به گمروودا بکری دهستبجی دهمرت. دیاره نه ممش پیشمی زۆردارانی زوو بووه (جمل. محمود. بهر. ۱۱۲: ۱) [برای تهدید است کتایه از او را می کشد (سرب مذاب به گلولی کسی کردن موجب مرگ فوری می شود ظاهراً شیوهی شکنجهی ظالمان تاریخ بوده است)].

قورنانه سهرچاو: بریتی له داخ و خفعت کردن به دلی یه کینکا (خان.ف. ۳۲: ۱) [کتایه از حرص دادن کسی].

قوروسهر کردن: بریتی له زۆر بدهبختبون: کتایه از بسیار بدبخت بودن. (مهر. ۱۶۴)

قوری بۆ گرتموه: جاران قور بۆ یه کینک ده گیرایموه که کۆستیکی گمورهی بکمو تایه تا خۆی بۆ له قور بنایه. واته تووشی گاشه، مال ویرانی یان زیانیکی گمورهی کرد و تووشی داخ و ناسۆریکی زۆری کرد (جمل. محمود. بهر. ۱: ۳۱۳) [کتایه از او را گرفتار آشوب و بلواخانه خرابی، آسیب یا مصیبتی بزرگی کرد و دچار غم و غصه و زخم و التیام بزرگی شد. در گذشته هنگام مرگ عزیز یا بزرگی گل می ساختند و آن گل را بر خود می زدند].

قوری بۆ گیراومتموه: ۱) تووشی خفعت و داختیکی زۆر بووه: ۱) [کتایه از گرفتار غم و غصه ی بسیاری شده است] ۲) گیتجه لیان بۆ ناوهموه و داماو یان کردوه: ۲) [کتایه از نزاع و مراضه برایش درست شده و بیچاره اش کرده اند] ۳) زیانیکی گموریان لیئاوه

(جمل. محمود. بهر. ۲: ۱۱۲: ۳) [کتایه از آسیب بزرگی به او رسانده اند].

قوزپرکه (کوزپرکه): بریتی له چمقۆی بچووک (خان.ف. ۲۲: ۱) [کتایه از چاقوی کوچک].

قوزمه متیار: بریتی له هۆی فریودان و خه لمتانن: کتایه از وسیله ی فریب. (مهر. ۱۶۵)

قوزکش: بریتی له پیای زمان لووسی مهربایی کمری دووروو، گموا: کتایه از مرد ریاکار و چرب زبان، گوا. (مهر. ۱۶۵)

قوزی بی مووی دهوی: [بریتی له یه کینک که داوای شتیک یا به رتیه چونوی کاریکی زۆر سهخت و نه گونجاو دهکا]:

کتایه از تکلیف شاق می کند. (فقهی قاضی. بهر. ۱: ۲۸۸)
قولا پی دمکرده: [فیر فیل و که لک بووه]: کتایه از دوز و کلک یاد گرفته. (حمیت. ۲۵۹)

قوله فیتنه: بریتی له منالی زنگ و مرۆفی نازاوچی: کتایه از کودک زنگ و آدم فتنه انگیز. (پروانه: کولمفتنه) (مهر. ۱۶۱)

قوله فینان: بریتی له سنگین و گران راگرتنی یه کینک که سنگین و گران نهی (خان.ف. ۲۸: ۱) [کتایه از ستودن مبالغه آمیز و حفظ آبرو].

قولکردنموه: بریتی له زۆر وردکردنموه ی قسمیهک (خان.ف. ۴۳: ۱) [کتایه از افراط در ریزی].

قوله لکراو: بریتی له بنیاده می زنگ و ناماده ی کار: کتایه از آدم زنگ و آماده ی کار. (مهر. ۱۶۰)

قوله بارپاز: بریتی له مردومی فیلپاز (خان.ف. ۳۹: ۱) [کتایه از آدم حيله گر].

قوله چنه: بریتی له جینگای تمنگوترش: کتایه از جای تنگ و کم وسعت. (پروانه: قنگه جنۆکه). (مهر. ۱۶۲)

قوله قونکره: بریتی له یه کینک که خۆی دهنوتیت به

(مهر ۵۷۲)

قوننه نندوور: بریتی له بیکاری و به تمه‌لی راپواردن: کنايه از تبلي و بیکارگی. (مهر ۵۷۱)

قوننه کمو: بریتی له نمزموونی زور دیتن (دنپام قوننه کمو کردوه): کنايه از تجربه‌ی بسیار دیدن. (مهر ۵۷۲)

قوننه پان: بریتی له زه‌لامی تمه‌بل: کنايه از آدم تنبل. (مهر ۵۷۱)

قوننه نگر کردن: بریتی له قندوویون له تمه‌لیا: کنايه از چاق شدن از فرط تبلي. (مهر ۵۷۲)

قوننه موی: بریتی له مرؤی سمت زه‌لام: کنايه از آدم باسن گنده. (مهر ۵۷۲)

قوننه نره: بریتی له ترسمنوک: کنايه از ترسو، بریتی له تمه‌زل: کنايه از تنبل. (مهر ۵۷۲)

قه پاته: واته پی‌گیشتهوه، سامانی تمواوی پی‌کونه‌واوه، مسؤگر بووه. واته تمه‌وی پاره‌کی تی ده‌خات پر بووه و هیچی تر ناگریت (جمل محمود. بهرگه ۱۳۵۲): [کنايه از رشد و نمو کرده است، ثروت هنگفتی جمع‌آوری کرده، تثبیت شده است. یعنی خزانه پر شده و دیگر گنجایشی ندارد].

قه پانشکین: بریتی له معدومی پی‌مویوگ: کنايه از آدم چاق. (مهر ۵۷۲)

قه پانچی: بریتی له درؤزنی زل: کنايه از دروغگو و چاخانبا. (مهر ۵۷۴)

قه پداگرتن: بریتی له داواکردنی نمنازه‌یه‌کی زور له نرخی شتیکا (مهر ۴۵۰): [کنايه از آزمندی].

قه پی گموره داوا ده‌کات: بهشی زؤری ده‌ویت (جمل محمود. بهرگه ۱۱۴۰۲): [کنايه از کسی که درخواست چیز بزرگی کند و سهم زیادی می‌خواهد].

قه دم ده نه‌که: بریتی له داوای هاتن له کسیکی خاوه‌ن پایه و ریوشوین. [کنايه از آمدن شخص

کوریتک یان کچیکی همزه‌کار ده‌لین که بی‌میت دلخوازینک بگریت (جمل محمود. بهرگه ۱۳۱۲): [کنايه از کسی که با ناز و کرشمه راه برود و خود را بنمایاند. به پسری یا دختر جوانی می‌گویند که بخواهد معشوق پیدا کند].

قوننه زور: بریتی له ژنی کورته‌بالای جوان: کنايه از زن ریز نقش زیبا. (مهر ۵۷۲)

قونلیکه وتوو: بریتی له کسی که پشتین و ده‌ریتی هم‌داختی: کنايه از آدم شلخته دارای لباس شل و ول. (مهر ۵۷۲)

قوونی دا: شته‌کی لمناو برد، ده‌ستی به سردا گرت و ونی کرد (جمل محمود. بهرگه ۱۳۱۱): [کنايه از آن چیز را از بین برد، غصبش کرد و گمش کرد].

قوون: بریتی له مرؤی لسمرخؤ (بی‌اوکی قووله‌مهنده): کنايه از شکیا و خوددار، بریتی له جینگه‌ی بیرلیک‌ردنوه (قسمیه‌کی قووله): کنايه از جای تفکر. (مهر ۵۷۲)

قووله کردن: بریتی له پی‌ه‌لرین له هم‌مو کردار و گرفتاریکا (مهر ۴۲۰): [کنايه از غریو و بانگ، کنايه از شتاب کردن در اعمال و گفتار].

قووننه نندوه: بریتی له زور بیرلیک‌ردنوه: کنايه از واریسی عمیق. (مهر ۵۶۸)

قوون به گینه‌ل یوون: [بریتی له یه‌کیتک که بز خوی و که‌سانی تر دژواری و گهوگرفت دروس بکات]: کنايه از کسیکه برای خود و دیگران ناراحتی ایجاد کند. (مهر ۱۳۹۰)

قووننه پان: بریتی له ناشنایمتی (قووننه پان ده‌گه‌لی نییه): کنايه از رابطه و آشنایی، بریتی له حوسه‌له‌ی کار کردن (قووننه پانی نمهنده‌ی نییه جینگاه‌کی خوی هه‌لگرن): کنايه از حوصله و عرضه‌ی کار کردن.

صاحب مقام]. لىم پىڭگە سە رىشى كە بېچى يەنى كوزا بى/ گەردەن كەچى بىر يىتتە قەدەم پە غەكە سابىن. (مەۋى. ۵۱۱)

قەلەمبە قەلەم: كۆتۈنە شوپىن كەسپكە و چاودىرى كوردى وەكوو شۆفار: كىتاپە از سايە بە سايە كسى را دنبال كەردن.

قەلەمبىرەت: بىرىتى لىم زۆر وشكەمەبۇگ: كىتاپە از بىسار خشكىدە. (مەۋى. ۵۲۸)

قەلەمچى: بىرىتى لىم قەلەمچىنى بى تاپروو: كىتاپە از وراج بى آبرو. (مەۋى. ۵۲۹)

قەلەمچىبەك: بىرىتى لىم ژنى بى حەميا: كىتاپە از زن پررو و وراج. (مەۋى. ۵۲۹)

قەلەمقۇتە: بىرىتى لىم فقەر و ھەزارى لادى: كىتاپە از فقير و بىچارە روستاى. (مەۋى. ۵۸۰)

قەلەش: بىرىتى لىم شوم: كىتاپە از نحس. (مەۋى. ۵۸۱)

قەلەشكىن: بىرىتى لىم مەردومى بەھىز (خەلەف. ۵۲۰): [كىتاپە از آدم شجاع]

قەلەلى: (۱) بىرىتى لىم پىياوى تەمەل: (۱) كىتاپە از تىل. (۲) بىرىتى لىم ناراست بۇ وىنە: زۆر قەلەبە: (۲) كىتاپە از دوروى. (مەۋى. ۵۸۴)

قەلەتەخەكۇن: بىرىتى لىم مەردومى پىرى پىزى (خەلەف. ۵۵۰): [كىتاپە از پىر لىكتە]

قەلەتەلەن: بىرىتى لىم دەرگەردن، قەلەتەلەندى: كىتاپە از واندن. (مەۋى. ۵۸۵)

قەلەمەردارە: بىرىتى لىم ژوانگە، بۇ وىنە: قەلەمەردارە مان فلان جى بى: كىتاپە از مەيدارە گاه. (مەۋى. ۵۸۶)

قەلەمى نەزەنى شكا: (۱) پووخا و ورەى بەردا: (۱) [كىتاپە از خراب شەدە و نايى برايش نماندە] (۲)

ھەۋالىكى دلتەزىنى بىت (جەلە مەمە. بەرگە. ۱۳۵۴. ۲)

[كىتاپە از خبر مصيبت بزرگى را شنيد]

قەلەمى: بىرىتى لىم قەسى خوتەندەوارانە كە ھەموو كەس تى ناگا، قەلەمى قەسە كەردن: كىتاپە از سخن مغلق و دىر فەھم، لفظ قلم. (مەۋى. ۵۸۷)

قەلەمو: بىرىتى لىم دەرگەمەندى زلى: كىتاپە از ثروتمند كلان. (مەۋى. ۵۸۷)

قەلەمبۇون: بىرىتى لىم دەرگەمەندىبۇون: كىتاپە از ثروتمند شەدن. (مەۋى. ۵۸۷)

قەلەمى بەكەنە: [واتە ھەرچىكى ھەيە لى بىستىنە]: ھەرچە دارد از او بگير. (ھەيە. ۳۶۲)

قەلەمى: بىرىتى لىم ھاكەردن، ھەلەتن بۇ وىنە قەلەمى كەردن: كىتاپە از فرار. (مەۋى. ۵۸۵)

قەلەمى كەردن: بىرىتى لىم دەرگەزىبۇونى يەكەن (خەلەف. ۵۶۰): [كىتاپە از متواری شدن]

قەلەمەردە: بىرىتى لىم دەرگەمەن بە ترەسەنەك دانان، نابووت بۇون، دەرگەمەن بۇونى كەسپكە بە جۆرىك كە بە دەستى بە پوولەكەمە بىلەرزى: كىتاپە از ترسو شمردن دشمن، ورشكست شەدن، فقر زیاد. (مەۋى. ۵۸۵)

قەلەمەركاۋ: بىرىتى لىم رۇد، پەزىل، چەكوس: كىتاپە از خەسەس. (مەۋى. ۵۸۷)

قەلەمەركەردن: بىرىتى لىم بىدەنگەردن: كىتاپە از ساكت كەردن. (مەۋى. ۵۸۷)

قەلەمەربۇون: بىرىتى لىم زۆر پۇدى يەكەن بە جۆرىك كە دلى نەيەت ھىچ بىوات (خەلەف. ۵۸۰): [كىتاپە از آدم خەسەس]

قەلەم مالىە دەرگەمەن بۇون: بىرىتى لىم شەتەكى كەم بەلام باغدار: كىتاپە از چىزى كەم و پەرارزش.

قەلەمالە كۇن: بىرىتى لىم يەكەنكى شەرەزا: كىتاپە از انسان آگاه.

قیتهدی کوری قیتهدیه: بریتی له یه کتیک که له هیچن
باکی نییه (جلا، محمود، بیرگی، ۱۳۶۴): [کنایه از کسی که از
هیچ چیز هراس نداشته باشد].

قیربوون: بریتی له دهنگ کموتن له یه زۆر قیراندن
(خان، ۶۴): [کنایه از خفه شدن صدا از جیغ زیاد].

قەوالە ی خۆ ی خۆیندووه: باس و بێسەرهای خۆی کرد
و گێڕایهوه (جلا، محمود، بیرگی، ۱۳۶۵): [کنایه از سرگذشت
خود را بازگفت و خود را برای انجام کاری آماده
کرده است].

قەوان: بریتی له دهنگویاسی ههلبستراو (خان، ۶۰):
[کنایه از خبری بی اساس و ساختگی].

قەور خۆت ئاورین مەکه: به ناردوا باسی ئهم و ئهو
مەکه، خۆت گوناهاار مەکه (جلا، محمود، بیرگی، ۲، ۱۱۵):
[کنایه از در مورد این و آن قضاوت نابجا مکن و
خودت را گناهبار مکن].

قەوچه قەوچ: بریتی له قسه کردنی زۆر بی مانا: کنایه
از سخن یاوه و بیهوده، ژاژخاییدن.

قەوچه بوون: بریتی له گەوشەك بوون (خان، ۶۰): [کنایه
از سرگردانی].

قەوچه کردن: بریتی له قسه ی بیتام گوتن (خان، ۶۰):
[کنایه از سخن یاوه].

قەوولی قەوولە: [واته بەلێنی راست و دروسته]: کنایه
از قولش راست است. (همه، ۳۱۲)

قە یخای مەحەلە یه: [بریتی له کەسێک دەستپەرەدانی
کاری خەلکی بکات]: کنایه از کسی که در کار
یکایک افراد محل دخالت کند. (همه، ۳۱۲)

قە یسه رتوو کردن: بریتی له چاوهروانی کردنی یه کتیک
له شویتیک به تمینایی (خان، ۶۲): [کنایه از انتظار
کشیدن کسی به تنهایی در جایی].

قیتە قیت: بریتی له جەیلایەتی، هاتوچۆ بۆ
حەزڵیکردویی بۆ وێنە: قیتە قیت کردن: کنایه از رفت
و آمدهای عاشقانه. (مهر، ۵۹۱)

قیتە قیت کەر: [قوت، ناکار خراب]: کنایه از قرتی و
بدرفتاری. (همه، ۳۱۲)

کارم خراوه: [واته زکه شوږم همیه]: کنایه از این که

اسهال دارم. (هجرت ۳۶۱)

کاروان دمکات: زور دئ و دهچئ، ناسرویی، جاری و
همیه به تموسوه دوتری (جلا محمود. بهرمر ۱۱۹۰۲): [کنایه
از کسی که بسیار آمد و شد کند، آرام ندارد (بعضی
اوقات این کنایه برای طعنه و تشر به کار می‌رود)].

کاروانه‌کرن: بریتی له زور هاتوچو کردنی شویتیک
(خان ۷۰۰): [کنایه از رفت و آمد بسیار به جایی].

کاری تمواوه: بریتی له بارودوخی نالباری یه‌کیک به
بؤنی ناخوشیموه یان به بؤنی شتیکی ترهوه: کنایه از
وخیم بودن وضع کسی و مسلم بودن مرگش.

کاری گری تی کهوتوه: [واته: کاری ته‌گری تی
کهوتوه و توشی تنگ‌وچه‌له‌مه بووه]: کنایه از کسی
که کارش به مانع برخورد. (هجرت ۳۶۹)

کاری له بهر ناچیت: بریتی له یه‌کیک که له کاره‌کیدا
سست بی (جلا محمود. بهرمر ۱۳۶۱): [کنایه از کسی که
در کارش سست شده باشد].

کاری له جیی خویدایه: بریتی له مرؤفیک دروست و
سرپرسته، و کاره‌کانی پوخته‌یه (جلا محمود. بهرمر ۱۳۶۲): [کنایه از آدم درستکار و امینی است، و کارش
مرتب است].

کاری لی نایه‌ت: واته پس‌مند ناکری و کەلک و سوودی
نییه: کنایه از این که قابل استفاده نیست.

**کاسه‌ک‌ی به مل مندا ده‌شکینیت (کاسه‌وکوچه‌له‌ک‌ی به
سهر مندا له‌شکینیت):** تاوانی نمرانی خوئی به سهر مندا
ده‌سپینیت (جلا محمود. بهرمر ۱۳۶۸): [کنایه از تاوان
اشتباه خود را بر من تحمیل می‌کند].

کاسه‌لیس: بریتی له مردومی نوک‌مرفست

کار نه‌مرؤ و سؤزی نییه: واته راپوردوویه‌کی دریت‌خایدنی
همیه: کنایه از سابقه طولانی داشتن، ریشه کهن
داشتن.

کار گری تیکوتون (سهرخ ۱۶): [بریتی له کاریک که له
گمل تنگ‌وچه‌له‌مه‌دا رپوریه بوویت: کنایه از با مشکل
مواجه شدن کاری].

کار له کار ته‌راز: کاره که له دهست دهرچو (خان ۳۲۸):
[کنایه از کاری که دیگر توان آن را انجام داد].

کار له کار ترانزاه: بریتی له یه‌کیک که لیتی قومابن و
له دهست چوویی و چارمیه‌کی نه‌مابن (جلا محمود. بهرمر ۱۳۶۱):
[کنایه از کسی که دچار بلا و گرفتاری شده
باشد و دیگر شانس و چاره‌ای نداشته باشد].

کار به بریتی له یه‌کیک که کاروباری مردوم بریتوه
(خان ۶۲۰): [کنایه از آدم کارشناس و آگاه که کار
مردم را حل کند].

کار به پیشه گه‌یشتوه: واته ستم و زور‌داری و کاری
نالبار گه‌یشتوته نوپیری خوئی (جلا محمود. بهرمر ۱۳۶۲): [کنایه از نهایت ظلم و ستم و بدکاری].

کار و کفنی گردوه: بریتی له یه‌کیک که خوئی بؤ
مردن ناماده کردیت (جلا محمود. بهرمر ۱۳۶۲): [کنایه از
کسی که خود را برای مردن آماده کرده باشد].

کاروپه‌نیر: بریتی له دو شت که هرگز کۆ نه‌بنوه
(خان ۷۰۰): [کنایه از دو چیز که هرگز با هم متحد و
هماهنگ نمی‌شوند].

کاری لی بهی خوینی دهرنایه‌ت: [بریتی له یه‌کیک
زور توورده]: کنایه از کسی که سخت عصبانی است.

کارم خراوه: [واته زکه شوږم همیه]: کنایه از این که

اسهال دارم. (حیث: ۳۲۹)

کاروان دمکات: زور دئ و دهجی، ناسرویی، جاری و
همیه به تئوسوه دهورئ (جلا: محمود. بره: ۱۱۹). [کنایه
از کسی که بسیار آمد و شد کند، آرام ندارد (بعضی
اوقات این کنایه برای طعنه و تشر به کار می‌رود)].

کاروانه کورن: بریتی له زور هاتوچ کردن شوتیتک
(خان: ۲۰). [کنایه از رفت و آمد بسیار به جایی].

کاری ته‌واوه: بریتی له بارودوخ ناله‌باری یه‌کیتک به
بۆنه‌ی ناخوشیموه یان به بۆنه‌ی شتیکی تره‌وه: کنایه از
وخیم بودن وضع کسی و مسلم بودن مرگش.

کاری گری تئ کتوتوه: [واته: کاری ته‌گه‌ری تئ
کتوتوه و تئوشی تنگ‌وچه‌له‌مه بووه]: کنایه از کسی
که کارش به مانع برخورد. (حیث: ۳۲۹)

کاری له بهر ناچیت: بریتی له یه‌کیتک که له کاره‌کیدای
سست بین (جلا: محمود. بره: ۱۳۲). [کنایه از کسی که
در کارش سست شده باشد].

کاری له جیی خویدایه: بریتی له مروئیتیکی دروست و
سرراسته، و کاره‌کانی پوخته‌یه (جلا: محمود. بره: ۱).
۳۲۷: [کنایه از آدم درستکار و امینی است، و کارش
مرتب است].

کاری لی نایه‌ت: واته په‌سمند ناکرئ و کەلک و سوودی
نییه: کنایه از این که قابل استفاده نیست.

**کاسه‌کدی به مل مندا ده‌شکینیت (کاسه‌کوچه‌له‌کدی به
سهر مندا نه‌شکینیت):** تاوانی نمزانی خزی به سهر مندا
ده‌سپینیت (جلا: محمود. بره: ۱). ۳۲۸: [کنایه از تاوان

اشتباه خود را بر من تحمیل می‌کند].

کاسه‌لیس: بریتی له معدومی نه‌وک‌سرفه‌ت

کار نه‌مرو و سوژی نییه: واته رابوردویه‌کی دره‌خایمنی
همیه: کنایه از سابقه طولانی داشتن، ریشه کهن
داشتن.

کار گری تیکه‌وتن (مرو: ۱۶): [بریتی له کاریک که له
کمل تنگ‌وچه‌له‌مه‌دا رویه‌رو بوویت: کنایه از با مشکل
مواجه شدن کاری].

کار له کار ترازو: کاره‌که له ده‌ست دهرچوو (خان: ۳۲۴):
[کنایه از کاری که دیگر نتوان آن را انجام داد].

کار له کار ترازو: بریتی له یه‌کیتک که لیتی قومایین و
له ده‌ست چوبین و چاره‌یه‌کی نه‌مایین (جلا: محمود. بره: ۱).
۳۲۱: [کنایه از کسی که دچار بلا و گرفتاری شده

باشد و دیگر شانس و چاره‌ای نداشته باشد].

کارپ: بریتی له یه‌کیتک که کاروباری معدوم بیریتوه
(خان: ۲۷). [کنایه از آدم کارشناس و آگاه که کار
مردم را حل کند].

کاره به پیشه گه‌یشتوه: واته ستم و زور‌داری و کاری
ناله‌بار گه‌یشتوته نه‌ویچی خزی (جلا: محمود. بره: ۱).
۳۲۷: [کنایه از نهایت ظلم و ستم و بدکاری].

کاره و کفنی گردوه: بریتی له یه‌کیتک که خزی بۆ
مردن ناماده کردیت (جلا: محمود. بره: ۱). ۳۲۷: [کنایه از
کسی که خود را برای مردن آماده کرده باشد].

کاره‌وپه‌نیر: بریتی له دوو شت که هرگیز کۆ نه‌بنه‌وه
(خان: ۲۷). [کنایه از دو چیز که هرگز با هم متحد و
هماهنگ نمی‌شوند].

کاری لی بهی خوینی دهرنایه‌ت: [بریتی له یه‌کیتکی
زور تووه]: کنایه از کسی که سخت عصبانی است.

(خان. ۷۲): [کتایه از آدم مزدور و مملوق].

کاسه‌ی کاولی ناویردن (محمود. ۱۹): [بریتی له کاتی که ژن‌گهل له مجلسی شایانه و زه‌ماوه‌ن و خه‌تنه سووران و سه‌معه‌ی یزمان نه‌کونه جاپوجه‌جالب و همراهورا که کس به کس نییه و نه‌لین چما کاسه‌ی کاولی (کولی) ناو بردگیه: کتایه از شلوغی بسیار زیاد و آشفته‌گی].

کاهه‌زی سپی ده‌خوینیتوه: بریتی له مرۆڅیکی زیره‌ک وریا، که باش له همه‌مووشتن ده‌کوئیتوه (جلا. محمود. بره‌مر. ۳۶۸): [کتایه از آدمی زیرک و هوشیار که هر چیزی راه دقت مورد بررسی و تحقیق قرار می‌دهد].

کافر پی موسلمان بوون: [بریتی له یه‌کیتک که جینگای رهم و بزمی بی]: کتایه از شخص قابل ترخم. (قاضي. بره‌مر. ۳۰۲)

کاکه و براله‌ی خویشان گرده: به نه‌ینتی، له ژیره‌وه رپنک کموتن و پیتک هاتن (جلا. محمود. بره‌مر. ۱۱۹): [کتایه از دو نفر که پنهانی و مخفیانه با هم به توافق رسیده‌اند].

کاکله مووشان داکیسه گیره‌فانی: [به یه‌کیتکی بی پوول ده‌لین]: کتایه از آدم بی پول. (همیت. ۲۷۲)

کالا به قهده بالا: هم‌موو شتیک به ثمن‌دازی خۆی. واته برگ به پیتی بالا ده‌پردیت (جلا. محمود. بره‌مر. ۳۶۸): [کتایه از همه‌چیزی باید به اندازه خود باشد].

کانه له پی: [بریتی له کسپیک که به خۆیموه و بی‌به‌لگه بجیتته همر جینگایک]: کتایه از کسی است که بی‌مورد به هر جا سر بکشد. (قاضي. بره‌مر. ۳۰۲)

کانه له پینییه: به کسپیک ده‌وتری که بی هیچ هۆیه‌ک سمر به هم‌مولایه‌کدا بکات (جلا. محمود. بره‌مر. ۱۱۹): [کتایه از آدمی که بدون هیچ علتی به هر جایی سرزنند].

کانه‌ک به نه‌ژنۆ ده‌شکینیت: واته زۆر په‌شیمانانه (جلا.

محمود. بره‌مر. ۱۱۹): [کتایه از آدم پشیمان و نادم].

کولیا کردن: بریتی له هاشموه‌وشه کردن: کتایه از لاف و گزاف.

کویژ نه‌کا: [بۆ گالتیه: به یه‌کیتک که قسمی زۆر ده‌کات]: کتایه از پر حرف. (همیت. ۲۷۲)

کویژکا گوشتی ده‌خوری: بریتی له کسپیکی بیده‌نگ و بی‌نازار: کتایه از آدم ساده و بی‌آزار.

کای تۆنییه: بریتی له یه‌کیتک که قسه له شتیکدا بکات که له پله و پایه و زانایی نمودا نه‌ییت (جلا. محمود. بره‌مر. ۳۶۸): [کتایه از کسی که سخن از چیزی بگوید که بیشتر از اندازه‌ی دانایی و جایگاه او باشد].

کای کۆن ناوری گرتوه: [بریتی له پیره پیاویتی که به‌سالاجو که له خۆیموه کاری سووک و بی‌ناپروانه بکا]: کتایه از شخص سالخورده که کارهای تحقیر آمیزی انجام دهد. (قاضي. بره‌مر. ۲۹۵)

کای کۆن به با دان: [بریتی له یه‌کیتک که قسمی کۆن و بی‌که‌لک شی بکاتوه]: کتایه از حرف کهنه را دوباره زنده کردن که بی‌فایده است. (قاضي. بره‌مر. ۲۹۵)

کرپ کهوتوه: (۱) واته له جرت و فرت کهوتوه، دامردۆتوه: (۱) [کتایه از بازیگوشی و جلفی افتاده و آرام گرفته] (۲) له مائه‌وه یان لور شوینه خۆی هیشته‌توه و نایمته ده‌ری (جلا. محمود. بره‌مر. ۲۸۲): (۲) [کتایه از این که در منزلش و جایش ساکن شده و بیرون نمی‌آید].

کرده ژیر لچ: بریتی له شارندنه‌وی شتیک یا نه‌ینیه‌ک: کتایه از پوشیدن و مخفی کردن رازی یا چیزی.

کرده ژیر لچه‌وه: بریتی له له‌بیرندنه‌وی شتیک و ناویلتنه‌بردنی: کتایه از فراموش کردن چیزی و نامی از آن نبردن.

از زیاد متاثر شدن. (تصحیح هفتی. بهرگی. ۲۰۰۵)

کشه مری: واته همر بلتی کشه‌مری دهرکی کولانه‌که‌مان لی ده‌گریت. به یه‌کیکی دل ناسکی به‌بیانوو دهوریت که زوو دلگیر بیت و لووت هه‌لکات (جلاص محمود. بهرگی. ۲۸۴)؛ [کنایه از آدم نازک دل که زود از کوره در رود و دلگیر شود].

کشیشیپوون: بریتی له تووره و نالوزیوون: کنایه از خشمگین شدن.

کشومات: بی‌دنگ و بی‌جووله و خشپه (جلاص محمود. بهرگی. ۲۸۵)؛ [کنایه از بی‌سر و صدا و بی‌حرکت].

کفته‌ی بهرکول: [بریتی له یه‌کیک که له همر کاریکا خوی تاقی بکاتموه و نیشان بدا وه کوته‌کی نیو چلپاو خوی بکوتیتته نیو کاروباری خه‌لک]: (کنایه از آدمی که محک سنجش هر چیزی باشد و نخود هر آشی). (حیرت. ۲۷۷)

کفته‌ی دزیوه: [بریتی له کسپک که هاروی هه‌لماسیپیت]: کنایه از کسی که لئه‌اش آماس کرده باشد. (تصحیح هفتی. بهرگی. ۲۰۰۵)

کفره‌کا: [بریتی له یه‌کیکی زور تووره]: کنایه از فرد بسیار عصبانی. (حیرت. ۲۷۷)

کفری دهره‌انگه: [بریتی له یه‌کیکی زور تووره]: کنایه از بسیار خشمگین. (حیرت. ۲۷۷)

کفن دپه: بریتی له یه‌کیک که ژیانیکی نه‌فسووناوی هیه و له مردن سل ناکات: (جلاص محمود. بهرگی. ۲۸۵) [کنایه از شخصی که زندگی سحرانگیزی دارد و از مردن هراسی ندارد].

کفنی دپی: بریتی له یه‌کیک که له مردن پژگاری بوویت و چاک بییتموه (جلاص محمود. بهرگی. ۲۸۳)؛ [کنایه از کسی که از مردن رهایی یافته باشد و بهبودی پیدا

کردی به بنیشه خوشی ژیر دانی: بریتی له یه‌کیک که قسه‌یه‌ک زور بلیتموه (جلاص محمود. بهرگی. ۲۸۳)؛ [کنایه از کسی که سخنی را زیاد تکرار کند].

کردی به پیوش پرنج: سووک و پسواو بی نخری کرد (جلاص محمود. بهرگی. ۲۸۳)؛ [کنایه از این که او را بی‌آبرو و بی‌شخصیت کرد].

کردی به کولاره: (۱) پای فراند، به‌زاندی و پاوی‌نا: (۱) [شکستش داد و بیرونش کرد] (۲) به دروی خستموه و فیشاله‌کی دهرخست (جلاص محمود. بهرگی. ۲۸۳)؛ (۲) [کنایه از دروغ و لاف و گزاف او را آشکار ساخت].

کردیبه کولموه: (۱) به‌زاندی: (۱) [کنایه از شکستش داد] (۲) تو‌قاندی (جلاص محمود. بهرگی. ۲۸۳)؛ (۲) [کنایه از ترساندن].

کرچه له دل‌موه هات: واته هه‌واله‌کیان دامی کرچه له دل‌موه هات (جلاص محمود. بهرگی. ۲۸۳)؛ [کنایه از به محض این که خبر را به من دادند دلم تپید].

کرکردن: بریتی له کوشتنی یه‌کیک به دزیموه (خان‌ف. ۸۳)؛ [کنایه از مخفیانه کشتن کسی].

کرم تیکه‌وتن: [بریتی له کسپک که تووشی جوولانی زور بیت]: کنایه از کسی آرام نمی‌گیرد. (تصحیح هفتی. بهرگی. ۲۰۰۵)

کرمه: بریتی له نافره‌تیک که زور حمز له میرد بکات (جلاص محمود. بهرگی. ۲۸۴)؛ [کنایه از زن روسپی که زیاد در پی مردان باشد].

کوپنه‌وه: بریتی له رزگار کردنی یه‌کیک له چوریتیک (خان‌ف. ۸۳)؛ [کنایه از نجات دادن کسی از مصیبت یا بلایی].

کزه له جه‌رگ هاتن: [بریتی له زور پشیو بوون]: کنایه

کرده باشد.]

کفنی زمره گرد: واته زور ترسا (جمل محمود. بهریم. ۲. ۱۳۳۰).
[کتایه از بسیار ترسید.]

کفنی له کوئ ههیه تا گۆزی ههییته: بریتی له یه کیتک که هیچی نهییته (جمل محمود. بهریم. ۱. ۲۸۵). [کتایه از آدمی که هیچی نداشته باشد.]

کفنی وشکمو نموگه: بریتی له یه کیتک که له مردنی نمونده تیپهر نموگه: کتایه از زمان زیادی از مرگ کسی نگذشتن است.

کل له چاو دهفرینی: بریتی له دزکی زور چالاک (هم. ۲۳۲). [کتایه از دزد بسیار چابک و زورنگ.]

کلش خوهت بکمره سهرین: واته پشت به خۆت بیسته و پرو له کس مه‌خه (هم. ۲۸۲). [کتایه از این که به خودت متکی باش و از دیگران انتظار کمک نداشته باش.]

کلله په‌مو کموتوو بهینیان: (هم. ۱۷). [بریتی له دووکس که له یه‌که ره‌جاون: کتایه از رنجیدن دوتن از هم.]

کلله‌ی شین (موروشینه) کموتوته بهینیانموه: بریتی له دوو کس که قین و زویری کموتیتته بهینیانموه (جمل محمود. بهریم. ۱. ۳۷۵). [کتایه از دو نفر که آزرده‌گی میانشان به وجود آمده باشد.]

کلله‌خاته ناسمانا: [به یه کیتک دهوتری که خوشحال و به‌کیف بیته]: کتایه از آدم بسیار خوشحال. (هم. ۳۷۷)

کلله‌نه‌نیته سهر شهیتان: [بریتی له یه کیتکی زور فیتل‌باز]: کتایه از بسیار مکار. (هم. ۳۷۷)

کلله‌یه سهر نیانن: بریتی له کسیتک خه‌لتاندن: کتایه از کسی را فریب دادن.

کلله‌پهرت کردن (مهره‌ی ۱۷): [بریتی له قین کردن و تووره

بوون: کتایه از خشمگین بودن.]

کلله‌چهره‌خینیکه: واته له ماوه‌یه‌کی زور کم کاری کردن: کتایه از انجام سریع کار.

کلله‌چووگه سهری: بریتی له یه کیتک که خه‌لتاوه و تیگشکاوه: کتایه از فریب خوردن، مغبون شدن.

کلله‌کلوتیان پی دهکات: یاریان پی دهکات و فیتلیان لی دهکات (جمل محمود. بهریم. ۲. ۱۲۴). [کتایه از آن‌ها را به بازی می‌گیرد.]

کلله‌له سهر داکه‌وتن: بریتی له بی‌تاب‌ووون: کتایه از بی‌آبرو شدن.

کلله‌ه‌لخستن (مهره‌ی ۱۷): [بریتی له به بۆنه‌ی کاریکموه له خوشیا بوون: کتایه از ابراز شادمانی.]

کلله‌ه‌لدهدات: له خوشیدایه، به نامانج گیسوه (جمل محمود. بهریم. ۱. ۲۸۶). [کتایه از کسی که از رسیدن به هدفش خوشحال است.]

کلله‌گرفن: بریتی له باران و به‌فری ده‌نک گموره (هم. ۴۰). [کتایه از بارش باران و برف دانه درشت.]

کلله‌مکه‌ی به‌ه‌لینه ره‌وه‌ناوه: واته سهریسته سلی له کس نییه. کاره‌که دروسته و لیتی دل‌نیایه (جمل محمود. بهریم. ۲. ۱۲۴). [کتایه از آزاد است و از کسی ترسی ندارد کارش درست و مطمئن است.]

کلله‌لار بوون (مهره‌ی ۱۷): [بریتی له یه کیتک که هم‌ووو کاتن سهری‌مرز بیته: کتایه از آدم همیشه سربلند.]

کلله‌لار ناچیتته ناو یه‌کا: [واته: جیاوازی و نا‌کۆکی نا‌کوتته بهینمان]: کتایه از این که اختلاف پیدا

نمی‌کنیم. (هم. ۳۷۸)

کلله‌هاتته ناو‌چاو (مهره‌ی ۱۷): [بریتی له کسیتک که به

بۆنهی کارێ یا قسمیک تهریقیتیموه: کنایه از شرمسار شدن.]

کلای پهرت دهکرد: تووڤه بوو: تووڤه بووڤوو، رقی ههستا بوو (جەڵاڵ محمود. بەرگری ۱، ۲۸۶)؛ [کنایه از کسی که عصبانی شده و به خشم آمده بود]

کلای که چه ئێی هری داوه: واته شەرمی شکاوه، خۆی زەگار کردووه و باکی نه‌ماوه (جەڵاڵ محمود. بەرگری ۲، ۱۱۴)؛ [کنایه از شرم و حیایش از میان رفته و نجات پیدا کرده و ترسش نمانده]

کلای هه‌میشه لاره: واته هه‌میشه سەربلنده، کاره‌که‌ی پوخت کردووه و دلتیایه منعتی کەس نازانیت (جەڵاڵ محمود. بەرگری ۱، ۲۸۶)؛ [کنایه از کسی که همیشه سربلند است، و کارش را مرتب انجام داده و مطمئن است و منت کسی را نمی‌کشد]

کلایان ئاویتە بووه: (۱) به هۆی ژنۆزغوازی‌هوه خزمەتیان پێ کردووه و پەییوەندیان پتەو بووه: (۱) کنایه از دو نفر یا دو خانواده که به واسطه‌ی ازدواج با هم پیوند و ارتباط پیدا کرده‌اند (۲) واته: ناکۆکی کموتووته بەینیان: (۲) کنایه از دو نفر که با هم اختلاف پیدا کرده‌اند. (جەڵاڵ محمود. بەرگری ۱، ۲۸۶) (همه‌جا ۲۷۸)

کلایان ئیا سەری: [واته: خەڵەتان‌دیان]: کنایه از او را گول زدند. (همه‌جا ۲۷۸)

کله‌ت باره: [به یه‌کتێ ده‌ئێن که خاوخێزانی زۆر بێت]: کنایه از آدم عیال‌وار. (همه‌جا ۲۷۱)

کله‌ت: بریتی له خێزان و ماڵ و منال (جەڵاڵ محمود. بەرگری ۱، ۲۸۶)؛ [کنایه از عائله]

کلک باده‌ن: کلکه‌ملقی: مەرابی و ماستاو کردن (جەڵاڵ محمود. بەرگری ۲، ۱۱۴)؛ [کنایه از تملق کردن]

کلک به ده‌ما بردن (مەریخ ۱۷): [بریتی له پاشگەز و پەشیمان بوونەوه: کنایه از پشیمان شدن].

کلک به کونای زه‌مه‌واله کردن: بریتی له نازاوه نیانەوه: کنایه از آشوب به پا کردن.

کلک بنه‌ی سیلوه بوو: بریتی له سەرماسۆله (جەڵاڵ محمود. بەرگری ۲، ۱۱۴)؛ [کنایه از سرما و یخ‌بندان].

کلک پینه‌لگرتن: [بریتی له خەریک‌کردنی کەستیک به هاتەرچۆ و وه‌یلان‌کردنی به شوێنێکا]: کنایه از کسی را به راه انداختن و سرگردان کردن. (جەڵاڵ محمود. بەرگری ۱، ۲۰۶)

کلک خۆ کرۆورژانن (مەریخ ۱۷): [بریتی له رق و داخ خواردنەوه: کنایه از حرص و خشم].

کلک قه‌ج‌کردنه‌وه: [بریتی له یاخیبوون و مل نەدان]: کنایه از طغیان و سرپیچی کردن. (جەڵاڵ محمود. بەرگری ۱، ۲۰۶)

کلکلن: بریتی له پیاوی خۆل و کم هۆش: کنایه از آدم خل و منگ. (مەریخ ۱۲۰)

کلکلن: بریتی له مەردومی شیت‌وویت (جەڵاڵ محمود. بەرگری ۱، ۲۸۱)؛ [کنایه از آدم دیوانه]

کلک‌باده‌ن: بریتی له ناچار‌کردن به کاریک: کنایه از ناچار کردن. (مەریخ ۱۲۰)

کلکه‌س: بریتی له کەستیک که ده‌ستمشکێن کرابی (جەڵاڵ محمود. بەرگری ۱، ۲۸۱)؛ [کنایه از ناچار کردن. (مەریخ ۱۲۰)]

کلکه سووتی نه‌کات: خۆلته نه‌کا (مەریخ ۲۸۷)؛ [کنایه از چاب‌لوسی می‌کند].

کلکه سووته: بریتی له پیاوی و زمان لئوسی: کنایه از تملق. (مەریخ ۲۲۰)

کلکه قه‌نگی: بریتی له دهن‌دان بۆ تووڤه‌کردن: کنایه از تحریک برای خشم‌گین کردن. (مەریخ ۱۲۰)

کسی کہ بسیار بہ خشم آمدہ ہنگام تحقیر بہ کار بردہ می شود.]

کلکی خستہ کارمکھوہ: واتہ کارہ کدی تیکدا، دستپور دانہ کدی نابہ جی ہوو (جلاں محمود، برہمہ ۲، ۱۲۴)؛ [کتایہ از بہم زدن کاری، دخالت بی جا کہ موجب بہم زدن کاری شود.]

کلکی گرتوہ: (۱) بڑ سوکی، بریتی لہ یہ کیک کہ لہ خزیابی ہوویت، کموتیتہ جرتوفرت: (۱) [برای تحقیر گفتہ می شود و کتایہ از کسی کہ متکبر شدہ باشد، و دست بہ بازیگوشی و جلفی بزند] (۲) یاخی ہووہ (جلاں محمود، برہمہ ۲، ۱۲۴)؛ [کتایہ از متمرّد و طاغی شدہ.]

کلکی قنج کردوٹہوہ (راست کردوٹہوہ): (۱) لہ خزیابی ہووہ: (۱) [کتایہ از مغرور و متکبر شدہ است] (۲) سہریتچی دہکات (جلاں محمود، برہمہ ۲، ۱۲۴)؛ (۲) [کتایہ از تمرّد می کند.]

کلکی لہ ژیر دستم دایہ: (۱) دہسلاتی یا جلموی بہمنہ، نہیتیبہ کانی لای منہ: (۱) [کتایہ از کنترل و قدرتش با من است و رازش پیش من است] (۲) دہتوام ہمرکاریکی پیں بکم (جلاں محمود، برہمہ ۲، ۱۲۴)؛ [کتایہ از در اختیار من است و ہرکاری بخوام می کند.]

کلکی لہ کوٹہ کہمترہ (کلکی لہ سہگ کہمترہ): بڑ تموہس و پیکمنین دہوتریت واتہ: زورزانہ (جلاں محمود، برہمہ ۱، ۲۸۸)؛ [از روی طعنہ و مسخرہ بہ کسی گفتہ می شود کہ بسیار دانا است.]

کلکیان ہلکیشا: بڑ سوکی و تمووسہ واتہ لہ سہر کارہ کہ لایان برد، دہریان کرد (جلاں محمود، برہمہ ۱، ۲۸۷)؛ [از روی تحقیر و طنز بہ کسی گفتہ می شود کہ از

کلکہ مار: بریتی لہ شتی زورتال (خازنہ ۲۲)؛ [کتایہ از چیز بسیار تلخ.]

کلکہ پیوہ کردن: بریتی لہ خہلہ تاندن: کتایہ از فریب دادن. (مہر ۲۲۰)

کلکینہ لہ سارن: بریتی لہ گوی نہدان بہ کار، خوگیل کردن لہ نہبامدان، خواہ خواہ: کتایہ از اہمال. (مہر ۲۲۰)

کلکرتن: بریتی لہ خستہ ناچار ہووہ: کتایہ از در تنگنا گذاشتن. (مہر ۲۲۰)

کلکیشان: [بریتی لہ راوینیان و دوورکردنہوی کہسی لہ خوت]: کتایہ از کسی را طرد کردن و از خود راندن. (فتاحی قاضی، برہمہ ۱، ۲۰۶)

کلکہ لہ سوورافن: بریتی لہ بہرہ نگاری کردن و بہ قسہ نہ کردن: کتایہ از مخالفت کردن. (مہر ۲۲۰)

کلکی پی ہلگرت: (۱) دستخپڑی کرد. فیتی لی کرد. گالتمی پی کرد: (۱) [کتایہ از فریش داد و مسخرہ اش کرد.] (۲) لاساری و گویتہ دان. بہ تنگ کارہ کھوہ نہات (جلاں محمود، برہمہ ۲، ۱۲۴)؛ [اہمیت ندادن و بی توجہی بہ کار بہ سختی و دشواری آن نیندیشید.]

کلکی پیواہ و دہزانیٹ چہند بستہ: بریتی لہ یہ کیک کہ یہ کیکی تر ہلہسہنگینتی و بزانیٹ چی لہ باردایہ (جلاں محمود، برہمہ ۱، ۲۸۸)؛ [کتایہ از کسی کہ دیگری را بیازماید میزان توانایی و مہارت او را بسنجد.]

کلکی پیوہ دہکات: گالتمی پی دہکات، دہبہلہتینیت، دہسخرپڑی دہکات (جلاں محمود، برہمہ ۲، ۱۲۴)؛ [کتایہ از مسخرہ کردن و فریب دادن.]

کلکی غوی دہکورؤٹ: بریتی لہ یہ کیک کہ زور پتی ہستاوہ. بڑ سوکی (جلاں محمود، برہمہ ۲، ۱۲۴)؛ [کتایہ از

جنگ و درگیری آماده کرده است.]

کوتله‌کی هه‌میشه له ناودایه: شیرانییه (جلا محمود).

بهره‌ی ۲: ۱۱۲۵] کتایه از آدم ستیزه‌جویی است.]

کوزاندنه‌و: بریتی له نه‌هیشتنی هه‌را و ناژاوه‌یک

(هه‌را نه‌ی ۱۰۵: ۱۰۵) [کتایه از خواباندن بلوا و آشوب.]

کورتبین: بریتی له بیرنه‌کروهه و هه‌لیرۆ: کتایه از

سرسی بودن. (مه‌ر ۲۲۹)

کوردي دۆ نه‌دیو: [بریتی له یه‌کێک که له‌گه‌ل دابونه‌ریت

ناشنا نه‌یت:] کتایه از کسی که با آداب و رسوم آشنا

نباشد. (هه‌را نه‌ی ۱۰۵: ۱۰۵)

کورێ کۆره: بریتی له یه‌کێکی لێهاتوه که له هه‌موو

کۆرێکنا دهرده‌جیت (جلا محمود. بهره‌ی ۱: ۲۲۱) [کتایه از

آدم شایسته و لایق که در میان هر جمعی موفق

است.]

کوزه‌که‌متیار: بریتی کهرسته‌ی فریودان، بۆ وینه: کوزه

که‌متیاری پێ بێ ساعه‌ته‌ن لایدام له‌ رێ. «هه‌مه‌سته

کهریبه‌ی: کتایه از وسیله‌ی فریب دادن. (مه‌ر ۲۲۴)

کوساگور: بریتی له په‌نجبه‌خسار: کتایه از آدمی که

نتیجه‌ی تلاشش از بین رفته. (مه‌ر ۲۲۵)

کوسه‌ک: بریتی له خوێری: کتایه از بی عرضه و ترسو.

(مه‌ر ۲۲۵)

کۆستگه‌وتن: بریتی له هاتنی به‌لایه‌کی گه‌وره به‌سهر

یه‌کێکا (هه‌را نه‌ی ۱۰۵: ۱۰۵) [کتایه از کسی که به مصیبتی

دچار شده باشد.]

کوشن: بریتی له دارکاری کردنی خه‌ست: کتایه از

کنک زدن چانانه. (مه‌ر ۲۲۵)

کوچک نه‌توانیته‌وه: [بریتی له که‌سیک توانای

خواردنی هه‌موو شتی بیت و کیشه‌یه‌کشی نه‌بێ:]

کتایه از کسی که توانایی خوردن همه چیز را داشته

کار برکنار و اخراج شده باشد.]

کلیله‌ده‌ست: بریتی له خاوه‌ن ده‌سه‌لات: کتایه از همه

کاره. (مه‌ر ۲۲۱)

کوتایه‌وه به چلویدا: منعتی به سه‌ردا کرد و نه‌و

پیاوه‌تی له‌ گه‌لیدا کردبوو به‌ گه‌نجه‌ه و خۆ پادانه‌وه

هینا به‌رچاوی و سه‌ره‌ژیری کرد (جلا محمود. بهره‌ی ۲: ۱۲۵)

[کتایه از بر او منت گذاشت و آن خوبی‌ای را که در

حق او کرده بود بالحنی مسخره‌آمیز و متکبرانه تکرار

کرد و سه‌ره زیرش کرد.]

کوتله‌ک پشتی سه‌رته‌م: واته پشتیواتم (جلا محمود.

بهره‌ی ۲: ۱۲۵) [کتایه از پشتیبانت هستم.]

کوتله‌ک نلۆ چلپاوه: [بریتی له یه‌کێک که خۆی به‌کوتیتته

نیو هه‌ر کارێ کفته‌ی به‌رکۆل بیت:] کتایه از کسی که

در هر کاری دخالت کند. (هیت ۳۲۹)

کوتله‌ک وه‌شینه: ۱) بریتی له یه‌کێکی شه‌رائی و

ده‌هه‌یس: ۱) [کتایه از آدم بدزبان و ستیزه‌جو] ۲)

بریتی له یه‌کێکی کارامه (جلا محمود. بهره‌ی ۲: ۱۲۵) ۲)

[کتایه از آدم ماهر.]

کوتله‌کی ده‌ستی نه‌م و نه‌وه: بریتی له یه‌کێک که پیاوی

نه‌م و نه‌و بێ، خراپه‌ی پێ ده‌که‌ن (جلا محمود. بهره‌ی ۲.

۱۲۵) [کتایه از کسی که آلت دست این و آن باشد و

وادار به کارهای بدش می‌کنند.]

کوتله‌کی لی' ناوته‌ نلۆ: خۆی بۆ ناوه‌ته‌وه تا

جهرزه‌یه‌یه‌کی چاکی پێ بگه‌میه‌یت. هه‌ره‌شه‌ی لی'

ده‌کات (جلا محمود. بهره‌ی ۲: ۱۲۵) [کتایه از قصد دارد که

بلایی بر سرش آورد و تهدیدش می‌کند.]

کوتله‌کی نیاگه‌ نلۆ: بریتی له یه‌کێک که هه‌رمه‌شه نه‌کا

و خۆی ناماده کردوه بۆ شه‌ر و لێدانیک (مه‌ر ۲۷۵:

[کتایه از کسی که تهدید می‌کند و خود را برای

باشد، معده‌اش قوی باشد. (حیث: ۲۸۰)

کوچک نه‌خا بهر پای؛ بریتی له کوسپ و تەگەرە بۆ
کەسێک دروست کردن؛ کتایە از ایجاد مانع کردن در
کار کسی کارشکنی کردن، اشکال تراشی.

کوچک نہ خدمت سحر دلم: [واته: دہی بتاقت و
خوہاگر بم]: کتابہ از این کہ باید صبر و شکیبایی پیشہ
بکنم. (ہجرت ۲۸۰)

کوچک نمدا به مل کوچکا: [بریتی له یه کینک که کاری
بی که لنگ و سود بکات]: کنایه از کار بیهوده کردن.
(همیت، ۲۸۰)

کوچک بان مه‌لو (همین، ۱۵): [بریتی له کاتی که
گمرکیانه کهنیشکیټک بۆ کوپځ دیاری بکمن دواي
ده‌سماچکردن و هیجری کلکواننیک نه‌کمنه ده‌س
کهنیشکه‌که یا له بعبین دووکسا مامه‌لنیک به زوانی
یا سمند عادی نموسن. کنایه از هنگامیکه می‌خواهند
دختری را برای پسری خواستگاری کنند بعد از جلسه
نامزدی انگشتی را به انگشت دختر می‌کنند و یا میان
دو نفر معامله‌ی زبانی یا سند کتبی می‌نویسند].

کوچک خه لک نه دا له سینګ: بریتی له لایمنګری کردن
له که سیګ: کنایه از هواخواهی کردن از کسی.

کوچک دموکریائی: بریتی له یه کینک که هملوی بی سوود
نه‌دا (بخان، ۳۳۳/ج۱، محمود، برگه، ۱: ۲۸۹). [کنایه از تلاش
بیهوده کردن].

کوچک دل: [به یه کیکی بی‌زمی دهوتری]: کنایه از آدم بی عاطفه و نامهربان. (حمیت: ۳۸۰)

کوچک‌گلانین: بریتی له کاری قورس و گرنګ کردن:
کنایه از کار سنگین کردن.

کوچکی' بڼه به ناسمانا: [واټه: کارټک يان قسیدک
بکه به لکوو بیټه هوی دسکوټیکی باش]: کنایه از

کاری بکن یا سخنی بگو که موجب به دست آمدن چیز خوبی شود. (حیثت: ۲۸۰)

کولیبون: بریتی له مانوو بوون له کاریکا (خانم ۱۰۹):
[در انجام کاری خسته شدن].

گوئوله کردن: بریتی له گوئی همل خست بۆ قسه‌دزین
[کنابه از دزدکی گوش دادن، استراق
سمع].

گوشتها: [برتی له یه کیکی نازاوه گپتر و
گیره شیون]: کنایه از آدم آشوبگر و دو بهم زن.
(همه، ۲۸۱۳)

گوئند و مییاب: بریتی له مردومی به ناشوب
 خان.ف. ۱۱۴: [کنایه از آدم آشوبگر].

آماده‌ی گریستن است. (همیت: ۲۸۲)

نولغواردن؛ بریتی له رقهستان و جوشخواردنی دهریون
خانی ۱۱۰: [کنایه از خشمگین شدن و به جوش
مدن].

نوٹ: فہرستی فہرستی: [بہ یہ کیکی ہزار و نداد
ہائین]: کتابہ از آدم فقیر و نداد. (حمیت: ۲۸۳)

نولك نمڙڙڻيٽ: ۱) برٽي له يه ڪيڙي سڦيل و
 سالخونه خور: ۱) [ڪنايه از آدم خيسس], ۲) برٽي له
 ۳) ڪيڙي دستمنگيش (رخزمي، ۲۸۸: ۲) [ڪنايه از فقير
 ندار].

اولئك و موشى دىكتاتور: بریتى له يه كتيك كه دريژه
 ه قسمى پروپوچ بدات (جملہ مصر، برقی، ۱۲۶۰): (كتايه
 كسى كه سخنان يهوده را بسيار تكرار كند، مته به
 شخصاش بزند).

ولنگه بوو به مال؛ [بریتی له په کیکی هه ژار که

[شجاع]

کونا مشکی لی بوو به قه یسهری: [بریتی له یه کیک که

زۆر ترسایت:

(همهت. ۲۸۴)

کونه با: بریتی له درۆزنی بهشتاوشووت: کتایه از

دروغگوی لاف زن. (همهت. ۲۶۶)

کونه مشکی لی بوو به قه یسهری: بریتی له یه کیک که

له ترسا شوتنی نمبی خۆی تیدا بشاریتموه (جلا محمود.

بهره. ۲۹۲): [کتایه از کسی که از ترس جایی پیدا

نکند که خود را در آن مخفی سازد].

کونی به خیر گراوتموه: [بریتی له کچیک له کچینی

نه مابین و بویتته ژن]: کتایه از دختری که بکارتش از

بین رفته و زن شده است. (فتاحی قاضی. بهره. ۲۶۶)

کووانی حوت سهر: [بریتی له دومهلی چاره نه کراو]:

کتایه از دمل بدخیم علاج ناپذیر است. (فتاحی قاضی.

بهره. ۲۶۶)

کوزه له به نانبوون (مروخ. ۱۸): [بریتی له زۆر

دهسته تگ و فقیر بوون: کتایه از شدت گدایی].

کوله که سهره: [بریتی له یه کیک بی میشک]: کتایه از

آدم بی مغز میان تهی. (همهت. ۲۸۵)

کوویی: بریتی له هیچ نمران: کتایه از وحشی.

(همهت. ۲۶۸)

کویر بوووه: ده لاین نمو بنه مالمش کویر بوووه: واته

کس له وه جابخاندا نهما (جلا محمود. بهره. ۲۹۴):

[کتایه از خانواده ای که هیچکدام از افرادش نمانده

باشد و از بین رفته باشند].

کوزایی به چولیدا هاتووه: بریتی له یه کیک که وریا

نمیست و سهرنج نهداته بهر پیتی یان کاره که می (جلا

محمود. بهره. ۲۹۴): [کتایه از کسی که هوشیار نباشد و

عواقب کارش را ننگرد].

دوله مند بیتموه]: کتایه از فقری که وضع زندگیش

خوب شود. (همهت. ۲۸۲)

کولکمووو شیو کردن: بریتی له یه کیک که درتیه به

قسمی پر و پوچ بدات و له سفر قسه پروات: کتایه از

کسی که به صورت افراطی روده درازی و موشکافی

کند.

کولکدی سهر به خوین: [بریتی له پیره ژنی فیل باز و

خوینمونه]: کتایه از پیرزن فرهادکش و نیرنگ باز.

(همهت. ۲۸۲)

کولنجه: بریتی له کچی تازه پی گمیشو: کتایه از

دختر نورسیده. (همهت. ۲۶۰)

کولوکۆ دامرکیان: (۱) بریتی له یه کیک که جۆش و

همستی دروونی کپ و خاو بوووه: (۱) کتایه از

فروکش کردن اشتیاق و ذوق کسی (۲) بریتی له

یه کیک ویست و ناواته کانی دامرکایت: (۲) کتایه از

کسی که آرزوهایش فروکش کرده باشد. (جلا محمود.

بهره. ۲۹۲): (فتاحی قاضی. بهره. ۱۲۵)

کولیره چهو کردن: [بریتی له خوئته کردن]: کتایه از

چاپلوسی و ریاکاری کردن. (فتاحی قاضی. بهره. ۲۶۵)

کومبه تال: بریتی له بیوه ژن: کتایه از بیوه زن. (همهت. ۲۶۴)

کومریش: بریتی له عاجز، وهرز، جاز: کتایه از ملول،

پکر، بریتی له نیرانی: کتایه از ایرانی، بریتی له

نیرایی: کتایه از حسود. (همهت. ۲۶۴)

کون به سهوژ ناگیریت: بریتی له یه کیک که چاره ی

شتیک به شتیکی هیچو پوچ بکات واته نهم چاره یه

سهرناگریت (جلا محمود. بهره. ۲۹۴): [کتایه از کسی که

علاج چیزی را با چیز بی پایه و اساس بکند و این

راه حل به انجام نخواهد رسید].

کون له جهرگیدا نییه: بریتی له یه کیک زۆر نازا و

به جمرگ (جلا محمود. بهره. ۲۹۴): [کتایه از فرد بسیار

بدبخت شده باشد.]

کۆچکردن: بریتی له مردن (خان.ف. ۲۸۱): [کتایه از مردن].

کۆچی دواڵی: بریتی له مردن: کتایه از مرگ. (مهر. ۲۲۷)

کۆنهل: بریتی له نازا: کتایه از آدم شجاع. (مهر. ۲۳۷)

کۆنلکوت: بریتی له معدومی گهروک (خان.ف. ۱۰۹):

[کتایه از آدمی که زیاد این طرف و آن طرف می‌رود].

کۆله هیلکە هیناوه: واته بئ کەلکە و ناز و نووزیش نه‌کا (مهر. ۷۵): [کتایه از آدم بی‌سود که ناز و عشوهِ هم می‌کند].

کۆله‌کە مال: [بریتی له پیاوی گه‌وره‌ی مال]: کتایه از مرد بزرگ خانه. (فقهی قاضی. مهر. ۳۰۹)

کۆله‌وژێ جه‌هه‌نه‌م: [بریتی له یه‌کیکی به‌ ته‌وای تاوانبار]: کتایه از کسی که سراپا تقصیر و گناه باشد. (فقهی قاضی. مهر. ۳۱۰)

کۆله‌ی کوتا: ۱) په‌کی خست و له‌ بری برده‌وه، ده‌ستی به‌سته‌وه: ۱) [کتایه از او را از کار انداخت، دستش را بست توانش را محدود کرد] ۲) زیانیکی گه‌وره‌ی پێ گمیانده: ۲) [کتایه از آزار بزرگی به‌ او رساند] ۳) نازاریکی زۆری دا (هه‌لا محممه. مهر. ۳۲۲): ۳) [کتایه از آزار بسیاری به‌ او رساند].

کۆله‌ی کوتا: واته داماو و سه‌ر لئ شێواوی کرد: کتایه از این که او را بیچاره و مستأصل کرد.

کۆنه چه‌مه‌رق: بریتی له پیاوی بووه‌ی لێکه‌وتوو‌ی به‌غیز (خان.ف. ۱۱۹): [کتایه از آدم ثروتمند و متکبر].

کۆنه پۆش: بریتی له پیاوی ته‌رکه‌دنای خواخواز: کتایه از مرد زاهد. (مهر. ۲۴۶)

کۆنه‌پیاوه: [بریتی له پیاویکی خاوه‌نده‌زمون و خاوه‌نچاکه و ناکاریاش]: کتایه از کسی تجارب و

کۆیراییه‌ داهانگه: [به‌ یه‌کیک ده‌وتری که به‌ده‌بختی و

نه‌هاتی رووی تی کردبێ]: کتایه از کسی که بدبختی و بدشانسی به‌ او رو آورده باشد. (هه‌ت. ۲۸۵)

کۆیرنان (نان کۆیر): بریتی له که‌سیک که ناندهر نه‌بێ (خان.ف. ۱۲۲): [کتایه از آدم خسیس].

کۆیری گه‌روه: براییوه، کۆژاندییه‌وه نه‌یه‌شت (هه‌لا محممه. مهر. ۳۹۴): [کتایه از تماش کرد نابودش ساخت، خاموش کرد و چیزی از آن نگذاشت].

کۆتیره: بریتی له په‌له‌وێک که بالی نه‌مایێ (خان.ف. ۹۷): [کتایه از پرنده‌ی بی‌بال].

کۆتر له ده‌ماخا په‌رین: [بریتی له به‌که‌میف و شادبوون: کتایه از شاد بودن].

کۆتر له ده‌ماخی نه‌په‌رێ: [بریتی له یه‌کیکی زۆر خۆشحال و به‌که‌میف]: کتایه از آدم شاد. (هه‌ت. ۳۷۹)

کۆپانی ده‌جال: [بریتی له دوو‌بات‌کردنه‌وی کاریک کوتومت وه‌کوو جارن]: کتایه از کاری است که پس از گذشت مدتی عیناً باید آن را از سر بگیرند و از نو تکرار کنند. (فقهی قاضی. مهر. ۳۱۴)

کۆرهباف: بریتی له پیاوی نازا و نه‌ترس: کتایه از مرد شجاع. (مهر. ۲۲۲)

کۆزروه‌ریانان: بریتی له لێدانی زۆر له یه‌کیک (خان.ف. ۱۰۴): [کتایه از کسی را بسیار زدن].

کۆسته‌کۆسته: بریتی له چاوپا‌کردنی چمن که‌سیک له گه‌ل یه‌کیک بۆ ده‌سته‌بێن و هه‌ل خه‌له‌تاندنی (خان.ف. ۱۰۶): [کتایه از انتظار کشیدن چند نفر برای فریب دادن کسی].

کۆستی که‌وتوه: بریتی له یه‌کیکی باوان شێواو (خان.ف. ۳۳۵): [کتایه از کسی که خانه پدرش آشفته و

اندوخته‌های معنوی دارد. (فتحی‌قاسمی، بهرمری، ۱۳۱۰)

کهوتووه ته هه‌واری غالی: بریتی له یه‌کێک که به هیوای شتی‌ک، بۆ شویتێک چوه به‌لام له‌وی خێری له شته‌که نه‌دیوه (جلا محمود، بهرمری، ۱۳۲۰)؛ [کنایه از کسی که به هوای چیزی به جایی رفته اما در آنجا سودی عایدش نشده باشد].

که‌ر ئاوس ده‌کا: [واته که‌سی‌ک که له خراپه‌کردندا زۆرزان و وه‌ستایه]: کنایه از دانا در خرابکاری. (همیت، ۲۸۷)

که‌ر به باره و گوم نه‌کا: [بریتی له یه‌کێکی گێژوویژ و نه‌زان]: کنایه از آدم فهم و کودن. (همیت، ۲۸۸)

که‌ر به باره‌وه و ئال نه‌که‌ن: [بریتی له‌وهی که هه‌مووشتیکی به فیلبازی نه‌ستین، پروتی ده‌که‌مه‌وه]: کنایه از همه چیزی را با مکر و حيله از او می‌گیرند و لختش می‌کنند. (همیت، ۲۹۱)

که‌ر به کوپانه و نه‌ناسی: [بریتی له یه‌کێکی زۆر گێژ]: کنایه از آدم بسیار کودن. (همیت، ۲۸۸)

که‌ر به کوپانه‌وه خواردن (همه‌مه‌پ، ۵۷): [بریتی له فره‌خۆر: کنایه از آدم پرخور].

که‌ر بووه: ۱) بریتی له یه‌کێک که له خشته‌پراوه و لاس دراوه: ۱) [کنایه از کسی که فربد داده شده است] ۲) تووره بووه و زماندریژی ده‌کات: ۲) [کنایه از خشمگین شده و زبان‌درازی می‌کند] ۳) هه‌لسوکه‌وتی که‌رانیه (جلا محمود، بهرمری، ۱۳۷۰) ۳) [کنایه از رفتاری احمقانه دارد].

که‌ر ته‌مه‌ل ماته‌ل چۆشه: [واته مروژی ته‌مه‌ل ده‌بی گرژی بکه‌مینمه و نه‌مقیزه‌ی ده‌وی]: کنایه از این که آدم تنبل سیخک می‌خواهد. (همیت، ۲۸۹)

که‌ر رهنگ نه‌کا: بریتی له شتیکی به‌رجاو که بۆ

خه‌لتاندنی یه‌کێکی ساویلکه که که‌لکی لی وهرده‌گرن: کنایه از هر چیز که ظاهر فریبنده دارد و برای گول زدن یا تلکه کردن اشخاص ساده‌لوح به کار می‌برند. **که‌ر رهنگ نه‌که‌ن:** کلایه‌رداری کردن و خه‌لتاندنی خه‌لک: کنایه از گول زدن و کلاه برداری.

که‌ر کوپان نه‌که‌ن: بریتی له چموساندنمه به فیلبازی: کنایه از فریبکارانه ستم نمودن.

که‌ر له چاویدا قازینه: بریتی له مروژتیکی بی‌میشک و که‌مده‌ن (جلا محمود، بهرمری، ۱۳۷۰)؛ [کنایه از آدم بی‌مغز و کودن است].

که‌ر له کاروان گل نه‌داته‌وه: بریتی له خاوه‌ن قمرزی ناپیاو و بی‌وێژدان (خان‌جلا، ۲۴۴): [کنایه از صاحب قرض بی‌انصاف بی‌وجدان].

که‌ر له ماله‌کاندا بکه‌ویت دانی ده‌شکیت: واته زۆر هه‌ژارن و ماله‌کمیان پروته (جلا محمود، بهرمری، ۱۳۷۱)؛ [کنایه از شخص بسیار درمانده و فقیر و بی‌چیز].

که‌ر له هه‌رگا، نه‌گی: بریتی له یه‌کێک که له ته‌نگانه‌دا زۆر بۆ که‌سی‌ک ییتن و ته‌نگی پێ هه‌ل‌چنی، هه‌له‌په‌سته: (خان‌جلا، ۲۴۴) [کنایه از کسی که در تنگنا بر شخص دیگری فشار بیاورد و او را در مضيقه قرار دهد، فرصت‌طلب].

که‌ر و خۆله‌میش: [بریتی له دووکه‌س خزماتیه‌کیان به یه‌که‌وه نه‌بی یا پێوه‌نی دووریان بێ]: کنایه از دو تن است که با هم نسبت فامیلی نداشته باشند و یا نسبت خیلی دور و فراموش شده داشته باشند. (فتحی‌قاسمی، بهرمری، ۱۳۲۱)

که‌ر و گا له یه‌ک جیا ناکاته‌وه: [به یه‌کێکی گێژ و نه‌زان ده‌لێن]: کنایه از آدم بی‌نهایت نادان و ابله. (همیت، ۲۹۲)

که‌ر و کووله‌که: [بریتی له هه‌ژاری و ده‌س ته‌نگی]:

کنايه از درماندگی و گدایی. (نقاهی، ص ۲۳۱-۱).
کهراوکهر کموتیون: بریتی له دووکمس که هه‌ئسوکموتیان له گه‌ل یه‌کلنا ناتواو بی‌ت و له هه‌ئشموه نه‌بی‌ت (جلا، محمود، بره‌ی. ۱، ۳۶۹): [کنايه از دو نفر که معاشرتشان با هم ناتمام و ناجور و فاقد عقل باشد].

کهریازاره: بریتی له کاریکی بی‌سرویر، به‌ره‌لایه، هیچی به‌سهر هیچموه نییه (جلا، محمود، بره‌ی. ۱، ۳۶۹): [کنايه از کاری بی سر و سامان و بی نظم و قاعده که بر هیچ پایه و اساسی نباشد].

کهر بگیت سه‌قه‌تی دهکات: بو گالتیمه واته نه‌زانه، ده‌ست یۆ ههر کاریک ببات چواشمی ده‌کات و تیکی نه‌دات (جلا، محمود، بره‌ی. ۱، ۳۷۰): [برای شوخی و مسخره است کنايه از آدم ناآگاهی که دست به هر کاری بزند آن را بر هم می‌زند].

کهریوون: بریتی له زۆر ساردبوونی ئاو به به‌فر یا سه‌هۆل تی‌کردن (خان‌ف. ۱۲۸): [کنايه از آب بسیار سرد].

کهره‌پۆسه‌ر: بریتی له پیری سهرسپی کم‌قام: کنايه از پیر نفهم. (مؤثر، ۲۵۵)

کهرتۆ: بریتی له مردومی نه‌زان و فره‌دووی قسه‌ره‌ق (خان‌ف. ۱۲۷): [کنايه از آدم وراج].

کهرتۆپنه: بریتی له سهریره‌ه‌وۆره‌یی زۆر پۆد: کنايه از سربالایی سخت، بریتی له دوامین کایمی گۆروابازی: کنايه از آخرین دور جوراب‌بازی. (مؤثر، ۲۵۳)

کهرمگا: بریتی له زۆرداری زالم: کنايه از آدم زورگو. (مؤثر، ۲۵۵)

کهرمکه کوپانی لار کرمووه: [بریتی له ژنیک کموتیته نیو کاری خراپوه]: کنايه از زنی که بدکاره شده باشد. (همیت، ۳۹۲)

کهره مه‌ره‌یان پی خست: زۆریان لی دا و خه‌ستیانه مردن نه‌مه له‌موه هاتووه که ده‌ئین: کهره مه‌ره

به‌هاره کورتانت بۆ دیتیم له‌و شاره: کنايه از کسی که تا حد مرگ او را بزنند که در اثر زدن شدید نزدیک به مرگ باشد: خره نه‌یر بهار است پالانی از آن شهر برایت می‌آورم.

کهره‌و سیراج له وه‌خت خۆیا خۆشه: [واته: ههر کاری له کاتی خۆیا و ههر شتیک له جیگهی خۆیا باشه]: کنايه از این که هر کار به موقع خود و هر چیزی بجای خویش نیکوست. (همیت، ۳۹۲)

کهرسه‌گ: بریتی له به‌دیمین گیتی به دل له‌سهره‌ئۆش: کنايه از ظاهر احمقانه و باطن دانا داشتن. (مؤثر، ۲۵۳)

کهرسواری نه‌کا: [ده‌مەلتداری زالم و چموسینەر]: کنايه از کسی که بر جمعی نادان و ابله حکومت کند. (همیت، ۳۹۰)

کهرگا‌گۆره: بریتی له که‌مووسکه، زۆرکم: کنايه از بسیار اندک. (مؤثر، ۲۵۴)

کهرقام نه‌کەن: بریتی له به باشی تی‌ته‌گه‌مین: کنايه از کسی را درست و کامل حالی کردن.

کهرمجینی: بریتی له زۆر چمپه‌لی و گهماری: کنايه از بسیار آلوده. (مؤثر، ۲۵۴)

کهرۆشک به عه‌ره‌بانه دمگری: بریتی له یه‌کیکی فیتلاری و به‌سیاسه‌ته که کاره‌کمی به هیتوری به‌ره‌وپی‌ئش ده‌بات (جلا، محمود، بره‌ی. ۲، ۱۲۰): [کنايه از آدم نیرنگ‌باز و سیاستمدار که کارش را آهسته و از روی نقشه به پیش می‌برد].

کهری ئهم باره نییه: بریتی له یه‌کیک که ده‌ره‌قه‌تی نیشیک نه‌یت، واته: ئهم کاره به‌و ناکریت (جلا، محمود، بره‌ی. ۱، ۳۷۱): [کنايه از کسی که توانایی انجام کاری را نداشته باشد، یعنی این کار توسط او انجام نمی‌گیرد].

کهری به پی‌قام ئاو نه‌خواتموه: [بریتی له یه‌کیک که به شۆن نیش و کاری خۆینا نه‌چیت و به که‌سیکی‌تر

نادات و ریزی بۆ دانانن]: کتایه از سخنش بی اثر است
و احترامی در میان مردم ندارد. (همیت. ۳۹۶)

کەس شان له شانی نادات: بریتی له مرۆفییکی پایه‌بەرز
و بەده‌سه‌لات (جەڵا محمو. بەرە. ۳۷۲): [کتایه از فرد
والامقام و قدرتمند].

کەس کاغەزی کەس ناخوێنیتەوه: کەس گۆی له قەسە
کەس ناگریت کەس به تنگ کەسوه نایەت. به
دانیشتیك دەلێن که هەموویان قەسە بکەن کەس گۆی
لەوی تر نەگریت (جەڵا محمو. بەرە. ۳۷۲): [کتایه از
کسی که گوش به حرف کسی دیگری ندهد و در
تنگنا کسی به یاری و کمک دیگری نشتابد و کتایه
از مجلس و محفلی که همه سخن می‌گویند ولی هیچ
کس حرف دیگری را گوش نمی‌کند].

کەس نایژیت خاڵۆکەرت بە چەند: کەس لێی
ناپرسیتەوه، گۆی ناداتی. یەکیك نەمه دەلێت که به
دەست شتیکیهوه داماییت، بیویت بیفروشتیت. یان لێی
قەوماییت و کەسیك نەبیت لایەکی لێ بکاتەوه.
ناژمیدانە ئەوه دەلێت: کتایه از فردی که هیچ‌کس
به او توجهی نمی‌کند به کسی این سخن را می‌گویند
که چیزی روی دستش مانده باشد و بفروش نرسد یا
حادثه‌ای بر او واقع شده باشد و کسی به کمک او
نشتابد.

کەسا: بریتی له کورته‌بنەوی قەلەو: کتایه از توپولی.
(مەژ. ۶۵۷)

کەسکۆن: بریتی له تەردەماخ: کتایه از دلخوش.
(مەژ. ۶۵۷)

کەسیك دادپەن: فیزیوون و ڕەجاوکردنی کردەوه و
ناکاری کەسیك وەکوو غوونەیه‌کی باش: کتایه از یاد
گرفتن و تقلید کردن اعمال و اخلاق کسی به عنوان
الگو.

بەسپێریت که بیکا بۆی]: کتایه از کسی خود دنبال
کارش را نگیرد و به دیگری بسپارد که انجام دهد.
(همیت. ۳۹۳)

کەری خۆی بەستۆتەوه: بریتی له یەکیك که کارەکی
خۆی بنجەبەست کردوه و دنیایه (جەڵا محمو. بەرە. ۳۷۱):
[کتایه از کسی که کار خویش را تثبیت و
محکم کرده و نسبت به درستی و بی‌نقصی آن
مطمئن است].

کەری خۆیه‌تی و گۆیی نال دەکات: واتە مالی خۆیه‌تی
و چی لێ دەکات دەیکات، کار به نازووی خۆی
دەکات (جەڵا محمو. بەرە. ۳۷۲): [کتایه از کسی که
مالک اموال خویش است و هرچه دلش می‌خواهد
می‌کند انجام می‌دهد و به میل خود عمل می‌کند].

کەری کی توپیوه؟: بۆ سەرسویمان و تەوسە، بریتی
له یەکیك که کاریکی باش بکات و لێی نوشتیتەوه
(جەڵا محمو. بەرە. ۳۷۲): [از روی تعجب و طعنه به
کسی گفته می‌شود که کاری آنچنان خوب انجام
دهد و آن را رها نکند].

کەری له پرد پەریگەسەو: واتە گیروگرفتی یەکیك
لابردن و به ناوات خۆ گەین: کتایه از مشکل کسی را
رفع کردن و به مراد خود رسیدن.

کەری نیر نایکیشی: بریتی له یەکیکی بەغیز و دەعیه
(جەڵا محمو. بەرە. ۱۲۰): [کتایه از آدم متکبر].

کەریاوێ پێ ئەکا: [بریتی له یەکیك که له وەزی
گەرما جلبرگی زۆر لەبەر بکا]: کتایه از پوشیدن لباس
در فصل گرما. (همیت. ۳۹۴)

کەس به کەس نییه: [بریتی له جینگایه‌کی قەرەباڵغ و
نالۆز]: کتایه از هرج و مرج. (همیت. ۳۹۵)

کەس خەتی ناخوێنیتەوه: [واتە کەس بایخ به قەسە

که شغله یی: بریتی له فیز و دهعیه: کتایه از متکبر.
(متر. ۱۶۵۸)

که شک ساوین: بریتی له یه کیک که نیش و کاری
بی کدک نکات: کتایه از کار یهوده.

که شک ساوینی ماگه: [واته ماوینی زور ناخینئ]:
کتایه از زمان زیادی نمی برد. (حمیت. ۳۲۷)

که شکی خوی نیناوتوه: بریتی له یه کیک که نیشی
خوی جیه جی کردوه (جمل محمود. برمر. ۱۲۱. ۲): [کتایه از
کسی که کار خویش را به اتمام رسانده است].

که شکیان پیکوه ناکوئیت: ناتهبان، پیکوه ناگوبین.
دانوویان پیکوه ناکوئیت (جمل محمود. برمر. ۱۲۱. ۲):
[کتایه از ناسازگارند و با هم نمی سازند].

که چهن و کوونی: بریتی له هاوقسه و راز: کتایه از
همراز.

که چهل کرد: واته میشکی برد هیئنده شو شتمی
خواست، دای به گوئیدا (جمل محمود. برمر. ۱۲۱. ۱): [کتایه
از تکرار بیشتر از حد یک خوبی یا یک خواهش].

که فنه ندمکو: بریتی له ناسمان: کتایه از آسمان.
(متر. ۱۶۱۱)

که فنه شوپ: بریتی له سه گوروشته و چیروک: کتایه از
قصه و سرگذشت. (متر. ۱۶۱۱)

که فته سهر زوانگه: [واته: ناویانگی دهر کردوه]:
کتایه از بلند آوازه و مشهور شده. (حمیت. ۳۲۷)

که فته سهری: واته دلی پیویمه و میلی له سرکردنی
همیه: کتایه از تمایل داشتن، قصد و میل انجام کاری
را پیدا کردن.

که فته ناو دس و دم (کهوتوته بهر چلو و دم):
بریتی له یه کیک که خدلی به خیلی پی دهبمن، پیادا
هله ده کفین، چاوی پی هله ده هیتن (جمل محمود. برمر. ۱۲۱. ۲):
[کتایه از کسی که مردم به او حسودی می برند].

که فتن: بریتی له بیحورمه تبون: کتایه از بی قدر شدن،
بریتی له نابوتوبون: کتایه از ورشکست شدن.
(متر. ۱۶۵۹)

که فتن: بریتی له شتی زور چهرمگ پو وینه: که فتنی
کردووته بهر: کتایه از چیز بسیار سفید. (متر. ۱۶۱۰)

که فوکول: بریتی له کینه و رق: کتایه از قهر و غضب.
(متر. ۱۶۱۰)

کتک نه غمه شوانت: [واته تزلت لی نه ستینم]: کتایه
از انتقام گرفتن. (حمیت. ۳۲۷)

کتک سهر چنار بوون: بریتی له یه کیک که بیته گالته ی
نم و شو و تیزی پی بکن: کتایه از آلت دست و
تمسخر دیگران قرار گرفتن.

کتک له مالیا به چپوشه قهو نه گهری: [بریتی له
یه کیکي رژد و بهر چاوتنگ]: کتایه از آدم خسیس و
نان نخور. (حمیت. ۳۲۷)

کتک له مالیا سهر هه تیر: [بریتی له یه کیکي رژد
و چاچونک]: کتایه از آدم خسیس. (حمیت. ۳۲۷)

کتکه نه فتنه: بریتی له یه کیک که بی به هوئی ناژاوه
و هرا (هزار. ۲۷۱): [کتایه از کسی که موجب آشوب و
بلوایی شود].

که له بهر: بریتی له دهر تانی تمنگ: کتایه از راه نجات
دشوار. (متر. ۱۶۱۵)

که له پاچه کردن: بریتی له شه قویه فکردنی گیاندار
(هزار. ۱۶۰): [کتایه از لت و پار کردن جاندار].

که له شاخ لیگوتن: [بریتی له خوین گرفتن و
دوویه دوویرون]: کتایه از حجامت کردن و جماع
کردن. (فتاحی قاضی. برمر. ۱۲۱۰)

که له شیر ناوه خت: بریتی له یه کیکي وهخت نه ناس
(هزار. ۲۸۲): [کتایه از کسی که بی موقع و ناوقت به هر

که‌له‌ته‌زین: بریتی له خواردن و خواردنوهی زۆر سارد: کنایه از خوردن و آشامیدنی بسیار سرد. (مۆر. ۲۱۶)

که‌له‌ه‌زاور: بریتی له مردومی ترسه‌نۆک (خان.ف. ۱۳۹): [کنایه از آدم بزدل].

که‌له‌ه‌گهرم: بریتی له مرۆی تووڤه و تۆسن: کنایه از آدم عصبانی. (مۆر. ۲۱۶)

که‌له‌ه‌کۆن: بریتی له مردومی کۆنه‌پهرست (خان.ف. ۱۳۹): [کنایه از آدم مرتجع].

که‌له‌ه‌یی: بریتی له مردومی شیت (خان.ف. ۱۳۹): [کنایه از آدم دیوانه].

که‌له‌ی شه‌میله‌خواردوو: [بریتی له یه‌کینکی خۆ به زلزان و مل‌ه‌وێ]: کنایه از آدم مغرور و سرکش. (ق‌ت‌ح‌ی. ق‌ض‌ی. ب‌م‌ر‌. ۳۳۱)

که‌له‌ه‌پۆسه: [واته‌ که‌م درۆ بیژه]: کنایه از این که‌م دروغ سرهم کن. (ه‌م‌ت. ۳۹۱)

که‌م جیق‌ل‌دان: بریتی له یه‌کینک که‌ زۆر زوو تووڤه‌ نه‌بی (خان.ف. ۱۶۶): [کنایه از کسی که‌ بسیار زود عصبانی می‌شود].

که‌م جیق‌ل‌دان: بریتی له بی‌سبر و حموسه‌له: کنایه از ناشکیبا. (مۆر. ۲۲۸)

که‌مه‌تر‌خه‌م: [به یه‌کینکی ته‌مه‌ل و بی‌تاقه‌ت ده‌لێن]: کنایه از آدم بی‌توجه و تێل. (ه‌م‌ت. ۴۰۰)

که‌مه‌ر به‌سته‌یه: پنا‌به‌ره. هانا‌به‌ره. له‌ گۆزانی‌به‌کی فۆل‌کلۆریدا ده‌لێ (ج‌م‌ل‌. م‌م‌م‌. ب‌م‌ر‌. ۲. ۱۲۱): [که‌مه‌ر به‌سته‌ی خه‌لیم]: (کنایه از پناهنده، دادخواه، متکی).

که‌مه‌ریه‌سته: بریتی له پنا‌به‌ره: کنایه از پناهنده. (مۆر. ۲۲۹)

که‌مه‌ه‌ن‌گیش: بریتی له عاشق‌پوونی شیخی ته‌ریقه‌ت یا کچی جوان: کنایه از مع‌ج‌نوب پیر طریقت و عرفان یا

جایی س‌ر‌ن‌د.

که‌له‌شیر یه‌کینکه و تۆ سواری بو‌یته: واته‌ له خۆشیدا‌یه، به‌ هه‌ر‌ک‌س‌ی که‌ له‌ بارو‌د‌خ‌ی‌کی چاک‌دا بی‌ت: (ج‌م‌ل‌. م‌م‌م‌. ب‌م‌ر‌. ۲. ۱۲۱) [کنایه از شادمان، کسی که‌ وضع‌ش توپ‌ باشد].

که‌له‌شیر‌ی خوم‌ل‌گیه: [واته‌ گه‌ره‌ بو‌گه و به‌ ته‌مه‌نی جوانی گه‌یش‌ت‌وه]: کنایه از کسی که‌ به‌ حد بلوغ‌ ر‌س‌یده. (ه‌م‌ت. ۳۹۸)

که‌له‌گایی: بریتی له زۆر‌گوتن و س‌ه‌ره‌پ‌زی: کنایه از زور‌گویی. (مۆر. ۲۱۲)

که‌له‌گهرم: بریتی له چله‌ی ه‌او‌ین: کنایه از چله‌ی تابستان. (مۆر. ۲۱۲)

که‌له‌که‌ته‌ره: ۱) بریتی له س‌ه‌ری‌ه‌ که‌له‌که‌راوی ل‌ه‌ر‌مان‌ ت‌ری‌ک: ۱) کنایه از بر‌ه‌م‌ ان‌باش‌ته‌ی س‌ست‌ بنیان، ۲) بریتی له‌ کار‌ی که‌ ناش‌ی س‌ه‌ری‌گری: ۲) کنایه از کاری که‌ عمل‌ی نه‌ی‌ شو‌د. (مۆر. ۲۱۲)

که‌له‌کی دا: فێلی لێ کرد، درۆی له‌گه‌ل‌دا کرد (ج‌م‌ل‌. م‌م‌م‌. ب‌م‌ر‌. ۱. ۳۷۵): [کنایه از فری‌ش‌ داد، به‌ او دروغ گفت].

که‌له‌مه‌کردن: بریتی له به‌م‌یده‌ست‌کردنی گیان‌دار (خان.ف. ۱۶۲): [کنایه از رام‌ کردن حیوان].

که‌له‌که‌له‌یه: [واته‌ د‌ل‌ی نه‌خ‌وا‌زی و مه‌یلی لێ‌یه‌ کار‌ی‌ک‌ ب‌کا]: کنایه از ه‌وس‌ کاری‌ را‌ کردن. (ه‌م‌ت. ۳۹۷)

که‌له‌ه‌ه‌ه‌: بریتی له‌ مردومی ر‌ق‌ نه‌ست‌ور (خان.ف. ۱۳۹): [کنایه از ل‌ج‌باز].

که‌له‌ه‌ه‌وش: بریتی له‌ مردومی بی‌تا‌وه‌ز (خان.ف. ۱۳۸): [کنایه از آدم ته‌ی‌ مغ‌ز‌بی‌ عقل].

که‌له‌ه‌با: بریتی له‌ مردومی خ‌ود‌سه‌ری‌ که‌له‌ه‌ه‌ه‌ (خان.ف. ۱۳۸): [کنایه از آدم ل‌ج‌وج].

عاشق دختر جوان شدن. (مهر، ۱۶۹)

که موکوری: بریتی له ناداری (هخامنش، ۱۸۴): [کتایه از فقیری].

که ناراو: بریتی له جینگه دست‌بناو: کتایه از مستراح، توال. (مهر، ۱۶۹)

که ندوونگون: [بریتی که یه کیکی پیتموبوگ و قه‌لر]: کتایه از آدم چاق و خپله. (فتاحی، ۱۳۲۰)

کهو له بگارا دمگیر: (مهر، ۱۸): [بریتی له همل و دهرفتی شیواو] که‌لک وهرگرتن: کتایه از استفاده درست از فرصت‌ها].

کهو له گویه که‌فی له سهرسه‌ختی خوی نییه که‌فی: بریتی له یه کیکی زور سهرسه‌خت و که‌لله‌رقه. کهو له کتو ده‌کوتیه خوار به‌لام له سر سه‌ختی خوی وازناهی‌نئ (جلا، محمود، بهرمر، ۱۳۲۰): [کتایه از فرد بسیار سرسخت و لجباز. کبک از کوه به پایین می‌افتد اما از سرسختی خویش دست برنمی‌دارد].

کهوا سور به‌رتیپ: [بریتی له یه کیکی که کاری پتکه‌نینی بکات تا خه‌لک پی بکمن و شاد بن یان که‌سیک که گالته‌ی پی بکری]: کتایه از دل‌کک، شخص مورد تمسخر. (مهر، ۴۰۲)

کهوتوته به‌رچاوو دم: خه‌لکی چاری پتدا همل ده‌کفینن. لئی ده‌لین (جلا، محمود، بهرمر، ۱۳۲۰): [کتایه از کسی که مورد حسد قرار گیرد].

کهوتوته پینه‌وپه‌رو: (۱) بریتی له یه کیکی که ه‌زار کهوتوییت و کاره‌ک‌وی کورتی هیتابی: (۱) [کتایه از کسی که فقیر شده باشد و در کارش کم آورده باشد] (۲) کم و کوژی همیه، هوئی چاره‌سری ناتواویه‌کائی نه‌دا (جلا، محمود، بهرمر، ۱۳۲۰): (۲) [کتایه از ناقص است، کوشش می‌کند نواقص و نارسایی‌ها

را جبران نماید].

کهوتوته خاک و پای: ده‌ست دامانیه‌تی، لئی ده‌پارپتته‌وه، خوی داوه به سر خاکی به‌رپیتدا (جلا، محمود، بهرمر، ۱۳۲۰): [کتایه از دست به دامانش شده از او التماس می‌کند، به خاک پایش افتاده].

کهوتوته ژیر دست و پیوه: بریتی له یه کیکی که توشی گاشه، سزا یان فووتان بووییت به هوی ده‌ستمولایه‌کوه (جلا، محمود، بهرمر، ۱۳۲۰): [کتایه از کسی که از طرف عده‌ای گرفتار آشوب و بلوا و آزار شده باشد].

کهوتوته ساجی عه‌لی: بریتی له یه کیکی که هیچی به ده‌ستوه نه‌ماوه (هخامنش، ۱۳۵۷): [کتایه از کسی که چیزی برایش نمانده].

کهوته خوی: (۱) فریای خوی کهوت و خوی رزگار کرد: (۱) [کتایه از به داد خویش رسید و خود را نجات داد] (۲) خوی گورج و ناماده کرد (جلا، محمود، بهرمر، ۱۳۲۰): (۲) [کتایه از خویش را آماده کرد].

کهوه‌خنکی: واته ناو نییه: کتایه از بی‌آبی.

کهومر ده‌یجنیت: شینسییه، له رویشتن و له کاردا (جلا، محمود، بهرمر، ۱۳۲۷): [کتایه از آدم شکیا در راه رفتن و در کار کردن].

کهوتوه به‌رچاو و دم: بریتی له تیره‌یی پی ده‌مین: کتایه از کسی که زبان و چشم حسودان بر او باز شده. **کهوتوه به‌ر چنگی:** کهوتوه ژیر ده‌سه‌لاتی، کهوتوه به‌ر ده‌ستی (جلا، محمود، بهرمر، ۱۳۲۰): [کتایه از بر او غلبه کرده، بر او مسلط شده].

کهوتوه خوار و ژووری: خمریکه رازی ده‌کات تا فریوی بدات. ملی پی بدات بو نمو نامانجه‌ی نهم کوششی بو ده‌کات (جلا، محمود، بهرمر، ۱۳۲۰): [کتایه از دارد راضیش می‌کند تا فریش دهد و تسلیم

خواسته‌اش کند.

کهوتووته داویهوه: (۱) دلی تیی چوه و حمزی لی کردوه: (۱) [کنایه از عاشقش شده و دوستش دارد] (۲) توشی بووه به توشیوه و گرفتار بووه، به فیل له خشته بپاوه (جلا محمود. بهرگی. ۲۷۸؛ ۲) [کنایه از گرفتارش شده و با نیرنگ او را از راه بدر برده است].

کهوتووته دبرای ته‌نگهوه: گرفتار بووه و دهراته‌نموی ستمه (جلا محمود. بهرگی. ۲۷۸؛ ۲) [کنایه از گرفتار مصیبت یا بلایی شده که خارج شدن از آن بسیار دشوار است].

کهوتووته ژیرهوه: دژاندوویه‌تی و نوشستی هیناوه (جلا محمود. بهرگی. ۲۷۹؛ ۲) [کنایه از شکست خورده است].

کهوتووته سمر زمان: ناوی زپاوه و بۆته بنیشته خۆشی سمر زمانی ته‌م و ته‌م (جلا محمود. بهرگی. ۲۷۹؛ ۲) [کنایه از کسی که به واسطه‌ی رویدادی یا کار بدی نامش بر سر زبانها افتاده و رسوای خاص و عام شده است].

کهوتووته سمر و کلاوی خۆی: به یه‌کیکی هوساردامالیاک و بهره‌لا ده‌لین که گوره‌یه‌کی نه‌بی بهرگری لیوه بکات: کنایه از کسی که بر اثر بی‌سرپرستی افسارش گسیخته شده.

کهوتووته چه‌ناکه کوتی: بریتی له یه‌کیک که له گیانکه‌نشتدایه، له سمره‌مگردایه (جلا محمود. بهرگی. ۲۷۸؛ ۲) [کنایه از کسی که در لحظات آخر عمرش به سر می‌برد، حالت احتضار].

کهوتووته گیرموکیشه: (۱) له هاتوچۆ دایه و ماندوه: (۱) [کنایه از آدمی که در رفت و آمد است و خسته شده] (۲) توش بووه (جلا محمود. بهرگی. ۲۸۰؛ ۲) [کنایه

از گرفتار شده است].

کهوشوارپوون: [بریتی له رویشتن بو سه‌فر]: کنایه از نشانه‌ی رفتن به سفر. (فتاحی قاضی. بهرگی. ۲۲۴)

کهوچی تی ناگه‌ری: [بریتی له چوپ‌پروون]: کنایه از تراکم و انبوهی. (فتاحی قاضی. بهرگی. ۲۷۰؛ ۲)

کهوچی نییه بۆ (... ده‌خوات: که قسه‌ی باش نازانیت خرایشی مه‌که (جلا محمود. بهرگی. ۲۸۱؛ ۲) [کنایه از اگر نمی‌توانی سخن خوب بر زبان آوری بد نیز مگر].

کهوله‌کۆن: بریتی له معدومی پیری قرخنی په‌ک‌که‌وته (خان‌ف. ۱۵۰؛ ۲) [کنایه از پیر لکته].

کهولی ده‌له‌کی: [بریتی له شتی بمنرخ و پریه‌ها]: کنایه از چیز گرانه‌ها و با ارزش. (فتاحی قاضی. بهرگی. ۲۲۴)

کهولی کرد: واته: (۱) زه‌بوون و بی‌هیزی کرد: (۱) [کنایه از این که او را بیچاره و ناتوان کرد] (۲) بی‌زاری کرد (جلا محمود. بهرگی. ۲۸۱؛ ۲) [کنایه از یزارش کرد].

که‌نیویه‌ین: واته هزار ته‌گیر و رایان به نه‌پنی همیه (جلا محمود. بهرگی. ۲۸۱؛ ۲) [کنایه از داشتن ارتباط یا داشتن توطئه و نقشه‌ی مشترک میان دو یا چند نفر].

کیژ کردن: بریتی له چه‌قی زۆر بۆ کسی کردن: کنایه از اصرار ورزیدن زیاد. (مهر. ۲۴۲)

کیسه‌ن ناویستان: بریتی له یه‌کیکی ناشیرین و کۆل: کنایه از آدم زشت و کوتاه‌قد.

کیسه‌له‌مل: بریتی له کچی جوان له مالی باوکی (خان‌ف. ۱۵۲؛ ۲) [کنایه از دختر زیبا در خانه‌ی پدری].

کیسه‌له‌لروون: بریتی له ته‌ماداری یه‌کیک بو شتیک (خان‌ف. ۱۵۲؛ ۲) [کنایه از منتظر بودن برای چیزی].

کیسه‌ی بۆ هه‌لرووه: چاو‌پریه‌ ته‌م شتی ده‌ست بکمویت (جلا محمود. بهرگی. ۲۸۵؛ ۲) [کنایه از منتظر است

که به دستش برسد.]

کیسگردن: بریتی له پیشخواردنوهی یه کتیک له رقانا
(خان.ف. ۱۵۶): [کنایه از خشم را فرو خوردن].

کیشایه بهر یه خه‌یا: [بۆ گموره کردن و باره‌ننانی
همولی دا]: کنایه از این که در تربیت و پرورش او
اقدام کرد. (حمیت. ۴۰۴)

کیشویه‌ره: ده‌لین نهم کیشویه‌ریه به من ناکریت.
واته نهم هاتوچۆ و نمرکه گرانه به من ناکریت. نهمه
له کرشه‌کیشان و بردنی بۆ سرخ‌مرمانوه هاتووه:
کنایه از این وظیفه‌ی سنگین از عهده‌ی من برنخواهد
آمد.

کینج نه‌خه‌مه شوانت: [واته سر لی شتواو و ناواره‌ت
ده‌کم]: کنایه از این که ترا پریشان و سرگردان
می‌کنم. (حمیت. ۴۰۴)

کینج نال نه‌کا: به یه‌کتیکی فیل‌باز و ساختچی نوتوتی
(رخزسی. ۳۰۸): [کنایه از نیرنگ‌باز و کلاه‌بردار].

کینچان نه‌گرئ: بریتی له یه‌کتیکی بینکار و ذاکوتووه:
کنایه از آدم بیکار و وامانده.

کینج‌کموتنه‌کهول: بریتی له پهلپهل بینکموتنی یه‌کتیک
(خان.ف. ۱۵۲): [کنایه از عجله کردن].

کینجه‌له‌هینان: بریتی له پهلپهل بینکموتنی یه‌کتیک بۆ
به‌جی‌هیشتنی شویتینیک (خان.ف. ۱۵۲): [کنایه از
شتابزدگی].

کیفه‌که‌ی گوم کردووه: (۱) [واته گیچ‌دل دهرتیرئ]. (۲)
[بریتی له یه‌کتیک شعر و ناژاوه بنیتسه]: کنایه از
کسی که بازی درآورد، کنایه از کسی شر و آشوب
به پا اندازد. (حمیت. ۴۰۵)

کیو له بن دهرتیری: (۱) [بریتی له خه‌م و کهمری
زۆر]. (۲) [بریتی له مروفی به‌هیز و نازا]: (۱) کنایه از

غم و غصه‌ی ممتد. (۲) کنایه از انسان قوی و زورمند.
(حمیت. ۴۰۵)
کیوی: بریتی له معدومی سرکی سل‌کردوو له‌شت
(خان.ف. ۱۵۶): [کنایه از آدم مردم‌گریز].

گالهی پی کرد: حمشری پی کرد، زۆر له گه‌لیدا خمريک بوو، ده‌لێن گالهی به خواردنه‌که کرد. واته زۆری خوارد، گالهی به کاره‌که کرد؛ زۆر له گه‌لیدا خمريک بوو (جلاي محمود. به‌رگه‌ی ۱. ۱۳۹۸)؛ [کنایه از کار را با کمال نشاط انجام داد، بسیار مشغولش شد].

گالیش زانی خوايه: به يه‌کێک ده‌لێن که به چاوی سووک ته‌ماشای خزمیکی خۆی بکات (جلاي محمود. به‌رگه‌ی ۱. ۱۳۹۸)؛ [به کسی گفته می شود که با چشم حقارت به فامیل نزدیک خویش بنگرد].

گانه‌گوێ: بریتی له به‌زم و هه‌را (خلاف ۱۶۳)؛ [کنایه از همه‌ه و شلوغی].

گاور (هوژمن) به جه‌سته‌ی بیټ: ۱) بریتی له يه‌کێک که زۆر پهری‌شانه و نازاریکی زۆری هه‌یه: ۱) [کنایه از فرد بسیار اندوهگین که رنج و آزار بسیاری دارد] (۲) باریکی ناله‌بار و شیرزه‌ی هه‌یه (جلاي محمود. به‌رگه‌ی ۱. ۱۳۹۹)؛ (۲) [کنایه از وضعی ناهموار و پریشان دارد].

گاورى سه‌رکوی پی موسلمان ده‌بیټ: بریتی له يه‌کێک که زۆر شیرزه‌یه و هه‌موو کسێک به‌زه‌یه‌ی پێدا دیتمه‌وه، سا یا کۆستیکی گه‌وره‌ی کموته‌وه و له شیندایه یان نازاریکی زۆری هه‌یه و له چه‌پۆکاندایه (جلاي محمود. به‌رگه‌ی ۱. ۱۳۹۹)؛ [کنایه از کسی که بسیار پریشان حال است و همه کس بر او ترحم می‌کنند ممکن است عزیزی را از دست داده باشد یا بیماری لاعلاجی داشته باشد و در دست و پا زدن باشد].

گای بنه: [بریتی له پیاویکی کم دهر‌دسر و کم‌ترک]: کنایه از مرد بی‌آزار و کم‌زحمت. (همه‌ت ۲۰۸)

گای بی‌شاخ: [بریتی له مروڤی گیژ و نهمان]: کنایه از آدم ابله و نادان. (همه‌ت ۲۰۸)

گای بی‌گاوانه: بریتی له يه‌کێک که کسێکی نه‌بیټ

گا به پێوه قووت ده‌دات: بریتی له يه‌کێکی به‌رتیلخوڕ یان دزیکی چابوک که مائی میری یا هی نهم و نمو بیټ سل ده‌ماشیتمه‌وه (جلاي محمود. به‌رگه‌ی ۱. ۱۳۹۶)؛ [کنایه از آدم رشوه‌خوار یا دزد ماهری که دارایی و ثروت پادشاهی یا حاکمی یا کس دیگر را بدون هیچ ترسی ببرد].

گا به ده‌نگی ناره‌وات: بی‌دِرکه، کس به هه‌یجی نازانیټ، بووده‌له و بی‌ده‌سه‌ل‌اته (جلاي محمود. به‌رگه‌ی ۲. ۱۳۹۵)؛ [کنایه از آدم بی‌آزار و تبل و ناتوان].

گا به گوندا ده‌ناسیته‌وه: بۆ ته‌مه‌س و گالته پی کردنه واته زۆر نهمان و ناشاره‌زایه (جلاي محمود. به‌رگه‌ی ۱. ۱۳۹۶)؛ [برای طعنه و مسخره است و کنایه از آدم بسیار نادان].

گا به کلک نه‌گه‌رئ: واته ناشییه (معه‌وف ۸۲)؛ [کنایه از ناوارد].

گا گوی کرد: له ږووی سووکییه‌وه بریتی له يه‌کێک که قسه‌یه‌کی ناپه‌سه‌ند بکات (جلاي محمود. به‌رگه‌ی ۱. ۱۳۹۶)؛ [برای تحقیر است و کنایه از کسی که حرف زشت و ناپسندی بزند].

گا له کولوا روژمه‌وه سه‌ر ده‌خات: بریتی له دزیکی شاره‌زا و چابوک (جلاي محمود. به‌رگه‌ی ۱. ۱۳۹۶)؛ [کنایه از دزد آگاه و ماهر].

گاپی: بریتی له مع‌ردومی ته‌مه‌ل له روژنا: کنایه از سست و تبل در راه رفتن. (معه‌وف ۶۸۱)

گاگوو: بریتی له يه‌کێکی نه‌حمق و هه‌یج نهمان: کنایه از آدم نفهم و جاهل. (معه‌وف ۶۸۴)

سرپرستی بکات، پشتگیری و راویزی بۆ بکات (جەل) محمود. بەرمە. ۱۳۹۷؛ [کنایه از کسی که مسئول و سرپرستی نداشته باشد تا او را راهنمایی و پشتیبانی کند].

گای خوش دۆ: به یه‌کیکی خێر و بهره‌م‌دار نوتۆی (ڕەخا، ۳۱۳)؛ [کنایه از شخص پرمفعت].

گای خۆی نەڕانی: واتە مافی خۆی له‌ به‌رجاو نه‌گرێ؛ کنایه از کسی که نفع خویش را در نظر دارد.

گای خۆی و گارام خۆی: بریتی له‌ یه‌کێک که تمینا بۆیت و پێویستی به‌ یاری کەس نه‌ییت؛ کنایه از کسی که تنها زندگی کند و احتیاج به‌ کمک کسی ندارد.

گای مارۆیه: ۱) بریتی له‌ یه‌کێک که له‌ هه‌موو شوێنێک ده‌ناسرێته‌وه؛ ۱) [کنایه از کسی که در هر جا و مکانی شناخته شده است] ۲) چاره‌ڕه‌شه و به‌ گوناهاکاری بزائن و بێگاری پێ ده‌کەن (جەل) محمود. بەرمە. ۱۳۹۸؛ ۲) [کنایه از آدم بدبختی که او را گناهکار بشناسد و او را به‌ بیکاری وادار کنند].

گای ناو گوێرمه‌که‌یه: بریتی له‌ مەروڤی گەورە‌سال که هه‌میشه له‌ گەڵ مندالاندا یاری بکات (جەل) محمود. بەرمە. ۱۳۹۸؛ [کنایه از آدم بزرگی که همیشه با بچه‌ها بازی کند].

گای یه‌ک ناخۆره: بریتی له‌ یه‌کێک که بیهوێت هه‌ر به‌ ته‌نها بژی و له‌ گەڵ کەسدا نه‌بێت (جەل) محمود. بەرمە. ۱۳۹۸؛ [کنایه از کسی که میل دارد تک و تنها زندگی کند و با کسی نباشد].

گژانن: بریتی له‌ ئاژاوه‌ نانه‌وه؛ کنایه از آشوب به‌ پا کردن. (مەژ، ۲۹۲)

گژگرتن: بریتی له‌ سووربوونه‌وه و تووڤه‌بوونی کەسێک (هه‌ڵ، ۱۶۸)؛ [کنایه از به‌ خشم آمدن زیاد].

گرانبار: بریتی له‌ کەسێک که باری ژبانی قورس و گران بێ (هه‌ڵ، ۱۶۵)؛ [کنایه از کسی که بار زندگی بر دوشش سنگینی کند].

گرمو له‌ شه‌یتان نه‌باته‌وه: بریتی له‌ یه‌کیکی زۆر فێلباز (هه‌ڵ، ۳۶۶)؛ [کنایه از آدم نیرنگ‌باز].

گرموڤورده‌وه: بریتی له‌ سەرمەوتنی یه‌کێک له‌ کاریکی گرنگا (هه‌ڵ، ۱۶۱)؛ [کنایه از پیروز شدن کسی در کاری].

گرموی له‌ شه‌یتان ڤروته‌وه: واته‌ زۆر زانیکی نوتۆیه‌ کەس نایگاتێ (جەل) محمود. بەرمە. ۱۴۰۳؛ [کنایه از آدم نیرنگ‌باز و بسیار زیرک که کسی به‌ پای او نمی‌رسد].

گرتیه‌ ده‌ستی خۆی: ۱) خۆی کاره‌که‌ی کرد؛ ۱) [کنایه از خود آن کار را انجام داد] ۲) خۆی سەرمەشتی کرد (جەل) محمود. بەرمە. ۱۴۰۴؛ ۲) [کنایه از خود سرپرستی و مسئولیتش را قبول کرد].

گرداڤ بوون: بریتی له‌ کاره‌سات و به‌لا؛ کنایه از بلا، مصیبت. (مەژ، ۲۸۹)

گردگه‌سه‌ ده‌موو: [بریتی له‌ یه‌کیکی شەڕاشۆ و بێ باک که له‌ سەر ئاژاوه‌گێڕی به‌رده‌وام بیت]؛ کنایه از شخصی که در خرابکاری جری شده باشد و به‌ آن ادامه دهد. (هه‌ڕ، ۴۰۹)

گروبه‌نده: بریتی له‌ پیاوی زۆر ئازا له‌ شەڕ و جه‌نگ؛ کنایه از شجاع و جنگاور. (مەژ، ۲۹۲)

گروڤف کردن: بریتی له‌ تووڤه‌بوون و زوو په‌شیمان بوونه‌وه؛ کنایه از برآفتن و به‌ سرعت آرام شدن، بریتی له‌ ڤه‌ر دوڵه‌مه‌ندبوون و زوو نابوودبوون؛ کنایه از دولت مستعجل. (مەژ، ۲۹۲)

گژی تی به‌ربوو (ناگری گرت): ۱) ناره‌زوویه‌کی

گزگه کۆتهره: [بریتی له ژنی پیر و په‌که‌وتوو]: کنايه

از زن پیر و از کار افتاده. (همیت. ۴۰۹)

گشتی که‌شکه: [واته: هه‌مووی قسه‌ی قۆز و گرینگ

نییه]: کنايه از همه‌اش چرند و بی‌مورد و بی‌اهمیت

است. (همیت. ۴۱۱)

گشتیان پێ بائق بوون: [واته: هه‌موو که‌لکیان لێ

وه‌رگرت]: کنايه از همگی آن را مصرف کرده و به

کار بردند. (همیت. ۴۱۱)

گلانیڤ: بریتی له خواردنی شت به هه‌لپه (خاله‌ی. ۱۷۶):

[کنايه از با عجله چیزی را خوردن].

گۆبه‌ل کردن: بریتی له کوته‌کردن: کنايه از تجسس و

استراق سمع. (مؤثر. ۷۰۲)

گویه شه‌نه له مهنه که‌متره: [واته من له فلانی

که‌مترم]: گویا من از فلانی کمترم. (همیت. ۴۱۲)

گوپ گوشاد: بریتی له زار زل: کنايه از دهن گشاد.

(مؤثر. ۷۰۲)

گوپه سوورمکانی کاله‌و بوو: [بریتی له منداڵیک که

هه‌تیو بکوی یان له شتیك بچ‌ بهشی بکه‌ن]: کنايه از

بچه‌ای که بی‌سرپرست شود یا از چیزی محروم شود.

(همیت. ۴۱۲)

گوپچر گوپچر: [واته به کیش‌کیش شتیك له ده‌ست

کسی پ‌فاندن]: کنايه از با کشمکش چیزی را از

دست کسی ربودن. (همیت. ۴۱۱)

گوچه‌دل: بریتی له نه‌ولاد: کنايه از اولاد. (مؤثر. ۷۰۳)

گوپ‌دی داوینی دیت: (۱) بریتی له یه‌کیکی به‌گوپ بی‌ت و

هیشتا به تینه و پیر نه‌بووه: (۱) [کنايه از آدم باتوان

که هنوز سرحال است و پیر نشده است] (۲) بۆ

تموه‌سه. واته هه‌ر له هاتوچ‌دایه، خۆی خه‌ریک کردوه

و که‌شیش نازانی‌ت بۆ (جلا‌ی. محمود. به‌رگی. ۱. ۴۰۵: ۲) [برای

تەواوی جوولا، سا بۆ هه‌ر شتیك بی‌ت]: [کنايه از اشتیاق

فراوان] (۲) سۆزی جوولا و بۆی شپ‌زه بوو، به‌زه‌یه‌کی

زۆری پیندا هاتمه‌وه (جلا‌ی. محمود. به‌رگی. ۱. ۴۰۳: [کنايه از

دلش برایش سوخت، ترحم بسیاری بر او کرد].

گری دامردمه‌وه: واته نارە‌زوو هه‌زه‌کی شکا و تیربوو.

بۆ خواردن بی‌ت. سینکس بی‌ت. گه‌ران بی‌ت (جلا‌ی. محمود.

به‌رگی. ۲. ۱۲۸): [کنايه از کسی که به آرزوی یا امیال خود

برسد چه خوردن باشد، سکس باشد یا تفریح].

گری گرت بۆی: واته به‌زه‌یی پیندا هاتمه‌وه: کنايه از دلش

به حالش سوخت.

گری گرتوه‌وه: [واته له به‌ختیلا نه‌سووتی]: کنايه از

حسادت دارد می‌سوزد. (همیت. ۴۰۹)

گری گۆزیه: بریتی له کاریکی دژوار که جێ به جێ

نابی: کنايه از کار دشواری که حل نشود.

گری کوپ‌ریه: کاره‌که ئالۆزه و چاره‌کردنی گرانه (جلا‌ی

محمود. به‌رگی. ۱. ۴۰۴: [کنايه از کاری پر آشوب و بلوا که

راه‌حلش مشکل باشد].

گریوگۆڤ: بریتی له کاری که سه‌ره‌وده‌ری لێ ده‌رناک‌ری،

بۆ وینه: (وات کرده گریوگۆڤ هه‌ر سه‌ر ده‌رناکه‌م):

کنايه از سردرگمی. (مؤثر. ۶۹۴)

گری به‌ختی گرایه‌وه: بریتی له که‌چیک که شوو

بکات، به تاییه‌تی ده‌میك بی‌ت سه‌ره‌وزر شو‌یش بی‌ت

و شووه‌که‌یشی باش بی‌ت (جلا‌ی. محمود. به‌رگی. ۱. ۴۰۴: [کنايه

از دختری که شوهر کند به خصوص مدتی هم از

عو‌ضر ماهانه‌اش گذشته باشد و شوهرش هم خوب

باشد].

گزگه کۆتهره بوون: [بچ‌ حورمه‌تبوون بریتی له یه‌کیك

که ئیدی پ‌یزی بۆ دانه‌من]: کنايه از بی‌حرمت شدن

کسی در جایی. (همیت. ۴۰۹)

کتایه از پیری که خیلی سرحال باشد. (حمیت، ۴۱۳)

گورگان خواردوو: بریتی له توشی به‌لا بوونی بی
فریاره‌س: کتایه از بی‌یاور گرفتار شدن. (مهر، ۷۰۵)

گورگه‌خو دمکات: واته وک گورگ خموی سووکه.
به‌چاو نوستوو و به دل وریایه (جلا، مصرع). (بهری، ۴۰۸)
[کتایه از کسی که مانند گرگ خوابش سبک باشد
چشمانش را بسته ولی در دل بیدار است].

گورگه‌میش: بریتی له زمانلوسی به‌دناکار: کتایه از
مناق و چاپلوس. (مهر، ۷۰۶)

گورگی باران دیدمیه: بریتی له یه‌کیک که له سه‌د ناو
بدات و قولی تم‌ر نمیت، واته خاوه‌ن نه‌زموونیتی
زوره، فیل‌بازه و ناکمویتته داووه: کتایه از فرد
نیرنگ‌باز و مکار، که یک دفعه هم گرفتار نشده
باشد. در کارش بسیار باتجربه است و به دام نمی‌افتد.
(جلا، مصرع). (بهری، ۴۰۹/مهر، ۷۰۶)

گورگی پیره: به کمسینک ثعوتی که بیته گائته‌جاری
خه‌لک (جلا، مصرع). (بهری، ۴۱۰)
[کتایه از کسی که مورد
تمسخر دیگران قرار گیرد].

گورگی هار: بریتی له پیایو به‌نازار و به‌دکار: کتایه از
مردم آزار. (مهر، ۷۰۶)

گورنسی داوه به دستیهوه: بریتی له دهر‌سهر و
گیوگرفت بۆ کسی دروست‌کردن: کتایه از کار دست
کسی دادن.

گورنران نه‌کا: به یه‌کیک نه‌لین که ژیانی پر له خوشی
بیته. کتایه از کسی که زندگیش پر از شادکامی
باشد.

گوئ دنیا‌ی چینگه: [بریتی له یه‌کیک که که‌لکی له
ژیانی وهرگرتبی و خوش رایبوردبی]. کتایه از کسی
که از زندگی بهره برده و خوش گذرانده است.
(حمیت، ۴۱۶/مربوخ، ۱۸)

طعنه است یعنی در رفت و آمد است و خودش را
مشغول کرده است و کسی هم نمی‌داند به چه علتی
است؟]

گورجوگوله: بریتی له چاپووک و به‌دهستورده (جلا،
مصرع). (بهری، ۴۰۷)
[کتایه از آدم چابک و ماهر].

گورز خوی وشاند: (۱) دهستی خوی وشاند و ثعوی
ویستی دهستگیری بوو: (۱) [کتایه از ضربه‌ی خویش را
زد و آنچه خواست دستگیرش شد] (۲) کاره‌که‌ی
گمیانه نه‌نجام (جلا، مصرع). (بهری، ۴۱۰/۲) [کتایه از
کارش را به پایان رساند].

گورزی ناسیواو دمگیرئ: واته زوردار و نازایه: کتایه از
آدم قوی و شجاع.

گورچی بری: (۱) کوشتی: (۱) [کتایه از کشتش] (۲)
نازاریکی زوری پی‌گمیاند: (۲) [کتایه از آسیب بسیاری
به او رساند] (۳) توشی گاشمی کرد (جلا، مصرع). (بهری،
۴۰۸/۳) [کتایه از او را دچار آشوب و بلوا کرد].

گورچی قایمه: بریتی له به هیز و پتمو (جلا، مصرع).
(بهری، ۴۱۲)
[کتایه از توانا و محکم].

گورگ چوار چاو: [به کمسینک که ده‌موچاویتی ره‌ش و
چپه‌لی بیت ده‌لین]: کتایه از کسی که صورتی سیاه و
کیف داشته باشد. (حمیت، ۴۱۲)

گورگ نه‌خوره: بریتی له کیژ و ژنی ناحمز: کتایه از زن
بدگل. (مهر، ۷۰۵)

گورگ و مهر پیکموه ناو ده‌خونهوه: دنیا زور نه‌منه،
دادپه‌روه‌ی به‌سهر هم‌مو لایه‌کدا بالی کیشاوه (جلا،
مصرع). (بهری، ۴۰۹)
[کتایه از دنیا در امن و امان است و
عدالت و دادگری در همه‌جا حکمفرماست].

گورگ هار نایگری: [بریتی له پیریکی به‌گوروتین]:

گولوله‌ی کهوتوه‌لیژی (مربع ۱۸): [بریتی له کهسیتک که بولا هاتیب به سهریدا و ژیانی به‌رو خراپه و نه‌مان بروات: کنايه از کسی که اوضاعش روبه نابسامانی است].

گولی کان ئه‌ویته‌و: [بۆ تانه و تمشیر، هیچی لی نایهت و لیتی که‌مو ناویته‌و]: کنايه از این که ضرری به او نمی‌رسد. (هیئت ۴۱۷)

گولی کردوه: [واته خو‌شحال و به‌کمیفه]: کنايه از کسی که خوشحال و سرزنده است. (هیئت ۴۱۷)

گولی مه‌جلیس: بریتی له مرۆی قسه‌خۆش و کۆرپاژینه‌و: کنايه از مجلس آرا. (مهر ۷۱۷)

گومپا: بریتی له کهسیتک که له دامودستوری ناسایی لای دابی: کسی که از راه و رسم معمول منحرف شده باشد. (مهر ۷۱۷)

گومره: بریتی له کسی له‌بهر ده‌وله‌مه‌ندی بایی بوویی: کنايه از کسی که از ثروت زیاد مغرور شده باشد. (مهر ۷۱۷)

گون ئه‌هتقی: بریتی له یه‌کیکی بیکار و به‌تالپا: کنايه از شخص بیکار و هرزه‌گرد.

گون گمز کرن: بریتی له یه‌کیکی بیکار و به‌تالپا: کنايه از شخص بیکار و هرزه‌گرد.

گونگرتن: بریتی له هیچ بۆنه‌کران (ناتوانی گونیشی بگری): کنايه از هیچ کاری نمی‌توانی بکنی. (مهر ۷۲۰)

گونکی سهر دله: بریتی له مندالینک که زۆر خوشه‌ویسته و یه‌کیک زۆر خوشی بویت ده‌لین نه‌وه چیه نه‌ونده خۆشت ده‌ویت ده‌لینی گونکی سهر دله (جلا محمود. به‌ری ۴۱۳): [کنايه از بچه‌ی عزیز که بنیابر او را دوست داشته باشند].

گونگرمیر: بریتی له یه‌کیک له ناو مال و منالیا پرژد و چۆک بی و له شت زۆر به‌ریسته‌و (جلا محمود. ۱۹۶): [کنايه از

گون کردن: بریتی له کاریکی گرینگ ده‌سپنکردن: کنايه از کار مهمی را شروع کردن. (به‌ری ۷۱۴)

گون نیشان‌دان: [داخوازکانی یه‌کیتک قه‌بوولنه‌کردن]: کنايه از درخواست کسی را قبول نکردن. (هتقی هه‌سی. به‌ری ۳۵۱)

گولوله‌بوون: بریتی له کرژبوونی جه‌سته له به‌ر نازاریک (جلا محمود. ۱۹۱): [کنايه از جمع شدن و درهم رفتن بدن به واسطه‌ی بیماری].

گولوله‌کردن: بریتی له کرژکردنی جه‌سته‌ی گیانداریک به نازار پی گیان‌دنی (جلا محمود. ۱۹۱): [کنايه از جمع شدن و درهم رفتن بدن حیوانی به واسطه‌ی آسیب رساندن به او].

گولوله‌ی کهوتوه‌لیژی: ۱) کاری به‌رو خراپی دهروات، بۆی نایهت: ۱) [کنايه از کسی که کارش رو به بدی رود و شانس نداشته باشد] ۲) چاره‌ی رهش بووه: ۲) [کنايه از سیاه‌بخت شده] ۳) تهنی دروست نییه و هه‌میشه نه‌خۆشه (جلا محمود. به‌ری ۱. ۴۱۲؛ ۳) [کنايه از بدنش سالم نیست و همیشه بیمار است].

گوله: بریتی له کسی ژنی جوانی هه‌یه و نی‌هه‌یی پی‌ده‌بن: کنايه از مردی که زن زیبا داشته باشد و به وی زشک برند. (مهر ۷۱۶)

گولک: بریتی له ناوسان و با کردنی زک: کنايه از ورم کردن و بالا آمدن شکم. (مهر ۷۱۴)

گولله‌ی گهرمت پی نه‌دهم: [بریتی له مندالینک که قینی کردییت و په‌شیمان بیته‌و و خواره‌مه‌نی گهرک بی. دایکی ده‌لی گولله‌ی گهرمت پی نه‌دهم له خواره‌مه‌نی هه‌والینک نییه. هه‌ر کهسیتک قینی کرد به‌شی نامیتی]. (هیئت ۴۱۶)

گونگ برین: بریتی له هه‌لخه‌لەتاندن و ده‌ست‌برینی یه‌کیک (جلا محمود. ۱۹۱): [کنايه از فریب دادن کسی].

آدم خسیس].

گونئی به سهردا شوږ کړدونهوه: به سهریدا زاله، سهری پی شوږ کړدوهه (جلا محمود. برهۍ ۲، ۱۳۰)؛ [کنایه از بر او تسلط پیدا کرد، وادار به اطاعتش کرده است].

گونئی پیشان (نیشان) دمدات (نده)؛ واته هیچی ناداتی. سا قمرزیت یان قازانج بیت (جلا محمود. برهۍ ۲، ۱۳۰)؛ [کنایه از چیزی به او نمی دهد چه قرض باشد یا سود].

گونئی گوندار دهوردینیت؛ (۱) بریتی له یه کینکی به دهسه لات و دهست پښو: (۱) [کنایه از فرد قدرتمند و توانا] (۲) بریتی له یه کینکی زوردار (جلا محمود. برهۍ ۱، ۴۱۲)؛ [کنایه از شخص ظالم و ستمگر].

گونئی کړدوهه: (۱) بریتی له یه کینک که دهستی دابینه بینحمایی و له خو بایی بوویت: (۱) [کنایه از کسی که شروع به بی حیایی و غرور و تکبر کرده باشد] (۲) ناگری سیکسی تی. بره بوویت (جلا محمود. برهۍ ۲، ۱۳۰)؛ (۲) [کنایه از کسی که آتش سکس در او شعلهور شده باشد].

گونئی میش ده‌خه سینیت: به گالتهوه دهورتیت، بریتی له یه کینک که دستبه تاله و کاری نییه (جلا محمود. برهۍ ۱، ۴۱۲)؛ [برای مسخره. کنایه از آدم بیکار].

گو پردنهوه: بریتی له پیشکومتن له هوالان: کنایه از سرآمد بودن. (مؤثر ۲، ۷۰۲)

گو گرتن: بریتی له رک همستانی زور: کنایه از به خشم آمدن زیاد. (مؤثر ۲، ۷۰۲)

گوینل: بریتی له مرزی له سهرهست: کنایه از آدم حساس و تیز گوش در شنیدن. (مؤثر ۲، ۷۰۲)

گوینه به شون: بریتی له ناژاوهانهوه: کنایه از آشوب بیا کن.

گوینه نلی نایهوه: ناژاوهی خستهوه و ململانی دوست کرد، همر او گولمزی نایوه ده لنین قنگ به گوینده. واته له همر شوینیک بیت ناژاوهیک ده نیتتهوه همرایهک برهیا ده کات (جلا محمود. برهۍ ۱، ۴۰۶)؛ [کنایه از آشوب بیا ساختن و کشمکش و بلوا ایجاد کردن].

گوترهکاری: بریتی له کاری بیرلینه کراو: کنایه از کار نسنجیده. (مؤثر ۲، ۷۰۲)

گوږ به گوږ چوو: به رقهوه بریتی له یه کینک که مردیت و حمز له چاره ی نه کریت واته نمو چاکتر که مرد و له دهستی پژگار بووین (جلا محمود. برهۍ ۱، ۴۰۶)؛ [از روی خشم گفته می شود و کنایه از کسی که مرده باشد و از دستش راحت شوند، چه بهتر که مرد و از دستش نجات پیدا کردیم].

گوږ نایگریته خوی: واته نمو کاره بکات زور گوناهاار ده بیت. یان زور گوناهااره (جلا محمود. برهۍ ۱، ۴۰۶)؛ [کنایه از اگر آن کار را انجام دهد بسیار گناهکار خواهد شد یا بسیار گناهکار است].

گوږ هه لئاخنین: بریتی له جنیودانی زور به گوږی یه کینک (خان ۱، ۱۸۱)؛ [کنایه از دشنام زیاد به مرده].

گوږ هه لته کینه: بریتی له مردوویه که له دوی نمو شتیکی نموژ پویداییت که له کاتی خویدا نمو نهیه شتیت بکرت، نهیره شتیت به تموس یان رقهوه دهورتیت واته وره و ببینه کار به چی گمیشتهوه (جلا محمود. برهۍ ۱، ۴۰۶)؛ [کنایه از مرده ای که بعد از او کاری انجام گیرد که در زمان حیاتش او نمی گذاشت انجام گیرد با طعنه و کینه گفته می شود یعنی حال بیا و بین که کار به کجا کشیده است]. یا (گوږت بگره به کولهوه).

گوږی داوینی دیت: گدهی داوینی دیت، هیشتا به تینه

التیام پذیرد.]

گوشتهخوش: بریتی له کمیتک که برینی زووخوش
نمیتمهوه: کنایه از کسی که زخمش زود التیام پذیرد.

(مهر، ۲۱۰)

گوشهگری: بریتی له سؤفیمتی و تمرکه دنیایی: کنایه
از زاهد. (مهر، ۲۱۱)

گوشتی نه خوری: بریتی له زور بسمزمان و کپهوالهیه
(خان، ۲۲۲): کنایه از آدم بیچاره و ساده لوح.]

گوشتی خو خوشکردن: بریتی له خو خوشمویست کردن
(خان، ۱۸۲): کنایه از خود را پیش دیگران عزیز
کردن.]

گوشتی خوش بووه: کجهکمی پی گمیوه و هههتی
شوهی هاتوه که له بهرجاوان بنوینیت (جلا، محمود،
برگر، ۱۳۰): کنایه از دختری که به سن بلوغ رسیده
باشد و زیبایی و طنازی خویش را نشان دهد.]

گوشتی سرچه پهر: بریتی له همرزان قیمت: کنایه از
ارزان قیمت. (مهر، ۲۱۱)

گوشتی قیامت ناکات: بریتی له کمینکی ناشیرینه که
کس ناچیزازیت (جلا، محمود، برگر، ۴۱۲): کنایه از آدم
زشت که کسی او را به همسری برنمی گزیند.]

گوچان به دسیهوه (داکهفت) داکهوت: [بریتی له
یه کیئک که به هویک مال و سامانی له دهست بدا یان
مالیک که گمورهکمی برئ]: کنایه از کسی که به علتی
دارایی و ثروتش را از دست بدهد و یا خانواده‌ای که
بزرگش بمیرد. (هیت، ۴۱۲)

گوچهلی: بریتی له جاسوسی: کنایه از جاسوسی.
(مهر، ۲۲۱)

گوچهان: (۱) بریتی له تعنبل: (۱) کنایه از تنبل، (۲)
بریتی له بی‌تاوهز: (۲) کنایه از نفهم. (مهر، ۲۲۱)

گوچهیل: بریتی له تسلیم بوگ: کنایه از تسلیم شده.

و پیر نه‌بووه (جلا، محمود، برگر، ۴۰۷): کنایه از آدم توانا
و سرحال.]

گورگومبوون: (۱) بریتی له ونبوون و نهمانی ناویشانی
یه کیئک و حمز له مردنی و تییاچوونی: (۱) کنایه از
نابود و سر به نیست شدن کسی: (۲) بریتی له ونبوونی
ناو و نیشانی یه کیئک (خان، ۱۸۱): (۲) کنایه از گم
شدن یا مردن کسی که دوستش نداشته باشند.]

گوری گوم بووه: بریتی له یه کیئک که دیار، نمیت و
بهرجاو نه‌کمویت، دهیشوتزیت گوری گوم بیت، واته پروا
و نمیتمهوه (جلا، محمود، برگر، ۱۲۹): کنایه از کسی
پیدایش نباشد همچین گفته می‌شود (گوری گوم بیت)
یعنی برود و دیگر برنگردد.]

گوری گومه: به تموه‌سوه بۆ سووکی به یه کیئک دهوتزیت
که دیار نمیت (جلا، محمود، برگر، ۴۰۷): [به عنوان تحقیر
گفته می‌شود و کنایه از کسی که پیدایش نباشد.]

گوری هیناومه گورخانه: بریتی له یه کیئک که یه کیئکی
گه‌مارۆ دابیت و به هه‌موو ره‌نگیک نازاری بدات و
تنگی پی هه‌لچنیت (جلا، محمود، برگر، ۴۰۷): کنایه از
کسی که دیگری را به تنگ آورده باشد و به هر
نوعی او را آزار و شکنجه دهد.]

گوشت پاره: بریتی له زارۆی رۆج نه‌گه‌راو: کنایه از
جنین جان نگرته. (مهر، ۲۱۰)

گوشت خوی تال نه‌کا: [بریتی له یه کیئک که کردهوه و
ناکاری نابه‌سند و ناخوش له خوی ده‌ریتن]: کنایه از
کسی که از او رفتار ناخوشایند سرزند. (هیت، ۴۱۴)

گوشت ماسی نه‌خوا: واته لسه‌رخۆ و به وردی نان
خواردن: کنایه از فرد با‌دقت و پرسی و حوصله.

گوشتپیس: بریتی له کمیتک که برینی دره‌نگ چاک
بیتمهوه (خان، ۱۸۲): کنایه از کسی که زخمش دیر

(مؤثر ۷۲۱)

گوهره‌پ: بریتی له نمان و نه‌حمق: کنایه از نادان.

(مؤثر ۷۲۱)

گوشتور: بریتی له خه‌جالت، چاوشور: کنایه از

شرمسار. (مؤثر ۷۲۱)

گوته‌سمتی: بریتی له گرتنه‌بیس: کنایه از حرف

نشنو. (مؤثر ۷۲۱)

گوو به خودا کرن: بریتی له کار به خرابی کردن: کنایه

از بی‌هنری در انجام کار. (مؤثر ۷۲۰)

گوو به کلای کس ناپیویت: واته پرس به کس ناکات

و رای کس وهرناگرت، لاساره، قسه همر قسمی

خزیمتی، کس به هیچ نازانیت (جلا محمود. بهرمر ۱. ۴۰۵؛

[کنایه از آدم خودرای و متکبر].

گوو به کلای ناپیون: [بریتی له یه‌کینک کسی گوی

بی نادا و به قسمی ناکمن]: کنایه از کسی که به او

اعتنا نمی‌کنند. (فتاحی قاضی. بهرمر ۱. ۲۲۷)

گوو به کلای ناپیویت: له پروی سووکییموه به یه‌کینک

دهوتریت که کس به هیچی نازانی (جلا محمود. بهرمر ۱.

۲۲۳؛ [از روی تحقیر به کسی گفته می‌شود که مردم

اهمیتی به او نمی‌دهند].

گوو خوارن: گوو پی خوران: کنایه از پشیمانی.

(مؤثر ۷۲۰)

گوو کولانله‌هوه: بریتی له رژدی زور ده‌سوقاو: کنایه

از خسیس. (مؤثر ۷۱۲)

گوو ناکات نه‌ک برسی بیٚت: بریتی له یه‌کینکی زور

چرووک و پیسکمی (جلا محمود. بهرمر ۱. ۴۰۵؛ [کنایه از

آدم بسیار خسیس].

گووای: بریتی له شتی زور پیسی خراب: کنایه از چیز

بسیار آلوده.

گووتیکرن: بریتی له کارتیکنان و خراب‌کردن: کنایه

از به هم زدن و خراب کردن. (مؤثر ۷۰۳)

گووپی: بریتی له به‌لینی بی‌کردار: کنایه از قول

بی‌عمل. (مؤثر ۷۰۲)

گووپی خوران: بریتی له پشیمانی له کاری که ناکامی

باش نه‌بوه: کنایه از پشیمانی از کار بدفرجام.

(مؤثر ۷۰۲)

گووپی خوروا: بریتی له کسی که له کاری خرابی خزی

پشیمان بی: کنایه از آدم پشیمان از کار بد خود.

(مؤثر ۷۰۳)

گوو خارن: بریتی له پشیمانی، گوو پی خوران: کنایه از

پشیمانی. (مؤثر ۷۰۲)

گووشیلان: بریتی له کموتنه دهر‌دیسر له سمر کسی:

کنایه از به دردسر افتادن به خاطر کسی. (مؤثر ۷۱۱)

گووشیوانه: (۱) هیچیان پی نه‌هیشتوه: (۱) [کنایه از

چیزی برایش نگذاشته‌اند] (۲) بی‌دهسه‌لاتیان کردوه

(جلا محمود. بهرمر ۲. ۱۳۰؛ (۲) [کنایه از ناتوانش کرده‌اند].

گووگره: بریتی له سیتی تازه دهره‌تگ: کنایه از سیل

تازه‌درآمده که به طعنه گویند. (مؤثر ۷۱۲)

گووی پی خورواوه: [بریتی له پشیمان بونه‌وهی یه‌کینک

له کاری]: کنایه از آدم نادم و پشیمان. (فتاحی قاضی.

بهرمر ۲. ۲۲۳)

گووی پی کرد: (۱) شپزه‌ی کرد: (۱) [کنایه از پریشان

حالش کرد] (۲) ترساندی، تو‌قاندی (جلا محمود. بهرمر ۱.

۴۰۵؛ (۲) [کنایه از او را ترساند].

گووی خوی گیره دمکا: [بریتی له یه‌کینک که گیرووده‌ی

کردوه‌ی خرابی خزی بیٚت]: کنایه از کسی اسیر و

گرفتار اعمال بد خود باشد. (فتاحی قاضی. بهرمر ۲. ۲۲۳)

گووی دهر‌خوار دا: (۱) تمریقی کرده‌ی قسه‌ک‌ی به درو

خستموه: (۱) [کنایه از او را شرمسار و حرفه‌ایش را

دروغ پنداشت] (۲) همره‌شی لی کرد توخنی شو

پروزی خویش بنگرد.

گویِ مشکه‌بوون: بریتی له تازه گه‌لاده‌کردنی دره‌خت (ه‌خان.ف. ۲۰۲): کنايه از درختی که تازه جوانه بزند.

گویندِرێژ: بریتی له کمر (ه‌خان.ف. ۲۰۰): کنايه از خر.

گوینز نه‌کاته هه‌وانه: [بریتی له یه‌کێك که هه‌ر له پمسا تێ بداتوه]: کنايه از کسی که پشت سر هم تیز زند و باد در کند. (ه‌میت. ۴۱۹)

گوینز به‌گویمزدا هه‌لده‌خات: نمو نامۆزگاریه‌ی ده‌یکات جی ناگیریت و له گوی ناگیریت، کاره‌کی بێ نه‌ه‌نامه (ه‌خان.ف. ۱۶۰، به‌رگه‌را. ۴۱۵): کنايه از آن نصایحی را که می‌کند به‌گوشش فرو نمی‌رود و کارش بی‌سرا‌نجام است.

گوینزی ناو بیژنگ بوون: بریتی له بزۆزی ئۆقره‌نه‌گر: کنايه از آدم ناآرام. (ه‌مۆر. ۷۲۲)

گوینزی ناو بیژنگ: بریتی له یه‌کێك به‌ ناچاری هه‌رده‌مه و له شویتێك بێ (ه‌خان.ف. ۲۰۱): کنايه از آدم ناآرام.

گوینزی ناو ده‌خل‌بوون: بریتی له کورته بالا‌ی زرنگ: کنايه از کوتاه‌قد چست و زرنگ. (ه‌مۆر. ۷۲۲)

گوینچه‌که‌نه‌له‌قیان: بریتی له گوی نه‌دانی یه‌کێك به‌ کارێك (ه‌خان.ف. ۲۰۰): کنايه از گوش ندادن به‌ حرف کسی یا انجام کاری.

گوینچه‌کی پره: [واته بۆ نه‌م قسه‌ قۆپانه‌ پێژ دانانیت]: کنايه از کسی که بدین یاوه‌گویی‌ها وقفی نمی‌نهد. (ه‌میت. ۴۱۸)

گوینله‌ق: بریتی له مرو‌فی کمر و نه‌فام: کنايه از آدم احمق. (ه‌مۆر. ۷۲۴)

گوینله‌ق‌بوون: بریتی له بنیاده‌می کمر و نه‌فام: کنايه از احمق. (ه‌مۆر. ۷۲۴)

کمه‌، نمو کاره نه‌کمویت، نمو قسه‌یه نه‌کات و نه‌پیتوه (ه‌خان.ف. ۱۲۹، به‌رگه‌را. ۲): کنايه از او را تهدید کرد که نزدیک آن فرد یا آن کار نشود و یا آن سخن را بازگو نکند.

گوی قیریینی پی کرد: (۱) زۆر چهرمه‌سهری دا: (۱) [کنايه از بسیار او را رنج و مشقت داد] (۲) نازاری دا (ه‌خان.ف. ۴۰۶، به‌رگه‌را. ۲): کنايه از او را آزار و اذیت کرد.

گوی به‌ل: بریتی له شو‌فار: کنايه از جاسوس. (ه‌مۆر. ۷۲۲)

گوی بیس: بریتی له کوله‌گر: کنايه از خبرچین، جاسوس. (ه‌مۆر. ۷۲۲)

گوی زینگان: بریتی له هۆش هاتنه‌بر و به‌ناگابوون: کنايه از شست بیدار شدن و هوشیار شدن. (ه‌مۆر. ۷۲۲)

گوی شکرمن: بریتی له گوینگرتن (ه‌خان.ف. ۲۰۲): کنايه از گوش فرا دادن.

گوی گران: بریتی له معدومه‌ی کمر (ه‌خان.ف. ۲۰۲): کنايه از سنگین گوش.

گوی قولاغ و یسیاگه: [بریتی له یه‌کێك که ناماده بیت بۆ بیستنی قسه‌یه‌ک یا بینینی شتێك یا گه‌یشتن که‌میت، چاره‌پوان]: کنايه از گوش به‌ زنگ و آماده برای شنیدن یا دیدن چیزی یا رسیدن کسی. (ه‌میت. ۴۱۹)

گوی له‌مست: بریتی له یه‌کێك که قسه‌ی هه‌موو کس بجۆ به‌ گوینچه‌کیا (ه‌خان.ف. ۲۰۲): کنايه از کسی که سخن همه‌ کس را می‌پذیرد.

گوی له‌مشته: خوش پروایه. چی پێ بلێن ده‌یکات، بێ نمو‌ی بیر له نه‌نگی و سه‌ریه‌زی خۆی بکاتوه (ه‌خان.ف. ۱۴۰، به‌رگه‌را. ۴۱۴): کنايه از آدم خوش‌یاور که هر چه بگویی انجام می‌دهد بدون این که به‌ عیب و عار یا

[کنایه از انتظار بدی از آنها می‌رود، آماده‌ی بدی کردن می‌باشند].

گوئی شل کرد: هرچی و ترا داخوازی لی کرا بیستی و جیبه‌جیتی کرد (جلا محمود. برهمه. ۱۳۱۰: ۲)؛ [کنایه از کسی که هرچه گفته شد و هر چه از او خواسته شد گوش کند و انجام دهد].

گوئی نان دهکات: بو هرهمه‌شمیه. واته تهمینی دهکات (جلا محمود. برهمه. ۱۴۱۵: ۲)؛ [برای تهدید است کنایه از تنبیه می‌کند].

گه‌نگیر: بریتی له سرسه‌خت و پهلپگر: کنایه از لجاجت پیشه. (مهر. ۷۲۵)

گهر بووه: ۱) بریتی له یه‌کینک که به بۆنه‌ی کردنی کارتیکی خراپوه رسوای بر چاوی خه‌لک بوویت ۲) بیان هه‌زار کموتبێ (جلا محمود. برهمه. ۱۳۹۹: ۱)؛ [کنایه از کسی که به علت انجام دادن کاری بد در میان جامعه رسوا و بی‌آبرو شده باشد] ۲) [کنایه از تنگدست شده است].

گه‌راوه: بریتی له مردومی سهری یتینگیشتوو (خان. ۲۰۰۶: ۲۰)؛ [کنایه از آدم باتجربه و فهمیده].

گه‌ره‌لاوژمیه: واته هر یه‌که بۆ خۆی ده‌نگی لی هه‌لپروه، سا یا قسه ده‌کات یان گۆزانی ده‌لێت و کس گوی لموێتر ناگریت و ژاوه ژاوه نه‌کات و کس له هیچ ناگات (جلا محمود. برهمه. ۱۳۹۹: ۲)؛ [کنایه از همه‌، جایی که هر کسی بدون توجه به دیگری مشغول حرف زدن است و نظمی در کار نیست].

گه‌رداو: بریتی له به‌لا و تووشه‌اتن: کنایه از ورطه. (مهر. ۷۲۶)

گه‌ردنگرتن: بریتی له پێداگری و گرتنی شتی که کسێک (خان. ۲۰۰۵: ۲۰)؛ [کنایه از اسرار برای گرفتن

گوئی بۆ له‌فاند: بۆ سووکیه، بریتی له یه‌کینک که زوو قسه‌ی یه‌کینک مۆر بکات و ملی بۆ شوێر بکات (جلا محمود. برهمه. ۱۳۱۰: ۲)؛ [برای تحقیر است و کنایه از کسی که زود سخن دیگران را تایید بکند و تسلیمش شود].

گوئی بری: ۱) فێلی لی کرد و له خشته‌ی برد: ۱) [فریبش داد و او را از راه برد] ۲) به‌گران شته‌که‌ی پی فروشت به‌همزان شته‌که‌ی له‌ده‌ست ده‌هینا: ۲) [کنایه از به‌قیمت هنگفتی به‌او فروخت و به‌ارزان از دستش بیرون آورد] ۳) تهمینی کرد (جلا محمود. برهمه. ۱۴۱۵: ۳)؛ [کنایه از او را تنبیه کرد].

گوئی ته‌په: بریتی له مروفتیکی سهرشووه. که به‌همو نه‌نگیدک قایله، واته گوی شوژه و هرچی پی بکهن و لی بکهن نقه نه‌کات (جلا محمود. برهمه. ۱۴۱۵: ۲)؛ [کنایه از آدم شرمسار، که رازی به‌همه‌ ننگی است. گوش به‌فرمان است و هر بلایی بر سر او بیاورند صدایش در نمی‌آید].

گوئی خۆی لی ناخنیوه: خۆی لی کهر کردووه. نایه‌ویت نمو باسه، نمو قسه‌یه ببیستی به‌تنگ و دهریه‌سموه نایه‌ت (جلا محمود. برهمه. ۱۳۱۰: ۲)؛ [کنایه از کسی که خود را به‌ناشنوایی زده و نمی‌خواهد آن سخن یا قصه را بشنود و به‌آن علاقه‌مند نیست].

گوئی خۆی لی خه‌فاندووه: شته‌که‌ی له‌بیر خۆی بردۆتموه و به‌تنگه‌نایه‌ت سا قمرز بیت یان بارمه‌ (جلا محمود. برهمه. ۱۳۱۰: ۲)؛ [کنایه از کسی که چیزی را عمداً فراموش کند و نسبت به‌پرداخت یا اجرای آن اقدام نکند حال چه‌قرض باشد یا چیزی را به‌گروگان گرفته باشد].

گوئی خۆی لی خه‌فاندووه: چاوهروانی خراپه‌یان لی ده‌کریت، نامادهن بۆ خراپه‌کردن (جلا محمود. برهمه. ۱۴۱۵: ۲)

چیزی از کسی].

گهردن که چه (لارمله): ۱) بارکوتوه: ۱) [کنایه از بدبخت شده] ۲) خفمتباره ۲) [کنایه از غمگین شده] ۳) بیکس و پشتیوانه: ۳) [کنایه از تنه‌است] ۴) هه‌ژاره (جلاں محمود. بهرگی. ۱۴۰۱: ۴) [فقییر است]

گهردن له موو باریکتر: بریتی له مهردومی گهردن که چ (خان.ف. ۲۰۰۵:) [کنایه از فرمانبر]

گهردنکه چ: بریتی له مهرمانبری (خان.ف. ۲۰۰۵:) [کنایه از فرمانبرداری]

گهرما و سه‌رمای زوری دیوه: بریتی له یه‌کینک که قالبوی زیانه و شتی زوری به سه‌رهاتوه و دنیا‌دیده‌یه (جلاں محمود. بهرگی. ۱۴۰۰:) [کنایه از آدم باتجربه و دنیا‌دیده]

گهرمبوون: ۱) بریتی له تازه (گهرم‌برین): ۱) کنایه از نو، ۲) بریتی له پهله و زوو (گهرماوگرم گیشته سمری): ۲) کنایه از عجله و زود، ۳) بریتی له به‌کار (تازی‌کی دهم گرمه): ۳) کنایه از کاری و مؤثر. (مهر. ۱۳۲۷)

گهرمه‌برین: بریتی له کسینک که تازه به تازه خفمتیکی زور قورسی توش بوویی (خان.ف. ۲۰۰۸:) [کنایه از کسی که لحظه به لحظه با غم و اندوه بزرگی روبرو شود]

گهرمگردن: بریتی له قسه زور گردنی یه‌کینک (خان.ف. ۲۰۰۸:) [کنایه از آدم پرحرف و وراج]

گه‌بوگول بووه: ۱) پیس و بوخل بووه: ۱) [کنایه از کسی که کثیف و چرکین شده] ۲) هه‌ژار و پیسوا بووه (جلاں محمود. بهرگی. ۲۰۱۲: ۲) [کنایه از فقیر و

بی‌آبرو شد]

گه‌بوگینجه‌ن: بریتی له فروفیل و تشقه‌له کردن (جلاں محمود. بهرگی. ۱۴۰۰:) [کنایه از آدم نیرنگ‌باز و آشوبگر]

گه‌روو دریز کردن: بریتی له گه‌زاره کیشان (خان.ف. ۲۰۰۹:) [کنایه از زیان‌درازی کردن]

گه‌زاره کیشان: بریتی له زیان‌دیزی (خان.ف. ۲۰۰۹:) [کنایه از زیان‌درازی کردن]

گه‌زگمز بالا کردن: بریتی له زور پیخوشبون: کنایه از بسیار خوش آمدن. (مهر. ۱۳۲۰)

گه‌زوله‌پیچ: بریتی له یه‌کینک که ده‌سه‌لات به ده‌ستی بی: کنایه از صاحب اختیار.

گه‌سکلان: بریتی له بردنی هه‌مووشتی له مالتا: کنایه از بردن همه چیز. (مهر. ۱۳۲۱)

گه‌سکی مزگموتی دزیوه: بریتی له یه‌کینکی هه‌ژار، هیچی نییه بریتی له یه‌کینکی زور نارسه‌ن و ناتمواو (جلاں محمود. بهرگی. ۲۰۱۸:) [کنایه از آدم فقیر که هیچی نداشته باشد کنایه از کسی که بسیار بدگهر و ناتوان باشد]

گه‌سکیان لی دا: هیچیان تیدانه‌هیشته، ناشه‌کمیان تالان کرد. گه‌سکیان لی دا (جلاں محمود. بهرگی. ۲۰۱۸:) [کنایه از جایی که هیچ چیزی از آن باقی نگذارند و همه را به تاراج ببرند]

گه‌شبوونهوه: بریتی له کیف‌خوشتی و به‌ده‌قی یه‌کینک (خان.ف. ۲۰۱۱:) [کنایه از خوشحال و منظم بودن]

گه‌مبۆن: بریتی له زور پیری موی توئیل و برۆ چهرمگ: کنایه از آدم کهنسال. (مهر. ۱۳۲۴)

گه‌نه‌ی گون گا: بریتی له یه‌کینک که دس له یه‌خه‌ی مرؤف هه‌ل نه‌گری: به کسی اسرار باز گفته می‌شود که دست‌بردار نیست.

گەندەخۆرە: ١) بریتی لە یەكێك كە بە شتی ھەرزانەو دەنیشیت گەرچی گەندیش بیت دەیکریت: ١) [کنایە از کسی كه چیزهای ارزان را می‌خرد اگر چه بد هم باشد] ٢) بریتی لە یەكێك كە لە کاری سووك و پیتنرخ بگەڕیت (جەلال محمود. بەرگە. ٢٠١٠: ٢) [کنایە از کسی که به دنبال کاری ارزش و بی‌بها می‌گردد].

گەندوگۆو: بریتی لە شتی ھێچوپیوچی نابوخت (خان.ف. ٢١٥): [کنایە از چیزی بی‌ارزش و پوچ].

گەنم گەنمی چیتە: واتە نەم ھەموو پرس و وەلام و قسە کردنەت لە چییە (جەلال محمود. بەرگە. ٢٠١٠: ٤) [کنایە از این همه سؤال و جواب و جر و بحث برای چیست؟].

گەنم گرد و جۆ بلاو: واتە ھێچ نەماو، بلاوی لێ بکەن لە کاتی شەڕیان بۆ یاری منداڵان دەوتریت (جەلال محمود. بەرگە. ٢٠١٠: ٤) [کنایە از چیزی نمانده و پراکنده شرید هنگام جنگ و دعوا یا برای بازی کودکانه گفته می‌شود].

گەولەچانسن: بریتی لە ماتل بون و زۆر مانەو لە جیگایکا (گەولە: جوریکی جۆو): (کنایە از معطل شدن).

گەوھەرشناس: بریتی لە ھەردومی وریای دانای ژیر (خان.ف. ٢١٨): [کنایە از آدم هوشیار و عاقل].

گەییگە گیانم: واتە داماو و شەکت بوم: کنایە از بە ستوھ آھدەم، بە تنگ آھدەم.

گەییگە گیانم: [واتە: تاقەتم پێ نەماو و گیان گەییگە لێوم]: کنایە از تحلم نمانده و کارد بە استخوانم رسیده. (ھەج. ٤٢٤)

گیان بەدستەودان: بریتی لە سازان و گوێغان: کنایە از سازش در معامله، [گیان بە دەستەو نادا، گیانی دا بە دەستەو]: کنایە از جاسپردن. (مەھر. ١٧٤٠)

گیانەھر: بریتی لە نازا لە جەنگ: کنایە از آدم شجاع. (مەھر. ٧٤١)

گیانەھەر: بریتی لە کەسیك كە لە کارێك وەپس بووی (خان.ف. ٢٢١): [کنایە از کسی که در انجام کاری عاجز باشد].

گیانەگوێھ: بریتی لە کاتێك كە گیاندار نووزەھیکە تیا مایە (خان.ف. ٢٢١): [کنایە از آخرین رمق].

گیج نەسکەندرە: بە کارێکی قول پڕخەتر نەوتری (خەزاسی. ٢٢٤): [کنایە از کار مهم و پرخطر].

گیژووژ: بریتی لە مرۆفی وپی بێ ھۆش: کنایە از آدم گیج و منگ.

گیژوشوین: بریتی لە کەسیك كە کاری ھەردوم تێك بەدا (خان.ف. ٢٢٢): [کنایە از کسی که کار مردم را بر هم بزند].

گیژوشوینە: تەگەرە دەخاتە کارووە، کارە کە تێك دەدات (جەلال محمود. بەرگە. ٢٠١٠: ٤) [کنایە از مانع ایجاد می‌کند و کار را بر هم می‌زند].

گیژەنەکەر: بریتی لە تەمەل: کنایە از تەبل. (مەھر. ٧٤٢)

گیژەنەکەر: بریتی لە ھەردومی تەنەل (خان.ف. ٢٢٢): [کنایە از آدم تەبل].

گیژوکیشە: بریتی لە دەردیسەری (خان.ف. ٢٢٢): [کنایە از گرفتاری].

گیژێ پی دکات: واتە بە سەری دەگێریت بۆ شتێك كە دیار نییە و نادۆزرتیمو، زۆر دەپهیتیت و دەبیات (جەلال محمود. بەرگە. ٢٠١٠: ٤) [کنایە از بیهوده سرگردان کردن کسی و او را به دنبال چیزی که نامعلوم و نامشخص فرستادن].

گیژفانمان یەکیکە: [بریتی لە دوو کەس کە دۆسی گیانی گیانی بن]: کنایە از دو نفر که با هم دوست

صمیمی باشند. (حمیت، ۴۶۵)

گیرفانی قووله: بریتی له یه‌کینکی زۆر چرووکه «چه»
معمود. به‌رگه‌را. ۴۱۶/خان/۲۸۱۲؛ [کنایه از آدم بسیار
خسیس].

گیسوپری: بریتی له ژنی خراپ: کنایه از زن بدعمل.
(مۆلر، ۷۴۳)

گیفان پرکرفن: بریتی له مال و سامان کۆ کردنهوه:
کنایه از مال اندوختن معمولاً از طریق نامشروع.
گیفان هه‌للوورانن: بریتی له به ته‌مای شتیک بوون
(خان/۲۸۱۲): [کنایه از چشم انتظار چیزی بودن].

لاشغور: بریتی له پاره‌داری پیسکمی پاره‌به‌سوددهر:
کنایه از خسیس، رباخوار. (مهر ۷۵۲)

لاق گرفتن: بریتی له پشته سمر قسه کردن و خراپه
وتن، ون بوونی شتیک: کنایه از غیاباً به کسی بد و بیراه
گفتن، غیبت کردن، گم شدن چیزی.

لاکمی سمر هاتن (لاکمی سهری دی): (۱) بریتی له
ماندوبوونی زۆر: (۱) [کنایه از خستگی بسیار]، (۲)
بریتی له کر بوون و زراو بوون: (۲) [کنایه از لاغر مردنی
شدن]. (مهر ۷۵۲/جلد محمود. بهر ۱۳۲۰)

لاامو گرفتن: بریتی له زۆر مست و سمرخوشتی
بی‌هوش (هینده مه‌سته لالامو ده‌کا): کنایه از مست
خراپ. (مهر ۷۵۲/جلد محمود. بهر ۱۴۱۹)

لاپیکردنه‌وه: بریتی له یارمعتی و ده‌سگریژی یه‌کیتک
(خلاف ۱۳۵): [کنایه از کمک مالی به دیگران].

لام لی ناکاته‌وه: [واته یارمعتیم نادات و رووم تی
ناکات]: کنایه از به من التفاتی نمی‌کند. (حمیت ۲۲۷)

لاسه‌رایی: بریتی له کردنی کاریک به نابه‌دل و
ناپوختی و بی‌گویی پی‌دان (خلاف ۱۳۵): [کنایه از کسی
که کاری برخلاف میل انجام دهد و چندان به آن
اهمیت ندهد].

لاموجیم: (۱) بریتی له سهریچی و به‌هانه هینانه‌وه: (۱)
[کنایه از ترمّد و بهانه آوردن]، (۲) بریتی له که‌مترین
قسه له جوابدا (خلاف ۱۳۵): [کنایه از کمترین میزان
سخن در هنگام پاسخ].

لای سمیلی سووزیاگه (لای سمیلی پرووزیاگه): [بریتی
له مروژیک که ژنه‌کی زاییت و کچی بووین]: کنایه
از مردی که زنش دختر زاییده. (حمیت ۲۲۸)

لای لی براوه: دهره‌تانی نییه، تووشی بووه یان زۆر

لاترله‌چه‌پنج: (۱) بریتی له به‌تمنگونه‌هاتن (۲)
قسه‌به‌کیان کرده‌وه‌یکی بی‌تامی ناتماو و نه‌فامانه
(جلد محمود. بهر ۱۴۱۸): (۱) [کنایه از در تنگنا به یاری
نشافتن] (۲) [کنایه از سخنی یا رفتاری نفهمانه انجام
دادن].

لاترله‌وه‌پنج: بریتی له شتی نارینکی ناله‌بار و خوار
و حیج (خلاف ۱۳۹): [کنایه از چیز کج و کوله و
ناهماوار].

لاتفرۆشتن: بریتی له شهرۆشتنی لات به‌مردوم بۆ
ئوه‌ی شتیکی ده‌ست‌کموئ (خلاف ۱۳۹): [کنایه از شرخر
و شرلاتان].

لاخۆر: بریتی له چموره و مالانگه‌ر: کنایه از
سورچران. (مهر ۷۵۰)

لادان: بریتی له دیه‌نی و میوان بوون: (فهرموون لاده‌ن،
لای ئه‌وان لامان‌دا): کنایه از مهمان شدن و اقامت
کردن. (مهر ۷۵۰)

لاریوونه‌وه: بریتی له مردن، بۆ سووکی ئه‌وتری
(خلاف ۱۳۱): [کنایه از مردن، برای تحقیر گفته
می‌شود].

لارمه‌ل: بریتی له میردومی بی‌ده‌سه‌لات (خلاف ۱۳۱):
[کنایه از ناتوان].

لارمه‌له: (۱) دل شکسته (۲) نوشوستی هینانه و باری
که‌وتوه (۳) بی‌ئوایه (جلد محمود. بهر ۱۴۱۹): (۱) [دل
شکسته] (۲) [بدبختی به او روی آورد] (۳) [فقر].

لاساه داگیه لی: [بریتی له یه‌کیتی بی‌کیف و بی
معیل]: کنایه از وصف آدم بی‌حال و بی‌اراده.

(حمیت، ۴۲۸)

لنگ مه‌تک: بریتی له شوم: کتایه از شوم. (مهر، ۷۲۰)

لنگی جووت کرد: له روی سووکیهوه دهوتریت واته (جلا، محمود، برگر، ۴۳۷: مردن: [کتایه از مردن].

لنگی یا گونی به سردا شوږ کردوتموه: واته به سمریا زاله، سمری پی‌شوږ کردووهوه و دهسه‌لاتی بریوه (جلا، محمود، برگر، ۴۳۷: [کتایه از بر او مسلط است و او را سرافکنده نموده است. کتایه از این که بر او پیروز شد وادار به تسلیمش کرده و قدرتی برای او نگذاشته].

لوتنه خوږ: بابوږله بادهر، پاروی زل خوږ: (وا خوانی کناری من بۆ نوږلی دم و ماچه)/(تمی لوتنه‌خوږی ته‌کیه سا تو له کنارت چی؟) «سمری»: کتایه از بی‌احترام. (مهر، ۷۲۱)

لوتنه خوږ: بریتی له معدومی پیس خوږی پاشاوه خوږ. (خان، ۲۴۱)

لوتج له ناو چوانیدا نییه: بی‌شرمه و پروو هه‌لماژاوه (جلا، محمود، برگر، ۴۳۸: [کتایه از آدم بی‌شرم و پروا].

لوتکانلن: بریتی له گاین (خان، ۲۴۴: [کتایه از گاییدن].

لوتکە له گویندایه - گوینی خوی ناخنیوه (گوینچکە خوی نیلگه سهو): بریتی له یه‌کینک که خوی کمر کردوه، نایموتت شو قسه و باسه بیسیّت (جلا، محمود، برگر، ۴۳۹: [کتایه از کسی که خود را به کری زده و نمی‌خواهد آن سخنان را بشنود].

لووت به بدرخوداهاتنهوه: بریتی له عار نان و پشیمان بوونمه له شتیک (خان، ۲۴۴: [کتایه از خجلت‌زدگی و پشیمانی].

لووت پروانن: بریتی له ناپه‌حمت کردن: کتایه از افسرده خاطر کردن. (مهر، ۷۲۱)

لووت خوږیان: بریتی له خمیاڼ کردنی کارئ کردن (بۆ

نمخوښه، یان تووشی چوتورمینکی قورس بووه (جلا، محمود، برگر، ۴۳۲: [کتایه از گزیری ندارد و گرفتار شده یا بسیار بیمار است و دچار مصیبت سنگینی شده است].

لای ئی ده‌کاتمهوه: یارمندی ده‌دات (جلا، محمود، برگر، ۴۳۲: [کتایه از کمکش می‌کند].

لج خوار کردنهوه: بریتی له ناپه‌زایی و قه‌لسی: کتایه از اظهار ناخشنودی. (مهر، ۷۵۷)

لج گه‌ستن: بریتی له پشیمان بوونمه: کتایه از پشیمان شدن و اظهار شگفتی نمودن.

لج هه‌تقرچان: بریتی له پیشاندانی تووږه‌یی: کتایه از اظهار ناخشنودی. (مهر، ۷۵۷)

لچه کروږږی: [بریتی له نالوژ و تووږه بوون]: کتایه از ناراحت و منقلب شدن. (حمیت، ۴۲۸)

لچه‌له‌رزی: [بریتی له یه‌کینک که دلی پر بووه و ها‌کا بگری]: کتایه از آماده‌ی گریستن. (حمیت، ۴۲۸)

لچی داهیشتهوه، لچی شوږ کردوتموه: لووتی بدمه‌کداداوه (۱ پسته ۷) تۆزاه (۳) تووږه بووه (جلا، محمود، برگر، ۴۳۶: (۱) [پست] (۷) [قهر کردن] (۳) [عصبانی و خشمگین شده].

لچی ئی هه‌تقورتاند: ناپه‌زایی و قه‌لسیی خوی بهرام‌بهری دهر‌پری. به سووکی ته‌ماشای کرد. به سووکی هاته به‌رچاوی (جلا، محمود، برگر، ۴۳۷: [کتایه از نارضایتی و خشمگینی خود را نسبت به او نشان داد از روی تحقیر او را نگاه کرد. بی‌اهمیت در نظرش ظاهر شد].

لک بان چاو: [بریتی له تووشی ته‌گهره و تمنگ‌چوله‌مه‌بوون له کار و ژياندا]: کتایه از مامنی یا بروز اشکالی در راه امیال و آرزوهای زندگی.

کردن].

لووتی بهرزه: بریتی له یه کینک که بادی هوابه و بهفیز و بهعیمو ده‌مار: (هم‌مه‌ن ۶۸ / جلال محمود. بهرکه ۱، ۴۲۷) [کنایه از متکبر].

لووتی بگره گیانی دهرنه‌چی: بریتی له یه کینکی لهر و لاواز (جلال محمود. بهرکه ۱، ۴۲۷): [کنایه از آدم لاغر و مردنی].

لووتی پیا نایرن: [واته پیر و حورمه‌تی بۆ دانانن]: کنایه از کسی که برای او اهمیتی قائل نیستند. (هم‌مه‌ن ۴۲۹)

لووتی پیا تیرو: (هم‌مه‌ن ۶۸): [بریتی که نمرخ دانان و پازی بوون له کسی: کنایه از خشنود بودن از کسی و، ارج نه‌ادنش].

لووتی پیندا نارمه‌نیت: پیتی قایل نییه و حمز به هواسه‌ری ناکات. ده‌لین شو کچه لووت بهو کوپه‌دا ناژه‌نیت واته نایه‌ویت (جلال محمود. بهرکه ۲، ۱۲۷): [کنایه از از او خوشش نمی‌آید].

لووتی دهرمه‌نیت: (۱) بریتی له سووسه ده‌کات تا له نه‌نیه‌که ناگادار بیت: (۱) [کنایه از این که تلاش می‌کند راز را بفهمد] (۲) بریتی له یه کینک که ده‌ست ده‌خاته کاری نم و نه‌وه (جلال محمود. بهرکه ۱، ۴۲۸): (۲) [کنایه از کسی که در کار دیگران مداخله می‌کند].

لووتی ده‌شکینیت: (۱) به‌رنگار بوون و به‌رسته‌بوون. (۲) تهریقی ده‌کاتمه و له ده‌ماخی ده‌دات (۳) ده‌بیزه‌نیت و له فیزی ده‌دات (جلال محمود. بهرکه ۱، ۴۲۸): (۱) [کنایه از این که با او گلاویز می‌شود و سد راهش می‌شود] (۲) [شرمسارش می‌کند] (۳) [کنایه از این که او را شکست می‌دهد].

لووتی پق بوو: [واته له ناراحتیا وشک بوو، سهری

چوونه سه‌فر لووتی نه‌خوری]: کنایه از هوس کردن. (هم‌مه‌ن ۷۶۱)

لووت زل: بریتی له لووت بهرزه: کنایه از متکبر. (هم‌مه‌ن ۷۶۱)

لووت لیغوران: بریتی له نارمه‌زوکردنی شتیک (هم‌مه‌ن ۲۴۵): [کنایه از هوس و آرزوی چیزی کردن].

لووت و پووت: بریتی له یه کینکی به‌بیانو و به‌فیزه (جلال محمود. بهرکه ۱، ۴۲۹): [کنایه از آدم بهانه‌گیر و متکبر].

لووت هاتنه خوارمه: بریتی له واز هیتان له فیز: کنایه از تکبر دست برداشتن و پست شدن. (هم‌مه‌ن ۷۶۱)

لووت هه‌لکردن: بریتی له زویری و دلگیری له لالووت‌بوونی یه کینک (هم‌مه‌ن ۲۴۵): [کنایه از قهر کردن].

لووته لووتیه: [بریتی له یه کینک که به بمشی خۆی دلخۆش نه‌ب]: کنایه از کسی که از وضع و سهم خود ناراضی باشد. (هم‌مه‌ن ۴۲۹)

لووته لایه: بریتی له یه کینک که دلگیره و لووتی لی هه‌لکردوه (جلال محمود. بهرکه ۱، ۴۲۷): [کنایه از کسی که ناراحت و قهر کرده].

لووتغورای: بریتی له دلگیری و نارهبازی له شتیک (هم‌مه‌ن ۲۴۵): [کنایه از قهر کردن و ناراضی شدن از چیزی].

لووتداژمنن: بریتی له ماتی و زویری (هم‌مه‌ن ۲۴۵): [کنایه از کز کردن و غم خوردن].

لووتچورانه‌وه: بریتی له زۆر پیناخۆشبوونی قسه‌یک (هم‌مه‌ن ۲۴۵): [کنایه از بسیار ناراحت شدن از حرفی].

لووتوپووت: بریتی له برتوبۆل، بۆل‌مپرته (هم‌مه‌ن ۲۴۵): [کنایه از غرولند].

لووتی به لووتیه‌وه بوو: یه‌کانگیربوون. تووشی یه‌ک بوون (جلال محمود. بهرکه ۱، ۴۲۷): [کنایه از با هم برخورد

سووپ ما]: کنایه از خشکس زد و یکه خورد.

(همیت ۴۲۹)

لووتی سووزیا: بریتی له یه کینکی ناتومید (جلا محمود، برمی ۱: ۸۱): [کنایه از شخص ناامید است].

لووتی شوپو بوو: [واته شرمسار و ناهمید بوو]:
کنایه از این که از رو رفت و مأیوس شد. (همیت ۴۲۹)

لووتی چوووزایموه: تعریق کرایموه، به قسمیک پست و دلگیر کرا (جلا محمود، برمی ۲: ۱۳۷): [کنایه از شرمسارش کردند، با حرفی پکر و دلنگ شد].

لووتی گرتگه (گرتوه): [واته: ده ماری زل بووه، قینی کرده]: کنایه از حالت تکبر و غرور، کنایه از قهر کردن. (همیت ۴۲۹)

لووتی له ناسمانه: بریتی له بهدعیمو ده مار (خان ۲۸۶): [کنایه از بسیار متکبر].

لووتی لی خواره: ۱) واته دلی سارده، حمزی لی ناکات ۲) لی دلگیره (جلا محمود، برمی ۱: ۴۲۸): ۱) [کنایه از دل سرد و بی اشتیاق است] ۲) [از او دلگیر است].

لووتی شکیا: بریتی له ناهومیدبوون (خان ۲۴۵): [کنایه از ناامید شدن].

لوولبوون: بریتی له قهلمبوون (خان ۲۴۲): [کنایه از چاق شدن].

لوولدان: بریتی له به پله خواردن: کنایه از با شتاب خوردن. (مخبر ۷۶۵)

لوولینهی ئاهتاوی ئاو هه ئنگری: [بریتی له یه کینکی دهوله مهند و دارا]: کنایه از آدم متمول ثروتمند. (همیت ۴۲۹)

له ئاسن خوین لهواری: [بریتی له لایم که له جمنگدا تیگ شکابی و کوشته و برینداری زور بئ]: کنایه از جنگ مغلوبه و پراز خونریزی. (همیت ۴۳۰)

له ئاشی سهرینی لی دهکا: [بریتی له یه کینکی بهرزه فیه که دهیموی پیش بکوی]: کنایه از برتری جویی و بلندپروازی کسی. (همیت ۴۴۷)

له ئاو په ریگه سهو: [بریتی له یه کیک که له کاریکا سرکوبیت و پژگار بویت]: کنایه از کسی که در کارش پیروز شده و از غم رسته. (همیت ۴۳۰)

له ئاو دان: بریتی له به فیروانی شت (خان ۲۴۷): [کنایه از به هدر دادن چیزی].

له ئاو دهرهاتوو: بریتی له شتیکی هه ئبارده که تاقی کرا بیتموه (جلا محمود، برمی ۱: ۴۲۰): [کنایه از چیز مرغوب و آزمایش شده].

له ئاو شهومنه خوی ده پاریزی: بریتی له پیاوینی موسولمانه، دنیای خستوه لاه، تمنانت ئاو شمویش که دکریته گزهوه ناخوات نفس و ناره زوی خوی تا ئمو رادهیه ده مریتت واته، له حلال و حرام زور دپرستموه: کنایه از آدم متقی و پرهیزگار.

له ئاو لیل ماسی نه گری: واته بو دهرفتن نه گری که سودی خوی لی و هرگری (بخاری ۳۲۹): [کنایه از به دنبال فرصتی می گردد تا از آن سودی ببرد].

له ئاوی ساروگهرم ده ترسیت: بریتی له یه کیک که سل له هدمو شتیک ده کاتموه و هه میشه له پاریزدایه (جلا محمود، برمی ۱: ۴۲۰): [کنایه از آدم پرهیزگار و باایمان].

له ئه قلا ئاموزاک کهره: [واته وه کمر نمانه]: کنایه از این که مانند خر نفهم است. (همیت ۴۳۱)

له باتی ناوکی گیریان بری: [بریتی له یه کیک که له کاریکا سری دهرنچی و ناشارهزا بیت]: کنایه از ناوارد بودن در کار. (مقامی لاهی، برمی ۲: ۲۲۹)

له بار بوونهوه: بریتی له منالبوونی نافرته

(خان. ۲۴۸. ۱): [کنایه از زاییدن].

له بان کھوت: واته په‌کی کموت (جلاں محمود. بهرگری. ۲. ۱۳۲):
[کنایه از کار افتاد].

له بالیان دا: ۱) په‌کیان خست: ۱) [کنایه از بیچاره‌اش کردند] ۲) له کاره‌کی دهریان کرد، لییان خست: ۲) [کنایه از او را اخراج کردند] ۳) تروشی زیانیان کرد (جلاں محمود. بهرگری. ۲. ۱۳۲) ۴) [او را دچار آسیب و زیان کردند].

له بهر باجی له پشت قه‌یچی: بریتی له یه‌کیک که له پروی‌پرویه دۆسته و له پاشلمش ده‌می وهک مه‌مست لیت ده‌خاته کار (جلاں محمود. بهرگری. ۱. ۴۲۱): [کنایه از کسی که به ظاهر دوست است ولی در باطن دشمن است].

له بهر چلوی نییه: سپلیمه و پی نازانیت (جلاں محمود. بهرگری. ۱. ۴۲۱): [کنایه از آدم ناسپاس].

له بهرمو باجی، له پشته و قه‌یچی: [بریتی له یه‌کیک دووروو]: کنایه از آدم متناقض. (حیرت. ۴۲۳)

له بهرد دان: بریتی له به فیرو دان و لئاووردنی دارایی (خان. ۲۴۹. ۱): [کنایه از نابود کردن سرمایه].

له بهردی دا: بریتی له شتیک که به فیروی دا و له ناوی برد (جلاں محمود. بهرگری. ۱. ۴۲۱): [کنایه از چیزی که بیهوده از بین برود].

له برسانا ناو نه‌کولینن: به یه‌کیک زور هژاری نهدار ثموتری که خواردن له مالیا نه‌بی (خان. ۲۴۸. ۱): [کنایه از آدم بسیار فقیر].

له برساند سکی قوروی دیت: بریتی له یه‌کیک زور هژار (جلاں محمود. بهرگری. ۱. ۴۲۱): [کنایه از آدم بسیار فقیر].

له بن دانیشن: بریتی له ری لادان و فریودانی کسیتف کنایه از منحرف کردن و فریب دادن کسی.

له بن کووله‌که دان: هدمو شتیک دهرپین و ناشکرا کردن: کنایه از همه چیز را بیان کردن و آشکار ساختن.

له بن هاتن: تمواو بوون، دوابی هاتن، بنلیهاتن، بنلیپان: کنایه از تمام شدن، پایان یافتن، ریشه‌کن شدن.

له بن هامانه‌کی دا: واته هدمو شتیک و ت و هدمو نه‌تینه‌کی ناشکرا کرد (جلاں محمود. بهرگری. ۲. ۱۳۲):
[کنایه از همه چیز را گفت و همه چیزی را آشکار ساخت].

له بن هیان: تمواو کردن، دوابی لیتهان بنلیپین: کنایه از تمام شدن، به آخر رسیدن و ریشه‌کن شدن.

له بنی کووله‌کی دا: بریتی له نه‌تینه‌کی ناشکرا کرد (جلاں محمود. بهرگری. ۱. ۴۲۳): [کنایه از کسی که کاری یا رازی را آشکار کرد].

له بوو دویلی (دووکول) رهنس: دویشت: بریتی له یه‌کیک نوسن و چلیس (جلاں محمود. بهرگری. ۲. ۱۳۲):
[کنایه از آدم شکم‌پرست و حریص].

له بیخه به‌ران که‌شکه‌سه (هوات): له روی تیتالییوه به یه‌کیک ده‌وتریت که ناگای له کاریک نه‌بی (جلاں محمود. بهرگری. ۱. ۴۲۳): [برای شوخی و مزاح است، کنایه از کسی که از کاری بیخبر باشد].

له تامی دهرکرد: واته زیدهرپی له هر شتیک (جلاں محمود. بهرگری. ۱. ۴۲۳): [کنایه از کسی که بیش از اندازه در کاری یا چیزی زیاده‌روی بکند].

له تای ترازوویه‌کلان: هاوتای یه‌کن و بۆ یه‌ک باشن (جلاں محمود. بهرگری. ۱. ۴۲۳): [همال هم هستند و برای همدیگر خوبند].

له ته‌ک ناو‌گه‌نیگا هه‌ن نه‌کا: به یه‌کیک به‌تاق‌ت و

نه‌هون نموتی که له گئل هه‌موو کس‌یا بسازی
(لغزای: ۲۲۲): [کنایه از آدم آرام و صبور که با همه کس بسازد].

له تری لوتی سازتوه: له رووی سووکیهوه، به یه‌کینک
نموتی که خۆی زۆر زوو ناماده بکا بۆ کارینک
(معروف: ۱۶۰): [برای تحقیر است، کنایه از کسی که زود خود را برای انجام کاری آماده کند].

له پوتی دا: (۱) به‌زانلی، شکاندی: (۱) [کنایه از شکستش داد] (۲) نابووتی کرد: (۲) [کنایه از ورشکستش کرد] (۳) تعیری کردهوه (جلا محمود).
به‌ری: ۱۳۳.۲ (۳): [کنایه از او را شرمسار کرد].

له پا که‌فتن: بریتی له زۆر ماندوبوون، پی‌بوون: کنایه از خسته شدن، پیر شدن.

له پا که‌وتوه: بریتی له یه‌کینک له پیر و ناتوان
که‌وتیت و هیزتیکی نه‌مابی: کنایه از پیر و ناتوان شدن. (کریمپور: ۱۶۴)

له پاروه دوو ساله: له رووی تیتالییهوه به یه‌کینک
ده‌وتیت که خۆی به منداڵ بداته قه‌لمه (جلا محمود).
به‌ری: ۴۲۲: [کنایه از آدمی که خود را کم سن و سال جلوه دهد].

له په‌روپۆ که‌وتن: [بریتی له نابووت بوون]: کنایه از افتادن، ورشکست شدن. (فتاحی هاشمی. به‌ری: ۲۱۲)

له په‌لوپۆ که‌وتوه: (۱) زۆر ماندووه: (۱) [کنایه از بسیار خسته است] (۲) زۆر که‌شنگی نه‌خوشییه‌کمیته:
(۲) [کنایه از بسیار گرفتار بیماریش است] (۳) زۆر پیره:
واته ناتوانیت په‌لوپۆ به‌اویت (جلا محمود. به‌ری: ۱۳۳.۲) (۳)
[بسیار پیر است یعنی دیگر نمی‌تواند حرکت و نایی داشته باشد].

له په‌نجهی ساغ کرم ده‌ردینیت: بریتی له یه‌کینک که
نمونده دانایه له هه‌مووش په‌خنه ده‌گرت (جلا محمود).
به‌ری: ۴۲۲: [کنایه از آدم بسیار دانا و زیرک که از همه چیز عیب و ایراد می‌گیرد].

له پیست چوونه‌ده‌روه: بریتی له تووه‌بوون و دل‌تنگ
بوون له شتینک (هانی. ۲۵۰): [کنایه از خشمناک و نگران بودن از چیزی].

له جینگه‌یه‌که‌وه ئاو نه‌خواتهوه: بریتی له که‌سینک
هانی داوی یان مبه‌ستت شتیکی دیکه‌یه: کنایه از کس دیگری تو را تحریک کرده یا منظورت چیز دیگری است.

له جینی خۆی وشک بوو: (۱) واته زۆر ترسا و سام‌گرتی،
(۲) هه‌سوا داخ دلی گرت (جلا محمود. به‌ری: ۴۲۴) (۱)
[کنایه از بسیار ترسید] (۲) [مبه‌وت و غمگین شد].

له حالی خۆینایه: بریتی له یه‌کینک که له
گیان‌که‌شتدایه، له سه‌ره‌مه‌رگدایه و خه‌ریکه ده‌مریت
(جلا محمود. به‌ری: ۴۲۵): [کنایه از آدمی که آخرین لحظات عمرش را می‌گذراند].

له هه‌وت ئاسیو مشتیک ئاردی نییه: بریتی له
یه‌کینکی ده‌ست بلاو و هه‌له‌خه‌رج (جلا محمود. به‌ری: ۴۲۵): [کنایه از آدم ولخرج و اسراف‌کننده].

له خۆ ده‌رچوون: بریتی له فیز به‌پاکردن (هانی. ۲۵۲):
[کنایه از مغرور شدن].

له خۆ دپان: بریتی له سه‌ره‌نه‌که‌وتن له کاری که
خه‌ریکی بووه: کنایه از موفق نشدن در کار. (مه‌س: ۲۶۹)

له خۆ گۆزان: بریتی له فیز پیا کردنی یه‌کینک
(هانی. ۲۵۲): [کنایه از مغرور شدن].

له خاک هه‌لساگه: بریتی له یه‌کینک که له خۆیهوه
پی‌گمیوه (جلا محمود. به‌ری: ۴۲۶): [کنایه از آدمی که

[کنايه از ثروتمند شدن].

له دهستی دا: (۱) واته به فیرووی دا (۲) له ناوی برد
(جلاي محمود. بره‌مر. ۱۴۳۱: ۴۳۲)؛ [کنايه از بيهوده آنرا از میان

برد] (۲) [از میان بردش].

له دم کموتهوه (مسمو. ۷۰): [بریتی له ساردویرنومه‌وی
چاییک یا چیشتی: کنايه از سرد شدن چایی یا غذای
گرم].

له دهمدان: بریتی له رووشکاندن: کنايه از رو بردن،
خجل کردن. (مسمو. ۷۲۰)

له ده‌می خوی دم‌گرتیهوه: دهست ده‌گرتیهوه و
پاشه‌کوت ده‌کات (جلاي محمود. بره‌مر. ۲. ۱۴۲۸)؛ [کنايه از
پس‌انداز می‌کند].

له ده‌می خوی گرتیهوه: واته پاشه‌کوتی کرد (جلاي محمود.
بره‌مر. ۱. ۴۲۶)؛ [کنايه از پس‌انداز کردن].

له دم وندو کموتن: [بریتی له پیریکی بی‌هیژ و توان
و حموسه‌له به‌سمرچو]: کنايه از پیر و فرسوده و
بی‌طاقت اختیار شده. (مقامی. بره‌مر. ۲۲۷)

له دواي کهموه بووه: بریتی له یه‌کیکی تینه‌گیشتو
و نهمان (جلاي محمود. بره‌مر. ۱. ۴۲۶)؛ [کنايه از آدم ناآگاه و
بی‌تجربه].

له دوودان: بریتی له نازادی دان به ژیر دهست که کار
به ناره‌زووی خوی بکا: کنايه از آزاد گذاشتن زیر
دست که خودسرانه کار کند. (مسمو. ۷۷۰)

له دووی سهری دم‌گه‌ریت: (۱) واته دهیمویت تروشی
بکات: (۱) [می‌خواهد او را گرفتار کند] (۲) دهیمویت
بی‌فوتیتیت (جلاي محمود. بره‌مر. ۱. ۴۳۲)؛ (۲) [می‌خواهد او
را نابود سازد].

له ژیر بار دورنه‌چیت: (۱) یاخی ده‌ییت (۲)
به‌رگن‌گرتیت (۳) ته‌مه‌لی ته‌کات (جلاي محمود. بره‌مر. ۱.

خودبخود بارآمده بدون کمک و یاری دیگران].

له خهم ره‌خسین: بریتی له کرزبون و پی‌گمیشتی
شتیک (مقامی. ۲۵۳)؛ [کنايه از رسیدن به حد خود و از
مراقت بی‌نیاز شدن].

له خشته بردن: بریتی له هل‌خه‌ل‌تاندن و لم‌پید‌کردنی
یه‌کیک (مقامی. ۲۵۲)؛ [کنايه از فریب دادن کسی].

له خوا بی‌خه‌مور: بریتی له یه‌کیکی زالم و دل‌پوق:
کنايه از ظالم، شقی و بی‌رحم.

له خویین سهری دم‌گه‌ریت (بو‌خویین سهری نه‌گه‌ریت):
دوژمنیه‌تی ده‌یمویت بی‌فوتیتیت (جلاي محمود. بره‌مر. ۲.
۱۴۳۲)؛ [کنايه از دشمنش است و می‌خواهد او را نابود
سازد].

له دمس دان: بریتی له کمسک که خۆش‌مویستیکی
تیاچوویی و مردبی: کنايه از مردن.

له دهست دهرچوون: (۱) به‌ره‌لا بووه و په‌کی کموتهوه: (۱)
[کنايه از آزاد و رها شده و درمانده شده] (۲) خیری
به‌خشاروتهوه له ژیر رکینیدا نه‌ماوه: (۲) [کنايه از
خیرش را بخشیده. تابع و مطیع نیست] (۳) زیانه و
کموتهوه (جلاي محمود. بره‌مر. ۲. ۱۴۲۸)؛ (۳) [کنايه از ضرر و
زیانی است که آمده و چاره‌ای نیست].

له دهست کموتهوه: بریتی له یه‌کیکی زۆر ده‌وله‌مهند
(جلاي محمود. بره‌مر. ۱. ۴۲۶)؛ [کنايه از آدم بسیارثروتمند].

له دهست و پی‌کموتن: [بریتی له پیریکی بی‌هیژ و
ناتوان]: کنايه از پیر و ناتوان. (مقامی. بره‌مر. ۱. ۲۲۷)
له دهست‌دان: بریتی له، له‌ناوبردنی شتیک (مقامی. ۲۵۳)؛
[کنايه از، از بین رفتن چیزی].

له دهست‌چوون: بریتی له نه‌مان و له‌ناوچوونی شتیک
(مقامی. ۲۵۳)؛ [کنايه از دست رفتن چیزی].

له دهست‌کموتن: بریتی له ده‌وله‌مهند بوون (مقامی. ۲۵۳)؛

۴۲۸: (۱) [عصیان می‌کند] (۲) [تحمل نمی‌کند] (۳) [تنبلی می‌کند].

له ژۆر ږکینی که سدا نییبه: بریتی له یه کتیک که له ژۆر دهسه‌لاتی کسدا نییبه (جلا محمود. بهرکړا. ۴۲۸): [کتایه از کسی که تحت تسلط کسی دیگر نباشد].

له پووم هه‌لنایی: [واته شرم نه‌کم]: کتایه از این که شرم می‌کشم. (همیت. ۴۴۳)

له پئی دهر پړدن: بریتی له هه‌لخه‌لمتانن و هه‌لثریودانی یه کتیک (خالف. ۲۵۴): [کتایه از فریب دادن].

له پئی دهر چوون: بریتی له لادانی یه کتیک له پړه‌شت و خۆی جوان: (خالف. ۲۵۴) [کتایه از منحرف و گمراه شدن].

له ږیگه دهر چووه: بریتی له هه‌لخه‌لمتان و خۆ به زل-زانین: کتایه از فریب خوردن و غره شدن.

له سهر ناگر دانیشن: بڼ‌توقره‌بوون و بپه‌له‌بوون بۆ رویشتن سقام نه‌گرتن له شوینیک و به تهمای هه‌ستان و رویشتن بوون، دانسه‌کنین (فانور. ۱۰۴): [کتایه از آرام و قرار نداشتن در جایی و تعجیل در رفتن داشتن].

له سهر ناوکه‌پان: زۆر نۆژ کردن و موسلمانان چاک و خاوه‌ن کرامت بوون، پیرۆز بوون: کتایه از بسیار نماز خواندن و مسلمان خوب و صاحب کرامت، مبارک و خجسته بودن.

له سهر به‌ردی ږمق نان په‌یلا دمکات: بریتی له یه‌کیکی زۆر به‌کار و چالاک (جلا محمود. بهرکړا. ۴۲۸): [کتایه از آدم زرنګ و کاری].

له سهر پاره ده‌نویت: زۆر دوه‌لهمنده (جلا محمود. بهرکړا. ۲). ۱۳۴: [کتایه از بسیار ثروتمند است].

له سهر دوست رای دمکړیت: (۱) ږیزی زۆری لی ده‌گړیت

(۲) نازی ته‌داتی و به تمنگیوه دیت (جلا محمود. بهرکړا. ۴۲۸): کتایه از (۱) [احترام بسیاری به او می‌گذارد] (۲)

[کتایه از نازش را می‌کشد و به کمکش می‌شتابد].

له سهر دست راید مگړیت: (۱) زۆر ږیزی همیه: (۱) [کتایه از بسیار به او احترام می‌گذارد] (۲) زۆر به تمنگیوه دیت (جلا محمود. بهرکړا. ۲. ۱۳۵): [کتایه از بسیار به کمک او می‌شتابد و مواظبش است].

له سهر دستان: بریتی له پړه‌ودار، پړه‌واج: کتایه از رایج. (مؤ. ۲۷۲)

له سهر دستانه: بریتی له نافرته‌تی که له مندال بووندا بیت (جلا محمود. بهرکړا. ۴۲۸): [کتایه از زنی که زایمانش نزدیک است].

له سهر رویشتن: بریتی له دریژه‌دان به قسمیه‌ک (خالف. ۲۵۵): [کتایه از ادامه دادن به حرف یا سخنی].

له سهر رنگی نمو دپروات: (۱) بریتی له یه کتیک که شوینک‌موتووی که‌سیکی‌تر بیت (۲) واته به پیلانی نمو کار ده‌کات (جلا محمود. بهرکړا. ۴۲۹): [کتایه از آدمی که دنباله‌رو کسی دیگر باشد] (۲) [کتایه از این که طبق طرح و نقشه او پیش می‌رود].

له سهر گوان بوون: [بریتی له مانگا یان پەزی که زاینی تزیك بڼ]: کتایه از زایمانش نزدیک است. (فتاحی. ۲۷۲. بهرکړا. ۲۷۲)

له سهر گورین لارده‌لده‌خات: بریتی له یه کتیک که به بڼ لیکندانوه دست ده‌داته کار (جلا محمود. بهرکړا. ۴۲۹): [کتایه از کسی که نسنجیده و بدون بررسی به کاری دست بزند].

له سهر ووستایه: واته خه‌ریکه بریت له گیانه‌لا دایه: کتایه از در حال مردن است.

له سهر: بریتی له قمرز (دیناریکم له سهره): کتایه از

وام. (مهر، ۷۲۱)

له سهری دهرناچی: [واته له میښکی دهرناچی، واته دهست هه‌لناگرئ]: کتابه از این که از این که یادش نمی‌رود. / دست‌بردار نیست. (همه، ۴۴۷)

له سهگ سوان نهکا: بریتی له یه‌کینکی نه‌دار و رجانه: کینایه از فقیر و تنگ‌دست. (همه، ۱۲۹۰ / جلد محمود. بهرمر، ۴۲۹)

له سک ویسیاگه‌سهوه (نهمون، ۷۲): [بریتی له ژیتیک که نیت‌ر مندالی نایت و سکوزا ناکات: کینایه از زن نازا که دیگر بجه‌ای به دنیا نمی‌آورد].

له شای ته‌کک‌هی هیناوه: [بریتی له یه‌کینکی زۆر سرکه‌موترو]: کینایه از آدم بسیار موفق. (قشعی قشعی. بهرمر، ۲۲۹۰)

له چومی وشک ماسی ده‌گری: واته کاری بی‌کە‌لک و پرپیوج کردن: کینایه از کار عبث انجام می‌دهد.

له چال دهره‌هینان: بۆ وینه ده‌لین سره‌مرای بی‌گاریه‌که دایک و باوکیشم له چال دهره‌دین واته: جینۆ و قسمی ناشیرین به مردوو وتن (جلد محمود. بهرمر، ۱۲۲۰): [کینایه از فحش و ناسزای زشت به مرده دادن].

له چاوگیران: بریتی له پی‌ته‌زانی و سپه‌لیمی: کینایه از حق‌ناشناسی. (مهر، ۷۲۹)

له گه‌ل سای غویا شهر دمکات: بریتی له مروقیکی توو‌په و شه‌راشۆ که له گه‌ل کلکی خویدا شهر ده‌کات (جلد محمود. بهرمر، ۱۷۰): [کینایه از آدم خشمگین و عصبانی و ستیزه‌جو که با خود نیز سر‌جنگ دارد].

له گه‌ل سیبه‌ری غوی شهر دمکات: (۱) بریتی له یه‌کینکی که کەم جیق‌ل‌دان بیت و به‌گوفشی به‌نا‌مانه بجیت: (۱) [کینایه از آدم کم‌حوصله و ناشکیا که زود عصبانی شود] (۲) هم‌زهیه (جلد محمود. بهرمر، ۴۲۲): (۲)

[جلف و سبک‌سر].

له گه‌ل مانگدا شهر دمکات: بریتی له یه‌کینکی که وه‌ک مانگ، رۆژ، جوانه و بگره‌ل‌ویش جوان‌تره (جلد محمود. بهرمر، ۴۲۲): [کینایه از کسی که مثل ماه، زیباست و بلکه زیباتر هم هست].

له گورنسی ناو هه‌مانه به‌پینچ‌تره: بریتی له یه‌کینکی چموت و چموتیل و به‌دروفتیله (جلد محمود. بهرمر، ۴۲۲): [کینایه از آدم کج رفتار و نیرنگ‌باز].

له گول تهری پی‌نایزی: قسمیه‌کی وای پی‌نایزی که دلی گورد بگریت (هه‌ن، ۴۰۴): [کینایه از چیزی به او نمی‌گردد که ناراحت شود].

له گول پاک‌تره: بریتی له یه‌کینکی که گونا‌هینکی درابیتته پال به‌لام بی‌گونا‌ه بیت. واته: بی‌تاوانه، پاکه (جلد محمود. بهرمر، ۴۲۲): [کینایه از کسی که خطایی یا گناهی را به او نسبت داده باشند در حالیکه او بی‌گناه باشد].

له گون به‌رانا په‌نیر دروس نه‌کا (مهر، ۲۰): [بریتی له یه‌کینکی زۆر زیرک: کینایه از آدم بسیار زیرک].

له گون‌کا رووت‌تره (مهر، ۲۰): [بریتی له یه‌کینکی که زۆر رووت و په‌جال بیت: کینایه از آدم بسیار فقیر و درمانده].

له گوینچک‌هی گا غه‌وتوو: بریتی له یه‌کینکی نه‌زان و گیل (هه‌ن، ۴۰۵): [کینایه از غافل شدن].

له گیرفانی نه‌هریمه‌ندا هه‌له‌پهریت و له توو‌رمک‌هی جنۆکه‌دا سه‌ما دمکات: بریتی له یه‌کینکی شه‌ره‌نگیز که پتی خراپی گرتبیت و به‌پاره بۆ نهم و شو خراپه بکات (جلد محمود. بهرمر، ۴۲۲): [کینایه از کسی آشوبگر است که راه‌خطا را در پیش گرفته باشد و در عوض گرفتن پول نسبت به دیگران بدی کند].

له قه‌لهم دان: [بریتی له کەسیک یا شتیکی خراب بناسرئ]: کینایه از چیزی یا کسی را بد معرفی کردن.

(فتاحی قاضی، برهکرا ۲۲۷)

له قه‌لم کموتن: [بریتی له لمیرچوون و به‌حسابا نه‌هاتن]: کتایه از فراموش شده و به حساب نیامدن.

(فتاحی قاضی، برهکرا ۲۲۷)

له قه‌لمی دا: واته ژماردی، دیاری کرد، ناشکرای کرد: (جلا محمود، برهکرا ۴۳۰) [کتایه از شمارش کرد، نشانه کرد، آشکار ساخت].

له قه‌ور نیان: خفمت و دیت‌دان به کسیتک: کتایه از اذیت و آزار دادن کسی.

له قسه‌ی غوی دمرناچن: [به‌لیندیری راست و دروست]: کتایه از خوش قول. (همه‌ت ۴۴۹)

له قنگه‌وه نه‌غوی ده‌کات: بریتی له یه‌کیتک که کاره‌کی پاش و پیتش نه‌غام ده‌داته (جلا محمود، برهکرا ۴۳۰)

له قنگی غوی نه‌بوون (هه‌والی له قنگی غوی نییه): وریا نه‌بوون و گیتو بوونیککی له پاده‌ده‌ر: کتایه از آدم ناآگاه و بی‌خبر: کتایه از هوشیار نبودن و بی‌اندازه گنج بودن.

له قور توژ هه‌ن ناسیت: بریتی له یه‌کیتکی پژدی چروک که هیچی له ده‌ست نه‌بیتموه (جلا محمود، برهکرا ۴۳۰): [کتایه از آدم خسیس که چیزی از او به دیگران نمی‌رسد].

له کوپانی غوی نه‌خوا: بریتی له یه‌کیتک له بهر بی‌قازاچی له سرمایه‌ی خوی نه‌خوا (همه‌ت ۴۰۲): [کتایه از کسی که به علت نبودن بهره از دست‌مایه یا سرمایش می‌خورد].

له کوژ نه‌بوونه‌وه: وازی لی ناهیتیت، به‌روکی به‌رنادات لیی دورنا‌کویتتموه (همه‌ت): [کتایه از دست از او برنمی‌دارد].

له که‌فوکون نیشتمو: [بریتی له یه‌کیتک که له کاری یان

شتیک سرد بیتتموه و مویلی پی نه‌میتن]: کتایه از کسی دل سرد شده و از شوق حرارتش را از دست داد. (همه‌ت ۴۰۱)

له کراس غوت دهره‌ه‌چو: [بریتی له خوت مه‌گژره و خوتایی مبه]: کتایه از مغرور مشو. (همه‌ت ۴۰۱)

له کوژ چومهو: [واته له خۆشی و مویل کموتن]: کتایه از حرارت و شوق افتادم. (همه‌ت ۴۰۱)

له کوژ چوون: [بریتی له خۆشی و مویل کموتن]: کتایه از حرارت و شوق افتادن. (همه‌ت ۴۰۱)

له کونای پلنگا نه‌خه‌فی: [له سر ریگی لافاوا خانوو دروست ده‌کات بریتی له کاریکی پر مەترسی نه‌کات]: کتایه از کسی که خانه در گذر سیل می‌سازد. (همه‌ت ۴۰۱)

له کووله‌کی تهریشدا ناوی نییه: واته به هیچ جۆرتیک ناوی نییه، دیاره کووله‌کی تهر بانگی تیندا ناوتریت (جلا محمود، برهکرا ۱۱۲): [کتایه از اصلاً نام و آوازه‌ای از او نیست].

له کیسه‌ی خه‌لیفه نه‌وخش: بریتی له به‌خشینی بی‌جیگه یان له مالی خه‌لک به‌خشین: کتایه از بخشش بی‌پشتوانه کردن، از مال عاریه بخشیدن.

له لانه‌ی پلنگدا ده‌خه‌فیت: بریتی له یه‌کیتکی زۆر به‌جمرگ و بی‌بک (جلا محمود، برهکرا ۴۳۳): [کتایه از آدم بسیار شجاع].

له لووت فیل داکه‌وتوووه (همه‌ت ۲۸): [بریتی له یه‌کیتکی به‌دعیو و ده‌مار: کتایه از آدم متکبر].

له مار پووتتره: کتایه از آدم فقیر و ندار.

له ماسی فیژ شهرم نه‌کا: بز تهرسه، به نافرته‌تی که ده‌عیی پاکه بکا (همه‌ت ۳۴۲): [برای طعنه است و کتایه از ادعای پاکی و درستی کردن].

[کتایه از آدم زودرنج]

له ههتاو نایغاته بهر سییهر: خیرایی له کار، واته ناهیلتیت سییهری به سهردا بیت که جیهجی دهکات (جلاص محمود. بهرگرا ۱۴۲۰): [کتایه از آدمی که در کار کردن سریع باشد].

له ههر لایهکوه با بیت نمو شن نهکات: بریتی له ههلیهرست که له گهل ههموو کمسیکنا بو بهرژوهندی خۆی ریک بکمویت (جلاص محمود. بهرگرا ۱۴۲۰): [کتایه از آدم فرصت طلب که با همه کس بسازد و مطابق با روز رفتار کند].

له ههزار لوی داوه قولی تهپ نهبووه: (۱) بریتی له یهکیک که زۆر فیلبار، زرنکه: (۱) [کتایه از آدم زرنک و بسیار نیرنگ باز] (۲) بریتی له کمسیکی دنیادیده: (جلاص محمود. بهرگرا ۱۴۲۸) (۲) [کتایه از آدم باتجربه است].

له ههفت لاسمان نهستیرهک شک نابا: (۱) [بریتی له یهکیکی زۆر نهدار و ههزار] (۲) [بی کسه] (۳) [نانومید]: (۱) کتایه از آدم فقیر (۲) بی پشتیان (۳) ناامید. (قحاصی قاضی. بهرگرا ۱۳۶۴)

له ههفت لوی داگو قولی تهپ نهوکه: بریتی له یهکیکی زۆر زیرک و فیلبار (جلاص محمود ۱۳۹۰): [کتایه از آدم بسیار زیرک و نیرنگ باز].

له ههوار جیی ماگ: بریتی له کیچیک که دیر شو بکا: کتایه از دختری که دیر شوهر کند.

له هیچ شونینک فتگی نارام ناگرئ: بریتی له یهکیک که له بن تۆقرمی خۆی ناتوانی له هیچ شونین دانیشی (جلاص محمود. بهرگرا ۱۴۳۱): [کتایه از آدمی که آرامش نداشته باشد و در هیچ جایی چندان نماند].

له هیچ شونینک فتگی توبته ناغوات: له هیچ شونینک

له مه ههمودی بیژموار نهبوون: تینه گهیشتن، نهغامین، ناگادار نهبوون (قحاصی قاضی ۱۴۰۱): [کتایه از ناآگاه و بی خبر].

له ملیان دا: بریتی له کوشتیان، سهریان پری (جلاص محمود. بهرگرا ۱۴۲۴): [کتایه از او را کشتند، سرش را جدا ساختند].

له نالیش ههفات و له بزماریش: بریتی له یهکیکی دوو پرو و دوو پیل (جلاص محمود. بهرگرا ۱۴۲۴): [کتایه از آدم منافق و دورو].

له ناو برفن: بریتی له نههیشتنی شتیک له نارادا (جلاص محمود ۱۳۶۰): [کتایه از تمام کردن چیزهای موجود].
له ناو دوو ناگردایه: بریتی له یهکیک که له نیوان دوو گاشهی گموره دایه، کموته و ته چورتموه (جلاص محمود. بهرگرا ۱۴۲۰): [کتایه از آدمی که میان آشوب و بلوا قرار گرفته باشد، گرفتار مصیبت].

له ناو چاوا لئوت دهردینئ: واته زۆر دزه (معمود ۱۳۸۸): [کتایه از دزد ماهر].

له ناو گیرفانیهوه پووک نهئ: بریتی له یهکیک که له بهر خۆیموه تووپی خۆی سهبارت به کسئ دهریپئ (رخزایی ۱۳۴۴): [کتایه از کسی که در دلش خشم و عصبانیت خود را نسبت به کسی بیان دارد].

له نه تاشیاگ نه تاشئ: واته له هیچ نهبوو، قسه دروس نهکا (رخزایی ۱۳۴۴): [کتایه از هیچی نشده پاپوش درست می کند و تهمت می زند].

له وهخت پاوا گوی تئ: به یهکیکی وهختنه ناس نموتئ: کتایه از کسی که هنگام و زمان انجام کاری را به درستی درک نمی کند.

له ههجه نهی خۆی نه تۆرئ: بریتی له یهکیک که له خۆی یا له مال و منالی خۆی نه تۆرئ (رخزایی ۱۳۴۴):

تۆقره‌ی نییه، نارام ناگریت تیر دانانیشت (جمل محمود).

بهره‌ر ۱۳۷: [کتایه از در هیچ جایی آرامش ندارد

آرام و قرار ندارد و در هیچ جایی ساکن نمی‌شود].

له یهك پهن: بریتی له دووکس که رقیان له یه‌که

(جمل محمود. بهره‌ر ۴۳۱): [کتایه از دو نفر که نسبت به

هم کینه دارند].

له‌باره: بریتی له یه‌کینک که گونجاه ری‌ک‌وینکه: ده‌لین

فسیاره‌کس بۆنموکاره زۆر له‌باره، واته ده‌گونجیت

نموکاره‌ی پی بکمن، توانای همیه و قابلیشه و تیایدا

سهرده‌کمویت (جمل محمود. بهره‌ر ۴۲۰): [کتایه از مناسب

بودن کسی برای انجام کاری: به این معنی که در آن

کار موفق خواهد شد].

له‌بهر چاو قالاوو چاو دهرتیری: [به یه‌کینکی زیره‌ک و

فیل‌باز ده‌لین]: کتایه از آدم رند و مکار. (همه‌ر ۴۳۲)

له‌بهر چاوکه‌فتن: بریتی له بی‌تابرو و کمنه‌فت بیون:

کتایه از بی‌اعتبار شدن، خوار و بی‌مقدار شدن.

له به‌ری ته‌شی نه‌رئیی: بریتی له یه‌کینک که بۆ

کسیتی‌تر خوخته بکا و خۆی بنوینئ و لی‌بترسی و

حسییی لی‌ببات: کتایه از در برابر او تملق و

ریاکاری می‌کند.

له جینه‌ک دانانیشت ناو به‌چینه ژیری: بریتی له

یه‌کینک که زۆر دوورین و به‌پاریزه (جمل محمود. بهره‌ر

۴۳۴): [کتایه از آدم عاقبت‌اندیش].

له‌رز بۆ به‌رین: بریتی له تۆقاندنی یه‌کینک: کتایه از

ترسانیدن. (خان‌ف. ۲۵۴/مه‌ر ۷۷۰)

له‌رز لی‌هاتوو: زۆر دهرستیت، چاو‌پیتی گاشمیک،

سزایمک، یان زیانی‌ک ده‌کات (جمل محمود. بهره‌ر ۱۳۴: ۲)

[کتایه از بسیار می‌ترسد، در انتظار آشوب و بلوا و

رنج و آزار به سر می‌برد].

له‌رز لی‌هینا: واته ترسی نایه به‌ر، ترساندی (جمل

محمود. بهره‌ر ۴۳۸): [کتایه از ترس تو دل کسی

انداختن].

له‌سهر ته‌وقی سه‌ر نه‌خوینتوه (له‌سهر ده‌وت سه‌رین

جیی ناییتوه): بریتی له نه‌وپیری دهرد و نازار (جمل

محمود. بهره‌ر ۴۳۸): [کتایه از شدت درد و آزار].

له‌سه‌ری نه‌کاته‌و: [واته لایه‌نگری لی‌ده‌کات]: کتایه

از از او طرفداری می‌کند. (همه‌ر ۴۴۷)

له‌ش به‌بارنه‌بی: واته ناخۆش نه‌بی: کتایه از بیمار

نشوی.

له‌ش قورس: (۱) بریتی له مه‌ردومی ته‌مه‌ن: (۱) [کتایه

از آدم تبیل: (۲) بریتی له مه‌ردومی له‌ش پیس

(خان‌ف. ۲۵۶: ۲) [کتایه از جنابت دار، جُنُب].

له‌ش: بریتی له شمرمی ژن: کتایه از شرمگاه زن.

(مه‌ر ۷۷۲)

له‌شبه‌یار: بریتی له کسیتی که ههر نه‌خۆش و

ده‌رده‌دار بی (خان‌ف. ۲۵۶): [کتایه از آدم بیمار].

له‌شبه‌دو‌شاو: بریتی له یه‌کینک که به بایه‌ک نه‌خۆش

بکموئ و بو گالته کردن به‌کسیتی که خۆی به ناسک و

نازدار ده‌ژمیری (خان‌ف. ۲۵۶): [کتایه از نازک نارنجی].

له‌شکر به‌زین: بریتی له ژنی سه‌لته‌ی زمان دریز:

کتایه از زن زبان دراز بی‌حیا. (مه‌ر ۷۷۲)

له‌شی سووکه: بریتی له یه‌کینکی نیشکر و نازایه (جمل

محمود. بهره‌ر ۴۳۹): [کتایه از آدم کاری و زیر و

زرنک].

له‌چک به‌سه‌ره: بریتی له نا‌فهرت (خان‌ف. ۲۵۲: ۲) [کتایه از

زن].

له‌چک لاوردن: بریتی له ده‌س‌دریزی کردن به یه‌کینک:

کتایه از تجاوز کردن. (همه‌ر ۸۰۷)

و فینجه پروات به ریتگا: [کنایه از کسی که با ناز و ادا راه می‌رود. (صحت. ۴۵۵)]

له‌نگه‌ری داغسنگه: بریتی له یه‌کینگ که له جینگایه‌کدا خوشی پیرابوریت و پهلوی نمیت: کنایه از آدمی که در جایی یا منزلی به او خوش بگذرد و عجله ای برای رفتن نداشته باشد.

له‌ولای سفروده سیناز له‌کا: واته زور نمرانه (مهر. ۴۹۱): [کنایه از کسی که بسیار ناآگاه است].

له‌ی برپایکه: [واته: به شیوه‌یکه جیدی دهستی کردوه به تیکوتشان]: کنایه از به طوری جدی مشغول تلاش شده است. (صحت. ۴۵۸)]

له‌یبرن: بریتی له هه‌لخه‌تاندنی یه‌کینگ (ه‌خان. ۲۳۲): [کنایه از فریب دادن کسی].

له‌یهره دشته: به کاریک نوتری که گیوگرفتی له ریتا نمعی (ه‌خان. ۴۱۱): [کنایه از کاری که با هیچ مواعی روبرو نشود].

له‌یس تیکوتان: بریتی له زور هاتوچ‌کردنی کسیتک بز شویتیک (ه‌خان. ۲۷۰): [کنایه از رفت و آمد زیاد کسی به جایی].

له‌یسه: بریتی له خوارده‌ممنی زوری خوژیایی: فسیارکس همر (لیسه‌ی بیی) بسیمتی (ه‌خان. ۲۶۶): [کنایه از غذای فراوان و رایگان].

له‌یشو: بریتی له زه‌حف، فره (نان و ناو لیشاوه): کنایه از فراوانی. (مهر. ۷۸۲)]

له‌یچوون: بریتی له پیرینی ولاخی یه‌ک سم له میته‌کی (ه‌خان. ۲۶۴): [کنایه از جفت گیری الاغ].

له‌یگوان: بریتی له به‌دبه‌ختیرون و ری و ن کردن (خوالیتی گزپوه): کنایه از بدبخت شدن. (مهر. ۷۸۲)]

له‌یف شوپ: بریتی له پروگرژ: کنایه از اخمو. (مهر. ۷۸۲)]

له‌که‌ل جی‌ماکه: واته زور پهلیمیتی (ه‌خزاسی): [کنایه از عجله کردن].

له‌کجه‌نگه‌ده‌چوو: (له گریژمنه‌چوو): بریتی له شتیک که شیرازی تیک چوو (جلا. محمود. بهر. ۴۳۳): [کنایه از چیزی که چهارچوبش بهم خورده باشد].

له‌هین: بریتی له زالم: کنایه از ستمگر. (مهر. ۷۷۲)]
له‌شاو یو شلکرن: بریتی له ریکه‌دان به کسی کاری سهریخو بکا: کنایه از آزاد گذاشتن آدم خودسر. (مهر. ۷۵۸)]

له‌شاوگرن: بریتی له جلوگرتنی یه‌کینگ (ه‌خان. ۲۳۹): [کنایه از منع کردن کسی].

له‌قه له هور ده‌دات: واته یاخی بووه و مل نادات (جلا. محمود. بهر. ۲۱۳۰): [کنایه از متمرد شده و تسلیم نمی‌شود].

له‌قه: [بریتی له مروقی گهنل و ناکار خراب]: کنایه از فاسد و بدکردار. (صحت. ۴۵۰)]

له‌قه له به‌خت خوٚت مده: واته خوٚت بی بهش مه که. یان نم همل و دهرفته له دهست مده. کنایه از خود را محروم مکن و این فرصت را از دست مده.
له‌قه‌لق: بریتی له دژوار و زه‌جمت (به له‌قلمق دهرچوم): کنایه از دشواری. (مهر. ۷۷۲)]

له‌کو‌لخستن: بریتی له پژگار کردنی یه‌کینگ له شتیک ناخوش (ه‌خان. ۲۵۸): [کنایه از رها نمودن کسی از مسأله‌ای ناخوشایند].

له‌کو‌لگوتن: بریتی له رزگارپوونی یه‌کینگ له شتیک (ه‌خان. ۲۵۸): [کنایه از رهایی یافتن کسی از چیزی].

له‌ناوچوون: بریتی له نه‌مانی شتیک (ه‌خان. ۲۶۰): [کنایه از اتمام چیزی].

له‌نجه‌ولار له‌کا: [بریتی له یه‌کینگ که به ناز و نینجه

لیاؤ: بریتی له کویریون: کنایہ از کور شدن.
(متر ۷۸۴)

لیو بہ بارہ: بریتی له یه کیک کہ کوستی کموتوہ.
خفہ تبارہ (جلا محمود. برگر ۱. ۴۴): [کنایہ از کسی کہ عزیزی را از دست دادہ و غمگین است].

لیو بردن بہ دہما: بریتی له تووہ یون بہ جوړیک کہ له عمره تا لیو بری بہ دہما (خان ۱۶۹): [کنایہ از خشمگین شدن بہ گونه ای کہ لباسش را گاز بگیرد].
لیو بہار: بریتی له مروئی خفہ تبار (خان ۱۶۹): [کنایہ از آدم غمگین].

لیوہ لہ ریہ تی: واتہ دہ ترسیت (جلا محمود. برگر ۱. ۴۴): [کنایہ از این کہ می ترسد].

لیو مرگہ راندن: بریتی له ورام دانوہ: کنایہ از پاسخ گفتن. (متر ۷۸۵)

لیو مرگتن: بریتی له پند قبول کردن: کنایہ از اندرز گرفتن. (متر ۷۸۵)

لیوہ لہرہ: بریتی له ترسان بہ جوړیک لیو بیتہ لرزین (خان ۱۶۹): [کنایہ از لرزش شدید از ترس].

لیو کووشتن: بریتی له تووہ یونی زور یان عمره ت و ثاوات: کنایہ از خشم و حسرت زیاد. (متر ۷۸۵)

لیوی خوی گہست: تی گہشت و ہستی بہ کارہ کہ کرد، وریا بووہ (جلا محمود. برگر ۱. ۴۴): [کنایہ از فہمید و کار را احساس کرد، ہوشیار شدہ است].

لیوی لی دمکوژی: (۱) بریتی له یه کیک کہ له کہسیکی تر قینی بی و ہرہ شہ و گوہ شہ لییکا: (۱) کنایہ از کسی کہ با دیگری دشمن باشد و او را تہدید کند (۲) رقی لی ہستاوہ و بڑ ہلینک دہ گہریت پیوہی بدات. زیانی پی بگمینیت: (۲) کنایہ از سخت از او خشمگین است و بہ دنبال فرصتی است کہ

آسیبی بہ او برساند. (فتاحی قاضی. برگر ۱. ۲۸۴) (جلا محمود. برگر ۲. ۱۲۸)

لیوی لی نہ داوہ: نہ یخوار دووہ، نہ یخوار دوتموہ (جلا محمود. برگر ۱. ۴۴): [کنایہ از نخورده است، نوشیدہ است].

لیویاوہ بہ دلمہ: واتہ دلم خہبر نہدا، خورپہ کموتوہ دلم: بہ دلم الہام شدہ. (حمید. ۴۵۸)

مات گرفتن: بریتی له کوشتن (خان.ف. ۲۷۲): [کنایه از کشتن].

ماتی بردگه سئو: [بریتی له یه کیتک که کموتووته نیو خهم و په ژاره]: کنایه از آدم اندمگین. (حمیت. ۵۹)

ماخولان (ماخولانیته): بریتی له یه کیتکی ئو قره لیبراو (جلا. محمود. برگر. ۱. ۴۴۲): [کنایه از آدم نا آرام که در هیچ جای قرار نداشته باشد].

ماده: بریتی له شق، (ماده) یه کی پیدای واته شه قینکی تی هه لدا (خان.ف. ۲۷۲): [کنایه از لگد زدن].

مار کوئیان کرد: زوریان لیندا (جلا. محمود. برگر. ۲. ۱۲۹): [کنایه از او را بسیار زدند].

مارانگاز: بریتی له یه کیتک که له ژیاندا بپارتر بیت و هه همیشه سل بکاتموه، مارانگازه: واته چاو ترسین بووه (جلا. محمود. برگر. ۱. ۴۴۲/ خان.ف. ۲۷۲): [کنایه از کسی که از اتفاق یا حادثه‌ای عبرت گرفته باشد و سعی کند که دیگر برایش تکرار نشود].

ماره برانه‌ی دایکیه‌تی: بریتی له یه کیتک که داوای شتیک بکات و هی خوی بزانیته، که مافی نموشی پیوه نمیت (جلا. محمود. برگر. ۲. ۱۲۹): [کنایه از کسی که خواهان چیزی باشد و آن را مال خویش پندارد در حالی که هیچ حق نیز نسبت به آن نداشته باشد].

ماری تی زایگه (مومین. پ. ۵۹): [بریتی له کاریک یان کسینک که توشی گیر و کوسپ بووه: کنایه از کسی که در زندگی با گرفتاری و مانع روبرو شود].

ماری رمش ئیقی بو دمکانهوه: (۱) بریتی له یه کیتکی زور همزار. واته: هیئنده شایسته‌ی میهربانی و بهزهی

بیاهاتنموه و دستگیرییبه تمنانه‌ت ماریش بهزهی پیندا دیتموه: (۱) [کنایه از آدم بسیار فقیر و درمانده]
(۲) واته زور ره جال و گدا و داومشاده (خان.ف. ۴۱۶/ جلا. محمود. برگر. ۱. ۴۴۲): (۲) [کنایه از آدم بسیار فقیر و تنگدست].

ماری سکی خوی ده‌خوات: بریتی له یه کیتکی زور قینکمر و رق له دل (جلا. محمود. برگر. ۱. ۴۴۲): [کنایه از آدمی که از درونش خشم و کینه می‌بارد].

ماری مردوو ده‌خاته بهر پای: بریتی له ترساندن (جلا. محمود. برگر. ۱. ۴۴۴): [کنایه از این که او را می‌ترساند].

ملزوو بهره‌لایه: بریتی له بهره‌لایی و بی‌سرووبه‌ری (جلا. محمود. برگر. ۱. ۴۴۴): [کنایه از جایتکه ورود به آنجا آزاد است و هیچگونه قانون و قاعده‌ای لازم ندارد].

مسه به دهور ده‌منا دیار بی: [بریتی له یه کیتک که هیچی لمبر چاو نمیت و باشی کسانیت تر له بیر باتموه]: کنایه از شخص ناسپاس که خویهای دیگران را فراموش کند. (حمیت. ۴۱۱)

مست نییه به لیپیومه دیار بیت: بریتی له یه کیتک که هیچی لمبر چاو نمیت، بی‌نهمه‌ک و وه‌فا (جلا. محمود. برگر. ۱. ۴۴۴): [کنایه از آدم بی‌وفا و ناسپاس و کسی که نیکی‌های دیگران را فراموش کند].

مست و موو پژاردن: بریتی له به وردی تۆزینموه له کاری: کنایه از با دقت تحقیق کردن در کاری.

مستلو سارد ده‌کانهوه: مزاری ده‌کات (جلا. محمود. برگر. ۲. ۱۲۹): [چاپلوسی می‌کند].

مستلو سارد گردنموه: بریتی له روپامایی کردن بو یه کیتک (خان.ف. ۲۷۵): [کنایه از تملق و چاپلوسی].

ماسمالی کردن: [بریتی له سهرسهری کاری کردن، شاردنموه‌ی راستی]: کنایه از حقیقتی را پوشاندن یا

کاری را درست و اساسی انجام ندادن. (همه، ۴۲۱)
ماسی دهریا دهبه خشیت: بریتی له یه کتیک که خاومنی شتیک نمیت و بیبه خشیت (جلا محمود، بهرگرا، ۴۴۵): [کنایه از کسی که مالک چیزی نیست و آن را می‌بخشد].

ماسی گهوره له تاشکه‌دا نه‌گیرگن: واته پله و مقامی بهرز به زه‌جمت به‌دهس دی (بهرگرا، ۳۵): [کنایه از ارزش و مقام بلند با تلاش و کوشش بدست می‌آید].

ماسی له بگارا نه‌گیر: [واته: هر کاری له کاتی خزیدا دهبی بیکه‌ی]: کنایه از کار را باید به موقع انجام داد. (همه، ۴۲۱)

ماشینه‌وه: بریتی له خواردنی یه‌کجار زۆر: کنایه از زیاد خوردن. (مهر، ۷۱۲)

ماکهره مه‌له‌ی بۆ ده‌کات: خۆ تزیکوکردنوه به پیاپی و دوورپه‌نگی (جلا محمود، بهرگرا، ۴۴۵): [کنایه از چاپلوسی می‌کند].

ماکهر و جاشیک به‌روقلیانیمتی: بریتی له یه‌کینکی زۆرخۆر به تموس و گالته پی‌کردنوه ده‌لین (جلا محمود، بهرگرا، ۴۴۵): [کنایه از آدم پرخور، با طعنه گفته می‌شود].

مال ئاواپی کردن: بریتی له مردن (جلا محمود، بهرگرا، ۴۴۵): [کنایه از مردن].

مال به کۆن: [بریتی له نهدار، ئاواپه‌ک که تمواوی که‌له‌په‌لی ژیاپی له‌گه‌ل خزیدا هه‌لبگرئ و بیگۆزیتنوه]: کنایه از فقیر، آواره و خانه به دوش. (همه، ۴۲۲)

مال به مال: بریتی له گشت خانوی ئاواپی: کنایه از خانه به خانه. (مهر، ۷۱۴)

مال خراوکه‌ره: [به ژینیکی وێلخرج ده‌لین]: کنایه از زن ولخرج است. (همه، ۴۲۴)

مال دنیا هه‌راوکه‌پینه: [واته مال و سامانی دنیا مروت له چورتم و زیان پزگار ده‌کات]: کنایه از این که به وسیله ثروت دنیایی می‌توان دفع بلا کرد. (همه، ۴۲۲)
مال دنیا، چلک دهسه: [واته شتی دنیایی بی بایه‌خه]: کنایه از بی‌ارزش و فناپذیری مال دنیا. (همه، ۴۲۲)

مال مفزنده‌ی چاوه: واته هه‌رچیکت و بست بیکری باش سهرنجی لی بده (هه‌ر مفزنده‌ی ۹۵): [کنایه از هرگاه خواستی چیزی را بخری اول دقت کن بعد آنرا بخر].

ماله‌پریمی شلانه‌کووت بۆ بات: [به یه‌کینکی بای هوا و خۆ به زل زان ده‌لین]: کنایه از انسان بسیار متکبر و نخوت‌دار. (همه، ۴۲۳)

ماله‌بابیوون: بریتی له مانوه و شوونه‌کردنی کچ له مالی باییدا (هه‌ر پهره‌ی ۲۴۳): [کنایه از ماندن دختر در خانه پدری و شوهر نکردن].

ماله‌وه: بریتی له کمیوانو: (ماله‌وه ئیمان گوت): کنایه از هه‌مس. (مهر، ۷۱۲)

ماله‌داری گه‌ره: [به ژینیکی دلسۆز که مال کۆ نه‌کاتنوه و مال به‌یه‌که‌وه ئه‌نی ده‌لین]: کنایه از زن دلسوزی که در فکر زندگی و جمع کردن مال است. (همه، ۴۲۵)

مالی نه‌وه: بریتی له شتیک که به مفت ده‌ست کوتیبت و به هه‌واتنه‌ش پروات (جلا محمود، بهرگرا، ۴۴۵): [کنایه از چیزی که رایگان به دست آمده باشد و مفت هم از دست برود، بادآورده را باد می‌آورد].

مالی به هورگرت: واته تروشی زیانینکی گه‌ره‌ی کرد (جلا محمود، بهرگرا، ۴۴۵): [کنایه از این که او را دچار ضرر و زیان و آشوب بزرگی کرد].

مالی بی دانه: بریتی له خواردنیک نهرم و شل، به کاریکی ئاسان ده‌وتریت. به شتیک هه‌رزان ده‌وتریت

که‌ستیک که کارتک بکات پیچوانه‌می خواستی تو بیت
(جلاں محمود. بیرکمر. ۱۳۸۷): [کنایه از کسی که کاری را بر
خلاف و میل تو انجام دهد].

ماینه‌ک‌هی به‌حیل‌یه: به‌شوره‌ژنیکی، ژیر و کارامه
ده‌لین (جلاں محمود. بیرکمر. ۱۳۸۸): [کنایه از زنی که نجیب،
عادل و کارآمد باشد].

ماینه‌ک‌هی نژاده: بریتی له یه‌کینک له کاره‌ک‌هی له بره
دایه و بی‌گیروگرفته و ده‌گاته ناواتی خۆی (جلاں محمود.
بیرکمر. ۱۳۸۸): [کنایه از کسی که کارش رو به پیشرفت
است و روزگار به کامش است و به آرزوی خویش
می‌رسد].

مرۆجه‌ی خواردوه: (۱) [بریتی له یه‌کینک که زۆر بترئ]
(۱) کنایه از کسی زیاد تیز بزند، (۲) [بریتی له یه‌کینک
که په‌له بکاو به توندوتولی کار بکا]: (۲) کنایه از تند و
چالاک. (حمید. ۱۳۷۱)

مرۆف که‌ره‌تی پای هه‌له‌که‌تی: مرۆف که‌ره‌تی تووش
زهره‌ نه‌بیت ده‌بی پهنلی لی‌وره‌گری: کنایه از آدم یک
بار صدمه و ضرر می‌بیند و باید از آن عبرت بگیرد.

مه‌مه‌ی سه‌رلاکه: بۆ سووکی به هه‌رایه‌ک ده‌وتریت که
له سه‌ر ته‌معه‌یک هه‌لگیرا بیت (جلاں محمود. بیرکمر. ۱۳۸۰):
[برای تحقیر و کنایه از آشوبی است که به خاطر
طمعی به پا شده باشد].

مرخی لی خوش کردوه: بریتی له یه‌کینک که زۆر
تامه‌زۆری ده‌ست‌کوتیکه (جلاں محمود. بیرکمر. ۱۳۸۰):
[کنایه از کسی که زیاد در اشتیاق رسیدن به بهره و
نصیبی باشد].

مردارپوونه‌وه: بریتی له مردنی ناده‌می خراپ به هۆی
ریسویی. و به‌وناوی (غلام. ۱۳۸۵): [کنایه از مردن آدم
بدکار و فاسد به علت رسوایی].

مردارگردنه‌وه: دروست نه‌جام نه‌دانی کارتک
(غلام. ۱۳۸۵): [کنایه از کاری که به طور ناقص انجام
گیرد].

مردگ له چال دیری: به‌و کسه ده‌وترئ کارتک یان
پیوستیه‌کی بکویتته لای که‌سیکی تر (جلاں محمود.
بیرکمر. ۱۳۸۰): [کنایه از گیر بودن کاری یا احتیاجی نزد
فرد دیگر].

مردگ ماموخ: [بریتی له یه‌کینک که بۆ نه‌وه شتیک یا
مافیکی خۆی به ده‌ست به‌یئنی خۆی با له مردن هه‌تا
به ده‌سی بیت]: کنایه از شخص ضعیف‌الحال برای
پیش بردن مطامع و مقاصد خود زود خود را به
مردگی بزند. (حمید. ۱۳۷۱)

مردن و سووتان: بریتی له کوشش کردن و ته‌قلای زۆر
دان: (مردم و سووتام ده‌گه‌لم نه‌هات): کنایه از
کوشش و تمنای زیاد. (مهر. ۱۳۰۴)

مردن هه‌ر جاریکه: بریتی له نه‌وه که مرۆف نایبت
سه‌ره‌ژۆری قه‌بول بکات یا بترسیت (جلاں محمود. بیرکمر. ۱۳۸۱):
[کنایه از آدمی نباید شرمساری و تسلیم را
بپذیرد و یا بترسد].

مردنی له به‌ر چاوه: (۱) بریتی له مرۆفی موسولمان و
خواترس. (۲) ده‌زانیت ده‌مریت له گه‌ل نه‌وه‌شدا واز
ناهیتیت و سووره له سه‌ره‌کاره‌که (جلاں محمود. بیرکمر. ۱۳۸۰):
[کنایه از این که می‌داند که می‌میرد ولی باز هم دست بردار
نیست و نسبت به آن پافشاری می‌کند].

مردنی له بیرچوتنه‌وه: بریتی له یه‌کیکی چاوچنۆک که
بیر له حه‌لال و حرام نه‌کاتمه‌وه، هه‌ر هه‌له‌پی مائی
دنیا ی بیت (جلاں محمود. بیرکمر. ۱۳۸۰): [کنایه از آدم
خسیسی که به حلال و حرام نیندیشد و در فکر و

ظلم مال دنیا باشد.]

مردو لهه پاکتر ناشوړیت: به هملیک دهوریت که

هملکوتیت. واته هملی چاکو له دستي مده (جلال محمود، برکړا، ۱۴۰۱: [کنايه از فرصتي که پيش آمده.

فرصت خوبی است آن را از دست مده].

مردو زینلوو کردن: بریتی له نوټکردنوهی شتیک یا

شوټیک: (ځان، ۲۸۶: [کنايه از بازسازی جایی یا چیزی].

مړی کردووه: [واته ناوچای تال کردووه و

تورشاندوویه]: کنايه از-اخم کرده، ابرو در هم کشیده است. (حمیت، ۱۷۲:)

مړیشکه ږشه: بریتی له سوورهټیکي گچکي قورعان

(نسر): (کوپړه کم تا مړیشکه ږشه خوتنلوه): کنايه از سوره نصر در قرآن. (مهر، ۱۰۶:)

مزهټی: بریتی له سهریک بټی ماهودان: کنايه از

ناآگاهانه و بدون مهلت. (مهر، ۱۰۶:)

مس له گوټی بوون: بریتی له کمسټک خوی کټر بکات و

نیموټیت هیچ بیسیټ (جلال محمود، برکړا، ۱۴۰۱: [کنايه از آدمی که خود را به کری بزند و نخواهد چیزی را بشنود].

مشت ټووچلو: بریتی له ږډ و ږهټیل: کنايه از

خسیس. (مهر، ۱۰۸:)

مشت ټووچیاگ: بریتی له یه کیکی ږډ و چنوک: کنايه

از آدم خسیس.

مشت له درهوش دان: بریتی له یه کیټک که به گو

نیشیکي گوره‌دا چوویت و زیانی لټوه توش بوویت (جلال محمود، برکړا، ۱۴۰۱: [کنايه از کسی که با کار

دشواری روبرو شود و از آن دچار زیان و ضرر شود].

مشتوردهوش: بریتی له ده‌مقالیټیکي سمخت له ناو

دووکسا (ځان، ۲۹۲: [کنايه از بحث و مجادله میان دو

نفر].

مشتومړ کردن: [بریتی له گمه و گالتهی نیوان چمن

کس]: کنايه از زد و خورد تفریحی و دوستانه و شلوغ‌بازی در آوردن میان چند نفر. (حمیت، ۱۷۲:)

مشتی مهلا: بریتی له ږډ و چنوک. (نسر): [کنايه از

خسیس]. یا کومه‌له زیوی بوخه‌لا دوور له سه‌خا بټی/ موغلق به به‌خیلی به مسلسل مشتی مهلا بټی.

مشک له مالیا به چپوشه‌ته نه‌گه‌ږی: (۱) [بریتی له

یه کیکی همزار، (۲) بریتی له یه کیکی ناننه‌خوړ و ږډ]: (۱) کنايه از فقیر و ناداری، (۲) کنايه از آدم خسیس. (حمیت، ۱۷۴:)

مشک له مالیا سه‌فرا دمکا یان مشکی کوټر له مالیدا

ناشتا ناکات: بریتی له یه کیکی زوړ ږډ و چروک، هرچی خواردن بیت له مالیدا نیسه (جلال محمود، برکړا، ۱۴۰۱: [کنايه از شخص بسیار خسیس که هیچگونه غذایی در منزل ندارد].

مشک له مالیا کلکی چهور نابټی: واته زوړ ږډ و

چروکه، هرچی خواردن بټی له مالیا نیسه (ځان، ۱۷۲: [کنايه از آدم خسیس که هیچ گونه خوراکی در منزلش نباشد].

مشکانه: بریتی له فیلبازی و ده‌سپری به نهټنی: کنايه

از نارو زدن دزدکی. (مهر، ۱۰۹:)

مل له چه‌ټو غستن: بریتی له کاری بڼه کردن: کنايه از

ریسک کردن. (مهر، ۱۱۲:)

مل له چه‌ټو ساوین: بریتی له کاری پر له مەترسی و

بڼه کردن: کنايه از ریسک کردن. (مهر، ۱۱۲:)

مل له چه‌ټو ده‌لسوون: بریتی له خو خستنه گټاو و

مەترسیه‌وه (ځان، ۱۹۴: [کنايه از خود را به خطر

انداختن و ریسک کردن].

مل له موو یاریکتر: بریتی له ناماده بۆ گشت فرمانی: آماده برای هر گونه فرمانبرداری. (مهر ۱۱۲)

مل نایریتته پاسی: بریتی له یه کینک که خۆ به ده سوه ندات بۆ شتیک یان له سر نه جام فرمانیک په زامه ند نه میت: کنایه از آدمی که تسلیم نشود و برای چیزی یا از آخر و عاقبت امری یا دستوری راضی نباشد.

ملازی بردگه سوه: [واته: خۆی حمشارداوه و ده میوی هه لمت بد]: کنایه از کسی که کمین کرده و حالت تهاجمی به خود گرفته. (هج ۲۷۴)

ملاک گردن: بریتی له چیشتی خواره ده منی، من (ملاکی) ی نانه کم نه کرد (هه ۲۹۲): [کنایه از نخوردن غذا].

مله تاتی کردن: بریتی له یه کینک که کوتیته نیو کاروباری خه لک و شوفاری بکا: کنایه از آدمی که در کار دیگران دخالت و جاسوسی بکند.

ملپان: بریتی له ته مملی قه لوه: کنایه از چاق و تبیل. (مهر ۱۱۲)

مل پانه: به تموس و گالته پیکردن به یه کینک دهورتیت که بۆ هه موو شتیک و هه موو کسیتک سر شوپ بکات، قایلی هه موو ننگی و نزمییدک بیت (هه ۲۹۲). [برای طعنه و شوخی کردن است و کنایه از کسی که پیش همه چیز و همه کسی تعظیم می کند و راضی به قبول هر نوع تنگ و بی آبرویست].

ملپوهنان: بریتی له کردنی کاریک و گوئی نهدان به ناکامی نه کاره: کنایه از ریسک کردن. (مهر ۱۱۲)

ملدان: بریتی له گوئی رایملی و فرمانبرداری (هه ۲۹۴): [کنایه از اطاعت و فرمانبرداری].

ملشکاندن: (۱) بریتی له روینی یه کینک له شوینتیک

نهم و تمیه بۆ سووکی نهوتری: (۱) [کنایه از رفتن مزاحم] (۲) بریتی له خواردنی شتیک به زۆری (هه ۲۹۴): (۲) [کنایه از خوردن چیزی به اجبار و زور].

ملچوهوت: (۱) بریتی له فرمانبر و گوئییس: کنایه از مطیع (۲) بریتی له فیلبار: کنایه از حيله گر. (مهر ۱۱۲)

ملکه چه: (۱) لاره مله، خه فمتبار (۲) ناهومیده (۳) شمره مزاره (۴) باری کموتوه (۵) ناچاره (هه ۲۹۲). (مهر ۱۱۲): (۱) [کنایه از گردن کج و غمگین] (۲)

[نامید] (۳) [شرمسار] (۴) [بیدیاری آورده] (۵) [ناگزیر].

ملکوه: بریتی له جوان و خواهش: کنایه از دلبر زیبا. (مهر ۱۱۲)

ملوموش کردن: (۱) بریتی له په ییژر شتیک بوون و به شوین شتیکا گهران: (۱) کنایه از کنجکاوی کردن و دنبال چیزی گشتن (۲) بریتی له یه کینک که کموتیته ملوموش و به دوی خواردندا مووشه بکا: (۲) کنایه از کسی که حرصانه به دنبال غذاست. (هه ۲۹۲). (مهر ۱۱۲): (۲) [رای طعنه است کنایه از کسی که سربار این و آن باشد].

ملی به نو نهوور نابریتهوه: بۆ تموس و رقه، به یه کینک دهورتیت که بییویت له سر ورگی نهم و نهو بۆی (هه ۲۹۲). (مهر ۱۱۲): [رای طعنه است کنایه از کسی که سربار این و آن باشد].

ملی شوپوهه کرد: (۱) واته رازی بوو، شل بوو، ریکوت (۲) بهزی هاته ژیر بار و خۆی به ده ستهوه دا (هه ۲۹۲). (مهر ۱۱۲): [کنایه از راضی شد، تسلیم شد، به توافق رسید] (۲) [شکست خورد تسلیم شد].

ملی لاریوتهوه: (۱) مردوده: (۱) کنایه از مرده است (۲) خوتوه، ده لاین: مندا له که ملی لاریوتهوه: (۲) کنایه از خوابیده است.

همموو شتیک لیك جیا بکاتوه (جلا محمود. برگر. ۱۴۵۳):
[کنایه از آدم بسیار دانا که قدرت تشخیص همه چیز را داشته باشد].

موو پاست بوونموه: بریتی له تووپه‌بوونی زۆر یان ترسانی زۆر: کنایه از سیخ شدن مو از خشم یا ترس زیاد. (مهر. ۱۱۷)

موو پاسته‌وه بوون: بریتی له زۆر تووپه‌بوون، ترسان (خان. ۲۰۱): [کنایه از بسیار عصبانی شدن، ترسیدن].

موو گوفن: بریتی له مه‌منوونبوونی که‌سیک بۆ شتیک که له پوالتدا وا پیشان ئەدا که پێ رازی نییه و له دلپشا زۆری پێ خوش بێ (خان. ۲۰۲): [کنایه از دوست داشتن زیاد چیزی اما در ظاهر آن را نشان ندادن در حالی که در باطن به آن چیز علاقه‌مند باشد].

موو له بهری ده‌پسیت: لیتی ده‌ترس و به گویی ده‌کا (جلا محمود. برگر. ۱۴۲): [کنایه از، از او حساب می‌برند].

موو له زوانم ده‌رهات: (مهر. ۱۴۵): [زۆر قسه کردن لاسر چتی: کنایه از زیاد حرف زدن در مورد چیزی].

موو له ماس کیشانه ده‌روه: بریتی له به وردی تووینموه له کاری: کنایه از با دقت کاری را بررسی کردن.

موورمغه پشتی شکا: (۱) کوستیکی گمورهی کبوت (۲) مال ویران بوو (جلا محمود. برگر. ۱۴۵): [کنایه از کسی که عزیزی را از دست داده باشد] (۲) [پرشان حال شده].

موورین: بریتی له ده‌برینی خهم یان تووپه‌یی زۆر: کنایه از اظهار اندوه یا خشم بسیار. (مهر. ۱۱۷)

من مردوو تۆزیندوو: پیشبینیه‌کی تۆ ناپاسته: کنایه از پیش‌بینی تو نادرست از آب درمی‌آید.

منال و کان: بریتی له پوووت و په‌جان: کنایه از ضعیف و بیچاره. (مهر. ۱۱۴)

مندال بازاره: بریتی له که‌سیک که ناکاری مندالانهی بیت: کنایه از کسی که رفتار بچگانه داشته باشد.

مۆک له خۆفان: بریتی له خۆ به زل زانین و تارینی مۆخ‌ده‌هاتن: بریتی له وه‌په‌بوون و ماندوو‌بوونی معرود له شتیکوه (خان. ۱۳۸): [کنایه از خسته و بی‌حوصله شدن از چیزی].

مۆخ‌کیشان: بریتی له مۆک پێدان و جاپز کردن: کنایه از زحمت دادن و پکر کردن. (مهر. ۱۱۶)

مۆخی به ناوکرد: (۱) په‌ریشانی کرد (۲) تووشی زبانی مادی و معنوی کرد (۳) زۆر ماندوی کرد. (جلا محمود. برگر. ۱۴۵): (۱) [غمگینی کرد] (۲) [او را دچار ضرر مادی و معنوی کرد] (۳) [بسیار او را خسته کرد].

مۆره به‌سه‌رچوو: بریتی له یه‌کێک که باوی نه‌مایی: کنایه از آدمی یا چیزی که از رونق افتاده باشد و بی‌اهمیت شده باشد.

مۆکرفن: کنایه از لاف بی‌معنی زدن. (مهر. ۱۱۷)

موو به به‌نیینا ناچی: (۱) [تو په‌ری دۆسایه‌تی و خۆشویستی نیتوان دوو کس پیشان ئەدا]: (۱) کنایه از اوج صمیمیت و علاقه میان دو شخص (۲) [بریتی له دووکس که زۆر تیکم‌ل بن، هیچ شتیک له یه‌کیان ناکات]: (۲) کنایه از دو نفر که یار و همدم هم باشند و هیچ چیزی آنها را از هم جدا نمی‌کند. (مهر. ۱۴۵): (مهر. ۱۴۶)

موو به موو گه‌ریان: بریتی له پشکنین به شیوه‌کی زۆر ورد: کنایه از تفتیش دقیق. (مهر. ۱۱۵)

موو ده‌قلیشیت: به یه‌کێکی زۆر دانا ده‌وتریت که

موسایی بازی دهر تیژی: [بریتی له یه کیتک که بیهمنهست و بو فیل و هککو ترسه نوک خوی نهنوتنی]:
کنايه از شخصی که از ترس خود را گریان و نالان نشان دهد. (حمیت، ۴۸۰)

مووه لگزان: به یه کیتک نهوتری به کوتوپر له جینگه کا حازر بی (هغزی): [کنايه از آدمی که به طور ناگهانی در جایی حاضر شود].

مووی راست بووه: بریتی له تووپه بوون (جلا محمود، برهه ۴۵۳): [کنايه از خشمگین شدن].

موویان هه لگزانووه: بریتی له کسیتک که لمو کاتهی که پیترسته خوی بگهینه: [کنايه از کسی در لحظه‌ای که حضور او ضروری باشد فرا برسد].

مهته وه خشخاش نیان: بریتی له یه کینکی کولکومووشیو کمر، فره لاسر قسه چوون: [کنايه از اصرار و پیگیری و بررسی امری به صورت افراطی. (کرییمه، ۸۶۴)]

مهردی بهر ناگره: بریتی له مروفتیکی هووشه کمر و ترسه نوک، له بهنای ناگره که دا دانیشتووه و جینگای خوشه هووشه دهکات (جلا محمود، برهه ۴۴۸): [کنايه از آدم چاخان باز و ترسو].

مهرگپین: بریتی له کردنی کاریک به ریکوپینکی: وای دروست کردووه مهرگی پرپوه (هغز، ۳۰۶): [کنايه از انجام دادن کاری به خوبی و موşkافانه بررسی کردن آن].

مهزبزووتن: بریتی له تارهزوو کردن و حمز کردن له شتیک (هغز، ۳۰۶): [کنايه از آرزو و میل به چیزی داشتن].

مهزدار: بریتی له کسیتکی زور جوان: [کنايه از جوان بسیار زیبا، بریتی له قسمی خوش: [کنايه از سخن

شیرین و جذاب. (مهر، ۸۲۷)]

مهزگلار: بریتی له پیای زانا: [کنايه از آدم هوشمند. (مهر، ۸۲۸)]

مهزلهی دمی گهسی زانین: بریتی له زانینی مههستی یه کیتک به وتوویتیک که له گهلیا دهیکه: [کنايه از گفتگو کردن با کسی و پی بردن به هدف او].

مهشکه ژمنی پین کردن: [بریتی له نازار و نهشکنجه دانی یه کیتک و تووپ کردن]: [کنايه از رنج و آزار دادن و عصبانی کردن کسی. (هغز، ۴۵۳، برهه ۴۰۴)]

مهشکه ژینهی پین دهکات: ماندووی دهکا هینه دهیهیتیت و دهیات (جلا محمود، برهه ۲، ۱۴۰): [کنايه از خسته‌اش می کند آنقدر او را می آورد و می برد].

مهشکه له بهرمالیناندا هه ناخری: واته تازه لیان نییه و بی درامهتن (جلا محمود، برهه ۲، ۱۴۰): [کنايه از احشام ندارند و بی درآمد هستند].

مهشکه (تان) رینگ ناکهم (نادهم): کسیتک و دهلیت که به زور چایی زوری دهر خوارد بدن (جلا محمود، برهه ۲، ۱۶۰): [کنايه از کسی که به اجبار چای به او بنوشاند].

مهچوره ژیر داری شکسته: واته نیشیک که زانیت پیته ناخری، دهستی مهدهوی (هغز، ۴۳۲): [کنايه از کاری که در توان تو نیست انجامش مده].

مهچوره ژیر داری شکستهوه: بریتی له نهکردنی کاریک که نه نجامه که نادیاره یان نه گمری شکستی همیه، که نه نجامه کیت نه زانی، یان تیایدا سرکوتنت بو مسوگر نبوو معیکه (جلا محمود، برهه ۱، ۴۴۸): [کنايه از انجام ندادن کاری که پایان آن نامشخص است].

مهگهز نه شمیری: [واته: بیکاره]: [کنايه از بیکار است. (حمیت، ۴۸۶)]

مهگهز نه کوژی: [واته: بیکاره]: [کنايه از بیکار است.

(حمید، ۴۸۱)

مدهکس دهرکرفن: بریتی له یه‌کینکی بیکار: کنایه از بیکار.

مدهقرنه: [واته: نوقلانمی خراب مده]: قال بد زن.

(حمید، ۴۸۵)

مدهکه نییه، مدهدینه: نیره خوش نییه پرو بۆ شونینکی‌تر، هر چیگا زۆره (جلا محمود، بهرگه ۱، ۴۴۹).
[کنایه از حال که اینجا را دوست نداری هر کجا می‌خواهی برو].

مدهکرمده: بریتی ده‌له‌چە‌کی و کلکه لقی بۆ مردوم بهزمان (خان، ۲۷۷). [کنایه از تملق و چاپلوسی با زبان].

مدهل به هه‌واوه وشک نه‌کا: (۱) [بریتی له یه‌کینک که له تیر هاویشتندا چالاک و بده‌ست‌بورد بیټ] (۱) کنایه از تیرانداز ماهر، (۲) [بریتی له یه‌کینک که دنگینکی زۆر خوشی بیټ: (۲) کنایه از کسی که صدای خوشی در آواز خواندن داشته باشد. (حمید، ۴۸۷)

مده‌ل‌بانگان: بریتی له کاتی نویتزی بهیانی: وقت اذان صبح، پگاه.

مده‌لای شهو خوشه‌ویسه: [واته ژن خوشه‌ویسته]: کنایه از کسی که زنش را زیاد از حد دوست دارد.
(حمید، ۴۸۷)

مده‌ل‌به‌زین: بریتی له یه‌کینک که له هه‌موو قسه‌یه‌کا به‌رزه بلتیس به‌وستی (خان، ۳۱۰): [کنایه از بسیار سخندان].

مده‌لاخور پیوه: بریتی له شتیک که هینده هه‌رزان پیوه که مه‌لاش ده‌توانی بیکری: چونکه هر خه‌ریکی خواهرستی بوون و هه‌ولای مالی دنیا‌یان نه‌داوه (جلا محمود، بهرگه ۱، ۴۴۹). [کنایه از چیزی که بسیار ارزان شده و مالاها هم می‌توانند بخرند چون آنها بدنبال مال دنیا نرفته‌اند].

مده‌لای سهر دوشه‌کی: [بریتی له ژنیک که قسه قسه‌ی خزی بیټ و شوه‌کی له‌مهرانه‌ریا بیټ ده‌سه‌لات بیټ]:
کنایه از زنی است که حرف خود را در مقابل شوهر به کرسی بنشاند. (قاجار قاضی، بهرگه ۲، ۲۵۴)

مده‌لی گۆشته‌قۆزه: بریتی له مروفتیک که هه‌له‌ده‌گریت خزمه‌تی بکیمیت و ریزی ته‌واوی لیټ بنیت (جلا محمود، بهرگه ۱، ۴۵۰): [کنایه از کسی که شایسته احترام است].

مده‌لیچک (چوله‌که) په‌لاماری بڼچک: کاتیک بی‌ده‌سه‌لاتیک، په‌نا به‌ریته لای کسی که له خزی بی‌ده‌سه‌لاتر بیټ (جلا محمود، بهرگه ۲، ۱۴۰): [کنایه از موقعی است که فرد ناتوانی که به فرد ناتوانتر از خود پناه ببرد].

مده‌مکله‌ر: بریتی له تافه‌رتیک که شیر بدا به منال (خان، ۳۱۲): [کنایه از زن شیرده به بچه].

مده‌نی ماس چه‌نی کهری ها‌تیا: بریتی له کسیت که له‌وشته‌ی که هه‌یمه‌تی ریز ناگرت و قانع نییه: کنایه از کسی که قدر عافیت را نمی‌داند.

مده‌یانن: بریتی له یه‌خ کردن: کنایه از یخ زدن.
(مهر، ۸۳۷)

مده‌یه ئاویتنه‌ی قۆزه: [واته: بۆ گۆزینی باسه‌که شتیک‌تر مه‌هینه پیتموه]: کنایه از با پیش کشیدن بحثی موضوع را عوض مکن. (حمید، ۴۸۹)

مده‌یکوته جووته: بریتی له یه‌کینک که به هیوایه‌ک دوا‌ی شتیک بکویت و هیوا که‌شی له جیتی خۆیدا نه‌بیټ (جلا محمود، بهرگه ۱، ۴۵۰): [کنایه از آرزوی محال داشتن].

مده‌یگی کوه: [وشک‌بوون و شه‌رم‌سارکردنی کسیت که به تانموت‌مه‌ش]: کنایه از این که با متلک کسی را سر جا نشانند. (حمید، ۴۹۰)

مده‌ی‌زاو: بریتی له ئاویت که کم کم پروا (خان، ۳۲۲):

[کنایه از آب اندک که در جوی یا چشمه آید].

میژی که ف ناکات: واته زوو کاره کت جیبه جی ناکات (جلاں محمود. برہمہ ۱. ۴۵۰). [کنایه از این که کارت را زود انجام نمی‌دهد و به تأخیر می‌اندازد].

میژ خه سائلن: بریتی له به بینکاری پابواردن: کنایه از بیکاری. (مؤثر ۱۴۳).

میژ داویته دمی: بریتی له یه کیکی دہستہ تال و بی تیشہ (جلاں محمود. برہمہ ۲. ۱۴۲): [کنایه از شخص بیکار].

میژ قہ پاندنہوہ: بریتی له بی تیشی یه کیکی (خان. ۲۱۸): [کنایه از بیکاری].

میژ له بہر دمی ہہ لئافری: [بریتی له یه کیکی بیدہنگ و زور لیکراوہ و فقیرہ حال]: کنایه از آدم ساکت و مظلوم. (فتحی قاضی. برہمہ ۱. ۴۰۸)

میژ له دمی خو دہرنہ کردن: بریتی له گیلی و بہسمزمانی (خان. ۲۱۸): [کنایه از ابلہ، کودن].

میژگر: بریتی له تہمئل و بینکار: کنایه از تہل و بیکار. (مؤثر ۱۴۴)

میژکی سہری بردین: بریتی له یه کیکی زورویژ و رینگہ رینگ کمر تووشی ژانہ سہری کردین (جلاں محمود. برہمہ ۲. ۱۴۲): [کنایه از آدم پرحرف کہ متہ بہ خشخاش می‌گذارد و زیاد پای می‌شود].

میژکی کہری خواروہوہ: بہ تہوس و گالتہ پیکردنہوہ بہ کہسیک دہورتیت کہ درہنگ له قسہ بگات (جلاں محمود. برہمہ ۱. ۴۵۰): [بہ عنوان طعنہ کنایه از آدم دیرفہم].

میژوہ داہگہ دور دمی: بریتی له یه کیکی دہستہ تال و بینکار: کنایه از آدم بیکار.

میژی له بہر دمی ہہ لئافریٹ: بریتی له یه کیکی بیدہنگ و بہسمزمان و بیدہسہ لات (جلاں محمود. برہمہ ۲).

۱۴۲]: [کنایه از شخص آرام و بیچارہ].

میژی لی پوتہ گامیش: بریتی له یه کیکی سہرلینشیاو کہ شتیکی زور کہمی لا زور گہورہ بیت (جلاں محمود. برہمہ ۱. ۴۵۰): [کنایه از آدم پریشان و سرگردان کہ چیز بسیار کوچکی پیشش بزرگ جلوه نماید].

میژی لی نلایشی: [بریتی له شتیکی زور پاریزراو]: کنایه از چیزی کہ کاملاً محافظت شدہ باشد. (فتحی قاضی. برہمہ ۱. ۴۰۸)

میژی میوان ناییت: (۱) بریتی له یه کیکی کہ گوی نادانہ قسہ و ناموزگاری کس و بہدہرہ سہوہ ناییت (۲) بریتی له یه کیکی رووہ لئالراو کہ له ہیچی ناکات (جلاں محمود. برہمہ ۱. ۴۵۰): (۱) [کنایه از کسی کہ گوش بہ حرف دیگران نمی‌دهد و مقید نمی‌باشد] (۲) [کنایه از آدم گستاخ کہ از ہیچ چیزی خجالت نمی‌کشد].

میچی قومارخانہ: بریتی له مردومی زورزانی فیلبلز (خان. ۲۲۱): [کنایه از شہاد و پرو، قاب قمارخانہ].

میہمان، کہر ساجیو مالہ: [بؤ گالتیہ: واتہ ہمرچی ساجیو مال دینیت دہبی بیخو]: بہ مزاح: کنایه از این کہ ہرچہ را صاحب خانہ بیاورد میہمان باید بخورد. (حیرت. ۴۹۰)

میوانی باینجانی: بریتی له کہسیک کہ له مہجلیسیکدا پروی نہدریتی، یان بانگ نہکراییت و له خوپیوہ چوویت دہلین (جلاں محمود. برہمہ ۱. ۴۵۶): [کنایه از کسی کہ در مجلسی او را بی محل کنند یا دعوت شدہ باشد و سرزدہ رفتہ باشد می‌گویند برای چہ اخم کردہاید ما کہ میہمان بادنجانی نیستیم].

ناگایانه ههنگاو بنیت: از روی تحقیر یا خشم و یا شوخی به کسی گفته می‌شود که در راه رفتن لگدپرائی کند یا زیان و ضرر به چیزی برساند و نسنجیده گام بردارد.

ناگرن: بریتی له هه‌ل‌هه‌لتانلنی یه‌کیتک (هه‌ل‌هه‌ل ۱۳۳۱):
[کنایه از فریب دادن کسی].

نالی کرد: [واته: به تانوت‌مشر یان به بملگی پتمو دایرکاند و نیایه سهر جیگی خۆی]: کنایه از مسکوت و محکوم نمودن کسی با طعنه یا استدلال قوی. (هه‌ل‌هه‌ل ۱۴۱۵)

نان بو خۆی و جو بو که‌ره‌که‌ی: به تهره‌س و سهرزه‌نشتموه به یه‌کیتک ده‌وتری که ههر به‌و شته خۆی ده‌یخوای دانا‌کموئ بمل‌کوو کوشش بو یه‌کیتکی تریش ده‌کات (هه‌ل‌هه‌ل محمود. به‌ره‌ی ۲. ۱۴۴): [برای طعنه و تحقیر به کسی گفته می‌شود که علاوه بر خود برای دیگران هم کوشش می‌کند].

نان به مه‌زنی بۆژ نه‌خوا: به یه‌کیتکی ساختمچی نه‌وتری که له هه‌ر‌لایه‌کمه‌و بای بی به‌و باره شمن نه‌کا (هه‌ل‌هه‌ل ۲۳۲): [کنایه از آدم کلاه‌بردار که از هر طرفی که منافعش بیشتر بچرید به آن طرف روی می‌آورد].

نان خواری: بریتی له به‌ی‌تور‌دنی خواری‌ده‌ممنی و گوزهرانی ژیان (هه‌ل‌هه‌ل نووسهری ناتوانی به قه‌له‌مه‌که‌ی (نان به‌وات)).

نان شهو: بریتی له که‌مه‌ترین پی‌خوری پی‌ویست بو به‌رگری له برسیمتی و زین‌نوه‌مان ژیان. (بۆژێ ده‌ سمعات کار ده‌کا و هه‌شتا بو (نان شهو داماو): کنایه از غذای لازم برای رفع گرسنگی و ادامه حیات.

نان له دم سه‌گ نه‌ه‌فتی: بریتی له یه‌کیتکی زۆر برسی و کم‌تاقم (هه‌ل‌هه‌ل ۲۳۵): [کنایه از آدم بسیار گرسنه و نا‌آرام].

ناتوان گونیشی بگرن: (۱) بریتی له یه‌کیتکی به‌ده‌سه‌لات و پشت‌قایم: (۱) [کنایه از آدم قدرتمند و بانفوذ] (۲) فیل‌باز و وریا (هه‌ل‌هه‌ل محمود. به‌ره‌ی ۲. ۱۴۴): (۲)
[کنایه از آدم نیرنگ‌باز و زیرک].

ناخوینی وشک: بریتی له که‌سی‌کی زۆر پۆد و چنۆک: کنایه از آدم خسیس.

ناخوینی‌ک نه‌وشنی: بریتی له یه‌کیتک که به مال و سامانی که‌سانی‌تر ده‌سه‌ریژی نه‌کا: کنایه از این که به حق دیگران تجاوز می‌کند.

نارێک بوون: (۱) بریتی له که‌سی‌ک که لیت دلگیر بی:
(۱) [کنایه از کسی که از تو دلگیر شده باشد] (۲)
بریتی له نا‌کۆکی دووکس (هه‌ل‌هه‌ل ۲۳۲. ۲) [کنایه از کدورت میان دو نفر].

ناسراو: بریتی له خاو‌ن ده‌نگ و ناو: کنایه از مشهور بودن. (مه‌ز ۱۵۳)

ناچینه سه‌ری: [واته لی نازانی و نایه‌زۆیتمه‌و]: کنایه از این که آن را درک نمی‌کند، آنرا در نمی‌یابد. (هه‌ل‌هه‌ل ۱۹۲)

ناه‌که‌پین: بریتی له به‌ی‌خورم‌متی کردن به یه‌کیتک (هه‌ل‌هه‌ل ۲۳۰): [کنایه از هتک کردن].

ناکه‌ویته زه‌وی: زوو ده‌فرۆشیت بازاری گهرمه بو مندالیش، واته زۆر خۆشه‌ویسته نازداره (هه‌ل‌هه‌ل محمود. به‌ره‌ی ۲. ۱۴۴): [کنایه از اجناس مرغوب که زود فروخته می‌شود یا بچه محبوب و دوست‌داشتنی].

ناله‌ندت کویر بیت: بو سوکی یان به رقه‌وه، یان بو که‌مه، به یه‌کیتک ده‌لین که له رۆشیتندا شق له شیتک هه‌ل‌بدات، یان زیانیتک به شیتک بگیمینیت، بی

نان له دم سهگ نه سینیتو؟: به یه کیکی پژد و پیسه که
نموتری (برخیزی ۳۷۶): [کتایه از آدم خسیس].

نان و حه‌لوا: بریتی له کاری زور هاسان: (نم کاره بو
من نان و حه‌لوايه): کتایه از کار بسیار آسان.
(مؤبر ۱۵۸)

نان و دوی خوی هه‌یه: بریتی له یه کیکی که ناتاجی به
کس نه‌بیت (جلا محمو. بهرگری ۲، ۱۴۴): [کتایه از کسی
که احتیاج به کسی نداشته باشد].

نان و چایی: بریتی له چاشت، خواردنی بهیانی: کتایه
از صبحانه. (مؤبر ۱۵۸)

نان و نهمک خواردن: بریتی له پیژانین و هه‌فالیه‌تی:
کتایه از حق شناسی و دوستی. (مؤبر ۱۵۸)

نان و نهمکیان به یه‌کهو خوارد: [واته به یه کیکی خیانت
ناکمن]: کتایه از این که به هم خیانت نمی‌کنند.
(هیت ۴۹۸)

نان‌پژیر: بریتی له کسکی له ناو مالدا پژد بیت: کتایه
از خسیس در منزل. (مؤبر ۱۵۷)

نان‌پین: بریتی له بیبهش کردن له بژیو: کتایه از
محروم کردن از زندگی. (مؤبر ۱۵۷)

نانتال: بریتی له پیایوی چرووک و پژد: کتایه از آدم
خسیس. (مؤبر ۱۵۸)

نانه‌شوین: بریتی له قسه خستنه شوین، ده‌نگزی
خراب دروست کردن بژ کسکی (هخانی ۳۳۳): [کتایه از
شایعه به دنبال کسی انداختن].

نانه‌که‌ی به دله‌وه دوسا: به باشی و هیمنی و دل‌یکی
ناراموه خواردی (جلا محمو. بهرگری ۲، ۱۴۴): [کتایه از با
آرامش خاطر غذایی را خورد].

نانه‌له‌م: بریتی له یه کیکی که له جیاتی خواردنیک که
پچ نه‌دهن کار ده‌کات: کتایه از کسی که در مقابل سیر
شدن شکمش کار می‌کند.

نانه‌هل: بریتی له‌وهی که شتیک بخمیتنه نه‌ستوی
کسکی و به سعریا ساغی کیمیتوه (هخانی ۳۳۳): [کتایه
از این که چیزی را به گردن کسی انداختن و از او
بخواید که جبران کند].

نانغور و هه‌راخنشین: [بریتی له مروئی بی ناو و
نیشان]: کتایه از آدم خامل و بی‌خاصیت. (هیت ۴۹۶)

نانغور: بریتی له خیزان و منال: کتایه از عیال و
فرزدان. (مؤبر ۱۵۸)

نانمال: بریتی له مرویک که ناتاجی به کس نیسه:
کتایه از آدم خودکفا. (مؤبر ۱۵۸)

نانولوا: بریتی له بژیو، مایه‌ی ژیان: مایه‌ی زندگی.
(مؤبر ۱۵۸)

نانی پیژیاگه: بریتی له ره‌حمتی و خاترجه‌می ژیانی
یه‌کیتک دابین کردن. کتایه از آسایش مطمئن کسی را
فراهم کردن.

نانی قه‌تش: بریتی له ژیان به فه‌قیری: کتایه از
زندگی کردن به فقیری و درماندگی. (مؤبر ۱۵۷)

نانی که‌فتکه پون: [واته هل و ده‌رفه‌تیک باشی بژ
په‌خساوه]: کتایه از موقعیت خوبی برایش پیش آمده.
(هیت ۴۹۹)

نانی نانی: بریتی له معدومی پژد و نان کویر
(هخانی ۳۳۳): [کتایه از آدم خسیس].

نانی ها له بهر شالیا: واته خوی نه‌توانن خوی بوینن
(برخیزی ۳۷۸): [کتایه از کسی که می‌تواند مخارج
زندگی خود را تأمین کند].

نانی ها له دوله‌دا: [واته له ژیانیدا خاترجه‌مه و
خه‌میک نیسه و پشتیوانی پتموه]: کتایه از کسی که
تأمین است و غم و غصه‌ای ندارد و پشتیبانش قوی
است. (هیت ۴۹۹)

نانیان ها له دوله‌یه‌کا: [واته له سهر سفره‌یه‌که‌وه نان

ناوچهوان قه‌شته (ناو چلو قه‌شته): بریتی له یه‌کیکی بده‌بخت و چاره‌هش (جلا محمود. به‌رگه‌۲. ۱۴۵)؛ [کنایه از آدم بلبخت].

ناوگ گرتنه‌وه: (۱) بریتی له نازار دانی زۆر (۲) بریتی له گران فروشتنی شتیک به یه‌کیک؛ (۱) کنایه از رنج و آزار زیاد (۲) کنایه از گران فروختن چیزی به کسی. (مه‌ر. ۱۶۱)

ناوانانی دهیگه خه‌رج: بریتی له یه‌کیکی ماستاو‌کمر (جلا محمود. به‌رگه‌۲. ۱۴۵)؛ [کنایه از آدم متملق و چاپلوس].

ناونووس: بریتی له دیاری کردن و دابین کردنی شتیک (خان‌م. ۳۲۷)؛ [کنایه از مشخص کردن چیزی].

ناوی کهوتووسه‌ر زوانگه‌ل: (۱) [سوک و پسوای ناو کومهل بووه] (۲) [ناویانگی ده‌کردووه]؛ (۱) کنایه از رسوا و بدنام شدن در میان مردم (۲) کنایه از مشهور شدن. (حیرت. ۵۰۱)

ناویریت بلی له‌ل: واته به راده‌یک ده‌ترسیت که ده‌می پین ههل نایه‌تموه، ناویریی بهره‌نگاری بییت (جلا محمود. به‌رگه‌۲. ۱۴۶)؛ [کنایه از به اندازه‌ای می‌ترسد که نمی‌تواند چیزی بگوید و جرئت نمی‌کند با او مقابله کند].

ناویریت له کراسه‌که‌ی غویدا (له پیستی غویدا) به‌ووئینه‌وه: واته که‌مهندکیشیان کردووه ترساندووینه، هه‌ر‌ه‌ش‌میان لیک‌کردووه، ده‌ترسیت شتیکی لی بقومیت تووشی گاشمیک بییت؛ کنایه از جذبش کرده‌اند و ترساندنش و تهدیداش کرده‌اند و می‌ترسد دچار حادثه‌ای ناگوار شود.

ناهیلیم بوئی پیوه بکات: ناهیلیم بۆ شو بییت (جلا محمود. به‌رگه‌۲. ۱۴۶)؛ [کنایه از نمی‌گذارم به او تعلق گیرد].

نایه قوولی مشتی: واته په‌پ و راست پیتی گمیان، دای

نه‌خۆن و دۆسی گیانی گیانین؛ کنایه از این که هم‌سفره‌اند و خیلی صمیمی هستند. (حیرت. ۴۹۸)

ناینیکی له گهل نه‌ودا خواره‌وووه: واته په‌وشتی نمو هه‌یه، هی نمو گرتووه وه‌ک شو بیر و په‌فتاری هه‌یه (جلا محمود. به‌رگه‌۲. ۱۴۵)؛ [کنایه از کسی که خوی و اخلاق دیگری را گرفته باشد و مثل او بیندیشد].

ناو غۆی له بیر چووته‌وه: تووشی چورتیکی وابوو، وا گرفتار بووه، په‌شو‌کاوه، خه‌ف‌ه‌ت و مه‌راقیکی قورس تووشی بووه هۆشی له به‌ر برآوه (جلا محمود. به‌رگه‌۲. ۱۴۵)؛ [کنایه از کسی که دچار مصیبت و بلایی شده و به همین دلیل آشفته و غمگین شده باشد].

ناو سکم ره‌ش بوته‌وه: واته خه‌ف‌ه‌ت رزان‌دوومی، هه‌ینه‌ده له سه‌رم باربووه (جلا محمود. به‌رگه‌۲. ۱۴۵)؛ [کنایه از غم و غصه من را پوشیده کرده است].

ناو چاو دیز: بریتی له مه‌ردومی مۆنی به‌د (خان‌م. ۳۳۵)؛ [کنایه از اخمو و ترشرو].

ناو چاوان پاک: بریتی له پیاو‌چاکی له خواترس؛ کنایه شخص پارسا و پرهیزگار. (مه‌ر. ۱۶۰)

ناو چاوی بوژان نه‌کا: بریتی له یه‌کیکی تووره؛ کنایه از آدم عصبانی.

ناو کویر بوونه‌وه: بریتی له مردن و نه‌مانی ناو و نیشانی یه‌کیک (خان‌م. ۳۳۶)؛ [کنایه از مردن و نماندن اسم و رسم کسی].

ناوچاوان قووز: بریتی له کلۆل و چاره‌هش؛ کنایه از بلبخت. (مه‌ر. ۱۶۱)

ناوچاوتاله: خوین‌تاله ئیسکی قورسه؛ کنایه از آدم اخمو و عبوس.

ناوچهوان به‌یه‌کا دان: بریتی له تووره‌بوون (خان‌م. ۳۳۵)؛ [کنایه از اخم کردن و عصبانی شدن].

به گویندا (جمل محمود. بهرگی. ۲. ۱۴۶): [کتایه از رک و صریح به او گفت].

نایه لیت هه ناسه بدات: تمنگی پین هه لچنیوه، شپزه ی کردوه بوا ری هیچی نادات (جمل محمود. بهرگی. ۲. ۱۴۶): [کتایه از او را در تنگنا گذاشته، پریشان حالش کرده. هیچ فرصتی به او نمی‌دهد].

نایریتی به پووی خوینا: بریتی له زانین تیگمین له شتیک بهلام و نایشان بدهی که تینه‌گیشتوری و لی نازانی: کتایه از دانستن چیزی و وانمود کردن به ندانستن.

نزیک: بریتی له نیلاقه: کتایه از جماع. (مهر. ۱۹۴)

نسک و ناهمی: [بریتی له یه‌کیکی دهستمنگ و ره‌شوروت]: کتایه از آدم بیچاره و ناامید، لات و آسمان جل. (مهر. ۵۰۱)

نقی بریا: [واته: بیدنگ بو]: کتایه از آرام و ساکت شد. (مهر. ۵۰۲)

نقی چنیا: [واته: بیدنگ بو]: کتایه از صدایش قطع شد و ساکت ماند. (مهر. ۵۰۲)

نمک خواردن: بریتی له خواردنی نانی کسیتک: کتایه از خوردن نان کسی. (مهر. ۱۶۹)

نمک کردن: بریتی له خواردنی نانی یه‌کیتک و له بهرچا بونی چاکمو پیاهوتی (مهر. ۲۴۳): [کتایه از نان و نمک کسی را خوردن و خوبی کسی را پیش چشم داشتن].

نویه دلانه: [واته به زوره ملی کارئ کردن]: کتایه از کاری را به اجبار و اکراه و بی‌میلی انجام دادن. (مهر. ۵۰۲)

نوخواوینو نهوه: بریتی له لئاوچرونی دارایی و سامان: از دست دادن مال و ثروت. (مهر. ۱۷۲)

نوقمیبون: بریتی له بی‌سروشوین بوون: کتایه از فنا شدن و نابود شدن. (مهر. ۱۷۴)

نوکهر خویم و ناهزی خویم: [بریتی له کسیتکی سەلت و په‌مین که کاروباری خوی به‌پویه بات]: کتایه از آدم مجرد که خودش کارهای خویش را رو‌براه می‌کند. (مهر. ۵۰۲)

نوبکه به سئ: واته نۆ مانگی هموا خویشی سال همول بده بۆ سئ مانگی زستان (مهر. ۴۵۱): [کتایه از نه ماه خوش سال تلاش کن برای سه ماه زمستان].

نؤ گویر زاییکه و نه‌یژی که‌نیشکم: [بریتی له ژنیکی تعریوش و هوس‌یاز که حمز له رابواردن ده‌کات]: کتایه از زن خوش پوش و خوش گذران و هوس‌باز. (مهر. ۵۰۲)

نؤ‌کسیه: تازه کیسمیه (۱) بۆ تمشره بریتی له یه‌کیتک که تازه دهستی به کاسبی کردیبت: (۱) [برای طعنه است به کسی گفته می‌شود که تازه شروع به داد و ستد یا معامله کرده باشد] (۲) بریتی له یه‌کیتک که تازه ده‌لهم‌مند بو‌ییتوه و پار‌پهرست بی (جمل محمود. بهرگی. ۲. ۱۴۷): [کتایه از تازه ثروتمندی که پول‌پرست باشد].

نوووینو چاوان پاک: بریتی له پیایوی خوا: کتایه از مرد خدایی. (مهر. ۱۷۲)

نه گهردی توپرکه و نه په‌یغامی سک: [بریتی له خواره‌ده‌مینیه‌کی زۆر کم، نه‌ختیک]: کتایه از غذا یا هر چیز خوردنی بسیار کم. (مهر. ۵۰۲)

نه گول که‌نمی دیوه و نه چه‌چمه‌دهی ناسیلو: [بۆ تانوته‌شره، بریتی له یه‌کیکی نمان]: کتایه از آدم نادان. (مهر. ۵۰۲)

نه‌بلان: بریتی له کسی که دهنگی له یه‌کی گۆزیوه

(خان.ف. ۳۵۶): [کنايه از آدم چرب زبان و مکار].

نهرمونيان: بریتی له بنیاده‌می بسمبر و حموسه له، نیان و هیمن و دورو له توو‌هیی: کنايه از آدم با صبر و حوصله.

نهرنايش: بریتی له ژنی زبه‌لاحي نا‌قولا: کنايه از لنده‌ور. (مهر. ۸۸۲)

نهمارما و چه‌واشه‌کار: کنايه از کسی که کارش را پس و پیش انجام می‌دهد، کار را برعکس انجام دهد. **نهمه‌سی خسته‌دوا**: [بریتی له پیره پیاو‌تیک که زور بکو‌ئی کم‌وتته همناسه‌بر‌کئی]: کنايه از پیری که زیاد سرفه کند و راه نفسش بند آید. (حمیت. ۵۰۷)

نهمه‌سی له چیک‌گی گهرمه‌وه دم‌تئی: کنايه از دل خوش و خیال راحت داشتن و از مشکلات کار یا مشکلات زندگی دیگران بی‌خبر بودن.

نهمام‌گرفن: بریتی له لای دیوار خستن و کوشتنی (خان کاوریه‌کی نهمام کرد): کنايه از محکوم را لای دیوار گذاشتن. (مهر. ۸۸۲)

نهمر: بریتی له خوا (خان.ف. ۳۵۷): [کنايه از خداوند].

نهمرونه‌ژی: بریتی له ژبانی دژوار: کنايه از زندگی دشوار. (مهر. ۸۸۷)

نهموک‌یسه: بریتی له کس‌تیک که تازه ده‌وله‌م‌مند بو‌وین (خان.ف. ۳۴۷): [کنايه از کسی که تازه ثروتمند شده باشد].

نهمه‌ا نه‌یژی نه‌نه: بریتی له هیچ نموتن: کنايه از هیچ نگفتن.

نهماندن: بریتی له نیلاقه کردن: کنايه از مجامعت. (مهر. ۸۷۷)

نهمشتی: بریتی له سنگین و گران: کنايه از آدم باوقار. (مهر. ۸۸۴)

نیان شون ک‌س‌تیک: بریتی له بعه‌له‌بو‌ونی ک‌س‌تیک

(کاکم لی‌مان نه‌بان‌ه نامان دو‌تئی): بیگانگی کردن آشنا. (مهر. ۸۷۷)

نهم‌بر: بریتی له مردومی که مېرېشت و سست (خان.ف. ۳۵۰): [کنايه از آدم سست کار].

نهم‌تاش‌راو: بریتی له بنیاده‌می کم فام و پهموده نه‌کراو: کنايه از آدم نافرهمخته و کم‌فهم. (مهر. ۸۷۸)

نهم‌تاش‌راوه: بریتی له بنیاده‌می کم فام و پهموده نه‌کراو (جلا مسور. برهم. ۲، ۱۴۲): [کنايه از آدم نفهم و بی‌تربیت].

نهم‌په‌اندن: بریتی له تاريف‌کردنی به درو: کنايه از مدح دروغین گفتن. (مهر. ۸۷۸)

نهم‌پشت نه‌ژک: بریتی له ناراست و درو: کنايه از دورو و منافق. (مهر. ۸۷۸)

نهم‌جات به: [واته: تم‌و‌وی بکه]: کنايه از بس کن، خاتمه بده. (حمیت. ۵۰۵)

نهم‌خور: بریتی له رژد و له‌چمر، (مال نه‌خور هین بخور): کنايه از خسیس. (مهر. ۸۸۰)

نهم‌ژنه‌وا: بریتی له مردومی بی‌گو‌ی (خان.ف. ۳۵۵): [کنايه از آدم حرف نشنو].

نهم‌ه‌ژاندن: بریتی له رازیکردن و هینان‌ه‌ی به پینه‌ل‌گوتن: کنايه از راضی کردن به وسیله مدح و ثنا گفتن. (مهر. ۸۸۲)

نهم‌م‌بو‌ون: ۱) بریتی له مردومی له‌س‌رخ‌و و هیتلی: ۱) [کنايه از آدم آرام و شک‌یا]: ۲) رازیبو‌ون، تس‌لیم‌بو‌ون (خان.ف. ۳۵۳): ۲) [کنايه از راضی شدن و تسلیم گفتن].

نهم‌مه‌بر: [به یه‌کیکی ناو‌ژیرکا و نا‌واوه‌گ‌یر ده‌تین]: کنايه از آدم نیرنگ‌باز و گریز. (حمیت. ۵۰۶)

نهم‌مه‌بر: بریتی له مردومی زمان لو‌وسی فیل‌باز

و ده‌کو نیایگانه شۆتمو: کتایه از تعجیل.

نیایه هه‌رگا (قور): بریتی له یه‌کێک کۆژ و چاره‌په‌ش کردن: کتایه از کسی را بدبخت و سیه‌روز کردن.

نیایه تاقه‌و: [بریتی له وازه‌تێنان له شتێک]: کتایه از رها کردن موضوعی. (همه‌ت. ۲۰۹)

نێره بێ گێره‌یه: بریتی له نافه‌ه‌تێک، کچێک که جهره‌زه‌ی بێت و به‌ سه‌ر نه‌م و نه‌ودا بخوڕیت و باکی له‌ کسی نه‌بێت (جلا. محمود. به‌رگه‌. ۱۴۷: ۲). [کتایه از زنی یا دختری شجاع که آمرانه رفتار کند و ترسی از کسی نداشته باشد].

نێره: بریتی له بنیاده‌می نازاو به‌کار: کتایه از آدم شجاع و کارا. (مه‌ر. ۱۹۲)

نێره‌که‌ری: بریتی له زۆرداری کردن (خان. ۲۲۱: ۲). [کتایه از ستمگری].

نێره‌ی بێ (...): [بریتی له ژنێک که ناکار و کرده‌وی بی‌اواندی بێت]: کتایه از زن مرد صفت. (همه‌ت. ۲۱۰)

نێری ورده‌مالان: [بریتی له لایێک که خه‌ریکی حه‌زلیکهری بیت]: کتایه از جوانی که مشغول عشق‌بازی باشد. (فتاحی قاضی. ۲۰۹)

نیشته‌گه‌ ژێر پای: بریتی له هاندانی که‌سێک بۆ کارێ: کتایه از تحریک کردن کسی به انجام کاری.

نیشتن: بریتی له ریان: کتایه از ریدن. (مه‌ر. ۱۹۵)

نیشته‌گا: بریتی له ناوده‌ست، مه‌بال: کتایه از مستراح. (مه‌ر. ۱۹۵)

نیشته‌وه‌ ژێر پای: [بریتی له خه‌لمتاندنی که‌سێک به‌ قسه و بریاری درۆ]: کتایه از این که او را به گفتار و وعده‌های دروغین فریب داد. (همه‌ت. ۲۱۰)

نیه‌مه‌یه‌ر: بریتی له لایێ که هه‌شتا ژنی نه‌هه‌ینه‌وه: کتایه از جوان مجرد. (مه‌ر. ۱۹۴)

نێکه‌ره‌ نێوه‌ره: بریتی له بێ لایه‌ن: کتایه از بی طرف. (مه‌ر. ۱۹۶)

نێنۆکی نییه سه‌ری خۆی پێ بخوڕنیت: (۱) بریتی له یه‌کێک که ده‌سه‌لات و توانای هه‌یچێکی نه‌بێت: (۱) [کتایه از کسی که قدرت و توانایی هیچ کاری را نداشته باشد]. (۲) بریتی له نه‌دار و نه‌زار (جلا. محمود. به‌رگه‌. ۱۴۷: ۲). [کتایه از آدم فقیر و تنگدست].

نیه‌هه‌مه‌ر بووه: (۱) زۆر ترسا: (۱) [کتایه از بسیار ترسید]. (۲) زور ماندوو و شه‌که‌ت بوو (جلا. محمود. به‌رگه‌. ۱۴۷: ۲). [کتایه از بسیار خسته شده].

نێوی خۆم ده‌گۆرم: [بریتی له قه‌د سه‌رناگری، بۆ وینه: نه‌گه‌ر هات نێوی خۆم نه‌گۆرم]: کتایه از فلان کار جزو محالات است. (فتاحی قاضی. ۲۰۹)

نییه له بان شاخ گاهه: واته‌ خۆ هه‌نده‌ گران نییه، یان خۆ به‌ کۆلی شێروه نییه (جلا. محمود. به‌رگه‌. ۲۱۰: ۲). [کتایه از این که اینقدر مهم و دست‌نیافتنی نیست].

وا نهداوه پینه بکړیت (وا نهداوه نه بږیت): به هده لیه که دوتړیت نه ونه زل بیت ریڼه چارسری پو نه بیت (جلال محمود. بهرګر. ۱۴۷۲): کنایه از اشتباهی که آنقدر بزرگ است نمی شود آنرا درست و مرمت کرد.

واجبون کورتان: بریتی له مرؤفی نه زان و گیل: کنایه از آدم نفهم. (فتاحی قاضی)

وادیاره پیتا پهریګه: واته: ۱) [وادیاره شپت بووګی] ۲) [به مندالی هارو هاج ده لین: ۱) کنایه از این که به خلی و دیوانگی دچار شده ای ۲) کنایه از بجهی شلوغ. (حمیت ۱۰۱۲)]

وارد اګردن: بریتی له زار و زیچی زور خستنوه: کنایه از بسیار زاد و ولد کردن. (مهر ۹۰۳)

وارګور: بریتی له بی نولاد، وه جاج کویر: کنایه از اجاق کور و بی فرزند. (مهر ۹۰۳)

واروینخی دهرینا: دوو وشمی تورکین: واته هر چیه کی هېوو بوی فوتاند و همژاری خست (جلال محمود. بهرګر. ۱۴۷۲): [کنایه از هر چه داشت از دست داد و از میان برد و او را به فقر و تنگدستی انداخت].

واقه کمر: بریتی له مالائی مالی: (واقه کمر له مالما نییه): کنایه از احشام. (مهر ۹۰۵)

والا پنی ګرد: به کالی خواردی (جلال محمود. بهرګر. ۱۴۷۲): [کنایه از به خامی خوردن].

وای (بای) باقه (باقه) شیون: بریتی له یه کیکی ګیر هشیوین و ناژاوه ګیر (جلال محمود. بهرګر. ۱۴۸۰. ۲): [کنایه از شخص آشوبگر].

وجاخ پوونه یان وجاخ پوښنه: ۱) بریتی له مندالی

همیه، به تایبستی نیرینه: ۱) [کنایه از فرزند داشتن به خصوص پسر] ۲) منداله کی جیئی نومیده: ۲) [کنایه از آینده ی فرزندانش خوب و امیدوار کننده است] ۳) یان وه جاج شوین ناګره واته و بز پیایو به خشنده به کار دیت (جلال محمود. بهرګر. ۱۴۷۲. ۳): [کنایه از شخص بخشنده و سخاوتمند].

ورده: بریتی له معروومی زیرک (خاندان. ۲۷۲): [کنایه از آدم زرنگ].

ورده یون: بریتی له ژیر و بنهزم: (پیایو کی ورده له کاری خؤدا): کنایه از آدم منظم و باهوش. (مهر ۹۰۸)

ورده یین: بریتی له کسیتک که له هر کاریکا ورد و زیرک یین (خاندان. ۲۷۲): [کنایه از کسی که در هر کاری هوشیار و نازکین و بادقت باشد].

ورده ناهنگ لیښان: بریتی له تر: کنایه از گوز یا باد مقعد. (مهر ۹۰۹)

ورده بنا دهرګردن: بریتی له تر و تس: باد مقعد. (مهر ۹۰۹)

ورده: بریتی له بز و مېر (وردهم چمن سهریک همیه): کنایه از بز و گوسفند. (مهر ۹۰۹)

ورده فروش: بریتی له دوکانداری فقیر: کنایه از کاسب کم سرمایه خرده پا. (مهر ۹۰۹)

ورده مال فروش: بریتی له دوکانداریک که شتی کم بهما بفروښت: کنایه از خنزر پزری. (مهر ۹۰۹)

ورده ی: بریتی له زیره کی و تیښینی (خاندان. ۲۷۴): [کنایه از زیرکی].

ورده کی نهونه ګ: (مهر ۶۰): [بریتی له یه کیکی چاخ و پیتمو بووګ: کنایه از شخص چاق و تنومند].

ورګلرپاوه: بریتی له زورخؤر: کنایه از آدم پرخور. (مهر ۹۱۰)

ورگهاتن: بریتی له ژنی زگپر (خلایه. ۳۷۵): [کتایه از زن حامله].

ورگی به کۆلیدا یان به شانیدا داوه: بریتی له کمسیتی فره‌خۆز (جلا محمود. بهرگری. ۴۸۱): [کتایه از شخص شکم پرست که دنبال خوردن باشد].

ورگی سه‌رنه‌وه: بریتی له کمسیت که له سه‌ر خوانتیک دانیشیتیت، تیرخواردنی نه‌یت، تا خواردنه‌که تمواو نه‌یت ده‌ست هه‌لنه‌گریت (جلا محمود. بهرگری. ۴۸۱): [کتایه از پرخور، تا آخر سرفه می‌نشیند و می‌خورد].

وړك نه‌كا: [بریتی له مندالتیک که وۆز بگری و پهلپ و بیانگ بگری]: کتایه از بچه‌ای بسیار گریان و بهانه‌گیر. (حیو. ۵۱۷)

ورگن: بریتی له خواردنی شتیک به وۆزی (خلایه. ۳۷۵): [کتایه از خوردن چیزی به اجبار].

وږوږه: بریتی له ژنی چمنبازی فیتلوی: کتایه از زن مکار و راج. (موسر. ۹۱۰)

وږوږی جادوو: بریتی له پیره‌ژنی به‌فوتوفیتل: کتایه از پیرزن مکار. (موسر. ۹۱۰)

وږینه‌ی نه‌خوشه: به کمسیت ده‌ورتیت داوای شتیک بکات نه‌یده‌نی، قسمیه بکات بۆی نه‌شیت. واته قسه‌که‌ت وهرناگیریت و بیرویه (جلا محمود. بهرگری. ۴۸۱): [کتایه از کسی که چیزی بخاوه و به او ندهند و حرفی بزند و به آن بی‌اعتماد باشند: یعنی خواسته‌ات مورد قبول واقع نمی‌شود دیگر تماش کن و حرف نزن].

وشر به باره‌وه قووتدان: [بریتی له دزی گموره، دزه‌پۆژه]: کتایه از دزد روز، کتایه از دزد بزرگ.

(فتاحی قاضی. بهرگری. ۴۲۵)

وشر به کونی شووژندا نه‌چی: [بریتی له شتیک یان کارتیکی نه‌گو‌نجار]: کتایه از چیزی یا کاری دشوار و محال. (فتاحی قاضی. بهرگری. ۴۲۴)

وشر قونگی دمدا، به‌لمیان دوزاریدا خنی: [چاره‌سیری نادرست و پرپیچ‌پمانه بۆ کارتیک]: کتایه از اعمال راه‌حل غلط و انحرافی. (فتاحی قاضی. بهرگری. ۴۲۵)

وشر و نه‌لا‌قه‌به‌ندی: [بریتی له دوو شت که پمیه‌ندی و هاوړتیان بیه‌که‌وه نه‌ی]: کتایه از دو چیز نامربوط و نامتاسب. (فتاحی قاضی. بهرگری. ۴۲۵)

وشك و ته‌ری تیندا سووتا: بریتی له گونا‌ه‌بار و بی‌گونا‌ه پیکمه گرفتار بوون، بی‌جیاو‌زی و لیک‌کردنه‌وه تیتیا‌چوون (جلا محمود. بهرگری. ۴۸۱): [کتایه از گناه‌کار و بی‌گناه با هم گرفتار شدند].

وشكه سوڤیه: به تموسوه به یه‌کتیک نه‌لین که دوروی له خه‌لک و کۆز بکات و حمز به تیکه‌لاوی و رابواردن نه‌کات: وه‌ک سوڤی گۆشه‌گیره (جلا محمود. بهرگری. ۴۸۱): [برای طعنه است کتایه از کسی که میل معاشرت با دیگران و با مردم بودن را نداشته باشد یعنی مثل صوفی گوشه‌گیر و تنها باشد].

وشكه سه‌ما: بریتی له کمسیت به درۆه خۆی خو‌ش‌حال پیشان بدات: کتایه از کسی که تظاهر به شادی و خوشحالی می‌کند و به دروغ اظهار شادی کند **وشكه مژه کاردمکات:** بی‌خوردن و خواردنه‌وه و موچه کار ده‌کات (جلا محمود. بهرگری. ۴۸۲): [کتایه از مفت کار کردن].

وشكه، مروڤیکی وشكه (وشكه پیلوه): به کمسیت ده‌لین که له‌گنل خه‌لکا دوستایه‌تی نه‌نو‌یتیت ناسک نه‌یت، رووی خو‌ش به کس نه‌دات (جلا محمود. بهرگری. ۴۸۱): [کتایه از کسی که با مردم رفتار دوستانه نداشته

وه بن کموتن: بریتی له زیان: (لمو سمودایه‌دا وه بن کموتن): کنايه از زیان دیدن. (مهر: ۹۱۶)

وه رقتن: بریتی له نابوت بوون: کنايه از نابود شدن. (مهر: ۹۲۰)

وه زموین ناکه‌وئ: بریتی له کالآ و شتومه‌کئ که له سرده‌ستموه پروا و به فروش بگمئ: کنايه از کالایی که زود به فروش برسد.

وه مهنئ: بریتی له پارچهی همزان قیمه‌ت: کنايه از پارچهی ارزان. (مهر: ۹۱۲)

وه جاخ زاده: بریتی له سید و نمولادی پیغه‌مبهر: کنايه از سید. (مهر: ۹۱۷)

وه جاخ گویره: ۱) جاران به یه‌کینک دهوترا که مندالی نیرینه‌ی نمبویه یان کوره‌کانی خوئیری و بیکار بوونایه ۲) به یه‌کینک ده‌لین که هر هیچ مندالی نمبیت، نه کوپ و نه کچ (جلا محمو. بهرگرا. ۱۴۷۳: ۱) [کنايه از کسی که فرزند پسر ندارد یا فرزندان لابلال و بیکاره باشند] ۲) [کنايه از کسی که هیچ فرزندی نداشته باشد اعم از پسر یا دختر].

وه جاخ: بریتی له منالی نیرینه‌ی مروف (خان. ۲۸۱: ۲) [کنايه از فرزند پسر].

وه ده‌ی لی بکه‌یت ده‌چینه گاه‌ل: واته زور کموده‌ن و بی‌لیکنانمویه (جلا محمو. بهرگرا. ۱۴۷۳: ۲) [کنايه از آدم نادان و بی‌آورد].

وه خته بترمکیت: ۱) شادمانی زور: ۱) کنايه از شادمانی زیاد ۲) قین و رقی زور: ۲) کنايه از خشم و کینه‌ی زیاد.

وه خته پهر دهرکات (دهرکات): له خوشیدا وه‌خته بال بگریتموه (جلا محمو. بهرگرا. ۱۴۸۰: ۲) [کنايه از کسی که بسیار خوشحال باشد].

وه خته دلم دهری بوی: [بریتی له توره و نارام نه‌گرتن

باشد].

وشکه جلا نه‌کا: [بریتی له یه‌کینک که له کات و ژمه‌ی دیاریکرودا نان نه‌خوات]: کنايه از کسی که خارج از وعده‌های مشخص (صبحانه، نهار، شام) غذا بخورد. (هیت: ۵۱۸)

وشکه پوویون: بریتی له یه‌کینک که له تینواندا وشک بۆتموه و تمراپی له لمشیدا نه‌ماوه (جلا محمو. بهرگرا. ۴۸۱: ۱) [کنايه از کسی که از تشنگی لاغر شده و آب بدنش خشک شده باشد].

وشکه و بووگ: [بریتی له یه‌کینکی لمرولاواز]: کنايه از آدم لاغر و تکیده. (هیت: ۵۱۸)

وشکه‌یی ده‌کات: بۆ سووکییه به یه‌کینک دهوترت که پروبامایی و رپایی بکات (جلا محمو. بهرگرا. ۴۸۲: ۱) [برای تحقیر است و کنايه از کسی که چاپلوسی می‌کند].

وشکه‌یی: بریتی له پرووینی و کلک‌سووته: کنايه از تملق. (مهر: ۹۱۴)

ولات: بریتی له دورویمرو دارودیوار (هممو ولاتی پیس کرد، به سر ولاتی دا مریژه): کنايه از دور و بر، اطراف. (مهر: ۹۱۴)

ولک‌ی بان دلکه: [بریتی له مندالیتک که همیشه له نامیز و له سر رانی دایک یان باوکیه‌وه بئ]: کنايه از بچه‌ی نثر که دائم در بغل یا روی زانوی پدر یا مادر باشد. (هیت: ۵۱۸)

ولیه فعتی: بریتی له میزه، برانبر به ژن: (به چرو ده‌چیه وه‌لای ولیه فعتی): کنايه از همسر زن، شوهر. (مهر: ۹۱۵)

وه بهر نالای پیغه‌مبهر کموتن: [کموتنه بهر ره‌مه‌متی خود]: کنايه از مشمول عفو و رحمت خدا بشوید، دعاست. (فتاحی هفتی. بهرگرا. ۴۳۶: ۱)

و مگن: بریتی که مرفق که هیشتا به هیز و توانایه: کنایه از آدمی که هنوز نیرومند و تواناست.

و مک ناو بغواتمهوه: (۱) بریتی له یه کینک که زور به ناسانی کاره کانی راپریتن. (۲) واته به تنگهوه نهات (جلاس محمود. برگر. ۱. ۴۷۴). (۱) [کنایه از کسی که کارش به آسانی حل کند]. (۲) [کنایه از این که دچار مشکل نشد].

و هل (له گه) سای غومیا جهنگ دمکات: بریتی له یه کینکی زور تووچه (جلاس محمود. برگر. ۲. ۱۰۰). [کنایه از آدمی که بسیار زود عصبانی می شود].

و هلوزنا: بریتی له یه کینکی زور فیلیمباز: کنایه از شخص بسیار نیرنگ باز.

و هلی و هلی دهناسیت: واته همموو کسینک هاویری خوی دهناسیت (جلاس محمود. برگر. ۱. ۴۸۰). [کنایه از هر کسی همفکران خود را خوب می شناسد].

و میشووه: بریتی له سمرمای سهخت و تمپر و تووشی زستان: سرما و کولاک سخت زمستان. (مهر. ۹۲۹)

و ویران: بریتی له حالپریشانی، بی ناوذه: (ویرانه هر باسی مه کن): کنایه از پریشان حالی، بی عقل. (مهر. ۹۳۰)

له دوری یه کینک یا شتیک: کنایه از بی تابی زیاد درد دوری از کسی یا چیزی. (همیت. ۵۱۹)

و هخته زیره بگم: [بریتی له نیشی زوریان سمرمای سهخت]: کنایه از داشتن درد شدید و سمرمای زیاد. (همیت. ۵۱۹)

و هخته گیانم درچن: [بریتی له نیش و نازاری زور]: کنایه از داشتن درد شدید. (همیت. ۵۱۹)

و هخته هتگی بوی دهریت: بژ گمه و خوشی بریتی له یه کینک که حمز له هر کسینک، یان هر شتیک بکات (جلاس محمود. برگر. ۲. ۱۴۸). [از روی شوخی و مزاح و کنایه از کسی که فرد دیگر یا چیزی را زیاد دوست داشته باشد یا آرزو بکند].

و هرق ههنگه پراومهوه: واته نه هاممیتیتی، باری کموتوه (جلاس محمود. برگر. ۱. ۴۷۴). [کنایه از کسی که بدشناسی به او رو کرده باشد].

و هرد: بریتی له دووپاتکردنمهوه: کنایه از تکرار کردن. (مهر. ۹۱۹)

و هردایش: بریتی له بهرتیلخواردن: رشوه خوردن. (مهر. ۹۱۹)

و هری خوی دهکینیت: بریتی له یه کینک له دلی خوی خوش دهکات (جلاس محمود. برگر. ۱. ۴۷۳). [کنایه از کسی

که دل خویش را راضی نگه می دارد].

و هرفاندن: بریتی له دارایی بهمه دهردان: کنایه از هدر دادن مال. (مهر. ۹۳۰)

و هرفین: بریتی له نابوتبون: کنایه از نابود شدن. (مهر. ۹۳۰)

و هرفدار: بریتی له مرفقی ماقوول و بهوهج: کنایه از شخص محترم و مشخص. (مهر. ۹۲۲)

و هشاردن: بریتی له پاکردن له ترسانا (هزار. ۲۷۷): [کنایه از فرار کردن از روی ترس].

ها به دهیموه: [نژیکه کاره ساتیک بقومیتنی]: کنایه از نزدیک است مصیبتی یا حادثه‌ای به وجود آورد. (همه، ۵۵۸)

ها به ناو چایمو: [واته: له چاوانیا دهینم کاریکی خراب و ناله‌باری لی دهیمیتوه]: کنایه از این که در چشمانش می‌بینم که فلان کار بد را انجام خواهد داد. (همه، ۵۵۸)

ها له بان تهلمو: [بریتی له یه‌کیک که له قوناغیکی پر له مه‌ترسیدایه]: کنایه از کسی که در مرحله‌ی خطرناکی قرار دارد. (همه، ۵۶۰)

ها له بان کای ناگر تییمردن اووه: بریتی له یه‌کیک که ساویل‌کانه کهوت‌بیتته داری که‌سیکی فیلبازوه و تووش بوویتت (جله محمود، بهرمر، ۴۸۳): [کنایه از آدم ساده‌ای که در دام فردی نیرنگ‌باز افتاده باشد].

ها له بان کای ناگر تییمردن اووه: بریتی له که‌سیک که مه‌ترسی که‌ماروی دابیت و ژیان و مانی له مه‌ترسیدا بیت (جله محمود، بهرمر، ۴۸۳): [کنایه از کسی که ترس محاصره‌اش کرده باشد و زندگیش در خطر افتاده باشد].

ها له ژیر سهریا: پیلانیکی به ده‌ستمویه: توطئه‌ای زیر سر اوست.

ها له سهر گوان: بریتی له گیانله‌به‌ریک که نژیک زایینی بی: کنایه از حیوانی که نزدیک به زاییدن باشد.

ها له ناو خویا: [بریتی له یه‌کیک که له نیو خه‌یالی خویدا نوقمه و بیر ده‌کاته‌وه]: کنایه از کسی که غرق خیال و تفکر است. (همه، ۵۶۰)

هابه خویمو: [بریتی له یه‌کیکی پیتموبوگ و قهلمو]:

کنایه از آدم با بنیه و چاق. (همه، ۵۵۸)

هاته دهسی: واته تیگه‌یی و زانی که کئ خراپه و کئ باشه: کنایه از فهمید و پی برد که چه کسی خوب و چه کسی بد است.

هاته سمر پا (هاته سمر ریگه): (۱) ملی شۆر کرد، ملی دا: (۱) [کنایه از تسلیم شد] (۲) قه‌بولی کرد: (۲) [راضی شد] (۳) سه‌ماندی و پروای کرد و ریک کهوت (جله محمود، بهرمر، ۱۵۷۰۲) (۳) [قبولش کرد].

هاتموه سمر خه‌ت: [بریتی له یه‌کیک که بیتته سمر پئی راست]: کنایه از کسی که از راه کج دست برداشته و به راه راست قدم نهاده است. (همه، ۵۶۰)

هاتموه سمر پا: په‌شیمان بووه‌وه، رینگای راستی گرته‌بهر، و وازی هینا (جله محمود، بهرمر، ۴۸۳): [کنایه از پشیمان شد، برگشت، راه درست را در پیش گرفت و دست کشید].

هاتنه بمر بار: بریتی له هاتنه سمر رینگه و سمرنرم‌مبونو یه‌کیک بۆ کاریک (خان‌مه، ۳۹۰): [کنایه از رام شدن و سرتعظیم فرود آوردن برای انجام کاری].

هاتنه خوار: بریتی له هاتنه بمر بار و نه‌هون بوونه‌وه: کنایه از دست از لجبازی برداشتن. (همه، ۹۳۶)

هاتنه سمر بهری: خوازیبیتی کردن، هاتنه خوازیبیتی (همه، ۴۱۴): [کنایه از خواستگاری کردن از کسی].

هاتنه سمر چوک: بریتی له به‌زین و ته‌سلیم بوون: کنایه از به زانو در آمدن و تسلیم شدن. (همه، ۹۳۶)

هاتنه لا: بریتی له مردن: کنایه از مردن. (همه، ۹۳۶)

هاتموه به خویا: قهلمو بووه: کنایه از چاق شده.

هاتموه شیر بوی: بریتی له یه‌کیک که بۆ یه‌کیکی‌تر که‌لکی ببی و پازی بی بۆ: کنایه از کسی که برای دیگری سود داشته باشد.

دھیکیت۔ کسٹیک تھمہ دہائیت کہ خوزگہ بہ قسمیک
بجوازیت کہ برامبیرہ کھی بیکات (جلال محمود۔ برہمرا۔ ۱۹۸۵)
[کتیاہ از ای کاش همانگونه باشد کہ تو
می گوی۔]

هانینموہ: بریتی لہ چارہ کردنی لہ جی چووک
(ناوکمی هانیموہ): کتیاہ از علاج، از جا در رفته۔
(مئیر ۱۹۴۱)

هاوجوت (هاوجوت): بریتی لہ ژن و میزد، نیز و می:
کتیاہ از جفت نر و مادہ۔

هاوجوت: ژنی حلال: کتیاہ از همسر۔ (مئیر ۱۹۴۲)

هاوشان نین: [لہ زور شتدا وەکوو یک نین۔ لہ پیزی
یک نین۔ بہ کوپ و کچیک، پیاو و ژنیک دہائین کہ لہ
ناکار و پروشتدا جیوازان و بو یک باش نین]: در
بسیاری از چیزها مثل هم نیستند۔ در یک رده نیستند۔
بہ پسر و دختر یا مرد و زنی گفته می شود کہ در
اخلاق و خلق و خوی با هم متفاوتند و برای هم
خوب نیستند۔ (فتاحی قاضی۔ برہمرا۔ ۱۹۷۱)

هولان: بریتی لہ دوو دوست کہ دایم پیکومن: کتیاہ
از دو دوست کہ همیشه با هم باشند۔ (مئیر ۱۹۴۴)

هولمال: همغال و تزیک: دوست و رفیق۔

هولنیلہ: بریتی لہ ژنی شوو: کتیاہ از همسر۔ (مئیر ۱۹۴۵)
هرمہت: بریتی لہ ژنی بہ میزد: کتیاہ از زن شوہر دار۔
(مئیر ۱۹۴۶)

هشکیان: بریتی لہ بی هستی و بی بہزہبی و
مرؤفایتی: کتیاہ از بی رحم بودن۔ (مئیر ۱۹۴۷)

هوبرہ: بریتی لہ ژن: کتیاہ از زن۔ (مئیر ۱۹۵۶)

هوبرگ ژل: بریتی لہ یہ کیکی پیٹیموبوگ و چاخ: کتیاہ
از آدم چاق۔

هؤرتہویر زانین: بریتی لہ زانینی مردوم لہ دارایی و
گوڑمہی خویان من هؤرتہویری خؤم ثزامم

هاتوونہ سہر بہرہی: (۱) [بؤ خوازینتی کچہ کھی
هاتوونمتہ مالہ کھی]: (۲) [بؤ ناشتبوونوہ، لیخوشبوون
و تکایہ کی گمورہ هاتوونمتہ مالہ کھی، پمنایان بؤ
هیناوہ]: (۱) کتیاہ از برای خواستگاری بہ خانہ اش
آمدہ اند (۲) کتیاہ از برای صلح و آشتی و یک
خواہش بزرگ بہ خانہ اش آمدہ اند، بہ او پناہ
آوردہ اند۔ (فتاحی قاضی۔ برہمرا۔ ۱۹۶۰)

هاریوون: (۱) بریتی لہ یہ کیکی توقرہ نہ گر۔ (۲) بریتی
لہ پیایو بہد فہر و بہنازار۔ (۳) بریتی لہ مرؤفی زیرک
و وریا: (۱) کتیاہ از شخص نا آرام (۲) کتیاہ از شخص
مردم آزار (۳) کتیاہ از آدم هوشیار و زیرک۔
(مئیر ۱۹۳۸)

هاریہ لہ ہرہی ناکاتہوہ: (۱) [بریتی لہ یہ کیک کہ
چاک و خراب و خزم و بیگانہ لہ یک ناکاتہوہ]: (۲)
[ناشارہزایہ لو شتہ لو باس هیچ نازانیت]: (۱) کتیاہ
از آدم نا آگاہ کہ خوب را از بد تشخیص نمی دہد۔ (۲)
کتیاہ از اینکه ناوارد است و از آن چیز یا بحث چیزی
نمی داند۔ (فتاحی قاضی۔ برہمرا۔ ۱۹۶۰)

هاشوہوش (هاتوہووت): (۱) خڑہلکیشان و فشہ
و درؤی زل کردن: (۱) [کتیاہ از خود ستایی و دروغ
گفتن] دہائین کموتوتہ هاشوہوشہ: (۲) واتہ کموتوتہ
درؤودہ لہ سہی قہبہی ہی جی (جلال محمود۔ برہمرا۔ ۱۹۸۵): (۲)
[کتیاہ از دروغ بزرگ و بی جا و بی ربط]۔

هائینا میرشہرہف: بریتی لہ مانگی پزہیر: کتیاہ از
مہر ماہ۔ (مئیر ۱۹۴۰)

ہام پیالہ: بریتی لہ دوستی گیانی: کتیاہ از دوست
صمیمی۔ (مئیر ۱۹۴۱)

ہامسہر: بریتی لہ ژن بؤ میزد: کتیاہ از همسر۔
(مئیر ۱۹۴۱)
هانام پردہ دہمت: واتہ بمو قسانہ بیت کہ تو

بهری. ۱. (۷۱۳)

هه‌تا دست هه‌لریت که‌له‌گه‌ته: بریتی له یه‌کیکی
بالا‌بهرز: کنایه از آدم بلندقد. (مهر)

هه‌تا شیرم (شمشیرم) بر کات: واته هه‌تا له وزه و
ده‌سه‌لات و توانامدا بیت (جلا. محمود. بهری. ۲. ۱۵۸):
[کنایه از تادر نهایت توان و تلاش برای کاری].

هه‌تیویری: بریتی له نهداری و فقیری ژنی بی‌میرد:
کنایه از یوه بی‌نوا. (مهر. ۱۶۴)

هه‌ژده هه‌ژده قسه ده‌کات: خیرا خیرا و گوستاخانه
ده‌دویت (جلا. محمود. بهری. ۱. ۴۹۰): [کنایه از کسی که
سریع و پشت سر هم و بی‌شرمانه صحبت کند].

هه‌رناخ به چوانه: واته ده‌غلاییتیت و درۆی له‌گه‌لدا
ده‌کات (جلا. محمود. بهری. ۱. ۴۸۶): [کنایه از فرییش
می‌دهد و به او دروغ می‌گوید].

هه‌رئو تاس و هه‌مامه‌یه: ۱) بریتی له یه‌کینک که
زۆر نامۆزگاری بکیمت هیچ نه‌گۆپیت و کاری تی
نه‌کات. ۲) به دۆخینک ده‌وتریت که گۆزانی بسمردا
نه‌هاتیت یان گه‌راییتمه سهرباره‌کی پیشووی: ۱)
کنایه از کسی که بسیار نصیحتش کنی ولی تأثیری
نداشته باشد ۲) به حالتی گفته می‌شود که تغییر نکرده
باشد یا سرجای اولش برگشته باشد.

هه‌ره به لای خویدا نه‌تاشیت: واته هه‌رکه‌لک و قازاغی
خۆی له بهر چاوه و ده‌پاریتیت تیر گوئی به کس
نادات (جلا. محمود. بهری. ۲. ۱۵۸): [کنایه از کسی که منافع
خود را در نظر می‌گیرد و دیگر گوش به کسی
نمی‌دهد].

هه‌ره په‌لیکی به دست نیرزانیلکه‌ویه: واته: نازاریکی
زۆری هیمه و له تاو نازار وه‌خته گیانی ده‌رجیت (جلا
محمود. بهری. ۱. ۴۸۶): [کنایه از درد و آزار زیادی دارد و
به علت درد شدید نزدیک است بمیرد].

(غلان. ۴۰۰): [کنایه از آگاهی مردم از درآمد و
هزینه‌ی خودشان، من درآمد و هزینه‌ی خود را
می‌دانم].

هه‌ویتی: بریتی له زۆلم کردن: کنایه از ظلم کردن.
(مهر. ۱۵۸)

هه‌وکه‌باز: بریتی له یه‌کیکی فیلباز و که‌له‌کباز (جلا
محمود. بهری. ۲. ۱۶۳): [کنایه از آدم نیرنگ باز و حقه‌باز].

هه‌وکه‌بازه: بریتی له یه‌کیکی که‌له‌کبازه، ده‌غالی له
کار ده‌کات، ناپاکه، ناپاسه (جلا. محمود. بهری. ۱. ۴۹۵):
[کنایه از شخص حقه باز که در کار نارو می‌زند،
خائن، ناراست].

هه‌وکردمه‌وه: بریتی له که‌لک و هرگرتنی شتیک یا
کمیستک له کاتی پی‌ویستی‌دا (غلان. ۴۰۲): [کنایه از بهره
گرفتن از چیزی یا کسی که در موقع لازم].

هه‌وان: بریتی له بنیات نانی دامودزگای میری یان
بازرگانی: کنایه از تشکیل سازمان. (مهر. ۱۶۰)

هه‌وانهر: بریتی له شاعر: کنایه از شاعر. (مهر. ۱۶۱)
هه‌وانراوه: بریتی له شیعر: کنایه از نظم، شعر.
(مهر. ۱۶۰)

هه‌وانراوه: بریتی له شیعر (غلان. ۴۰۳): [کنایه از شعر].

هه‌وه‌وه‌وی دوا‌ی گورگه: بریتی له یه‌کینک که له مالی
یه‌کیکی‌تر خواردنیتیت و به هیچ رهنگیک لیتی
نهمسرتیتمه و هه‌رجی هاوار و په‌لمقاژی بۆ بکات
نهمسرتیتمه. هه‌ول و ده‌وله‌کمت وک هی نمو که‌س‌یه
که به ده‌نگ بی‌موت به‌رخینک له گورگینک بسینیتمه‌وه
(جلا. محمود. بهری. ۱. ۴۹۵): [کنایه از کسی که مال و
ثروتش را خورده باشند و با داد و فریاد راه انداختن
نواند آن را پس بگیرد].

هه‌تا با لهو کونه‌وه یی: [هه‌تا زۆلچهرم ناو
نمیردوه]: تا وضع بدین منوال باشد. (هه‌مه‌ی هه‌مه‌ی)

زۆر ناشارەزا بێن (خانەف. ۴۰۸): [کتیاپه از کسی که در کاری ناوارد باشد].

هەر له سەر بەزمی خۆپهتی: بریتی له یه‌کێک که له سەر ئاره‌زوو و خواستی خۆپهتی و گوێ به هیچ نادات، بێ له هیچ ناکاتوه، جگه له مەرامه‌کانی خۆی نه‌بێ؛ کتیاپه از آدمی که خواست و آرزوی خود را در نظر می‌گیرد و گوش به هیچ چیز نمی‌دهد و به هیچ چیزی نمی‌اندیشد، غیر از اهداف خویش نباشد.

هەر له ورگی خۆت بده: هه‌ریلانی و بیلێره‌وه، خه‌فەت بۆ، دستت دهره‌سموه نایهن هیچت بۆ ناکریت، ده‌ستگیر ناییت (جەلال محمود. به‌رگری. ۱۶۰: ۲). [کتیاپه از هر چه بگویی و غم و غصه بخورید فایده ندارد و هیچ کاری از دست بر نمی‌آید و چیزی دستگیرت نخواهد شد].

هەر مله‌یه‌ک سه‌خته برۆ بێگره: واته نه‌وهری هه‌ولێ خۆت بۆ به‌زانننی من به کار بێنه (جەلال محمود. به‌رگری. ۴۸۸): [کتیاپه از کوتاهی نکن، تمام تلاش خودت را بر ضد من انجام بده].

هەر موویه‌کی به سانیك پواوه: بریتی له یه‌کێکی زۆر وریا و چاوکراوه (خانەف. ۴۹۵): [کتیاپه از شخص دانا و فرزانه].

هه‌راکردن: بریتی له به‌له‌زبوون له هه‌موو کار و بارێکا فسیارکەس (له نان‌خواردنه هه‌را ئەکا) (خانەف. ۴۰۷): [کتیاپه از سریع عمل کردن در هر کاری].

هه‌راو زینا (هه‌راوه‌ریا): په‌شێوی و نا‌اوه (جەلال محمود. به‌رگری. ۴۸۸): [کتیاپه از آشتگی و جنجال].

هه‌ریلانن: بریتی له ئالۆز کردنی کار: کتیاپه از بهم ریختن کار. (مەوس. ۹۶۶)

هه‌رپه‌م: بریتی له ژنی مێرد: کتیاپه از همسر، عیال. (مەوس. ۹۷۱)

هەر دهره‌نگیکی له مانیك پسووه: بریتی له ژنیکی گه‌ڕۆک (جەلال محمود. به‌رگری. ۴۸۷): [کتیاپه از زن هرزه گرد].

هەر دوو پای کردگه کهوشیکه‌وه: [بریتی له په‌لپ و بیان‌کگرتن له سەر کارێک یان شتی‌ک و سووربوون له کردن یا نه‌کردنی]: کتیاپه از اصرار و پافشاری بر انجام یا عدم انجام کاری یا چیزی. (هه‌قاه‌ی قاه‌سی. به‌رگری. ۴۷۲)

هەر دیانیکی به سانیك دهره‌اوردگه: [بریتی له یه‌کێکی پیسه‌کی پۆد و به‌رجاوتمنگ]: کتیاپه از آدم خه‌سیس. (هه‌قاه‌ی قاه‌سی. به‌رگری. ۴۷۳)

هەر کهس به لیفی خۆی ده‌نویت: هه‌رکەس به پارهی خۆی ده‌نویت (جەلال محمود. به‌رگری. ۴۸۷): [کتیاپه از هر کسی با پول و درآمد خویش زندگی می‌کند].

هەر کهس به یاری خۆیدا هه‌لده‌نی: واته هه‌ر کەس چی لا په‌سمند و خۆشه‌ویست بێت، ئاوا‌تی بۆ نه‌خوازیت و بۆ نه‌وه کۆشش ده‌کات (جەلال محمود. به‌رگری. ۴۸۷): [کتیاپه از هر کسی هر چه که مورد پسند و محبوبش باشد آرزویش را می‌کند و برای بدست آوردنش کوشش و تلاش می‌کند].

هەر کهس دست بۆ ده‌می خۆی ده‌یات: هه‌رکەس قازا‌غی خۆی ده‌وێت (جەلال محمود. به‌رگری. ۴۸۷): [کتیاپه از هرکس به فکر منافع خودش است].

هەر کهس کهر بێت نه‌و کورتانه: بریتی له یه‌کێکی هه‌له‌په‌ره‌ست (جەلال محمود. به‌رگری. ۴۸۷): [کتیاپه از فرصت طلب].

هەر کهسه گویز له باری خۆی ده‌میریت: هه‌ر کەسه به پێی نیاز و دڵ و ده‌روونی خۆی قسه ده‌کات (جەلال محمود. به‌رگری. ۴۸۸): [کتیاپه از این که هرکس بنا به احتیاج و خواسته‌ی خویش حرف می‌زند].

هەر له پڕ نه‌کردنه‌وه: بریتی له یه‌کێک که له کارێکا

هه‌په‌و گوره (هه‌په‌شه و گوره‌شه): (ترساندن و بفریبست کردن (جلا محمود. به‌رمی. ۱. ۴۸۸). [کنایه از ترساندن و سد کردن].

هه‌رخواردگیه و نه‌په‌یاگه: بریتی له یه‌کیکی زۆر قه‌لمو (جلا محمود. به‌رمی. ۲. ۱۵۹). [کنایه از آدم بسیار چاق و تومند].

هه‌رزان کپ: (۱) بریتی له فقیر و نه‌دار. (۲) بریتی له چروک و رپژ: (۱) بینوا (۲) خسیس. (مه‌س. ۶۶۸)

هه‌رزه ده: [بریتی له یه‌کیکی وێلێده‌ر و چناکه شکیار]: کنایه از هرزه‌گوی و پرچانه، فضول. (حمیت. ۵۷۰)

هه‌رزه چه‌نه: [بریتی له یه‌کیکی وێلێده‌ر و چناکه شکیار]: کنایه از هرزه‌گوی و پرچانه و فضول. (حمیت. ۴۸۹)

هه‌رچه‌که‌ی ملی دئ: [بریتی له یه‌کیکی هێژ لێپراو، ماندوو]: کنایه از خسته و ناتوان. (هه‌قه‌ی هه‌ضی. به‌رمی. ۴۷۱)

هه‌رچی و په‌رچی: بریتی له تا‌قمه‌ مرۆفیک که سووک بیته به‌رچاو، یان خۆیان سووک بن، ناکم (جلا محمود. به‌رمی. ۱. ۴۸۹). [کنایه از گروهی آدم که بی‌ارزش بنظر برسد یا خودشان بی‌ارزش باشند، ناکم].

هه‌رگ (هۆر) ده‌کوئینی: واته‌ سه‌ری لی شێواوه (جلا محمود. به‌رمی. ۲. ۵۸). [کنایه از آدم پریشان و سرگردان].

هه‌رگ به‌ سه‌ر: بریتی له بی‌چاره: کنایه از بیچاره.

هه‌روبار: بریتی له دار میوێک که له داری‌تر هه‌لاوه: کنایه از تاک پیچیده بر درخت دیگر. (مه‌س. ۶۷۰)

هه‌روپه‌ف: بریتی له توور‌به‌وونی که زوو خه‌لاس ده‌بی (گۆی مه‌ده‌یه توور‌به‌یه شو هه‌روپه‌فیکه ده‌به‌یتمه‌وه): کنایه از خشم زود‌گذر. (مه‌س. ۶۷۰)

هه‌زار نه‌حه‌مه‌د و مه‌حه‌موود ده‌کات: (۱) به‌ پیچ و پهنایه.

(۲) په‌لی به‌لاوه و کاری زۆره (جلا محمود. به‌رمی. ۱. ۴۸۹). (۱) [کنایه از آدم مودی] (۲) [بسیار سرشلوخ].

هه‌زار ته‌له‌ی به‌ کلک ته‌قاندوو: بریتی له مرۆفیک که ناکم‌بته داوه‌وه، زۆر زانیکه، فیل‌بازی که هاوتای نییه (جلا محمود. به‌رمی. ۱. ۴۸۹). [کنایه از آدم که به‌ دام نمی‌افتد، بسیار آگاه و نیرنگ‌باز و حریفی ندارد].

هه‌زار په‌ته‌په‌تی پی‌کره: زۆری هینا و بردی، تووشی گرفتیکی زۆری کرد. سزایه‌کی زۆری دا (جلا محمود. به‌رمی. ۲. ۶۶۰). [کنایه از بسیار او را آورد و برد. و او را دچار گرفتاری و مشکل ساخت و رنج و آزار بسیاری به او داد].

هه‌زار په‌لی به‌ پشتی نه‌ودا داوه: واته‌ شه‌م له‌و زۆر خراپ‌تره (جلا محمود. به‌رمی. ۱. ۴۸۹). [کنایه از خیلی از او بدتر است].

هه‌زار پیشه: بریتی له کسی سه‌ری له زۆرکاران ده‌چی: کنایه از آدم همه‌فن حریف. (مه‌س. ۱۷۲)

هه‌زار په‌گ: بریتی له زۆل و حرامزاده: کنایه از حرامزاده. (مه‌س. ۱۷۲)

هه‌زار گۆزی به‌ده‌سه‌دوست ده‌کا: بریتی له یه‌کێک که هه‌موو نیشه‌که‌ی به‌ نیوه‌چلی بی‌کات (جلا محمود. به‌رمی. ۱. ۴۹۰). [کنایه از کسی که همه‌کارش ناقص و نیمه‌کاره باشد].

هه‌زار هه‌نگ به‌ هیکیکی: واته‌ شه‌م له‌ تو زۆرزاتره و گره‌وی لی نابمیتمه‌وه به‌ده‌سه‌لاتر و به‌تواناتره (جلا محمود. به‌رمی. ۱. ۴۹۰). [کنایه از این که او از تو داناتر و تواناتر است و بر او پیروز نمی‌شوی].

هه‌زار هۆر و چله‌وی به‌ هه‌نگدا هه‌په‌زاوه: بریتی له یه‌کێک که له دنیا‌دا زۆر قال‌بووه و تالی و سویری ژیا‌نی زۆر چه‌شتوووه (جلا محمود. به‌رمی. ۱. ۴۹۰). [کنایه از

هه‌له‌موره (ده‌موره): بۆ سووکی به یه‌کینک ده‌وتریت که زۆر بلیت و هه‌له زۆر بکات له قسه‌دا، یان قسه‌یه‌ک بکات به دلی گۆن‌گه‌ه‌کی نعییت. واته وه‌ری دیت و به هه‌له‌ش ده‌ودیت به ناسیاو و نمناس: واته: خراب ده‌لیت (ج‌ل‌ محمود. به‌ره‌را. ۴۹۱). [برای تحقیر و کنایه از کسی است که زیاد حرف بزند و اشتباه زیادی در حرف‌هایش باشد و یا سخنی بگوید که باب طبع شونده‌اش نباشد و به آشنا و ناآشنا حمله و پرخاش می‌کند].

هه‌له‌تیزان‌لن: [بریتی له توو‌ه‌بوون و هه‌له‌چوون]: کنایه از عصبانی و خشمگین بودن. (ه‌ت‌ه‌ ق‌اضی. به‌ره‌را. ۹۱۵)

هه‌له‌تیقان کردن: بریتی له یه‌کینکی به‌کیف و بی‌خیال: کنایه از شخص شاد و بی‌خیال.

هه‌له‌په‌رتوون: بریتی له پێک و پێک کردنی شتی ناپێک (ناو ماله‌که هه‌له‌په‌رتوه): کنایه از پیرایه، تنظیم. (م‌م‌ ۹۱۸)

هه‌له‌په‌ردا‌په‌ر: بریتی له کوشش و تم‌قالای زیره‌کانه: کنایه از تلاش و کوشش زیر‌کانه. (م‌م‌ ۹۱۸)

هه‌له‌په‌سارتن: بریتی له کار خست‌ن و چاو‌ه تو‌ر پ‌ا‌گرتن: کنایه از مع‌لق کردن از کار. (م‌م‌ ۹۱۸)

هه‌له‌په‌روان: بریتی له هه‌له‌واسان و به‌گۆ‌ده‌ا‌چوون و شه‌ر: کنایه از گلاویز شدن برای جنگ. (م‌م‌ ۹۱۷)

هه‌له‌په‌رووسقیاوه: [بریتی له یه‌کینک که به بۆ‌نه‌ی پو‌وداو‌یکه‌وه‌ل بۆ و بپه‌شو‌ک‌ن]: کنایه از رنگ پریده و مضطرب. (ه‌ج‌ه‌ت. ۵۸۵)

هه‌له‌په‌فان: بریتی له توو‌ه‌بوون و با کردن له پ‌قا: کنایه از بسیار خشمگین شدن. (م‌م‌ ۹۱۸)

هه‌له‌په‌ران‌لن: بریتی له هاندان و فریودان: کنایه از تحریک و فریب. (م‌م‌ ۹۹۱/ه‌ج‌ه‌ت. ۵۸۲)

هه‌له‌خستن: [بریتی له خواردن و تم‌وا‌وک‌ردنی

هه‌له‌ایسان: بریتی له شه‌ر و هه‌را قوم‌ان: کنایه از آشوب پیا شدن. (م‌م‌ ۹۱۵)

هه‌له‌ایسان‌لن: بریتی له کێشه‌ نانه‌وه: کنایه از آشوب پیا کردن. (م‌م‌ ۹۱۵)

هه‌له‌ایسین: بریتی له هو‌ی کێشه‌وه‌ه‌را: کنایه از مایه‌ی شر و فتنه. (م‌م‌ ۹۱۵)

هه‌له‌تۆ‌تیوه: بریتی له مند‌ایک به تاییم‌تی به کچیک که خه‌ریک بیت پێ بکات. واته بال‌ای کردوه و زوو گه‌وره بووه (ج‌ل‌ محمود. به‌ره‌را. ۴۹۱). [کنایه از دختری که تازه به سن نوجوانی پا گذاشته باشد].

هه‌له‌داوان: به‌هه‌له‌داوان هات: بریتی له یه‌کینک که به شه‌رزه‌می و خیرایی هات (ج‌ل‌ محمود. به‌ره‌را. ۴۹۱). [کنایه از این که با عجله و پریشانی آمد].

هه‌له‌سوون هینانه‌وه: بریتی له دووباره داوا کردن (به‌شم داوه دیسان هه‌له سو‌قی هیناوتوه): کنایه از توقع و اد‌عای دوباره. (م‌م‌ ۱۰۰۱)

هه‌له‌سیایا: بریتی له قه‌له‌وی تم‌هل: کنایه از فربه تنبل. (م‌م‌ ۱۰۰۱)

هه‌له‌قومه‌له‌ق ده‌ودیت: بریتی له یه‌کینک که قسمی بزۆ‌پ‌ز و شاش‌وو‌یش ده‌کات که قسه‌کانی نه‌چنه‌وه سه‌ر یه‌ک (ج‌ل‌ محمود. به‌ره‌را. ۴۹۱). [کنایه از کسی که سخنان بریده بریده و نامعلوم بر زبان می‌آورد و حرف‌هایش بی‌انجام است].

هه‌له‌تۆ‌پین: بریتی له مردن تم و تهمیه بۆ سووکی شه‌وتری (ه‌خان‌ف. ۴۳۰). [کنایه از مردن. این حرف برای تحقیر است].

هه‌له‌مور: (۱) بریتی له چمن‌باز، قسه‌ف‌ره‌که‌ر: (۱) کنایه از وراج (۲) بریتی له مرو‌فی ده‌م پیسی بۆ شه‌رم: (۲) کنایه از آدم بد‌زبان و بی‌شرم. (م‌م‌ ۱۰۰۲/ه‌خان‌ف. ۴۳۲)

خواره‌مه‌نیهك]: كناية از خوردن و تمام کردن چیزی خوراکی. (حمیت. ۵۸۶)

هه‌ل‌ووشیانموه: [بریتی له تیکدانی کارتک یان مامله و ئالویرین]: کناية از به هم خوردن کاری یا باطل شدن معامله و قراردادی. (حمیت. ۵۸۷)

هه‌لسانهوه: بریتی له دهوله‌مه‌ندبوونهوی کسیتک که هه‌زار کومیتی (هه‌لف. ۴۲۴): [کناية از کسی که بعد از فقری ثروتمند شود].

هه‌لسه‌نگان: بریتی له تاقیکردنوه و نرخ بۆ دانان: کناية از سنجش و ارزیابی. (مهور. ۱۹۴)

هه‌لسووپاو: بریتی له مرۆفی به‌کار و تیکۆشهر (بیایوکی هه‌لسووپاوه): کناية از آدم پرتحرک. (مهور. ۱۹۳)

هه‌ل‌سووپین: بریتی له به‌پویه‌به‌ر و کارینه‌که‌تیمهر (مام حه‌سه‌ن کاروباری ناغا هه‌ل‌ده‌سووپین): کناية از گرداننده‌ی کار. (مهور. ۱۹۲)

هه‌ل‌شیاوانسن: [بریتی له تیکنان و هه‌ل‌وه‌شانهوی مامله و ئالویرین]: کناية از بهم خوردن معامله یا کاری. (حمیت. ۵۸۷)

هه‌ل‌چوون: بریتی له تووپه‌بوون: خشمگین شدن. (مهور. ۱۹۰)

هه‌ل‌گه‌پانه‌نموه: بریتی له په‌ژیاوان کردنوه: کناية از پشیمان کردن. (مهور. ۱۹۸)

هه‌ل‌گه‌پاوه: بریتی له یه‌کتیک که زۆر ده‌وله‌مه‌مند بووه و پینگه‌شیتروه وهک چۆن ناگر به‌رز ده‌بیته‌نموه و شه‌وق ده‌داتمه‌وه و کلپه ده‌سینیت (هه‌لف. ۴۲۴). (مهور. ۱۹۱): [کناية از کسی که ناگهان ثروتمند شده باشد مانند آتشی که ناگهان شعله‌ور شود و همه‌جا را روشن کند].

هه‌ل‌گران: بریتی له ده‌وله‌مه‌ندبوونی یه‌کتیک

زویه‌زویی (هه‌لف. ۴۲۸): [کناية از ثروتمند شدن سریع کسی].

هه‌ل‌گرساندن: [بریتی له تووپه‌بوون یان شه‌ر و ئاژاوه نیانه‌وه]: کناية از عصبانی کردن و آشوب برپا کردن. (حمیت. ۵۸۷)

هه‌ل‌گیر و داگیر کرد: سه‌رخدان و لیکدانموه و هه‌لسه‌نگاندن (هه‌لف. ۴۲۴). [کناية از در آن دقت کرد و مورد بررسی و تحقیق قرارداد، ارزیابی].

هه‌ل‌گیرسان: بریتی له ده‌سپیکردنی جهنگ و هه‌را (هه‌لف. ۴۲۴): [کناية از شروع شدن جهنگ و جدال].

هه‌ل‌گیرساندن: بریتی له دامه‌ه‌زاندنی شه‌ر و هه‌را (هه‌لف. ۴۲۴): [کناية از ایجاد جهنگ و دعوا].

هه‌ل‌گیرووه‌رگیر: بریتی له جوولانه‌وه (پیر بووه هه‌ل‌گیرووه‌رگیر پی ناگر): کناية از جنبش و تحرک. (مهور. ۱۹۸)

هه‌ل‌قوون: بریتی له په‌یا‌بوون و قوتبوونه‌وی یه‌کتیک به کوته‌پری (هه‌لف. ۴۲۴): [کناية از پیدا شدن و گم شدن ناگهانی کسی].

هه‌ل‌کراندن: بریتی له زانینی شتیکی که له باستیکی گران (تۆزیکم له ده‌سه‌که‌م هه‌ل‌کران) په‌یاکردنی شتیکی که‌م (هه‌لف. ۴۲۴): [کناية از آگاهی که‌م از مطلبی مهم].

هه‌ل‌کشاو: بریتی له مه‌ردومی بالابه‌رز (هه‌لف. ۴۲۷): [کناية از آدم قه‌بلند].

هه‌ل‌کوپمان: بریتی له کزکردن له لاپه‌ر و بن دیواران: کناية از انزوا و کز کردن در گوشه و کنار. (مهور. ۱۹۲)

هه‌ل‌کوپماو: بریتی له مرۆفی گۆشه‌گرتوو و لاپه‌ر: کناية از آدم گوشه‌گیر و منزوی. (مهور. ۱۹۲)

هه‌ل‌لاجی لیو نه‌کا (مهور. ۲۵): [قسه زۆر ده‌کات و

و قەلئو، بۆ گالتەیه: به مزاح کنایه از زن چاق.
(همیت. ۴۸۱)

ههمانه بهری به کزی زووخال بیت: واته درۆ و فشی زۆره، جاران درۆکانی وهکو له ههمانهدا بوییت وابوو، کس پیتی نهدهزانی ئیسته ههمانهکی دزراوه و درۆکانی کموتونه پوو: پهردی له سهر ههلهالزراوه و پووی رهشی به خهلهک ناسیتراوه (جلا محمود. بهرگی. ۴۹۲. ۱): [کنایه از آدم دروغگو و خودستا که پس از مدتی

که چهره‌ی واقعیش برای مردم آشکار شود].

ههمانه‌ی زۆر په‌ستراوه: واته خهریکه له دست ده‌چیت چونکه ههمانه‌که زۆر په‌ستیراوشتی تی ناخهرا، ده‌تقیته. ههمو شتی که له نه‌ندازه‌ی خۆیه نه‌گینا له دست ده‌چیت (جلا محمود. بهرگی. ۴۹۲. ۱): [کنایه از این که نزدیک است از دست برود چون که انباش پر است نزدیک است بترکد. همه چیز به اندازه‌ی خودش باید باشد و گرنه از دست می‌رود].

ههمو داره وا دیاره: [بریتی هه‌والدان له ههموونی شتی که یان دروست بوونی بابەتیک]: کنایه از از صحت و وجود چیزی خبر دادن. (همیت. ۴۹۵)

ههمو رێیه‌ک بۆ بانه ده‌چیت: واته به ههمو جوړیک یه‌ک نه‌هه‌م دهرده‌کموت (جلا محمود. بهرگی. ۴۹۳. ۱): [کنایه از همه چیز یک نتیجه دارد].

ههمو زهره‌یک ئالتوون نییه: به‌دیه‌ن ده‌سخرۆ مەبه (جلا محمود. بهرگی. ۴۹۳. ۱): [کنایه از قریب ظاهر را مخور].

ههمو شتی که به گمزی خۆیان ده‌پین: ههموان وه‌ک خۆیان ته‌ماشاه‌که‌ن، وا ده‌زان خه‌لکیش له نه‌ندازه و وێره‌ی خۆیان. ههموان ده‌بهنه‌ پیزی خۆیانوه‌ چاک بن یان خراب (جلا محمود. بهرگی. ۴۹۳. ۲): [کنایه از کسانی که با چشم خویش به دیگران می‌نگرند و دیگران را مثل

قسه‌کیشی به‌دگۆیی به‌ سه‌روپۆ و ته‌لاکی نه‌م و نه‌ودا دیت، قسه‌ دیتیت و ده‌بات: کنایه از بسیار حرف، بدگویی و پشت سر بد گفتن و فته‌انگیزی].
هه‌له‌ته‌ کاسه: بریتی له‌ مه‌ردومی خۆتیه‌له‌توریتین له‌ ههمو کاریکا (خه‌نه‌ف. ۴۳۰): [کنایه از آدمی که در هر کاری دخالت می‌کند].

هه‌له‌شانده‌وه: بریتی له‌ تیکدانی کاریک (خه‌نه‌ف. ۴۳۲): [کنایه از به هم زدن کاری].

هه‌لی بێ: پاوی نا، ده‌ری کرد (جلا محمود. بهرگی. ۴۹۲. ۲): [کنایه از فراریش داد، بیرونش کرد].

هه‌لی تراند: خه‌ساری زۆری پێ گمیانده‌، شکستی دا (جلا محمود. بهرگی. ۴۹۲. ۱): [تحقیر، او را دچار آسیب بزرگی کرد، شکست داد].

هه‌لی پینچا: هینایه‌ گیر و گاز، سه‌ری کرده‌ سه‌ری، زۆری بۆ هینا، سزای توندی دا (جلا محمود. بهرگی. ۴۹۲. ۲): [کنایه از او را تحت فشار قرار داد و رنج و آزار بسیاری به او رساند].

هه‌لی کیشا: هه‌لی نا، به‌ری کرده‌وه، پیزی بۆ دانا (جلا محمود. بهرگی. ۴۹۲. ۲): [کنایه از بلندش ساخت و برایش احترام گذاشت].

هه‌لیان ته‌کانده: نابووتیان کرد وه‌ک چۆن ده‌فریک سه‌ره‌وخوار ده‌کریت و راده‌ته‌کینریت هیچی تیندا نامیتیت (جلا محمود. بهرگی. ۴۹۱. ۱): [کنایه از نابود و ورشکستش کردند درست مثل کاسه‌ای که واژگونش کنند و چیزی در آن نماند].

هه‌لین تی به‌لین نه‌وات: [بریتی له‌ جینگایه‌کی شپز و دانه‌مه‌زراوه‌ و زۆر جه‌ه‌ه‌ل و بێ یاسا و پێسا]: کنایه از جایی بی نظم و قانون. (همیت. ۴۸۸)

هه‌م لیفه‌ و هه‌م دۆشه‌که: [بریتی له‌ ژنیکی پێمه‌بووگ

خودشان تصور می کنند و همه را در ردیف خویش می پندارد چه خوب باشند چه بد].

هموو که سیک مهنی مالی خویه تی: بریتی له هموو که سیک گموره ی مالی خویه تی (جلاز محمود. بیرگرا. ۱۳۹۳: ۱۲۲). [کنایه از هر کس بزرگ و رئیس خانه ی خویش است].

همیشه کوته کی له ئودایه: بریتی له یه کیکی شهرانی و توپه که همیشه ناماده ی شهره (جلاز محمود. بیرگرا. ۱۳۹۳: ۱۲۲). [کنایه از آدم ستیزه جو و عصبی و که همیشه آماده ی جنگ و جدال است].

هه ناسه به قنگ دمدات: بریتی له یه کیک که زور نه خوزه و هه ناسه ی سواره (جلاز محمود. بیرگرا. ۱۳۹۳: ۱۲۲). [کنایه از کسی که بسیار بیمار باشد و به زور نفس بکشد].

هه ناسه برین: (۱) بریتی له لیدان له یه کیک به جوریک که نه ترانی هه ناسه بدا. (۲) بریتی له کونپرکردنی شویتیک (خان.ف. ۱۳۳۰: ۱). [کنایه از کسی را زدن به طوری که نای تنفس نداشته باشد] (۲) [کنایه از مسدود کردن جایی].

هه ناسه دان: بریتی له که مینک پشودان و حسانموه: دانیشه (هه ناسه ییک) پده (خان.ف. ۱۳۳۰: ۱۲۲). [کنایه از کمی استراحت کردن].

هه ناسه سوره: بریتی له خاکسمر و بیکس: کنایه از بینوا و بیچاره. (مهره. ۱۰۰۰)

هه ناسه هه گیشان: بریتی له خهفت خواردن (خان.ف. ۱۳۳۰: ۱۲۲). [کنایه از غم و غصه خوردن].

هه ناسه سوار بوون: بریتی له هه ناسه پرکی (خان.ف. ۱۳۳۰: ۱۲۲). [کنایه از نفس تنگی].

هه ناسه ی سارد بووه: (۱) باری کوتوه و لیتی

قوماوه. (۲) دهرده کی کوشنده یه. (۳) نابوت بووه، توش بووه (۴) هومینی پراوه (جلاز محمود. بیرگرا. ۱۳۹۳: ۱۲۲). [کنایه از کسی که دچار بلا و مصیبت و بدبختی شده] (۲) [بیماری خطرناک است] (۳) [گرفتار شده] (۴) [امید و آرزوی را از دست داده].

هه ناسه یه ک: (۱) بریتی له هاتوچو کردنی با له شویتیکوه (۲) ماهیه کی کورت: پده نمره که له گله ی لاهه. (هه ناسه نه دا) (خان.ف. ۱۳۳۰: ۱۲۲). [کنایه از رفت و آمد کردن باد از جایی] (۲) [لحظه ای کوتاه].

هه نگوان: بریتی له پیتشکوتن له کاریکا: فلانه کس (هه نگاویتی باشی نا) (خان.ف. ۱۳۳۰: ۱۲۲). [کنایه از پیشرفت کردن در کاری].

هه نگوین به دمی قاله: زور خهفتبار و نه خوزه (جلاز محمود. بیرگرا. ۱۳۹۳: ۱۲۲). [کنایه از بسیار غمگین و بیمار است].

هه نگوینی بی میش: بریتی له دهستکویتیکی بمنرخه بی تروک (خان.ف. ۱۳۳۰: ۱۲۲). [کنایه از بهره ی ارزش و بدون زحمت].

هه نگوینی شه متینک یه: (۱) بریتی له یه کیکی دلناس که هر له خویه زویر بیت زوو هاواری لی هه لسیت. (۲) بریتی له یه کیک که درهنگ خوی دهریجات و خوی خوشبویست بکات (جلاز محمود. بیرگرا. ۱۳۹۳: ۱۲۲). [کنایه از آدم نازک دل که زود خشمگین شود و داد و فریادش بلند شود] (۲) [کنایه از کسی که خودش را دیر بشناسند و محبوب گردانند].

هه نی دا ژیر بالی: به درو به شاخ و بالیا هات بو شو ی فریوی بدا (خزه یی). [کنایه از تعریف و تمجید دروغین کسی برای فریب دادنش].

هه واپر: بریتی له دیوار و خانوی بلند: کنایه از دیوار

و خانمی بلند. (مؤبر. ۱۰۰۸)

هوانه در: مشک: کنایه از موش. (هرمپیر. ۱۰۶۲)

هوساری به دس غنیموه نییه: بریتی له یه کینک که دهسلاتی خوی نییه و کمسیکی تر فرمانی پی نهاده: کنایه از صاحب اختیار خود نبودن، آزادی عمل نداشتن و به فرمان کسی دیگر عمل کردن.

هوساری بریگه: بریتی له یه کینک که بۆ کمسیکی تر مل دانموتی و به گوئی نهکا: کنایه از، کسی که از امر و فرمان کس دیگر سرپیچی کند.

هوساری دامالراوه (له جلمو بهر بووه): بریتی له یه کینکی بهرلهایه که گوئی به کس نادات و چی به دلدا بیته دهیکات (جمل محمود. بریگر. ۴۹۴). [کنایه از شخص لاقید که حرف کسی را گوش ندهد و هرچه بخواهد انجام دهد].

هوساری دامالیاگه: [بریتی له یه کینکی بهرله و بی باک]: کنایه از آدم جسور و افسارگسیخته. (حمید. ۵۹۲)

هوینی نو قازان شیر: بریتی له یه کینک که زۆر خراب بیته، پیته بکویتته همر شوپنیکمه ناژاوهی تی بغات، فیلباز و تله کمباز بیته (جمل محمود. بریگر. ۴۹۴). [کنایه از شخص بسیار بد که پایش به هر جا یفتد آشوب بیا کند، نیرنگ باز و حيله گر است].

ههپی لی کرد: (۱) هانی دا خیرا پروات. (۲) خیرا رۆیشت تا زوو بگات جی (جمل محمود. بریگر. ۴۹۴). (۱) [کنایه از تحریکش کرد زودتر برود] (۲) [کنایه از این که سریع رفت تا زود به مقصد برسد].

ههیهوو: [بریتی له نادیاربونی سمرگرتی کارتک له زهمنیکی دورودرێدا]: کنایه از نامعلومی انجام کاری در زمانی طولانی. (حمید. ۵۹۲)

هیشتا نهمپی نهمکریوه ناخوپی بۆ ههلبهستیت:

بریتی له کمسیک که دهستی نه دایته کارتک، شتیکی نه کرد بیته، خمریکی چاک کردنی جیگه کهی بیته و به خیال نامادهی بهر خواردنی بیته (جمل محمود. بریگر. ۴۹۷). [کنایه از کسی که هنوز کاری را انجام نداده اما بفکر مرتب کردن جایگاه و سودش هست].

هیشتا نه بووه به قوچه قانی شرقی لیوه دیت: بریتی له کمسیک که بهر له تهاوبوونی کارتک خوی بۆ حازر بگات (جمل محمود. بریگر. ۴۹۷). [هنوز درست نشده خود را برای استفاده حاضر کرده است].

هیج نه دیگ: [بریتی له سوالکمر، نایاب، له خاورهوبوونی پلویپایهی کۆمه لایمتی و فرهنگی]: کنایه از آدم گدا، ردل، بی فرهنگ. (حمید. ۵۹۲)

هیچی به زمانیهوه ناویستیت: زمان نموتسیاگه، نهینی قایم نییه، زوو ناشکرای دهکات (جمل محمود. بریگر. ۴۹۵). [کنایه از کسی که رازنگهدار نیست].

هیچوپوچه: بریتی له شتیک، یان کمسیکی بی کەلک و بی نرخ (جمل محمود. بریگر. ۴۹۵). [کنایه از چیز یا فرد بی سود و بی ارزش].

هیچی سهوز نه کردووه: هیچی پمیدا نه کردووه و دهستگیر نه بووه (جمل محمود. بریگر. ۱۲۲.۲). [کنایه از چیزی عایدش نشده است].

هیچی له باردا نییه: بی پرشته. بووده لهیه، بی دهسلاته، نه کردیه (جمل محمود. بریگر. ۱۲۲.۲). [کنایه از آدم ناتوان و ناکارآمد].

هیچی له خو نه گرتیوه: (۱) بریتی له یه کینک که هیج یاری و چاکمیک ناکات. (۲) بریتی له یه کینک که هیج تهشمر و توانج و قسمیک کاری تی ناکات (جمل محمود. بریگر. ۴۹۵). (۱) [کنایه از کسی که در هیچ کاری نیکی یا کمک به دیگران دخالت نمی کند] (۲) [کنایه از کسی

که هیچ طعنه‌ای در او اثر نمی‌کند].

هیچی لی نایی: [بریتی له یه‌کیکی نالایمق و بی

که‌لک]: کتایه از آدم بی‌لیاقت. (همید. ۵۹۷)

هیلا نه‌شیویان: بریتی له سر لی تیکچوون و

مالویرانبوونی یه‌کیک (خان. ۴۴۵): [کتایه از آشفتن و

خانه خراب شدن کسی].

هینکه به بن هه‌نگه‌ل یان بن باغه‌ل ده‌بروئینیت: بریتی

له یه‌کیکی گنج و به‌گروئین (جلال محمود. بیرگی. ۴۹۶):

[کتایه از جوان پرتوان].

هینکه ږمگ ده‌کات: بریتی له یه‌کیکی ممرایی‌کمره

(جلال محمود. بیرگی. ۴۹۶): [کتایه از شخص متعلق].

هینکه له قه‌ل نه‌دزی: به یه‌کیکی فیل‌باز و زیره‌ک

نموتروئ (رخزندی. ۴۲۸): [کتایه از آدم حیل‌گر و زورنگ].

هینکه‌م ږمگ نه‌گردوه: کاره‌کم کاریکی ناسان نیسه

(جلال محمود. بیرگی. ۶۱): [کتایه از این که کارم اینقدر

آسان نیست].

هینکه‌ی بی زمردینه نه‌فروشی: واته زور ناراست و

به‌فروفتیل (خان. ۵۰۶/جلال محمود. بیرگی. ۴۹۶): [کتایه از آدم

بسیار نادرست و نیرنگ‌باز].

هینکه‌ی شکاو پینه نه‌کات: بریتی له یه‌کیکی زور وریا

و دانا به جزوئیک که بتوانی ههموو کاریک نه‌غام بدات

(خان. ۵۰۶/جلال محمود. بیرگی. ۱۲۳): [کتایه از آدم بسیار

هوشیار و دانا که در هر کاری همه‌فن حریف باشد].

هینده چه‌وره ږونی لی ده‌کیت: بۆ سمرزده‌نشتی

که‌سیکی نه‌خۆر به‌کار دیت (جلال محمود. بیرگی. ۴۹۶):

[کتایه از سرزنش کردن ممسک].

است. ۲) جداگانه غذا می خورد.

یهك تهنه (یهك دسته): بریتی له یهكینك كه یاریده دهری نییه و به تمنیا دهره نیئت كار دهكات، هر خویمتی (جلا محمود. برگر. ۱۹۸۱: ۴۹۸): [کتابه از کسی كه بی پشتیبان باشد و تنها زحمت بكشد].

یهك دستهن: واته وهكرو یهكن (جلا محمود. برگر. ۱۹۸۱: ۴۹۸): [کتابه از مانند هم هستند].

یهك دل: ۱) پاكه، راسته: ۱) [کتابه از پاك و صادق] ۲) پارانیه: ۲) [دو دل و متردد نیست] ۳) دلنیا (جلا محمود. برگر. ۱۹۸۱: ۴۹۸): [مطمئن است].

یهك چلو بوونهوه: بریتی له یهكه لاکردنموی کار: کتابه از مشخص و قطعی نمودن کاری.

یهك قسه یه: ۱) سمر راسته: ۱) [کتابه از کسی كه قولش درست باشد] ۲) كه گفتمی دا دهیاته سمر: ۲) [کتابه از به عهدش وفا می کند] ۳) له سمر قسمی خوی سووره (خان. ۱۹۹۹: ۴۹۹): [کتابه از بر سر حرف خویش پایدار است].

یهك و دووی ئی ناكات: واته لیتی پازی ناییت، به بی لیكنانموه و تیژمان په لاماری شته كه یان كاره كه ده دات: (خان. ۱۹۹۹: ۴۹۹) [کتابه از او راضی نمی شود، و بدون تحقیق و اندیشه به آن می پردازد].

یهكان دهروو: یهكسمر، بی شرم و پیچ و پنا (جلا محمود. برگر. ۱۹۸۱: ۴۹۸): [کتابه از بدون شرم و رودریاستی].

یهكباد: بریتی له گیانداری لاواز و باریك و بی تین: کتابه از آدم لاغر و ناتوان. (مهر. ۱۰۳۰)

یهكبال: بریتی له مروقی تمنیا و بی یاریدر: کتابه از آدم تنها و بی یار و یاور. (مهر. ۱۰۳۱)

یهكبابه: چووزی باریكه، نیسکی باریكه به پیچمانمویه، دوویابه. واته: نیسکی نهستوره و

یاری به ناگر دمكات: ۱) سمر دهنیموه ناشوب و همرا ده گیریت: ۱) [کتابه از آدم آشوبگر] ۲) به كسیك دهلین كه خوی بخاته گیزاویكموه كه پر له معترسی و گاشه و نهنیشه بیئت (جلا محمود. برگر. ۱۹۹۷: ۴۹۷): ۲) [کتابه از کسی كه خود را گرفتار مشکل و تنگنای خطرناکی بكند].

یالگه نیگ: بریتی له كهچمل: کتابه از آدم كچل. (مهر. ۱۰۲۸)

یانویژ: بریتی له مووی سمری قرژ و تیک نالژاو: کتابه از موی ژولیده. (مهر. ۱۰۲۸)

یانهوان: بریتی له باوك: کتابه از پدر. (مهر. ۱۰۲۸)

یهخه دادرین: بریتی له دوعای شمر کردن: کتابه از نفرین کردن. (مهر. ۱۰۳۰)

یهخه گرتن: بریتی له گیردان بۆ شمر: کتابه از گیر دادن برای دعوا. (مهر. ۱۰۳۰)

یهخه گیر: بریتی له شتیک كه بوویی به كولتموه (خان. ۱۹۵۳: ۴۵۳): [کتابه از چیزی یا کسی كه گریانگیرت شده باشد].

یهخه گیشیاگ: بریتی له كسی كه پیاو به فرزندنی قبولی ده كا: فرزند خوانده. (مهر. ۱۰۳۰)

یهخه غوی دادرپوه: واته بیزار و وهرس و خهفتباره (جلا محمود. برگر. ۱۹۹۷: ۴۹۷): [کتابه از آدم كه بیزار و خمگین است].

یهخه ئی هه لته كانند: واته لیتی وهرس بوو (جلا محمود. برگر. ۱۹۸۱: ۴۹۸): [کتابه از او بیزار و متفرشد].

یهك ناخویر فیز بووه: ۱) حمز به تمنیایی دهكات ۲) یهك مه نهلی فیز بووه: کتابه از: ۱) دوستدار تنهایی

به‌خَوَیه (جمل‌محمود. برهمی. ۱. ۴۹۸): [کنایه از لاغر و استخوانی].

یه‌کپابوون: بریتی له سمرسه‌ختی، لاساری، سووربوون: (یه‌کپا ویستاو همرده‌یموی): کنایه از پافشاری. (همبر. ۱۰۳۱)

یه‌کدَن: تِمبان، پَنکن، یه‌کیان گرتوه (جمل‌محمود. برهمی. ۱. ۴۹۹): [یا هم متحد و موافقت].

یه‌کِرَنگ: بریتی له مرژی راست و بی‌گروگمر: کنایه از آدم صادق و بی‌غل و غش. (همبر. ۱۰۳۲)

یه‌کَزمانه (یه‌ک پووه): ۱) قسمی پاشملی نییه، پی‌چوپنه‌ای نییه: کنایه از کسی که غیبت نمی‌کند ۲) راست‌گویی: کنایه از صادق و راست‌گوست.

یه‌کَشه‌ویه: بریتی له یه‌کِتک که له ناکاودا ده‌وله‌مهند بوویت به میراث یان به شتیکی‌تر (همبر. ۴۵۶): [کنایه از کسی که ناگهان ثروتمند شود به خاطر ارث و میراث یا از راه دیگری].

یه‌کچا‌بوونوه: بریتی له لاچوونی دوودلی و ساغبوونوهی کار به لایه‌کا (همبر. ۴۵۵): [کنایه از حل و فصل شدن کاری، مشخص و قطعی شدن کاری].

یه‌کچاوه: ۱) به تمنیا و بی‌یاریده‌دهره: ۱) کنایه از بی‌پشتیان است ۲) له کاره‌کمیدا، له ژیانیدا، دلنیا ده‌ژی که‌ستیک نییه سمری بسی‌نیت، چواشه‌ی بکات: ۲) کنایه از کسی که در کارش یا زندگیش آسوده است و کسی نیست مزاحمتی برای او ایجاد کند. ده‌لین باش بوو یه‌کچا‌بوونوه واته لییان پزگار بووم که سمریان لی تیک دابووم، چواشه‌یمان کردبووم یان له تمواو کردنی کاره‌که بو‌تموه و ده‌ستی به‌تاله.

یه‌کمال: بریتی له دۆستی مال یه‌ک: من و تو (یه‌کمال) بین (همبر. ۴۵۶): [کنایه از دارایی و شراکی

که تقسیم نشده].

یه‌کمالی: بریتی له تیکملی دووکس که دریغیان له یه‌ک نمب (همبر. ۴۵۶): [کنایه از دو نفر که هیچ گونه کوتاهی و قصوری در میانشان نباشد، یکدل].

یه‌کودو: بریتی له ده‌مقری و شعره قسه: کنایه از جر و بحث و جدال. (همبر. ۱۰۳۳)

یه‌و (یه‌ک) سمر دیری و هزار زوان: بریتی له یه‌کیتی درۆزن: کنایه از آدم دروغگو.

ییخ خوارن: بریتی دانومینه‌وه (هر ده‌ستم بو برد ییخی خوارد): کنایه از خم شد و تسلیم شد. (همبر. ۱۰۳۵)

ییخ‌بوون: بریتی له دانیان و کۆلدان له شتی‌کدا: کنایه از تسلیم شدن و باختن. (همبر. ۱۰۳۵)

ییغلان: بریتی له شکستدانی کسی (خمریک بو دس بکاتمه به‌لام زۆر زووییخم دا) کنایه از خوابانیدن و شکست دادن کسی. (همبر. ۱۰۳۵)

دوایی...

کوردی:

- ۱- ئیبراھیم محمەدی، محمەد سەعید (۱۳۶۴)، گەشتی لە عیلمی بەلاغە، تهران: چاپخانه مھارت.
- ۲- نینسافجویی، محمەد (نەھوێن) (۱۳۸۲)، پەند و مووچیاڕی گەورەکانمان، سنندج: انتشارات گوران.
- ۳- جەلال مەحمود، عەلی (۱۹۸۲ و ۲۰۰۱)، ئیدیوم لە زمانی کوردیدا، بەرگی ۱ و ۲، سلێمانی: چاپ و پەخشی سەردەم کۆماری عێراق: وەزارەتی پۆشنیڕی و بلاوکردنەوێ کوردی بەغداد.
- ۴- حیرت سجاد، عەبدولحەمید (۱۳۶۹)، پەندی پیشینیان، بەرگی ۱ و ۲، ورمی: بلاوکردنەوێ سەلاحەددین ورمی.
- ۵- خال، شیخ محمەد (۲۰۰۰)، پەندی پیشینیان، کوردستانی عێراق: دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم.
- ۶- خال، شیخ محمەد (۱۹۶۰ و ۱۹۶۴ و ۱۹۷۶)، فەرھەنگی خال بەرگی ۱ و ۲، سلێمانی، چاپخانه کامرانی.
- ۷- روخزادی، عەلی (۱۳۸۲)، گواڕەوی کوردەواری، سنندج: بلاوکەرەوێ کوردستان.
- ۸- رەسوول، شوکریە و تەقی، جەلال (۱۹۸۴)، پەندی پیشینیان و قسەێ نەستەقی کوردی، ھەولێر (ارییل): دەزگای چاپ و بلاوکردنەوێ ئاراس.
- ۹- شەرەفکەندی، عەبدوڕەحمان (ھەژار) (۱۳۸۴)، فەرھەنگی ھەنبانە بۆرینە، کوردی - فارسی، تاران: بلاوکردنەوێ سروش.
- ۱۰- شێخەلا دەشتەکی، عومەر (۱۹۸۵)، پەندی کوردی، بەغداد: وەزارەتی پۆشنیڕی.

۱۱- فتاحی قاضی، قادر (۱۳۶۴ و ۱۳۷۵)، امثال و حکم کوردی بهرگی او، تبریز: انتشارات دانشگاه.

۱۲- فیزی‌زاده، ته‌ها (۱۳۶۷)، فهره‌نگی وشه دووانه‌کانی زمانی کوردی، ورمی: ناوه‌ندی بلاوکرده‌وی فهره‌نگی کوردی.

۱۳- که‌ری‌پوور، که‌ریم (۱۳۸۰)، فهره‌نگی کوردی خو‌ره‌لآت، کرمانشاه: نشر صبح روشن.

۱۴- مه‌ردۆخ، محمد (۱۳۶۲)، فهره‌نگ مه‌ردۆخ، سنندج: انتشارات غریقی.

۱۵- مه‌عرووف شاره‌زووری، عدلی (۱۹۸۱ و ۱۹۸۷)، په‌ندی پیشینیان، به‌غداد: الحوادث.

۱۶- نانه‌وازاده، عدلی (۱۳۸۰)، فهره‌نگی هه‌رمان، تاران: چاپه‌مەنی ته‌وه‌کولی.

- ۱- دهخدا، علی اکبر (۱۳۶۳)، امثال و حکم، تهران: چاپخانه سپهر.
- ۲- شاملو، احمد (۱۳۷۷)، فرهنگ کوچه، تهران: انتشارات مازیار.
- ۳- شمیسا، سیروس (۱۳۷۰)، بیان، تهران: انتشارات فردوس و مجید.
- ۴- فتاحی قاضی، قادر، گزیده از لغات و عبارات کردی، نشریه‌ی دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی تبریز: ، سال ۲۵- شماره مسلسل ۱۰۶.
- ۵- کریمی، لطف‌الله (۱۳۷۲)، بررسی تطبیقی اصطلاحات ادبی انگلیسی- فارسی، تهران: انتشارات فرهنگ.
- ۶- کزازی، جلال‌الدین (۱۳۶۸)، بیان، تهران: انتشارات سعیدی.
- ۷- منصوری، مهتاب (۱۳۸۰)، ضرب‌المثلهای ایرانی، تهران: انتشارات فراین.
- ۸- میرزانی، منصور (۱۳۷۸)، فرهنگنامه کنایه، تهران: چاپخانه سپهر.
- ۹- نجفی، عبدالحسین (۱۳۷۸)، فرهنگ فارسی عامه، تهران: انتشارات نیلوفر.

